

# שבוע פרשת ויצא

(01 - 07 December 2024)

ל' מרחשון - ו' כסלו תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ  
שלשלת האור

שער  
שלישי

היכל  
תשיעי

# דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

## סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הדין המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

**בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמַלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךְ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאֹכְלֹת וְשִׁבְעֵת: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׂמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּר וְהֵאדְמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֹבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבַע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, בְּיָמֵי הַשְּׂמִימִים עַל הָאָרֶץ:**

**וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהֵייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֶךְ צְדִיקִים יִדְרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:**

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׂמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:**

### ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:**

### ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.  
**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

### קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:**

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבַנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:**

**וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

## מזמורי תהלים

### קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינֵי  
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל  
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבַרְתָּהּ  
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חֲנֻנוּ  
יְיָ חֲנֻנוּ כִּי רַב שִׁבְעֵנוּ בּוֹז: ד רַבַּת שִׁבְעָה  
לָהּ נִפְשָׁנוּ הֲלַעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי  
יוֹנִים:

### קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא  
יִשְׂרָאֵל: ב לְלוֹלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אֲדָם:  
ג אֲזוּ חַיִּים בְּלִעְוֵנוּ בְּחִרּוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזוּ הַמּוֹסֵם  
שֹׁטְפוֹנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזוּ עֵבֶר עַל־  
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹסֵם הַיְוֵדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרְף  
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלֶטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים  
הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאִנְחָנוּ נִמְלֶטְנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה  
שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

תחילת זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת, ו' כסלו

## נקודות משיחות קודש - מזמור קכג מתוך "תהילות מנחם"

א-ד - אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים. . . חננו הוי' חננו כי רב שבענו בוז. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים

### מזמור שכולו תחינה על הגאולה

א. הכותרת של המזמור הוא "המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות". ונראה שזהו תוכן כללות המזמור, החל מפסוק א' - "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" - יהודי מרים את עיניו לאביו שבשמים ומבקש שיהי' סיום וקץ הגלות. עד לפסוק ד' - "כי רב שבענו בוז. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים" - כבר עבר זמן ארוך בגלות, ושבענו מלעג ובוז.

ובפרטיות יותר, "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" - היא תנועה ראשונה שיהודי עושה (כדמוכח מזה שזהו הפסוק הראשון במזמור), אף אל פי שהקב"ה נמצא בכל מקום, כמ"ש' "את השמים ואת הארץ אני מלא", "מלא כל הארץ כבודו"<sup>2</sup>, ואם כן למה צריך ל"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

יתירה מזו, הרי "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואף כי הבית הזה"<sup>3</sup> - בניחותא, שדוקא בבית המקדש הנמצא בארץ הגשמית - הוא כלי להשראת השכינה. ועל דרך זה

המשך בעמוד 160

(1) ירמ' כג, כד.

(2) ישעי' ו, ג.

(3) מלכים-א ח, כז.

## תוכן עניינים



### מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

#### אדמו"ר הזקן

- 201..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים  
 202..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'  
 205..... תורה אור

#### אדמו"ר האמצעי

- 209..... תורת חיים.

#### אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 210..... דרך מצוותיך.

#### אדמו"ר מוהר"ש

- 211..... תורת שמואל תרל"ג.

#### אדמו"ר מוהרש"ב

- 213..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

#### אדמו"ר מוהרי"צ

- 214..... ספר המאמרים - תרפ"ט  
 215..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.  
 216..... מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי.  
 218..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

### הוספות

- 35..... ילקוט לוי יצחק על התורה  
 37..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.  
 161..... נביאים וכתובים.  
 171..... עין יעקב - מסכת ברכות.  
 219..... נקודה משיחת קודש מעובדת.  
 220..... חומש לקריאה בציבור.  
 229..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.  
 230..... לוח זמנים.  
 231..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

### מאמרי ושיחות הרבי

#### מאמר דא"ח

- ד"ה ושכם לבן בבוקר  
 שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח. 5.....

#### התוועדות

- שיחות יום ב' פרשת ויצא, ב' כסלו, ה'תשי"ד. 12.....  
 משיחת שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח. 18.....

#### לקוטי שיחות

- פרשת ויצא, כרך כ, ב. 24.....  
 פרשת ויצא, כרך כ, ג. 29.....

### שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת ויצא. 38.....  
 לוח לתהלים היומי. 69.....  
 תניא יומי. 70.....  
 לוח 'היום יום'. 82.....

#### רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם. 84.....  
 שלושה פרקים ליום. 88.....  
 פרק אחד ליום. 145.....  
 ספר המצוות. 158.....

### לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת בבא בתרא. 163.....  
 גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא. 172.....  
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'. 202.....

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,  
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

## מאמר דא"ח

### ביאור בדרך אפשר

1 ויִשְׁפָּם לָבָן בְּבִקְרֹ וַיִּנְשָׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו גו' וַיִּלְךְ וַיָּשָׁב לָבָן  
 2 לְמִקְוֵמוֹ וַיַּעֲקֹב הַלֶּךְ לְדַרְכּוֹ גו'<sup>1</sup> כסיום פרשת השבוע, פרשת ויצא,  
 3 מספרת התורה כי לאחר שיעקב אבינו ונשותיו ובניו ובנותיו ברחו מבית לָבָן,  
 4 קָם לָבָן וּרְדָה אַחֲרֵיהֶם וְהָשִׁיג אוֹתָם וּבִסּוּפוֹ שֶׁל הַמִּפְגֵּשׁ הַשְּׂמִים לָבָן בְּבוּקֵר,  
 5 נִשַּׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וְלֵאחַר מִכֵּן נִפְרָדוּ  
 6 לָבָן וַיַּעֲקֹב. לָבָן חָזַר לְמִקְוֵמוֹ וַיַּעֲקֹב  
 7 אַבְנָיו הֵלֵךְ לְדַרְכּוֹ (לכיוון ארץ ישראל)  
 8 וַיִּמְבְּאֵר בְּתוֹרָה אֹרֹר לְרַבְּנוּ  
 9 הַזֶּקֶן, (מאמרי החסידות על פרשיות  
 10 הַשְּׂבֹעֵ בְּשַׁפְרִים 'תורה אור' (על  
 11 חוֹמְשֵׁים בְּרֵאשִׁית וּשְׁמוֹת) וְלִקְוֵטִי  
 12 תוֹרָה' (על חוֹמְשֵׁים וַיִּקְרָא, בַּמְדַּבֵּר  
 13 וְדַבְרִים) נִקְרָאִים בְּשֵׁם דֵּי  
 14 חֲסִידֵי־שֵׁעֵ פְרֻשָׁה - הַפְרָשָׁה  
 15 הַחֲסִידִית, כְּלוּמֵר בִּיאורֵי הַחֲסִידוֹת עַל  
 16 הַפְרָשָׁה וְהַרְבֵּי עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים  
 17 עַל לִימוּד הַמֵּאמָרִים הַלְלוּ מִיְדֵי שְׂבֹעֵ  
 18 (בְּשִׁבּוּעַ) וּבְתוֹרַת חַיִּים' לַאֲדַמּוּר  
 19 הָאֲמִצְעִי סוּף פְּרֻשְׁתָּנוּ<sup>2</sup> [עַל-פִּי  
 20 הַמֵּאמָר הַיְדוּעֵ<sup>3</sup> שֶׁהַתּוֹרָה  
 21 מְדַבֶּרֶת בְּעֵלְיוֹנִים וְרוּמָזוֹת  
 22 בְּתַחְתּוֹנִים כְּלוּמֵר, בְּנִיגוּד לְנֵרֵאָה  
 23 לְכַאוּרָה שֶׁהַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל דַּבְרֵי הַתּוֹרָה  
 24 הֵיא בְּעִיקַר כְּפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה בְּגִשְׁמִיּוֹת  
 25 וַיֵּשׁ בָּהֶם רַק רֵמֵז לְעִנְיָנִים כְּפִי שֶׁהֵם  
 26 בְּרוּחָנוּתִי, וְאֵם כֵּן הַתּוֹרָה מְדַבֶּרֶת  
 27 בְּעוֹלְמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים וְרוּמָזוֹת לְעוֹלְמוֹת  
 28 הַעֲלִיוֹנִים, הֵרִי לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דַּבֵּר,  
 29 לְמִרוֹת שֶׁהַתּוֹרָה מְתַכּוֹנֶת כְּמוּכָן לְפַשֵּׁט  
 30 הַדַּבְרִים, הַתּוֹרָה מְדַבֶּרֶת בְּעֵצֵם  
 31 בְּרוּחָנוּתִי הַדַּבְרִים וְרַק רוּמָזוֹת לְגִשְׁמִיּוֹת וּלְפִי זֶה מְבוּאָר בְּמֵאמְרֵי הַחֲסִידוֹת  
 32 בְּתוֹרָה אֹרֹר' וּבְתוֹרַת חַיִּים -]. דִּמָּה שְׁפָתוֹב לָבָן בְּבִקְרֹ  
 33 מִתְחִיֶס וּמֵרוּמָז קָאֵי עַל בְּחִינַת הַלָּבָן הַעֲלִיוֹן שְׁלֵמָעֵלָה הַצַּבֵּעַ  
 34 הַלָּבָן מְסַמֵּל פְּשִׁיטוֹת, כְּלוּמֵר אֹרֹר עֲלִיוֹן שְׁאִינּוּ מוּגֵדֵר וְאִינּוּ 'מַצִּיּוּר' בְּהַגְדֵּרָה  
 35 כִּזּוּ אוֹ אַחֲרֵת אֵלָּא נֶעֱלָה מִכָּל הַגְּבֵלָה וְהַגְדֵּרָה וְהוּא אֹרֹר שְׁמֵאִיר עַד אֵין סוּף.  
 36 הַמוּשַׁג קִיָּם בְּדִרְגוֹת שׁוֹנוֹת הֵחָל מִבְּחִינַת הַכְּתָר שֶׁלִּמְעֵלָה מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת  
 37 (הַמְתַּחֲלוּת בְּגוֹלֵי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת) וְגַם לְמַעְלָה הֵימְנוּ עַד לְעֲצִמּוֹתוֹ

וְמַהוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ שֶׁהוּא הַבְּלִי גְבוּל וְהֵאֵין סוּף הָאִמִּיתִי, לְמַעְלָה מִכָּל שִׁיכּוּת  
 לְהַגְדֵּרָה וְהַגְּבֵלָה כְּלִשְׁהִי וְהוּא ה"לֹּבֶן" הַכִּי הַעֲלִיוֹן, וּמָה שְׁפָתוֹב וַיִּנְשָׁק  
 לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו קָאֵי עַל הַמְּשָׁכָה מִיַּחַדָּת מֵאֹרֹר אֵין סוּף לְבְּחִינַת  
 בְּנִים וּבְנוֹת שְׁבָסְדֵּר הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת הָאֹרֹר הָאֱלוּקִי הוֹלֵךְ וְנִמְשַׁךְ  
 מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה ב"סְדֵר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת"  
 חֵינּוּ בְּצוּרָה הַדְּרַגְתִּית, מְדִרְגָּה לְדִרְגָּה  
 וְהֵיחָס וְהַקֶּשֶׁר בֵּין הַדְּרִגּוֹת הַשׁוֹנוֹת  
 דוּמָה לְשִׁלְשֵׁלַת (שְׁרֻשֶׁרַת) שֶׁהַחֲלוּת  
 שְׁלֵה אַחְזוֹת זוּ בּוֹ, וְהַמִּשְׁמַעוֹת  
 הַרוּחָנוּתִית הַפְּנִימִית שֶׁל נְשִׁיקַת לָבָן  
 לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו הֵיא הַמִּשְׁכָּה מ"לֹּבֶן  
 הַעֲלִיוֹן" (אֹרֹר אֵין סוּף) ל"בְּנִים"  
 וְל"בְּנוֹת" שֶׁל סְדֵר הַשְּׁתַלְשָׁלוֹת, בְּנִים  
 הֵם זְכָרִים וּמְשַׁפְּיעִים, וּבְנוֹת  
 הֵן נְקָבוֹת דִּהֵינּוּ מְקַבְּלִים,  
 שְׁכָל סְדֵר הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת  
 נִחְלַק לְב' הַעֲנִינִים דִּמְשַׁפְּיעֵ  
 וּמְקַבְּלֵ סְדֵר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת כְּלוֹ בְּנוֹי  
 בְּצוּרוֹת מְשַׁפֵּיעַ וּמְקַבֵּל, כִּי כָל בְּחִינָה  
 וְכָל דְּרָגָה לְכָל אֹרֹרֵ כוֹל שֶׁל סְדֵר  
 הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת מְקַבֵּל מִזּוּ שֶׁלִּמְעֵלָה  
 מִמָּנָה וּמְשַׁפֵּיעָה לּוֹ שֶׁלִּמְטָה מִמָּנָה.  
 בְּנוֹסָף לָכֵךְ, הֵיחָס בֵּין בְּחִינּוֹת רַבּוֹת  
 דוּמָה לִיחָס שְׁבִין מְשַׁפֵּיעַ וּמְקַבֵּל.  
 לְמַשֵּׁל, הַחֲכֵמָה מְשַׁפֵּיעָה לְבִינָה וְלָכֵן  
 הַחֲכֵמָה נִקְרָאֶת "אָב" (בֵּן, זָכֵר) וְהַבִּינָה  
 נִקְרָאֶת "אֵם" (כַּת, נִקְבָּה), וּשְׁנֵי־הֶם  
 גַּם הַמְשַׁפֵּיעַ (בְּנִים) וְגַם הַמְקַבֵּל (בְּנוֹת)  
 שְׁכָל דְּרָגָה מְקַבְּלִים הַשְּׁפָעָה  
 מִיַּחַדָּת מִבְּחִינַת לָבָן הַעֲלִיוֹן בְּאִפְּן שֶׁל  
 תּוֹסַפֵּת עַל הָהֵאָרָה וְהַהִשְׁפָּעָה הַרְגִּילָה.  
 וְעִנְיָן זֶה נֶעֱשָׂה בְּבִקְרֹ שֶׁל כָּל יוֹם, שְׁבָכָל יוֹם  
 הָאֹרֹר אֵין סוּף שֶׁלִּמְעֵלָה מִסְדֵּר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת בְּאִפְּן שֶׁל נְשִׁיקָה שֶׁהֵיא  
 יוֹתֵר מֵאִשֶׁר הַהַמְשָׁכָה וְהַגִּילוּי שְׁקִימַת בְּדִרְכּוֹ כִּלְל, שְׁנֵי־נְשִׁיקָה מִזּוּרָה עַל  
 הַתְּמָסְרוֹת (אֵיבַעְרָגְעַבְנָקִיטִי) בְּתַכְלִית וְהַשְּׁפָעָה מִיַּחַדָּת  
 תּוֹסַפֵּת עַל הָהֵאָרָה וְהַהִשְׁפָּעָה הַרְגִּילָה.  
 וְעִנְיָן זֶה נֶעֱשָׂה בְּבִקְרֹ שֶׁל כָּל יוֹם כֵּאֲמוּר, "לָבָן" מוֹרָה עַל "לֹבֶן"  
 הַעֲלִיוֹן" כִּי הַצַּבֵּעַ הַלָּבָן מוֹרָה עַל פְּשִׁיטוֹת (לְמַעְלָה מְגֵדֵר וְצִיּוֹר, כֵּאֲמוּר)  
 וְכֵאֲמוּר מוֹסִיף וּמְבַאָר שִׁישְׁנוּ זִמָּן מִיּוֹדֵד וּמְסוּגֵל לְהֵאָרָה "לָבָן הַעֲלִיוֹן",

1 (פרשתנו ויצא) לב, א.ב. 2) ד"ה וישכם לבן בבוקר גו': בתו"א – כג, סע"ג ואילך. בתו"ח – לד, רע"ד ואילך. 3) עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב. של"ה יג, ב ואילך. קסא, א ואילך. וראה לקו"ש חכ"ג ס"ע 37 ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁבָכָל יוֹם בִּבְקָר נִמְשָׁךְ בַּחֲנִינָה לְבֶן הָעֲלִיּוֹן, והמשכה זו היא  
 2 נְתִינָה פֶחַ מִיְחָדָת מַעְצָמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ  
 3 ל"בנים" ול"בנות" שבסדר ההשתלשלות, וזו המשמעות הרוחנית הפנימית  
 4 של האמור בפסוק וַיִּנְשָׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו, היינו שהיתה השפעה  
 5 מיוחדת, מתוך התמסרות מעל ומעבר  
 6 לרגלי ("נשיקה") מאור אין סוף  
 7 ("לובן העליון") הן למשפיע ("בנים")  
 8 והן למקבל ("בנות") שבסדר  
 9 השתלשלות.  
 10 וּמִפִּיּוֹן שֶׁפָּלַ מְשָׁכָה וּגְלוּיָהּ שֶׁל  
 11 אור עליון מלמעלה תְּלוּיָהּ  
 12 בַּעֲבוּדַת הָאָדָם, לְמַעֲשֵׂה יָדָיו  
 13 תְּכֻסֶּה<sup>4</sup> הקדוש-ברוך-הוא כוסף  
 14 ומשתוקק, כביכול, למעשיהם  
 15 ועבודתם של בני האדם (למרות שהם  
 16 מעשי ידיו ולכאורה אינם מסוגלים  
 17 להוסיף ולחדש לו משהו), לְכֶן  
 18 צְרִיכָה לְהֵיטֵב גַּם עֲבוּדַת  
 19 הָאָדָם בְּדַגְמַת הַמְּשָׁכָה זֹאת  
 20 בחינת "לובן העליון" המאירה בבוקר,  
 21 וְזֶהוּ שֶׁבָכָל יוֹם בִּבְקָר הוּא  
 22 זְמַן עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ  
 23 שֶׁתּוֹבָב<sup>5</sup> וַיִּשָּׁעֶם אֲבָרְהָם  
 24 בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ גו',  
 25 דַּעֲנֵן חֲבִישַׁת חֲמוֹרוֹ לְשׁוֹן  
 26 חומריות וּרְמֵזוּ לְעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה  
 27 שְׁעֲנִינָהּ מִלְחָמָה כְּמֵאֵמֶר חֲכִימֵינוּ  
 28 ז"ל "שעת צלותא שעת קרבא" עַם  
 29 חֲמָר חומריות הַגּוֹף כְּמֵבֹאֵר  
 30 בחסידות שבשעת התפילה על האדם  
 31 להתבונן בגדלות ה' ובעניינים רוחניים  
 32 ער כדי כך שתהיה לזה השפעה לא רק  
 33 על הנשמה והנפש האלוהית שלו אלא  
 34 גם על הנפש הבהמית ועל הגוף הגשמי והחומרי שלו, דַּעֲלֵ-יָדֵי עֲבוּדַת  
 35 הַתְּפִלָּה נִמְשָׁךְ בַּחֲנִינָה לְבֶן הָעֲלִיּוֹן<sup>6</sup> והתפילה, ובפרט תפילת  
 36 שחרית בבוקר כאשר נמשכת לאדם נתינת כוח מילובן העליון", היא עבודת  
 37 האדם הגורמת את ההארה וההמשכה הזו.  
 38 וּמִמְשִׁיף הַפּוֹסֵק בְּסוּיָם פֵּרַשׁת וַיֵּצֵא וְאוֹמֵר וַיִּלְךָ וַיִּשָּׁב לְבֶן לְמִקְוָמוֹ  
 39 וַיַּעֲקֹב הֶלֶךְ לְדַרְכוֹ, וּמִבְּאֵר בְּדִרוּשִׁים הַנ"ל<sup>7</sup> במאמרי החסידות  
 40 על פסוקים אלה בספרים 'תורה אור' ו'תורת חיים', דְּאֵתְרֵ-כָּף לֵאחֹר  
 41 התפילה מִסְתַּלְקֶת הָאָרֶה זֹאת דְּבַחֲנִינָה לְבֶן הָעֲלִיּוֹן, דְּזֶהוּ וַיִּשָּׁב

ביאור בדרך אפשר

42 לְבֶן לְמִקְוָמוֹ, שֶׁהָאָרֶה זֹאת נִכְלָלַת בַּעֲצָמוֹתוֹ הוֹסֵבָר לְעִיל  
 43 שבחינת "לובן העליון" קיימת בבחינות שונות של אור אין סוף, החל  
 44 מהבחינה הראשונה שלמעלה מסדר השתלשלות ועד לעצמותו ומהותו של  
 45 הקדוש-ברוך-הוא ועם סיום הזמן של הארת בחינה עליונה זו (אחרי התפילה  
 46 בבוקר) היא מסתלקת, היינו עולה  
 47 וחוזרת ונעלמת ונכללת במקורה  
 48 למעלה עד לשורש העליון ביותר  
 49 שלה, בעצמותו ומהותו של הקדוש-  
 50 ברוך-הוא וזו המשמעות הרוחנית  
 51 הפנימית של "וישב לכן למקומו" –  
 52 "לובן העליון" חזר ונכלל במקורו,  
 53 והפסוק ממשיך - וַיַּעֲקֹב הֶלֶךְ  
 54 לְדַרְכוֹ, דְּבַחֲנִינָה יַעֲקֹב הֶלֶךְ  
 55 וְנִמְשָׁךְ בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת,  
 56 דְּתּוֹרָה אֲקָרִי הֶרֶף וּד"ל נרדי  
 57 למבין, עכ"ל<sup>8</sup> [עד כאן לשוננו]<sup>8</sup> של  
 58 המאמר בספר תורה אור. וְהִינֵנוּ,  
 59 דְּלְאַחַר סְלוּק הָאָרֶה זֹאת שְׂבָאָה  
 60 מלמעלה בבוקר בעת עבודת התפילה,  
 61 אֵז הוּא זְמַן הָעֲבוּדָה לְמִטָּה  
 62 ועל האדם מוטל לעבוד את ה'  
 63 בכוחות עצמו. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף  
 64 בְּזָה, דְּלֵא רַק שֶׁלְאַחַר הַגְּלוּיָהּ  
 65 וְסְלוּק הַהָאָרֶה אֵז הוּא זְמַן  
 66 הָעֲבוּדָה מִלְמַטָּה כְּלוֹמֵר  
 67 שקיימים שני שלבים הבאים בזה אחר  
 68 זה – תחילה ישנה הארה מלמעלה  
 69 ואחר כך בא ה'תור' של העבודה  
 70 מלמטה (ולפי זה הקשר הענייני  
 71 והתוכני בין שני הדברים אינו הכרחי  
 72 ורק שזהו סדר הדברים מבחינת לוח  
 73 הזמנים, אֵלֵא יְתָרָה מְזוֹ,  
 74 שְׁדוּקָא לְאַחַר סְלוּק הַהָאָרֶה  
 75 אֵז הוּא זְמַן הָעֲבוּדָה מִלְמַטָּה (ולפי זה יש קשר ענייני הדוק בין  
 76 הדברים והעבודה למטה, עבודת האדם בכוח עצמו באה לאחר הסתלקות  
 77 ההארה מלמעלה בדווקא ולא במקרה). וְעוֹד יְתָרָה מְזוֹ, שְׁדוּקָא  
 78 לְאַחַר סְלוּק הַהָאָרֶה יְכוּלָה לְהֵיטֵב הָעֲבוּדָה לְמִטָּה (לא זו  
 79 בלבד שהעבודה למטה באה בפועל אחרי סילוק ההארה מלמעלה ולא זו  
 80 בלבד שכך מוכרח להיות אלא הקשר ביניהם הוא כעין סיבה ותוצאה, היינו  
 81 שהעבודה של האדם למטה אפשרית רק לאחר שההארה מלמעלה נסתלקה  
 82 ועלתה), כפי שיבואר להלן.

(4) איוב יד, טו. (5) וירא כב, ג. (6) בהבא לקמן – ראה תו"א שם כד, ב. תו"ח שם לו, ד ואילך. (7) תו"א שם, סע"ב. תו"ח שם לט, ב. (8) ל'התו"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיֵּשׁ לְזֶמֶר הַבְּאוּר בְּזֶה, דְּהִנֵּה בְּשִׁבִיל עֲבוֹדַת הָאָדָם, הנקראת  
 2 בספר התניא מַעֲשֵׂינוּ וְעֲבוֹדַתֵּינוּ<sup>9</sup>, צְרִיכָה לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת שֶׁל  
 3 אָדָם וּמְצִיאוֹת הָעוֹלָם, וְכִמוּ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וּבִפְרָט בַּתּוֹרָה  
 4 שְׁבַע-פְּהַ, שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאַפֵּן דְּהִבְנָה וְהַשְּׂגָה<sup>10</sup> בשונה  
 5 מתורה שבכתב שבה גם הקורא את  
 6 פסוקי התורה ללא הבנה (ובלשון)  
 7 חכמינו ז"ל – "לא ידע מאי קאמרי"<sup>2</sup>  
 8 הרי הוא לומד תורה, לימוד תורה  
 9 שבעל פה חייב להיות בהבנה והשגה  
 10 לא רק בנשמה האלוקית אלא גם  
 11 בְּשִׁבְלֵי דְנַפְשׁוֹ הַבְּהִמִית (על-  
 12 יְדֵי שְׂמִינֵי הַלְמוּד תַּחֲלָה  
 13 בְּשִׁבְלֵי דְנַפְשׁ הָאֱלֹקִית וּמִשָּׁם  
 14 הַהִבְנָה וְהַשְּׂגָה נִמְשַׁכֵּת גַּם בְּשִׁבְלֵי שֶׁל  
 15 הַנַּפֶּשׁ הַבְּהִמִית) בְּאַפֵּן דְּיַחְדוּ  
 16 נִפְלְאָ שְׂאִין יַחְדוּ כְּמִוְהוּ<sup>11</sup>  
 17 כמבואר בספר התניא שכאשר אדם  
 18 קולט רעיון שכלי, נוצרת אחדות  
 19 מופלאה בין האדם והרעיון כך  
 20 שהרעיונות וההסברים השכליים אינם  
 21 דברים זרים ונפרדים משכל האדם אלא  
 22 השכל והרעיונות (ה"מושכל") הפכו  
 23 לדבר אחד ממש ולכן כאשר האדם  
 24 לומד תורה, שהיא חכמתו ורצונו של  
 25 הקדוש-ברוך-הוא, נוצרת התקשרות  
 26 והתאחדות בין האדם לקדוש-ברוך-  
 27 הוא שאין דומה לה בשום עניין אחר  
 28 וחכמת ה' ושכל האדם הפכו לדבר  
 29 אחד ממש. וכשם שכרי ללמוד תורה  
 30 (ועל ידי כך להתאחד עם הקדוש-ברוך-  
 31 הוא באחדות נפלאה) יש צורך  
 32 במציאות של אדם ושל שכל - וְעַל-  
 33 דְּרָף-זֶה צְרִיכָה לְהִיּוֹת הָעֲבוֹדָה בְּכַרְוֵר גְּשָׁמִיּוֹת הָעוֹלָם,  
 34 וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר זְכוּף גְּשָׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, וְלִמְעַלָּה יוֹתֵר עֲלִיָּת  
 35 גְּשָׁמִיּוֹת שְׁבַע-פְּהַם מְבוּאָר בְּחִסְדֵי שֶׁהָעוֹלָם הוּא הַגִּשְׁמִי וְהַנְּבִרָאִים  
 36 שְׂבוּ נִבְרָאוּ כִּי שֶׁהַטּוֹב הוֹרַע מְעוּרְבִים בָּהֶם יַחַד וְעַל הָאָדָם לִכְרֹךְ וְלַהֲפִירֵד אֵת  
 37 הַטּוֹב מֵהָרַע וּבַעֲנִיָּן זֶה (הַנְּקָרָא "עֲבוֹדַת הַבִּיּוּרִים") יֵשׁ כְּמָה דְרָגוֹת וְכִמָּה  
 38 שְׁלִבִים: שֶׁלֵב רָאשׁוֹן הוּא בִּיּוּר הַטּוֹב מִן הָרַע (בְּדַבָּר מֵאֵל, לְמִשָּׁל – כִּאֲשֶׁר  
 39 אוֹכֵלִים אוֹתוֹ לִשְׁם שָׁמַיִם, כְּדִי לְעוֹבֵד אֵת ה' כְּכּוּחַ הַמּוֹזֵן), בְּשִׁלֵּב הַבָּא הַדְּבַר  
 40 הַגִּשְׁמִי כִּבְרֵי אֵינוֹ חוֹמְרִי אֲלָא עֶדְדִין וּמוֹזְכֵן וּבְשִׁלֵּב נַעֲלָה יוֹתֵר הוּא מִתְעַלָּה  
 41 לְקְדוּשָׁה (כִּי גַם לְאַחַר שֶׁהַטּוֹב הַתְּבַרֵר וְנִפְרַד מֵהָרַע עֲדִיין אֵינְנוֹ דוֹמֵה לְגַמְרִי  
 42 לְטוֹב שֶׁל הַקְּדוּשָׁה מִמֶּשׁ וְרַק בְּשִׁלֵּב נַעֲלָה יוֹתֵר, הַטּוֹב שֶׁהִיא מְעוּרֵב בְּרַע עוֹלָה

(9) ל' התניא רפ"ז. (10) ה' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. (11) תניא פ"ה. (12) ראה חגיגה ה, כ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שאפשרי כאשר האדם יכול להביא לידי ביטוי את כל המציאות שלו ואת כל  
 2 הכוחות שלו, כנ"ל.  
 3 **וְהָיָה נִתְבָּאָר לְעֵיל בְּתַחֲלִית הַמַּאֲמָר שֶׁהַתּוֹרָה מְדַבֵּרַת בְּעֵלְיוֹנִים**  
 4 ועיקר הכוונה והמשמעות של דברי התורה היא במשמעות הרוחנית הפנימית  
 5 של הדברים **וְרוֹמְזֶת בְּתַחֲלִית הַתּוֹרָה**  
 6 במובן הגשמי הפשוט של הדברים, **וּמְזָה מוֹבָן שֶׁעֲנִין זֶה (שְׁלֶבֶן)**  
 7 **הוּא בְּחִינַת לְבָן הָעֲלִיּוֹן**  
 8 **שְׁלֹמְעֵלָה, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ כַּח**  
 9 **בְּיַעֲקֹב,** כאמור שהלובן העליון  
 10 "מנשק" את הבנים והבנות של יעקב,  
 11 היינו משפיע להם בהתמסרות  
 12 **מִיּוֹדֶת), שִׁיף גַּם לְכָלְלוֹת**  
 13 **הַסְּפּוּר דְּפָרְשֵׁתְנוּ, עֲבוֹדַת**  
 14 **יַעֲקֹב בְּבֵית לָבָן וְכוּ'. דְּהֵנָּה**  
 15 **עֲבוֹדַת יַעֲקֹב בְּצֵאן לָבָן הִיְתָה**  
 16 **בְּאִפְסָן שֶׁהָיָה הַצֵּאן עֲקֵדִים**  
 17 **נְקֻדִים וְכַדֵּיִם**<sup>13</sup> מסופר בפרשה  
 18 שיעקב אבינו ביקש מלבן לקבל כשכר  
 19 על עבודתו כרועה את צאן לבן את  
 20 הכבשים שיוולדו "עקודים", "נקודים"  
 21 ו"ברודים". **שֶׁעֲנִין זֶה כְּפִי**  
 22 **שֶׁהוּא בְּעֵלְיוֹנִים (שְׁמִמְנוּ)**  
 23 **נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי־כֵן בְּתַחֲלִית הַתּוֹרָה כִּי**  
 24 **כָּל דְּבַר לְמַטָּה הוּא בְּתַחֲלִית לְשֵׁרֵשׁ**  
 25 **וּמְקוּרָו (לְמַעַל) מוֹרָה עַל סֵדֶר**  
 26 **הַהִמְשָׁכָה דְּג' דְּרָגוֹת בְּגִלּוּי**  
 27 **אֱלֹקוֹת**<sup>14</sup> ההתגלות האלוהית באה,  
 28 באופן כללי, בשלושה אופנים שהם  
 29 שלוש דרגות זו למעלה מזו, תְּחִלָּה  
 30 **בְּחִינַת עֲקֵדִים שְׁקָאֵי עַל**  
 31 **דְּרָגָא זו שְׁפָה כָּל הָאוֹרוֹת**  
 32 עשר הספירות העליונות **עֲקֵדִים** קשורים ומחברים זה לזה **בְּכָלִי אֶחָד**  
 33 מבלי התחלקות לעשר בחינות שונות, **וְאַחֲרֵי־כֵן בְּחִינַת נְקֻדִים**  
 34 **הַמוֹרָה עַל עוֹלָם הַתְּהוֹוָה הַעוֹלָם שֶׁבּוֹ הָאוֹרוֹת לֹא מְלוּבָשִׁים בְּכָלִים (אֵלֹא**  
 35 **הָאוֹרוֹת מְרוּבָבִים וְהַכָּלִים מוֹעֲטִים) וְכִיוּן שֶׁאֵינָם בְּאִים בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת' וּבְהַגְדוּרֹת**  
 36 **בְּרוּרוֹת, עוֹלָם הַתְּהוֹוָה הוּא עוֹלָם שְׁבּוֹ עֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת הֵם בְּכַחֲבִינַת**  
 37 **נְקֻדוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן בְּחִינַת כְּרֵדִים שְׁקָאֵי עַל עוֹלָם**  
 38 **הָאֲצִילּוֹת**<sup>14</sup> שבו עשר הספירות מחולקות לכוחות שונים ומלוּבָשִׁים  
 39 **בְּכָלִים שְׁכָל אֶחָד מֵהֶם מוֹתָאֵם לְאוֹר הַמְּלוּבָשׁ בּוֹ. הַדְּבַר מוּסְבֵר בְּחִסְדוֹת לְפִי**  
 40 **מִשַׁל מְכוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ: כֹּאשֶׁר הַכּוּחוֹת מְלוּבָשִׁים בְּאִבְרֵי הַגּוּף, כָּל אֶחָד מֵהֶם**

42 מוגדר בעניינו המיוחד ובאבר המיוחד לו. הראיה בעין, השמיעה באוזן וכן  
 43 הלאה. ואולם כפי שהכוחות הם בשורשם בנפש, כולם חלק בלתי נפרד מנפש  
 44 אחת שהיא עצם אחד בלתי מתחלק לחלקים שונים בעלי הגדרות שונות אלא  
 45 כולם כאחד כלולים בנפש ללא כל התחלקות, כשם שהנפש עצמה היא עצם  
 46 אחד. לאחר מכן, בתחילת ההתגלות  
 47 מהנפש הכוחות דקים ורוחניים לאין  
 48 שיעור לעומת צורתם והגדרתם כפי  
 49 שהם מלוּבָשִׁים בגוף החומרי. כך גם  
 50 בהתגלות האלוהית: ב"עקודים" כל  
 51 הספירות כלולות כאחד ללא כל  
 52 התחלקות, אחרי ירידה גדולה  
 53 מלמעלה למטה הם בבחינת "נקודים",  
 54 היינו עם חלוקה לבחינות שונות  
 55 ונפרדות אבל עדיין "נקודות" בלבד,  
 56 ואחרי ירידה עוד יותר גדולה - הם  
 57 "ברודים", עשר ספירות שונות עם  
 58 חלוקה ברורה והגדרות מיוחדות לכל  
 59 אחת. המושג קיים באופן כללי למעלה  
 60 מסדר השתלשלות: "עקודים" - אין  
 61 סוף, "נקודים" - עולם התהווה,  
 62 ו"ברודים" - עולם התיקון, וכן בסדר  
 63 השתלשלות עצמו, **דְּזָהוּ סֵדֶר**  
 64 **הַהִמְשָׁכָה הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת "עֲקוּדִים" - עוֹלָם**  
 65 **הַבְּרִיאָה, "נְקוּדִים" - עוֹלָם הַיְצִירָה,**  
 66 **ו"בְּרוּדִים" - עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה.**  
 67 **וְכַמּוֹ שֶׁהָיָה בְּצֵאן לָבָן**  
 68 **כְּפִשׁוּטוֹ, שְׁבָן נְסֻדֵר הָעֲנִין**  
 69 **לְכַתְּחִלָּה בֵּין לָבָן לְיַעֲקֹב**  
 70 **(אֲזוּי הָאֵט מֵעַן אֶפְגְּעָרְעֻדְט)** -  
 71 **כך סוכם) שתהיה חלוקה של סוגים**  
 72 **שונים בצאן לבן ויעקב יקבל סוגים**  
 73 **מסוימים. אֲמָנָם יַעֲקֹב פְּעַל שְׁנַי וְהַפִּיכָה בְּזָה, כְּפִי שֶׁהוּא**  
 74 **בְּפִשְׁטוֹת הַמְּקַרְאוֹת** שיעקב נקט פעולות שונות כדי לגרום שהצאן  
 75 ייוולדו בצורה מסוימת דווקא, **וְכֵן הוּא גַּם בְּרוּחָנִיּוֹת הָעֲנִינִים**  
 76 **שֶׁמִּלְכַתְּחִילָה יֵשׁ סֵדֶר הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת שֶׁהַתְּגִלּוֹת וְהַמְשַׁכָּה מְדֻרְגָה לְדֻרְגָה הִיא**  
 77 **לְפִי סֵדֶר זֶה, אֲבָל בְּכוּחַם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַפְּךָ וּלְשׁוֹנֹת אֶת הַסֵּדֶר שֶׁנִּקְבַּע**  
 78 **מִלְכַתְּחִילָה כִּיּוֹן, שִׁישְׁרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם עוֹלָם לְמַעַלָּה יוֹתֵר,**  
 79 **שְׁפּוֹעֲעִלִים שְׁנַי בְּסֵדֶר הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת וּמְשִׁיכִים בּוֹ גִלּוּי אוֹר אֱלוּקִי**  
 80 **יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר נִקְבַּע מִלְכַתְּחִילָה. וְזָהוּ מַה שְׁכַתּוּב<sup>15</sup> דְּבִרְבֵי יַעֲקֹב עַל לָבָן**  
 81 **וְהַחֲלִיף אֶת מְשַׁכְּרָתִי עֲשָׂרַת מוֹנִים, דְּמִתְחַלָּה הָיָה הַמְּדַבֵּר**  
 82

(13) פרשתנו לא, י. (14) ראה גם תו"א בראשית ג, א. ובכ"מ. ספר הליקוטים ערך עקודים, נקודים ברודים. וש"נ. (15) פרשתנו לא, ז.



ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ויעקב ולבן סיכמו ביניהם באפן מסים, שזה קאי מתיחס ומרמו על  
 2 גלוי האלקות כפי שהוא מצד סדר השתלשלות, אבל  
 3 אחר-כך נעשה ענין של ויחלף את משפתי למעליותא,  
 4 למעלה מהמדידות וההגבלות דסדר השתלשלות דעקודים  
 5 נקדים וברדים<sup>16</sup> שהוא המשכת  
 6 אור וירדתו מדרגה לדרגה לפי הסדר  
 7 שנבקע מלכתחילה, כאמור, ותמורת  
 8 זאת יעקב אבינו פעל המשכה וגילוי  
 9 הרבה יותר נעלים וכל בני ישראל  
 10 פועלים זאת על ידי עבודתם וזה  
 11 ההמשכה והגילוי שלמעלה מההגבלות  
 12 נמשך בכחינת עשרת מונים פי  
 13 עשר, היינו עשר כלול מעשר  
 14 כי כל אחת מעשר הספירות כולה מכל  
 15 עשר הספירות (מ"חכמה שבחכמה" עד  
 16 "מלכות שבמלכות"), שזהו מספר  
 17 מאה<sup>17</sup>, מספר השלם  
 18 (כמבאר בדרושים המבארים  
 19 ענין מאה שנה)<sup>18</sup> כפי שהובא גם  
 20 במאמר דיבור המתחיל "ויהיו חיי  
 21 שרה" שנדפס ב"דבר מלכות" לפרשת  
 22 חיי שרה השנה עם ביאור בדרך אפשר.  
 23 ובפשטות, שעל-ידי עבודת  
 24 ישראל ממשיכים למטה לא  
 25 רק בחינת ברדים, עולם  
 26 האצילות הדרגה השלישית בסדר  
 27 ההתגלות של האורות העליונים שהיא  
 28 עולם התיקון, עולם האצילות, אלא  
 29 גם בחינת נקדים, האורות  
 30 מרבים דעולם התהו שבו  
 31 האורות מרובים ביחס לכלים המועטים  
 32 ולכן האורות אינם מלוכשים בכלים.  
 33 ולמעלה יותר, מהבחינה  
 34 דעקודים בכלי אחד בחינה כל  
 35 כך נעלית שבה כל הספירות כלולות  
 36 וקשורות כאחת. ועוד למעלה  
 37 מזה, מבחינת לבן העליון  
 38 בחינת אור אין סוף עצמו, עצמותו  
 39 ומהותו יתברך, שזה נמשך  
 40 למטה ממש.

1 ונהגה בתורה אור' שם<sup>19</sup> במסגרת סוגריים כותב שלכן  
 2 בפשטות (לבן דקלפה) – של הסטרא אחרא והטומאה הנקראת  
 3 'קליפה' על שם שהיא מכסה ומעלימה על האור האלקי כשם שהקליפה מכסה  
 4 ומסתירה על הפרי) מחליף משפתי של יעקב ממש ברמאות.  
 5 והכונה בזה בפשטות, דענין  
 6 הנ"ל (שפחינת לבן מורה על  
 7 לבן העליון שלמעלה וכו')  
 8 הוא כמו שהוא למעלה  
 9 ברוחניות הדברים. אמנם כפי  
 10 שלכן נשתלשל למטה וכו'  
 11 ואחרי ריבוי ירידות וצמצומים של  
 12 האור האלקי, החליף את  
 13 משפתי עשרת מונים ולבן  
 14 רימה את יעקב והחליף ושינה את  
 15 דבריו ולא עמד בדיוורו עשר פעמים  
 16 כפשוטו. אבל יש לפרש  
 17 הכונה בזה שמביא בתורה  
 18 אור' שם שלכן בפשטות  
 19 מחליף את משפתי ממש  
 20 ברמאות, הוא כדי לבאר  
 21 שעבודת ישראל פועלת לא רק  
 22 בהמשכת אורות עליונים אלא גם  
 23 בלבן זה שלמטה ויש לה  
 24 השפעה גם על "לבן דקליפה", פי  
 25 ישראל על-ידי עבודתם,  
 26 מעלים לקדושה גם את החשך  
 27 ואת המרירות דעולם הזה,  
 28 להפוך חשוקא לנהורא  
 29 ומרירו למיתקא חושך לאור ומר  
 30 למתוק, שזהו על-ידי עבודת  
 31 התשובה שפעולתה גדולה יותר  
 32 מאשר עבודה רגילה (כדברי חכמינו  
 33 ז"ל שמעלתם של בעלי תשובה גדולה  
 34 ממעלת הצדיקים) כי עבודה רגילה  
 35 בתורה ומצוות מבררת ומעלה לקדושה  
 36 רק דברים מותרים ואילו על ידי עבודת  
 37 התשובה אפשר להעלות לקדושה גם  
 38 דברים אסורים ולהפוך חושך לאור ומר  
 39 למתוק.  
 40 וכמבאר בכמה מקומות

(16) בהבא לקמן – ראה תו"א שם, כ. תו"ח שם לח, א ואילך. (17) ראה פרש"י פרשתנו שם. תו"ח שם לח, ב. (18) ד"ה ויהיו חיי שרה מאה שנה גו': במאמרי אדה"ז על פרשיות התורה (ע' קלא ואילך). ביאור"ז לאדהאמ"צ, ביאור"ז ואור"ח להצ"צ – ר"פ חיי שרה. ד"ה ויהיו חיי שרה תשמ"א (קונט' כ"ף מ"ח תשמ"ח) ס"ז, ועוד. (19) כד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בַּדְרוּשִׁים הַמְּבֹאֲרִים עֲנִין דברי הוזהר מְשִׁיחַ עֲתִיד לְאַתְבָּא  
2 צְדִיקָא בְּתִיּוּבְתָא<sup>20</sup> להשיב צדיקים בתשובה, שְׁמַעְלַת בְּעָלֵי  
3 תְּשׁוּבָה הִיא שְׁפוּעָלִים גַּם בַּחֲשׂוֹךְ הָעוֹלָם ומעלים אותו לאור  
4 ולקרושה, וְלָכֵן פְּתִיב<sup>21</sup> בפרשת השבוע שיעבק אבינו מבקש בלכתו מארץ  
5 ישראל לתוך - וְשָׁבְתִי בְּשָׁלוֹם אֶל  
6 בֵּית אָבִי, בְּשָׁלוֹם בִּי שְׁלוֹם, 1 בַּדְרוּשִׁים הַמְּבֹאֲרִים עֲנִין מְשִׁיחַ עֲתִיד לְאַתְבָּא  
7 כְּמוֹ שְׁפָתוֹב<sup>22</sup> שְׁלוֹם שְׁלוֹם 2 צְדִיקָא בְּתִיּוּבְתָא<sup>20</sup>, שְׁמַעְלַת בְּעָלֵי תְּשׁוּבָה  
8 לְרַחוּק וְלָקְרוֹב, ופירושו חז"ל 3 הִיא שְׁפוּעָלִים גַּם בַּחֲשׂוֹךְ הָעוֹלָם, וְלָכֵן פְּתִיב<sup>21</sup>  
9 שֶׁהַכְּתוּב מְקַדֵּם וְאוֹמֵר שְׁלוֹם לְרַחוּק 4 וְשָׁבְתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, בְּשָׁלוֹם בִּי  
10 מִי שֶׁהִיא רַחוּק וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה 5 שְׁלוֹם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב<sup>22</sup> שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק  
11 שְׁנַעֲשֶׂה קְרוֹב<sup>23</sup>, וְאֶדְרַבָּה, 6 וְלָקְרוֹב, לְרַחוּק שְׁנַעֲשֶׂה קְרוֹב<sup>23</sup>, וְאֶדְרַבָּה,  
12 הַשְּׁלוֹם לְרַחוּק נֹאמֵר לְפָנָי 7 הַשְּׁלוֹם לְרַחוּק נֹאמֵר לְפָנָי הַשְּׁלוֹם לְקְרוֹב,  
13 הַשְּׁלוֹם לְקְרוֹב, מִחֲמַת מַעְלַת 8 הַתְּשׁוּבָה.  
14 הַתְּשׁוּבָה.  
15 וְהִנֵּה הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת הַלְבָן 9 וְהִנֵּה הַמְּשַׁכֵּת בְּחִינַת הַלְבָן הַמְּשַׁכֵּת הִיא  
16 הָעֲלִיּוֹן לְמִטָּה הִיא בְּאֶפֶן 10 בְּאֶפֶן דִּיחֻד נִפְלָא אַחֲדוֹת נִפְלָא בֵּין  
17 דִּיחֻד נִפְלָא אַחֲדוֹת נִפְלָא בֵּין 11 מְגֻדָּר יַחֲדוּ, כִּי הִישׁ הַנְּבָרָא וְהִישׁ הָאֲמַתִּי  
18 הָאוֹר הָאֱלוּקִי הַנִּמְשָׁךְ וּבֵין הָעוֹלָם, 12 נַעֲשִׂים דְּבָר אֶחָד<sup>24</sup>, עִם כָּל הַשְּׁטוּרְעַם שְׁבַדְבָּר,  
19 עַד שֶׁהוּא לְמַעְלָה מְגֻדָּר 13 עַד שֶׁזָּהוּ לְמַעְלָה גַּם מִשְׁטוּרְעַם, לֹא בְּרַעַשׁ הִ'<sup>25</sup>,  
20 יַחֲדוּ כְּמוֹכֵן שֶׁל הַתְּאֲחָדוֹת שְׁנֵי 14 וְגַם לְמַעְלָה מְקוּל דְּמָמָה דְּקָה<sup>26</sup>, כִּי קוּל דְּמָמָה  
21 דְּבָרִים שׁוֹנִים, כִּי הִישׁ הַנְּבָרָא 15 דְּקָה הוּא בְּחִינַת הַגְּלוּי לְנִבְיָא עַל-יְדֵי רֵאֵיָה אוֹ  
22 הָעוֹלָם וְהִישׁ הָאֲמַתִּי הַקְּב"ה 16 שְׁמִיעָה, מַה-שְּׂאִין-כֵּן מַה שֶׁהִישׁ הַנְּבָרָא וְהִישׁ  
23 נַעֲשִׂים דְּבָר אֶחָד<sup>24</sup> כִּי הָעוֹלָם 17 הָאֲמַתִּי נַעֲשִׂים דְּבָר אֶחָד, הִינּוּ שֶׁהִישׁ הַנְּבָרָא  
24 כְּטַל לְקוּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית 18 נַעֲשֶׂה הִישׁ הָאֲמַתִּי מִמֶּשׁ, שְׁלַמְעֵלָה מְגֻדָּר לְכֵן  
25 הַבֵּיטוּל, עִם כָּל הַשְּׁטוּרְעַם 19 הָעֲלִיּוֹן וְלְמַעְלָה מְגֻדָּר עֲלִיּוֹן, כִּי אֵין עוֹד<sup>27</sup> וְאֵין  
26 הַסַּעֲרָה שְׁבַדְבָּר שֶׁכֵּן הַתְּכַבְּלוֹת 20 עוֹד מְלַבְּדוֹ<sup>28</sup> (פְּמִבְּאָר בְּמָקוֹם אַחֲרָי<sup>29</sup> פְּרָטִי  
27 מוֹחַלְטַת שֶׁל הַיִּישׁוֹת' וְהַמְצִיאוֹת שֶׁל 21 הָעֲנַנִּים בְּזָה), וְעֲנִין זֶה נִפְעַל גַּם בְּכָל הָעוֹלָם  
28 הָעוֹלָם הַגִּשְׁמִי עַד כַּדִּי הַתְּאֲחָדוֹת עִם 22 כָּלוּ, וּבִפְרָט בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיחֻד דִּישׁ הַנְּבָרָא עִם  
29 הָאֱלוּקוֹת הִיא חִידוּשׁ מְלַהִיב וּמַסַּעִיר, 23 יֵשׁ הָאֲמַתִּי הוּא בְּאֶפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר אֶצְלָם<sup>30</sup>,  
30 וְאוֹלָם יֵשׁ בִּיטוּל בְּדַרְגָּה גְּבוּוּהָ עוֹד 24 וְכִידוּעֵ<sup>31</sup> שְׁפִשְׁיטוֹת הָעֲצָמוֹת  
31 יוֹתֵר, עַד שֶׁזָּהוּ לְמַעְלָה גַּם 25 שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (וְכִידוּעֵ בְּזָה גַּם מִכ"ק  
32 מִשְׁטוּרְעַם וְאִינוּ בְּסַעֲרָה, עַל דְּרָךְ 26 מו"ח אֲדָמוֹר<sup>32</sup> עַל הַפְּסוּק אֲתֵם נֹצְבִים הַיּוֹם).  
33 לְשׁוֹן הַכְּתוּב לֹא בְּרַעַשׁ הִ'<sup>25</sup>, 27 שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (וְכִידוּעֵ בְּזָה גַּם מִכ"ק  
34 וְגַם לְמַעְלָה מְקוּל דְּמָמָה 28 שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (וְכִידוּעֵ בְּזָה גַּם מִכ"ק  
35 דְּקָה<sup>26</sup> אֵלָּא לֵאלֹא כָּל קוּל בְּכַלְל, כִּי 29 וְכִידוּעֵ<sup>31</sup> שְׁפִשְׁיטוֹת הָעֲצָמוֹת' שׁוּרָה בְּפִשְׁיטוֹת  
36 קוּל דְּמָמָה דְּקָה הוּא בְּחִינַת 30 מו"ח אֲדָמוֹר<sup>32</sup> עַל הַפְּסוּק אֲתֵם נֹצְבִים הַיּוֹם הַמְּבָרָר  
37 הַגְּלוּי לְנִבְיָא עַל-יְדֵי רֵאֵיָה אוֹ שְׁמִיעָה, מַה-שְּׂאִין-כֵּן מַה 31 מו"ח אֲדָמוֹר<sup>32</sup> עַל הַפְּסוּק אֲתֵם נֹצְבִים הַיּוֹם הַמְּבָרָר  
38 שֶׁהִישׁ הַנְּבָרָא וְהִישׁ הָאֲמַתִּי נַעֲשִׂים דְּבָר אֶחָד הִרִי זו הַתְּאֲחָדוֹת 32 אֵת גּוֹדֵל מַעְלַת הַתְּמִימוֹת וְהַמְּנוּחָה הַפְּשוּטָה שֶׁל הָאֲנָשִׁים הַפְּשוּטִים שִׁישׁ לָהּ

(20) לקר"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב. (21) פרשתנו כח, כא. וראה תו"א פרשתנו כא, רע"ד. תו"ח שם כו, א ואילך. (22) ישע"י נז, יט. (23) ברכות לד, ב. (24) ביאור"ז לאדהאמ"צ מג, ג. ד"ה ולקחתם לכם תרס"א. (25) מ"א יט, יא. (26) שם, יב. (27) ואתחנן ד, לט. (28) שם, לה. (29) לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86. וש"נ. (30) ראה שיחת ש"פ קרה תשמ"ז. (31) שיחת י"ב תמוז תש"ז – לקו"ד ח"ג תצא, ב. וראה שיחת ש"פ שמות תשכ"ה. (32) שיחת ש"פ נצבים תש"ז. סה"מ תש"ז ע' 256.

## ביאור בדרך אפשר

## ביאור בדרך אפשר

- 1 קשר ל"פשיטות העצמות"). וַיִּיחַד זֶה הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת,  
 2 לְמַעַלְהָ לֹא רַק מִבְּחִינַת אֶחָד אֲלָא גַם מִבְּחִינַת יַחֲיד<sup>33</sup> שְׁהִיא  
 3 בִּטּוּי נַעֲלָה יוֹתֵר לְאַחֲדוֹת ה' מֵאֶשֶׁר בְּחִינַת אֶחָד כִּי אֶחָד יִכּוֹל לְהַתְּפֹשֵׁת גַּם  
 4 כְּרֵאשׁוֹן שֵׁשׁ אַחֲרָיו שְׁנֵי (לֹא אֶחָד שֶׁאֵין זֹולָתוֹ אֲלֵא "אֶחָד הַמְּנוּי", וְאֵילוֹ  
 5 "יַחֲד" פִּירוּשׁוֹ שֶׁאֵין שְׁנֵי לוֹ). וַיִּשׁ  
 6 לֹמֵר שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ  
 7 הַהֶתְאַחֲדוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת הַקְּהָל,  
 8 הַקְּהָל אֵת הָעָם הָאֲנָשִׁים  
 9 וְהַנְּשִׂיִם וְהַטָּף<sup>34</sup>, וְכֹלֶם יַחַד  
 10 מִתְאַחֲדִים בְּעֲנֵן יְרֵאת ה' וְזוֹ  
 11 גַם הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַתְּאַחֲדוֹת  
 12 הִישׁ הַנְּבֵרָא (הָאֵדָם וְהַבְּרִיאָה) עִם הִישׁ  
 13 הָאֵמִיתִי (הַקְּדוּשׁ-כְּרוֹן-הוּא) – בִּטּוּל  
 14 הַמְצִיאוֹת הָאִישִׁית מִתּוֹךְ יְרֵאת ה'.  
 15 וְכֹל זֶה נִמְשָׁךְ לְמִטָּה מִמֶּשׁ,  
 16 בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּפִשׁוּטוֹ, שֶׁהָרִי כֵּן  
 17 יִהְיֶה לְעֵתִיד לְבֹא (נְשָׁמוֹת  
 18 בְּגוֹפִים כְּלִי כֹל הַעֲנִינִים  
 19 שְׁבִינְתִים כְּלוּמֵר, לֹלָא הַפֶּסֶק בַּחֲיִי  
 20 הַנְּשִׂמָה בְּגוֹף עַל כָּל הַמְּשַׁמְעוֹת, לְמַעַלְהָ לֹא רַק  
 21 מִבְּחִינַת אֶחָד אֲלָא גַם מִבְּחִינַת יַחֲיד<sup>33</sup>. וַיִּשׁ לֹמֵר  
 22 שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ הַהֶתְאַחֲדוֹת שֶׁבְּמִצְוֹת הַקְּהָל,  
 23 הַקְּהָל אֵת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂיִם וְהַטָּף<sup>34</sup>, וְכֹלֶם  
 24 יַחַד מִתְאַחֲדִים בְּעֲנֵן יְרֵאת ה'. וְכֹל זֶה נִמְשָׁךְ  
 25 לְמִטָּה מִמֶּשׁ, בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּפִשׁוּטוֹ, שֶׁהָרִי כֵּן יִהְיֶה  
 26 לְעֵתִיד לְבֹא (נְשָׁמוֹת בְּגוֹפִים כְּלִי כֹל הַעֲנִינִים  
 27 שְׁבִינְתִים) שֶׁהַנְּשִׂמָה תְּהִיָּה נְזוּנִית מִהַגּוֹף<sup>35</sup>  
 28 מִחֲמַת מַעְלַת הַגּוֹף וּמַעְלַת הַמַּעֲשֵׂה שֶׁהַמַּעֲשֵׂה  
 29 הוּא הָעֵקֶר<sup>36</sup>, שֶׁהָרִי הַכֹּל נִתֵּן בְּשִׁבִיל הַגּוֹף  
 30 וְהַמַּעֲשֵׂה<sup>37</sup>. וְהָעֵקֶר שֶׁכֹּל זֶה יִהְיֶה לְמִטָּה מַעֲשֵׂה טְפָחִים, בְּגִאֲלָה הָאֵמִיתִית  
 31 וְהַשְּׁלָמָה, עִם כָּל הַפְּרוּשִׁים שֶׁבְּדָבָר.  
 32 וְהָעֵקֶר שֶׁכֹּל זֶה יִהְיֶה לְמִטָּה מַעֲשֵׂה טְפָחִים, בְּגִאֲלָה הָאֵמִיתִית  
 33 מַעֲשֵׂה טְפָחִים, בְּגִאֲלָה  
 34 הָאֵמִיתִית וְהַשְּׁלָמָה, עִם כָּל  
 35 הַפְּרוּשִׁים שֶׁבְּדָבָר.

(33 ראה תו"א וארא נה, ב. אמרי בינה שער הק"ש פ"ה ואילך. ועוד. 34) וילך לא, יב. 35) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. ועוד. 36) אבות פ"א מ"ז. 37) ראה שיחת ש"פ משפטים תשמ"ז. וש"נ.

## אגרות קודש

ב"ה, י"ט מ"ח, תשי"ח  
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ רב פעלים מו"ה דובער שי

שלום וברכה!

...ובהזדמנות זו אעוררו על הפלא הכי גדול, מפני מה אין מנצלים העתון הנקרא ע"י היהודים שבארגונינו להדפיס בו דברי התעוררות שבדא"ח ובפרט בעניינים שהזמן גרמא, ואף שאין צועקין על העבר, הרי מתקרבים אנו לחדש כסלו, ויהי רצון שמכאן ולהבא יתוקן דבר זה, ובאופן שההדפסה תעשה לדבר קבוע, ואפשר יש מקום לעשות שם מדור מיוחד בגליון דעש"ק וכיו"ב...

בברכה לבשו"ט בכל האמור ובשאר עניני מכתבו ובה ג"כ ע"ד הרחבת הפרנסה בחסד וברחמים ובאופן טוב.

## התוועדויות

### בס"ד. שיחת יום ב' פ' ויצא, ב' כסלו, ה'תשי"ד.

– בעת "קבלת פנים" \* –

- א. ידוע הפתגם שמסר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר<sup>1</sup> בשם אדמו"ר הזקן: "צריכים לחיות עם הזמן",<sup>1</sup>  
 ופירוש הדברים – כפי שביררו חסידים לאחר זמן – לחיות עם פרשת השבוע שקורין ולומדים בזמן  
 זה.<sup>2</sup>
- כלומר: אף על פי שכבר עברו אלפי שנים ממתן תורה, מכל מקום, התורה היא נצחית<sup>2</sup>, אשר, התוכן  
 הפנימי בזה, שכל ענין שבתורה הוא נוגע, ומהווה הוראה בכל הזמנים ובכל המקומות, וביחוד – צריכים  
 ללמוד בכל שבוע מעניני התורה שלומדים בשבוע זה.<sup>3</sup>
- ואף שכבר לפני מאות שנה, למעלה מאלף שנים, נקבע לכל בני ישראל סדר קריאת הפרשיות לכל  
 שבוע<sup>3</sup> – מכל מקום, שייכותה המיוחדת של כל פרשה להזמן שקורין אותה היא בתקפה בכל הזמנים  
 ובכל המקומות, היינו, שכל מאורע יש לו שייכות להפרשה שקורין בתורה בזמן זה.<sup>4</sup>
- ויובן על פי הענין של השגחה פרטית כפי שנתבאר בתורת הבעל שם טוב<sup>4</sup> ונתקבל בכל תפוצות  
 ישראל – שכל המאורעות שמתרחשים בעולם הם בהשגחה פרטית על ידי הקב"ה בורא העולם, אשר,  
 להיותו יודע עתידות, ועד שאצלו ית' ה' הווה ויהי' כאחד<sup>5</sup>, ברא וקבע באופן כזה שלכל דבר, בכל זמן  
 ובכל מקום, תהי' שייכות לפרשת השבוע.
- ב. בפרשת<sup>6</sup> השבוע מסופר אודות נישואי יעקב – הנישואין הראשונים שהתורה מספרת בפרטיות את  
 סדר הנישואין עצמם.
- הנישואין הראשונים (של יהודי מהול) הכתובים בתורה הם נישואי יצחק<sup>7</sup>. אבל, בקשר לנישואי  
 יצחק מסופר רק ההכנות לנישואין, ואילו הנישואין הראשונים שהתורה מספרת בפרטיות את סדר  
 הנישואין עצמם – הם של יעקב, בחיר האבות<sup>8</sup>, ומהם למדים כמה הלכות בנוגע לסדרם של נישואין  
 יהודיים.
- מהפסוק<sup>9</sup> "מלא שבוע זאת גו'" – למדים<sup>10</sup> שני דינים: א) הדין של שבעת ימי המשתה. ב) אין  
 מערבין שמחה בשמחה. כלומר, שמחת חתונה אינה צריכה להיערך בזמנה של שמחה אחרת (וכמו  
 שכתוב בתוס'<sup>11</sup> שהטעם הוא "דבעינן שיהא לכו פנוי . . . בשמחה").
- ומקשים על זה<sup>12</sup>: לכאורה הרי זה בניגוד לכלל<sup>13</sup> שאין למדין מקודם מתן תורה?

עוד כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

\* של החתן ה' שלום מענדל סימפסאן.

(7) ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ז ע' 177. וש"נ.  
 (8) ראה ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קלג, א. קמוז, ב. קעא,  
 ב. שעה"פ להאריז"ל תולדות כו, כה.  
 (9) פרשתנו (ויצא) כט, כז.  
 (10) פרדר"א פט"ז. ירושלמי מו"ק פ"א ה"ז.  
 (11) תוד"ה לפי – מו"ק ח, ב.  
 (12) מראה הפנים בירושלמי שם.  
 (13) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה. מובא בתוספות מו"ק כ, א –  
 ד"ה מה חג שבעה. ב"ר פ"ק, ז (וראה לקו"ש חכ"ה ע' 142.  
 וש"נ).

(1) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).  
 (2) תניא רפי"ז. ובכ"מ.  
 (3) ראה מגילה (כט, ב) שהי' מקודם מנהג שונה לבני מערבא,  
 ובאוצר הגאונים שם. וברמב"ם (הל' תפלה רפי"ג): "המנהג  
 הפשוט . . . ואינו מנהג פשוט".  
 (4) ראה תר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט  
 ואילך. וש"נ.  
 (5) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיה"א פ"ז.  
 (6) מכאן עד סוף ס"ו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א  
 (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 65 ואילך (במהדורא זו ניתוספו

1 ויתרה מזה: בשני לימודים אלה גופא, הרי הדין של שבעת ימי המשתה הוא רק דרבנן [לגבי היום  
2 הראשון יש סברא שהוא מדאורייתא<sup>14</sup>, אבל שאר הימים הם ודאי מדרבנן] – לפי שאין זו דרשה גמורה,  
3 ובטעם הדבר יש לומר, שזהו לפי שאין למדין מקודם מתן תורה. ואם כן, כיצד למדים מפסוק זה עצמו  
4 ההלכה ש"אין מערבין שמחה בשמחה", שלדעת התוספות<sup>15</sup> הרי זו דרשה גמורה ומדאורייתא?

5 ג. והתירוץ לזה, שהכלל שאין למדין מקודם מתן תורה הוא בענינים של הלכות דוקא, משום ש"ניתנה  
6 תורה ונתחדשה הלכה"<sup>16</sup>. אבל ענינים של גילוי מילתא, פירוש ענין, תכונות נפש האדם – אפשר ללמוד  
7 גם מלפני מתן תורה, לפי שבזה אין הבדל בין קודם מתן תורה ולאחר מתן תורה.

8 ועל פי זה מובן החילוק בין שני הדינים הנ"ל: בנוגע לשבעת ימי המשתה – יש צורך ללמוד הלכה,  
9 מה שאין כן בענין "אין מערבין שמחה בשמחה" – למדים מלפני מתן תורה רק מה שנוגע לתכונות  
10 הנפש, ואילו הדין שאין מערבין שמחה בשמחה, יודעים אנו ממיילא, כפי שיתבאר להלן.

11 ד. בתכונות הנפש יכולות להיות שתי סברות:

12 (א) בשעה שאדם שרוי בתנועה ומצב־רוח מסוים, כגון תנועה של שמחה, הרי למרות שהשמחה היא  
13 מענין מסוים, הרי זה מסייע גם לשמחה מענין אחר, לפי שזוהי תנועה שוה.

14 (ב) בשעה שאדם נמצא בתנועה של שמחה מצד איזו סיבה שהיא, הרי לא זו בלבד ששמחה זו אינה  
15 מסייעת לשמחה אחרת, אלא אדרבה, מפריעה לה. למרות שהמסוכב (התוצאה) בשניהם הוא באותה  
16 תנועה, מכל מקום, כיון שהסיבות הן שונות, ובמילא, מבלבלות אחת לחברתה – בהכרח שיתבטא הדבר  
17 גם בהמסוכב, בהשמחה.

18 ומהפסוק "מלא שבוע זאת" למדים כסברא השני', וממילא יודעים את הדין שאין מערבין שמחה  
19 בשמחה.

20 שמחת חתן וכלה צריכה להיות – ככל שמחה של מצוה – שמחה כזו ובאופן כזה שהאדם יהי' כולו  
21 שם, שכן, מצוה ענינה קיום רצונו יתברך, וצריך האדם לעשותה ברצונו הוא, "עשה רצונו כרצונך"<sup>17</sup>,  
22 ואז האדם כולו שם, כמאמר הבעל שם טוב<sup>18</sup>: "במקום שרצונו של אדם – שם הוא עצמו", ובמילא  
23 צריכה השמחה להיות של כל הנפש. וכיון שיודעים ששמחת חתן וכלה צריכה להיות שמחת הנפש כולה  
24 – נלמד מלפני מתן תורה שבתכונות הנפש מבלבלת שמחה אחת את חברתה, ובמילא יודעים שאין  
25 מערבין שמחה בשמחה של מצוה אחרת, כיון שהיא מבלבלת את השמחה של מצוה זו.

26 ה. והביאור בזה ברוחניות:

27 האבות, לפני מתן תורה – הגיעו בכוח עבודתם עד לדרגת שורש הנבראים, שזוהי השלמות היותר  
28 נעלית שאלי' מסוגלים נבראים להגיע מצד עצמם. אבל, כל עבודתם היתה ברוחניות, וכמאמר רבותינו  
29 ז"ל<sup>19</sup> שמעשה האבות ריחות היו, שלא פעלו בהדבר הגשמי – מפני שהיתה הגזירה ש"בני רומי לא  
30 ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי" (כמבואר במדרש רבה<sup>20</sup>). ואילו בשעת מתן תורה בטלה הגזירה,  
31 וכפי שאמר הקב"ה: "ואני המתחזיג" – "וירד הוי' על הר סיני"<sup>21</sup> "ואל משה אמר עלה אל ה'"<sup>22</sup>, ועתה,  
32 לאחר מתן תורה, יכולים גם באמצעות דבר גשמי להגיע ולהתאחד עם עצמות ומהות אין סוף ב"ה,  
33 כביכול, משום שזהו בכוחו יתברך – ואני המתחיל.

19) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.

וש"נ.

20) שמו"ר פ"ב, ג.

21) יתרו יט, כ.

22) משפטים כד, א.

14) עיין מג"א או"ח סתקמ"ו סק"ד.

15) שבערה 11. וראה גם תוד"ה דמסר – כתובות מז, א.

16) ב"ב קי, ב.

17) אבות פ"ב מ"ד.

18) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סמ"ח.

וש"נ.

1 וזהו תוכן הענין שאין למדים מקודם מתן תורה, לפי שניתנה תורה ונתחדשה הלכה: לפני מתן תורה  
2 היו עצות ודרכים שונות כיצד ועד היכן ניתן להגיע למעלה. אבל לאחר מתן תורה – ניתנה תורה  
3 ונתחדשה הלכה, שנעשו אופנים ודרכים חדשות, כיצד לעבור ולהעתיק את עצמו – בשעתא חדא, ואף  
4 באמצעות דבר גשמי – מעומק תחת אל עומק רום.

5 ואף על פי כן, הרי בכל הקשור לתכונות הנפש ניתן ללמוד מלפני מתן תורה, כי, על ידי קיום תורה  
6 ומצוות צריכים לברר ולתקן את הענינים שהיו לפני מתן תורה, וכמו תיקון הענין דשבירת הכלים, חטא  
7 עץ הדעת ושאר החטאים (שהרי לאחר חטא העגל חזרה זוהמתו של נחש הקדמוני<sup>23</sup>). ולכן חשובות גם  
8 תכונות הנפש מלפני מתן תורה, דכיון שצריכים לברר אותן – צריך לדעת עם מי מתעסקים ("מיט וועמען  
9 מען האָט צו טאָן"). אבל, כל זה הוא רק בנוגע להמתברר, ואילו בנוגע להמברר ואופני הביורורים –  
10 אין למדים מקודם מתן תורה, לפי שניתנה תורה ונתחדשה הלכה.

11 ו. חודש כסלו הוא חודש הגאולה וחודש הניסים, ובחודש הזה גילו לנו רבותינו נשיאינו פנימיות  
12 התורה ביותר ובהרחבה, ועל ידי זה ניתוסף חיות והתלהבות גם בגליא דתורה ובקיום המצוות. אינו  
13 דומה לימוד הגליא דתורה והחיות בקיום המצוות (וכתוצאה מזה – ההידור) לפני ידיעת פנימיות התורה  
14 – לגבי אחר ידיעת פנימיות התורה. הידיעה של פנימיות התורה נותנת חיות ושמחה גם בנגלה, וגם  
15 במעשה המצוות.

16 ועל דרך הנ"ל ובסגנון הנ"ל – הרי זה בבחינת נתגלתה פנימיות התורה ונתחדשה הלכה – אופני  
17 הליכה בעבודת ה'. אותם ענינים שבטרם שנתגלתה פנימיות התורה לא היו יכולים להגיע אליהם, מלבד  
18 יחידי סגולה, או שהי' צורך ביגיעה עצומה בנתיבות ושבילים – הרי עתה נתגלתה תורה ונתחדשה הליכה  
19 בדרך המלך<sup>24</sup>, אשר כל ישראל יכולים להגיע לכל זה על ידי לימוד פנימיות התורה והליכה בהדרכותי',  
20 ובכלל זה גם ענין השמחה – שהרי זו היתה אחת הדרישות של הבעל שם טוב: "עבדו את הוי'  
21 בשמחה"<sup>25</sup>, ועוד לפני כן – כידוע שהאריז"ל זכה לרוח הקודש על ידי שמחה של מצוה<sup>26</sup>.

22 ועל פי המבואר שהטעם לכך שבנוגע לתכונות הנפש למדים מלפני מתן תורה לפי שצריכים לפעול  
23 בהענינים שלפני מתן תורה – הרי ידוע<sup>27</sup> שכמעט כל הנשמות של דורותינו אינן נשמות חדשות, כי אם  
24 נשמות שבאו בגלגול כדי למלא ענינים שהיו מקודם, וביחוד בלימוד התורה, וכהפסק בשולחן ערוך  
25 הלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן<sup>28</sup> ש"צריך לבוא בגלגול עד ששיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג  
26 מידיעת התורה (כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה<sup>29</sup>) הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות  
27 וסודות", ורק על ידי זה יכולה הנשמה "להתתקן ולהשתלם בצרור החיים את ה' במקורה אשר חוצבה  
28 משם".

29 ז. והנה, בנוגע לנישואין אמרו חכמינו ז"ל<sup>30</sup> "איש ואשה זכו שכינה ביניהם" (שהרי חלק את שמו  
30 ושיכנו ביניהן, יו"ד באיש וה"י באשה), שזהו ענין המשכת י"ה.

31 והנה, בזמן הזה הענין די"ה הוא בהעלם, כמו שנאמר<sup>31</sup> "כי יד על כס וי"ה", שהענין די"ה הוא באופן  
32 של כיסוי והעלם.

מ"ש בזהר כו' (גרפס בספר ההשתתחות (קה"ת תשנ"ו) ע' לט  
ואילך). וש"נ.

(28) פ"א ה"ד.

(29) תניא רפ"ד.

(30) סוטה יז, א (ובפרש"י).

(31) ס"פ בשלה.

(23) זח"א נב, ב. אבל לא כל הזוהמא ח"ו כבראשונה (ניצוצי  
אורות לזח"ג יד, ב).

(24) ראה ב"ב ק, ב.

(25) תהלים ק, ב.

(26) תו"א תולדות כ, ב (וראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע'  
קמו הערות 26-7).

(27) ראה רמ"ז לזח"ג ר"פ תזריע. הובא ונת' בד"ה להבין

1 אמנם, על ידי זה שבונים בית בישראל על יסודי התורה והמצוה, "נר מצוה ותורה אור"<sup>32</sup>, כולל גם  
2 המאור שבתורה זוהי פנימיות התורה<sup>33</sup> – אזי ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, שגם בחינת י"ה נמשכת  
3 ובאה למטה, ב"דור ישרים יבורך"<sup>34</sup>, שזהו ענין ו"ה<sup>35</sup>.

4 \*

5 ח. בהמשך להמדובר לעיל על דבר הכלל שאין מערבין שמחה בשמחה, מפני ששמחה אחת מבלבלת  
6 את חברתה – הנה כלל זה אינו אלא בשעת תוקף השמחה, שזהו בעת התחלת השמחה דוקא, אבל המשך  
7 השמחה בשבעת ימי המשתה יכול להיות גם בזמן של שמחה אחרת.

8 ולכן, אף שאסור לעשות שמחת נישואין בחול המועד, וכל שכן ביום טוב, לפי שאין מערבין שמחה  
9 בשמחה, מכל מקום, מותר לעשות שמחת נישואין קודם היום טוב, אף על פי שהמשך השמחה דשבעת  
10 ימי המשתה תהי' ביום טוב<sup>36</sup>. וכן נוהגין בפועל, שעושים שמחות נישואין בחצייים הראשון של החדשים  
11 תשרי וניסן, וכן בחודש סיוון לפני חג השבועות, אפילו אם ההמשך דשבעת ימי המשתה יהי' ביום טוב  
12 – "שאיין עיקר השמחה אלא תחילת הנישואין"<sup>37</sup>.

13 וטעם הדבר – כאמור – שהכלל אין מערבין שמחה בשמחה הוא רק בשעת תוקף השמחה, בהתחלת  
14 השמחה, מה שאין כן בהמשך השמחה, גם שמחה אחרת אינה מבלבלת, אלא אדרבה, מוסיפה ומסייעת  
15 בשמחה זו.

16 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): מבקשים אנו מהשם ית' שירבו שמחות בישראל. ואכן, בשבוע זה  
17 מתקיימת חתונה נוספת<sup>38</sup>, בהמשך שבעת ימי המשתה של חתונה זו. – הנה לא זו בלבד ששמחה אחת  
18 אינה מבלבלת לשמחה השני', אלא אדרבה, שמסייעת בהשמחה.

19 ט. ועל פי זה יש לבאר הא דמצינו במדרשי חכמינו ז"ל (בפסיקתא<sup>39</sup> ותנחומא<sup>40</sup>) "בעשרים וחמשה  
20 בכסלו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן . . מפני שחשב הקב"ה לערב שמחת המשכן  
21 בשמחת היום שנולד בו יצחק".

22 ולכאורה אינו מובן: הרי זה בניגוד לכלל שאין מערבין שמחה בשמחה?

23 והביאור בזה – על פי האמור שהכלל שאין מערבין שמחה בשמחה אינו אלא בנוגע לעיקר ותוקף  
24 השמחה, ומובן, שעיקר ותוקף שמחת היום שנולד בו יצחק הוא באותה שנה שבה נולד בפועל ממש,  
25 ואילו בבוא זמן זה ככל שנה ושנה, אין זה אלא המשך השמחה בלבד.

26 – הן אמת שישנו הענין ד"הימים האלה נזכרים ונעשים"<sup>41</sup>,

27 כפירוש האריז"ל<sup>42</sup> שכאשר "נזכרים", שמזכירים ענין זה למטה, אזי "נעשים", שנעשה הענין למעלה  
28 ונמשך למטה, אבל אף על פי כן, מובן שאין זה בשלמות, ואין זה אלא הארה בלבד.

29 ולכן, השמחה בחודש שנולד בו יצחק, אינה מבלבלת להשמחה דהקמת המשכן, ואדרבה, מסייעת  
30 לה, ולכן המתין הקב"ה לחודש שנולד בו יצחק, כדי לערב שמחה בשמחה. ועל דרך מגלגלין זכות ליום  
31 זכאי<sup>43</sup>.

(38) של החתן ה' חיים ישראל שפערלין.

(39) פס"ר פ"ו, ה.

(40) תנחומא ס"פ פקודי.

(41) אסתר ט, כח.

(42) רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד

(להחיד"א) פכ"ט.

(43) ערכין יא, ב. וש"נ. וראה "רשימות" חוברת לב ע' 8

ואילך.

(32) משלי ו, כג.

(33) ראה פתיחתא דאי"כ ב ובפ"י יפה ענף שם. ירושלמי

חגיגה פ"א ה"ז ובפ"י קה"ע שם. המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכב.

סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.

(34) תהלים קיב, ב.

(35) ראה זח"א רסד, ב. לקוטי הש"ס להאריז"ל ליבמות סא,

ב. סה"מ מלוקט ח"ב ע' עת. ח"ד ע' שמת. וש"נ.

(36) ראה שו"ע או"ח סתקמ"ו ס"ד, ובנ"כ.

(37) מג"א שם.

\*

1

2 י. על קושיא הנ"ל, איך דחו הקמת המשכן לחודש שנולד בו יצחק, הרי אין מערבין שמחה בשמחה  
3 — ישנו תירוץ נוסף<sup>44</sup>:

4 הכלל שאין מערבין שמחה בשמחה נאמר רק בשמחה הקשורה עם גשמיות, משתה, אכילה ושתי',  
5 מה שאין כן בשמחה רוחנית, אין שמחה אחת מבלבלת לחברתה, ואדרבה מסייעת.

6 וכיון שהשמחה שהיתה בהקמת המשכן היתה שמחה רוחנית, ולא היתה קשורה עם גשמיות, שהרי  
7 לא הי' בה ענין של סעודה, משתה ושמחה,

8 — דלא כהשמחה בעת הקמת בית המקדש שהיתה קשורה עם סעודות משתה ושמחה, שלכן הוצרכו  
9 לעשות היכר בינה ובין שמחת יום טוב<sup>45</sup> —

10 וכמו כן שמחת היום שנולד בו יצחק בכל שנה ושנה אינה קשורה עם משתה ושמחה, לכן המתין  
11 הקב"ה עם הקמת המשכן לחודש שנולד בו יצחק, כדי לערב שמחה בשמחה, כיון ששמחה רוחנית (לא  
12 זו בלבד שאינה מבלבלת, אלא אדרבה) מסייעת אחת לחברתה.

13 יא. וביאור הטעם שבשמחה רוחנית אין שמחה אחת מבלבלת לחברתה, ואדרבה מסייעת:

14 איתא בגמרא<sup>46</sup> "לא כמידת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק,  
15 אבל (מידת) הקב"ה אינו כן, מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק".

16 ומבואר בכמה מקומות בחסידות<sup>47</sup>, וגם במאמרי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר (גם בהמאמרים שנדפסו  
17 כבר<sup>48</sup>), שהחילוק הוא בין גשמיות לרוחניות: בגשמיות — "כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק", וברוחניות  
18 — "מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק".

19 בגשמיות — מלא אינו מחזיק, כי גשמיות הוא יש ומציאות, שתופס מקום, ולכן, בהיותו מלא, אינו  
20 מחזיק, שאינו נותן מקום לזולתו. ובפנימיות יותר: גשמיות — אינה ענינו של האדם, ולכן הרי זה תופס  
21 מקום בו, מבלבל, ואינו נותן מקום לעניניו שלו.

22 וברוחניות — מלא מחזיק, כי, רוחניות היא ענינו של האדם, כמאמר רבותינו ז"ל<sup>49</sup> "אני לא נבראתי  
23 אלא לשמש את קוני", ובמילא, אין זה תופס אצלו מקום מיותר, ויכול להחזיק, שמתאחד עמו והיו  
24 לאחדים. וגם: רוחניות מצד עצמו — שזהו עצם מציאותו — אינו תופס מקום.

25 ואף שגם בענין רוחני ישנם ו' קצוות, רוחניים על כל פנים — הרי זה משום שגם רוחניות הוא נברא,  
26 וכיון שבא מכוח הגבול, הרי גם הוא מוגבל, ולכן יש בו ו' קצוות, אבל מצד הענין עצמו הרוחני, או  
27 — בלשון הרמב"ם<sup>50</sup>: "כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמתת הימצאו" — מצד המציאות כפי שהיא  
28 לאמיתתה, אין זה תופס מקום.

29 והיינו, שכללות הענין דתורה ומצוות, שהוא בגלוי כמו מצד העצמות — הרי זה מציאות שאינה  
30 תופסת מקום.

31 וענין זה מביעה המשנה בג' תיבות — "מצוה גוררת מצוה"<sup>51</sup>: כאשר מקיימים מצוה — הרי לא זו  
32 בלבד שאין זה משביע את האדם, ואין זה גורם שאין לו עוד כוח לקיים עוד מצוה, אלא אדרבה, "מצוה

(44) ראה יפה תואר במדבר פ"א, ה.

(45) ראה מו"ק ט, א.

(46) ברכות מ, א. וש"נ.

(47) ראה תו"א משפטים עט, א. אוה"ת נ"ך (כרך ב) ע' תתטז.

(48) סה"מ תרל"ד ע' שב. תרנ"ז ע' רצו. תר"ס ע' עד. תרע"ח ע' קיז.

עטר"ת ע' תרב. ע' תרנא.

(48) סה"מ ה'ש"ת ע' 153. תש"ג ע' 191. תש"י ע' 120. סה"מ

קונטרסים ח"ג ע' קא ואל"ך.

(49) משנה וברייתא קידושין בסופה — ע"פ גירסת כת"י וטיקן

(ירושלים תשל"ד). וכן הובא במלאכת שלמה במשנה שם.

(50) ריש הל' יסוה"ת.

(51) אבות פ"ד מ"ב.



1 גוררת מצוה", כי, ברוחניות אין ענין אחד מבלבל לחברו, ואדרבה מסייע לו (ולאידך, "עבירה גוררת  
2 עבירה"<sup>50</sup>, שכאשר האדם עובר עבירה, אזי נחלש (במלחמת היצר), ועד שנעשה מנוצח לגמרי, ובא לידי  
3 עבירה נוספת).

4 יב. אמנם, אף שכללות ענין התורה ומצוות הוא ענין רוחני שלמעלה לגמרי אפילו מתפיסת מקום  
5 רוחני – צריכים להמשיך זאת בהגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, שזהו סדר העבודה לאחרית מתן תורה.

6 ובלשון חכמינו ז"ל<sup>52</sup> – "לא ניתנה תורה למלאכי השרת": לפני מתן תורה היתה יכולה להיות  
7 ההנהגה כמלאכי השרת או כבני אדם, אבל לאחרית מתן תורה צריכה להיות ההנהגה כבני אדם דוקא.

8 – פעם<sup>53</sup> אמרו במעמד כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, בהיותו באטוואצק, שיש סברא שרבנו הזקן הי' נוהג  
9 להתענות משבת לשבת, והי' שובר הצום עם פרוסת לחם בלבד. ואמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שלא  
10 שמע סיפור זה, ואחרי כן הוסיף, שלפי מה ששמע אודות רבנו הזקן, שאופן עבודתו היתה בדוגמא של  
11 מעלה, לא מסתבר סיפור זה, שכן, למעלה ישנו הענין ד"בין הערביים תאכלו גו' ובבוקר תשבעו"<sup>54</sup>,  
12 ובמילא, אין מקום לכללות הענין של תעניות וסיגופים. – ענין זה שייך רק בתור תיקונים, אבל לא  
13 "תמידים כסדרן".

14 וכמו כן ידוע<sup>55</sup> שהבעל שם טוב כתב לתלמידו בעל התולדות שלא יתענה, כיון שסדר העבודה צריך  
15 להיות עם הגוף דוקא, וכפי שפירש הבעל שם טוב<sup>56</sup> בפסוק<sup>57</sup> "כי תראה חמור שונאך גו' עזוב תעזוב  
16 עמו". –

17 נשאלת אפוא השאלה: מחד גיסא – דורשים להתעסק ולפעול בחלקו בעולם, ולאידך גיסא – להמשיך  
18 רוחניות שלמעלה לגמרי אפילו מתפיסת מקום רוחני?!

19 והעצה לזה – ענין השמחה, ובאופן שמערבין שמחה בשמחה, שעל ידי זה נעשה תוספת שמחה.  
20 והרי סדר השמחה והריקודים – שבעת הריקוד מגבי' האדם רגלו מעל הארץ, היינו, שמתרומם מעניני  
21 ארץ וגשם, ואז – במידה כנגד מידה<sup>58</sup> – מגביהים אותו מלמעלה מארציות לרוחניות, ולרוחניות אמיתית,  
22 ובאופן ד"הולך ואור עד נכון היום"<sup>59</sup>.

23 [אחרי סידור קידושין – טרם צאתו – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א]:

24 יהי רצון שיקויים היעוד "מהרה כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול  
25 חתן וקול כלה"<sup>60</sup> – על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו.



(נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(57) משפטים כג, ה.

(58) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(59) לשון הכתוב – משלי ד, יח.

(60) ע"פ ירמי' לג, יו"ד-יא.

(52) ברכות כה, ב. וש"נ.

(53) ראה סה"ש תרצ"ז ע' 194.

(54) לשון הכתוב – בשלח טז, יב. וראה זח"ב כא, סע"א

ואילך.

(55) "התמים" ח"א ע' ז-ח.

(56) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א. וש"נ

## בס"ד משיחת שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח

- אודות הספר "דרך אמונה" \*

- 21 היציאה (גילוי והמשכה) דפנימיות התורה גם  
22 ב"חרן":
- 23 נתבאר לעיל<sup>4</sup> שאף-על-פי שהענין ד"ויצא  
24 יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא ענין של ירידה,  
25 מכל-מקום, על-ידי-זוה דוקא נעשית העליה לדרגא  
26 נעלית יותר מכמו לפני הירידה – "ויפרוץ האיש  
27 מאד מאד", עד להשלימות ד"ושבתי בשלום אל  
28 בית אבי", כנ"ל בארוכה.
- 29 ויש לומר שכן הוא גם בנוגע לתורה – שדוקא  
30 על-ידי ירידת התורה למטה נעשה ענין של עליה  
31 (לא רק מצד שלימות הכוונה דנתאוה הקב"ה  
32 להיות לו יתברך דירה בתחתונים, אלא גם) בתורה  
33 עצמה, כדלקמן.
- 34 ג. והענין בזה:
- 35 ידוע ומבואר בכמה מקומות העילוי שניתוסף  
36 בתורה על-ידי לימוד התורה דבני ישראל בעולם  
37 דלמטה דוקא<sup>5</sup> (לאחרי שירדה ונשתלשלה למטה  
38 כו'), ועד שמצינו במדרשי רבותינו ז"ל<sup>6</sup> שהתורה  
39 נקראת "כלה" וישראל נקראים "חתן", היינו, שבו  
40 שישראל הם משפיעים בתורה.
- 41 ובפרטיות יותר – שהתורה מצד עצמה (קודם  
42 ירידתה למטה) היא בחינת חכמה, "אורייתא  
43 מחכמה נפקת"<sup>7</sup>, ועל-ידי-זוה שיורדת למטה  
44 וישראל לומדים התורה – נעשה החיבור דתורה  
45 שלמעלה עם הקב"ה<sup>8</sup>, שנמשך בתורה בחינת
- 1 א. בהמשך להמדובר לעיל<sup>1</sup> שחודש כסלו  
2 מסוגל ביותר להוסיף בלימוד והפצת (התורה  
3 בכלל, ובמיוחד) פנימיות התורה, כפי שנתבארה  
4 בתורת חסידות חב"ד, ובאופן ד"יפוצו מעינותיך  
5 חוצה",  
6 – וכמודגש גם בפרשת השבוע "ויצא יעקב גו'  
7 חרנה", שרומז גם על היציאה (גילוי והמשכה)  
8 דתורה (ענינו של יעקב), כולל פנימיות התורה, עד  
9 ל"חרן" (כנ"ל בארוכה) –
- 10 הרי זה הזמן המתאים ללמוד ולבאר ענין  
11 בפנימיות התורה, ובענין שהזמן גרמא – בספר  
12 "דרך אמונה" ("להמקובל האלקי רבנו מאיר בן  
13 גבאי"), שנדפס זה-עתה בהוצאה מחודשת,  
14 ובהוספת מראי מקומות כו' – לאחרי שהגיע  
15 בהשגחה פרטית ביום שני דפרשת ויצא<sup>2</sup>, ותיכף  
16 ומיד הדפיסוהו באופן של זריזות, כדי שיוכלו  
17 ללמוד בו בהקדם האפשרי, ולהפיצו חוצה כו'.
- 18 ב. ובהקדמה – להוסיף ביאור בקשר ושייכות  
19 ד"ויצא יעקב גו' חרנה" בתורה, לחודש כסלו, שבו  
20 התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"<sup>3</sup>,
- \*) להמקובל האלקי רבנו מאיר בן גבאי, בעל מחבר ספר  
עבודת הקודש ועוד – וראה ב"פתח דבר" ל"דרך אמונה" הוצאת  
קה"ת (תשמ"ח).
- 1) בשיחות שלפניו – ס"ה-ו.  
2) להעיר משיעור חומש דיום זה: "וישא יעקב רגליו"  
(פרשתנו כט, א), "משנתבשר בשורה טובה . . נשא לבו את רגליו  
ונעשה קל ללכת" (פי' רש"י), "בשמחה ובמרוצה" (פי'  
הרשב"ם).
- ובפסוק שלאח"ז (שם, ב): "והנה באר בשדה וגו'", "באר  
בשדה זהו ענין התורה, והיינו מ"ש ברבות פ' ויצא (פ"ע, ח) . .  
והנה באר בשדה זו ציון, והנה שלשה עדרי צאן אלו שלשה בתי  
דינים כו' כי מן הבאר ההיא ישקו שמשם היו שומעין את הדין,  
הרי מפרשו על התורה, וא"כ מ"ש באר זו ציון, היינו כמ"ש כי  
מציון תצא תורה גו'" (אוה"ת פרשתנו רו, א).  
וי"ל בנדר"ד – "בשורה טובה" בקשר ושייכות ל"באר בשדה",  
ענין התורה.
- 3) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.
- 4) ס"ב ואילך.  
5) להעיר מאגה"ק (סכ"ו קמה, א) בכיבור הטעם ש"באים  
העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים  
ומגלים תעלומות החכמה כו'".  
6) ראה פסחים מט, ב. שמו"ר פל"ג, ו. ויק"ר פ"כ, יו"ד.  
במדב"ר פ"ב, ועוד. – נתבאר בלקו"ת ברכה צג, סע"ד ואילך.  
ובכ"מ. וראה גם סה"מ תש"ה ע' 121 ואילך.  
7) זהר ח"ב סב, א. פה, א. ח"ג קפב, א.  
8) כדאיתא בספר הבהיר (סני"ח קצ"ו) שדוד הי' מחבר תורה  
שלמעלה בהקב"ה – הובא בלקו"ת שמיני יח, ב. יט, ד. שלח מז,  
רע"ג. נא, סע"א. ועוד.

25 (העלם והסתר, קטרוג וכו') בנוגע לגילוי תורת  
 26 החסידות, אשר, ירידה זו היא צורך עליה, שעל-  
 27 ידי-זה יתוסף עליו גדול יותר בגילוי תורת  
 28 החסידות ביתר שאת וביתר עוז, באופן דיפוזו  
 29 מעינותיך חוצה, כיתרון האור מן החושך<sup>17</sup>, ועד  
 30 שנעשה (סיבה לקאתי מלכא משיחא ו) הכנה לגילוי  
 31 התורה דלעתיד לבוא, מבחינת העצמות' ממש,  
 32 שזהו תוכן הענין ד"ויצא יעקב גו' חרנה" עד  
 33 "ושבתי בשלום אל בית אבי" כפי שהוא בפנימיות  
 34 התורה.

35 ה. ולאחרי הקדמה זו – נבוא ללמוד ולבאר  
 36 ענין בהתחלת הספר<sup>18</sup> "דרך אמונה":  
 37 ספר "דרך אמונה" הוא "בדרך תשובה  
 38 שאלה"<sup>19</sup>, "כולל תשובת העשר שאלות הללו  
 39 (ששאל תלמידו) על דרך החכמה האמיתית".  
 40 והנה, השאלה הראשונה היא: "על העולם איך  
 41 יש לו מנהיג".

מניסן, כי ההתחלה מניסן הוא בדרך או", וסיון שהוא חודש הג'  
 שאז ה' החתונה דמ"ת, לא ה' קיום, כי הלוחות ראשונות לא  
 נתקיימו, משא"כ תשרי שהוא או", תשובה שלמעלה מעבודת  
 הצדיקים, והלוחות שניות הם כפלים לתושי'. . ולדבר זה יש  
 קיום לעולם, בנין עדי עד, כי לוחות שנתקיימו הוא מפני שניתנו  
 בחשאי כו" (לקוטי לוי"צ אגרות ע' רה).

17 להעיר מאוה"ת שם ואילך, שהענין ד"באר את התורה",  
 בשבעים לשון\*, נעשה כ"עבר הירדן בארץ מואב" – "ע"י מה  
 שנתברר מן הסכלות . . הניצוצים שנתבררו מחב"ד דקליפה  
 שרשם מחב"ד דתוהו כו" . . שם הואיל משה באר, ע"ד שיש  
 יתרון לחכ' דקדושה ממה שנתברר מן הסכלות דוקא".  
 ובהמשך הענין (רט, א) מבאר גם השייכות ל"באר בשדה"  
 (ראה לעיל הערה 2) – "בשדה שהיא לבר, דהיינו בחי' חכמות  
 בחוץ . . שם דוקא יש בחי' באר הנובע . . באר מים חיים  
 שנתברר מכח"ב דתוהו שנפלו מהם ניצוצים . . (ש)מוציא לאור  
 תעלומות חכמה כו", ומסיים, "וגם מזה נמשך גילוי פנימיות  
 התורה לע"ל".

18 להעיר, שהדפסת ספר זה באה לאחרי מצב של פדין  
 שבויים, שגם בזה מודגש הענין דירידה צורך עלי', "ויצא יעקב  
 גו' חרנה" עד "ושבתי בשלום אל בית אבי".  
 19 נוסח "דף השער".

(\* חידושו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בנוגע להפצת תורת  
 החסידות בשבעים לשון.  
 ולהעיר גם מהרמז בשמו: יוסף – כמבואר באוה"ת שם (ריא ב)  
 בענין "יהוסף", ש"בא גבריאל ולימדו שבעים לשון לא הוה קגמר  
 הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד, שנאמר ענדות ביהוסף  
 גו" (סוטה לו, ב). ש"כמו"כ יובן במשה שזה שביאר התורה בע'  
 לשון נמשך ג"כ מבחי' הג"ל. ו"יצחק" – ענין הצחוק והתענוג  
 שנעשה למעלה ע"י הביורד דאתהפכא חשוכא לנהורא (ראה  
 תו"א פרשתנו ב,ג), ובנדו"ל, הביורד דשבעים לשון.

1 העצמות שבאין-ערוך כלל לגבי החכמה<sup>9</sup> (כולל גם  
 2 בחינת אור אין-סוף המלוכש בחכמה<sup>10</sup>).

3 ובסגנון הדכתוב בפרשתנו – התורה מצד  
 4 עצמה היא בבחינת "באר שבע"<sup>11</sup>, ועל-ידי ירידתה  
 5 למטה, "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", נעשה  
 6 עליו שבאין-ערוך – "ושבתי בשלום אל בית  
 7 אבי", עד לבחינת העצמות', שזהו ענין דגילוי  
 8 התורה לעתיד לבוא – "תורה חדשה מאתי תצא"<sup>12</sup>,  
 9 "מאתי" ממש, "כי כולם ידעו אותי", "אותי"  
 10 ממש<sup>13</sup>.

11 ד. זאת ועוד:  
 12 כשם שכללות הירידה דתורה למטה היא צורך  
 13 עליה, כן הוא גם בכל ענין של ירידה בתורה,  
 14 שתכליתה ומטרתה – לבוא לעילוי גדול יותר  
 15 בתורה.

16 דוגמא לדבר: הירידה הכי גדולה בתורה –  
 17 שבירת הלוחות, שהיא לצורך עליה – כמאמר  
 18 רבותינו ז"ל<sup>14</sup> "אמר לו הקב"ה (למשה) אל  
 19 תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת  
 20 הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא  
 21 בהם הלכות מדרש ואגדות, הדא הוא דכתיב<sup>15</sup> ויגד  
 22 לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה".

23 ועל-דרך-זה בנוגע לפנימיות התורה בקשר  
 24 ובשייכות לחודש כסלו<sup>16</sup> – שהיתה אז ירידה

9 וראה סה"מ תש"ה ע' 124, ש"כמו"כ באו"ס שלפני  
 הצמצום, התורה היא בחי' חכ' שבא"ס, ונשי' מושרשות בעצמות  
 דא"ס, דמ"ש ואהי' אצלו שעשועים, שעשועים העצמיים  
 שבתורה, היינו תענוג העצמי המתלבש בחכ', ונשמות הן תענוג  
 העצמי ממש, והן ממשכים תענוג העצמי בתורה".  
 10 ראה לקו"ת ויקרא ה, א.

11 ראה אוה"ת פרשתנו שם, ב ואילך, שמביא מזהר ויצא  
 (קמו, ב) "שהעיר לענין באר שבע מענין הואיל משה באר את  
 התורה . . ביאור התורה נק' . . ג"כ באר, לשון באר מים חיים .  
 תושבע"פ שהוא ביאור לתושב"כ . . ונק' באר שבע, שהיא בחי'  
 באר לתשב"כ הנק' שבע, ע"ש הצבה עמודי' שבעה, שהן ד'  
 ספרים דתושב"כ".

12 ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.  
 13 לא רק מבחי' החכמה, כולל גם או"ס המתלבש בחכמה,  
 אלא עצמותו ומהותו ית' ממש.  
 14 שמו"ר רפמ"ו.  
 15 איוב יא, ו.

16 להעיר מהשייכות דגילוי פנימיות התורה בחודש כסלו  
 ללוחות שניות – "כסלו הוא ג"כ חודש השלישי לתחלת השנה  
 מתשרי, ויש בו מעלה לגבי חודש השלישי דסיון כשמתחילין

34 שאי איפשר לו להתקיים בלא מנהיג אל העולם  
35 הגדול שאי איפשר להתקיים בלא מנהיג".

36 והנה כשמדייקים בלשונו – מצינו כאן מענה  
37 על שאלה כללית בענינים אלו, כדלקמן.

38 ו. בנוגע לכל הביאורים וההסברים מאופן  
39 ההנהגה למטה על ההנהגה דלמעלה, כבנדון דידן,  
40 "ראיה נצחת מהעולם הקטן שאי איפשר לו  
41 להתקיים בלא מנהיג אל העולם הגדול שאי איפשר  
42 להתקיים בלא מנהיג" – יש שאלה עיקרית אבל גם  
43 פשוטה ביותר:

44 איך אפשר לומר שכיון שהנהגה למטה היא  
45 באופן מסויים מוכרחת להיות כן ההנהגה  
46 דלמעלה!?

47 ובנדון דידן, איך אפשר להיות שכיון שה'עולם  
48 קטן' אינו יכול להתקיים בלא מנהיג (נפש), מוכרח  
49 שגם ה'עולם גדול' אינו יכול להתקיים בלא מנהיג  
50 – הרי הקב"ה הוא כל יכול, ומי יאמר לו מה  
51 תעשה, ובודאי שביכולתו יתברך לברוא את ה'עולם  
52 גדול' באופן שלא יהיה דומה כלל וכלל לה'עולם  
53 קטן'!?

54 ועל-דרך-זה בנוגע לחידוש התהוות היש מאין  
55 ואפס המוחלט בכל רגע ורגע (לא רק שמנהיג  
56 העולם, אלא יתירה מזה, שמהווה ומחיה ומקיים  
57 העולם מאין ואפס המוחלט), שהראיה וההוכחה  
58 על זה היא הסברת "ההבדל הגדול שבין מעשה  
59 אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה  
60 הצורה והתמונה . . למעשה שמים וארץ שהוא יש  
61 מאין . . שבהסתלקות כח הבורא מן הנברא  
62 חס-ושלום ישוב הנברא לאין ואפס ממש" 27 –  
63 דלכאורה, מהו ההכרח מזה שלמטה צריך להיות כח  
64 הפועל בנפעל תמיד, שכן הוא גם למעלה!?

65 ועל-דרך-זה יש לשאול בכמה וכמה מדרשי  
66 חכמינו ז"ל שמבארים את ההנהגה דלמעלה על-פי  
67 משל למלך בשר ודם כו' – מהו ההכרח שמכיון  
68 שהנהגה למטה היא באופן מסויים, לכן, גם  
69 ההנהגה למעלה מוכרחת להיות באופן כזה!?

70 בסגנון אחר:

71 כללים הנ"ל בעולם דלמטה – שהעולם קטן

1 ועל זה השיב "תשובה לראשונה" 20, דע כי  
2 האדם נבנה בדמיון בנין כל העולמות 21 . . דוגמת  
3 העולם הגדול ולזה האדם נקרא עולם קטן 22. וממנו  
4 תלקח הראיה על העולם הגדול אשר נבנה בדמותו  
5 בצלמו. וכמו שאי איפשר לעולם הקטן הזה שיחיה  
6 ויתקיים מבילתי מנהיג שהוא הנפש כך אי איפשר  
7 לעולם הגדול שיתקיים מבילתי מנהיג והמנהיג  
8 ההוא הוא נשמת העולם וצורתו המקיימו 23. ואילו  
9 חס-ושלום ישוער העדר זה המנהיג יעדר העולם  
10 בכללו 24 . . וממנה תלקח הראיה הנכונה האמיתית  
11 על שיש מנהיג לעולם בכללו".

12 וממשיך לבאר: "ולהעיר על מה שכתבתי  
13 תמצא לרבותינו ז"ל פעמים יביאו ראיה על הנפש  
14 מהקב"ה ופעמים יביאו ראיה עליו מהנפש. ואמנם  
15 הראיה ממנו על הנפש אמרם בפרק קמא דברכות 25  
16 הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד, לא אמרן  
17 אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה. מה הקב"ה מלא  
18 כל העולם אף נשמה מלאה כל הגוף וכו'.

19 והכוונה להם ע"ה בכלל לקיים לנו מציאות  
20 הנפש אשר היא אצילות נאצל מהאצילות סוד  
21 האלקות . . ולהורות על מקומה באה חתומה  
22 בחותמו ורשומה וכלולה במדותיו והם חמשה  
23 דברים הללו אשר בהם תוכל להנהיג ולקיים הגוף  
24 וכו'.

25 ואחר שלוקחה הראיה על הנפש מהקב"ה  
26 וקריים לנו מציאותה ושנשתלחה אל הגוף להנהיגו  
27 ולקיימו ובה הוא נקרא עולם קטן הנה יש לנו עוד  
28 ראיה ממנה על הקב"ה היותו נמצא ומנהיג העולם  
29 והוא אמרם במדרש תהלים 26 ברכי נפשי את ה',  
30 למה מקלס דוד להקב"ה בנפש אמר מה הנפש  
31 ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם  
32 וכו'".

33 ומסיק, "הנה יש לנו ראיה נצחת מהעולם הקטן

(20) ראה גם ספר החקירה לכ"ק אדמו"ר ה"צ ע' ח.

(21) ראה ס' לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר בראשית ע' ח.

(22) ראה תנחומא פקודי ג. תקוני זוהר תס"ט (ק, ב). אבן  
עזרא בראשית א, כו. הנסמן באור התורה שלח כרך ו ע' א'תשצג.

(23) ראה ספר החקירה ע' כו.

(24) ראה רמב"ם ה' יסודי התורה פ"א ה"ב.

(25) י, א.

(26) מדרש תהלים קג, א.

(27) שעויה"א פ"ב.

39 שביכלתו יתברך לברוא עולם שיהיו בו גדרים  
40 אחרים לגמרי.

41 ואם-כן, איך יתכן לומר שבריאת עולם הזה  
42 בגדרים אלו מכריחה שההנהגה דלמעלה מוכרחת  
43 להיות בגדרים אלו (שיש ספירות ושהן עשרה)!!

44 ה. ונקודת הביאור בכל זה:  
45 להיותו יתברך כל יכול פשוט שכל הבריאה  
46 אפשרית להיות באופנים רבים שונים זה מזה  
47 בתכלית. ובחר הקב"ה (בסגנון אחר – נתאווה  
48 הקב"ה), בלשון רבותינו, "ברצונו יתברך עלה  
49 שיהיה העולם והנבראים אשר בעולם באופן שהם  
50 עתה"<sup>30</sup>, "רצונו יתברך דכל מה שאפשר להיות  
51 על-פי השכל ועל-פי סדר והדרגה יהיה על-פי  
52 השכל כו"<sup>31</sup>.

53 ובפרטיות יותר:  
54 הקב"ה גילה בתורתו שעלה ברצונו לצמצם את  
55 עצמו וכו' ועד כמו שכתוב<sup>32</sup> "ועל דמות הכסא  
56 דמות כמראה אדם גו'", וברא את האדם "בצלמנו  
57 כדמותנו"<sup>33</sup>, ועד שנקרא "אדם" על שם "אדמה  
58 לעליון"<sup>34</sup>.

59 ובלשון הקבלה והחסידות<sup>35</sup> – עלה ברצונו  
60 להתצמצם וכו' בציוור של עשר ספירות, אף שהיה  
61 יכול להיות באופן אחר, ספירות במספר אחר  
62 (תשע או אחד עשר כו'), או ספירות אין קץ<sup>36</sup>, או  
63 בלי ספירות.

64 ולאחרי שיודעים שעלה ברצונו יתברך לצמצם  
65 עצמו בציוור ד"אדם", ושעלה ברצונו שציוור אדם  
66 התחתון יהיה בדומה לזה (כנ"ל), אזי, יכולים  
67 לדעת להביא ראיה מאדם התחתון על אדם העליון,  
68 ובלשון הכתוב "מבשרי אחזה אלקה"<sup>37</sup>.

1 אינו יכול להתקיים בלא מנהיג, שצ"ל כח פועל  
2 בנפעל תמיד, וכיוצא בזה – אינם אלא מפני  
3 שהקב"ה רצה ברצונו ובחירתו חפשית בתכלית  
4 לברוא את העולם באופן כזה.

5 והרי, מובן וגם פשוט, שאינו מוכרח לברוא  
6 באופן כזה דוקא, וביכלתו לברוא באופנים (רבים)  
7 אחרים כו'. ועל-אחת-כמה-וכמה שלא יתכן לומר  
8 שהנהגת העולם הזה הגשמי באופן מסויים, תכריח  
9 שההנהגה דעולמות דלמעלה תהיה באופן זה!

10 ז. השאלה האמורה היא גם בנוגע לענין  
11 הספירות – מהיסודות העיקריים דתורת הקבלה –  
12 השאלה הב' והג' בספר דרך אמונה:  
13 "באיזה הכרח יוכרח שיש שם ספירות כו'" –  
14 ומשיב<sup>28</sup>: "אם היה נאצל מאין סוף כח אחד ומדה  
15 אחת לבד הנה יחוייב כי מן הפשוט לא יצא כי אם  
16 פשוט בתכלית הפשיטות . . . ויחוייב שיהיו  
17 הנבראים כפי אותה מדה ויהיו כולם פשוטים . . .  
18 ולא היה בזה הכרח] בכבוד האין סוף . . . כי אין  
19 כבודו נראה ונגלה כי אם על הנבראים מחומר  
20 כלולים מכל הצדדים והדרכים".

21 "שאם יוכרח כי יש ספירות במה יוכרח שהם  
22 עשרה כו'" – ומשיב<sup>29</sup>: "והענין כי האין סוף  
23 שהוא בלי גבול ובלי תכלית האציל נקודה אחת  
24 בעלת גבול ושיעור לצורך הנבראים . . . והנקודה  
25 הזאת הואיל ובאה בגבול יש לה ראש תוך סוף,  
26 וכל אחת מאלו הג' קצוות כלול מהג' כי בראש יש  
27 תוך וסוף וכן בתוך וכן בסוף, נמצא שבענין זה  
28 עולים הג' לט' כשנכח זה בזה והמקום הסובלם  
29 הרי עשרה . . . הרי לך הכרח גמור שהספירות  
30 עשרה כו'".

31 וגם בכל זה נשאלת אותה השאלה:  
32 כללים אלו – "מן הפשוט לא יצא כי אם פשוט  
33 בתכלית הפשיטות", "אין כבודו נראה ונגלה כי אם  
34 על נבראים מחומר כלולים מכל הצדדים  
35 והדרכים", "הנקודה הזאת הואיל ובאה בגבול יש  
36 לה ראש תוך וסוף, וכל אחת מאלו הג' קצוות  
37 כלול מהג' . . . והמקום הסובלם הרי עשרה" – הם  
38 גדרי העולם כפי שנברא על-ידי הקב"ה, ובודאי

(30) ד"ה והחרים תרל"א ע' לח.

(31) סה"מ תרנ"ח ע' כב.

(32) יחזקאל א, כו.

(33) בראשית א, כו.

(34) עש"מ (לרמ"ע מפאנו) מאמר אם כל חי ח"ב סל"ג (קצג),

(ב). של"ה ג, א. כ, ב. שא, ב. וראה עבודת הקודש ח"א (חלק  
היחוד) פ"ז ואילך.

(35) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אדם העליון  
בתחלתו. וש"נ.

(36) ראה שם (כרך ג) ערך אוא"ס (ג) ע' קצב ואילך. וש"נ.

(37) איוב יט, כו. וראה אגה"ק רסט"ו.

(28) ע' יב.

(29) ע' כט.

31 שאי איפשר לו להתקיים בלא מנהיג, אל העולם  
32 הגדול שאי איפשר להתקיים בלא מנהיג".

33 וזהו גם דיוק לשון חכמינו ז"ל המובא בהספר  
34 "למה מקלס דוד להקב"ה בנפש אמ' מה הנפש  
35 ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם  
36 וכו'" – אין זה ביאור והסבר ("למה כו'"), כי אם,  
37 ראייה והוכחה שכן הוא ("מה כו' כך כו'"), מכיון  
38 שכבר ידענו שעלה ברצונו יתברך לברוא את הנפש  
39 בצלם ודמות דלמעלה, לאחרי שצמצם עצמו בציור  
40 אדם, כנ"ל.

41 י. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בהקדמתו  
42 ש"פעמים יביאו ראייה על הנפש מהקב"ה ופעמים  
43 יביאו ראייה עליו מהנפש":  
44 לכאורה: מכיון שבא לברוא הענינים דלמעלה  
45 על-פי משל מהאדם – מה שייך כאן ש"פעמים  
46 יביאו ראי' על הנפש מהקב"ה?!

47 והביאור בזה – על-פי האמור לעיל:  
48 האפשרות להביא ראייה על הקב"ה מהנפש,  
49 היא, מפני ש"פעמים יביאו ראייה על הנפש  
50 מהקב"ה".

51 כלומר, מכיון שהקב"ה ברא את הנפש באופן  
52 שאפשר להביא ראייה על הנפש ממנו יתברך, היינו,  
53 שהנפש היא בצלם ודמות דלמעלה, ובלשונו:  
54 "אצילות מאצל מהאצילות סוד האלקות . . באה  
55 חתומה בחותמו ורשומה וכוללה במדותיו" –  
56 לכן<sup>41</sup>, יכולים להביא ראייה מהנפש עליו יתברך,  
57 ובלשונו: "אחר שלוקחה הראייה על הנפש  
58 מהקב"ה וקויים לנו מציאותה . . יש לנו עוד ראייה  
59 ממנה על הקב"ה . . מה הנפש ממלאה את הגוף  
60 כך הקב"ה ממלא את העולם וכו'".

61 ויש להאריך בכל זה, ו"תן לחכם ויחכם  
62 עוד"<sup>42</sup>.

63 יא. ויהי-רצון, והעיקר, שהדפסת הספר "דרך  
64 אמונה", והתחלת הלימוד בו עתה, יביאו לידי  
65 תוספת התעוררות בלימוד פנימיות התורה, כפי

41 ועפ"ז יומתק שמקדים "פעמים יביאו ראי' על הנפש מהקב"ה" ל"פעמים יביאו ראי' עליו מהנפש" – מכיון שזהו הטעם והסיבה.  
42 משלי ט, ט.

1 ועל-פי-זה מובן המשל למלך בשר ודם כו' –  
2 לאחרי שיודעים מהתורה שעלה ברצונו יתברך  
3 שהנהגתו תהיה באופן מסויים ושכן תהיה הנהגת  
4 מלך בשר ודם ("מלכותא דארעא כעין מלכותא  
5 דרקינעא"<sup>38</sup>), אזי שייך לברר ולדעת הנהגתו של  
6 הקב"ה על-פי משל מהנהגת מלך בשר ודם.

7 ועל-דרך-זה בנוגע להסברים וההוכחות על  
8 ההנהגה דלמעלה על-פי כללי השכל נכמו:  
9 ההוכחה שיש מנהיג לעולם מפני שאי אפשר  
10 לעולם שיתקיים בלי מנהיג, וההוכחה על חידוש  
11 ההתהוות בכל רגע מפני שלא יתקיים יש מאין  
12 אלא-אם-כן יהיה כח הפועל בנפעל, וכיוצא בזה  
13 בשאר ענינים דוגמתם] – שהם לאחרי שידענו  
14 שעלה ברצונו יתברך שבריאית והנהגת העולם  
15 תהיה על-פי כללי השכל וכו' הנ"ל<sup>39</sup>.

16 ט. ואפשר לומר שכל זה מרומז בדקדוק הלשון  
17 בתחלת הספר "דרך אמונה"<sup>40</sup>:  
18 לשון השאלה הראשונה הוא – "על העולם איך  
19 יש לו מנהיג", ולא "למה יש לו מנהיג".

20 וההסברה בדיוק הלשון:  
21 על השאלה "למה יש לו מנהיג" – אין תשובה  
22 שכלית, ואדרבה, השכל אומר שביכלתו יתברך  
23 לברוא העולם באופן שיוכל להתקיים בלא מנהיג,  
24 אלא שכן עלה ברצונו יתברך שיהיה מנהיג לעולם,  
25 כיון שרצה שיהיה על-פי השכל דעתה.

26 והשאלה היא "איך יש לו מנהיג", כלומר,  
27 לאחרי שידענו ההקדמה שעלה ברצונו יתברך  
28 שהנהגתו תהיה על-פי שכל, יש להבין איך נוכל  
29 להוכיח מצד גדרי השכל שיש לעולם מנהיג.

30 והמענה לזה – "ראייה נצחת מהעולם הקטן

38 ברכות נח, א. זהר ח"א קצז, רע"א. ח"ג קעו, ב.

39 ועפ"ז יובן התיווך בין הטעמים על הבריאיה (לגלות שלימות כחותיו, להטיב לברואיו, וכו') להענין ד"נתאוה" (ראה המשך תרס"ו בתחלתו) – די"ל הפירוש בזה, שלאחרי שנתאוה לברוא את העולם (תאוה שלמעלה מטעם), נתאוה שיהי' ע"פ שכל וכללים כאלו, שגילוי שלימות הכח הוא עי"ז שבא בפועל דוקא, וכו'ב.

40 משא"כ בשאר ספרי קבלה, כמו ע"ח וכו'ב – שמבארים כמה ענינים ע"פ טעמים וגדרים דשכל כו' – מבלי לפרש שהיסוד לכל זה הוא מפני שכן עלה ברצונו ית', מפני שפשוט באמונה פשוטה שאין הכרח כלל למעלה.

16 שנת תשמ"ח, "שמח תשמח רעים האהובים"<sup>46</sup>,  
17 ושנת הקהל – קיבוץ גלויות (תמורת המצב  
18 ש"פזרון לבין האומות"<sup>47</sup>), עד למעמד ומצב  
19 ד"פרזות תשב ירושלים מרוב אדם", כאשר "קהל  
20 גדול ישו בו הנה"<sup>48</sup>.

21 ויהי-רצון – והוא העיקר – שעל-ידי ההוספה  
22 בלימוד והפצת תורת החסידות, יפוצו מעינותיך  
23 חוצה, קא אתי מר דא מלכא משיחא, שאז יהיה  
24 שלימות הענין ד"שמח תשמח", הנישואין דהקב"ה  
25 וכנסת ישראל<sup>49</sup>, וכן שלימות הענין ד"הקהל",  
26 שכל ישראל מתאחדים ומתכללים בנקודה  
27 ד"ליראה את ה' אלקיכם"<sup>50</sup>, "ישראל (אורייתא)  
28 וקודשא בריך הוא כולא חד"<sup>51</sup>, במהרה בימינו  
29 ממש.

(46) נוסח ברכות נישואין.

(47) פסחים פז, ב.

(48) ירמי' לא, ז.

(49) ראה שמור"ר ספט"ו.

(50) וילך לא, יג.

(51) ראה זח"ג עג, א.

1 שנתבארה באופן של הבנה והשגה עד לשכל  
2 אנושי על-ידי תורת חסידות חב"ד, ובפרט בעמדנו  
3 בימי סגולה – חודש כסלו, בסמיכות לט' ויו"ד  
4 כסלו, וי"ט כסלו, שאז ישנה נתינת-כח יתירה בכל  
5 הקשור ללימוד החסידות והנהגה בדרכי החסידות,  
6 כנ"ל בארוכה.

7 ובהמשך לזה, וכנהוג בתקופה האחרונה  
8 להדפיס מאמרי חסידות בסמיכות לימי סגולה –  
9 הרי, כאן המקום לעורר ולזרז אודות הדפסת  
10 ולימוד קונטרס דרושי חתונה שנאמרו על-ידי כ"ק  
11 מורי וחמי אדמו"ר בשנת תרפ"ט החל מהמאמר  
12 דש"פ ויצא<sup>43</sup> ד"ה וכל בניך, עד למאמר די"ט  
13 כסלו ד"ה א"ר אושעיא צדקת פרזונו בישראל  
14 ("פרזונו שהוא על-דרך פרזות<sup>44</sup> תשב ירושלים  
15 מרוב אדם כו"<sup>45</sup>), ובהדגשה יתירה בשנה זו –

(43) "קריאת החתן שי' לתורה" – לשון ה"כותרת" דהמאמר.  
ולהעיר גם מלקוטי לוי"צ אגרות ס"ע רה ואילך – ע"ד השייכות  
דהחתונה לש"פ ויצא.

(44) זכרי' ב, ח.

(45) סד"ה א"ר אושעיא צדקת פרזונו הנ"ל.

## אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מ"ח, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"ח חשוון, בו כותב ראשי פרקים מאשר עבר עליו עד עתה, שהי' בזה  
שינוי מן הקצה אל הקצה אבל שוב שם ללבו לשוב לדרך תורתנו תורת חיים ומצותי' ונקלט בדרך  
זו.

ויהי רצון שלא יתרשם ממה שנדמה לו לפעמים שיש איזה קישורים בהליכה בדרך זו, כי  
ברובא דרובא אין זה אלא דמיון ואפילו בהמעט שיש איזה מציאות בהעלם פחות הוא ומעטים  
יותר המניעות מבדרך אחרת, כיון שהדרך לא דרך תורת ה' אי אפשר אשר איש הישראלי יצליח  
בה (שזה כולל גם ספוק נפשי), כיון שזהו היפך טבעו האמיתי, אף שלפעמים השוחד דתענוג עובר  
- מעוור עיני חכמים ונדמה ששבע רצון הוא - אחריתו מרה כלענה, וכמבואר בכ"מ, ועוד יותר  
רואים במוחש, ואשריו אשר הולך הוא עתה בדרך התורה והמצוה, ויהי רצון שיעלה מחיל אל חיל  
ומדרגא לדרגא וטוב יהי' לו הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכה לבשו"ט,

# לקוטי שיחות

## פרשת ויצא

כך כ, ב

מתורגם ללשון הקודש

23 את ההסבר, על לשון הגמרא – "שתהא נוחה ליכבש לבניו  
24 – "כד' אמות של משכבו", הרי בודאי ובודאי שהוא צריך  
25 היה להוסיף הסבר זה בפירושו לתורה, אשר נכתב, כאמור  
26 מספר פעמים (גם) עבור בן החמש למקרא?<sup>7</sup>  
27 (ב) אם הקושי בפסוק הוא "מאי רבותיה" (כיצד ייתכן  
28 לומר שהקדוש־ברוך־הוא הבטיח ליעקב רק "ד' אמות של  
29 הארץ) – אין מובן: רש"י צריך היה לצטט מן הפסוק גם  
30 את המילים "הארץ אשר אתה שוכב עליה"<sup>8</sup>, כי הקושי  
31 כאן איננו במילים "שוכב עליה" כשלעצמן, אלא בכך,  
32 ששטח הארץ "אשר אתה שוכב עליה" הוא קטן מאד –  
33 ד' אמות?  
34 מכך מובן, שלפי פשוטו של מקרא, ולכן גם אצל  
35 רש"י, אין קושי כפי שאלת הגמרא "מאי רבותיה", אלא  
36 הוא מתרץ קושי המתעורר על המילים "שוכב עליה"  
37 בלבד. וכן את הענין "שתהא נוחה ליכבש לבניו" אין  
38 לומדים מגודל שטח "הארץ אשר אתה שוכב עליה", אלא  
39 מן המילים "שוכב עליה" עצמן.

ב.

האם יש צורך בנס כדי לרמוז?

40 בעצם הפירוש "רמוז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו" יש  
41 להבין:  
42 הניסוח בגמרא הוא "קפלה הקדוש־ברוך־הוא... (כדי)  
43 שתהא נוחה ליכבש לבניו". אך רש"י (משנה ו) מוסיף "רמוז  
44 לו שתהא נוחה...". ההבדל ביניהם בפשטות הוא:

א.

"שוכב עליה" – "קיפל .. כל ארץ ישראל .."

1 בפרשתנו יש פירוש רש"י, אשר במבט ראשון נראה,  
2 שרש"י העתיק פירוש זה (כמעט אות באות) מן הגמרא,  
3 אך לאחר עיון בדיוקי לשון רש"י רואים, שרש"י מתכוון  
4 לדבר אחר לגמרי.  
5 על הפסוק<sup>1</sup> "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה  
6 ולזרעך" אומרים חז"ל בגמרא<sup>2</sup>: הארץ אשר אתה שוכב  
7 עליה... מאי רבותיה (וכי<sup>3</sup> ארבע אמות משכבו הבטיחו  
8 לתת לבניו<sup>4</sup> – רש"י)? אמר רבי יצחק מלמד שקפלה  
9 הקדוש־ברוך־הוא לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב  
10 אבינו (כדי<sup>5</sup>) שתהא נוחה ליכבש לבניו (כד' אמות של  
11 משכבו<sup>3</sup> – רש"י).  
12 רש"י בפירושו על התורה מצטט את המילים "שוכב  
13 עליה" ומפרש: קיפל הקדוש־ברוך־הוא כל ארץ ישראל  
14 תחתיו רמוז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו.  
15 לדברי המפרשים<sup>6</sup>, מתכוון רש"י להשיב לאותה שאלה  
16 המוזכרת בגמרא – "מאי רבותיה" – ומתרץ, כבגמרא,  
17 ש"קיפל הקדוש־ברוך־הוא כל ארץ ישראל תחתיו",  
18 והחידוש – "רבותיה" – של ההבטחה הוא – "שתהא  
19 נוחה ליכבש לבניו" (בדיוק כשם שקל לכבוש "ד' אמות  
20 של משכבו").  
21 אך יש להבין:  
22 (א) כיון שאפילו בפירושו לגמרא צריך רש"י להוסיף

ועוד.  
7) בכ"כ דפוסי רש"י שלפנינו, נדפס בסוגריים "כד' אמות שזה מקומו של אדם" (ובדפוסים אחדים נדפסו התיבות "כד' אמות" בלי סוגריים). אבל בדפוס א\* דרש"י ובכל כת"י רש"י שתח"י (לכד א') ליתא תיבות אלו.  
8) כמו בגמרא, שמעתיק גם תיבות אלו.  
9) כ"ה בדפוס רש"י שלפנינו ובדפוס שני דרש"י\*\*, אבל בדפוס ראשון דרש"י וכת"י רש"י שתח"י תיבות אלו ליתא (ובכמה כת"י – "כדי שתהא כר". ראה לעיל הערה 5).

1) פרשתנו כח, יג.  
2) חולין צא, ב.  
3) כ"ה בהגהת הב"ח שם. רא"ם פרשתנו כאן.  
4) ראה גם זהר פרשתנו (קנו, רע"א): וכי הוא אתר בלחודו אבטח ל"י קב"ה דהא ארבע אמן או חמשה הוו ולא יתיר.  
5) כ"ה בדק"ם חולין שם בשם "כל הכ"י" (וראה לקמן הערה 9). וראה לקמן בפנים סעיף ב ויר"ד.  
6) ס' הזכרון, רא"ם, גוא", באר מים חיים (לאחי המהר"ל), דבק טוב

(\* בצילום דפוס שני שתח"י נתוספו תיבות אלו על הגליון.  
(\*\* בצילום דפוס שני שתח"י, תיבות אלו מוקפות בסוגריים ומעל השורה הוגה "כדי".



הוא... היה רמז "שתהא נוחה ליכבש לבניו", עם הקושי  
 הכרוך בכך, כדלעיל, ואינו מסביר (כפירוש המדרש),  
 שהיה זה כדי להראות את בעלותו של יעקב עצמו על ארץ  
 ישראל – "מן תחות רישא דידך"?

ד.

**"קום התהלך" – הוכחת בעלות על ארץ ישראל**

והתמיהה על כך אף חזקה יותר: גם לגבי אברהם  
 נאמר בגמרא<sup>15</sup>, שהסיבה לציווי<sup>16</sup> "קום התהלך בארץ  
 לארכה ולרחבה כי לך אתננה" היא "כדי שיהא נוח לכבוש  
 לפני בניו". אך שם אין רש"י מביא זאת. ומובן, שהענין  
 של "נוחה ליכבש לבניו" באמצעות פעולתו של האב קשה  
 לקבלו בדרך הפשוט<sup>17</sup>.

והמטרה של "קום התהלך בארץ" היא פשוטה (עד  
 אשר רש"י אינו צריך כלל להסביר זאת בפירושו),  
 שאברהם יבצע פעולה של הליכה בכל מקום ובכל אופן  
 שהוא חפץ ואף אחד לא יפריע לו, כמעשה בעל-בית,  
 פעולה שתוכיח את בעלותו על ארץ-ישראל (וכדלהלן  
 סעיף ז).

ומדוע, אפוא, אין רש"י סובר שפעולה של "קיפל  
 הקדוש-ברוך-הוא..." אצל יעקב היא הוכחה לבעלותו על  
 ארץ ישראל, כפירוש המדרש, אלא מפרש "רמז לו שתהא  
 נוחה ליכבש לבניו"<sup>18</sup>?

ה.

**"הארץ אשר אתה רואה" – סימן בלבד**

ההסבר לכך הוא:  
 בפשוטו של מקרא אין מקום מלכתחילה לשאלת הגמרא  
 "מאי רבותיה", כי המילים "אשר אתה שוכב עליה" –

משמעות הניסוח ("כד") שתהא נוחה ליכבש לבניו" היא,  
 שהענין של "קפלה הקדוש-ברוך-הוא..." גרם שיהיה  
 "נוחה ליכבש...". אבל "רמז לו שתהא..." פירושו,  
 שהקדוש-ברוך-הוא רמז וגילה ליעקב דבר אשר יארע  
 בעתיד, שהכיבוש אכן יהיה באופן של "נוחה".

יש להבין: מדוע משנה רש"י מן הגמרא? ולכאורה  
 להיפך: לפי דברי הגמרא, שהענין של "קפלה הקדוש-  
 ברוך-הוא..." גרם לכך "שתהא נוחה..." מובן הצורך בנס  
 הקיפול. אך כדי לרמז ליעקב על העתיד די בהודעת  
 העתיד, כמסופר לפני כן לגבי אברהם – באמצעות דיבור  
 וכדומה<sup>10</sup>. מדוע יש צורך לשם כך בנס, ובמיוחד נס גדול  
 כל כך, אשר אין לו אחיזה בטבע, "לקפל" את כל ארץ  
 ישראל מתחת לארבע האמות של יעקב<sup>11</sup>!?

ג.

**במדרש – להראות בעלות יעקב על ארץ ישראל**

לכאורה ניתן לתרץ: לפי הפשט קשה לומר, שהענין  
 של "קיפל הקדוש-ברוך-הוא..." תחתיו" (של יעקב), יגרום  
 לפעולה של "נוחה ליכבש לבניו" (דורות רבים לאחר  
 מכן)<sup>12</sup>. ולכן מסביר רש"י שזהו רמז בלבד. אך נשאת  
 השאלה – הרי הודעת עתידות נעשית על ידי דיבור. ולא  
 עביד הקדוש-ברוך-הוא נס לחנם<sup>12</sup>.

גם אין מובן: תוכנו של הפירוש "קיפל הקדוש-ברוך-  
 הוא..." מובא גם במדרש<sup>13</sup>, אך שם הסיים (איננו "שתהא  
 נוחה ליכבש לבניו". אלא) "כאינש דאמר מן תחות רישא  
 דידך" (=כאדם האומר: מתחת לראשך) – כלומר, בכך  
 מסר הקדוש-ברוך-הוא ליעקב את הבעלות על ארץ  
 ישראל<sup>14</sup>.

מדוע, אפוא, הסביר רש"י, ש"קיפל הקדוש-ברוך-

(10) ראה פרש"י לך (טו, ט"ז) כו"כ רמזים.

(11) כמו ששקוט"ט במפרשי רש"י (גו"א, משכיל לדוד, באר יצחק ועוד)  
 איך אפ"ל נס כזה (וביאורם – אינם כפשוטו (ע"ש), ולא נרמזו כלל ברש"י.  
 ואכ"מ).

בחזקוני עה"פ, שכל זה הי' בחלום – אבל כמדובר כמה פעמים לשון  
 פרש"י עה"ת הוא לכל לראש כפשוטו (כמובן לבן חמש) – היינו שקיפל  
 כפשוטו ואמירות שוכב עלי' הי' בחלום.

(12) בתו"ח חולין שם מפרש, דזה שנוחה ליכבש כו' הוא מפני שיעקב  
 קנה א"י ע"י שקפלה תחתיו (וראה גם צרור המור וצפע"ע עה"ת פרשתנו  
 עה"פ) ובמילא לא יהי' מקום לקטרוג כו' – ע"ד מ"ש ברשב"ם (ב"ב ק, א)  
 במחז"ל גבי אברהם (הובא לקמן בפנים סעיף ד) –

אבל ע"ד הפשט לא מסתבר לומר שזה שידע יעקב שלשעה קיפל הקב"ה  
 כו' פעל באופן טבעי שלא יערערו האמות כו' כו"כ דורות לאח"ז (ובפרט  
 את"ל שכ"ז הי' בחלום, ככהערה הקודמת) ונגם בנוגע להילוך אברהם בארץ  
 כו' ברשב"ם שם – ע"ד הפשט לא מסתבר לומר שע"ז נעשה נוחה ליכבש

לבניו (ובפרט את"ל שלא קנה אברהם א"י ע"י הילוכו זה – ראה לקמן הערה

(33), שלכן לא הביא רש"י זה בפירושו עה"ת, כדלקמן בפנים שם].

(12\*) ראה דרשות הר"ן דרוש ח הקדמה הא'. וראה לקו"ש [המתורגם]

ח"ה ע' 126 ואילך (ועוד).

(13) ב"ר עה"פ (פס"ט, ד).

(14) שמוחזקת בידו כדבר המונח תחת ראשו (ראה יפה תואר השלם

ורד"ל לבר"ר שם. וראה לעיל הערה 12).

(15) ב"ב ק, א (כדעת רבנו).

(16) לך יג, יז.

(17) ראה לעיל הערה 12.

(18) בתו"ח חולין שם משמע שמפרש דהיינו הך, כי זה שנוח ליכבש

לבניו הוא מפני שע"ז קנה יעקב א"י (כנ"ל הערה 12) – אבל (נוסף על

הנ"ל הערה 12) מזה גופא שרש"י (והש"ס) מדגיש נוחה ליכבש לבניו, מוכח,

שהר"ע בפ"ע. וראה יפה תואר (השלם) לבר"ר שם.

נא עיניך... הארץ אשר אתה רואה...", כפי שנהוג להראות  
 מתנה שחפצים לתתה, כדי שיכיר את הדבר שניתן לו.  
 אך מה מוסיפות המילים "אשר אתה שוכב עליה"?  
 לכן מסביר רש"י: "קיפל הקדוש-ברוך-הוא כל ארץ  
 ישראל תחתיו" – במילים "הארץ אשר אתה שוכב עליה"  
 לא התכוון הקדוש-ברוך-הוא לתת סימן לארץ, כבמילים  
 "אשר אתה רואה" הנאמרות לגבי אברהם, אלא זהו סימן  
 לבעלותו של יעקב על הארץ<sup>30</sup>, בדומה לנאמר אצל אברהם  
 "קום התהלך בארץ", (כדלעיל סעיף ד).

ז.

**"קיפל..." – מהו החידוש לגבי יעקב?**

אך אין די בכך, כי:  
 ההסבר, לפי הפשט, לכך שהקדוש-ברוך-הוא אמר  
 לאברהם "קום התהלך בארץ", איננו משום שבכך מתחזקת  
 הבטחתו של הקדוש-ברוך-הוא – "לך אתננה ולזרעך".  
 – בדרך הדרוש יש הבדל בין הבטחתו של הקדוש-  
 ברוך-הוא כפי שהיא בכוח לבין יישומה ב"פועל"<sup>31</sup>. אך  
 בדרך הפשט, כאשר הקדוש-ברוך-הוא מבטיח, אין  
 ההבטחה זקוקה לחיזוק וקישור ל"פועל"<sup>32</sup> –

אלא היה זה לצורך אברהם: כדי שהבטחת הקדוש-  
 ברוך-הוא "כי לך אתננה" תיקלט על ידו באופן שיוכל  
 כבר להתנהג כבעל-בית בארץ, כאילו כבר נהייתה ארצו<sup>33</sup>  
 – כאשר הוא מתהלך בארץ ישראל "לארכה ולרחבה"  
 באופן חפשי, כבארצו שלו.  
 אבל בענייננו, לגבי יעקב, הקדוש-ברוך-הוא קיפל "כל  
 ארץ ישראל תחתיו", ואילו יעקב לא פעל דבר כדי להוכיח  
 את בעלותו, ואף אחד לא ראה ולא ידע זאת.

באות לבאר את המילה "הארץ" – בה"א הידיעה: אודות  
 איזו ארץ מדובר, הארץ אשר אתה שוכב עליה "לך אתננה  
 ולזרעך"<sup>19</sup> (ואינן אמורות רק לגבי השטח המצומצם שעליו  
 שכב יעקב).

משום כך אין רש"י מתעכב (גם) על הנאמר לפני כן<sup>20</sup>  
 לגבי אברהם "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך  
 אתננה...", ואשר עליהן מתעוררת השאלה בדומה לשאלה  
 שלעיל<sup>21</sup>: ביכולתו של אדם לראות שטח מצומצם ומוגבל  
 בלבד<sup>22</sup> מתוך ארץ ישראל<sup>23</sup>, ובמיוחד כאשר זוהי ארץ  
 הרים ובקעות<sup>24</sup>. ומהי אפוא משמעות ההבטחה "הארץ  
 אשר אתה רואה לך אתננה"<sup>25</sup>?

ואף אם נאמר, שאברהם עמד על הר גבוה<sup>26</sup> ויכול היה  
 לראות שטח גדול ביותר – "צפונה ונגבה וקדמה וימה"<sup>27</sup>  
 – בכל זאת, עדיין דחוק ביותר לומר, שהוא יכול היה  
 לראות משם את כל ארץ ישראל לגבולותיה.

אלא, בדרך הפשט אין זו שאלה מלכתחילה. כי  
 המילים "הארץ אשר אתה רואה" אינן באות להגביל את  
 שטח הארץ שאתננה, שיינתן רק השטח שאברהם רואה,  
 אלא זהו סימן בלבד איזו ארץ תינתן לו – הארץ הנראית  
 (כללית), לפניך.

ז.

**"אשר אתה שוכב" – הוכחת בעלות יעקב על הארץ**

אלא, השאלה המתעוררת על הפסוק, אשר עליה  
 מתכוון רש"י להשיב, היא: לשם מה בכלל צריך היה  
 הקדוש-ברוך-הוא להוסיף סימן לארץ ישראל (על-ידי  
 המילים "שוכב עליה"). די היה אילו אמר, כנאמר במספר  
 מקומות<sup>28</sup> "הארץ הזאת לך אתננה..."<sup>29</sup>?  
 אצל אברהם מובן מדוע אמר לו הקדוש-ברוך-הוא "שא

טבעי (ולהעיר מרש"י ברכה לד, א ואילך). וברש"י "ולא הראהו אלא א"י  
 בלבד" לא נחית אלא לומר, ש"כל הארץ אשר אתה רואה" היא רק א"י,  
 ולא – חו"ל. וק"ל.

(26) ראה לך שם (ג"ד) "וילך גוי אל מקום גוי בראשונה" – והרי מקום  
 המזבח "בראשונה" הי' "ההרה" (לך יב, ח).

(27) לך יג, יד.

(28) ראה לך יב, ז, טו, ז, שם, יח, ועוד.

(29) ראה ער"ז יפה תואר שם. משכיל לדוד כאן.

(30) ואין רש"י צריך לכתוב זה בפירושו, כי זה מובן מאליה (וכמו שאין  
 רש"י מפרש הטעם ד"קום התהלך בארץ" גבי אברהם).

(31) ר"א"ם כאן. וראה רמב"ן לך יב, ו, ועוד.

(32) ראה גם חד"א"ג מהרש"א חולין שם. וראה דרשות הר"ן דרוש ב'.  
 ולהעיר מרש"י לך (טו, יח) אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי.

(19) כמ"ש ביפה תואר (השלם) לב"ר שם (הועתק בעץ יוסף לע"י חולין  
 שם). וראה גם ספורנו עה"פ (ולא כמ"ש בבאר יצחק לרש"י כאן). ולהעיר  
 גם מבי' הגירסאות בת"א כאן א) "שורי עלה" ב) "שכיב עלה".

(20) לך יג, טו.  
 (21) כמו שהקשה בזהר פרשתנו (קנה, סע"ב) – ובהמשך לזה מקשה  
 (ער"ז) עה"פ "הארץ אשר אתה שוכב עלי" דפרשתנו (כנ"ל הערה 4).

(22) בזהר שם: חלת פרסי או ארבע או חמש פרסי. וראה הנסמן בניצוצי  
 זהר שם.

(23) שהיא ת' פרסי על ת' פרסי (רש"י שלח יג, כה).

(24) עקב יא, יא.

(25) ברש"י וחי (מט, כז) "ולא הראהו אלא א"י בלבד", ומשמע לכאורה  
 שהקב"ה הראהו (בדרך נס) כל א"י (וראה גם אוה"ח לך שם).

אבל – אינו. כי מזה גופא שעל אחר לא פי' שהי' בזה נס (וראה אוה"ח  
 לך שם, שהי' נס ע"ד קפיצת הדרך ומה שקיפל כו' תחתיו), מוכח שהי' ענין

29 יבצע את כל הדרוש, כפי שאמר חזקיהו המלך "אני ישן על  
30 מטתי ואתה עושה"<sup>35</sup>.  
31 במילים פשוטות: די בכך שיהודי יהא "שוכב עליה",  
32 וכל האומות, שאותם צריך לכבוש, מודים שכל ארץ ישראל  
33 לגבולותיה היא נחלת עולם של עם ישראל, ושייכת להם  
34 ללא שום מלחמה וכדומה<sup>36</sup>.

ט.

ד' אמות - בחינת "יחידה"

35 בהסבר הדברים בפנימיותם יש לומר:  
36 ידוע, שאדמו"ר האמצעי - בעל הגאולה והשמחה של  
37 'י' כסלו<sup>37</sup> - מבאר במאמרו המפורסם "אתה אחד"<sup>38</sup>, שבד'  
38 אמותיו של האדם מאירה דרגת היחידה שבנפש. משום  
39 שזהו "מקיף נעלה כל כך שאינו יכול לשרות על הגוף  
40 אפילו בבחינת "מקיף", ולפיכך מתפשטת דרגה זו בד'  
41 אמותיו של האדם, שזהו מקומו.

42 וזוהי המשמעות של "קיפל הקדוש-ברוך-הוא כל ארץ  
43 ישראל תחתיו" - בד' אמותיו של יעקב - אשר בכך הוא  
44 קשר את הבעלות על ארץ ישראל לדרגת היחידה של יעקב,  
45 וכתוצאה מכך, דרגת היחידה של כל אחד ואחד מישראל,  
46 כי כל הנשמות הן "בניו", כלולות ונובעות מנשמת יעקב<sup>39</sup>.  
47 וזו גם הסיבה לכך שפעולה זו הביאה לידי "שתהא  
48 נוחה ליכבש לבניו", עד אשר אצל ישראל יהא זה באופן  
49 של "שוכב עליה" והכל ייעשה מלמעלה כדלעיל. כי לגבי  
50 דרגת יחידה אין שום ניגוד<sup>40</sup>, ולפיכך נעשה ה"בירור"  
51 מאליו ללא מלחמה, באופן של שלום<sup>41</sup>.

י.

כיבוש הארץ על ידי ישראל מובטח

52 ועוד ענין נפלא נוסף בפירוש רש"י על התורה לגבי  
53 דרשת חז"ל בגמרא:

1 ויותר מכך: פעולה זו עצמה לא היתה באופן שהקדוש-  
2 ברוך-הוא אמר "שוכב עליה", אלא יעקב שכב מעצמו,  
3 "וישכב", ורק לאחר שיש מציאות של תחתיו, אז "קיפל  
4 הקדוש-ברוך-הוא..." ולאחר מכן "ויחלום..." ואז אמר לו  
5 הקדוש-ברוך-הוא "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך  
6 אתננה..."

7 ומהו אפוא החידוש לגבי יעקב בפעולה של "קיפל  
8 הקדוש-ברוך-הוא כל ארץ ישראל תחתיו"<sup>34</sup>?

ח.

ארץ ישראל שייכת לעם ישראל

9 לכך ממש"ך רש"י ואומר "רמז לו שתהא נוחה ליכבש  
10 לבניו": החידוש בהבטחת הקדוש-ברוך-הוא ליעקב לעומת  
11 ההבטחה לאברהם מתבטא בכך שהקדוש-ברוך-הוא נתן  
12 ליעקב בעלות על ארץ ישראל באמצעות "שוכב עליה"  
13 בלבד, ולא כאצל אברהם שהיה צורך ב"קום התהלך  
14 בארץ"<sup>34</sup>:

15 בהבטחה ליעקב התחדש, שכיבוש הארץ על ידי בניו  
16 ייעשה בקלות, ללא עמל. הסימן לבעלותו על ארץ ישראל  
17 ניתן באופן שאין הוא צריך לנקוט פעולה כלשהי, אלא  
18 לשכב על הארץ - "שוכב עליה" - ולקבל את ארץ ישראל  
19 מאת הקדוש-ברוך-הוא ("קיפל הקדוש-ברוך-הוא כל ארץ  
20 ישראל תחתיו").

21 ולהעיר: כאן רואים כיצד דוקא הלימוד בדרך הפשט  
22 מגלה חידוש נפלא, לעומת דרשת חז"ל בגמרא:

23 לפי דברי הגמרא הללו יוצא, שהכיבוש באופן של  
24 "נוחה ליכבש לבניו" כרוך בכל זאת בטירחה ופעולה על  
25 ידי "בניו", ולפחות כטירחה הנדרשת לכיבוש ארבע אמות.  
26 ואילו רש"י בפירוש על התורה מחדש, שגם טירחה  
27 מועטת זו לא תידרש מישראל בעת הכיבוש, אלא הוא יהא  
28 באופן של "שוכב עליה", ואף לפני כן, והקדוש-ברוך-הוא

37) בו יצא ממאסרו בשנת תקפ"ז - ראה בפרטיות ס' התולדות אדמו"ר האמצעי (קה"ת) פרק ח.

38) קה"ת, תשכ"ה. וראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 244. וש"נ.

39) אנה"ק סי' ז (קיא, סע"ב).

40) לקו"ת תצא לו, ג. ובכ"מ.

41) ראה בארוכה שער התפלה לאדהאמ"צ ד"ה פדה בשלום פי"א-יב.

ועפ"ז יש לבאר שייכות דיום גאולת אדהאמ"צ (י"ד כסלו) לפ' ויצא (שחל תמיד בסמיכות לפ' זו) - ע"פ הידוע (בית רבי ח"ב פ"ה בהערה) שגאולתו היתה בעת אמירת הפסוק (תהלים נה, יט - משיעור תהלים החדשי ד"ד כסלו) "פדה בשלום גר".

33) אף שעדיין לא ניתן לו הארץ, וכהמשך הכתוב "כי לך אתננה" \* [ולהעיר שגם לרעת ר"א (ב"ב שם) קנה אברהם ע"י הילוכו לארכה ולרחבה רק מקום הילוכו (ולא - כל א"י)] - וע"ד מש"נ (לך טו שם) "נתתו את הארץ" - "כאילו היא עשוי" (כנ"ל) - אף שלא היתה בזה נתינה בפועל, רק "כאילו כו" (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 218 ואילך).

34) ראה גם חדא"ג מהרש"א שם.

35) איכ"ר פ"ד, טו.

36) ראה רש"י דברים (א, ח): אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה כו' (שמוה מובן שלעת"ל יהי באופן זה). וראה גם רשב"ם ב"ב (הג"ל הערה 12). משכיל לדוד כאן.

\* משא"כ ע"ד ההלכה - ראה תיב"ע עה"פ רמב"ן שם, טו. ובארוכה - פרשת דרכים דרוש ט. לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 101 הערה 16. וש"נ.

18 והנה באים ר"ל יהודים וטוענים את ההיפך –  
 19 על כך מוסיף רש"י ומפרט בפרושו על התורה יותר  
 20 מלשון הגמרא "רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו". הקדוש-  
 21 ברוך-הוא רמז ליעקב, ועל ידי כך ל"בניו", שפעולה זו  
 22 עצמה היא התעוררות ונתינת כח ותביעה לכבוש – כי  
 23 הבריאה כולה מיוסדת על "כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא  
 24 בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"<sup>43</sup>, ועל-אחת-כמה-וכמה  
 25 כאשר ה' רומז לו שהוא יחולל נס גדול וכו'.  
 26 ועוד יש לומר, שלפי פירוש רש"י המשמעות היא  
 27 "שתהא..." – שאכן דבר זה יתקיים, הקדוש-ברוך-הוא רמז  
 28 ליעקב עובדה ש"בניו" אכן יכבשו את ארץ ישראל בקלות.  
 29 כי "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף  
 30 גלותו"<sup>44</sup>, כולל את זאת, שכל היהודים יעמדו אף בהיותם  
 31 עדיין "בגלותם" בתוקף אמיתי על בעלותם על כל ארץ  
 32 ישראל לגבולותיה<sup>45</sup>, "ומיד הן נגאלין"<sup>44</sup>, על ידי משיח  
 33 צדקנו, במהרה בימינו ממש  
 (משיחת מוצש"ק פ' ויצא תשל"ט)

1 בגמרא נאמר, שהטעם ל"קפלה הקדוש-ברוך-הוא..."  
 2 היה "כדי שתהא נוחה ליכבש לבניו" – כלומר, שהקדוש-  
 3 ברוך-הוא נתן על ידי כך כח בארץ ישראל, שלאחר תקופה  
 4 מסוימת, אם יבואו בני ישראל לכבשה, ייעשה אז הכיבוש  
 5 בקלות ו"לך אתננה ולזרעך" – הקדוש-ברוך-הוא יתן  
 6 אותה, אך אין הבטחה על כך שיהודים אכן יבואו לכבשה.  
 7 וכיום ישנם יהודים אשר, לדאבונו, צריך לשכנעם שכל  
 8 ארץ ישראל לגבולותיה שייכת לעם היהודי בתור נחלת  
 9 עולם.  
 10 רש"י פותח את פירושו לתורה<sup>42</sup> באמרו שרק אומות  
 11 העולם יבואו לטעון "לסטים אתם..." ויותר מכך: כיון  
 12 שתורת אמת אומרת מה צריכים לענות להם ("כל הארץ  
 13 של הקדוש-ברוך-הוא .. ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"),  
 14 מובן, שאם רק ישיבו מענה זה לאומות העולם כפי  
 15 שצריך למסור את דבריו ושליחותו של הקדוש-ברוך-  
 16 הוא, בתוקף המתאים, כך שיחושו שדברים אלו יוצאים  
 17 מן הלב, יתבטל לגמרי ערעורם של אומות העולם.

(42) בראשית א, א. וראה משכיל לדוד כאן.

(43) שבת עז, ב.

(44) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(45) ועאכ"כ שלא יגרמו לזה, שתמורת ההכנה ל"תהא נוחה ליכבש לבניו", יהי מצב ח"ו ש"תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם (נכרים ח"ו)" (רש"י

ד"ה לספר – עירובין מה, א. ש"ע אדה"ו או"ח סשכ"ט ס"ו) – ע"י שיתנו עירות הסמוכות לספר בידי נכרים, היפך פסג דין מפורש בשו"ע (או"ח שם) שאפילו דרישתם כניסה לשעה קלה לקחת קש ותבן – איסור פקויג דכל הארץ הוא.

המשך ביאור למס' ונא בתרא ליום שני עמ' 1

11 לא פְּתִיבֵנּוּ, ואם יראו שנכתב פעמיים, לא ילמדו ממה שנכתב  
 12 אחרי ה'שריר וקיים' הראשון.  
 13 מקשה הגמרא: וְעֵדִין לַיְהוּשׁ, דְּלָמָא מְחִיק לֵיהּ – שמא ימחק  
 14 ל'שְׁרִיר וְקַיִים' שבסוף השטר, וְתִבְּ מֵאֵי דְּעָעִי, וְהָדָר תִּבְּ בסוף  
 15 דבריו 'הכל שְׁרִיר וְקַיִים', ונמצא שיש בשטר רק 'שריר וקיים' אחד,  
 16 ונבשיר את השטר. מתרצת הגמרא: הָא אָמַר רַבִּי יוֹהֲנָן, מִילָה  
 17 ה'תְּלוּיָהּ' בשטר, כלומר שבתחילה שכח הסופר לכותבה והוסיפה  
 18 אחר כך בין השורות, ליד המילים שהיא שייכת אליהם, והיא  
 19 'מְקַוְוֵימַת', כלומר שכתב הסופר בסיום השטר שמילה פלונית  
 20 'תלויה', מילה זו בְּשֵׁרָה,

1 שמאחורי השטר מעידות שכל הכתוב בשטר הוא נכון, ויש בזה  
 2 תקלה. מתרצת הגמרא: דְּתִבְּ בֵּיהּ – יש צורך לכתוב בסיום שטר  
 3 מקושר את המילים 'הכל שְׁרִיר וְקַיִים', כלומר כל הדברים  
 4 האמורים בשטר חוקים וקיימים, ומילים אלו מלמדות שבאן  
 5 מסתיים נוסח השטר ואי אפשר להוסיף עליו כלום, ואם הוסיף  
 6 דברים אחרי כתיבת הכל שריר וקיים, אין למדים מדברים אלו.  
 7 מקשה הגמרא: וְעֵדִין נִיחֻשׁ, דְּלָמָא תִּבְּ מֵאֵי דְּעָעִי – שמא יוסיף  
 8 ויכתוב בשקר מה שירצה, וְהָדָר תִּבְּ – ויחזור ויכתוב לשון 'הכל  
 9 שְׁרִיר וְקַיִים' אַחֲרֵינָא – אחר, מלבד הראשון. מתרצת הגמרא:  
 10 בשטר מקושר, רק תר' שְׁרִיר וְקַיִים' פְּתִיבֵנּוּ, אבל תרי' שְׁרִיר וְקַיִים'

## לקוטי שיחות

### פרשת ויצא

כרך כ, ג

מתורגם ללשון הקודש

- 26 אך אין זה מובן:
- 27 כיון שגם לפי הדעה הראשונה היתה זו ברכת ה', מדוע
- 28 הכרחי לומר שהיא השתנתה ובאה במספר מאה?
- 29 כן יש להבין:
- 30 א) מכך שרבי אבא מביא כהוכחה לדבריו את הפסוק
- 31 "ויברך ה' אותך לרגלי" ואינו מסתפק בפסוק "נחשתי
- 32 ויברכני ה' בגלגלך" שכבר מובא לפני כן בדעה הראשונה,
- 33 והוא קודם ל<sup>6</sup>, מובן, שדוקא מן הפסוק השני נלמדת
- 34 ההוכחה שהיתה זו "ברכתא דלעילא". ואין מובן: מדוע
- 35 מהווה הפסוק "ויברך ה' אותך" הוכחה ברורה יותר מאשר
- 36 הפסוק "ויברכני ה'?"
- 37 ב) מהי הסיבה להבדל בניסוח בין שתי הדעות,
- 38 שבדעה הראשונה נאמר "והוה אשכח בגיני' דיעקב מאה" –
- 39 ניסוח המדגיש שלבן קבל את הברכה, ואילו רבי אבא
- 40 אומר "אלף... הוה מייתי לי' יעקב" – שיעקב הביא את
- 41 הברכה?
- 42 יותר מכך: אם ככוונתו של רבי אבא להדגיש שיעקב
- 43 הביא את הברכה, הוא היה צריך לצטט את הפסוק שהובא
- 44 בדעה הראשונה "ויברכני ה' בגלגלך", המדגיש, לכאורה,
- 45 שהברכה באה על ידי יעקב, יותר מאשר הפסוק "ויברך
- 46 ה' אותך לרגלי".

ב.

#### ברכת לבן או ברכת יעקב?

- 47 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
- 48 ידוע<sup>7</sup>, שמהותה של ברכה, באופן כללי, היא,
- 49 "שמברכיכם" ו"ממשיכים" השפעה משרשו ומקורו של

(4) וראה אור החמה ונצוא לזהר כאן.

(5) פרשתנו ל, כז.

(6) ו"ל דברי יעקב עדיפי לי' מדלבן אף שהובאו בתורה.

(7) לקו"ת ראה יט, א. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"י ע' 38, ובהנסמן בהערה

9 שם.

א.

#### ברכת ה' למקנה לבן בזכות יעקב

- 1 בקשר לברכה ששרתה במקנה לבן בזכות יעקב, אשר
- 2 היה "רועה הצאן" שלו, מובאות בזוהר<sup>1</sup> שתי דעות לגבי
- 3 המדה שבה גדל מקנה לבן<sup>2</sup>:
- 4 לפי הדעה הראשונה, לבן "אשכח בגיני' דיעקב
- 5 (=מצא בזכות יעקב) מאה עאנה כל ירחא (=מאה צאן כל
- 6 חודש) ומאה אמרין ומאה עזין יתיר על עאניה" (=ומאה
- 7 אילים ומאה עזים בנוסף לצאנו), ואילו "רבי אבא אמר
- 8 אלף עאנין ואלף אמרין ואלף הוה מייתי ליה יעקב
- 9 (הביא לו יעקב) יתיר בכל ירחא", וכהוכחה לדבריו הוא
- 10 מביא את דברי יעקב<sup>3</sup> "ויברך ה' אותך לרגלי, וברכתא
- 11 דלעילא לאו איהו פחות מאלף"<sup>4</sup>.
- 12 מובן, שגם לפי הדעה הראשונה היתה זו ברכת ה',
- 13 כנאמר במפורש בפסוק<sup>5</sup>, שאותו הוא מפרש, עד שגם לבן
- 14 הודה בכך: "ויברכני ה' בגלגלך". וכדי לצמצם את
- 15 המחלוקת שביניהם יש לומר שגם לפי הדעה שהברכה
- 16 התקיימה רק במספר מאה, הרי אין זה משום שלפי דעה
- 17 זו אין חל הכלל "ברכתא דלעילא לאו איהו פחות מאלף",
- 18 אלא משום שברכת ה' יכולה לשרות בשני אופנים:
- 19 א) הברכה נמשכת למטה באופן שניכר בגלוי שזוהי
- 20 "ברכתא דלעילא", שאז היא מביאה לידי התרבות עצומה,
- 21 בכמות של אלף, גם בפשטות.

- 22 ב) ירידת והמשכת הברכה של הקדוש־ברוך־הוא
- 23 למטה משתנית בכך שלמטה אין ניכר בגלוי שזוהי "ברכתא
- 24 דלעילא" במלוא עצמתה, ואז היא יורדת ממספר של אלף
- 25 למספר של מאה.

(1) פרשתנו קסא, א. וראה לקוטי לוי יצחק לזהר כאן (ע' קכה ואילך).

(2) ולהעיר ממדרז"ל המובא בבחי' (פרשתנו ל, ל): ומתחלה לא מסר בידו אלא שבעים, ועלו לששים ריבוא ואמרו לה לק"כ ריבוא\*. וראה לקמן הערה 39.

(3) פרשתנו ל, ל.

(\* להעיר מתנחומא באבער (פרשתנו כד) בפסוק "ויפרוץ האיש מאד מאד" (ז. מג) הנאמר גבי יעקב. ולהעיר מב"ד פנ"ג. יא – מחלוקת מעין זו (שבבחי' במספר הכלבים שטמרו על צאן יעקב (וראה ב"ר הוצאת תיאודור־אלבק ובהנסמן שט).

32 "משמשים" ומסייעים ליהודי, כדי שיוכל לעשות את  
33 המוטל עליו – אני נבראתי לשמש את קוני<sup>13</sup> – הרי הם  
34 מגיעים לתכליתם, וממילא הם מגיעים לשלמותם<sup>14</sup>.

35 וזוהי הסיבה לכך ש"כל מקום שהצדיקים הולכים –  
36 ברכה משתלחת", כי כאשר זהו "מקום" שבו באים  
37 הצדיקים ומשמשים את קונם, ועוסקים בעבודת ה', הרי  
38 המקום ופרטיו "מסייעים" לישראל ולתורה. ולפיכך הוא  
39 מגיע לתכלית בריאתו, ונעשה למקום של ברכה – "ברכה  
40 משתלחת".

41 ולפי זה יש לומר, ששתי הדעות שהובאו לעיל מן  
42 הזהר לגבי ברכת לבן בזכות יעקב קשורות לשני האופנים  
43 של "בשביל התורה ובשביל ישראל", כפי שיוסבר להלן.

## ד.

## מכשירי מצוה – כמצוה?

44 ישנה מחלוקת בין התנאים<sup>15</sup>, אם מכשירי מצוה  
45 (ההכנות למצוה) דוחים את השבת. רבי אליעזר סובר,  
46 שמכשירי מצוה דוחים שבת, אך ההלכה נקבעה<sup>16</sup> לפי  
47 הדעה שהם אינם דוחים שבת.

48 הבסיס למחלוקת הוא אם ההכנה וההכשרה לפעולה  
49 נחשבת כפעולה עצמה<sup>17</sup>:

50 רבי אליעזר סובר, שכיון שאי אפשר לבצע את  
51 הפעולה ללא ההכנה וההכשרה, זוכה ההכנה לאותה  
52 חשיבות כמו הפעולה עצמה – ולכן מכשירי מצוה דוחים  
53 את השבת בדיוק כמצוה עצמה.

54 לעומת זאת סוברים התנאים האחרים, שלמרות  
55 שההכנה היא הכרחית, בכל זאת זוהי הכנה בלבד, ואין  
56 היא בעלת חשיבות כמו הפעולה עצמה – ולכן, לדעתם,  
57 מכשירי מצוה אינם דוחים את השבת.

58 אמנם, לגבי דחיית שבת לא נקבעה ההלכה כדעת רבי  
59 אליעזר, ומכשירי מצוה אינם בעלי חשיבות כמצוה עצמה,  
60 אך למרות זאת, יש גם על פי ההלכה מקרים מסויימים  
61 שלגביהם נקבע שמכשירי המצוה נחשב כמצוה עצמה.

62 וכדוגמא לכך – דבריו הידועים של הר"ן<sup>18</sup>, שלמרות

1 המתברך. כלומר, הברכה קשורה מלכתחילה לשרשו  
2 ומקורו של המתברך, וצריך רק להורידה למטה, כנאמר:<sup>8</sup>  
3 "איש אשר נברכתו בך אותם".

4 וזהו ההבדל המהותי בין שני הפירושים שלעיל –  
5 הדבר תלוי משרשו ומקורו של מי נמשכה הברכה.

6 לפי הדעה הראשונה היתה זו ברכה שלבן היה ראוי  
7 לה? מצד שרשו ומקורו, אלא שהיא נמשכה למטה  
8 באמצעות גורם צדדי – "בגללך" – בזכותו של יעקב. ולכן  
9 שרתה הברכה במספר מאה, כי שלמותו של לבן קשורה  
10 למספר מאה בלבד, כפי שיוסבר להלן בסעיף י'.

11 לעומת זאת, רבי אבא סובר, שיעקב הביא ברכה זו  
12 בבואו, "לרגלי", ביאת רגלי<sup>10</sup>. הברכה היתה שייכת ליעקב  
13 ומותאמת לדרגתו, היא נבעה משרשו ומקורו של יעקב,  
14 והוא הביא ברכה זו ללבן. ולכן שרתה הברכה במספר ארבע  
15 – כי שלמותו של יעקב קשורה למספר ארבע, כפי שיוסבר  
16 להלן.

17 ולפי זה מובנים הבדלי הניסוח שבין שתי הדעות:

18 בדעה הראשונה מודגש שלבן אשכח, לבן מצא את  
19 הברכה שלו, אלא שהמציאה נעשתה "בגיני" דיעקב. ולכן  
20 מובא הפסוק שאמר לבן "נחשתי (הוא גילה בעצמו)  
21 ויברכני ה' (אך הגורם לכך היה) בגללך".

22 לעומת זאת, רבי אבא מדגיש ש"הוה מיייתי ליה יעקב",  
23 שהברכה היתה ברכתו של יעקב והוא הביאה ללבן. ולכן  
24 הוא מצטט את הפסוק שאמר יעקב "ויברך ה' אותך  
25 לרגלי", בביאת רגלי.

## ג.

## "ברכה משתלחת"

26 כדי להבין ענין זה טוב יותר, יש להקדים ולבאר מדוע  
27 התברך רכושו של לבן בזכות יעקב, וכך לגבי צדיקים  
28 בכלל, ש"כל מקום שהצדיקים הולכים ברכה  
29 משתלחת"<sup>11</sup>:

30 העולם נברא בשביל התורה ובשביל ישראל<sup>12</sup>. וכיון  
31 שזוהי מטרת הבריאה, הרי מובן, שכאשר עניני העולם

(14) להעיר מלקו"ד כך ד' תקצו, א"ב.

(15) שבת קל, א. וש"נ.

(16) רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ו. שו"ע או"ח סל"א ס"ו. שו"ע אדה"ז

שם ס"ז.

(17) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 200. ע' 252. ועוד.

(18) רפ"ב דקדושין.

(8) ויחי מט, כח.

(9) ראה חדא"ג מהרש"א לסנה' לט, ב ד"ה אבל ביתו.

(10) פרי"י ל, ל.

(11) ב"ר פ"ג, ח. ספרי יעקב יא, י. וראה ברכות מב, א. ובכ"מ.

(12) פרי"י ר"פ בראשית. וראה נתחומא באבער שם י"ד. אותיות דרע"ק

אות ב.

(13) משנה סוף קידושין.

מסייעת ושותפה לקיום התורה והמצוות, הרי הבריאה  
 זוכה לחשיבות שמעין החשיבות של התורה וישראל<sup>22</sup>.  
 ויש לומר שבירור זה תלוי באופן ה"הסתכלות" על  
 הבריאה:

כאשר חשים וסוברים שהבריאה היא מציאות בפני  
 עצמה, אשר מטרתה היא להוות אמצעי והכנה "בשביל  
 התורה ובשביל ישראל", הרי אז אין לבריאה עצמה שום  
 קשר למעלת התורה וישראל, בדומה למכשירי המצוה  
 שהוזכרו לעיל בסעיף ד', אשר אינם דוחים שבת, משום  
 שהם אינם חלק מפעולת המצוה עצמה.

אך כאשר "רואים" וחשים בבריאה שכל מציאותה היא  
 קיומה "בשביל התורה ובשביל ישראל", עד כדי כך  
 שהבריאה נראית כ"פרט" של התורה וישראל, ובלשון  
 חז"ל, שמציאותה היא "לשמשני" – כדי שיהודי ישמש  
 את קונו<sup>23</sup>, והיא מסייעת ליהודים בעבודת התורה והמצוות  
 – אז ניכרת בבריאה עצמה מעלת התורה וישראל.  
 בדומה לסברה שהוזכרה לעיל, שלאשה יש חלק  
 במצות פריה ורביה, משום שהיא "מסייעת" לפעולת  
 המצוה.

ז.

"שחיטת עכו"ם..."

בכך ניתן גם להסביר את המחלוקת בין הרמב"ם לבין  
 הראב"ד<sup>23</sup> לגבי דינה של שחיטת עכו"ם:

הרמב"ם פוסק "שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה  
 במשא... מדברי סופרים, שהרי טומאת עבודת זרה וטומאת  
 תקרובתה מדבריהם". הראב"ד משיג על כך, ואומר:  
 "עכו"ם הם כבהמות, ואין מטמאין ואין מיטמאין, עם  
 הדומה לחמור, הן גוים כמר מדלי ואת כולם ישא רוח  
 והחושב אותם לכלום אסף רוח בחפניו".

הגאון הרוגוטשוב<sup>24</sup> מבאר את השגת הראב"ד:  
 השחיטה יכולה לקלקל ולהפוך את הבשר לנבילה רק כאשר  
 השוחט הוא מציאות על פי ההלכה, ואילו הגויים הם "רוח"  
 – העדר מציאות, ולכן אין שחיטתם יכולה ליצור פעולה  
 שיש לה ערך לפי התורה, ולכן אין הם יכולים להפוך את  
 הבשר לנבילה על ידי שחיטתם. בשר שנשחט על ידי עכו"ם

שהאשה אינה מצווה במצות פריה ורביה, "מכל מקום יש  
 לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו". וענין  
 זה עצמו ניתן להבינו בשני אופנים, כפי שכבר הוסבר  
 בהזדמנות קודמת בהרחבה<sup>19</sup>: (א) "יש לה מצוה (סתם)"  
 – משום שהאשה מסייעת לדבר מצוה הרי היא זוכה  
 במצוה כלשהי. מצוה זו אינה מוגדרת כמצות פריה ורביה  
 במיוחד, אלא כמצוה סתם. (ב) משום שהיא "מסייעת  
 לבעל" לקיים את מצות פריה ורביה, הרי מצותה נחשבת  
 כמצוה רבה<sup>20</sup> של פריה ורביה.

ה.

ההכנה – מכשיר או סיוע?

ההבדל בין האמור לעיל לגבי מכשירי מצוה שאינם  
 דוחים שבת, לבין המקרה של "מסייע" אצל האשה, מובן  
 בפשטות<sup>21</sup>:

במקרה של מכשירי מצוה שלעיל הרי ההכנה למצוה  
 והמצוה עצמה הן שתי פעולות נפרדות, הן מתבצעות בזמן  
 שונה וכדומה. אמנם, הפעולה הראשונה היא הכרחית, אך  
 היא מתבצעת בפני עצמה ורק תכליתה היא הפעולה  
 השנייה. ולכן אין לפעולת הכנה זו חשיבות ומהות כמצוה  
 עצמה.

לעומת זאת במצות פריה ורביה שהוזכרה לעיל, הרי  
 הסיוע של האשה נעשה חלק ממשי ממצות הבעל.  
 וההבדל היחיד ביניהם הוא שחובת המצוה חלה על הבעל  
 בלבד.

ולכן זוכה סיוע זה של האשה באותה חשיבות כמו  
 המצוה עצמה.

ו.

הבריאה – הכנה או מסייעת?

בדומה להבדל שהוזכר לעיל בין הכשר לבין סיוע –  
 האם זהו טפל בלבד, או שהוא זוכה לאותה חשיבות  
 בדומה לעיקר – יש מקום לברר בקשר לבריאה, אשר  
 נבראה "בשביל התורה ובשביל ישראל":

אפשר לומר, שהבריאה היא רק הכנה ודבר טפל, ואין  
 לה אותה חשיבות ומעלה כמו לתורה ולישראל. או –  
 שמשום שהתורה וישראל מוכרחות להזדקק לבריאה, והיא

(23) ה"ל' אבות הטומאה פ"ב ה"י. וראה בכל זה – לקו"ש [המתורגם]  
 ח"ד ע' 180 ואילך.  
 (24) ראה צפע"נ עה"ת להפטר פ' בהר. ועוד.

(19) ראה לקו"ש שם. ח"ד ע' 41 ואילך.  
 (20) תור"ח וכי – שבת ד, א. ד"ה לא תהו – גיטין מא, ב.  
 (21) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 253. ע' 202 הערה 69. ועוד.  
 (22) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 97 ואילך. ע' 249. ועוד.

32 של ישראל, ולכך מגיעים באמצעות שבע מצוות בני נח,  
33 המביאות לידי ישוב העולם.

34 ולכן סובר הרמב"ם שעליהם לקיים את שבע המצוות  
35 "מפני שציוה בהן הקדוש-ברוך-הוא בתורה": כשם שלגבי  
36 עצם מציאותם אנו רואים שהם מציאות על פי ההלכה  
37 משום שבריתם היא בשביל ישראל, הרי כך גם לגבי  
38 מצוותיהם: כיון שכל מהותם וקיומם הוא "בשביל  
39 התורה", לכן צריכה להיות ניכרת בהן המטרה "בשביל  
40 התורה" – ולכן יש להן קשר עם מתן תורה.

ט.

"ולא" או "אלא"

41 לפי הסבר זה של דברי הרמב"ם, ניתן להבין גם את  
42 ההבדל בין הגירסאות השונות הקיימות בדברי הרמב"ם  
43 בהלכה זו:

44 הגירסא הנפוצה בדברי הרמב"ם היא "אבל אם עשאן  
45 (את שבע המצוות) מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב  
46 ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם".

47 אבל בכמה מספרי הראשונים<sup>30</sup> (וכן בכתבי יד  
48 התימנים) מופיעה הגירסא "ואינו מחסידי אומות העולם  
49 אלא מחכמיהם".

50 לכאורה, דוקא הגירסא הנפוצה שהובאה לעיל  
51 תמוהה: מדוע נאמר, שמי שמקיים את שבע המצוות  
52 "מפני הכרע הדעת" אינו "מחכמיהם"? להיפך, הרי אלו  
53 מצוות שכליות.

54 אלא, לפי האמור לעיל ניתן להסביר, ששתי גירסאות  
55 אלו בדברי הרמב"ם מייצגות שני אופנים שבהם ניתן  
56 להסביר את שיטת הרמב"ם בקשר ליחס שבין אומות  
57 העולם לבין התורה:

58 לפי הגירסא "אלא מחכמיהם" השיטה היא: למרות  
59 שדורשים מבני נח לקיים את שבע המצוות "מפני שציוה  
60 בהן הקדוש-ברוך-הוא בתורה", כי התורה, שהיא מטרת  
61 בריאתם יכולה להיות ניכרת גם אצלם –

1 הוא נבילה, לפי זה, משום ששחיטת עכו"ם אינה שחיטה,  
2 וממילא זוהי נבילה כבהמה ש"מתה מאליה".

3 לעומת זאת אומר הרמב"ם ש"שחיטת עכו"ם נבילה  
4 ומטמאה... מדברי סופרים", כ<sup>24</sup> הוא סובר שהגויים הם  
5 מציאות לפי ההלכה.

6 ולפי האמור לעיל ניתן להסביר את המחלוקת: לדעת  
7 הראב"ד, אמנם מציאותם של בני נח היא "בשביל  
8 ישראל...", אך בכל זאת הם נשארים פרט טפל ואין להם  
9 שום חשיבות לפי התורה, ולכן אין הם נחשבים למציאות  
10 על פי ההלכה. לעומת זאת, הרמב"ם סובר, שקיומם  
11 בשביל ישראל וכו' הוא באופן שהם נעשים קשורים  
12 לתורה ולישראל, עד שהם נחשבים למציאות על פי  
13 ההלכה.

ה.

שבע מצוות בני נח – מפני ציווי התורה

14 לפי זה יש לומר, שהרמב"ם נוקט כאן באותה שיטה  
15 כפי שהוא נוקט לגבי שבע מצוות בני נח. שם קובע  
16 הרמב"ם את הדין<sup>25</sup>, שבכלל "חסידי אומות העולם"  
17 נכללים רק המקיימים את שבע מצוות בני נח דוקא "מפני  
18 שציוה בהן הקדוש-ברוך-הוא בתורה והודיענו על ידי  
19 משה רבינו", "אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה  
20 גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם".

21 ולכאורה, תמוה: הרי "משה רבינו לא הנחיל התורה  
22 והמצוות אלא לישראל"<sup>26</sup>, ואם כך, מהו הקשר של מתן  
23 תורה אל בני נח, עד כדי כך שאפשר לומר שלאחר מתן  
24 תורה עליהם לקיים את מצוותיהם דוקא "מפני שציוה בהן  
25 הקדוש-ברוך-הוא בתורה"<sup>27</sup>?

26 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:  
27 כבר הוסבר כמה פעמים<sup>28</sup>, ששבע מצוות בני נח אינן  
28 מטרה בפני עצמן אלא הן בשביל ישראל ובשביל התורה  
29 – למען קיום התורה והמצוות על ידי ישראל: כדי  
30 שישאל יוכלו לקיים תורה ומצוות, צריך העולם להגיע  
31 למצב של "לשבת"<sup>29</sup> – ראוי ומוכשר לעבודתם הרוחנית

(25) הל' מלכים פ"ח הי"א. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 75. חט"ו ע' 67. ח"יז ע' 350.

(26) לשון הרמב"ם שם ה"י. ולהעיר מסוטה לה, ב.

(27) יש אומרים (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גר תושב (ע' רצ הערה 11). תורה שלימה משפטים (כרך יז) במילואים ס"א) שמקור הרמב"ם הוא "במשנת ר' אליעזר" (פרשה ששית ע' 121). אבל שם מפורש רק שצריכים לקיימן מפני שכך נצטווה נח, ואילו הרמב"ם מדגיש הענין שנצטוונו בתורה. ובפרט ע"פ הידוע (ראה פיהמ"ש חולין ספ"ז. לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 25).

227 ואילך. ושי"ח החידוש דמ"ת על המצות שלפני מ"ת.

(28) לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך. חט"ו [המתורגם] ע' 161.

ובכ"מ.

(29) להעיר מאריכות ב' הרמב"ם (הקדמה לפיה"מ ד"ה אח"כ ראה להסתפק) במחז"ל דכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה (ברכות ו, ב).

(30) ראה אנציקלופדי' שם. ערך בן נח בסופו בהערה לקו"ש חט"ו וחי"ז שבהערה 25.



31 כשלעצמם, הם מעל לעולם, ואתם מתנהג הקדוש-ברוך-  
 32 הוא בהנהגה נסית<sup>38</sup>.  
 33 וזהו ההבדל בין שתי הדעות בזהר:

34 לפי הדעה הראשונה אין אומות העולם קשורות  
 35 למעלתם של ישראל, ולכן, גם כאשר הם ממלאים את  
 36 תפקידם – "לשמשני" – ומסייעים לישראל בעבודתם, הם  
 37 זוכים לשלמות הברכה רק לפי הטבע – "מאה".

38 ואילו לפי שיטת רבי אבא, כל מציאותן של אומות  
 39 העולם היא "בשביל התורה ובשביל ישראל", ולכן הם  
 40 שייכים למעלתם של ישראל. ולפיכך, כאשר הם ממלאים  
 41 את תפקידים ומסייעים לישראל, הם זוכים לחשיבות  
 42 בדומה לישראל, ובברכה מתבטא הדבר במספר "אלף" –  
 43 מעל למגבלות הטבע<sup>39</sup>.

יא.

"כי בשלומה יהיה לכם שלום"

44 לפי האמור לעיל, ניתן ללמוד הוראה לגבי היחס של  
 45 ישראל לאומות העולם בתקופתנו:  
 46 הקדוש-ברוך-הוא קבע את סדרי העולם כך, שבתקופת  
 47 הגלות, תלוי מצבם של ישראל במדה רבה במצבם של  
 48 הגויים וביחסם ליהודים – "כי בשלומה יהיה לכם  
 49 שלום"<sup>40</sup>.

50 אך על היהודי לזכור תמיד, שכאשר הגוי מסייע לו  
 51 ו"משמש" אותו, הרי היהודי גורם בכך שתתגלה בגוי  
 52 חיותו ומטרת קיומו "בשביל ישראל", ואז הוא יתברך. אל  
 53 ליהודי להיות, ח"ו, נחות כלפי הגוי: בנוסף לכך שהגוי  
 54 הוא כגרון ביד החוצב בו, ה' – הרי הוא מקבל באמצעות  
 55 העזרה והסיוע את חיותו וברכתו.

56 כפי שמבאר כ"ק אדמו"ר האמצעי<sup>41</sup>, בעל הגאולה של  
 57 י' כסלו, שאנו רואים "בכל דור ובכל זמן, שאומה  
 58 שישראל תחתם בגלות מתנשאת על כל הגויים". וכפי  
 59 שראינו זאת בדורנו, שבזמן שרוב מנין ורוב בנין של בני  
 60 ישראל נמצאו במדינה "ההיא" (רוסיה), הרי היא היתה

1 למרות זאת, מפני שהקשר שלהם לתורה – קיומם  
 2 "בשביל התורה" – הוא רק טפל, לכן יכולה התורה להיות  
 3 ניכרת אצלם רק מצד "חסידות", באופן שאיננו מתקבל  
 4 ונקלט באמצעות חכמתם ושכלם ומציאותם העצמית. ולכן  
 5 אי אפשר לדרוש מהם שחכמתם תהיה חייבת לקבל את  
 6 הענין של "ציוה בהן הקדוש-ברוך-הוא בתורה". ולכן –  
 7 למרות שאין הוא מקבל זאת, בכל זאת הוא "מחכמיהם"  
 8 – מצד החכמה שלהם הרי שבע המצוות הן "מפני הכרע  
 9 הדעת".

10 ולפי הגירסא הנפוצה, ש"אם עשאן מפני הכרע הדעת"  
 11 הוא "לא מחכמיהם" – מפני שכל מציאותם של בני נח  
 12 היא "בשביל התורה", לכן צריך ענין התורה לחדור גם  
 13 לחכמה שלהם. ואם לאו – הרי פגומה בשעת מעשה  
 14 מציאות החכמה, כי חסרה חיותה<sup>31</sup>, מטרת קיומה שהיא  
 15 "בשביל התורה".

יב.  
 "מאה" ו"אלף"

16 וזהו ההסבר גם לשתי הדעות המובאות בזהר לגבי  
 17 הברכה ששרתה במקנה לבן בזכותו של יעקב:  
 18 ההבדל בין המספר מאה לבין המספר אלף הוא:  
 19 "מאה" – עשר פעמים עשר – זוהי שלמות הברכה  
 20 מצד הטבע.

21 וכפי שמוציאים לגבי מספר ענינים שבטבע העולם,  
 22 ששלמותם היא במספר מאה, כגון: "בן מאה כאילו מת  
 23 ועבר ובטל מן העולם"<sup>32</sup>. וכן השלמות של "שונה פרקו"  
 24 אשר לפי הטבע והאופן הרגיל היא "מאה פעמים"<sup>33</sup>. ועוד.  
 25 לעומת זאת, המספר "אלף" מצביע על שלמות שמעל  
 26 הטבע. וכידוע<sup>34</sup> שהמילה "אלף" זהה באותיותיה למילה  
 27 "פלא". ובמקומות רבים<sup>35</sup> משתמשים במספר "אלף"  
 28 בהשאלה כדי לסמל כמות עצומה מאד וכדומה<sup>36</sup>.

29 מבואר במספר מקומות<sup>37</sup> שאומות העולם קשורים  
 30 כשלעצמם רק להנהגה טבעית. ולעומת זאת היהודים,

(31) ע"ד דרשעים בחייהם קרוין מתים (ברכות יח, ריש ע"ב).

(32) אבות ספ"ה.

(33) חגיגה ט, ב. וראה תניא פט"ו.

(34) ראה תקו"ז ת"ע (קלה, א). ובכ"מ.

(35) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 21. ובכ"מ.

(36) ויש לומר, שזה מובן גם מביאור אדמו"ר (לקולו"צ לזהר כאן).  
 שההפרש בין מאה לאלף הוא ההפרש בין חכמה ובינה – כי בינה היא "אם  
 הבנים", מקור סדר ההשתל, טבע; וחכ' היא כלי לאוא"ס (תניא פל"ה

בהגהה), נס. וראה לקו"ש שם ע' 22-3. וש"נ.

(37) ראה ספר הערכים – חב"ד ערך אומות העולם ע' שא. וש"נ. ובכ"מ.

(38) ראה מהר"ל בהקדמה הב' לגבורות ה'. וראה המשך תער"ב ספ"ח.

(39) ובדרך זו אפשר לבאר גם את הפלוגתא במדרש הנ"ל הערה 2.

(40) ירמי' כט, ז.

(41) תורת חיים לך צב, א. וראה חגיגה יג, ב. מכלתא בשלח יד, ה.

זח"ב ו, א.

11 ומודיע "נחשתי ויברכני ה' בגללך" ומבקש במפורש  
 12 "נקבה שכתך עלי ואתנה",  
 13 וממילא מסייעים הגויים לישראל בשמחה ובחיות, כפי  
 14 שעושים דבר כלשהו המביא עמו ברכה, עד אשר "והיו  
 15 מלכים אומניך ושרותיהם מניקותייך" כבר בזמן הגלות<sup>43</sup>.  
 16 ויש ליהודים את צרכיהם בהרחבה, והם מתכוננים  
 17 לתקופה שבה "אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם  
 18 בשם ה' לעבדו שכם אחד"<sup>44</sup>, בגאולה האמיתית והשלימה  
 19 על ידי משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ ויצא תשמ"ב,  
 ב' דר"ח מרחשון תשמ"ט)

1 מתנשאת ומטילה אימה על כל העולם כולו. ובזמן  
 2 האחרון, כאשר רוב מנין ורוב בנין של עם ישראל עברו  
 3 לארצות הברית, הפכה היא למעצמה החזקה ביותר  
 4 בעולם, אשר בכוחה להטיל אימה ופחד על כל העולם  
 5 כולו, ואפילו על המדינה היא.  
 6 ויותר מכך: לא זו בלבד שהיהודי יודע זאת, אלא  
 7 הדבר מורגש גם ב"מזלו" של הגוי, עד כדי כך ש"מזלו"  
 8 של הגוי אומר "ויברכני ה' בגללך", ואז "וחרדה גדולה  
 9 נפלה"<sup>42</sup>, על כל עמי הארץ –  
 10 ואם אותו גוי עוסק ב"ניחוש" הרי גם הוא מכריז

(44) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

(42) דינאל י, ז. מגילה ג, א.

(43) בכח"ס יט, ב. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 175.

המשך ביאור למט' ובא בתרא ליום שבת קודש עמ' 1

24 שני דינרי זהב, ולהלן (ספ.) יבואר טעם הדין.  
 25 הגמרא מבררת את הרישא את הברייתא: אָמַר מַר, שטר שכתוב  
 26 בו לשון 'בְּכֶסֶף', אִין חִיבּוּ פְּחֻת מְדִינָר בְּכֶסֶף. מקשה הגמרא: וְאִימָא  
 27 נְכֶסֶא – מדוע לא נאמר שכוונתו ב'כסף' היא לחתיכת כסף, ולא  
 28 למטבע כסף, ויתחייב חתיכת כסף בשיעור הקטן ביותר שיש,  
 29 שהיא פחותה מדינר כסף. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר,  
 30 מדובר דְּרֶתִיב פִּיה 'מְכַבֵּעַ', ולכן צריך לתת מטבע, אך נפטר  
 31 במטבע הקטנה ביותר שיש.  
 32 מקשה הגמרא: וְאִימָא פְּרִיטִי – ושמא נאמר ש'כסף' היינו פרוטה  
 33 של כסף, ומנין לנו לחייבו בדינר של כסף. מתרצת הגמרא: אָמַר  
 34 רַב פְּאָא, מדובר בְּאִתְרָא דְּלֵא סְגִי פְּרִיטִי דְּבְּכֶסֶא – במקום שלא  
 35 נוהגים להשתמש בפרוטות העשויות מכסף, ומטבע הכסף הקטנה  
 36 ביותר היא דינר.  
 37 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה בלשונות מסופקים שבשטר:  
 38 תִּנּוּ רַבְּנֵי, שטר שכתוב בו פלוני חייב לפלוני 'דְּהַב' – זהב, אִין  
 39 חִיבּוּ פְּחֻת מְדִינָר דְּהַב. ואם כתוב בלשון רבים 'דְּהַב דִּינָרִין', וְכֵן  
 40 'דִּינָרִין דְּהַב', אִין חִיבּוּ פְּחֻת מְשַׁנֵּי דִּינָרִין דְּהַב. אך אם נכתב בשטר  
 41 'דְּהַב בְּדִינָרִין', אִין פְּחֻת מְכַבֵּעַ דִּינָרִין בְּכֶסֶף, דְּהַב, כלומר, חייב  
 42 לתת לו זהב בשווי שני דינרין של כסף, ולהלן (ספ.) יבואר הטעם.  
 43 הגמרא מבארת את הרישא של הברייתא: אָמַר מַר, כתב לשון  
 44 'דְּהַב', אִין פְּחֻת מְדִינָר דְּהַב. מקשה הגמרא: אִימָא נְכֶסֶא – מדוע  
 45 לא נאמר שהתחייב לו חתיכת זהב, ויתן לו חתיכה קטנה ביותר,  
 46 ומנין לנו לחייבו דינר זהב. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר,  
 47 מדובר דְּרֶתִיב לשון מְכַבֵּעַ, ומטבע הזהב הקטנה ביותר היא דינר  
 48 זהב.

1 'דִּינָרִין' – 'סלעי כסף, שהם', וְנִמְחַק הַהַמְשָׁךְ, אִין פְּחֻת מְשִׁתִּים. וכן  
 2 'דְּרִבּוֹנוֹת, דִּינָרִין', וְנִמְחַק הַהַמְשָׁךְ, אִין פְּחֻת מְשִׁתִּים.  
 3 המשנה דנה עתה במקום שיש סתירה גמורה בין הכתוב בתחילת  
 4 השטר, לכתוב בסופו: אם פְּתוּב בּוּ מְלִמְעָלָה – בתחילת השטר,  
 5 שחייב מְנָה – מאה זו, וּמְלִמְטָה – בסיום השטר, כשחוזר שוב על  
 6 סכום החיוב לענין חיוב האחריות כתב שחייב לו מְאֵתִים זו, או  
 7 שכתוב מְלִמְעָלָה מְאֵתִים, וּמְלִמְטָה מְנָה, תִּבְל הוּלָךְ אַחַר הַתְּחִלָּתוֹן  
 8 – אחרי הכתוב בסיום השטר, בין אם כתוב שם מנה ובין אם כתוב  
 9 שם מאתיים, כיון שאנו אומרים שטעה בכתיבתו הראשונה, וחזר  
 10 ותיקן את הסכום בפעם השניה שכתב. מבארת המשנה: אִם כֵּן,  
 11 מלכתחילה לְמָה בּוֹתְבִין אֶת הַעֲלִיּוֹן, והרי עתידיים לכתוב למטה  
 12 שוב את סכום החיוב, ובין כך אם תהיה סתירה בינו לבין התחתון  
 13 הולכים אחר התחתון, כּדִּי שְׂאֵם לא תהיה סתירה ביניהם, אלא  
 14 רק תִּמְחַק אֹת אַחַת מִן הַתְּחִלָּתוֹן, ויהיה ספק מה נכתב שם, וְלִמַּד  
 15 מִן הַעֲלִיּוֹן.

גמרא

16 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בלשונות נוספים הנכתבים בשטר,  
 17 ויש להסתפק בהם: תִּנּוּ רַבְּנֵי, (אָמַר) שטר שכתוב בו פלוני לזה  
 18 מפלוני 'בְּכֶסֶף', ולא כתוב כמה כסף, אִין משמעות לשון זה פְּחֻת  
 19 מְדִינָר בְּכֶסֶף, שזו המטבע הקטנה ביותר העשויה מכסף. דִּין נוסף:  
 20 אם נכתב 'בְּכֶסֶף דִּינָרִין' וְכֵן 'דִּינָרִין בְּכֶסֶף', שזה לשון רבים, אִין חיובו  
 21 פְּחֻת מְשַׁנֵּי דִּינָרִין בְּכֶסֶף, ופירושו הלשון הוא שלוחה כסף בשיעור  
 22 שני דינרין, או שלוחה שני דינרין של כסף, ואם נכתב 'בְּכֶסֶף בְּדִינָרִין',  
 23 אִין חיובו פְּחֻת מְכַבֵּעַ דִּינָרִין דְּהַב, בְּכֶסֶף, כלומר, כסף בשווי של

## ילקוט לוי יצחק על התורה

רבים שהבחינות שבפנים כל בחי' ובחי' הוא בחי' בפ"ע, והבחינות שבאחור הם כולם יחד, וע"ד שנים מקרא וא' תרגום בטעמי מצות להרח"ו ז"ל זיע"א בפ' ואתחנן, ועיין

ורק כופה ומכריח את עצמו כו', וחושן מורה על העבודה שבבחי' אתהפכא, שנתהפכו המדות דנה"ב להיות כפי מהות מדריגת נה"א, שעבודה זו היא בחי' פנים.

וענין נשיאת אהרן את שמות בני"ע על האפוד והחושן הוא הנתנית כח לבני"ע על ב' אופני העבודה דאתכפיא ואתהפכא (וע"ד ענין העלאת הנרות שע"י אהרן, אלא שפעולת העלאת הנרות היא בנוגע לנפש האלקית, ופעולת נשיאת האפוד והחושן היא בנוגע לבירור נפש הבהמית). והיינו, שלא מבעי שכאשר נמצאים בעבודה שבבחי' אחוריים, בחי' אתכפיא, יש צורך בפעולת אהרן כו', כמ"ש ונשא אהרן את שמות לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון, אלא גם כאשר נמצאים בעבודה שבבחי' פנים, בחי' אתהפכא, כתיב ונשא אהרן את שמות בני ישראל גו' על לבו גו' לזכרון לפני ה', להעלותם לפני הוי', למעלה מעלה מבחי' שם הוי'.

ועפ"ז יובן הטעם שבחושן היתה לכל שבט אבן מיוחד בפ"ע, והיו חלוקים זמ"ז במינים ובגוונים (לפי גוון הדגלים), דכיון שענין החושן מורה על העבודה דאתהפכא, שהו"ע בירור כל פרטי כחות נה"ב שנהפכים לאור, לכן כאו"א חלוק בגוונו ותוארו, היינו לפי אופן מהותו ומדריגתו, שבאופן כזה הרי הוא מתהפך לאור וטוב כו' (ראה גם סה"מ תרס"ח ע' קכ. לקוטי שיחות חכ"ג ע' 54), והיינו, שעבודה זו היא באופן שכל שבט ושבת במסילתו יעלה כו' . . משא"כ באפוד, בחי' אחור, שמורה על העבודה דאתכפיא בלבד, לא שייך שיהי' לכל שבט אבן מיוחד שמורה על פרטי מדריגת נה"א שבאותו השבט, שהרי האבן שהוא הנה"ב לא נתהפכה עדיין ליכלל ולהיות כפי מהות נה"א ממש, ויש כאן רק נתינת כח לעבודה דאתכפיא, שהיא אצל כולם בשוה, ולכן היו כל י"ב השבטים על סוג אחד של אבנים, עיי"ש.

(\* ראה זח"ב רלא, ב – הובא ונתבאר באור התורה פ' תצוה עמוד א'תרנו ואילך. א'תרסו ואילך. ספר המאמרים תרל"ג ח"א ע' קנו ואילך.

(7) וז"ל: ענין שנים מקרא ואחד תרגום, הנה שנים מקרא ב' פעמים כנגד תפארת יסוד, והענין כי ר"ת 'שנים' מקרא ש"ם והוא שדי והוי"ה שהוא גי' ש"ם ולכן מקרא גי' שם להורות על ב' שמות הנ"ל שהם בת"ת יסוד, וז"ס לשון הרגיל בדרו"ל מקרא ולא תורה וכן נו' נביאים והנה היא כתובה פנים ואחור, והנה פנים לשון רבים ואחור לשון יחיד ולא נאמר פנים ואחוריים רק פנים ואחור, כי לשון הקודש הוא פנים והם ב' מקרא אך תרגום שהוא אחור אינו אלא א' והוא ו' תרגום וכו'. ואבאר לך הטעם למה האחוריים תרגום, והענין כי תרגום גי' תרדמה והנה נסירת אחוריים הי' ע"י תרדמה כמ"ש ויפל ה' אלדים תרדמה על

שמות כח, כא - והאבנים תהיון על שמות בני ישראל שנים עשרה על שמותם פתחי חותם איש על שמו תהיון לשני עשר שבט

### מב

ביאור הטעם, דב"השן" היו חקוקים – י"ב שבטים – על י"ב אבנים שונות, משא"כ באפוד היו כל שמות השבטים חקוקים על מין אבן א' "שהם"

הנה' מצינו בחשן ואפוד, בחשן שבפניו על לבו היו השבטים חקוקים כל שבט ושבת על מין אבן בפני עצמו, שהיו י"ב מיני אבנים, משא"כ באפוד<sup>2</sup> שבאחוריו היו כל שמות השבטים חקוקים על מין אבן א' שהם.

וכן מצינו<sup>3</sup> עד"ז בתפילין, תפילין של יד כל ד' פרשיות הם בבית א', ובתפילין של ראש כל פרשה יש בית בפ"ע,

וכן מצינו עד"ז בהילולי הארץ שעל כל צבא הארץ כתיב הלל א', הללו את ה' מן הארץ תנינים כו' איש וברד כו' ההרים כו' עץ פרי כו' עד זקנים עם נערים על כלם כתיב הללו א', ובהילולי השמים כתיב עם כל א' בפ"ע הללו, הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים הללוהו כל מלאכיו כו' וכן הלאה עד הללוהו שמי השמים כו'.

והשרש לכל זה הוא ענין פנים ואחור, פנים לשון

(1) תצוה כח, ט-י.

(2) ראה רש"י תצוה כח, ד, שם, ו.

(3) בהבא לקמן ראה אור התורה פרשת בא ע' שמה.

(4) תהלים קמח, פסוקים ז-יב. "הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות". "איש וברד שלג וקיסור רוח סערה עושה דברו". "ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים". "הח" וכל בהמה רמש וציפור כנף". "מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ". "בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים".

(5) שם, פסוקים א-ד. "הללו את ה' מן השמים, הללוהו במרומים". "הללוהו כל מלאכיו, הללוהו כל צבאו". "הללוהו שמש וירח, הללוהו כל כוכבי אור". "הללוהו שמי השמים וגו'".

(6) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ו ע' קלב וז"ל: כללות החילוק בין האפוד לחושן הוא, שהאפוד (שהי' אהרן חוגר מאחוריו) הוא בחי' אחוריים, והחושן (שהי' על לבו) הוא בחי' פנים\*. וענינו בעבודה, שאפוד מורה על העבודה שהיא בבחי' אחור, כמ"ש אחרי הוי' אלקים תלכו, שהיא העבודה בבחי' אתכפיא בלבד, היינו, שלא נהפך לבו מתאוות עוה"ז כו', ועדיין אין לו חפץ ותשוקה לאלקות,

בטנך ערמת חטים כו'.  
 וחשן ואפוד הם ג"כ בחי' פנים ואחור, כי החשן הי' בצד  
 הפנים, והאפוד באחור, וכמו"כ שמים וארץ.  
 וכן תפילין של ראש ותפילין של יד, תש"ר בז"א<sup>12</sup> שהוא  
 בחי' פנים שמים, ותש"י במלכות שהיא בחי' אחור ארץ.  
 לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ריד

ובורא את הכל, לישנא מעליא, הרי עכ"פ כינו את רע בשם כל, וכן  
 משמע הפי' ברבות סדר אחרי ר"פ כ"ב ע"פ ויתרון ארץ בכל היא  
 אפילו דברים שאתה רואה מיותרין בעולם כגון זבובים ופרעושים  
 ויתושים אף הן בכלל ברייתו של עולם דכתב ויכולו השמים וכן איתא  
 בקהלת רבה דצ"ו ע"ד, הרי גם יתושים נקראים בכל, ואפשר עד"ז ג"כ  
 מאמר הנשים הארוכות שאמרו ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים  
 חסרנו כל בירמיה סי' מ"ד י"ח, דהפי' כל היינו על השפעות הגשמיים  
 הנמשכים מק"נ כו' ועיין מזה בעקרים מ"ג פ"ח ובעקידה שמו"ז, וע'  
 בהרמב"ן פ' חיי שרה, וזהו ענין מ"ש יראו מה' כל הארץ, כל הארץ  
 דוקא אף מבחי' כל שדרכו למנות שאפילו המזויקים הם יריאים מהש"י  
 וכמו"ש בתו"א פ' יתרו [עד, ד] סד"ה וכל העם רואים אך יראה זו הוא  
 מרחוק וזהו מה'.

אך צ"ל בבחינת יראו את ה' קדושי בבחי' ביטול ממש שזהו פי' את  
 ה' להיות בבחינת את הטפל ממש לשם הוי' שלא להיות לו שום רצון  
 בפ"ע וכו', וזהו ענין את שדרכו למנות שנינו שהוא המספר העליון  
 ע"ד ע"ס שהם בבחי' את הוי' איהו וגרמוהי חד כו' וחכמה הוא כח מה  
 בחינת ביטול כו' עיי"ש.

(12) ראה אור התורה ואתחנן ע' שמה וז"ל: תש"י שהם מוחי' דמל'  
 הם נק' החב"ד שיש בזה לעולמות כו' ותש"ר הם המשכות חכמות כו'  
 להעולמות וכו',

ההפרש בין ד' מוחי' דתש"י שהם בבחי' מל', לד' מוחי' דתש"ר שהם  
 בבחי' ז"א, כי בחי' מל' היא מקור דבי"ע דהיינו שהיא בחי' ממכ"ע  
 כנ"ל והחב"ד הוא ענין כמ"ש כולם בחכ' עשית ומוה נמשך ג"כ חכ'  
 בכל נפש המושכלת, והנה בחי' זו שהוא ית' ממכ"ע מורגש בשכל  
 אנושי כנ"ל רק שהציווי הראת לדעת היינו להתבונן בזה וזהו"ע ד'  
 מוחי' דתש"י שהוא הדעת איך הוא ית' ממכ"ע שברא כל העולמות  
 מאין ליש ואתה מוחי' את כולם ולפי שדבר זה נרגש ונודע ולכן נק'  
 המל' עלמא דאתגליא ע"כ נק' בחי' מוחי' אלו החב"ד שיש בזה העולם  
 וכן שרשן למעלה הם חב"ד הנמשך ומתפשט ממנו ית' להעולמות  
 היינו בחי' מלכותך כו' ונק' חכ' תתאה, אבל תש"ר הם המשכות  
 חכב"ד ממנו ית' להעולמות שיהי' להם ידיעה בבחי' סוכ"ע שלמעלה  
 מבחי' מל' וזהו"ע מוחי' דז"א והוא מבחי' ח"ע. עיי"ש.

וראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד ע' קח ואילך.

בקהלת יעקב<sup>9</sup> מע' שנים מקרא וא' תרגום, ולהעיר מענין<sup>9</sup>  
 את שדרכו למנות, כל שדרכו למנות, א"ת הוא הראשית  
 והפנים דהא"ב דאתב"ש<sup>10</sup>, כ"ל הוא האחרית דהיינו  
 האחוריים דהא"ב הזה, וד"ל. ועיין בדרוש<sup>11</sup> כי תשא כו'

האדם הרי בנסירת אחורי' היתה תרדמה שהוא סוד התרגום. עיי"ש.  
 ראה אור התורה נ"ך ח"ב עמוד א'ק"ז. תורת מנחם – תפארת לוי יצחק  
 בראשית סי' יב.

8) קהלת יעקב אות שי"ן וז"ל: והרב ז"ל (פרי עץ חיים שער הנהגת  
 הלימוד) כתב כי שנים מקרא הוא סוד יהו"ה שבתפארת, ושדי שביסוד  
 גימטריא ש"מ, ותרגום הוא סוד אחוריים של עשר ספירות, אחוריים  
 של עשר הויות כזה י"ה יה"ו יהו"ה, עשר\*) פעמים גימטריא תרגום  
 וכו', ולכאורה נראה שהוא כדעת הקנה שנים מקרא תפארת ויסוד  
 ואחד תרגום מלכות שעומדת מאחורי זעיר, והוא סוד אחוריים,  
 אך המעיין בפרי עץ חיים שער השבת יראה דעת הרב דסוד התרגום  
 הוא קליפת נוגה שעולה ערב שבת סמוך לשבת אל הקדושה, ועל ידי  
 קריאת התרגום אנו מעלין אותה, כי אונקלוס הגר אמרו, והגרים להם  
 נשמה מבחינת נוגה, וכן כתב בספר כנפי יונה חלק ג סימן ז באורך  
 עיי"ש.

\*) צריך לומר תשע פעמים עם הכולל (648 = 9 × 72) + הכולל 649,  
 כמספר תרגום. כמו שכתב רבינו וז"ל שהרי בכל ספירה מ' ספירות  
 יש הוי"ה אחד, ואחור שלה שהוא ריבוע גימטריא ע"ב, נמצא ט'  
 פעמים ע"ב מנין תרגום נגד כל האחוריים, מן החכמה עד היסוד וכולם  
 ניתנים אל המלכות (פי' שבחי יעקב לקהלת יעקב כאן).

9) ראה ביצה ג, ב. בגמ' שם דנין מה נק' דבר חשוב במנין, "את שדרכו  
 למנות" שדבר חשוב הוא רק זה שתמיד מוכרים אותו במנין, או  
 "כל שדרכו למנות" שלפעמים מוכרים אותו לפי מנין יחידות, (ולא  
 במשקל או במידה).

הביאור עפ"י חסידות – ראה: לקמן הערה 11. תורת מנחם – ספר  
 המאמרים ה'תשכ"ו ע' קח ואילך. ה'תשכ"ז ע' קסט ואילך.

10) מרמו, דבסדר אותיות "את-בש", האותיות "את" הוא ה"ראש"  
 וה"פנים" – היינו ההתחלה, ואותיות "כל" הוא האחוריים, והוא: א"ת  
 ב"ש ג"ר ד"ק ה"צ ו"פ ז"ע ח"ס ט"ג י"מ ב"ל.

11) ראה אור התורה פ' כי תשא עמוד א'תתכח וז"ל: השל"ה פרשת  
 במדבר דף שמו"ח ע"ב פי' מארז"ל פ"ק דביצה בענין את שדרכו למנות  
 שנינו או כל שדרכו למנות שנינו, דבחי' את שדרכו זהו ענין המספר של  
 עוה"ב הנמשך מבחי' את היינו אותיות התורה מאלף עד תיו כו', אמנם  
 אינו מובן איך כל שדרכו זהו המספר של עוה"ז,

ונראה עפ"מ"ש בישעיה סי' מ"ה זיין, יוצר אור ובורא חושך עושה  
 שלום ובורא רע, וארז"ל פ"ק דברכות די"א ע"ב כתיב רע וקרין הכל  
 היינו מה שאנו אומרים בתחלת ברכת יוצר המאורות עושה שלום

## נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

### למוד עניני משיח וגאולה בעשרה

כדי לפעל התגלות וביאת המשיח תכף ומיד - על כל אחד ואחת מישראל (האנשים - הן יושבי אהל (יששכר) והן בעלי עסק (זבולון), וכן הנשים והטרף, כל חד וחד לפום שעורא דיליה) להוסיף בלמוד התורה (במיחד) בעניני משיח וגאולה. ומה טוב - שהלמוד יהיה (ברבים) בעשרה, כי, גוסף על המעלה ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם", יש מעלה מיחדת כשולומדים עניני משיח וגאולה ברבים בנוגע להתפעלות והשמחה ברגש הלב, שעל ידי זה הולכת וגדלה ההשתוקקות והצפייה לביאת המשיח.

(תורת מנחם - התועדויות תנש"א ח"ג ע' 163)

### לא רק תפלה דרושה עשייה

בכל יום אנו מבקשים ומתחננים בתפלת "שמונה עשרה" כמה פעמים שתבוא הגאולה, ולפעמים נתן לטעות ולחשוב שבכך יצאנו ידי חובת העשייה למען הבאת הגאולה.

לכן יש לזכור: לא די בתפלה ובתחנונים פעמים אחדות ביום; יש לטל חלק פעיל בהבאת הגאולה. כל רגע במשך היום צריך להיות מנצל למטרה זו, ולפני כל פעולה שהאדם עושה במשך היום עליו לחשוב: במה יכול אני לזרז את הבאת הגאולה?

(שיחת ט"ז אדר תשמ"ז, מתוך "לקראת שבת")

### כל אחד משפיע על העולם

וכשהאדם מכין את עצמו ואת עניניו שלו לגאולה - הרי הוא משפיע גם על העולם כולו, שכן העולם הוא שקול, ובפעולה טובה אחת אפשר להכריע את העולם לכף זכות ולהביא את הגאולה. וכפי שפוסק הרמב"ם: "ישראל שעושים תשובה מיד נגאלים" ואדמו"ר הגאון מוסיף "תכף ומיד".

זאת אומרת, שמבלי הבט למצב העולם, הרי על ידי התשובה יכול האדם לפעל גאולה פרטית בעצמו, ועל ידי זה גם הגאולה כללית בהעולם כולו.

(לקוטי שיחות ח"א ע' 69)

### גאולה - גלוי הפנימיות של הגלות

גאולה היא גלוי האל"ף (של 'אלופו של עולם) ב"גולה" - גלוי האמת והפנימיות דכל עניני הגלות, וכל הפעלות בזמן הגלות; גלוי האלקות בכל עניני העולם - כפי שכל זה מגלה את "כבודו" של הקב"ה (ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו") - של אלופו של עולם.

(משיחת ש"פ אחרי-קדושים ה'תנש"א, מתוך "לקראת שבת")

### אז ימלא שחוק פינו

יש לשאל, בביאת המשיח הרי תהיה התגלות של אור אלוקי, כפי שלא היה מעולם, ואם כן איזה ערך יש לעבדה ש"אז ימלא שחוק פינו"?

אלא, לעתיד לבוא יתגלו השמחה והענג האלקי מהשלמת עבודת בני ישראל ובטיל היש לאין.

(ספר המאמרים ת"ש עמוד 68, מתוך "לקראת שבת")

### ההבדל במניע

ביציאת מצרים, חפצם של ישראל לצאת מטמאת מצרים ולדבקה בו יתברך היה מצד הגלוי שמלמעלה, "משכני", ובגאולה העתידה, הרצון לצאת מהגלות ולבוא לירושלים יהיה הרצון של בני ישראל, ומה שיהיה אז גלוי מלמעלה ("תקע בשופר גדול") זוהי רק סבה שעל ידה יתגלה הרצון של ישראל.

(ע"פ קונטרס ראש השנה תשנ"ב, מתוך "לקראת שבת")

### אחריות של כל יהודי!

כל יהודי, אנשים נשים ואפלו טף, יש לו האחריות להוסיף בעבודתו להביא את משיח צדקנו בפעל.

ומזה מובן, שאין מקום כלל שבמקום לפעל בעצמם יסמכו על אחרים או יטילו את העבודה על אחרים - אלא שזו היא העבודה דכל אחד ואחת, כל אחד ואחד צריך לעשות בעצמו את העבודה "לשמש את קוני" (שלשמה "אני נבראתי"), ובנדאי שיש לו הכחות על זה (כיון ש"איני מבקש כו' אלא לפי כחן" כנ"ל).

(משיחת ש"פ שמיני ה'תנש"א, מתוך "לקראת שבת")

## חומש יומי

### פרשת ויצא

~ יום ראשון ל' מרחשון ~

וינפק יעקב מבאר שבע ואזל לתרן :

**כח (י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:**

הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רשם שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זינה, הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה, פנה זינה, פנה הדרה. וכן (רות א) "ותצא מן המקום", האמור בנעמי ורות. וילך חרנה • יצא ללכת לתרן.

כח • ויצא יעקב • על ידי שבשכיל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של יעקב, וכתוב: "וירא עשו כי ברך וגו'" ומשגמר, חזר לענין הראשון. ויצא • לא היה צריך לכתב אלא "וילך יעקב חרנה", ולמה

#### ~ נקודות משיחות קודש ~

עשו. משום כך פרתו ברית עם אבימלך, כי בנה דחו את הרע שלא יתנגד להם. לעומתם, יעקב עסק בזיכוף הרע ובהפיכתו לטוב, היינו שלילת עצם מציאות הרע. לכן היתה "מטתו שלמה". משום כך לא פרת יעקב ברית עם אבימלך, שהרי מלחמתו היא נגד עצם מציאותו של אבימלך.

זהו: "וילך חרנה" – הוא הלך ל"חרון אף של מקום", לכרוו ולהפכו לטוב.

ויצא יעקב מבאר שבע (כח, י)  
מבאר שבע של שבועה. אמר: שלא יצמד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקנך... (מדרש רבה)  
יעקב נמנע מלכרות ברית עם אבימלך, ולא באברהם ויצחק שפרתו ברית עמו. בטעם הדבר יש לומר:  
יש הבדל יסודי בין עבודתם של אברהם ויצחק לבין זו של יעקב. אברהם ויצחק עסקו בעיקר בדחיית הרע ובשלילתו, שהרע לא יתנגד לקדושה, אף עצם מציאות הרע נשארה בתקפה. לכן מאברהם יכול היה לצאת ישמעאל, ומיצחק –

(לקוטי שיחות, כרך י, עמ' 88)

יא ויצרע באתרא ובת תמן ארי על שמשא ונסיב מאבני אתרא וישוי אסדוהי ושכיב באתרא ההוא :

**(יא) ויצרע במקום וילן שם פי-בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא:**

ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב 'ויתפלל', ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפרש בפרק גיד הנשה (חולין צא). **פי-בא השמש** • היה לו לכתב 'ויבא השמש וילן שם'. "פי-בא השמש", משמע ששקעה לו החמה פתאם שלא בעונתה, כדי שילין שם. וישם מראשתיו • עשאן כמין מרזב סביב לראשו,

כח • ויצרע במקום • לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המורה, שנאמר בו: (לעיל כב) "וירא את-המקום מרחוק". ויצרע • כמו (יהושע ט"ז): "ופגע ביריחו", (שם ט) "ופגע בדבשת". ורבותינו פרושו (ברכות כז) לשון תפלה, כמו: "ואל תפגע בי", ולמדנו שתקן יעקב תפלת

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

אבני המקום ושם אותן לשמש כמטה תחתיו וישן בה.

'שטח פרטי' (הר המורה), ונשאר ליון שמה כי נעלמה השמש, ולקח מן

(י) אחרי זאת יצא יעקב מבאר שבע ללכת אל חרן.

(יא) ותכף הגיע למקום המגדר

שיעור יומי ליום ראשון ל' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - כח - פרשת ויצא  
 מִרְאֲשֵׁתָיו. וַיִּשְׁכַּב בַּמְקוֹם הַהוּא • לְשׁוֹן מַעוֹט, זַאת אוֹמְרָת: 'עָלִי יְנִיחַ צְדִיק אֶת רֵאשׁוֹ, וְזֹאת אוֹמְרָת: 'עָלִי יְנִיחַ, מִיָּד עֲשָׂאן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲבָן אַחַת, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר: "וַיִּקַּח אֶת הָאֲבָן אֲשֶׁר שָׁם

~ נקודות משיחות קודש ~

אפן השמירה מחיות רעות

"גִּיּעַ כְּפִיד" וְנִקָּא, וְלֹא "גִּיּעַ רֵאשֶׁךְ". כְּלוּמַר: הַהֲתַעַסְקוּת בְּעִנְיֵי הַפְּרִנְסָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת רַק בְּיַדְיוֹ, "כְּפִיד". וְאֵלּוּ הָרֵאשׁ, הֵינּוּ הַפְּחוּת הַנְּעֻלִים – צְרִיכִים לְהִיּוֹת מְנַחִים בַּתּוֹרָה וְעַבּוּדָּה. וְכִשְׁעַבּוּדָתוֹ הֵיא בְּאֶפֶן כְּזֶה, אֲזִי מְבַטְחַת הַהֲצֻלָּה – "אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לָךְ".

(על-פי לקוטי-שיחות כרך א, עמוד 61 - מותר לקראת שבת)

וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמְּקוֹם וַיִּשָּׂם מִרְאֲשֵׁתָיו עֲשָׂאן כְּמִין מְרֻב כְּסִיב לְרֵאשׁוֹ, שְׂיֵרָא מִפְּנֵי חַיּוֹת רְעוּת (כח, יא. ובפירושו רש"י) צְרִיף לְהַבִּינִ: מַדּוּעַ הִקִּיף עַקֵּב רַק אֶת רֵאשׁוֹ? וְהָרִי מִמֶּה-נִּפְשָׁךְ: אִם הִנֵּה לוֹ בְּטַחֲוֹן בַּהֲקַבֵּ"ה שְׁתַּחֲוִית לֹא יִזְקָוּהוּ, מַדּוּעַ הִקִּיף אֶת רֵאשׁוֹ. וְאִם לֹא רָצָה לְהַנְדָּק לְנִסִּים שְׁלַמְעֶלָה מִהִטְבַּע, מַדּוּעַ לֹא הִקִּיף גַּם אֶת שְׂאֵר הַגּוּף? וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה עַל דְּרַף הַדְּרוֹשׁ: דְּהִנֵּה כְּתִיב "גִּיּעַ כְּפִיד כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לָךְ", אֲשֶׁר פְּסוּק זֶה מְבָאָר הָאֶפֶן הַנְּרָצָה בַּהֲתַעַסְקוּת בַּפְּרִנְסָה – שְׂצִרִיף לְהִיּוֹת

יבִּחֲלֵם וְהִנֵּה סֵלֶם מֵצַב אֲרֻצָּה וְרֵאשׁוֹ מִגִּיעַ  
 הַשְּׂמִימָה וְהִנֵּה מִלְּאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלִים וְיִרְדִים בּוֹ:  
 כ"ט • עֲלִים וְיִרְדִים • עוֹלִים תְּחַלֶּה וְאַחַר-כֵּן יִרְדִים, מִלְּאֲכִים שְׁלוּוְהוּ בְּאֶרֶץ אֵין יוֹצְאִים חוּצָה לְאֶרֶץ, וְעָלוּ לְרֻקִיעַ - וְיִרְדוּ מִלְּאֲכֵי חוּצָה לְאֶרֶץ לְלוֹוֹתוֹ.

יג) וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי  
 אַבְרָהָם אֲבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב  
 עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעְךָ:

כ"ט • נֹצֵב עָלָיו • לְשִׁמְרוֹ. וְאֱלֹהֵי יִצְחָק • אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא מְצִינוּ בַּמְקָרָא שְׂיַחַד הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שָׁמוֹ עַל הַצְּדִיקִים בְּחַיֵּיהֶם לְכַתֵּב 'אֱלֹהֵי פְלוֹנִי', מִשׁוּם שְׁנֵאָמַר: (איוב טו) "הֵן בְּקִדּוּשׁוֹ לֹא יֵאֱמִין", כָּאֵן יַחַד שָׁמוֹ עַל יִצְחָק, לְפִי שְׁכַהוּ עֵינָיו וְכְלוּא בְּבֵית וְהָרִי

~ נקודות משיחות קודש ~  
 הטעם שייחד הקב"ה שמו על יצחק  
 והנה יהנה נצב עליו ויאמר אני יהוה אלהי אברהם אביך  
 ואלהי יצחק (כח, יג)

(יב) מִיָּד רָאָה חֵלוּם: הִנֵּה סֵלֶם נֹצֵב עַל הָאֶרֶץ וְרֵאשׁוֹ מִתְנַשֵּׂא לְשָׁמַיִם וּמִלְּאֲכֵי ה' עוֹלִים וְיִרְדִים בּוֹ.  
 (יג) וְהִנֵּה אוֹרוֹ שֶׁל ה' עוֹמֵד מוֹלוֹ וְאָמַר: אֲנִי בּוֹרָא עוֹלָם, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֲבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק, הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה יֹשֵׁן

ובפירוש רש"י על הפסוק)

ותמיה, דלכאורה הרי אנו רואים במוחש, שלסומא יש תאוות ויצר הרע, וכיצד נתן לומר ש"לפי שקהו עיניו... יצר הרע פסק ממנו"?

וגיש לומר, דהנה הסבה שבגללה נתעורר יצחק הוא מפני ש"ותפקינן עיניו מראות", ופרש רש"י "בעשנן של אלו", שנשאת עשו היו מעשנות ומקטירות לעבודה זרה, והנה מוכן שלא מהעשן הגשמי התעורר, שהרי מסתמא לא היה העשן כל-כך חזק, שאם היה חזק, היו הן עצמן מתעוררות מזה. אלא הבאור בכך הוא, ש"יצחק לא היה יכול לסבל ראית עשן לעבודה זרה, כי היה "טהור עינים מראות ברע" ולא היה יכול

לסבל עיניו של עבודה זרה, עד כדי כך ש"נתסס בעיניו". וכיון שעורונו של יצחק נבע מפני שלא היה יכול לסבל כלל עבודה זרה, לכן על-ידי זה שנתסס בעיניו נטלה ממנו השכיכות לראית רע, ועל-ידי שהיה "גנוז בתוך הבית" נטלה ממנו השכיכות להמציאות במקום רע, ומשום כך יחד הקב"ה את שמו עליו אף בחייו.

כציון זה מספר על הרה"ק רבי נחום מטשורנובל, שפעם הגישו לו בטעות חלב עכו"ם, והוא לא ראה את החלב! והסביר זאת על פי לשון המשנה: חלב שחלבו עכו"ם (ולכן) אין ישראל וראהו.

(על-פי לקוטי שיחות חלק ה, עמוד 132 - מתוך 'לקראת שבת')

**(יד) והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך:**

כ"ט • ופרצת • וזקת, כמו "וכן יפריץ".

**(טו) והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר-תלך והשבתיו אל-האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם-עשיתי את אשר-דברתי לך:**

כ"ט • אנכי עמך • לפי שהיה רוא מעשו ומלכו. עד אשר אם-עשיתי • אם משמש בלשון 'כי' (ביטוי ז). דברתי לך • לצורך ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו:

יד והיון בניך סגי אין כעפרא דארעא ותתקף למערבא ולמדינתא ולצפונא ולדרומא ויתברכוך בדילך כל זרעית ארעא ובדיל בניך:

טו והא מימרי בסעדה ואטרנד בכל אתר די תהך ובאתיבנד לארעא הדא ארי לא אשבקנד עד די אעביד ית דמללית לך:

כ' יצחק יקרא לך זרע, אלא: "כי ביצחק", ולא כל יצחק, וכן כל 'לי', ו'לך', ו'לו' ו'להם' הסמוכים אצל דבור, משמשים לשון 'על', וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קדם לכן.

~ נקודות משיחות קודש ~

מקום בעולם" – יש לזכור שהכנה אינה שישאר, חס ושלום, במקום זה (גם כאשר נמצא במעמד ומצב נעלה כו'), כי-אם לסים את מילוי השליחות, ולשוב אל בית אביו, היינו שבכל פעולה ופעולה תדור הוא ברצון לסיים את השליחות ולשוב אל בית אביו – "ושבתי בשלום אל בית אבי" – בגאולה על-ידי משיח צדקנו מהמצב של "גלינו מארצנו" ("בית אבינו").

וענין זה מודגש ביותר בדורנו זה, דור האחרון – מפיץ שברך "כלו כל הקיצינו", "דאלאי קיצינו" (לא רק "דאלאי גלות"),

מיד בהתחלת מילוי השליחות, כשיעקב יוצא מבאר-שבע כדי ללכת לתרן – מבטיח לו הקדוש-ברוך-הוא (לא רק ש"אנכי עמך ושמרתיו גו'", אלא גם) "והשבותיך אל האדמה הזאת", ועל-דרך זה בתפילתו של יעקב – שמבקש (לא רק ש"הינה אלקים עמדי ושמרני גו'", אלא גם) "ושבתי בשלום אל בית אבי".

ההוראה מזה בפשטות:

כאשר יוצאים למלא את שליחות הפצת התורה והפצת המצינות חוצה, עד ל"חוצה" שאין חוצה ממנו, "חרון אף של

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

עליה, לך אתננה ולשושלת שלך. ולמזרח ולצפון ולנגב, ויתברכו בך כל משפחות הארץ ובשושלתך. (יד) והשושלת שלך תהיה כעפר האדמה, ותהיה לך צמיחה למערב (טו) ואני אתך ואשמר עליך בכל אשר תלך ואחזיר אותך אל האדמה הזאת. לא אעזבך עד כי אקים לך את אשר הבטחתי לך.



מובן וגם פשוט שגם ברגעי הגלות האחרונים צריכה להיות עבודת השליחות בהפצת התורה והמעצמות חוצה (הצצה ל"חרן") בכל התוקף והשלימות, ובתכלית המסירה ונתינת כו', אף-על-פי שיוצעים שנמצאים ברגעי הגלות האחרונים ממש, ו"מיד הן נגאלין".

(משיחת ש"פ ויצא, ה'תשמ"ח;  
התוודעות תשמ"ח כרך א, עמ' 544-543)

ובלשון כ"ק מו"ח נשיא דורנו, שלא נותר אלא "לצחצח את הפפתורים", ולאחרי שעברו עוד עשיריות שנים של התעסקות בהפצת המעצמות חוצה בשליחותו של נשיא דורנו, סימו כבר גם את "צחצוח הפפתורים" – הרי בודאי ובודאי שלא נותרה אלא הפעולה הכי אחרונה של "עמדו הכן פולקם" לקבלת פגי משיח צדקנו, ו"שכתי בשלום אל בית אבי".  
ולקעיר:

טז ואתער יעקב משנתה ואמר בקושטא  
(איית) יקרא דני שרי באתרא הדין ואנא לא  
הוייתי ידע:

(טז) וייקין יעקב משנתו ויאמר אכל יש יהוה במקום  
הזה ואנכי לא ידעתי:

כ"ט ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה.

יז ודחיל ואמר מה דחילו אתרא הדין לית  
דין אתר הדיוט אלהין אתר דרעוא בה מן  
קדם יי ודין תרע קבל שמאי:

(יז) ויירא ויאמר מה-נורא המקום הזה אין זה פי  
אם-בית אלהים וזה שער השמים:

לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעבדוהו? איהו עד חרן אזל, כדאמרינן בפרק 'גיד הנשה'. וקרא מוכיח: "ויילך חרנה". כי מטא לחרן, אמר: 'אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו'? יחב דעתיה למהדר וחזור עד בית-אל, וקפצה לו הארץ (בית אל, לא זה הוא הסמוך לצי, אלא לירושלים, ועל שם שהייתה עיר האלהים, קראו: "בית אל", והוא הר המורה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה: "לכו ונעלה וגו'". לא פאברהם שקראו 'הר', ולא כדחיק שקראו 'שדה', אלא כעקב שקראו בית-אל, עד כאן מפרש רש"י מניק). מה-נורא. תרגום: 'מה דחילו אתרא הדין'. דחילו', שם דבר הוא, כמו סוכלתנו. וכסו למלפיש. וזה שער השמים. מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה, ומדרשו: שבית המקדש של מעלה, מכון כנגד בית המקדש של מטה.

כ"ט כי אם-בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא: 'הסלם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שפועו מגיע כנגד בית המקדש', שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית-אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף. נמצא, סלם שרגליו בבאר-שבע וראשו בבית-אל, מגיע אמצע שפועו נגד ירושלים, וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקדוש-ברוך-הוא: 'צדיק זה בא לבית מלוני, ויפטר בלא לינה? ועוד אמרו: יעקב קראו לירושלים בית-אל, וזו לזו היא ולא ירושלים. ומהיכן למדנו לומר כן? אומר אני שנצחק הר המורה וקא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חלין', שבא בית המקדש לקראתו עד בית-אל, וזהו: 'ויפגע במקום'. ואם תאמר כשעבר יעקב על בית המקדש, מדוע לא עכבו שם? איהו

יח ואקדים יעקב בצפרא ונסיב ית אבנא די  
שווי אסדוהי ושוי יתה קמא ואריק משחא  
על רישה:

(יח) וישכם יעקב בפקר ויקח את-האבן אשר-שם  
מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על-ראשה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

ולקח את האבן אשר שם אותה  
ככרית לראשו, והציב אותה מצבה  
ושפך שמן על ראשה.

הנה מטיל מורא, אין זה אלא בית ה',  
והרי זהו שער השמים.  
(יח) והשכים יעקב לפני הגן החמה,

(טז) ומיד התעורר יעקב משנתו  
ואמר: הנה אורו של ה' במקום הזה  
ואני לא ידעתי.  
(יז) מיד פחד ואמר: עד כמה המקום

**(יט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֵהֶמְקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוֹלָם לֹא שֵׁם־הָעִיר לְרֵאשִׁנָּה:**

יט ויקרא ית שמא דאתרא ההוא בית אל וברם לזו שמא דקרמא בקדמימא:

**(כ) וַיִּדַּר יַעֲקֹב נִדְר לֵאמֹר אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד וּבְגָד לְלַבֵּשׁ:**

כ וקניים יעקב קנים למימר אם יהא מימרא דיי בסעדי ויטרנני בארמא הדין די אנא אזל ויתן לי לחמא (ניי לחם) למיכל וכסו למלבש:

כמו שאמר: "כי לא אעזובך", והמבקש לחם, הוא קרוי נעזב, שנאמר: "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש-לחם" (תהלים לו).

כט אם-יהיה אלהים עמדי. אם ישמר לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי: "והנה אנכי עמך". ושמרני. כמו שאמר לי: "ושמרתך בכל אשר-תלך". ונתן-לי לחם לאכל.

**(כא) וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים:**

כא ואתוב בשלם לבית אבא ויהא מימרא דיי לי לאלהא:

שאמר: "אשר-דברתי לך", והבטחה זו הבטיח לאברהם, שנאמר: "להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך" (לעיל יז). וזרעך מרחם שלא ימצא בו שום פסול).

כט ושבתי. כמו שאמר לי: "והשיבתיך אל-הארצה". בשלום. שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן. והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו

**(כב) וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצֵּבָה יְהִיָּה בַּיִת אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֵּן־לִי עֲשֵׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ לָךְ:**

כב ואבנא הדא די שויתי קמא תהי די אהי פלח עלה מן קדם יי וכל די תתן לי חד מן עשרא אפרשגה קדמך:

פלח עלה קדם ה', וכן עשה בשובו מפדן ארם, כשאמר לו: "קום עלה בית-אל" (לקמן לח), מה נאמר שם? "ויצב יעקב מצבה וגו' ויסף עליה נסך".

כט והאבן הזאת. כך מפרש י"ו זו של "והאבן", אם תעשה לי את אלה ואני אעשה זאת. והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרגומו: 'אהי

~ יום שני א' כסלו ~

**כט (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־קָדָם:**

א ונטל יעקב רגלוהי (ניי ריגלוהי) ואזל לארע בני מדינחא:

כט וישא יעקב רגליו. משנותבשר בשורה טובה שהבטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת, כך מפרש ב'בראשית רבה'.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית-אל והיה שם הישוב בתחלה לזו. (כ) ונדר יעקב נדר ואמר: אם היה ה' אתי ושמר עלי בדרכך אשר אני הולך, ונתן אותי לחם אשר אכל ובגד אשר אלבש. (כא) וחרתי בשלום אל בית אבי, וגם היה ה' מלפי. (כב) אזי הגה (כתוצאה מכל חנוכר לעיל) זאת האבן אשר שמתי אותה מצבה

בַּחֲזָא וְהָא בִּירָא בְּחִקְלָא וְהָא תַּמָּן חֵלְתָא  
עֲדִרְיוֹ דְעָן רַבְעִין עֲלֵה אַרְי מִן בִּירָא הֵהִיא  
מִשְׁקֵן עֲדִרְיָא וְאַבְנָא רַבְתָּא עַל פּוּמָא  
דְּבִירָא:

(ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בְּאֵר בִּשְׂדֵה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה  
עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הָהוּא יִשְׁקוּ  
הָעֲדָרִים וְהָאֵבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר:

כט"א יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים • מִשְׁקִים הַרְוּעִים אֶת הָעֲדָרִים, וְהַמְקַרָּא דְבַר בְּלִשׁוֹן קֶצֶרָה.

גוּמְתַכְנָשִׁין לְתַמָּן פֶּל עֲדִרְיָא וּמְגַנְדְרִין יֵת  
אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבִירָא וּמִשְׁקֵן יֵת עֲנָא  
וּמְתִיבִין יֵת אַבְנָא עַל פּוּמָא דְּבִירָא  
לְאַתְרָה:

(ג) וַנֹּאסְפוּ־שָׂמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַגִּלְלוּ אֶת־הָאֵבֶן מֵעַל  
פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהִשִּׁיבוּ אֶת־הָאֵבֶן  
עַל־פִּי הַבְּאֵר לְמַקְמָה:

עֲבַר, לְפִי שְׁכָל דְּבַר הַהִנָּה תְּמִיד, כְּכַר הִנָּה וְעֵתִיד  
לְהִיּוֹת. וְהִשִּׁיבוּ • תְּרַגּוּמוֹ: "וּמְתִיבִין".

כט"ב וַנֹּאסְפוּ • רַגְלִים הָיוּ לְהֶאֱסֹף, לְפִי שְׁהִיְתָה  
הָאֵבֶן גְּדוֹלָה. וַגִּלְלוּ • וּגּוֹלְלִין, וְתַרְגּוּמוֹ "וּמְגַנְדְרִין",  
כָּל לִשׁוֹן הִנָּה מִשְׁתַּנָּה לְדַבַּר בְּלִשׁוֹן עֵתִיד וּבְלִשׁוֹן

דוּאָמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אַחֵי מִנָּן אַתּוֹן וְאַמְרוּ  
מַחְרָן אֲנַחְנוּ:

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מַחְרָן  
אֲנַחְנוּ:

הוּאָמַר לְהוֹן הִידְעֵתוֹן יֵת לְכֹן בַּר נַחֲוֹר  
וְאַמְרוּ יִדְעֵנוּ:

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעֵתֶם אֶת־לְבָן בֶּן־נַחֲוֹר וַיֹּאמְרוּ  
יִדְעֵנוּ:

יֹאמַר לְהוֹן הַשְּׁלֹם לָהּ וְאַמְרוּ שְׁלֹם וְהָא  
רַחֵל בְּרַתָּה אֲתִיָּא עִם עֲנָא:

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְּׁלֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וְהִנֵּה רַחֵל  
בְּתוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:

וְתַרְגּוּמוֹ: 'אַתָּת', הִרְאֵשׁוֹן לִשׁוֹן 'עוֹשָׂה', וְהַשְּׁנִי לִשׁוֹן  
'עֲשֵׂתָה'.

כט"ג בָּאָה עִם־הַצֹּאן • הַטַּעַם בְּאֶל"ף, וְתַרְגּוּמוֹ  
'אַתִּיָּא'. 'וְרַחֵל בָּאָה', הַטַּעַם לְמַעְלָה, בְּבִי"ת,

יֹאמַר הָא עוֹד יוֹמָא סְגִי לֹא עֵדָן לְמַכְנָשׁ  
בְּעִיר אֲשֶׁקּוּ עֲנָא וְאַזִּילוּ רַעוּ:

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עַת הָאֶסְפָּה הַמִּקְנֵה  
הַשְּׂקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רַעוּ:

יֹם אַתֶּם, לֹא שְׁלַמְתֶּם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הִבְהֵמוֹת  
שְׁלַכְכֶם, אֶף־עַל־פִּי־כֵן "לֹא־עַת הָאֶסְפָּה הַמִּקְנֵה וְגו'"  
• (כ"ד)

כט"ד הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל • לְפִי שְׂרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים,  
כְּסַבּוֹר שְׂרוּצִים לְאֶסְפָּה הַמִּקְנֵה הַבִּיְתָה וְלֹא יִרְעוּ עוֹד.  
אָמַר לָהֶם: "הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל", כְּלוֹמַר אִם שְׂכִירֵי

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(1) אָמַר: הָאִם הוּא שְׁלֹם בְּכִרְיָאוֹתוֹ?  
אָמְרוּ: כֵּן, וְהִנֵּה רַחֵל בְּתוֹ מְגִיעָה עִם  
הַצֹּאן.  
(2) וְאָמַר לָהֶם: הִנֵּה הַיּוֹם גְּדוֹל עֲדִין,  
וְאִינוּ זְמַן הַתְּקַבֵּץ הַמִּקְנֵה, הַשְּׂקוּ אֶת  
הַצֹּאן וְצֹאוּ לְדַרְךָ וְרַעוּ אוֹתָם.

וְהַשְּׂקוּ אֶת הַצֹּאן, אַחֲרֵי זֹאת הַחֲזִירוּהָ  
אֶל מְקוֹמָהּ.  
(ד) אָמַר לָהֶם יַעֲקֹב: מִנָּן אַתֶּם, הִי,  
אַחִים! אָמְרוּ: אֲנַחְנוּ מַחְרָן.  
(ה) אָמַר לָהֶם: הָאִם מִכִּירִים  
אַתְּ לְכֹן בֶּן נַחֲוֹר? אָמְרוּ: כֵּן.

(ב) וְכֵן רָאָה וְהִנֵּה בְּאֵר בְּמִדְבָּר, וְשָׁם  
שְׁלוֹשָׁה עֲדָרִים מִן הַצֹּאן רוֹבְצִים  
לְבָדָה כִּי מִמֶּנָּה יִשְׁקוּ אֶת הָעֲדָרִים,  
וְסָלַע עֲצוּם עַל פִּיהָ.  
(ג) וְהִנָּה כִּי הִתְקַבְּצוּ לְשֵׁם רוּעֵי  
הָעֲדָרִים, גִּלְגְּלוּ הָאֵבֶן מֵעַם פִּי הַבְּאֵר

ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֵּאֵן׃  
 ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד דֵּי מִתְכַּנְּשִׁין כָּל עֲדָרֵיָא וַיִּגְנְדְרוּן יְת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְבִירָא וַנְשַׁקֵי עֵנָא׃

כט"א - לא נוכל - להשקות, לפי שהאבן גדולה. ויגללו - זה מתרגם 'ויגנדרוין', לפי שהוא לשון עתיד.

ט עֲדָנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרַחֵל בָּאָה עִם־הַצֵּאֵן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ פִּי רֵעָה הוּא׃  
 ט עַד דְּהוּא מְדַבֵּר עִמָּהוּן וְרַחֵל אָתָּת עִם עֵנָא דֵי לְאִבִּיהָ אַרְי רְעִיתָא הִיא׃

י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל בַּת־לָבָן אַחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֵאֵן לָבָן אַחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְלַל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֵאֵן לָבָן אַחִי אִמּוֹ׃  
 י וַיְהוּה כַּד חָזָא יַעֲקֹב יְת רַחֵל בַּת לָבָן אַחִיהָ דְאִמָּהּ וְיְת עֵנָא דְלָבָן אַחִיהָ דְאִמָּהּ וַיִּקְרַב יַעֲקֹב וַיִּגְנַד יְת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְבִירָא וַאֲשַׁקֵי יְת עֵנָא דְלָבָן אַחִיהָ דְאִמָּה׃

כט"ב - ויגש יעקב ויגלל - כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיע שפכו גדול (כראשית רבה).

יא וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְרַךְ׃  
 יא וַנְשַׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַאֲרַם יְת קָלָהּ וַיְבָכָא׃

כט"ג - ויבך - לפי שצפה ברוח הקדש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר: לפי שבא בידים ריקניות. אמר: 'אליעזר, עבד אבי אבא, היו בידיו גזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידו כלום'. לפי שרדף אליפו בן עשו במצות אביו אתריו להרגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו. אמר לו: 'מה אעשה לצווי של אבא? אמר לו יעקב: 'טל מה שבדי, והעני חשוב כמת'.

יב וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרַחֵל אַרְי בַּר אָהָה דְאִבִּיהָ הוּא וְאַרְי בַּר רַבְקָה הוּא וַרְהִטָּת וְחִוּיָאָתָּ לְאִבִּיהָ׃  
 יב וְחִוּיָא יַעֲקֹב לְרַחֵל אַרְי בַּר אָהָה דְאִבִּיהָ הוּא וְאַרְי בַּר רַבְקָה הוּא וְרַהֲטָת וְחִוּיָאָתָּ לְאִבִּיהָ׃

יג וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְרַךְ׃  
 יג גַּם אַנְי בֵּן רַבְקָה, אַחֲוֹתוֹ הַכְּשֵׁרָה. וַתִּגַּד לְאִבִּיהָ. (לעיל)  
 יג אַנְשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ. וּמְדַרְשׁוּ: 'אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם פשר הוא, גם אני פשר הוא, ואם אדם פשר הוא, גם אני פשר הוא'.

יד וַיְהִי כַּשְּׁמַע לָבָן אֶת־שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחֲוֹתוֹ וַיִּרְץ לְקָרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקֵהוּ וַיִּנְשַׁקֵּהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפַּר לְלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃  
 יד וַיְהוּה כַּד שְׁמַע לָבָן יְת שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן אַחֲוֹתוֹ בַּר אַחֲוֹתוֹ וַרְהִט וַיִּקְרַח וַיִּנְשַׁקֵּהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ וַתִּגְמֵא הָאֵלִין׃

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

ח) אמרו: לא נוכל לעשות זאת עד פי תאספו רועי העדרים ויגללו את האבן מעל פי הבאר, ונשקה את הצאן.  
 ט) עודו מדבר אליהם וכבר באה רחל עם צאן אביה פי רועה היא.  
 י) וכאשר ראה יעקב את רחל בת לָבָן דודו מצד אמו ואת צאן לָבָן דודו מצד אמו, התקדם ויגלגל את האבן מעל פי הבאר והשקה את צאנו.  
 יא) ונשק יעקב לרחל והרים קולו ויבכה.  
 יב) והודיע לה שהוא בנה של אחות

שיעור יומי ליום שני א' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - כט - פרשת ויצא  
 מה  
 כ"ט • וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתוֹ • (ב"ר) כְּסָבוֹר, מְמוֹן הוּא טְעוֹן, שְׁהָרִי עֶבֶד הַבַּיִת בָּא לְכָאן בְּעֶשְׂרֵה גְמָלִים טְעוּנִים. וַיִּתְחַבֵּק • כְּשֶׁלֹּא רָאָה עִמּוֹ כְּלוּם, אָמַר: 'שְׂמָא זְהוּבִים

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָכֵן אַף עֲצָמֵי וּבִשְׂרֵי אֶתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ  
 חֲדָשׁ יָמִים:  
 יד וַיֹּאמֶר לָהּ לָכֵן בְּרַם קָרִיבִי וּבִשְׂרֵי אֶתָּה וַיִּתֵּיב עִמָּה יָרַח יוֹמִין:

כ"ט • אַף עֲצָמֵי וּבִשְׂרֵי • מַעֲתָה אֵין לִי לְאַסְפָּדָה הַבַּיִתָּה, הוֹאִיל וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם, אֶלֶּא מִפְּנֵי קוֹרְבָה

(טו) וַיֹּאמֶר לָכֵן לְיַעֲקֹב הַכִּי־אָחִי אֶתָּה וְעַבְדְּתָנִי חֲנָם  
 הַגִּידָה לִּי מַה־מְשַׁבְּרֶתְךָ:  
 טו וַיֹּאמֶר לָכֵן לְיַעֲקֹב הַמְדַאָּחִי אֶתָּה וְתַפְלַחֲנִי מִגֵּן חוּי לִי מָה אֲגִידְךָ:

כ"ט • הַכִּי־אָחִי אֶתָּה • לְשׁוֹן תְּמָה: 'זְכִי בְּשִׁבִיל שְׂאָחִי אֶתָּה, תַּעֲבֹדֵנִי חֲנָם? • וְעַבְדְּתָנִי • כְּמוֹ 'וְתַעֲבֹדֵנִי,'

(טז) וּלְלָבָן שְׂתֵי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדוֹלָה לְאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רַחֵל:  
 טז וּלְלָבָן תְּרַמִּין בְּגוֹן שׁוּם רַבְמָא לְאָה וְשׁוּם זְעָרְמָא רַחֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

את הברור של בינה ומלכות. וגיש להוסיף, שנהו שהשיב לכן "הבנות בנותי": מה שנתוסף לה על ידי ברור זה - ממני הוא, מעבודה שנעשתה בביתי.

(ספר השיחות תשמ"ט, כרך ב, עמ' 681)

שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל (כט, טז) מבאר בסידור, שלאה היא פנגד ספירת הבינה (ה' גדולה, האות ה"א הראשונה של שם הוי") ורחל היא פנגד ספירת המלכות (ה' קטנה, האות ה"א השנייה של השם). וזהו שאמר יעקב ללבן (להלן לא, מא) "עבדתך . . בשתי בנותיך": פעלתי בעבודתי

(יז) וַעֲיַנִּי לְאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הֵיְתָה יַפְתָּתָאָר וַיַּפֵּת  
 מְרָאָה:  
 יז וַעֲיַנִּי לְאָה יֶאֱזֵן וְרַחֵל הוּת שְׂפִירָא בְּרִיּוֹא וַיֹּאֲרָא בַחֲזוּא:

כ"ט • רַבּוֹת • (ב"ב קכג) שְׁהִיְתָה סְבוּרָה לְעֵלוֹת בְּגוֹרְלוֹ שֶׁל עֶשׂוֹ - וּבְכַתָּהּ, שְׁהִיּוּ הַכַּל אוֹמְרִים: 'שְׁנֵי בָנִים לְרַבֵּקָה וּשְׂתֵי בָנוֹת לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לְגְדוֹל וְהַקְּטָנָה



פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(יד) אמר לו לבן: אף אתה עצמי וּבִשְׂרֵי, וְלָכֵן שְׁהָ אֶצְלוֹ חֲדָשׁ אַחֲדָה. (בכל זאת) הוֹדִיעֵנִי מַה שְׂכָר אֶתָּה דוֹרְשׁ. (יז) וְהִיּוּ לְלָבָן שְׂתֵי בָנוֹת שֵׁם (יז) אַחֲרֵי זֹאת אָמַר לוֹ לָבָן: וְאֵלוֹ

~ יום שלישי ב' כסלו ~

(יח) וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָךָ שִׁבְעָ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתוּךָ הַקְּטָנָה:

יח ורחם יעקב את רחל ואמר אפלהנה שבע שנים ברחל בתך הקטנה:

כ"ט אֶעֱבְדָךָ שִׁבְעָ שָׁנִים • (כ"ח) הֵם יָמִים אֲחָדִים, שְׁאִמְרָה לוֹ אָמוֹ: "וַיִּשְׁבַּתְּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים", וְתִדַע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "וַיְהִי בְעֵינָיו כַּיָּמִים אֲחָדִים". בְּרַחֵל בְּתוּךָ הַקְּטָנָה • כָּל הַסִּימָנִים הִלְלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהִיא יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמְאִי, אָמַר לוֹ:

"אעבדך ברחל", ושמה תאמר: 'רחל אחרת, מן השוק'? תלמוד-לומר: "בתך", ושמה תאמר: 'אחליף ללאה שמה, ואקרא שמה רחל'? תלמוד-לומר: "הקטנה", ואף-על-פי-כן לא הועיל, שהרי רמהו.

(יט) וַיֹּאמֶר לָכֵן טוֹב תַּתִּי אֶתְּךָ לְךָ מִתַּתִּי אֵתְּךָ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבַע עֲמֻדִי:

יט ואמר לכן טוב דאתן תהי לך מדאתן תהי לגבר אחרן תיב עמי:

(כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעָ שָׁנִים וַיְהִי בְעֵינָיו כַּיָּמִים אֲחָדִים בְּאֵהֲבָתוֹ אֶתְּהָ:

כ ופלה יעקב ברחל שבע שנים והיו בעיניו כמים אחדים באהבתו אתה:

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לִבְנֵי הַבָּהָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מִלְּאוֹ יָמִי וְאִבּוֹאָהָ אֵלַיהָ:

כא ואמר יעקב ללבן הב ה את אתי ארי אשלמית יומי פלהני ואעול לתה:

כ"ט אֶעֱבְדָךָ שִׁבְעָ שָׁנִים • שְׁאִמְרָה לִי אָמִי, וְעוֹד: "מִלְּאוֹ יָמִי", שֶׁהָרִי אָנִי בֶּן פ"ד שָׁנָה וְאִמְתִּי אַעֲמִיד י"ב שָׁבָטִים?

וזהו שנאמר: "ואבואה אליה", והלא קל שבקלים אינו אומר בן? אלא להוליד תולדות אמר כך.

~ נקודות משיחות קודש ~

מלבד הולדת תולדות. ועל-דרך "ולא יתבששו" שלפני חטא עץ הדעת (ראה מורה נבוכים ח"ב פ"א).

להוליד תולדות אמר בן (רש"י כט, כא) לכאורה, סוף סוף אמירה זו היא הפך הצניעות. וגם לומר, שמפנין שהאבות היו "קדושים ומבדלים מעניני עולם הזה . . . כל זמיהם" (תניא פכ"א), לא נאה יעקב אבינו ב"ואבואה אליה" שום דבר אחר

(כב) וַיֵּאָסֶף לָבֵן אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֵּה:

כב וכנס לבן את כל אנשי אתרא ועבד משתה:

(כג) וַיְהִי בְעֵרֹב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בְּתוּ וַיָּבֵא אֶתְּהָ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלַיהָ:

כג והיה בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יח) וַאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וְאָמַר: אֲשֶׁרֶת אוֹתָךְ שִׁבְעָ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתוּךָ הַקְּטָנָה. (כב) וַיִּלְכְּדָךְ אֶסְפָּךְ לָבֵן אֶת תּוֹשְׁבֵי מְקוֹמוֹ וַעֲשֵׂה לָהֶם מִשְׁתֵּה. (כג) וַיִּקַּח אֶת לֵאָה בְּתוּ וַיִּהְיֶה כִּי־נָסְתָה אֶת־תַּחַת חִפָּהּ, וַיָּבֵא אֵלַיהָ. (כד) וַיִּשְׁרַת אוֹתוֹ בְּרַחֵל שִׁבְעָ שָׁנִים וַהֲיִי אֶצְלוֹ כַּיָּמִים הַעוֹבְרִים בְּקִלּוֹת מַחֲבָתוֹ לָהּ. (כה) וְאָמַר לוֹ יַעֲקֹב: מָטָר לִי אֶת אִשְׁתִּי כִּי כָבֵד נִשְׁלַמּוּ יָמִי, אָבּוֹא אֵלַיהָ. (כו) וְאָמַר לָבֵן: רְאוּי יוֹתֵר כִּי אֶתְנַנֶּה לָךְ מֵאֲשֶׁר אֶתְנַנֶּה לְאִישׁ אַחֵר, דּוֹר אֶצְלִי.

כד ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה:

כה ויהי בכרך והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני:

כז ויהי בכרך והנה היא לאה אכל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה אחותי? עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יז).

כח ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה:

כט מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות:

ל"א מלא שבע זאת דבוק הוא, שהרי נקוד בכרך (פרוש: בשוא), שבע של זאת, והן שבעת ימי המשתה, בגמרא ירושלמית ב'מועד קטן'. ואי אפשר לומר שבע ממש, שאם כן הנה צריך לינקד השי"ן בפת"ח (רוצה לומר קמץ). ועוד ששבע לשון זכר, בדכתיב: (דברים

כח ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה:

נקודות משיחות קודש

איך נשא יעקב שתי אהיות?

על עצמם רק כהדור וחומרא, ומעקר הדין היו פטורים מהן. ויתירה מזו: גם הדינים והסגים שקבלו על עצמם בני נח מצד עצמם, היו מחזקים בהם מדינא, וכמו שמצינו שנגעשו יעקב על שלא קים מצוות כבוד אב ואם, אף שאינה משבע המצוות (ראה רש"י סוף פרשת תולדות. וישב לו, לד). ואם כן גם חיובים שקבלו על עצמם בני נח מצד עצמם, כיון שנתחבו בהם מדינא, היו חמורים יותר ממצוות התורה שקבלו על עצמם רק פמה יחידים. והנה מצינו שגם לפני מתן תורה קבלו על עצמם בני נח

ויתן לו את רחל בתו לו לאשה: (כט, כח) ודעה הקשאי, הרי קימו האבות כל התורה כלה עד שלא נתנה (בראשית ובה פרשה צה, ג ועוד), ואם כן איך הנה מתר ליעקב לישא שתי אהיות, דלכאורה עבר בזה על הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח). ובספרים תרצו בכמה אופנים. ויש לומר בזה בדרך הפשט, דהנה זה פשוט שלפני מתן תורה היו האבות צריכים לקים את שבע המצוות שנתחבו בהן בני נח, אף אם על ידי זה יעברו על אחת ממצוות התורה. דתרי בשבע המצוות היו מחזקים כבר מדינא, ומצוות התורה קבלו

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

- (כד) ונתן לה את זלפה אמתו להיות לה שפחה.
(כה) וכאשר הנה לפני הגן החמה והנה היא לאה, ואמר ללבן: מה עשית בי האם לא ברחל שרתי אותך, ולמה רמיתני?
(כו) אמר: לא יעשה כזאת בארצנו כי תחמן הקטנה טרם הגדולה.
(כז) ולכן השלם שבע של זאת, ונתן לך את זאת גם כן בשירות אשר

לְהִזְהַר שֶׁלֹּא לְרַמּוֹת אִישׁ אֶת רַעְיוֹ, וּכְמוֹ שֶׁמְצִינּוּ שֶׁיַּעֲקֹב טָעַן לְלֶכֶן "וְלָמָּה רָמִיתֵנִי" (פרשתנו כט, כה), וְנִמְצָא שֶׁבְּאִסּוּר רָמִיָּה נִתְחַבְּבוּ כָּבֵד הָעָבוֹת מְדִינָא.  
 וְעַל-פִּי־זֶה יֵשׁ לומר שֶׁמִּפְּיֵן שֶׁיַּעֲקֹב הִבְטִיחַ לְרַחֵל שֶׁיִּשְׁאַנְהָ, וְעַד שֶׁמָּסַר לָהּ הַסִּימָנִים וְכוּ' (ראה רש"י פרשתנו כט, כה), הִנֵּה

אִם לֹא הִנֵּה נוֹשֵׂא אֶת רַחֵל לְאִשָּׁה, הִנֵּה עוֹבֵר עַל אִסּוּר רָמִיָּה שֶׁקָּבְלוּ עַל עֲצָמָם בְּנֵי נֹחַ, וּמִפְּיֵן שֶׁלִּפְנֵי מִתְּחִילת הִנֵּה אִסּוּר זֶה חֲמוּר יוֹתֵר מֵאִסּוּרֵי הַתּוֹרָה, נִדְחָה הַלְּאוּ דְ"וְאִשָּׁה אֶל אַחֻזָּתָה לֹא תִקַּח" מִפְּנֵי אִסּוּר רָמִיָּה.  
 (יעוּיין בִּלְקוּטֵי-יִשְׁרוּת כּוּך ה, עמוד 141 ואילך - מוֹתֵךְ 'לְקִרְאֵת שְׁבַת')

(כט) וַיִּתֵּן לְבֶן לְרַחֵל בְּתוֹ אֶת-בְּלֵהָ שִׁפְחָתוֹ לְהַשְׁפִּיחָהּ:

כט ויהיב לבן לרחל ברתה ית בלעה אמתה לה לאמהו:

(ל) וַיָּבֵא גַם אֶל-רַחֵל וַיֵּאָהֵב גַּם-אֶת-רַחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע-שָׁנִים אַחֲרוֹת:

ל ועל אף לנת רחל ורחים אף נת רחל מלאה ופלח עמה עוד שבע שנים אחרנין:

כט"א עוֹד שְׁבַע-שָׁנִים אַחֲרוֹת • (ב"ר) "אַחֲרוֹת", הַקִּישׁן לְרֵאשׁוֹנוֹת. מָה רֵאשׁוֹנוֹת בְּאֵמוּנָה, אִף הָאַחֲרוֹנוֹת בְּאֵמוּנָה, וְאִף-עַל-פִּי שֶׁבְּרַמְאוֹת בָּא עָלָיו.

(לא) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי-שָׁנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת-רַחֲמֶיהָ וְרַחֵל עֲקָרָה:

לא וירא יי ארי שניאתא לאה ויהיב לה עדיי ורחל עקרא:

(לב) וַתֵּהָרֵא לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמַרְהָ כִּי-רָאָה יְהוָה בְּעַנְיִי כִּי עָתָה יֵאָהֵבֵנִי אִישִׁי:

לב ועדיאת לאה וילידת בר וקרת שמה ראובן ארי אמרת ארי גלי קדם יי עלבוני ארי קען ורחמני בעלי:

כט"ב וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן • רְבוּתֵינוּ פָּרְשׁוּ: (ברכות ז): אָמַרְהָ: 'רְאוּ מַה בֵּינִי בֵּינֵךְ בְּנֵי לֶכֶן חָמִי שֶׁמְכַר אֶת הַבְּכוֹרָה

לעעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הבור'.

(לג) וַתֵּהָרֵא עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאֶמֶר כִּי-שָׁמַע יְהוָה כִּי-שָׁנוּאָה אֲנִי וַיִּתֵּן-לִי גַם-אֶת-זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:

לג ועדיאת עוד וילידת בר וקרת ארי שמיע קדם יי ארי שניאתא אנה ויהיב לי אף נת דין וקרת שמה שמעון:

(לד) וַתֵּהָרֵא עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאֶמֶר עָתָה הִפְעַם יְיָוָה אִישִׁי אֵלָי כִּי-יִלְדָתִי לוֹ שְׁלֵשָׁה בָנִים עַל-בֶּן קָרָא-שְׁמוֹ לְוִי:

לד ועדיאת עוד וילידת בר וקרת קדא זמנא ותחבר לי בעלי ארי ילדית לה תלתא בנין על בן קרא שמה לוי:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

- (כט) ונתן לה את בלעה אמתה להיות לה שפחה.
- (ל) ויבא אל רחל ואהב אותה יותר מלאה. אחרי זאת שרת אותו שבע שנים אחרות.
- (לא) היות שיעד ה' פי לאה שנואה
- (כט) ונתן לה את בלעה אמתה לרחל עקרה.
- (לב) והקתה לאה וילדה בן וקראה את שמו ראובן כי אמרה: בורא עולם התיחס בעינין לחלשתי וכעת יאהב אותי אישי.
- (לג) והקתה עוד וילדה בן, אמרה:
- הרי ה' מקשיב לכף שאני שנואה ולכן חנן אותי בנה גם בן, וקראה את שמו שמעון.
- (לד) והקתה עוד וילדה בן וקראה: זאת הפעם יפנה אלי אישי כי ילדתי לו שלשה בנים, וקראה את שמו לוי.



בתיב "ותקרא", (שהיא קראת), וזה כתב בו: "קרא", ויש מדרש אגדה ב"אלה הדברים" רבה, ששלח הקדוש-ברוך-הוא גבריאל והביאו לפניו, וקרא לו שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהנה, ועל שם שלוהו במתנות, קראו לוי.

כ"י הפעם ילדה אישי • (ב"ח) לפי שהאמהות נביאות היו, ויודעות ש"ב שבטים יוצאים מיעקב וארבע נשים ישא, אמרה: מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בבנים'. על-כן • כל מי שנאמר בו: "על-כן", מרבה באכלוסין, חוץ מלוי שהארון היה מכלה בהם. קרא שמו לוי • בכלם

לה ועדיא עוד וילידת בר ואמרת הדא זמנא אודה קדם יי על בן קרת שמה יהודה וקמת מלמילד :

(לה) ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את-יהוה על-כן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת:

כ"י הפעם אודה • שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות.

א ויחזת רחל ארי לא ילדת ליעקב וקניא רחל באחתה ואמרת ליעקב הב לי בנין ואם לא מימא אנא :

ל (א) ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחתה ותאמר אל-יעקב הבה לי בנים ואם-אין מתה אנכי:

עליה?! • מתה אנכי • מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת (ב"ח) •

כ"י ותקנא רחל באחתה • קנאה במעשיה הטובים. אמרה: 'אלולי שצדקה ממני, לא זכתה לבנים' (ב"ח) • הבה לי • וכי כך עשה אביך לאמך, והלא התפלל

ב ותקני ריגזא ויעקב ברחל ואמר הא מני את בעינא הלא מן קדם יי תבעין די מנע מניף ולדא דמעין :

(ב) ויחר-אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר-מנע ממך פרי-בטן:

לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני •

כ"י התחת • וכי במקומו אני? • אשר-מנע ממך • את אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא

ג ואמרת הא אמתי בלחה עול לנתה ותליד ואנא ארבי ואחבני אף אנא מנה :

(ג) ותאמר הנה אמתי בלחה בא אליה ותלד על-ברפי ואבנה גם-אנכי ממנה:

ד וקנתי הכניסה צרתה לביתה. אמרה לו: אם הדבר הזה מעכב "הנה אמתי". ואבנה גם אנכי ממנה • כשרה •

כ"י על-ברפי • כתרגומו: 'ואנא ארבי'. ואבנה גם-אנכי • מהו 'גם'? אמרה לו: 'זקנך אברהם היו לו בנים מהגר, ויחגר מתניו כנגד שרה'. אמר לה:

ה ויהבת לה ית בלחה אמתה לאנתו ועל לנתה יעקב :

(ה) ותתן-לו את-בלחה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ג) אמרה: הנה היא שפחתי בלחה, בא אליה, תלד על ברפי ויבנה ביתי שלי גם בן ממנה.  
(ד) ולכן נתנה לו את בלחה אמתה לאשה ובא אליה.

ילדה ליעקב, קנאה באחותה ואמרה לו: פרנסני בגלד, ואם לא אני מתה.  
(ב) והתחזק פעסו עליה ואמר: האם מבלי בורא עולם, אני? אשר (הוא) מנע ממך את פרי הבטן?

(לה) והרתה עוד וילדה בן ואמרה: זאת הפעם אני אודה לה, לכן קראה את שמו יהודה, ונפסקה ממנה היכלת ללדת.  
(א) וכאשר ראתה רחל שהיא לא

(ה) וַתַּהַר בְּלֵהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן:

ה ועדיאת בְּלֵהָה וילידת לְיַעֲקֹב בֶּן:

וַיֹּאמֶר רַחֵל דְּנַנִּי יְיָ וַאֲפֹי קָבִיל צְלוֹתַי וַיִּהְיֶה לִּי בֶרֶךְ עַל כֵּן קָרַת שְׁמָה דָּן:

(ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל דְּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן-לִּי בֶן עַל-כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן:

כ"ט - דְּנַנִּי אֱלֹהִים • דְּנַנִּי וַחֲיִבְנִי וַזְכַּנִּי (כ"ד).

ז ועדיאת עוד וילידת בְּלֵהָה אַמְתָּא דְּרַחֵל בֶּר תַּנְזָן לְיַעֲקֹב:

(ז) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בְּלֵהָה שְׁפָתַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב:

ח וַיֹּאמֶר רַחֵל קָבִיל יְיָ בְּעוֹתַי בְּאֶתְחַנְנוֹתַי בְּצְלוֹתַי חֲמִידַת דִּיהִי לִּי וְלֵד פֹּאֲחֹתַי אֶף אֲתִיְהִיב לִי וַקְרַת שְׁמָה נְפֹתְלִי:

(ח) וַתֹּאמֶר רַחֵל נְפֹתוּלֵי אֱלֹהִים וּנְפֹתְלִתִי עִם-אֶחָתִי גַם יִכְלְתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נְפֹתְלִי:

זכְלְתִי • הַסְפִּים עַל יְדֵי. וְאוּנְקָלוֹס תַּרְגֵּם לְשׁוֹן תַּפְלָה: "נְפֹתוּלֵי אֱלֹהִים נְפֹתְלִתִי", בְּקִשׁוֹת הַחֲבִיבוֹת לְפָנָיו נִתְקַבְּלִתִי וְנִתְעַפְּרִתִי בְּאֶחָתִי. נְפֹתְלִתִי • נִתְקַבְּלָה תַּפְלָתִי, וּמִדְרָשֵׁי אַגְדָּה יֵשׁ רַבִּים בְּלְשׁוֹן נְטוּרִיקוֹן.

כ"ט - נְפֹתוּלֵי אֱלֹהִים • מִנְחָם בֶּן סְרוּק פָּרְשׁוּ בְּמַחְבְּרַת "צְמִיד פְּתִיל", 'חֲבוּרִים מֵאֵת הַמְּקוֹם נִתְחַבְּרִיתִי עִם אֶחָתִי לְזָכוֹת לְבָנִים. וְאֵנִי מְפָרְשׁוּ לְשׁוֹן "עֲקֹשׁ וּפְתַלְתַּל", נִתְעַקְשִׁיתִי וְהַפְּצַרְתִּי פְּצִירוֹת וּנְפֹתוּלִים הִרְבֵּה לְמְקוֹם, לְהִיּוֹת שְׁנָה לְאֶחָתִי. גַּם

ט וַחֲזַת לֵאָה אֲרִי קָמַת מִלְמִילֵד וַדְּבַרַת יֵת זֶלְפָּה אַמְתָּה וַיִּהְבַּת יֵתָה לְיַעֲקֹב לְאִנְתּוֹ:

(ט) וַתֵּרָא לֵאָה כִּי עֹמְדָה מְלֻדָּת וַתִּקַּח אֶת-זֶלְפָּה שְׁפָחָתָהּ וַתִּתֵּן אֶתָּהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:

י וילידת זֶלְפָּה אַמְתָּא דְּלֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּר:

(י) וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן:

יבִּין שְׁמִכְנִיסִין לוֹ אֵת לֵאָה, שְׂפָךְ מִנְהַגֵּן לִיתָן שְׁפָחָה הַגְּדוּלָּה לְגְדוּלָּה וְהַקְטָנָה לְקְטָנָה.

כ"ט - וַתֵּלֶד זֶלְפָּה • בְּכֻלָּן נֹאמַר: 'הַרְיוֹן' חוּץ מִזֶּלְפָּה, לְפִי שְׁהִיְתָה בְּחוּרָה מְכֻלָּן וְתִינָקַת בְּשָׁנִים, וְאֵין הַרְיוֹן נִכְרָ בָּהּ, וַיְכַדֵּי לְרֵמוֹת לְיַעֲקֹב נִתְנָה לְבֶן לְלֵאָה, שְׁלֹא

יא וַיֹּאמֶר לֵאָה אַתָּה גַד וַקְרַת יֵת שְׁמָה גַד:

(יא) וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּא גַד וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גַד:

וְלֹא יִדְעִיתִי עַל מָה נִכְתַּב תְּבָה אַחַת. דְּבַר אַחַר: לְמָה נִקְרָאת תְּבָה אַחַת, בְּגַד? כְּמוֹ "בְּגֵדֶת בִּי" כְּשֶׁבָאת אֶל שְׁפָחָתִי, כְּאִישׁ שְׂבָגַד בְּאַשְׁתּוֹ נְעוּרִים.

כ"ט - בָּא גַד • בָּא מִזֶּל טוֹב, כְּמוֹ: (שְׁבַת סו ע"ב) 'גַּד גְּדִי וְסָנוּק לֹא'. וְדוּמָה לוֹ: (ישעיה סח) "הַעֲרֹכִים לְגַד שֶׁלְחָן". וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה שְׁנוּלֵד מִהוּל, כְּמוֹ: (דניאל ד) "גְּדוּ אֵילָנָא",

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

זֶלְפָּה אַמְתָּה וְנִתְנָה אוֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה. (י) וַיֵּלֶד לֹא בֶן. (יא) וַיִּקְרָא: הַתְּאֵמָה כְּבַר הַדִּיעָה, וַקְרָאתָ אֶת שְׁמוֹ גַד.

(ח) וַיִּקְרָא רַחֵל: רַחֵמִים רַבִּים מֵאֵת הַשֵּׁם בְּנְפֹתוּלֵי הַדִּין שְׁנְפֹתְלִיתִי עִם אֶחָתִי, וְגַדִּי הִיְתָה עַל הַעֲלִיּוֹנָה, וַקְרָאתָ אֶת שְׁמוֹ נְפֹתְלִי. (ט) וַיִּכְאֹשֶׁר רַחֵל לֵאָה כִּי הִיא כְּבַר עֹמְדָה מֵעַם הַיְכָלֶת לְלֻדַּת לְקַחָה אֶת

(ה) וַהֲרַתָּה בְּלֵהָה וַיֵּלֶד לֹא בֶן. (ו) וַיִּקְרָא רַחֵל: כְּבַר שְׁפַט ה' בְּעַדִּי וְגַם שָׁמַע קוֹלִי, וְלָכֵן חֲנַן אוֹתִי בְּבֶן. וַקְרָאתָ אֶת שְׁמוֹ דָּן. (ז) וַהֲרַתָּה עוֹד בְּלֵהָה אַמְתָּת רַחֵל וַיֵּלֶד בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב.

שיעור יומי ליום רביעי ג' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - ל - פרשת ויצא נא  
 (יב) וַתֵּלֶד זֶלְפָּה וְלָפָה שִׁפְחַת לָאָה בֶן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב:  
 יב וילידת זלפה אמתא דלאה בר הננן  
 ליצקב:  
 (יג) וַתֹּאמֶר לָאָה בְּאֲשָׁרֵי כִּי אֲשָׁרוּנִי בְּגוֹת וַתִּקְרָא  
 אֶת־שְׁמוֹ אָשֶׁר:  
 יג ואמרת לאה תשפחתא הות לי ארי בכנ  
 ישפחנני נשיא וקרת ית שמה אשר:  
 את־שמו אשר:

~ יום רביעי ג' כסלו ~

(יד) וַיֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חֹטִים וַיִּמְצָא דוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לָאָה וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לָאָה תִּנְיָנָא לִי מִדּוֹדָאֵי בְּנֶךְ:  
 יד וילד ראובן בימי קציר־חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אותם אל־לאה ותאמר רחל אל־לאה תנינא לי מדודאי בנך:

כס"א • בימי קציר־חטים • להגיד שבחן של שבטים, שעת הקציר היה, ולא פשוט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו.  
 (סנהדרין צט) דודאים • שיגלי. עשב הוא, ובלשון ישמעאל יסמי"ן.  
 טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַזְעִיר דְּדַבַּרְתָּ יָת בַּעֲלֵי וַתְּסַבִּין אִפֹּה יָת יְבֻרְחֵי דְבָרֵי וַאֲמַרְתָּ רָחֵל בְּכֵן יִשְׁפּוּב עַמּוּד בְּלִילְיָא חֵלְף יְבֻרְחֵי דְבָרֵיךְ:

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעֲטָ קַחְתְּךָ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁפּוּב עַמּוּד הַלִּילְיָא תַּחַת דּוֹדָאֵי בְּנֶךְ:  
 טו ואמרת לה הזעיר דדברת ית בעלי ותסבין אפה ית יבורחי דברי ואמרת רחל בכנ ישפוב עמוד בליליא חלף יבורחי דבריך:  
 זו וַאֲנִי נוֹתְנָה לָךְ, "תַּחַת דּוֹדָאֵי בְּנֶךְ". וְלֹפִי שֶׁזְלִזְלָה בְּמַשְׁכָּב הַצְדִּיק, לֹא זָכַתָּה לְהַקְבֵּר עִמּוֹ (דה"א).

כס"ב • וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָאֵי בְּנֵי • בתמיהה: ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני? ותרגומו 'ותסבין'. לכן ישפוב עמוד הלילה • שלי היתה שכיבת לילה  
 טז וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִזֶּה־הַשָּׂדֶה בָּעֵרֶב וַתֵּצֵא לָאָה לְקָרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלָיו תְּבֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתֶיךָ בְּדוֹדָאֵי בְּנֵי וַיִּשְׁפּוּב עַמּוּד בַּלִּילְיָא הוּא:  
 טז ויבא יעקב מזה־השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אליו תבוא כי שכר שכרתך בדודאי בני וישפוב עמוד בלילה הוא:

כס"ג • שָׁכַר שְׂכָרְתֶיךָ • נתתי לרחל שכרה. בלילה הוא • הקדוש־ברוך־הוא סייעו שִׁיצָא מִשָּׁם יִשְׁשָׁכַר (כ"ה).  
 יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי:  
 יז ושמע אלהים אל־לאה ותהר ותלד ליצקב בן חמישי:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)  
 של עשב רפואי המועיל לפיריון) בַּמְדַּבֵּר (במקום הפקר) וְהֵבִיא אוֹתָם אֶל לָאָה אִמּוֹ, וְאִמְרָה לָהּ רָחֵל: תַּנִּי לִי מִהֶם. (טו) אִמְרָה לָהּ: הָאֵם לֹא דִי לָךְ כִּי לַקְּחָתָּ אִישִׁי עַד כִּי תִקְחֵי אֶת דּוֹדָאֵי בְּנֵי, אִמְרָה רָחֵל: לָכֵן הוּא יִישָׁן אֲצִלְךָ הַלִּילְיָא תַּמּוּרַת זָה.

(יב) וַיֵּלֶד זֶלְפָּה אֵמֶת לָאָה בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב.  
 (יג) וְאִמְרָה: מִתְאַוְרֵי כִּי תִתְאַרְנָה אוֹתִי הַנְּשִׁים בּוֹ, וְקִרְאָה אֶת שְׁמוֹ אָשֶׁר.  
 (יד) אִתְרֵי זֹאת יִצָּא רְאוּבֵן לְדַרְךָ בִּימֵי קְצִיר חֹטִים וַיִּמְצָא דוֹדָאִים (פירות של עשב רפואי המועיל לפיריון) בַּמְדַּבֵּר (במקום הפקר) וְהֵבִיא אוֹתָם אֶל לָאָה אִמּוֹ, וְאִמְרָה לָהּ רָחֵל: תַּנִּי לִי מִהֶם. (טו) אִמְרָה לָהּ: הָאֵם לֹא דִי לָךְ כִּי לַקְּחָתָּ אִישִׁי עַד כִּי תִקְחֵי אֶת דּוֹדָאֵי בְּנֵי, אִמְרָה רָחֵל: לָכֵן הוּא יִישָׁן אֲצִלְךָ הַלִּילְיָא תַּמּוּרַת זָה.  
 (טז) וַיָּבֵא יַעֲקֹב בָּא וְכָאֲשֶׁר בָּא יַעֲקֹב מִן הַמְּדַבֵּר בְּצֵאת הַפּוֹכְכִים, יִצָּאָה לָאָה לְקָרְאָתוֹ וְאִמְרָה: הַכֶּגֶס אֵלַי הֵייתָ שְׂאֵנִי בִישָׁר זְכִיתִי בָךְ בְּדוֹדָאֵי בְּנֵי, וְנָשָׂן אֲצִלְיָא בְּאוֹתוֹ הַלִּילְיָא.  
 (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים שְׁמַע ה' לָהּ וַתַּהַר וַיֵּלֶד לָהּ יַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי.

כ"ט • וישמע אלהים אל-לאה • שהיתה מתאווה ומחזרת להרבות שבטים.

(יח) ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר נתתי  
שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר:  
יח ואמרת לאה יי אגרי דיהבית אמתי  
לבעלי וקרת שמה יששכר:

(יט) ותהר עוד לאה ותלד בן-ששי ליעקב:  
יט ועדיאת עוד לאה וילידת בר שיתי  
ליעקב:

(כ) ותאמר לאה זכרני אלהים | אתי זכר טוב הפעם  
וזבלני אישי כילדתי לו ששה בנים ותקרא  
את-שמו זבלון:  
כ ואמרת לאה יי יתה לי חלק טב הדא  
זמנא יהי מדורה דבעלי לותי ארי ולידית  
לה שפא בנין וקרת ית שמה זבלון:

כ"ט • זכר טוב • פתגומו • זבלני • לשון בית זבול, הורבריי"א בלע"ז. בית מדור, מעתה לא תהא עקר  
דירתו אלא עמי, שיש לי בנים כנגד כל נשיו.

(כא) ואחר ילדה בת ותקרא את-שמה דינה:  
כא ויבמר בן ולידת ברתא וקרת ית שמה  
דינה:

כ"ט • דינה • פרושו רבותינו, שדנה לאה דין בעצמה: 'אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאמת השפחות',  
והתפללה עליו ונהפף לנקבה (ברכות ט).

(כב) ויזכר אלהים את-רחל וישמע אליה אלהים  
ויפתח את-רחמה:  
כב ועל דוכרנא רחל קדם יי וקביל צלותה  
יי ויהב לה עדוי:

כ"ט • ויזכר אלהים את-רחל • (כ"ד) זכר לה שמסרה  
סימניה לאחותה ושהיתה מצרה שלא תעלה בגורלו  
של עשו, שפא יגרשנה יעקב, לפי שאין לה בנים.  
ואף עשו הרשע כף עלה בלבו כששמע שאין לה  
בנים, הוא שפסד הפיט: 'האדמון כבט שלא חלה,  
צבה לקחתה לו ונתבהלה'.

(כג) ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את-  
חרפתי:  
כג ועדיאת וילידת בר ואמרת פנש יי ית  
חסודי:

כ"ט • אסף • הכניסה במקום שלא תראה, וכן: (ישעיה  
ד) "אסף חרפתנו", (שמות ט) "ולא אסף הביתה", (ויאל  
ד) "אספו נגהם", (ישעיה ט) "וירחף לא אסף", לא  
שמן. חרפתי • שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו

(כד) ותקרא את-שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי בן  
אחר:  
כד וקרת ית שמה יוסף למימר יוסף יי לי  
בר אחרן:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

- (יח) ואמרה: כבר נתן לי ה' את שכרי בעבור שחפנתי את אמתי עם אישי וקראתה את שמו יששכר.
- (יט) והרתה וילדה בן ששי ליעקב.
- (כ) אמרה: כבר יפה ה' את פחתי להיות בעלת הסמכות. זאת הפעם ישתפן אתי אישי כי ילדתי לו ששה בנים, ולכן קראתה את שמו זבלון.
- (כא) ואחרי כן ילדה בת וקראתה את שמה דינה.
- (כב) אחרי זאת זכר ה' את רחל וישמע לה והנן אותה בלד.
- (כג) והרתה וילדה בן, ואמרה: כבר לקח אליו ה' מעלי את החרפה.
- (כד) וקראתה את שמו יוסף לאמר ה' אחרני.

כ"ט • יוסף ה' לי בן אחר • יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים. אָמְרָהּ: 'הִי רְצוֹן שְׂאוֹתוֹ שְׂהוּא עֲתִיד לְהַעֲמִיד, יְהֵא מִמֶּנִּי'. לְכֹף לֹא הִתְפַּלְלָה אֶלָּא עַל בֶּן אַחֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׂקָרָא לְבָנָה בְּשֵׁם כְּנָה שְׂמִשְׁמֵעוּתוֹ שְׂמַעְתָּה יְהִי לָהּ כְּמִי לְתַלּוֹת אֶת סְרַחֲוֹנָה, וְלָכֵן אַף הַכְּתוּב כִּסָּה טַעַם זֶה. מוֹכֵן, אִפּוּא, שְׂאִי אֶפְשֶׁר לְכַתֵּב "עַל בֶּן", לֹא בְּטַעַם הַרְאִשׁוֹן וְאֵף לֹא בְּטַעַם הַשְּׁנִי (שְׁהָרִי אֵין זֶה הַטַּעַם הַיְחִיד).

וּתְקָרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף (ל, כד) רש"י פִּרְשׁ לְעִיל שְׂכָל מִי שְׂנֹאָמַר בּו "עַל בֶּן" מְרַבָּה בְּאוֹכְלוֹסִין, וְהִינּוּ יְהוּדָה וְדָן, שְׂהִיּוּ יוֹתֵר מִשְׂשִׁים אֶלְף. וְקָשָׁה, הָרִי בְּנֵי יוֹסֵף הָיוּ יוֹתֵר מִשְׂבָּעִים אֶלְף. וְנָשׁ לּוֹמֵר, דְּהִנֵּה שְׁנֵי טַעֲמִים לְקָרִיאַת שֵׁם "יוֹסֵף". א. אָסַף אֶלְקִים אֶת הַרְפָּתִי. ב. יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר. אֶלָּא שְׂהַטַּעַם הַרְאִשׁוֹן לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּכַתוּב, שְׂכֵן רַחֵל לֹא רָצְתָה לְפָרְסָם

(שיחת ש"פ ויצא, תשכ"ט)

כ"ה • וְיִהְיֶה בְּאֶשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שְׂלַחֲנִי וְאֶלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָצִי:

אֵינּוּ שׁוֹלֵט לְמַרְחֹק, מִשְׁנׁוֹלֵד יוֹסֵף בְּטַח יַעֲקֹב בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, וְרָצָה לְשׁוּב.

כ"ט • בְּאֶשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף • מִשְׁנׁוֹלֵד שְׂטָנוּ שָׁל עֶשׂו, שְׂנֹאָמַר: (עֲבוּדָה א יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה, וּבֵית עֶשׂו לְקֶשׂ", אִשׁ בְּלֹא לְהִבָּה

כ"ו • הִבַּי יֵת נְשִׁי וְיֵת בְּנֵי דֵי פְלַחִית יִתֵּךְ בְּהֵן וְאִזִּיל אַרְי אֶת יְדֻעָתָ יֵת פְּלַחֲנֵי דְפְלַחְתֵּךְ: כ"ו • תִּנָּה אֶת־נְשָׁי וְאֶת־יְלָדֵי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אֶתְךָ בְּהֵן וְאֶלְכָה כִּי אֶתָּה יְדַעְתָּ אֶת־עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

כ"ט • תִּנָּה אֶת־נְשָׁי וְגו' • אֵינִי רוֹצֶה לְצִאת כִּי־אִם בְּרִשׁוֹת.

כ"ז • וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מִצְּאִתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשִׁתִי וַיְבַרְכֵנִי יְהוָה בְּגִלְגָּלָה: כ"ז • וַיֹּאמֶר לָהּ לָבָן אִם לָבָן אִם פָּעַן אֲשַׁכְּחִית בְּחַמִּין קְדָמָךְ נְסִיתִי וַיְבַרְכֵנִי יְיָ בְּדִילְךָ:

כ"ט • נַחֲשִׁתִי • מְנַחֵשׁ הֵייתִי, נְסִיתִי בְּנַחוּשׁ שְׁלִי שְׂעַל־יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרַכָּה, כְּשִׁבְאָתָ לְכָאן לֹא הָיָה לִי בְּנִים, שְׂנֹאָמַר: (לְעִיל כט) "וְהִנֵּה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֶּאֱזָן". אֶפְשֶׁר יֵשׁ לוֹ בְּנִים, וְהוּא שׁוֹלֵחַ בְּתוֹ אֶצֶל הַרוֹעִים? וְעָכְשׁוּ הָיוּ לוֹ בְּנִים, שְׂנֹאָמַר: (לְקַמֵן לא) "וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְּנֵי לָבָן".

~ יום חמישי ד' כסלו ~

כ"ח • וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתְנָה: כ"ח • וַיֹּאמֶר פְּרִישׁ אַגְרֵךְ עָלַי וְאֶתֵן: כ"ט • נָקְבָה שְׂכָרְךָ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'פְּרִישׁ אַגְרֵךְ'.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

יוסיף לִי בֶן אַחֵר. (כ"ה) וְכַאֲשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת יוֹסֵף, אָמַר יַעֲקֹב אֶל לָבָן: שְׂחָרַר אֹתִי וְאֶצֶא לְדָרְךָ אֶל מְקוֹמִי וְאֵל אֲרָצִי. (כ"ו) מִסֵּר לִי נְשִׁי וְיְלָדֵי אֲשֶׁר שְׂרַתִי אוֹתָךְ בָּהֶם כְּדֵי שְׂאֶצֶא לְדָרְךָ, כִּי אֶתָּה יוֹדַע אֶת שְׂרוּתֵי אֲשֶׁר שְׂרַתִי אוֹתָךְ. (כ"ז) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן: אִם מִצְּאִתִּי חֵן שְׂאֶצֶלְךָ הָיִיתָ שְׂאֵנִי כְּכֹר בְּעַל נְסִיוֹן כְּנָה שְׂבַרְכֵנִי ה' בְּסִבְתָּךְ. (כ"ח) וַיֹּאמֶר: פָּרַט לִי אֶת שְׂכָרְךָ כְּדֵי שְׂאֶתֵן לָךְ. (כ"ט) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן: אִם מִצְּאִתִּי חֵן

**(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ אֶתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתָּךְ וְאֵת אֲשֶׁר-הָיָה מִקְנֶךָ אֵתִי:**  
 כט ואמר לה את ידעת את אשר עבדתך ואת אשר היה מקנך עמי:

כט"א ואת אשר-היה מקנך אתי • את חשבון מעוט מקנך שבא לידי מתחלה, כמה היו.

**(ל) כִּי מְעַט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּפְרֹץ לְרֹב וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרִגְלֵי וְעַתָּה מָתִי אַעֲשֶׂה גַם-אֲנֹכִי לְבֵיתִי:**  
 ל ארי זעיר די הוה לך גדמי ותקוף למסגי וברוך יי תהו בדילי וקען אימתי אעביד אף אנא לביתי:

כט"ב לרגלי • (כ"ד) עם רגלי, בשביל ביאת רגלי באת אצלך הברכה, כמו: (שמות יא) "העם אשר ברגליך", (שופטים ח) "לעם אשר ברגלי", הבאים עמי. גם אנכי לביתי • לצורך ביתי, עכשו אין עושין לצרכי אלא בני, וצריך (א"י) להיות עושה גם אני עמהם לסמכן, וזהו 'גם'.

**(לא) וַיֹּאמֶר מָה אַתָּן לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּנְךָ לִי מֵאוֹמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה צֹאנֶךָ אֲשֶׁמְרָ:**  
 לא ואמר מה אתן לך ואמר יעקב לא תתן לי מ'אומה אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשר:

**(לב) אַעֲבֹר בְּכָל-צֹאנֶךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִזֶּשֶׁם כָּל-שֶׂה וְנָקַד וְטָלוּא וְכָל-שֶׂה-חֹמֶל בַּפְּשָׂיִם וְטָלוּא וְנָקַד בַּעֲזִים וְהָיָה שְׂכָרִי:**  
 לב אעבר בכל-צאנך היום הזה מ'זשם כל-ש'ה ונקד וטלוא וכל-ש'ה-ח'ומל בפ'ש'ים וטלוא ונקד בעזים והיה ש'כרי:

כט"ג נקד • מגמר בחברבורות דקות כמו נקדות, פונטרא פלע"ז. טלוא • לשון טלאים, חברבורות רחבות. חום • שחום, דומה לאדם, רש"ו פלע"ז, לשון משנה שחמתית ונמצאת לבנה, לענין התבואה. והיה ש'כרי • אותן ש'יולדו מפאן ולהבא, נקדים וטלאים בעזים ושחומים בפ'ש'ים יהיו שלי, ואותן ש'ישנן עכשו, הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה: 'אלו היו שם מתחלה', ועוד שלא תאמר לי: 'על-ידי הזכרים שהן נקדים וטלאים, תלדנה הנקבות דגמתן מפאן ואילך'.

**(לג) וְעַנְתָּה-בִּי צְדָקְתִּי בְּיוֹם מָחָר כִּי-תָבוֹא עָלַי שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל אֲשֶׁר-אֵינְנוּ נָקַד וְטָלוּא בַּעֲזִים וְחֹמֶל בַּפְּשָׂיִם גָּנוּב הוּא אֵתִי:**  
 לג ותסדה בי זכותי ביום דמחר ארי תיעול על אגרי גדמך כל די ליתוהי נמור ורקוע בעזיא ושחום באמריא גנובא הוא עמי:

כט"ד ועתה-בי וגו' • אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה בי צדקתי, כי תבא צדקתי ותעיד על ש'כרי לפניך, שלא תמצא בעדרי כ'י-אם נקדים וטלאים. וכל שתמצא בהן שאינו נקד, או טלוא, או חום, ב'דוע שגנבתיו לך ובגנבה הוא שרוי אצלי.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

צאנך, אשר עליו. (לב) והוא כי אעבר אני בכל צאנך היום ואבודד ממנו כל טלה זכר מן הכבשים או מן העזים שהוא מנקד ובעל רקועים שחור ולבן, וכל בהמה אשר היא חומה מ'זן הכבשים, וכל בהמה אשר היא בעלת רקועים שחור ולבן ומנקדת רקועים מ'זן העזים, ויהיו הם ש'כרי. (לג) ויהיה לעדות על הנגתה ה'ש'רה מחר אם אבוא לתבע ש'כרי בין י'דיך (לפניך), אזי כל אשר אינה מנקדת ובעלת רקועים שחור ולבן בעזים וחומה ב'זן הכבשים, הרי היא גנובה עמדי.

(כט) אמר לו יעקב: אתה יודע איד שרתי אותך ואיד היה מקנך אצלי. (ל) כי היה מעט והתפתח להיות מרבה, וברך ה' לך בסבתי, וכעת מתי אעשה, אני גם כן, לביתי? (לא) אמר: מה אתן לך? אמר יעקב: אל תתן לי דבר, אלא אם תעשה לי את הדבר הזה שעל ג'ו אשוב ארעה

לה ואמר לכן הן יהי כדברך:

לד) ויאמר לכן הן יהי כדברך:

כ"ט) הן • לשון קבלת דברים. לו יהי כדברך • הלואי שתחפץ בכך.

לה ואעדי ביומא ההוא ית תישא רגליא ורקועיא ונת כל עזיא נמורתא ורקועתא כל די חנר בה וכל דשחום באמרנא ויהב ביד בנאיה:

(לה) ויסר ביום ההוא את התִּישָׁים העִקְדִים והטְלָאִים ואת פְּלִי־הַעֲוִים הַנִּקְדוֹת והטְלָאִת כָּל אֲשֶׁר־לָבֵן בּוֹ וְכֻלְחֹום בַּפְּשָׁבִים ויתן ביד־בְּנָיו:

כ"ט) ויסר • לכן ביום ההוא וגו'. התִּישָׁים • עזים זכרים. פל אֲשֶׁר־לָבֵן בו • כל אֲשֶׁר הִיְתָה בו חֲכַרְבוֹרוֹת לְבָנוֹת. ויתן • לכן ביד בְּנָיו.

לו וישוי מהלך תלתא יומין בינוהי ויבין יעקב ויעקב רעי ית ענא דלכן דאשתארן:

(לו) וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את־צאן לכן הנותרת:

כ"ט) הנותרת • הרעועות שבהן, החולות והעקרות, שאינן אלא שירים, אותן מסר לו.

לו ונסייב לה יעקב חוטריין דלכן רטיבין דדלוו ודדלווה וקליף בהון קלפין חנרין קלוף חנר די על חוטריא:

(לו) ויפחלו יעקב מקל לבנה לח ולו וערמון ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף הלכן אשר על־המקלות:

קולדר"י בלע"ז. וערמון • קשטיני"ר בלע"ז. פצלות • קלופים קלופים, שהיה עושהו מנמר. מחשף הלכן • גלוי לכן של מקל, כשהיה קולפו הנה נראה ונגלה לכן שלו במקום הקלוף.

כ"ט) מקל לבנה • עץ הוא ושמו לבנה, כמה דתימא: (הושע ד) "תחת אלון ולבנה". ואומר אני, הוא שקורין טרימב"ל, שהוא לכן. לח • כשהוא רטב. ולו • ועוד לקח מקל לו, עץ שגדלין בו אגוזים דקים,

לח ודעין ית חוטריא די קליף ברהטיא אמר בית שקנא דמיא אמר דאתן (כ"י דאתן) ענא למשתי לקבלהון דענא ומתיחמן במיתיהון למשתי:

(לח) ויצג את־המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשותות לנכח הצאן ויחמנה בבאן לשותות:

שם הציג המקלות לנכח הצאן. ויחמנה וגו' • (כ"י) הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה, והזכר רובעה, ויולדת פיוצא בו. רבי אושעיא אומר: המים נעשין זרע במקעיהן ולא היו צריכות לזכר, וזהו: "ויחמנה וגו'" (רצה לומר, בתבה זו התחברו לשון זכר ונקבה, כמו שכתב הרב אברהם בן עזרא).

כ"ט) ויצג • תרגומו: 'ידעין', לשון תחיבה ונעיצה היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמרא: 'דצה ושלפה', 'דץ ביה מיד', דצה כמו דעצה, אלא שמקצר את לשונו. ברהטים • במרוצות המים, בברכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן. אשר תבאן וגו' • ברהטים אשר תבאנה הצאן לשותות,

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

לבנה, ומעץ חור ומעץ דלב, וקלף מהם הקלפה הלכנה עד שקלף הלכן אשר עליהן. (לח) והניח את המקלות אשר קלף בברכות המים המקבלות מימיהן מתעלות השקנת המים, ובהגיע הצאן

בה פלשהו הדומה ללכן, וכל חומה מן הכבשים, ומסר אותם לבניו. (לו) ושם מרחק דרך שלשת ימים ביניהם ובין יעקב, והיה יעקב רועה את צאן לכן הנותרות. (לז) ולקח יעקב מקלות לחים מעץ

אמר לכן: פן, ולואי יהיה כמו שאמרת. (לח) ולכן בודד באותו היום את התִּישָׁים בעלי הפסים הלכנים והמנקדים, וכל העזים המנקדות ובעלות רקועים שחר ולכן, כל אשר

(לט) וַיַּחֲמוּ הַצֵּאֵן אֶל־הַמִּקְלוֹת וַתִּלְדָּן הַצֵּאֵן עֲקָדִים  
 נְקָדִים וּמְלֵאִים:  
 לט וַאֲמַרְיָא אֶצְנָא בְּחוּטְרִיא וַיִּלְדָּא עֲנָא  
 רְגוּלִין נְמוּרִין וְרִקוּעִין:

כס"א אֶל־הַמִּקְלוֹת • אֵל מִרְאוֹת הַמִּקְלוֹת. עֲקָדִים • מְשָׁנִים בְּמָקוֹם עֲקִידָתָן, הֵם קָרְסְלֵי יְדֵיהֶן וְרִגְלֵיהֶן.

(מ) וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנָיו הַצֵּאֵן אֶל־עֵקֶד  
 וְכַלְחֹם בְּצֵאֵן לְבָן וַיִּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא  
 שָׁתַם עַל־צֵאֵן לְבָן:  
 מ וַאֲמַרְיָא אֶפְרַשׁ יַעֲקֹב וַיְהִי בְרִישׁ עֲנָא כַּל  
 דְּרִגּוּל וְכַל דְּשָׁחוּם בְּעֲנָא דְלָבָן וְשׁוּי לַה  
 עֲדָרִין בְּלַחְדוּדֵיהּ וְלֹא עֲרַבְנוּן עִם עֲנָא  
 דְלָבָן:

כס"ב וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב • הַנּוֹלָדִים עֲקָדִים  
 נְקָדִים, הַבְּדִיל וְהִפְרִיד לְעֲצָמָן וְעָשָׂה אוֹתָן עֲדָר עֲדָר  
 לְבָדוֹ, וְהוֹלִיף אוֹתוֹ הָעֲדָר הָעֵקֶד לְפָנָיו הַצֵּאֵן, וּפְנֵי  
 הַצֵּאֵן הֵהוּלְכוֹת אַחֲרֵיהֶם צוֹפוֹת אֵלֵיהֶם. וְנָהוּ

שְׁנַאֲמַר: "וַיִּתֵּן פָּנָיו הַצֵּאֵן אֶל־עֵקֶד", שֶׁהָיוּ פָּנָיו הַצֵּאֵן  
 אֵל הָעֲקָדִים וְאֵל כָּל חוֹם שֶׁמְצָא בְּצֵאֵן לְבָן. וַיִּשֶׁת  
 לוֹ עֲדָרִים • כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁיתִי.

(מא) וְהָיָה בְּכָל־יַחַם הַצֵּאֵן הַמְקַשְׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב  
 אֶת־הַמִּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֵּאֵן בְּרֵהֻטִים לְיַחְמָנָה  
 בַּמִּקְלוֹת:  
 מא וַהֲוֵי בְּכָל עֵדוֹן דְּמַתִּיחְמָן עֲנָא מְבַכְרָתָא  
 וּמְשׁוּי יַעֲקֹב יֵת חוּטְרִיא לְעֵינֵי עֲנָא  
 בְּרֵהֻטָּא לְיַחְמוּתֵהוּן בְּחוּטְרִיא:

כס"ג הַמְקַשְׁרוֹת • כְּתַרְגוּמוֹ: 'הַבְּכִירוֹת', וְאִין לוֹ עַד  
 בַּמִּקְרָא. וּמִנַּחֵם חִבְרוּ עִם (שְׁמוּאֵל ב טו) "אֲחִיתִּפֹּל  
 בְּקוּשְׁרִים", (שם) "וַיְהִי הַקָּשָׁר אַמִּיץ", אוֹתָן  
 הַמְתַּקְשְׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עֲבוּרָן.

(מב) וּבַהֲעֵטִיף הַצֵּאֵן לֹא יִשָּׂים וְהָיָה הָעֵטָפִים לְלָבָן  
 וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:  
 מב וּבְדַלְקִישׁוֹת עֲנָא לֹא מְשׁוּי וְהוּוּ לְקִישָׁא  
 לְלָבָן וּבְכִירִיא לְיַעֲקֹב:

כס"ד וּבַהֲעֵטִיף • לְשׁוֹן אַחֵר, כְּתַרְגוּמוֹ: 'וּבְדַלְקִישׁוֹת'.  
 וּמִנַּחֵם חִבְרוּ עִם: (ישעיה ג) "הַמְחַלְצוֹת וְהַמְעֻטְפוֹת",  
 לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת, כְּלוֹמַר מִתְעַטְפוֹת בְּעוֹרָן וְצַמְרָן,  
 וְאִינָן מִתְאַוּוֹת לְהַתְחַם עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים.

(מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֵאֵן רַבּוֹת  
 וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וּגְמָלִים וַחֲמָרִים:  
 מג מִג וְהִקִּיף גְּבָרָא לְחַדָּא לְחַדָּא וְהוּוּ לַה עֵן  
 סִגְיָאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִּין וְגַמְלִין וַחֲמָרִין:

כס"ה צֵאֵן רַבּוֹת • פְּרוֹת וְרַבּוֹת יוֹתֵר מִשְׁאָר צֵאֵן. וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים • מְכָר צֵאֵנוּ בְּדָמִים יְקָרִים, וְלוֹקַח לוֹ  
 כָּל אֵלֶּה.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

לְשִׁתוֹת יֵהָיוּ הַמִּקְלוֹת לְמוֹלָן, וְכַף הֵן  
 תְּתַיַּחמָנָה בַּעַת הַהִיא.  
 (לט) וְכַף הַתִּיחְמוּ הַצֵּאֵן מִן הַמִּקְלוֹת  
 וַיִּלְדוּ בְּעֵלֵי פְסִים לְבָנִים וּמִנְקָדִים  
 וּבְעֵלֵי רִקוּעִים שְׁחֹר וְלָבָן.  
 (מ) וְכֹאשֶׁר בּוֹדֵד יַעֲקֹב אֵת זֶן  
 הַכְּבָשִׁים, שֵׁם בְּרֵאשׁ הַצֵּאֵן כָּל בַּעֲלַת  
 פְּסִים לְבָנִים וַחֲמוּמָה בְּזֶן הַכְּבָשִׁים  
 אֲשֶׁר לְלָבָן, וְשֵׁם לוֹ עֲדָרִים בְּנַפְרָד  
 וְלֹא הוֹסִיף אוֹתָם לְצֵאֵן לְבָן.  
 (מא) וְהָיָה בְּכָל עֵת יַחֹם הַצֵּאֵן  
 הָאֲבִיבִיּוֹת יִשָּׂים יַעֲקֹב אֵת הַמִּקְלוֹת  
 בְּקַרְבָּתָן בְּבְרָכוֹת כְּדֵי לְעוֹרֵר הַיַּחֹם  
 בָּהֶן.  
 (מב) וְהִתְעַשֶּׂר הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד,  
 וְנִהְיָ לוֹ צֵאֵן רַב וְאַמְהוֹת וְעֲבָדִים  
 וּגְמָלִים וַחֲמוּרִים.



א וישמע ית פתגמי בני לִבְךָ דְאִמְרִין נְסִיב  
יַעֲקֹב ית כָּל די לְאִבְנָא ומדי לְאִבְנָא קָנָא  
ית כָּל נְכִסְיָא הָדִין :

לא (א) וישמע את דברי בני־לבך לאמר לקח יעקב  
את כל־אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את  
כל־הפֶּדְוֹת הַזֶּה:

כ"ט • עֲשֵׂה • פְּנִס, כְּמוֹ: (שמואל א יד) "ויעש חיל, ויף את עמלק".

ב ויחזא יעקב ית סבר אפי לִבְךָ וְהָא ליתוהי  
עמיה כְּמֵאֲתַמְלִי ומדקמוהי:

(ב) וירא יעקב את־פני לִבְךָ וְהִנֵּה אֵינְנִי עֹמֵן פְּתוּמֹל  
שְׁלֹשׁוֹם:

ג ואמר יי ליעקב תוב לארעא דאבְּהֶתֶךָ  
וילדְתֶךָ ויהי מימרי בסעֶדְךָ:

(ג) ויאמר יהוה אלי־יעקב שוב אל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ  
ולמוֹלְדֹתֶיךָ וְאֵהִי עִמָּךְ:

ד וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה לחקלא  
לית עגה:

כ"י • שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ • וְשֵׁם "אֵהִי עִמָּךְ", אָבֵל בְּעוֹדְךָ מִחֶבֶר לְטָמָא, אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינְתִּי  
עֲלֶיךָ (כ"ד) •

ה ויאמר להן ראה אנכי את־פני בני־איננו  
אלי פתמל שלשם ואלהי אבי היה עמדי:

(ד) וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השֹׁדֵה  
אֶל־צִאֲנֹו:

ו ואמר להן חזי אָנָּא ית סבר אפי אבוכן  
ארי ליתוהי עמי כְּמֵאֲתַמְלִי ומדקמוהי  
ואלהה דאבא הנה בסעדי:

כ"ט • ויקרא לרחל וללאה • לרחל תחלה, ואת־חֶבֶר  
ללאה, שהיא היתה עקרת הבית, שבשבילה נזדווג  
יעקב עם לִבְךָ, וְאֵף בְּנִיָּה שֶׁל לאה מוֹדִים בְּדָבָר,

ז ואתנה ידעתן כי בכל־פְּחֵי עֲבֹדְתִי את־אביכון:

(ה) ויאמר להן ראה אנכי את־פני בני־איננו  
אלי פתמל שלשם ואלהי אבי היה עמדי:

ח ואמר אליהן: הנה אני רואה את  
פני אביכון כי אינם עמי כְּדָגְמַת אִמְשׁ  
ולפני כן, ואלהי אבי עדין עמי.

(ו) ואת־פְּחֵי יוֹדְעוֹת כִּי אֲנִי שְׂרַתִּי אוֹתוֹ  
בְּכָל פְּחֵי:

~ נקודות משיחות קודש ~

מלאכתו של הקב"ה

חַיִּב לַעֲבֹד בְּכָל פְּחֵי, שְׂהָרִי יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר כִּי בְּכָל פְּחֵי  
עֲבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֹן...".  
נִמְצָא, דָּוָה שְׂחַיִּב לַעֲבֹד בְּכָל פְּחֵי לְמַדִּים מֵעֲבוֹדַת יַעֲקֹב  
בְּבֵית לִבְךָ הָאֲרָמִי בְּחָרָן.

כִּי בְּכָל־פְּחֵי עֲבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֹן: (לא, ו)  
כְּתֹב הַרְמַב"ם בְּסוֹף הַלְכוֹת שְׂכִירוֹת: "כְּדָרְךָ שְׂמֹזְהָר בַּעַל־  
הַבַּיִת שְׁלֹא יִגְזֹל שְׂכָר עָנִי, וְלֹא יַעֲכֹבְנֹו, כִּי הָעָנִי מִזְהָר שְׁלֹא  
יִגְזֹל מִלְּאֵת בַּעַל־הַבַּיִת, וַיִּכְשַׁל מַעַט בְּכֹאֵן וּמַעַט בְּכֹאֵן.. וְכֵן

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(ח) וְאָמַר אֵלֵיהֶן: הִנֵּה אֲנִי רוֹאֶה אֶת  
פְּנֵי אֲבִיכֹן כִּי אֵינָם עִמִּי כְּדָגְמַת אִמְשׁ  
וְלִפְנֵי כֵן, וְאֵלֹהֵי אָבִי עֲדִין עִמִּי.  
(ו) וְשִׂתִּיכֵן יוֹדְעוֹת כִּי אֲנִי שְׂרַתִּי אוֹתוֹ  
בְּכָל פְּחֵי.

(ג) וְאָמַר ה' לַיעֲקֹב: חֲזוֹר אֶל אֲדָמַת  
אֲבוֹתֶיךָ וּמְקוֹם הַלְדוֹתֶיךָ וְאֲנִי אֵהִי עִמָּךְ.  
(ד) וְלִבְךָ שְׁלַח יַעֲקֹב וְקָרָא לְרַחֵל  
וּלְלֵאָה אֶל הַמְדָבָר אֶל צִאֲנֹו.

(א) וְלִכְךָ שָׁמַע דְּבָרֵי בְנֵי לִבְךָ  
אוֹמְרִים: לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר  
לְאִבְיָנוּ וּמֵאֲשֶׁר לוֹ זָכָה לַעֲצֹמוֹ אֶת כָּל  
הָעֶשֶׂר הַזֶּה.  
(ב) וְרָאָה יַעֲקֹב אֶת פְּנֵי לִבְךָ וְהִם  
אֵינָם עֹמֵן כְּדָגְמַת אִמְשׁ וְלִפְנֵי כֵן.

וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוֹת:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ וְ"ל (אבות פרק ב משה טז) "נֶאֱמָן הוּא בַעַל מְלֹאכְתָּךְ שִׁישְׁלָם לָךְ שְׂכָר פְּעֻלְתְּךָ", שְׂבָנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם ה"פּוֹעֲלִים" שְׂחִיבִים לַעֲשׂוֹת אֶת "מְלֹאכֶת בַּעַל-הַבַּיִת" - הַקֶּבֶץ.

וְהִנֵּה, אִפְשָׁר שְׂיַעֲלֶה עַל הַדַּעַת ש"מְלֹאכֶת בַּעַל-הַבַּיִת" בַּעֲבוּרַת ה' הִיא דְּוָקָא קְשׁוּעוֹסָקִים בְּיָרִים נְעִלִים, כְּגוֹן תּוֹרָה יִתְפַּלֵּה, אִף קְשׁוּמְתַעֲסָקִים בַּעֲנִיגֵי עוֹלָם הִנֵּה, אֵין זֶה מְלֹאכְתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה, שְׁלֹמְדִים דִּינֵי מְלֹאכֶת פּוֹעֵל דְּוָקָא מַעֲבוּרַת יַעֲקֹב אֲצֵל לָבֵן, שְׁלֹא הִיָּתָה בְּאוֹרְהָ קְרוּשָׁה כְּבֵית מְדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר וְכִיּוֹצֵא בָּנָה, אֲלֵא בְּתָרֵן שְׁהִיָּה "חֲרוֹן אִף

שֶׁל מְקוֹם", וְאִפְּלוּ מְקוֹם כְּנֶה הַעֲלָה יַעֲקֹב, וְעָשָׂהוּ מְכוֹן לְשִׁבְתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְכִמוֹ כֵּן בַּעֲבוּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂקְשׁוּמְתַעֲסָקִים בַּעֲנִיגֵי עוֹלָם הִנֵּה, מְקוֹם ש"אֵין תַּחְתּוֹן לְמִטָּה מְמַנִּי" (לשון אדמו"ר הזקן בתניא פרק ל"ו), וּמְעֻלִים אוֹתוֹ לְהִיּוֹת מְקוֹם אֲשֶׁר בּוֹ יִתְגַּלֵּה אוֹר קְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִנֵּה עֲבוּדָה כְּזוֹ נִקְרָאת "מְלֹאכְתוֹ" שֶׁל הַקֶּבֶץ, כִּי תְּרֵי זֶהוּ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׂתַתְּגַלֵּה שְׂכִינְתּוֹ גַם בְּמְקוֹם כְּנֶה, וְכַמְאָמַר חֲכָמֵינוּ וְ"ל (תנחומא נשא טז, ובכמה מקומות. וראה תניא ריש פרק ל"ו) "נִתְאָרָה הַקֶּבֶץ" לְהִיּוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

(על-פי לקוטי-שיחות כרך כה, עמוד 147 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

### (ז) וְאֵבִיכֵן הִתֵּל בִּי וְהַחֲלֵף אֶת-מִשְׁפַּרְתִּי עֲשֵׂרַת מָנִים וְלֹא-נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהַרְעַ עַמִּדִי:

ז וְאֵבִיכֵן שְׂכָר בִּי וְאֲשֵׁנִי יָת אֲגִרִי עֲשֵׂרַת מָנִים וְלֹא שְׂכָקָה יְיָ לְאֲבָאָשָׁא עַמִּי:

כ"ט - עֲשֵׂרַת מָנִים • אֵין 'מוֹנִים' פְּחוֹת מַעֲשָׂרָה. מָנִים • לְשׁוֹן סְכוּם כָּל הַחֲשׁוּבֹן, וְהֵן עֲשִׂירִיּוֹת, לְמִדְּנוֹ שֶׁהַחֲלִיף תְּנָאוֹ מֵאָה פְּעָמִים.

### (ח) אִם-כִּיָּה יֹאמֵר נִקְדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָּל-הַצֹּאן נִקְדִים וְאִם-כִּיָּה יֹאמֵר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָּל-הַצֹּאן עֲקָדִים:

ח אִם כִּדִּין הִנֵּה אָמַר נְמוּרִין יִהְיֶה אֲגִרָךְ וְיִלְדִין כָּל עֲנָא נְמוּרִין וְאִם כִּדִּין הִנֵּה אָמַר רְגוּלִין יִהְיֶה אֲגִרָךְ וְיִלְדִין כָּל עֲנָא רְגוּלִין:

### (ט) וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי:

ט וְאִפְרָשׁ יְיָ יָת גִּיתִי דְאֲבֹכוֹן וַיִּהֲב לִי:

### (י) וַיְהִי בַעַת יַחַם הַצֹּאן וְאִשָּׁא עֵינֵי וְאָרָא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הַעֲתָדִים הַעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִים וּבְרָדִים:

י וַיְהִי בַעֲדוֹן דְּאִתְחַמָּא עֲנָא וְזַקְפִית עֵינֵי וְחִזִּית בַּחֲלֹמָא וְהָא תִישָׂא דְסַלְקִין עַל עֲנָא רְגוּלִין נְמוּרִין וּפְצִיחִין:

בְּלַע"ז, חוֹט שֶׁל לָבֵן מְקִיף אֶת גּוֹפֵן סְבִיב וְחִבְרָבוּרוֹת שֶׁלוֹ פְּתוּחָה וּמְפֻלְשֶׁת מְזוֹ אֵל ז' (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִן אֵל טו), וְאֵין לִי לְהִבִּיא עַד מִן הַמִּקְרָא.

כ"ט - וְהִנֵּה הַעֲתָדִים • אִף-עַל-פִּי שֶׁהַבְּדִילִם לָבֵן כָּלֵם, שְׁלֹא יִתְעַבְּרוּ הַצֹּאן דְּגִמְתָּן, הִיוּ הַמְּלֹאכִים מְבִיאִין אוֹתָן מַעֲדָר הַמְּסוּר בִּיד בְּנֵי לָבֵן לְעֵדָר שְׂבִיד עַקֵּב (כ"ט). וּבְרָדִים • תְּרַגּוּמוֹ 'וּפְצִיחִין', פִּישִׁימ"ר

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

- (ז) וְאֵבִיכֵן זָלוּל בִּי וְהַחֲלִיף אֶת שְׂכָרִי עֲשֵׂרָה מָנִים, וְלֹא אִפְשָׁר לוֹ ה' לַעֲשׂוֹת לִי רַע.
- (ח) אִם אָמַר: כְּנֶה יִהְיֶה שְׂכָרְךָ - מְנַקְדִים, אֲזִי הוֹלִידוֹ כָּל הַצֹּאן כְּכָה.
- (ט) וְכִיָּה יֹאמֵר: כְּנֶה יִהְיֶה שְׂכָרְךָ - מְנַקְדִים, אֲזִי הוֹלִידוֹ כָּל הַצֹּאן כְּכָה, וְנָתַן לִי.
- (י) וְכַאֲשֶׁר הִזְיָה עַת יַחִים הַצֹּאן הַרְמִיתִי עֵינֵי וְרָאִיתִי בַּחֲלוֹם כִּי הַתִּישִׂים הַעוֹלִים עַל הַצֹּאן הִיוּ בְּעֵלֵי פְּסִים לְכָנִים וּמְנַקְדִים וּבְעֵלֵי גֹנִים שׁוֹנִים.

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מְלֶאֶךְ הָאֱלֹהִים בְּחֹלֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הַגָּנִי:

(יב) וַיֹּאמֶר שָׂאֲנָא עֵינֶיךָ וְרָאָה כָּל־הַעֲתִידִים הַעֲלִים עַל־הַצֹּאֵן עֲקָדִים נִקְדִים וּבְרָדִים כִּי רֵאִיתִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר לָבֶן עֲשֵׂה לָךְ:

(יג) אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שֵׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר נִדְרַתְּ לִי שֵׁם נֶדֶר עֲתָה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אָרֶץ מוֹלְדֹתְךָ:

כ"ט - הָאֵל בֵּית־אֵל • כמו אל בית־אל, ה"ה"א יתרה וְדַרְךָ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר בֶּן, כְּמוֹ: (במדבר לד) "כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן". מִשְׁחַת שֵׁם • לשון רבוי וּגְדֻלָּה, כְּשֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת, כֶּף: "וַיִּצַק שֶׁמֶן עַל

(יד) וַתַּעַן רָחֵל וּלְאָה וַתֹּאמְרָנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ:

כ"י - הַעוֹד לָנוּ • לְמָה נַעֲכַב עַל יָדְךָ מִלְּשׁוֹב, כְּלוּם אָנוּ מִיְחֻלוֹת לִירֵשׁ מִנְכָּסֵי אָבִינוּ כְּלוּם בֵּין הַזְּכָרִים?.

(טו) הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נַחֲשָׁבְנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכֹל אֶת־כֶּסֶפֵּנוּ:

כ"י - הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נַחֲשָׁבְנוּ לוֹ • אִפְלוּ בִשְׂעָה שִׁדְרָךְ בְּגִי אָדָם לַתַּת נְדוּנָא לְכַנּוּתֵי בִשְׂעַת נְשׂוּאִין, נְהַג עִמָּנוּ כְּנִכְרִיּוֹת. כִּי מִכְרָנוּ • לָךְ (שְׂעִבְדָּת אֹתוֹ בְּנֵי י"ד שָׁנָה

(טז) כִּי כָל־הַעֲשָׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבַנֵּינוּ וְעַתָּה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(יא) וַאֲמַר לִי מְלֶאֶךְ מֵאֵת ה' בְּחֹלֹם: הוּא, יַעֲקֹב! אֲמַרְתִּי: הַגָּנִי מוֹכֵן לְבִקְשָׁתְךָ.  
(יב) אָמַר: הַסְתַּכַּל, כִּי כָל הַתְּלִישִׁים הָעוֹלָם עַל הַצֹּאֵן הֵם בְּעֲלֵי פְסִים לְבָנִים וּמִנְקָדִים וּבְעֲלֵי גֻנִים שׁוֹנִים הֵיוֹת שְׂרָאִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לָבֶן עוֹשֵׂה (בדחתעלזו) כֶּף.  
(יג) אֲנִי בְעַל הַכַּח וְהִכְלַת הַמְּבֹשֵׁר לָךְ בְּבֵית־אֵל, אֲשֶׁר מִשְׁחַת שְׁמָה לִי הַמִּצְבָּה וְנִדְרַתְּ לִי שְׁמָה הַנֶּדֶר, וְכַעַת קוּם! צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת וְחֹזֵר אֶל הָאָרֶץ שְׁנוֹלְדָתְךָ בָּהּ.  
(יד) וְעַנּוּ רָחֵל וּלְאָה וַאֲמָרוּ שְׂתִיחֵן לוֹ: הָאֵם נוֹתֵר לָנוּ חֵלֶק אוֹ נַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ?  
(טו) וְכַעַת כְּמוֹ זְרוֹת נַחֲשָׁבְנוּ אֲצִלוּ, וּכְאֵלוּ מִכְרָנוּ וְגַם אָכַל אֶת מְחִיר מִכִּיְרַתְנוּ.  
(טז) הִנֵּה כָּל הַעֲשָׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֹתוֹ ה' מִן אָבִינוּ הוּא לָנוּ וּלְבַנֵּינוּ, וְכַעַת כָּל אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵלֶיךָ, עֲשֵׂהוּ.

כַּיִן כָּל־הַעֲשׂוֹר • כִּי זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֶלֶא', הַפְּרִישׁ, וְכֵן כָּל לִשׁוֹן הַצֵּלָה שֶׁבְּמִקְרָא, לִשׁוֹן הַפְּרָשָׁה, כְּלוּמַר: 'מִשָּׁל אָבִינוּ אֵין לָנוּ כְּלוּם, אֶלֶא מֵה שֶׁהֲצִיל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מֵאָבִינוּ, שְׁלָנוּ הוּא'. הַצֵּיל • לִשׁוֹן

~ יום שישי ה' כסלו ~

(י) וַיִּקֶם יַעֲקֹב וַיִּשְׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עִל־הַגְּמֵלִים: יו וַקָּם יַעֲקֹב וַיִּטֵּל יָת בְּנָוְהֵי וְיָת נְשׁוּהֵי עִל גְּמֵלֵי־א:

כַּיִן אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו • הַקְּדִים זְכָרִים לְנִקְבוֹת, וְעָשׂוּ הַקְּדִים נִקְבוֹת לְזְכָרִים, שְׁנֵאמַר: (לקמן לו) "וַיִּקַּח עֲשׂוֹ אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~

מתי יש להקדים נקבות לזכרים?

הסדר הרצוי הוא תחילה עבודת המוח ועל־ידי־ההוא בא לעבודת הלב. אָמֵן כַּאֲשֶׁר לְשֵׁנָם מְנִיעוֹת וְעֵיכוּכִים בְּעִבּוּדַת ה' וְצָרִיף לְהַתְּגַבֵּר עֲלֵיהֶם, אֲזִי לֹא דִי בְּעִבּוּדָה "מְסוּדָרַת" וְעַל־פִּי טַעַם וְדַעַת, אֶלֶא זְקוּקִים לְעִבּוּדָה גְּעֵלִית יוֹתֵר, שְׁלִמְעֵלָה מֵהַגְּבֻלַת הַשֶּׁכֶל. וְעִבּוּדָה זוּ הוּא עַל־יְדֵי הַלֵּב דּוֹקָא (ראה 'המשך' תרס"ו עמ' ס ואילך). וְלִכֵּן "עָשׂוּ הַקְּדִים נִקְבוֹת לְזְכָרִים", כִּי אָדָם שֶׁצָּרִיף לְהַתְּגַבֵּר עַל גְּטִיוֹתָיו וְתַאוּתָיו, בְּחִינַת "עֲשׂו", אִי־אֶפְשָׁר לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בְּעִבּוּדָה שֶׁבְּמִדְרָגָה וְהַגְּבֻלָה עַל־פִּי הַסֵּדֶר וְטַעַם וְדַעַת, אֶלֶא צְרִיכָה לְהִיּוֹת עִבּוּדָה שְׁלִמְעֵלָה מִסֵּדֶר, וְלִמְעֵלָה מִמִּדְרָגָה וְהַגְּבֻלָה.

על הפסוק "ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים" (לא, יז) פירש רש"י "הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים". ויש לבאר שתי הנהגות אלו של יעקב ועשו למעליותא, ובעבודת האדם לקונו: הנה, זכר ונקבה - איש ואשה - מורים על עבודת המוח ועבודת הלב. כי עיקר ענין המוחין ולימוד התורה הוא באיש, ויחודָה של האשה לגבי האיש הוא בענין הרגש והמדות. והנה, הסדר הרצוי בכלל הוא ש"הוא? משל בך" - זכרים קודמים לנקבות. והיינו, שהמוח? שלוט על הלב (תניא פ"ב ובכ"מ), והמדות צריכות להיות מונהגות על־ידי השכל. כי רק כאשר המדות מונהגות על־ידי השכל, אזי חמדת הלב והנהגת האדם היא ברכעי. ולכן, יעקב "הקדים זכרים לנקבות", כי

(על־פי 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 144 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

(יח) וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוּ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֶן אָרֶם לְבֹא אֶל־יַצְחָק אָבִיו אֲרֻצָּה כְּנָעַן: יח וַדְּבַר יָת כָּל גִּיתוּהֵי וְיָת כָּל קִנְיָנָה דִּקְנָא גִיתֵי קִנְיָנָה דִּי קָנָא בְּפָדֶן אָרֶם לְמִיתֵי לְוֹת יַצְחָק אָבוּהֵי לְאֲרֻצָּא כְּנָעַן:

כַּיִן מִקְנֵה קִנְיָנוּ • מֵה שֶׁקָּנָה מִצֹּאנֹו, עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת וְגַמְלִים וְחֲמוּרִים.

(יט) וְלָבָן הִלְךְ לָגֹז אֶת־צֹאנֹו וְהִתְגַּבֵּב רַחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאֵבִיהָ: יט וְלָבָן אִזַּל לְמַעַז יָת עֲנָה וּכְסִיאת רַחֵל יָת צִלְמִנְיָא דִּי לְאֵבִיהָ:

(יז) וְלָבָן כָּבַר קָדָם לָבָן יֵצֵא לְדָרְךְ הַגְּמֵלִים. עִלְיֹו, עִם מִקְנֵהוּ וְשֹׂאֵר קִנְיָנוּ אֲשֶׁר קָנָהוּ בְּפָדֶן אָרֶם, לְבֹא אֶל יַצְחָק אָבִיו אֶל אֲרֻץ כְּנָעַן. (יח) וְנִהַג כָּל צֹאנֹו וְכָל רְכוּשׁוֹ שֶׁהוּא

שיעור יומי ליום שישי ה' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לא - פרשת ויצא סא  
 כ"י» לגזז את-צאנו • שנתן ביד בניו דרף שלשת ימים בינו ובין יעקב. ותגנב רחל את-התרפים •  
 להפריש את אביה מעבודת אלילים - נחפנה (כ"ה) •

(כ) ויגנב יעקב את-לב לבן הארמי על-בלי הגיד לו כי ברח הוא:  
 כ וכסי יעקב מן לבא דלכן ארמאה על דלא חוי לה ארי אזל הוא:

(כא) ויברח הוא וכל-אשר-לו ויקם ויעבר את-הנהר וישם את-פניו הר הגלעד:  
 כא ואזל הוא וכל די לה וקם ועבר ת פרת ושוי ת אפוהי לטורא דגלעד:

(כב) ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב: כ"י» ביום השלישי • שחרי דרף שלשת ימים היה ביניהם.  
 כב ואתחנה ללבן ביומא תליתאה ארי אזל יעקב:

(כג) ויקח את-אחיו עמו וירדף אחריו דרף שבעת ימים וידבק אתו בהר הגלעד:  
 כג ודבר ת אחוהי עמה ורדף בתרוהי מהלף שבעת יומין ואדבק תה בטורא דגלעד:

כ"י» את-אחיו • קרוביו. דרף שבעת ימים • כל אותן שלשה ימים שהלף המגיד להגיד ללבן, הלף יעקב לדרכו. נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים, דרף שבעת ימים, ולא נאמר: "וירדף אחריו שבעת ימים" •

~ נקודות משיחות קודש ~

החיצוניות בשביל הפנימיות

כלומר: גם הנכרי בעצמו, מצד שרשו (ששרשו של כל דבר הוא בקדושה), הוא מרגיש שצריך להוסיף דבר בקדושה; אלא שלהיותו הצינור הממשיך זאת - זה מתבטא באופן שמבלבלו מהפלתו. אמנם בפנימיות - הרי זה רק להוסיף את הפנה.  
 ומכאן הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:  
 גם כשישנם העלמות והסתרים על עבודת ה', הנה האמת היא שדבר זה בפנימיותו הוא טוב, ורק בחיצוניותו הוא נראה כדבר המעלים. וכאשר האדם יודע שבפנימיות דבר זה טוב ובאופן כזה עובד את עבודתו, על-ידי-זה נפעל שגם בגילוי יראה כך.  
 (על-פי 'לקוטי שיחות' ח"א עמ' 18 - מתוך 'לקראת שבת')

בספר 'אור המאיר' איתא בשם מורנו המגיד ממעוןיטש נ"ע, דמה שרדף לבן אחר יעקב אבינו, הוא מפני שיעקב השאיר אחריו אותיות התורה שעדיין לא ביררם והוציאם מלבן, ולזאת הוצרך לבן לרדוף אחר יעקב - ליתן לו את האותיות שנשארו אצלו. וזאת על-ידי שנוספה פרשה בתורה - סיפור רדיפתו אחרי יעקב.  
 ודווקא מהא, שיכול להיות ענין שבחיצוניות ובפועל הוא לגמרי היפך הקדושה, אמנם בפנימיות הרי הפנה כזה היא לשם שמים - כדי להוסיף בקדושה.  
 על-דרך המבואר בספר תניא קדישא, שבאשר יהודי עומד ומתפלל, ועומד לנגדו גוי ומבלבלו - הרי-זה כדרי לעוררו שיחסיף בכונת התפלה.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(כ) והסתיר יעקב מלבן הארמי ולא הודיעו כי עזב הוא את המקום.  
 (כא) ועזב את המקום הוא וכל אשר לו, וקם ועבר את הפרת ושם מגמתו המקום.  
 (כב) ולכן הובא לדיעת לבן ביום השלישי כי יעקב כבר עזב את המקום.  
 (כג) ולקח וידינו עמו והתחקה אחריו מרחק דרף שבעה ימים והשיגו בהר הגלעד.

כד וַאֲמַתָּא מִימֵר מִן קָדָם יִי לֹות לָבֶן אַרְמָאָה  
בְּחֵילָמָא דִּי לֵילִיא וְאָמַר לֵה אֶסְתַּמֵּר לָךְ  
דִּילְמָא תְּמַלִּיל עִם יַעֲקֹב מִטֵּב עַד בֵּישׁ :

(כד) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל־לָבֶן הָאֲרָמִי בַחֲלֵם הַלַּיְלָה  
וַיֹּאמֶר לוֹ הַשָּׁמֶר לָךְ פֶּן־תִּדְבַר עִם־יַעֲקֹב מִטֹּוב  
עַד־רָע :

כ"ד • מטוב עד-רע • כל טובתן של רשעים, רעה היא אצל הצדיקים (יבמות קג).

כה וַאֲדַבְרִיק לָבֶן יַת יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב פָּרַס יַת  
מִשְׁכְּנָה בְּטוֹרָא וּלְבָן אֶשְׂרֵי יַת אַחוּהֵי  
בְּטוֹרָא דְגַלְעָד :

(כה) וַיִּשְׁגַּג לָבֶן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תָקַע אֶת־אֹהֱלוֹ בְּהָר  
וּלְבָן תָקַע אֶת־אֹחָיו בְּהָר הַגַּלְעָד :

כו וַיֹּאמֶר לָבֶן לַיַּעֲקֹב מַה עֲשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי  
וַתִּנְהַג אֶת־בְּנֵי פְשָׁבוֹת חָרֵב :

(כו) וַיֹּאמֶר לָבֶן לַיַּעֲקֹב מַה עֲשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי  
וַתִּנְהַג אֶת־בְּנֵי פְשָׁבוֹת חָרֵב :

כ"ו • פשבויות חרב • כל חיל הבא למלחמה, קרוי חרב.

כז לָמָּה אֶטְמַרְתָּ לְמִיזֵל וְכִסִּיתָא מִנִּי וְלֹא  
חִוִּיתָא לִי וְשַׁלַּחְתָּךְ פּוֹן בְּחַדְוָא וּבְתוֹשִׁבְתָּן  
בְּתוֹפְסִין וּבְכַנְרִין :

(כז) לָמָּה נִחַפְּאתָ לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי  
וְאֶשְׁלַחְךָ בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתַף וּבְכַנּוּר :

כ"ז • ותגנב אתי • גנבת את דעתי.

כח וְלֹא שְׁבַקְתָּנִי לְנִשְׁקָא לְבָנִי וּלְבִנְתֵי פְעַן  
אֶסְפְּלֵתָא לְמַעֲבָד :

(כח) וְלֹא נִטְשִׁיתָנִי לְנִשְׁקַ לְבָנִי וּלְבִנְתֵי עַתָּה הַסְפַּלְתָּ  
עִשׂוֹ :

כט אֵית חֵילָא בִּידֵי לְמַעֲבָד עִמְכוֹן בֵּישׁ  
וְאֵלְהָא דְאִבּוּכוֹן בְּרַמְשָׂא אָמַר לִי לְמִימֵר  
אֶסְתַּמֵּר לָךְ מִלְּמַלְלָא עִם יַעֲקֹב מִטֵּב עַד  
בֵּישׁ :

(כט) יִשְׁ־לֵאל יְדֵי לַעֲשׂוֹת עִמְכֶם רַע וְאֵלֹהֵי אֲבִיכֶם  
אָמַשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשָּׁמֶר לָךְ מִדְּבַר עִם־יַעֲקֹב  
מִטֹּוב עַד־רָע :

כ"ט • יש-לאל ידי • יש פח וחיל בידי "לעשות עמכם רע", וכל 'אלי' שהוא לשון קדש, על שם עזו ורב  
אונים הוא.

ל וּפְעַן מִיזֵל אֲזַלְתָּ אַרִי חַמְדָּא חַמְדָּתָא  
לְבֵית אַבִּיךָ לָמָּה נִסְבַּתָּא יַת דַּחְלַתִּי :

(ל) וְעַתָּה הָלַךְ הַלְכָתָּ פִּי־נִכְסְךָ נִכְסַפְתָּה לְבֵית  
אֲבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת־אֱלֹהֵי :

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

זאת.  
(כט) האם מצוי בידי פח לעשות  
לכם רע? ! אלמלא אלהי אביכם אמר  
לי אתמול: הנהר לך פי תדבר עם  
יעקב מטוב עד רע.  
(ל) וכעת יצאת לדרך יציאה מחלטת  
פי התגעגעעת אל בית אביך, ובכך  
למה גנבת את הנעבד שלי.

(עוללת לי) פי הספרת ממני, ונהגת את  
בנותי בנופלות בשבי בכח החרב.  
(כז) ולמה ועלמת ועזבת את המקום  
והספרת ממני ולא הודעתני, ואז  
הייתי הולך בלונתך בשמחה ובשירה  
ובתפים ובכנורות.  
(כח) ולא נתת לי אפשרות לנשק את  
בני ובנותי, פעת נכר שמבורות עשית

(כד) ולכן הגיע מלאך מאת ה' אל  
לבן הארמי בחלום הלילה ואמר לו:  
הנהר לך אם תדבר עם יעקב מטוב  
ועד רע.  
(כה) והשיג לבן את יעקב כאשר  
יעקב כבר פרש את אהלו בהר, ולבן  
מקם את אחיו בהר גלעד.  
(כו) ואמר לבן ליעקב: מה עשית בי

שיעור יומי ליום שישי ה' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לא - פרשת ויצא סג  
 כ"י◀ נכספתה • חמדת, והרבה יש במקרא: (תהלים פד) "נכספה וגם כלתה נפשי", (איוב יד) "למעשה ידיד  
 תכסף".

(לא) ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתני  
 פן תגזל את בנותיך מעמי:  
 כ"י◀ כי יראתי וגו' • השיבו על ראשון ראשון, שאמר לו: "ותנהג את בנותי וגו'".

(לב) עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד  
 אחינו הפר לך מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב  
 כי רחל גנבתם:  
 כ"י◀ לא יחיה • ומאותה קללה, מתה רחל בדרך (כ"ה) • מה עמדי • משלך.

(לג) ויבא לבן באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל  
 שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא  
 באהל רחל:  
 לג ועל לבן במשכנא דיעקב ובמשכנא  
 דלאה ובמשכנא דתרתינן לחינתא ולא  
 אשכח ונפק ממשכנא דלאה ועל במשכנא  
 דרחל:

כ"י◀ באהל יעקב • הוא אהל רחל, שהיה יעקב  
 תדיר אצלה, וכן הוא אומר: (לקמן טו) "בני רחל אשת  
 יעקב", ובכללן לא נאמר: "אשת יעקב". ויבא באהל

(לד) ורחל לקחה את התרפים ותשם בכר הגמל  
 ותשב עליהם וימשש לבן את פל האהל ולא  
 מצא:  
 לד ורחל נסיבת ית צלמנא ושותנין  
 בעביטא דגמלא וימיבת עליהון ומשיש  
 לבן ית פל משכנא ולא אשכח:

כ"י◀ בכר הגמל • לשון פרים וכסות, כתרגומו:  
 'בעביטא דגמלא', והיא מרדעת העשויה כמין פר.

(לה) ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לא  
 אוכל לקום מפניך כי ידרך נשים לי ויחפש ולא  
 מצא את התרפים:  
 לה ויאמר לאבוקא לא יתקף בעיני רבני  
 ארי לא אוכל למיקם מן קדמך ארי ארז  
 נשין לי ובלש ולא אשכח ית צלמנא:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

(לא) ויען יעקב (חכם עונה על ראשון ראשון)  
 ואמר: היות שהתיראתי ואמרתני: כדי  
 שלא תכפה אותי על אודות בנותיך.  
 (לב) (ועונה על אחרון אחרון) ומי שמצאת  
 הנעבד שלך עמו, לא יחיה. אל מול  
 ידינו הוכח בעליל איזה דבר שלך  
 הוא עמי וקח אותו, ולא ידע יעקב כי  
 רחל העלימה אותו.  
 (לג) ונקנס לבן אל אהל יעקב ואהל  
 לאה ואהל שתי האמהות ולא מצא  
 דבר, אחרי זאת יצא מאהל לאה  
 ונקנס אל אהל רחל.  
 (לד) והיא כבר לקחה את הפסל  
 ושמה אותו בכר הגמל וישבה עליו,  
 ומשש לבן בידיו את כל האהל ולא  
 מצא דבר.  
 (לה) ואמרה לו: אל תקשה על אדוני  
 היות שאני לא אוכל לקום מבין ידך  
 (מלפניך) כי ידרך הנשים כבר הרגש  
 אצלי, וחפש ולא מצא את הפסל.

לו ותקִיף לַיעֲקֹב וַיֵּצֵא עִם לָבָן וְאֶתִּיב יַעֲקֹב  
וַאֲמַר לָלָבָן מַה חֹבִי מַה סוֹרְחָנִי אֲרִי  
רַדְפָתָא בְּתָרִי:

(לו) וַיַּחֲרַר לַיעֲקֹב וַיֵּרֶב בְּלָבָן וַיַּעֲזֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן  
מַה־פִּשְׁעִי מַה חֲטָאתִי בְּךָ רַדְקַת אַחֲרָי:

כ"ט • רַדְקַת • רַדְפָתָא, כְּמוֹ: (איכה ד) "עַל הַהָרִים דְּלָקוּנוּ", וְכְמוֹ: (שמואל א ז) "מִדְּלַק אַחֲרַי פְּלִשְׁתִּים".

לו אֲרִי מִשְׁשַׁתָּא יַת כָּל מְנִי מַה אֲשַׁכְחָתָא  
מִכָּל מְנִי בִיתְךָ שׁוּי הָבָא קָדָם אֲחִי וְאֲחִיד  
וַיִּוְכַיְחוּן בֵּין תְּרוּנָא:

(לו) כִּי־מִשְׁשַׁתָּא אֶת־כָּל־כְּלִי מַה־מִּצָּאתָ מִכָּל כְּלִי  
בִיתְךָ שִׁים כֹּה נִגְדַר אֲחִי וְאֲחִיד וַיִּוְכַיְחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:

כ"ט • וַיִּוְכַיְחוּ • וַיְכַרְרוּ עִם מִי הִדִּין, אִפְרוּבִי"ר בְּלַע"ז.

לח דַּגְנָן עֲסָרִין שְׁנִין אָנָּא עִמָּךְ רַחֲלִיד וְעִיד  
לָא אַתְפִּילוּ וְדַכְרִי עֲנָךְ לָא אַכְלִית:

(לח) זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רַחֲלִיד וְעִיד לָא  
שִׁפְלוּ וְאִילִי צִאנְךָ לָא אַכְלִיתִי:

אֵיל, שְׂאָם לָא כֵּן, מַה שְׂבָחוּ? אֵילִים לָא אָכַל, אָכַל  
כְּבָשִׁים אָכַל, אִם־כֵּן גִּזְלָן הוּא.

כ"ט • לָא שִׁפְלוּ • לָא הִפִּילוּ עֲבוּרָם, כְּמוֹ: (הושע ט)  
"רַחֵם מִשְׁכִּיל", (איוב כא) "תִּפְלֹט פָּרְתוֹ וְלֹא תִשְׁכַּל".  
וְאִילִי צִאנְךָ • (ב"ק סה) מִכָּאן אָמְרוּ: אֵיל בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי

לט דְּתַבְּרָא לָא אִתִּיתִי לְוַתְךָ דִּהוּה שְׁגִיא  
מִמְּנִנָא מְנִי אַתְּ בְּעֵי לָה נְטִרִית בִּימְמָא  
וְנְטִרִית בְּלִילָא:

(לט) טִרְפָּה לֹא־הִבַּאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אַחְסָנָה מִיָּדִי  
תִּבְקַשְׁנָה גְּנַבְתִּי יוֹם וּגְנַבְתִּי לַיְלָה:

שְׁהִיָּתָה נִפְקַדְתָּ וּמְחַסְרָתָא, כְּמוֹ: (במדבר לא) "וְלֹא נִפְקַד  
מִמֶּנּוּ אִישׁ", תְּרַגְמוּ: 'וְלֹא שָׂא'. גְּנַבְתִּי יוֹם וּגְנַבְתִּי  
לַיְלָה • גְּנֹבֶת יוֹם אוֹ גְּנֹבֶת לַיְלָה, הַכֹּל שְׁלֵמְתִי.  
גְּנַבְתִּי • כְּמוֹ: (איכה א) "רַבִּיתִי בַּגּוֹיִם, שְׂרָתִי בַּמִּדְיָנוֹת",  
(ישעיה א) "מִלְּאֲתִי מִשְׁפָּט", (הושע י) "אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ".

כ"ט • טִרְפָּה • עַל־יָדֵי אֲרִי וְזָאב. אָנֹכִי אַחְסָנָה •  
לְשׁוֹן: (שופטים ט) "קָלַע בְּאָבֶן אֶל־הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יַחֲטֹא",  
(מלכים א א) "אָנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים", חֲסָרִים. 'אָנֹכִי  
אַחְסָנָה' אִם חֲסָרָה, חֲסָרָה לִי, שְׁמִידִי תִּבְקַשְׁנָה.  
אָנֹכִי אַחְסָנָה • תְּרַגְמוּ 'דִּהוּה שְׁגִיא מִמְּנִנָא',

מ הוּתִי בִּימְמָא אַכְלִי שְׂרָבָא וּגְלִידָא  
(הוּה) נְחִית עָלַי בְּלִילָא וְנִדַּר שְׁנַתִּי מִעֵינִי:

(מ) הָיִיתִי בַּיּוֹם אָכְלָנִי חֲרֵב וְקָרַח בְּלִילָה וַתִּדַּר  
שְׁנַתִּי מִעֵינִי:

כ"ט • אָכְלָנִי חֲרֵב • לְשׁוֹן "אֵשׁ אוֹכְלָה". וְקָרַח • כְּמוֹ: (תהלים קמז) "מִשְׁלִיךְ קַרְחוֹ", תְּרַגְמוּ: 'גְּלִידָא'. שְׁנַתִּי •  
לְשׁוֹן שְׁנָה.

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

עֲלִיד, וְכֵן אֵת אֲשֶׁר צָרַכְתִּי אוֹתוֹ  
לְעֲצָמִי, מִיָּדִי תִּתְּבַעְנוּ. טִרְחַתִּי קִשׁוֹת  
בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה.  
(מ) בְּמִשְׁךָ הַיּוֹם קִבַּלְתִּי כְּוִיּוֹת חֵם מִן  
הַרְעָלִים, וּמִגְלִידֵי הַקָּרַח בְּלִילָה  
(כְּוִיּוֹת קָר), וְנִדְרָה שְׁנַתִּי מִמֶּנִּי.

הַבְּעִיּוֹן, וַיִּקְבְּעוּ מִי צוֹדֵק וּמִי אֲשֶׁם  
וְאִידָהּ יִתְקַן לְהַבָּא.  
(לח) הִנֵּה לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה עִמָּךְ,  
רַחֲלִיד וְעִיד לָא נִהְיוּ שְׂכוּלוֹת וְאִילִים  
שִׁבְצָאנְךָ לָא אַכְלִיתִי.  
(למ) וְטִרְפָּה, לָא הִטַּלְתִּי אוֹתָהּ

(לו) וְהִקְשָׁה הַדְּבָר הַזֶּה עַל יַעֲקֹב וְרַב  
עֲמוּ וְעָנָה לוֹ וַאֲמַר: מַה פִּשְׁעִי וּמַה  
שְׂגִיאתִי כִּי נִחַפְזָתָא אֵלַי לְרִדּוֹת בִּי?  
(לז) וַיְכַבֵּר מִשְׁשַׁתָּא אֶת כָּל כְּלִי, מַה  
מִצָּאתָ מִכָּל כְּלִי בִיתְךָ שִׁים אוֹתוֹ  
בְּמָקוֹם הַזֶּה אֶל מוֹל יְדִידִי אֲשֶׁר  
יַעֲבִירוּ בְּקִרְתָּא עַל שְׁנֵינוּ עַל אוֹדוֹת



מא דגן לי עסרין שנין בביתך פלחתיך ארבע  
עשרי שנין פתרתין פנתיד ושתי שנין בענך  
ואשניתא ית אגרי עשר זמנין:

(מא) זֶה-לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע  
עֲשָׂרָה שָׁנָה בְּשֵׂתִי בְנִתִיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ  
וַתַּחֲלֶף אֶת-מִשְׁפַּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מָנִים:

כט"ו ◀ ותחלף את-משפּרתי • היית מְשֻׁנָּה תְּנַאי שְׂבִינִינוּ מִמְּקוֹד לְטָלוּא, וּמִעֲקָדִים לְכַרְדִּים.

מב אילולא פון אלהה דאבא אלהה  
דאברהם ודדחיל לה יצחק הנה בסעדי ארי  
כען ריקן שלחתי ית עמלי וית ליאות ידי  
גלי קדם יי ואוכח פרמשא:

(מב) לוֹלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַפַּחַד יִצְחָק הִיָּה  
לִי כִי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת-עַמִּי וְאֶת-יְגִיעַ כְּפִי  
רָאָה אֱלֹהִים וַיֹּוכַח אִמּוֹשׁ:

שְׂבִינִינוּ עֵינֵינוּ וְהָרִי הוּא כְּמַת. יַעֲקֹב נִתְגַּרָּא לֹאמַר  
”אֱלֹהֵי”, וְאָמַר: ”וּפַחַד יִצְחָק”. וַיֹּוכַח • לְשׁוֹן תּוֹכְחָה  
הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכְחָה הוּא.

כט"ז ◀ ופחד יצחק • לא רצה לומר: 'אלהי יצחק',  
שאינ הקדוש-ברוך-הוא מיוחד שמו על הצדיקים  
בחייהם, ואף-על-פי שאמר לו בצאתו מבאר שבע:  
”אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק”, בשביל



~ שבת קודש ו' כסלו ~

מג ואתיב לבן ואמר ליעקב בנתי פנתי  
ובניא בני וענא עני וכל די את חזי דילי  
הוא ולבנתי מה אעביד לאלין יומא דין או  
לבניהן דילידן:

(מג) וַיַּעַן לְבָן וַיֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הַבְּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים  
בְּנֵי וְהַצֵּאֵן צֵאֲנִי וְכָל אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִי-הוּא וּלְבִנֹתַי  
מִה-אֲעֲשֶׂה לְאַלֵּה הַיּוֹם אוֹ לְבָנִיהֶן אֲשֶׁר יֵלְדוּ:

כט"ח ◀ מה-אעשה לאלה • איך תעלה על לבי להרע להן.

~ נקודות משיחות קודש ~

לעשות זאת בצורה מודרנית, באמצעים חדישים, ולא לעשותם  
”בטלנים”!  
ועל-דרך-זה – ממשיך לטעון – ”הצאן צאני”:  
ותפלה – אינני מתערב, אכל עניני מסחר, ”הצאן” –  
”צאני”, עליך להתנהג בדרך שלי, דרכים של לבן הארמי,  
להתחשב באיסורים של רמאות, השגת גבול וכיוצא בהם.  
שכן, בהנהגה שלך לעסוק בעניני מסחר על-פי תורה,  
”לעשות חיים” (”מאכן א לעבן”).

לבן טען ליעקב אבינו (וכך טוענים יורשי לבן שבכל דור,  
לנכדיו של יעקב) ”הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני”:  
בשלמא אתה (יעקב) בעצמך – יהודי זקן ששייך לדור הישן  
– יכול להתנהג כרצונך, ללמוד תורה יומם ולילה, אכל מה  
רצונך מהילדים? הילדים הצעירים שנמצאים בזמן מודרני –  
טוען לבן – שזכים לי, ”הבנות בנותי והבנים בני”, ולמה הנך  
עושה אותם בעלי-מום שלא יוכלו להתאים את עצמם להנהגת  
העולם?! רצונך ללמדם חרות – מהיכי תתי, אכל עליך

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(מג) וַעֲנָה לְבָן וַאֲמַר לוֹ: הַבְּנוֹת הֵן  
בְּנוֹתַי וְהַיְלָדִים הֵם לְבָדִי וְהַצֵּאֵן הוּא  
צֵאֲנִי, וְכָל אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה שְׁלִי הוּא,  
וּלְכֶךָ מַה אוֹכַל לַעֲשׂוֹת בְּבָנֹתַי הַיּוֹם  
וּבְנֵילְדֵיהֶן אֲשֶׁר הֵן יֵלְדוּ.

אברהם והוא ה' מוראו של יצחק,  
היה לי לעזרה, אזי היית פת משלח  
אותי ריקני. את חלשתי ואת גיעת  
כפי ראה ה' במבט בוחן והוכיח  
בתוכה אמש.

(מא) הנה לי עשרים שנה בביתך,  
שרתי אותך מתוכן ארבע עשרה שנה  
בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך,  
והחלפת שכרי עשרה מננים.  
(מב) אלמלא אלהי אבי, אלהי

”עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך”  
 שיהיו על-פי תורה, שעל-ידי-זה תתבררו ניצוצות הקדושה  
 שנמצאים ברשותו של לכן, ויומשך אלוקות גם בדברים  
 הגשמיים.  
 (משיחת שבת פרשת וישב, ה'תשי"א)

ועל-זה מסר יעקב את נפשו כל כ' שנה שהיה בביתו של לכן  
 – ויחדר שנתו מעיניו, ועד ש"לא שכב" – לא רק בשביל  
 ענגנים רוחניים, כלימוד התורה בבית עבר, אלא גם על ענגנים  
 שאודותם טוען לכן ששייכים אליו, "הבנות בנותי והבנים בני  
 והצאן צאני", על ענגנים אלה מסר יעקב את נפשו (כאמרו

מד ויקען אתא נגזר קים אנא ואת ויהי  
 לסייד ביני ובינד:

**(מד) ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והיה לעד  
 ביני ובינד:**

כש"י ◀ והיה לעד • הקדוש ברוך הוא.

מה ונסיב יעקב אבנא וזקפה קמא:

**(מה) ויקח יעקב אבן וירימה מצבה:**

מו ואמר יעקב לאחיה לקוטו אבניו ונסיבו  
 אבניו ועברו דגורא ואכלו תמן על דגורא:

**(מו) ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים  
 ויעשו גל ויאכלו שם על-הגל:**

כש"י ◀ לאחיו • הם בניו שהיו לו אחים, נגשים אליו לצרה ולמלחמה (כ"י).

מו וקרא לה לכן יגר שהדויתא ויעקב קרא  
 לה גלעד:

**(מו) ויקרא-לו לכן יגר שהדויתא ויעקב קרא לו גלעד:**

כש"י ◀ יגר שהדויתא • תרגומו של גלעד.

מח ואמר לכן דגורא דדין סהיד ביני ובינד  
 יומא דין על כן קרא שמה גלעד:

**(מח) ויאמר לכן הגל הזה עד ביני ובינד היום  
 על-כן קרא-שמו גלעד:**

כש"י ◀ (על-כן קרא-שמו) גלעד • גל עד.

מט וסכותא די אמר יסך מימרא דיי ביני  
 ובינד ארי נתפסי גבר מחברה:

**(מט) והמצפה אשר אמר יצף יהיה ביני ובינד כי  
 נסתה איש מרעהו:**

אחד מהם לחברו: "יצף ה' ביני ובינד" אם תעבר  
 את הברית. כי נסתה • ולא נראה איש את רעהו.

כש"י ◀ והמצפה אשר אמר וגו' • והמצפה אשר בהר  
 הגלעד, וכמו שכתוב: (שופטים יא) "ויעבר את-מצפה  
 גלעד". ולמה נקרא שמה מצפה? לפי שאמר כל

נאם תעני ית בנתי ואם תסב נשין על בנתי  
 לית אנש עמנא חזי מימרא דיי סהיד ביני  
 ובינד:

**(ג) אם-תענה את-בנתי ואם-תקח נשים על-בנתי  
 אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינד:**

פירוש רבי סעדיה גאון (פרוייקט רס"ג)

אותו גלעד.  
**(מט)** והוא המצפה כי אמר: יצפה  
 השם ביני ובינד כי נסתה כל איש  
 מעם חברו.  
**(ג)** כי לא תענה את בנותי ולא תקח  
 נשים נוספות עליהן. אין אתנו איש

ואכלו שמה על הערמה.  
**(מו)** ולכן פנה אותה לכן בשם  
 ערמת העדות, ויעקב פנה אותה  
 בשפה העברית גלעד.  
**(מח)** ואמר לכן: תל האבנים הזה  
 הוא עד ביני ובינד היום, לכן פנה

וכעת בא נכרת ברית אני ואתה,  
 ויהי עד ביני ובינד.  
**(מה)** ולקח יעקב אבן והציב אותה  
 מצבה.  
**(מו)** ואמר יעקב לחבריו: לקטו  
 אבנים! ואספו אבנים ועשו ערמה

שיעור יומי לשבת קודש ו' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לב - פרשת ויצא  
 כ"י • בנתי בנתי • שתי פְּעָמִים, אף בְּלִהָה וְזִלְפָה בְּנֹתָיו הָיוּ מִפְּלֶגֶשׁ. אִם-תִּעַנֶּה אֶת-בְּנֵי • לְמוֹנֵעַ מֵהֶם  
 עֹנֵת תִּשְׁמִישׁ (יזמא ע"ז) •

(נא) וַיֹּאמֶר לְבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הִגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמִּצְבָּה  
 אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ:

כ"י • יריתי • כמו: "ירה בים", פנה שהוא יורה החץ.

(נג) עַד הִגַּל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אִם-אֲנִי לֹא-אֶעֱבֹר  
 אֵלֶיךָ אֶת-הִגַּל הַזֶּה וְאִם-אֲתָהּ לֹא-תֵעָבֵר אֵלַי  
 אֶת-הִגַּל הַזֶּה וְאֶת-הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרַעָה:

כ"י • אם-אני • הרי 'אם' משמש בלשון 'אשר', כמו: (לעיל כד) "עד אם דברתי דברי". לְרַעָה • (כ"ז)  
 אי אתה עובר, אבל אתה עובר לפרקמטיא.

(נד) אֱלֹהֵי אֲבֹתָם וְאֱלֹהֵי נַחֹר יִשְׁפֹּטוּ בֵּינֵנוּ אֱלֹהֵי  
 אֲבִיהֶם וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפִתְחַד אָבִיו יִצְחָק:

כ"י • אלהי אברהם • קדש (כ"ז) • ואלהי נחור • חול. אלהי אביהם • חול.

(נה) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר וַיִּקְרָא לְאָחִיו לֵאמֹר לֶחֶם  
 וַיֵּאכְלוּ לֶחֶם וַיֵּלִינוּ בְּהָר:

כ"י • ויזבח יעקב זבח • שחט בהמות למשטה. מאכל קרוי לחם, כמו: (דניאל ה) "עבד לחם רב", (ירמיה  
 א) "נשחיתתה עץ בלחמו".

לב (א) וַיִּשְׁפֹּם לְבָן בַּפֶּקֶר וַיִּנְשֹׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו  
 וַיְבָרֵךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבָן לְמִקְמוֹ:

(ב) וַיַּעֲקֹב הֵלֵךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ מְלֹאכֵי אֱלֹהִים:

כ"י • ויפגעו-בו מלאכי אלהים • מלאכים של ארץ ישראל, באו לקראתו ללוותו לארץ. דיני:

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

זר, התבונן בתשומת לב פי ה' עד ביני ובינך.  
 (נא) ואמר לו גם כן: זאת היא הערמה וזאת היא האבן המצבת אשר אני מורה באצבעי עליהן, ביני ובינך.  
 (גב) והנה תל האבנים הזה הוא עד וזאת האבן המצבת - עלי פי לא  
 אעבר אותן אליך, ועליך - פי לא תעבר אותן אלי להרע.  
 (גג) אלהי אברהם וגם אלהי נחור ישפטו בינינו, אלהי אביהם, ונשבע יעקב בה' שהוא מוראו של אביו יצחק.  
 (גד) ושחט יעקב זבח בהר, וקרא לידידיו לאכל מזון, ואכלו מזון ונמו בהר.  
 (א) והשפים לבן לפני הגן החמה ונשק לבניו ולבנותיו ואחל להם. אחרי זאת יצא לדרך וחזר אל מקומו.  
 (ב) ויעקב יצא לדרך אל נתיבו ופגשו אותו מלאכי ה'.

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פֶּאֶשֶׁר רָאִים מַחְנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא  
 גַּוְאָמֶר יַעֲקֹב כִּד חֲזַנִּין מִשְׁרִיתָא מִן קָדָם  
 יי דין וקרא שמא דאתרא הוא מחננים:  
 פ פ פ

כ"ד • מחננים • שתי מחנות, של חוצה-לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (כ"ד)

ותנחומא :

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק"י, מחננים סימן חסלת פרשת ויצא

## ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכו - רכח

פירוש רבי סעדיה גאון (פרויקט רס"ג)

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פֶּאֶשֶׁר רָאִים: זֶה צָבָא ה' וְקָרָא שְׁם הַמָּקוֹם הַהוּא 'בְּעַל שְׁנֵי הַצְּבָאוֹת'.

### אגרות קודש

ב"ה, י"ג מ"ח תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' חשון, בו כותב אודות היחסים בביתו וההשפעה שיש לזה על המצב בעניני תורה ומצות שהוא שלא כדבעי.

והנה אף כי ידועים דרכי תורתנו תורת חיים שהם דרכי נועם ושלום, אבל ביחד עם זה נצטוינו גם כן, הוכח תוכיח, ז.א. שדרכי נועם ושלום הם הצורה דכל הענינים וכל ההצעות והאופן באיזה דרך יש להשפיע על הזולת, אבל התוכן צריך להיות מכוון להוראות תורתנו תורת חיים, ואם הנ"ל הוא בהנוגע להזולת - בהנוגע לאשתו עאכ"כ שהציווי להתנהג בדרכי נועם ושלום, אבל אין זה מרשה כלל, ח"ו, כלשונו במכתבו, לנסוע בשבת ר"ל וכיו"ב, כי כל ציווי תורתנו הק' במקומם עומדים וכנ"ל, ועאכ"כ עניני שבת השקולה כנגד כל המצות.

פשוט ג"כ שהביטוי במכתבו, להפקיר את אשתו ר"ל, אין זה בא בחשבון כלל, אבל הרי שני הענינים גם יחד, דואהבת לרעך כמוך והוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, נצטוינו גם יחד מבורא עולם ומנהיגו היוצר יחד לבם של כל בני ישראל וידע אופן הכי טוב להשפיע עליהם, אלא שכיון שאדם נוגע לעצמו ויכול להטות הדין בכל הענינים בס מעונין, יציע גם הוא לפני ידידיו יראי שמים המצב - והם יורוהו.

במ"ש בסיום מכתבו, מהו פשר חלומות שראה וכו', ידוע מאמר רז"ל, כל החלומות הולכים אחר הפה, ולכן יפתרם לטובה בטוב האמיתי הוא התורה והמצוה, עתד רוח, וציווי על ההליכה בתורתנו ומצותי' מחיל אל חיל, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

## לוח תהלים

יום ראשון, ל' מרחשון < פרק כ, מפרק קמה עד סוף פסוק קנ

יום שני, א' כסלו < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום שלישי, ב' כסלו < מפרק י עד סוף פרק יז

יום רביעי, ג' כסלו < מפרק יח עד סוף פרק כב

יום חמישי, ד' כסלו < מפרק כג עד סוף פרק כח

יום שישי, ה' כסלו < מפרק כט עד סוף פרק לד

שבת קודש, ו' כסלו < פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח

### ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

## תניא יומי

### ~ יום ראשון ל' מרחשון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנה, והנה תפלה... עד עמ' קנה, עד האצי':

שבטבע כל אחד מישראל להקדוש-ברוך-הוא, לא גרעא – אינה גרועה, מהבל פיהן של תינוקות של בית רבן, – ילדי ה"חדר" שלומדים תורה, דסליק לעילא, – שעולה למעלה, מפני שהוא הבל שאין בו חטא, וסליק לעילא – הבל הפה של

תינוקות של בית רבן עולה למעלה, אף אם הוא שלא לשמה ממש, – כי אם, מיראת הרצועה שביד הסופר, – ה"מלמד", הרי, שלימודם, במקרה זה, הוא רק מפני פחד הרצועה – ואף-על-פי-כן זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך גם כשלימוד התורה הוא

סתם – לא שלא בכונה, הרי שאין בלימוד זה שום חטא (שלא כפי שהדבר בלימוד תורה שלא לשמה, לשם פניה), ולכן זה עולה למעלה, ועין שם – בוזהר, דף רנה עמוד ב, שהמלאכים הם מעלים ההבל של תינוקות של בית רבן עד האצילות:

והנה, תפלה פסולה – תפלה עם מחשבות זרות, עדיפה – מתורה "שלא לשמה" ממש, – מאשר תורה מתוך פניה של כבוד וכדומה, שיהיא – תורה שלא לשמה ממש, היא תחת השמש – כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה, כנזכר לעיל מהזוהר שתורה היא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, אך כשהוא "עביד בגין יקרי", כשהוא לומד מתוך פניה של כבוד וכדומה, היא תחת השמש, ותתפלה – גם תפלה פסולה, היא גו רקיע בו' – היא ברקיע תחתון, כנזכר לעיל, הרי שבפרט זה

תפלה פסולה היא למעלה מתורה שלא לשמה ממש, אבל תורה סתם שאינה "שלא לשמה" רק מאהבה מסתרת טבעית – להקדוש-ברוך-הוא, שיש בכל יהודי בטבע, כי גם כשהוא לומד תורה סתם, מפני שכך הרגילו אותו ללמוד תורה – אבל הרי בפנימיות יש בזה האהבה המסתרת

תפלה פסולה היא למעלה מתורה שלא לשמה ממש, אבל תורה סתם שאינה "שלא לשמה" רק מאהבה מסתרת טבעית – להקדוש-ברוך-הוא, שיש בכל יהודי בטבע, כי גם כשהוא לומד תורה סתם, מפני שכך הרגילו אותו ללמוד תורה – אבל הרי בפנימיות יש בזה האהבה המסתרת

### קונטרס אחרון

והנה תפלה

פסולה עדיפה מתורה שלא לשמה ממש שהיא תחת השמש והתפלה היא גו רקיע בו'. אבל תורה סתם שאינה שלא לשמה רק מאהבה מסותרת טבעי' לא גרעא מהבל פיהן של תינוקות של בית רבן דסליק לעילא מפני שהוא הבל שאין בו חטא וסליק לעילא אף אם הוא שלא לשמה ממש מיראת הרצועה שביד הסופר וע"ש דרנ"ה ע"ב שהמלאכים הם מעלים ההבל של תינוקות שב"ר עד האצי':

### ~ יום שני א' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנה, להבין מ"ש בפע"ח... עד עמ' 310, דו"א בו'.

– הוא, עלידי התפלה דנקא, – בירור הניצוצות דתהו שנפלו בקליפת "נוגה" מצד

### קונטרס אחרון

להבין מ"ש בפע"ח דבזמן הזה עיקר הבירור ע"י התפלה דוקא אף שתלמוד תורה למעלה

להבין מה שכתוב בפרי עין חיים, דבזמן תהו – בדורות האחרונים, עקר תפירור

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש ש"א פ"ז". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה משנת לקמן הטעם הוא לאו דוקא בזמנה"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" - היינו שאו נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' ופסד"ז - (אבל לא מזכיר תפלה - שרק היא משנה ומרפא החולה וכו') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם חורבן ביהמ"ק "היו זזין פב"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" - שעפ"ז מובן שכשהסתלקות גדלה יותר ( - בזמנה"ז) מוכרחת התפלה יותר. ועייג"כ אגה"ק ספ"ה וס"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה - ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים - ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדוד: איך הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו'". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחלת קור"א (ד"ה הא' והב') - דמ"ן דנוקבא ה"ז מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקמת שפתי

נמשך בהן "אור אין סוף" על ידי שמקיימים מצוות במעשה בכוח העשייה של האדם, שהוא הרי החיצונית שבאדם (הרי עיקר ההמשכה ממשיכים "אור אין סוף" – על ידי תורה ומצוות – הוא ב"אצילות"), רק שמתלבשים בבריאה יצירה עשייה, בתורה ומצוות הגשמיים שבעולם הזה. – מהמשכת המוחין הנמשך ב"אצילות" – נעשה התלבשות בתורה שבעולם הזה, ומההמשכה שבחיצונית הכלים של "ז"א דאצילות" – נעשה התלבשות במצוות שבעולם הזה – הרי זה פועל רק בגשמיות של התורה והמצוות – אך לא בגשמיות העולם. אבל

התפלה היא המשכת אור אין סוף ברוך הוא לבריאה יצירה עשייה דוקא, לא בדרך התלבשות בלבד, – שהאור מתלבש בדבר אחר ואותו דבר נמשך בעולם הזה, כפי שהדבר בתורה, רק האור – של "אין סוף" ממש, – פועל בעולם הזה, לשנות הנבראים ממצות שהם, שיתרפא החולה, – על ידי בקשת "רפאינו" שבתפלה, וירד הגשם משמים לארץ וילידה ויצמיחה. – על ידי ההמשכה של "ברכת השנים", הרי שהאור פועל שינוי בנבראים הגשמיים. מה שאין בין בתורה ומצוות, שאין שני בקלף התפילין – שעליהם נכתבו פרשיות התפילין, על ידי הנחתן – של התפילין, בראש ובזרוע. – על ידי הנחת התפילין על הראש, לא מתהווה שינוי בקלף התפילין מצד המשכת המוחין ושיעבוד המוח הנמשך על ידי התפילין שבראש, ועל ידי הנחת התפילין על היד לא מתהווה שינוי בקלף התפילין על ידי ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה לשעבד הלב. וְגַם בְּמִצְוֹת שֶׁעֲשִׂיתָן הוּא גֹמֵר מִצְוֹתָן – שלא כפי שהדבר בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן מניחין אותן על הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות שעשיתן היא השלמתה של המצוה (כמו למשל כתיבת ספר תורה, או הקמת סוכה) בהתאם לדיעות שעשיית הסוכה עצמה יש בה משום מצוה<sup>(8)</sup> – כאן יש כבר שינוי בדבר עצמו כשהמצוה נעשית –

"שבירת הכלים" שהיתה בתהו, שבני ישראל (נשמות בגופים) מבררים אותם מהקליפה ומעלים אותם לשורשם הנעלה שבתהו, דבר הנעשה גם על ידי קיום מצוות מעשיות שעושים בדברים גשמיים שחיותם היא מקליפת "נוגה", וגם על ידי לימוד התורה שנתלבשה בדברים גשמיים, ויהודי לומד אותה בפיו ובשפתיו הגשמיים, וגם על ידי תפלה שהיא עבודה רוחנית שהנפש האלקית "פועלת" על הנפש הבהמית (שחיותה היא מקליפת "נוגה"), שתתברר ותגיע לאהבת השם יתברך – אומר ב"פרי עץ חיים", שבזמן הזה, עיקר בירור ניצוצות התהו, הוא על ידי ענין התפלה דוקא, אף

שתלמוד תורה למעלה מהתפלה. – שהרי יתלמוד תורה כנגד כולן<sup>4</sup>, למעלה גם מ"עיון תפלה", מדוע, איפוא, עיקר הבירור הוא על ידי תפלה דוקא? – הענין הוא, שעל ידי תורה ומצוות מוסיפין אור באצילות כו', – הרי ישנה ההמשכה שב"סוד שורש", כמה שקבע הקדוש ברוך הוא שיומשך גילוי "אור אין סוף" ואלקות בעולמות, וישנה ההמשכה ש"בסוד תוספת", מה שעל ידי עבודה ממשיכים הוספה בזה, וה"תוספת" – "מרוכה על העיקר", למעלה מעלה מכפי שזה נמשך "בסוד שורש". הרי שעל ידי תורה ומצוות ממשיכים "בסוד תוספות", הוספה באור של עולם ה"אצילות". ברוש – ממשיכים אור אין סוף ברוך הוא בכלים – וספירות דאצילות; על ידי תלמוד תורה – ממשיכים "אור אין סוף" בפנימיות, דהיינו המשכת המוחין; – שכשם שלימוד התורה הוא הרי במוחין והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל למעלה המשכת מוחין בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות הספירות), וְבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת – ממשיכים "אור אין סוף" בחיצונית הכלים, שהם בחינות: נצח הוד יסוד, שבעשר ספירות "זעיר אנפין" שבאצילות; – "זעיר אנפין", ששת המדות, הן הרי "פרצוף" שלם שיש בו עשר ספירות, הרי שב"נצח הוד יסוד" (חיצונית ה"ז"א") שהן "לבר מגופא"<sup>5</sup> (מחוץ לגוף "פרצוף" ז"א) –

הוי מעשה) - ואולי הבי' דשם - כשצ"ל החזרת פב"פ כו' משא"כ כאן (בזמה"ז) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העליון - העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם הניצוצות דעשי - כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב. 4. פאה פראק א' מ"א. 5. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 6. ע"פ לשון הכתוב - ישע"י נה, י. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מקדים ראש לזרוע - בתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש (מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י בענינו - היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאינו בה עשי' כלל בעת ההנחה) ל"מצוות שעשיתן הוא גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל וקשרתם". 8. שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

גבול שלמעלה – בלי גבול אמיתי, שהרי ה"העלאת מין" צריכה להיות מעין בחינת ואופן האור שעליה להמשיך, ובשעה שזה בבחינה של בלי-גבול באדם – הרי זו "העלאת מין" להמשיך ה"בלי גבול שלמעלה" – אין סוף, וְהַיְיָנוּ עַל־יְדֵי גְבוּרֹת דִּשְׁמֵ

ס"ג, שְׁתֵּן הֵן הַרְפֵּ"ח – 288 נִיצוּצֵינּוּ כו'. –

האהבה וה"רצוא" של "בכל מאדך" בעבודת התפלה שלו, נעשות באדם על ידי ההמשכה מגבורות של שם "ס"ג", השם שהוא מקור לרפ"ח ניצוצות התהו, הבאים מכלים דתהו, שספירות דתהו היו ב"רצוא" בלי הגבלה, כך גם ה"רצוא" והאהבה של הנשמה הוא

בבחינת "בכל מאדך", בלי הגבלה. וְלִבְּנֵי נִקְרָאת הַתְּפִלָּה "חַיֵּי שְׁעָה", הֵיא – "שעה" היא מְלֻכּוֹת הַיּוֹרְדֹת בְּבְרִיאַת הַיְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – הפירוש הפשוט של "חיי שעה" הוא, שתפלה היא בקשה על עניני העולם הנתונים תחת גדר הזמן: בקשה לרפואה, שלום ומזונות, כפי שרש"י מפרש. כאן מפרש רבנו הזקן כפי שהדבר הוא בשרוש, בספירות העליונות, שספירת ה"מלכות" היא הרי מקור הזמן, שכן, ב"מלכות" ישנו הענין של "מלך מלך ימלוך", מְלֻכָּה בְּהוּה, מְלֻכָּה בְּעֵבֶר ו"ימלוך" בעתיד, ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת להחיות עולמות בריאה-יצירה-עשיה, הרי זו חיות העולמות שיש בהם ענין הזמן. הרי כיוון שעל ידי תפלה ממשיכים המשכה בבריאה-יצירה-עשיה, וזאת על ידי ספירת ה"מלכות", מקור בריאה-יצירה-עשיה – לכן נקראת תפלה "חיי שעה", וְתוֹרָה – נקראת "חַיֵּי עוֹלָם"<sup>20</sup>, – שבספירות, "עולם" הוא "זְעִיר אֲנִפִּין"<sup>21</sup>, כִּי רמ"ח פְּקוּדֵינּוּ – 248 מצוות-העשה של תורה, הֵן מְתַחַלְקִין פְּעֻשָׁר בְּלִים דְּעֵשָׂר סְפִירוֹת ד' זְעִיר אֲנִפִּין" כו'. – ו"זעיר-אנפין" היא הרי ספירות שב"אצילות", וב"תורה אור" סוף פרשת תרומה, כתוב שז"א היא סוף עולמות האין-סוף, למעלה לגמרי מבריאה-יצירה-עשיה.

אך, הרי הַשְּׁנוּי – שמתהווה בדבר, הוּא עַל־יְדֵי אָדָם, וְלֹא בְּיְדֵי שָׁמַיִם כְּכַתְּפִלָּה, – שהתפלה פועלת שינוי בעולם, בחולה שיתרפא וכו', שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַמְּשַׁכֵּת הַחַיּוֹת מֵאֵינְן סוּף פְּרוּף־הוּא, שְׁהוּא לְבָדוּ "כֹּל יָבוּל"; – ובכוחו לשנות

ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של חולה למצב של ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח, וְהַלְבֵּה, – ולכן, כִּי הַמְּשַׁכֵּת אֹר אֵינְסוּף פְּרוּף־הוּא לְמַטָּה, – בעולם הזה אֵי־אֶפְשָׁר פְּלֵי הַעֲלָאת "מִן נוֹקְבִין" מְלַמְטָה דְּנֻקָּא. – שהאדם שלמטה מעלה "מין" ועושה "אתערותא דלתתא" (התעוררות

מלמטה) בעבודתו בתפלה להמשיך "אור אין סוף" למטה, וכפי שיסביר רבנו הזקן מיד להלן, שזו עבודה בבחינת בלי-גבול של האדם, שהיא כלי להמשיך הבלי-גבול שלמעלה וזוה מתבטא ה"העלאת מין". מֵהַשְּׂאִינְבֵּן לְתַלְמוּד תוֹרָה שְׂבֻאֲצִילוֹת, – לפני שההמשכה נמשכת על ידי לימוד התורה, שהמשכה זו היא, כאמור לעיל, בעיקר ב"אצילות", הַמְּיֻחָדֵת – התורה מיוחדת בְּלֹא־הֶכִי – בין כך, בְּמֵאֲצִיל פְּרוּף־הוּא. – ב"אור אין סוף" שהאציל עולם ה"אצילות". וכיוון שאין על המשכה זו להיות המשכת "אור אין סוף" למטה – לא נדרשת "העלאת מין" מלמטה. הוספת כ"ק רבינו: "ואיך זה מין (ושייכות) לאא"ס – ע"ז מברא" – וכיצד זה יכול להיות "מיין נוקבין" (ושייחה לה שייכות) ל"אור אין סוף" – על כך מסביר רבנו הזקן להלן: וְהַעֲלָאת "מִן נוֹקְבִין" בְּמַחוּ וְלָבוּ שְׁל אָדָם, הִיא בְּחִינַת – אהבת "רִשְׁפֵי אִשׁ" בְּלֵי גְבוּל, – כמו "אין סוף", וְ- אהבה בלי גבול זו נְקִרָאת "מֵאֲדָךְ", – האהבה שהיא "בכל מאדך", בלי גבול של האדם. למרות שזה "מאדך", "מאד" שלך, שבאדם אחד זה בלי גבול ובאדם שני זה בבחינת גבול, ובנוסף על כך שהאדם כולו הוא הרי מוגבל, ואפילו הבלי-גבול שלו הוא גם כן גבול, בכל זאת מספיק הדבר – כִּי לְעוֹרֵר בְּחִינַת אֵינְסוּף, – ובלי גבול, בלי

9. שבת י, א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל שע"י תומ"צ ממשכין מוחין וכו' ב"ס דז"א".



## ~ יום שלישי ב' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 310, והנה במ"א כתב... עד עמ' 310, שבבי"ע דוקא.

אֲכָרִין ד'יָעִיר אַנְפִּין", – ז"א" לגבי "כתר" נקראת "מטה" לגבי "מעלה", ומתחלקת תהמשכה לתרי"ג – 613 המשכות פרטיות, לפי פתינת ערך המצות, כגון בצדקה ונמילות חסדים נמשך אור אינסוף ברוך הוא

לחיצוניות הכלי דחסד ד'יָעִיר אַנְפִּין", – חסד דרועא ימינא", על ידי חסד למטה נמשך ב'דרועא ימינא" מחדס ד'אצילות", כלומר, כשם שה'אתערותא דלתא" (ההתעוררות מלמטה) של האדם היא בפעולה של חסד, כך היא ה'אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הפועלת למעלה המשכה של חסד (חסד דז"א), ובקיום הדינין – על ידי קיום המצוות בענינים של דינים, נמשך "אור אין סוף" בחיצוניות גבורה,

– של ז"א, ובקרימים ב'. – כשהאדם מרחם או מעורר רחמים על נפשו – נמשך על-ידיז"א "אור אין סוף" במדת הרחמים (תפארת) של ז"א. ודרך ומעבר תהמשכה – הנמשכת מ'אור אין סוף" בחיצוניות הכלים דז"א, הוא על-ידי פנימיות הכלים ומוחיתיהן, שהן – בעבודתו של בן ישראל, דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שכליים – הנוצרות על ידי שכל והתכונות, או טבעיים, – אהבה ויראה שבטבע כל אחד מישראל – הראשונות הן מוחין, והשניות הן מדות, ש – בספירות שלמעלה הן פתינות מוחין דקטנות ונדלות. – "מוחין דקטנות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה טבעיים, ו"מוחין דגדלות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה הנוצרות על ידי השכל (שכליים). על כל פנים, אין גם סתירה ממה שהוא אומר שכל תרי"ג המצוות נמשכות מאור (והמשכה) אחד, מה"לכנונית" וכו', שכן זה כפי ששורש המשכה הוא בעונג וחפץ העליון של "כתר". ולכן, בקש משה רבנו עליו השלום מאד לקיים המצוות מעשיות התלויות בארץ, – כפי שהגמרא<sup>13</sup> אומרת, שמה

והנה, במקום אחר<sup>11</sup> כתב<sup>12</sup> שרמ"ח – 248 מצות-עשה הן בה' חסדים – של ז"א דאצילות, שכל מצות-עשה, היא הרי כלי לחסד ולהמשכת אלקות, ושם"ה – 365 מצוות לא-תעשה בה' גבורות וכו', – של ז"א דאצילות, שגבורות

הן הרי ענין של צמצום והגבלה – באות מהן מצוות הלא-תעשה שהן הגבלה לעצירת השפעת הקדושה שלא תגיע ל'חיצונים", ובמקום אחר כתב<sup>13</sup> שהן – תרי"ג (613) המצוות, הן תרי"ג ארחין נמשכין מחד ארחא ב', – 613 דרכים (המשכות), הנמשכות מ"דרך" אחת (מקור והמשכה), שהוא לבנונית וכו'. – לזבן וחסד של "כתר עליון", שם אין גבורה כלל, כפי הלשון בזהר (שם): "לית שמאלא בהאי עתיקא" –

אין שמאל וגבורה ב'עתיק" (בפנימיות ה"כתר"), כ"אם חסדים בלבד. הרי לכאורה יש בכך משום סתירה: כאן הוא אומר שרמ"ח המצוות הן בכלים של עשר ספירות דז"א, ובוזוהר אומר שרמ"ח מצוות-עשה הן בה' חסדים, ושם"ה לא-תעשה בה' גבורות של ז"א, ובמקום אחר בזהר הוא אומר, שהמצוות הן במדרגה שהיא "לכנונית" (הלובן של "כתר עליון") שאין בה גבורות כלל? אך הענין, שכל המצוות לתקן רמ"ח – 248 אברי יעיר אנפין", על-ידי המשכת אור אינסוף ברוך-הוא במוחין, הכלולין בה' חסדים וה' גבורות, – על דרך-משל באדם, הנטיה במוח לחסד ולגבורה; הרי, כיוון שענין המצוות הוא לתקן רמ"ח האברים של ז"א – לכן אומרים, שמצוות הן בכלים של הספירות דז"א. וכיוון שמתקנים רמ"ח האברים דז"א על ידי המשכת "אור אין סוף" במוחין, שהם בה' חסדים וה' גבורות – לכן הוא אומר לפעמים שהמצוות הן בה' חסדים וה' גבורות. ומקור המוחין הוא לבנונית ב', – של "כתר", הוא הענג והפץ העליון להמשיך האור למטה לרמ"ח

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". 12. ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קט, א". 14. סוטה יד, א.

כאן, מדוע עיקר הביורור הוא על ידי תפלה, למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הביורור של תפלה הוא העלאת ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר בתהו, ועל-ידיה – למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה שבזמן הזה עיקר הביורור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן (קסב, ב) שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית גדולי הערך", נעשה הביורור באופן מהיר, בקריאת שמע והברכות שלפני קריאת שמע, ופסקי דומרה בקיצור בלבד – אך בזמן הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלו, נדרש הביורור על ידי תפלה.

שמש רבנו רצה כל-כך להיכנס לארץ ישראל, היה כדי לקיים המצוות התלויות בארץ, ש – המצוות המעשיות הן תכלית ההשתלשלות, להמשיך אור אין-סוף ברוך-הוא לברר הכלים ד"זעיר אנפין" דבריאה-יצירה-עשיה, שבהן הן הרפ"ח – 288, ניצוצין, משבירת הכלים דתהו – לברר אותם על-ידי תורה ומצוות מעשיות שבבריאה-יצירה-עשיה דוקא. הרי, כיוון שזה תכלית כל ההשתלשלות, ושלימות קיום המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל-כך משה רבינו להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות בארץ. על-כל-פנים, הוסבר

## קונטרס אחרון

שהן תכלית ההשתלשלות להמשיך אור א"ס ב"ה לברר הכלים דז"א דבי"ע שבהן הן הרפ"ח ניצוצין ע"י תו"מ מעשיות שבבי"ע דוקא.

## ~ יום רביעי ג' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 310, והנה לקיום מצוה... עד עמ' קנו, אחורי כו'.

המדות, ולא בְּמִהוּתָן, – הוא נדבק במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות ובפנימיות המדות, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וְאֵנֶכִי עֹפֵר וְאֹפֵר". – שלפי המוסבר ב"אגרת הקודש" סימן ט"ו בשם המגיד ממזריטש, שזאת אמר אברהם אבינו על הארת נשמתו שהאירה בגופו מהאור של חסד עליון, שמבלי הבט על האהבה הגדולה (שהיא מדת החסד) שהיתה לאברהם אבינו להקדוש-ברוך-הוא, עד שהיה "מרכבה" לו, אמר על מדת החסד שבנשמתו, שהיא "עפר ואפר" בלבד בהשוואה למדת החסד של הספירות העליונות, ולמשל אפר הוא הרי המהות והעצם של העץ שנשרף והפך לאפר. העץ היה מורכב מארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר. ועל-ידי שריפתו, נתנפרדו שלושת היסודות אש, רוח, מים – בעשן, ונשאר יסוד העפר בלבד, שהוא האפר, הרי למרות שהוא אותו מהות ועצם של העץ, אבל אין לאפר שום ערך לגבי העץ שהיה "עץ נחמד למראה וטוב למאכל", וכעת הוא אפר בלבד. כך, למשל, אין שום ערך למדת החסד והאהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו היא בגוף, לגבי מדת וספירת החסד שבספירות העליונות. על-כל-פנים, הרי שאינו דבק אפילו לא במדות

והנה, לקיום מצוה שא"א אֶפְשֶׁר לַעֲשׂוֹת עַל-יְדֵי אַחֲרֵימ, מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תּוֹרָה<sup>15</sup>, וְאֶפְלוּ – הענינים הנעלים ביותר בתורה, מעשה מְרַפָּה, וְכַל-שֶׁכֶּן – שמבטלים תְּפִלָּה שְׁהִיא בְּחִינַת מוֹחִין וְדְחִילוֹ וְרְחִימוֹ – יראה ואהבה שְׁכָלִיִּים, וְהַטַּעַם בְּנוֹכַח לְעֵיל. – בגלל ענין ביורור הניצוצות הנעשה על-ידי מצוות מעשיות, שזה דוקא הוא תכלית ההשתלשלות. וְעוֹד זֹאת, שְׁבִאֲמַת מֵאֵד גְּדֻלָּה וְנִבְחָה מַעֲלַת הַמְצוּת מַעֲשִׂיית, וְכֵן לְמוֹדָם, – של ההלכות, על מעלת – וגדלות, הַמּוֹחִין שֶׁהֵן דְּחִילוֹ וְרְחִימוֹ – יראה ואהבה שְׁכָלִיִּים. – העליונות מתבטאת (נוסף על ביצוע הכוונה העליונה בענין ה"ביורור") גם בהתאחדות הנפש עם אלקות, דבר הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על-ידי לימוד ההלכות של המצוות המעשיות – גם בכך ישנן עליונות וגדלות לגבי המוחין והאהבה ויראה שכליים, כִּי הֵנָּם דְּכִתִּיב<sup>16</sup>: "וְלִדְבָקָה בּוֹ" – בהקדוש ברוך הוא, וזאת עַל-יְדֵי מְדוּתָיו, – שעל-ידי מדת החסד והאהבה של האדם הוא נדבק במדת החסד של הספירות העליונות שהן דבר אחד עם הקדוש-ברוך-הוא, מְכַלֵּ-מְקוֹם אֵינְנוּ דְּבִק אֶפְלוּ בְּמִדּוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת אֲלֵא בְּמִצִּיאוֹתָן, – ב"מציאות"

15. מועד קטן ט, א. 16. ראה סוטה יד, א. ובכ"מ. 17. וירא יח, כז.

של הספירות העליונות של "אצילות" מתלבשים זה בזה, שהמלוכש הוא "עלול" של המתלבש – מבין ומשיג ה"עלול" ב"עילה" ו"פרצוף" שלו המתלבש בו, **אָבֵל לֹא בְּנִבְרָאִים, אֶפְלוּ** – לא, **בְּנִשְׁמוֹת דְּאֶצִּילוֹת**, – שלמרות שהן הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שהן כבר נפרדו מהכלים של עשר ספירות, כפי שאומר ב"אגרת הקודש" סימן כ"י – הן כבר נקראות "נבראים" ואי אפשר שתהיה להן "תפיסא" והשגה במהות האלקות, **כְּמוֹ שְׂפָתוֹב כְּמוֹ שְׂפָתוֹב**<sup>18</sup> **בְּמִשְׁחָה רַבְּנֵי עֲלִיּוֹר**

**הַשְּׁלוֹם: "וְרֵאִית אֶת אַחֲרֵי כו"י**<sup>21</sup>. – את החיצוניות והמציאות של אלקות ולא את המהות; הרי, שאפילו במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה (לא כפי שזה מצד מצוה – אלא מצד הנשמה) יכול הוא לראות רק את ה"אחוריים" והחיצוניות, שהם המציאות של אלקות, לא את המהות. אך, מעשה המצוות – יסביר רבנו הזקן להלן – הוא ענין של מהות אלקות, ובשעה שיהודי אחוז אתרוג בידו יחד עם שאר המינים ומקיים את המצוה – הרי הוא תופס במהות האלקות. וכך הדבר בכל המצוות המעשיות.

העליונות – רק במציאותן בלבד ולא במהותן. **וְכָל־שֶׁבֶן** – שאינו דבק **בְּאֹר אֵינ־סוּף בְּרוּךְ־הוּא, דְּלִית מִחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא בֵּיה** – שאין מחשבה ה"תופסת" בו, **בְּאֹרֵי וְהַתְּפִשּׁוֹת הַחַיּוֹת מְמַנּוּ וְתַכְרֵךְ**, – אי אפשר להיות

"תפיסא" באור זה, **כִּי אִם בְּמִצִּיאוֹתוֹ, שֶׁהוּא** – אורו יתברך, **שִׁ"מִחַיָּה אֶת בְּלִם", וְלֹא בְּמַהוּתוֹ**, – במהותו אי אפשר להיות "תפיסא". **אֶפְלוּ** – לא לְ – נבראים ולמלאכים של העולמות **עֲלִיּוֹנִים, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב**<sup>18</sup>: **"קְדוּשׁ קְדוּשׁ**

**קְדוּשׁ ה' צְבָאוֹת כו"י"**, – ש"ה צבאות" קדוש ומובדל מהם, כך אומרים הרי השרפים, שהם מלאכים עליונים של עולם ה"בריאה", והם אומרים זאת על "ה צבאות", שאפילו מהות האור קדוש ומובדל מהם, **לְבַד "עֲלוּלִים הַנְּאֻצְלִים"** – המדרגות של עולם ה"אצילות" שהן "עלולים" מהמדרגות הנעלות יותר הנקראות "עילות" לגבי ה"עלולים", וה"עלול" הרי משיג את ה"עילה" שלו, הם **מְשִׁינִים כָּל אֶחָד בְּ"עֲלָתוֹ"** – **כְּפִי הַסֵּדֵר שֶׁ** – נמנה **בְּ"עֵץ חַיִּים"** – **בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת הַ"פְּרָצוּפִים"**, – כפי שמסביר ב"עץ חיים" איך ה"פרצופים"

### קונטרס אחרון

באור א"ם ב"ה דלית מחשבה תפיסא בי באורו והתפשטות החיות ממנו ית' כ"א במציאותו שהוא שמחיה את כולם ולא במהותו אפי' לעליונים כמ"ש קדוש ק' ק' ה' צבאות כו' לבד עלולים הנאצלים משיגים כ"א בעילתו כפי הסדר שב"ע"ח בהתלבשות הפרצופים אבל לא נבראים אפי' בנשמות דאצי' כמ"ש במשה רבינו ע"ה וראית את אחורי כו'.

### ~ יום חמישי ד' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנו, משא"כ מעשה המצות... עד עמ' 312, הלמוד הסוד.

שיחד עם האתרוג הם מהווים מצות ד' מינים, **הַלְבִּישׁ בְּהֵן הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִמְּהוּתָן וְעֲצֻמוֹתָן דְּחֻסְדִּים [פְּנִימִית] [פְּנִימִים] ד' יְעִיר אֲנָשִׁין**, וְחֵינּוּ מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹתָן, –

מחש' שאינן **מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת** – **מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הַמָּה"ה** הִנָּה – אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), אלא

### קונטרס אחרון

משא"כ מעשה המצות מעשה אלקים המה הנה בדרך השתלשלות מכלים דאצי' לבי"ע ממהותן ועצמותן דחיצוניותן כמו עד"מ אתרוג ומוניו הלביש בהן הקב"ה ממהותן ועצמותן דחסדים [פנימית] [פנימים] דו"א והיינו מבחי' חיצוניותן כנודע בכל מצות מעשיות משא"כ האדם אפי' יש לו נשמה דאצי' מאחר שמלוכשת בנוף לא יוכל למצוא בנפשו ולהשיג

למרות שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים – הם הרי בכל זאת מעשים אלקיים. כיצד אכן הדבר? – הרי זה **בְּדִרְךָ הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת מִכְּלִים דְּאֶצִּילוֹת לְבְרָאָה יְצִירַת־עֲשִׂיָּה**, – שהכלים ד"אצילות" הבאים ב"בי"ע" הם

שמחיצוניות החסדים הפנימיים של "זעיר אנפין" מלוכש באתרוג ובמיניו, **בְּנוֹדֵעַ כָּכֵל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. מַה" שְׂאִיזְכֵּן הָאָדָם**, – שבהבנתו ומדותיו הוא מגיע לאהבה וליראה שכליים, **אֶפְלוּ** – אם, יש לו **נְשָׁמָה דְּאֶצִּילוֹת**,

מאחר ש**מְלַבֶּשֶׁת בְּנוֹף** – לא יוכל למצוא בנפשו<sup>22</sup> – ולא יוכל ולהשיג – בשכלו, **מְהוּתָן וְעֲצֻמוֹתָן שֶׁל פְּנִימִית**

**מִמְּהוּתָן וְעֲצֻמוֹתָן דְּחִיצוֹנִיּוֹתָן**, שאר שלושת המינים,

18. ישע' ו, ג. 19. קל, סע"א. 20. תשא לג, כב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין אגה"ק סי"ט". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[בנפש'ו] כמו ב"ת דויקה בידו".

במדותיו של הקדוש-ברוך-הוא שהן מדות ה"אצילות". על-כל-פנים, הרי שאהבה ויראה שכליים שיהודי מקנה לו בתפלה, הן "תפיסה" ודביקות במציאות האלקות בלבד אך לא במהות האלקות. **מה שאין בן האתרוג על-דרך-משל, נמשכה חיותו**

**ונשתלשלה ממהות**

**חינונית דכלים**

**דנוקבא ד"עיר אנפין"**

**דאצילות, שהוא**

**בחינת אלקות, כמו**

**שכתוב ב"עין חיים"<sup>25</sup>**

**שכל הפרות הן**

**באצילות, – ב"אצילות"**

**ישנו השורש לכל**

**ה"פירות", כי למ"ד**

**כלים דאצילות ירדו**

**לבריאה-יצירה-עשיה**

**– להיות האלקות של**

**עולמות ב"ע, (והן יו"ד**

**מאמרות שבהן נברא**

**העולם), על-ידי**

**התלבשות בנזקבא**

**דעשיה, מהות במהות,**

**– שמהות הכלים של**

**"מלכות דאצילות"**

**מתלבשת במהות "מלכות**

**דעשיה", ומ"מלכות**

**דעשיה" הרי נבראים כל**

**הנבראים של עולם ה"עשיה", ביניהם גם הפירות, כמו למשל**

**האתרוג. אך, בדברים גשמיים אחרים האלקות היא באופן של**

**העלם והסתר, ואילו במצוה – היא בגלוי, בלי שום העלם**

**והסתר (כמוסבר בפרק כ"ג בחלק הראשון של ספר ה"תניא"),**

**כי הכלים דאצילות נעשו נשמה בעשיה שחיא – בחינת**

**הנשמה של עולם ה"עשיה" היא בחינת אלקות ממש, לפי**

**שבאצילות "איהו – אור אין סוף", וגרמז'י – הכלים**

**הנקראים "גרמוהי", תר", – הם דבר אחד, המאציל – אור**

**אין סוף", והנאציל, – הכלים ד"אצילות" שנאצלו מ"אור אין**

**סוף" – הם דבר אחד, ועל-ידי התלבשות מהות הנשמה**

**– שמהכלים ד"אצילות", במהות הכלים דנוקבא דעשיה**

**– נתהוה האתרוג. נמצא, כשתופס האתרוג ומנענעו**

**בהלכתו – הרי זה תופס ממש חיותו, המלבש בו**

**מנוקבא דאצילות, – מ"מלכות דאצילות", המיוחדת –**

**"מלכות דאצילות", באור אין-סוף המאציל ברוך-הוא.**

החסדים ד"עיר אנפין" דאצילות (כי האצילות היא בחינת "תיה" בכללות העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשיה, – בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי, ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע

הבחינות של נפש, רוח,

נשמה וחי, שעשיה היא

נפש, יצירה – רוח, נשמה

– בריאה, ואצילות – חי.

הרי ש"אצילות" היא

בחינת חי, שחיא – חי

היא בחינת מקיף

מלמעלה ואינה

מתלבשת בכלי בלל)

– כמו למשל באדם

בחינת חי של נשמתו

היא ה"מקיף" של

נשמתו, שלא כמו בחינת

ה"נשמה" שהיא השגה,

או "רוח" שהיא מדות

וכו' שיש להן הכלי שלהן

בגוף, אבל בחינת חי

היא בחינת הנשמה שהיא

"מקיף", כך גם בעולמות,

בחינת "חי", שהיא

"אצילות" – היא בבחינת

"מקיף", שאינה מתלבשת

כלל בשום כלי, הרי

האדם לא יכול להשיג –

בהיותו בגוף – את מהות בחינת ומדריגת "אצילות", בראם

מציאותו, – בלבד, של החסדים הפנימיים ד"עיר אנפין" –

הוא יכול "לתפוס" ולהשיג, על-ידי דחילו ורחימו – יראה

ואהבה שכליים. ומה שכתוב: "וראית את אחריי", –

וראיה היא הרי ענין ש"לוקח" מהות, הוא בדרך נבואה

דקא (שהוא – הנבואה התפשטות הגשמיות<sup>23</sup>, כמו

שכתוב ב"דעיא מהימנא פ"שת משפטים<sup>24</sup>). – הרי זה

שמשו רבנו ראה בריאה ה"תופסת" את המהות, היה זה אכן

בדרך של נבואה. שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיות –

יכול להיות ענין של ראייה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם

לא מצד נבואה – אין הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות

ומדריגת ה"אצילות", והיינו הטעם, – על כך, לפי שא" –

אפשר לנבוא להשיג כלום במהות האלקות, שהוא

הנבוא, ובלי תשגה – אין זו תלבשה ותפיסא ודבקות

אמתית. – הרי אי אפשר לאדם להיות דבוק באמת אפילו לא

## קונטרס אחרון

מהותן ועצמותן של פנימית החסדים דו"א דאצי' (כי האצי' היא בחי' חיה בכללות העולמות אבי"ע שהיא בחי' מקיף מלמעלה ואינה מתלבשת בכלי כלל) כ"א מציאותן ע"י דחילו ורחימו שכליים. ומ"ש וראית את אחורי הוא בדרך נבואה דוקא. (שהוא התפשטות הגשמיות כמו"ש בר"מ פ' משפטים). והיינו הטעם לפי שא"א לנבוא להשיג כלום במהות האלקות שהוא הבורא ובלי השגה אין זו תלבשה ותפיסא ודבקות אמיתית. משא"כ האתרוג עד"מ חיותו נמשכה ונשתלשלה ממהות חינונית דכלים דנוק' דו"א דאצי' שהוא בחי' אלקות כמו"ש בע"ח שכל הפירות הן באצי' כי למ"ד כלים דאצי' ירדו לבי"ע (והן יו"ד מאמרות שבהן נברא העולם) ע"י התלבשות בנזק' דעשי' מהות במהות כי הכלים דאצי' נעשו נשמה בעשי' שהיא בחי' אלקות ממש לפי שבאצי' איהו וגרמוהי חד המאציל והנאציל וע"י התלבשות מהות הנשמה במהות הכלים דנוק' דעשיה נתהוה האתרוג נמצא כשתופס האתרוג ומנענעו כהלכתו ה"ז תופס ממש חיותו המלוּבש בו מנוק' דאצי' המיוחדת באור א"ס המאציל ב"ה. משא"כ בכוננתו אינו משיג ותופס

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח רס"צ"ח. ה"ל ת"ת פ"ד ס"ס". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטז, ב ואל"ך". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בסופו. וצע"ק מדמייק ומני שם ז' דוקא".

הַלְכוּת אֲתָרוּג – לא כשהוא מכון הכוונה הרוחנית של אתרוג, שעליה דובר לעיל – אלא בלימוד הלכות אתרוג, מְשִׁיג וְתוֹפֵס הָאֲתָרוּג מִמֶּשׁ – שהרי מדובר כאן אודות האתרוג הגשמי בו מקיימים מצוה – לא אודות ענינו הרוחני למעלה – ואת האתרוג הגשמי הוא הרי מבין את מהותו, וּמְצִיאוֹתָּהּ בְּהִלְכָהּ, בְּבְחִינַת דְּבוּר וּמְחֻשְׁבָּהּ, – כשהוא מבטא בדיבור את הדינים וההלכות של אתרוג

ומבין במחשבה את הדינים וההלכות, וְכָל־שֶׁכֶן הַלּוּמֵד הַסּוּד, – של מצות אתרוג, שהוא יודע הענין הפנימי של מצות אתרוג על-פי קבלה וחסידות, וכיוון שהוא הרי מבין את מהותו של האתרוג עצמו, שהרי לא מדובר כאן אודות ענינים רוחניים או אודות מדריגות שלמעלה מזה – פרצופים של עולם ה"אצילות" – אלא מדובר אודות אתרוג גשמי, ובוה הוא יודע את הסוד והענין הפנימי.

שהאציל "מלכות דאצילות". אבל מתעוררת השאלה: הרי אותו דבר הוא גם כשאוחז פרי גשמי אחר שאינו מצוה? התירוץ על-כך הוא: כאמור לעיל, שבדברים גשמיים אחרים, החיות האלקית שבהם היא באופן של העלם והסתר, ואילו במצוה היא בגלוי שהיא "מעשה אלקים" מֵהַדְּ שְׂאִינְכֵן בְּבִנְיַתוֹ – בכוננת מצות אתרוג, אִינוּ מְשִׁיג וְתוֹפֵס, – מהות "מלכות דאצילות", שהיא שורש האתרוג, כפי

סיסביר להלן, אֵף הַיּוֹדֵעַ הַסּוּד, – אף מי שיודע סוד כוונת האתרוג על-פי קבלה וחסידות – בכל זאת אין הוא משיג ותופס על-ידי הכוונה אֵלָא מְצִיאוֹתָהּ, וְלֹא מְהוּתָהּ. – את מציאות "מלכות דאצילות", שורש האתרוג – הוא יודע, תופס ומשיג על-ידי הכוונה, אך לא את המהות של "מלכות דאצילות", שלא כפי שהדבר באחיות אתרוג וקיום המצוה, שהוא אוחז ותופס מהות האתרוג ושרשו באלקות, אֵךְ בְּלִמּוּד



~ יום שישי ה' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 312, אבל דוקא סודות... עד עמ' 312, אשר שם.

של המצוות, שְׂמֻשֵׁיג וְתוֹפֵס הַמְהוּת, – מבחינת טעם אחר אפשר שיהיה לו עדיפות ועליונות, כפי שסיביר להלן, שזה מביא ל"לב שלם", ליראה שהיא תכלית כל המצוות, אך מצד עצמו אין זה עדיף מלימוד ההלכות של המצוות שבהן הוא יודע ומשיג את המהות, וּמְעַלָּה עָלָיו בְּאֵלֵי קַיִם בְּפִעֵל מִמֶּשׁ, – בלמדו ההלכות של המצוה, נחשב לו כאילו קיים את המצוה בפועל ממש, בְּמִוּ שְׂפָתוֹכֶם<sup>26</sup>: "זאת התורה בו". – לעולה ולמנחה, אומרת על-כך הגמרא<sup>27</sup>,

מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי, שבלימוד הנגלה של הלכות המצוות יש בפרט מסויים מעלה מרובה יותר מאשר בלימוד פנימיות התורה, הלימוד של סדר ההשתלשלות, שזה בענין של "מהות", שבלימוד ענינים שהוא יודע את מהותם, כפי שהדבר בהלכות של מצוות הנעשות בענינים גשמיים, ואת הענינים הגשמיים הרי הוא יודע את מהותם, כן חכמתו יתברך שבהלכות, הרי ירדה בענינים

אֲבָל דְּנִקְא סוּדוֹת הַמְצִיאוֹת, – לא סודות המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, כפי שסיביר להלן, אלא סוד המצוה, שאת המצוה עצמה, החפץ הגשמי של המצוה, הוא יודע ומבין את מהותה, דְּלֹא גִרַע מְלִמּוּד הַלְבוּשֵׁיהָ, – של המצוה, וְאֲדַרְבָּה כו', – הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, אֵף שְׂאִינוּ מְשִׁיג הַמְהוּת. – של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה שמדובר בענינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה עצמה – האתרוג – הוא מבין

את מהות האתרוג – הרי שבכללות הענין יש ענין של ידיעה ו"תפיסה" במהות. כל האמור הוא באשר לכוונת וסוד המצוה. מֵהַשְׂאִינְכֵן בְּסִדְר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, – בידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות של העולמות והספירות שלמעלה, אֵף אִם מְשִׁיג הַמְצִיאוֹת – של המדריגות הרוחניות של סדר ההשתלשלות, לֹא עֲדִיף מְצִד עֲצָמוֹ – מצד הדבר עצמו של ידיעת ולימוד סדר ההשתלשלות, בְּלִמּוּד הַמְצִאוֹת – ההלכות

26. צו ז, לו. 27. מנחות קי, א.

ליראה את ה' אלקינו" – הרי שתכלית כל המצוות היא להגיע ל"ליראה את ה' אלקינו". ולימוד פנימיות התורה וידיעת סדר ההשתלשלות, שמקיימים בהם מצות "וידעת היום" ו"דע את אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של "ליראה את ה' אלקינו".

ובלשון רבנו הזקן: **שְׁהוּא**

**הַעֲקָר,** – "לב שלם"

ויראת ה' הם עיקר ותכלית

כל המצוות, וכאמור לעיל,

של"לב שלם" וליראה

מגיעים על-ידי ידיעת

והשגת

ההשתלשלות, למרות

שהיא ידיעת והשגת

המצוות בלבד, וְהַשְׁגַּת

הַמְצִיאוֹת<sup>33</sup> הוא

**לְהַפְשִׁיט** – הענינים של מדריגות סדר ההשתלשלות,

**מִצְוֵי מַצְוֵי בּו'**. – כלומר, שיהיה ציור ברוחניות הענינים.

בהתאם להערת הרבי בכמה וכמה מקומות<sup>34</sup>, לימוד פנימיות

התורה באופן של "יתפרנסון מיני", באופן של "פרנסה"

והשגה, הוא דוקא כשזה בא בביאורים המסבירים את הענינים

בהסברים של שכל והשגה – תורת חסידות חב"ד – כדי שתהיה

השגה והבנה יסודית בענינים אלה, רַק שְׁוֹף – מצות "וידעת

היום", שתהיה ידיעה והשגה באלקות, היא מְצִיָּה אַחַת

מִתְרַיָּג, מ-613 המצוות, וְהָאֲדָם צָרִיף לְקַיֵּם כָּל תְּרַיָּג,

– המצוות, לְפִי שֶׁהֵן הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַמְּהוּוֹת דְּחִיצוֹנִית

דְּבָלִים דְּאַצִּילוֹת, – כפי שהסביר לעיל המעלה שבזה, לְכַף

– לכן, צָרִיף לְהַרְבּוֹת פְּלִמוּד כָּל הַתְּרַיָּג – מצוות, ללמוד

ההלכות של כל המצוות, וְקִיּוּמָן בְּפַעַל מְמַשׁ – שהלימוד

הרי מביא לידי מעשה, לקיים בפועל כל המצוות, בְּמַחְשָׁבָה

דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, שֶׁהֵן בְּרִיאַת הַצִּירָה-עֲשִׂיָּה, – (מחשבה היא

בריאה, דיבור – יצירה, ומעשה – עשייה), לְכַרֵּר בְּרִוּוּיָן אֲשֶׁר

שָׁם. – בעולמות בריאה-יצירה-עשייה, וכפי שהוסבר לעיל,

שבירור הניצוצות הוא תכלית סדר ההשתלשלות.

הגשמיים שאודותם דנים בהלכות – הרי מבין הוא "חכמתו יתברך" בהשגת המהות, ונעשה על-ידי-זה אופן היחוד העליון ביותר של מקיף ומוקף, המבואר בפרק ה' ב"תניא", ששכל האדם מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה של התורה שהיא

חכמתו יתברך, ועל-ידי

זה נעשה גם היחוד של

נפש האדם (שלמעלה

משכל) עם "אור-איך

סוף" ברוך-הוא המלוכב

בחכמתו יתברך. כל

האמור הוא בשעה

שההשגה שהוא מבין

בתורה היא השגת המהות,

וכאמור לעיל, הרי זה

דוקא בלימוד המצוות של

תורה שבהן ישנה השגת המהות, ואילו בלימוד וידיעת סדר

ההשתלשלות, שדנים במדריגות רוחניות, כמו אופנים, חיות

ושרפים של עולמות בריאה-יצירה-עשייה, או אף למעלה מזה –

בפרצופים של עולם ה"אצילות" וכו' – שם אין השגת המהות

אלא ידיעת המציאות בלבד. אף-על-פי-כן – יסביר רבנו הזקן

להלן – ישנה מעלה ועליונות בידיעת ולימוד סדר

ההשתלשלות, שלא זו בלבד שאינה נופלת מלימוד המצוות של

תורה – אלא היא אף למעלה מזה. אֵלָא שְׂיִדְעַת הַמְצִיאוֹת

מִהֶהשְׁתַּלְשְׁלוֹת, היא גַּם-כֵּן מְצִיָּה רְמָה וְנִשְׂאָה<sup>28</sup>, וְאֲדָרְבָּה

עוֹלָה עַל כְּלָנָה, – על כל שאר המצוות ולימוד הלכות התורה,

כְּמֹ שְׁפָתוֹב<sup>29</sup>: "וְיִדְעַת הַיּוֹם בּו'", – כלומר, שצריכה להיות

דעת והשגה באלקות, וכן כתוב<sup>30</sup>: "דַּע אֶת אֱלֹהֶי אָבִיךָ בּו'",

– שגם משמעותו היא שצריכה להיות דעת והשגה באלקות,

וּמְבִיאָה לְ"לֵב שְׁלֵם" בּו', – כפי שמסיים דברי הימים:

"ועבדו בלב שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא שיהיה

"ועבדו בלב שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא תשבית"

ב"לקוטי תורה"<sup>31</sup>, הכוונה היא, שזה מביא ליראה שהיא תכלית

כל המצוות, ככתוב<sup>32</sup>: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה

28. בתניא לפנינו: "מצות רבה ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", ככפנים. וכ"ה גם בלקו"ת

ויקרא ד"ה ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכתב "רמה", ככפנים, ולא כבדפוסים שלפנינו. 29. ואתחנן ד, לט.

30. דברי הימים א' כח, ט. 31. שבהערה 28. 32. ואתחנן ו, כד. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנדודיז - משא"כ בהשגת מציאות

האתרוג שהיא הקדמה להשגת מהותה - לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיות - שהרי המדובר (גם) בעולם העשי' הגשמי -

(ובמילא גם במהות), כ"א להיפך ענינה התפשטות הגשמיות והאפשרות להשיג מהות. [עפ"ז - מובן שייכות "והשגת... כו" כאן]."

34. ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

## ~ שבת קודש ו' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 312, ועוד זאת שבאמת... עד עמ' קנז, לא יראו.

מִלְךָ כּוֹי" – לבני ישראל – ש"ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום", על-פי קבלה, הכוונה: ה"מלכים" והספירות של "עולם התהו", שהם "לפני" ולמעלה מ"מִלְךָ מִלְךָ לבני ישראל" המוסב על עולם התיקון. שכן, עולם התיקון הוא הארה בלבד מ"א"ק", ואילו 'תהו' (שמתהו) בא ענין הניצוצות והביורורים) הוא משם "ס"ג" שמפנימיות "א"ק". וְהִינוּ מְעֻמָּא – וזה הטעם, שְׁהָאֲדָם חַי בְּמִזְוֹנוֹת דּוּמָם צוּמַח־חַי, וּמְקַרְרָן בְּמִ"ה שְׁבוּ, – כיוון שהנשמה באה מעולם התיקון ויש בה שם "מ"ה", ובכוח זה

וְעוֹד זֹאת, – נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה של הנפש (למרות שאהבה ויראה הן ענין ורוחני, ואילו המצוות המעשיות נעשות בדברים גשמיים), מעלה שהיא בגלל ענין ה"ביורורים" הנעשים על-ידי מצוות מעשיות, ואשר הם תכלית ההשתלשלות; הרי זו מעלה מצד הכוונה העליונה והתכלית, המבוצעת על-ידי מצוות מעשיות, אך בעצם אהבה ויראה של הנפש הן למעלה מהמצוות המעשיות. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם בעצם,

### קונטרס אחרון

ועוד זאת שבאמת

הביורין שבבי"ע מרפ"ח ע"י תורה ומצות במחשבה דבור ומעשה גבוהין בשרשן מנר"ן שבאדם כי הן מס"ג שבפנימיות א"ק ונר"ן שכבר נתקנו ע"י מ"ה הוא יוצא מהמצח הארה בעלמא. וז"ש לפני מלך מלך כו' וה"ט שהאדם חי כמזונות דצ"ח ומבררן במ"ה שבו וחי בהם לפי שהם מס"ג. ועוד זאת כמו"ש לפני לא יראו שפנימיות העליון אינו יכול לירד למטה רק היצוניותו ובחי' אחוריים שהוא נובלות חכמה עילאה

היא מבררת הביורורים של הניצוצות שבדומם, צומח וחי, וְחַי בְּהֵם, – לאחר שהאדם מברר הניצוצות שבדומם צומח-חי וממשיך עליהם מעליונות שרשם שבתהו' – הוא "חי" בהם, הם מוסיפים לו תוספת חיות ברותניות, לְפִי שְׁהֵם – הביורורים והניצוצות שבדומם צומח חי בְּמִ"ה ג' – שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" – יצטרך להזדקק עבור חיותו, למזונות שהוא מקבל מדומם צומח-חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"<sup>36</sup>, שלא מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי הוי" שבלחם. ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי" מה"נעשה אדם"<sup>37</sup>, מדוע, איפוא, עליו להזדקק ל"מוצא פי הוי" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא, ה"מוצא פי הוי" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי" שבאדם. שכן, האדם הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא ב"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ובשמות זה שם "ס"ג" שלמעלה משם מ"ה". וְעוֹד זֹאת, – מצד עוד דבר ישנה עליונות במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב<sup>38</sup>: "וּפְנֵי – הפנימיות שלי, לֹא יִרְאוּ"<sup>39</sup> – שְׁפָנִימִית הַעֲלִיּוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לִירֵד לְמַטָּה, – אי אפשר שתהיה בהתגלות למטה, רַק תִּיצַנְיָנוּתוֹ – של העליון, וְבְחִינַת אֲחֻרָיִם, – בלבד, כנאמר לעיל "ופני לא יראו", שְׁהוּא נִבְלָלוֹת חֲכָמָה עֲלֵיָהָ. – חכמה עליונה. הרי שהאהבה

מצד השורש שלהם, הביורורים של המצוות המעשיות הם למעלה מהשורש של הנפש. ובלשון רבנו הזקן: שְׁפָאֲמַת הַבְּיורִין שְׁבְכִרְיָאֵהָ יְצִיחָה עֲשִׂיָה מִרְפ"ח, – מ"מ 288 הניצוצות של תהו, ביורורים אלה מתבררים עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה, – על-ידי לימוד התורה במחשבה ודיבור ועל-ידי מעשה המצוות, וביורורים אלה גְבוּהִין בְּשִׁרְשֵׁן מִנְפְּשֵׁי דְיַחַד נִשְׁמָה שְׁפָאֲדָם, כִּי – הביורורים הֵן מ – שם "ס"ג" שְׁבְכִרְיָאֵהָ יְצִיחָה עֲשִׂיָה מִרְפ"ח, וְנִפְשֵׁי דְיַחַד נִשְׁמָה שְׁבְכִרְיָאֵהָ יְצִיחָה עֲשִׂיָה מִרְפ"ח, הוּא – השם "מ"ה" יוֹצֵא מִחַ"מִּצְח" – של "א"ק", הָאֲרָה בְּעֲלָמָא. – הארה בלבד מבחינת "א"ק" (אדם קדמון), לא פנימיות "א"ק". שם "ס"ג" ושם "מ"ה" הם שניהם מארבעת השמות היוצאים מארבעת האופנים והגימטריאות של שם הוי": כששם הוי' הוא במילוי ווא"וין הוא בגימטריא "ס"ג", והוא שם "ס"ג", וכששם הוי' הוא במילוי אל"פין הוא בגימטריא "מ"ה", והוא שם "מ"ה"; וכידוע בקבלה, שהשם "ס"ג" שייך ל"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ושם "מ"ה" – ל"תיקון". וזה מה שרבנו הזקן אומר, שהביורורים של המצוות המעשיות – שרשם בשם "ס"ג" שבפנימיות "א"ק" (אדם קדמון), שהיא המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות, אך הנפש או הרוח או הנשמה של האדם, שנשמות ישראל הן הרי מ"עולם התיקון", הרי כבר נתקנו על-ידי שם "מ"ה" (ש"מ"ה" – מתקן), ושם "מ"ה" הוא הארה בלבד הבאה מה"מצח" של "אדם קדמון". וְזוּהוּ שְׁפָתוֹב<sup>35</sup>: "לְפָנֵי מִלְךָ

35. וישלח לו, לא. 36. עקב ח, ג. 37. בראשית א, כו. 38. תשא ל, כג. 39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה בכ"ז גם לעיל אגה"ק סי"ט."

המחשבה, שכן היא עדיין למעלה מאותיות, אף-על-פי-כן, הרי חכמה זו – היא, רק הארה מתפשטת ממהות השכל שבנפש ועצמותו, והארה זו היא רק לבוש למהותו ועצמותו של השכל, והשכל – כשלעצמו, הוא הארה ולבוש – בלבד, למהות הנפש. – הרי שאין בהשכלת שכל זה ממהות הנפש, שלא כפי שהדבר בטיפה, שלמרות שהיא גשמית, הרי יש בה ממהות ועצמות הנפש, כפי שיסביר להלן: מהד שאין-כן הטיפה, נמשך בה גם ממהות הנפש ועצמותה המלכשת במחין, ולכן מולידה בדומה לה ממש. – בדומה לנפש, שהרי יש בטיפה מעצמות הנפש. וזהו ההפרש בין עבודת המלאכים היוצאין מ"נשיקין" – שזיווג נשיקין" הוא זיווג רוחני, ובמילא

עבודתם היא עבודה רוחנית, להנשמות היוצאין מהכלים. – שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות הבאות מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם באהבה ויראה של נשמות תהיה המשכה מה"עצם", כיוון שנשמות הרי באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו הזקן הסביר לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו השפעת השכל מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד ולא של "עצם"? יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון שהכלים ד"אצילות" נעשים נשמה לבריאה-יצירה-עשיה, יש במילא מהנשמה שני סוגי השפעה: השפעה של "הארה" שהיא אהבה ויראה שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת במצוות מעשיות. אך הכלים ד"אצילות" נעשו נשמה לבריאה-יצירה-עשיה, – ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה, והלכך – ולכן, דחילו ורחימו – יראה ואהבה שכליים הן כמלאכים ד"נשיקין" – שהוא ענין רוחני והארה בלבד, מהארת חיצונית דחכמה-בינה-דעת – המאירה בבריאה-יצירה-עשיה. – ואין זה "עצם", למרות שזה בא מכלים ד"אצילות", והטעם, – טעמו של דבר הוא, משום דפנימית חכמה-בינה-דעת ומהותו ועצמותו של אור פנימי – אינו יכול להתגלות

והיראה של הנפש על-ידן האדם דבוק במדות העליונות, שהן הפנימיות והעצמיות של הספירות, אי אפשר שיומשך בנפש מפנימיות ועצמות המדות – כ"אם מחיצוניות בלבד, ואילו מהמצוות המעשיות, הבאות מנצח-הוד-יסוד של הספירות,

שהן החיצוניות והגילוי של הספירות – יכול להימשך מפנימיותן ועצמיותן במצוות המעשיות. ועוד זאת, – קיימת מעלה במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש. שכן, האהבה והיראה שהן ענין רוחני, הן למשל כמו דיבור והשפעה של שכל, שהרב משפיע לתלמידו, שנותן לו רק הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא גשמית – יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם יכול להיות "יפה כח הבן מכח האב"<sup>40</sup>, שהענינים

שלא היו בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בבן. על-דרך-זה יסביר רבנו הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות גשמיות, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים", ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה הגשמית מתבטא ה"עצם". שְהַרְי הַדְבָר מְדַבְרֵי חֲכָמָה עֲלָאָה – חכמה עליונה, אינו מוליד, – אינו בורא "יש מאין", כמו למשל מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה של מציאות חדשה, והטיפה שנמשכה מהכלי דחכמה עֲלָאָה – כמו למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, יש בה פתח המוליד ומהנה יש מאין. וגם המושבת חכמה עֲלָאָה – מהאור של "חכמה עילאה", כמו למשל כוח החכמה שבאדם, בלולה בה. – בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה עילאה", והטעם, – טעמו של דבר, מפני שבה – בטיפה, נמשך מהותה ועצמותה דחכמה עֲלָאָה. – כל האמור הוא בקשר לטיפה הבאה מהכלים של "חכמה", מהד שאין-כן בדבור ומחשבה, – שבשכל שהוא מבטא בדבור או מהרהר במחשבה – אין מעצמות ה"חכמה", ואפלו בהשכלת השכל באיזו חכמה – למרות שזו השכלה שלא "נשמעות" בה עדיין אותיות, גם לא אותיות

40. שבועות מח, ס"א. וש"נ.



"וּפְנֵי – הפנימיות שלי,  
לֹא יִרְאוּ" – ולכן מן  
ההכרח שתבוא בהעלם,  
כמו הטיפה למשל.

**קונטרס אחרון**  
דוקא היורדים לְמַטָּה כְּמִיפַת הָאָדָם מְמוּחָזֵן וְכַמּוּ"ש  
וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ.

אֵלָּא עַל־יְדֵי הָאֵרֶת  
הַכְּלִים הַדּוֹקָא, הַיּוֹרְדִים  
לְמַטָּה כְּמִיפַת הָאָדָם  
מְמוּחָזֵן, וְכַמּוּ שְׁכָתוּב:

## אגרות קודש

ב"ה, י"ז מ"ח, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו משילהי תשרי, בו כותב אשר במקרים ידועים נופל ברוחו במאד מאד ושבור ורצוף וקשה לו ללמוד אף שזוהר מכמה ענינים המבוארים בקשר עם זה בספרים.

וכמדומה כבר כתבתי לו, שאחת הנקודות לתקן מצב זה הוא ענין דהיסח הדעת, ומבואר ומובן גם בשכל פשוט שהיסח הדעת אין ענינו מלחמה נגד הענין ולא שקו"ט בו אפילו בשלילת הדבר, כי הרי זה היפך הענין של היסח הדעת, וענינו הוא כפשוטו להסיח דעתו לגמרי מכל אפילו מתקונו ומח' איך שרע הענין וכו', אבל כיון שהמחשבה משוטטת תמיד הרי היסח הדעת אפשר רק באופן שישקיע מחשבתו בענינים מסוג אחר לגמרי, ומה טוב בענין של תורה, ואם מעט אור דוחה הרבה חשך עאכו"כ הרבה אור ובפרט הלימוד במאור שבתורה מקור האור שזוהי פנימיות התורה כמבואר בכ"מ, וההכרח בהיסח הדעת דוקא מבאר בכ"מ ומיוסד ג"כ על תשובת הצ"צ הידועה (נדפסה בשו"ת שלו שער המילואים סי' ס"ב).

במ"ש שקשה לו להשתתף בהתועדות חסידותיות כיון שאין לו חוש בנגון, הוא ע"ד מאמר רז"ל מי שאכל שום וכו' יאכל שום כו', נוסף על שלילת המסקנא שלו מהנ"ל "שאין משפיע עליו כלום", כי אי אפשר הדבר, שהרי האדם בכלל מושפע הוא וביחוד בעת רצון, וכידוע הפתקא דמן שמיא נחית בגודל הענין שפועלת ההתועדות.

בשאלתו באם האדם מחויב לוותר מהרוחניות שלו בכדי להציל הרוחניות של השני, - כבר ידוע מאמר רבי עקיבא ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה, ועיין עד"ז מרז"ל סוטה כא' ב, היכי דמי חסיד שוטה, ועוד כמה מאמרי רז"ל המעידים על האמור, והעיקר בזה הידוע בפירוש הכתוב וצדקה תרומם גוי, שנעשה מוחו ולבו זכים אלפי פעמים ככה, והרי צדקה רוחנית והנוגעת בנפש פשיטא שלא גרעה מצדקה גשמית, מובן שהנ"ל גדרים ישנם, ז. א. שכמו שמחויב להתעסק בטובת הזולת, הנה אין לבן ישיבה לבטל כל סדרי הישיבה ולהתעסק רק בעניני צדקה גשמית או רוחנית, וע"ד סיפור רז"ל הידוע המבלי כו' (ירושלמי פסחים פ"ג הלכה ז'), ועיין ג"כ מו"ק ט' סוף ע"א ושם, אלא כמו בכל עניני תורתנו תורת חיים, יש למצוא דרך הממוצע, וכביאור הרמב"ם ריש הלכות דיעות בארוכה, אלא שכיון שאדם קרוב לעצמו, יש להציע הענין ולפרטו לפני ידידיו והם יורוהו, ויהי רצון שבכל הנ"ל יבשר טוב בהנוגע לפעולתו בעצמו ולפעולתו בהזולת.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

לוח היום יום ...

יום ראשון ל' חשוון, א' דר"ח כסלו תשפ"ה	שבת כט חשוון	ה'תש"ד
	<p>מְבָרְכִים ראש חֹדֶשׁ כְּסֵלוֹ. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יום הַתְּנוּעוֹת.  שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: תּוֹלְדוֹת, שְׁבִיעֵי עִם פִּירְשׁ"י.  תְּהִלִּים: קִמְרָנ.  תְּנַיִא: וּמ"ש בַּפ' פְּקוּדֵי . . . הַאצִּי'.</p>	
	<p>עֲבוּדָה הַקְּדוּשָׁה בְּאֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצַבּוּר, אֵין דֵּי בְּאָר גְּדֹל הַזְּכוּת שֶׁל הַמְּשַׁתְּתָפִים  בְּזוֹה, וְגֵדֵל הַנַּחַת רוּחַ שֶׁל מַעְלָה כַּמְבֹאֵר בְּסִפְרֵי קֹדֶשׁ, וְאִפְסֵי קִצְהוּ בְּקִנְטָרִים  "תְּקַנַּת אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּרַבִּים" (קִבְּץ מִכְּתָבִים, א), וְאֲשֵׁרִיכֶם יִשְׂרָאֵל, וּבְגִלְלֵי זֹאת  תִּתְבָּרְכוּ אַתֶּם נְשִׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם, ה' עֲלֵיהֶם יַחֲיוּ, בְּבְרִיאוֹת נְכוֹנָה וּבְפִרְנָסָה  בְּהַרְחֵבָה גְּדוּלָה, וְלִרְגְלֵיכֶם יוֹשְׁעוּ כָּל עַדַּת יִשְׂרָאֵל שִׁיחֲיוּ בְּמַחְנַכְכֶם הַטְּהוֹר בְּתוֹךְ  כָּלֵל אַחֲנֵנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהַדְּרוּשׁ לָהֶם בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.</p>	

יום ראשון שני ב' דר"ח כסלו תשפ"ה	יום ראשון א כסלו, ראש חודש	ה'תש"ד
	<p>שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: וַיֵּצֵא, פִּרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה עִם פִּירְשׁ"י.  תְּהִלִּים: אִיֵּט.  תְּנַיִא: לַהֲבִין מ"ש בַּפַּע"ח . . . 310 דו"א כו'.</p>	
	<p>בֵּא ר' יְקוּתִיאֵל לִיעֲפֹלְעָר (דַּעַם אֲלֵטֵעַן רַבִּי'ס א חסיד) אִיזו גַּעוּוֹעַן צִיִּטְעוֹן,  וּוֹאָס עַר הָאָט גַּעדֹאוּוֹעַנֵט שַׁחֲרִית מְנַחָה און מַעֲרִיב אִיִּנַע נֶאָךְ דֵּי אַנְדַּעֲרַע, עַס  אִיזו נִיט גַּעוּוֹעַן קִיִּין זְמַן מַפְסִיק זִיִּין.</p>	
	תרגום	
	<p>אַצֵּל ר' יְקוּתִיאֵל לִיעֲפֹלְעָר (חֲסִידוֹ שֶׁל אֲדַמוֹר הַזֶּקֶן), הָיוּ זְמַנִּים שֶׁהָיָה  מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית מְנַחָה וְעַרְבִית בְּזוֹה אַחַר זֶה, לֹא הָיָה זְמַן לְהַפְסִיק.</p>	

יום שלישי	יום שני ב כסלו	ה'תש"ד
	<p>שִׁיעוּרִים. חוּמֵשׁ: וַיֵּצֵא, שְׁנֵי עִם פִּירְשׁ"י.  תְּהִלִּים: יִיזו.  תְּנַיִא: וְהֵנָּה בַּמ"א . . . 310 שְׁבִכִי"ע דוּקֵא.</p>	
	<p>אַדְנֵי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש] בְּאָר פַּעַם בְּמֵאמְרָה, הָא ד'ר' אֲלַעְזָר יְהִיב  פְּרוּטָה לְעַנִּי וְהַדָּר מַצְלִי" [=נִתֵּן פְּרוּטָה לְעַנִּי וְאַחַר כֵּךְ הַתְּפִלָּה], כִּי הָרִי הַתְּפִלָּה  צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּחִיוֹת, וְעַל יְדֵי שְׁנוּתָנִים צְדָקָה לְעַנִּי קֹדֶם הַתְּפִלָּה וּמַחֲיִים אוֹתוֹ,  נִתּוּסָף חִיוֹת הַרְבֵּה בַּתְּפִלָּה. וְנַעֲנַע בִּידוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה לְרַמּוֹ שְׁהַרְבּוּי בְּהַפְלָאָה.  – וְכַמָּה פַּעַמִּים קֹדֶם הַתְּפִלָּה הָיָה אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] מַחְזֵר אַחֲרַי עֲנִי  לְתַן לוֹ לְאָכַל.</p>	

יום שלישי	ג כסלו	ה'תש"ד	יום רביעי
<p>שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש"י.                  תהלים: יח-כב.                  תניא: והנה לקיום . . . קנו אחורי כו'.</p>			
<p>מההפרש בין הנהגת הבעל-שם-טוב להנהגת המגיד, כי הבעל-שם-טוב היה עסוק בנסיעות שונות, והמגיד ישב בביתו. עוד זאת: בימי נשיאות המגיד, כבר היה מפרסם ענין החסידות גם במרחקים, על ידי נסיעות החבריא קדישא, ורבים מבצלי בתים בינונים נתקשרו לתורת החסידות והיו נוסעים למעזריטש.</p>			

יום רביעי	ד כסלו	ה'תש"ד	יום חמישי
<p>שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש"י.                  תהלים: כג-כח.                  תניא: משא"כ . . . 312 הלומד הסוד.</p>			
<p>למים אחרונים נוטלים קצה האצבעות, ואחר-כך מעבירים אותם, כשהם לחים עדן, על השפתים.</p>			

יום חמישי	ה כסלו	ה'תש"ד	יום שישי
<p>שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש"י.                  תהלים: כט-לד.                  תניא: אבל דוקא . . . 312 שם.</p>			
<p>"והנה סלם מצב ארצה" - תפלה היא סלם ההתקשרות של הנשמה באלקות. והגם שהוא "מצב ארצה", התחלת התפלה היא בהודאה לבד, אבל "וראשו מגיע השמימה", בבחינת בטול עצמי. אבל בא לזה על ידי הקדמת ההשגה וההבנה בפסוקי דמרה, ברכות קריאת שמע וקריאת שמע.</p>			

יום שישי	ו כסלו	ה'תש"ד	שבת קודש
<p>שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש"י.                  תהלים: לה-לח.                  תניא: ועוד זאת . . . קנו לא יראו.</p>			
<p>אאמו"ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואס קודם צאת הנפש מהגוף. נאך יעמאלט גייט מען שוין אינגאנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ"ט פון יעדער נאכט האלט מען נאך אין מיטן יריד, און מען קען נאך אויפטאן.</p>			
<p>— תרגום —</p>			

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: קריאת שמע שעל המטה היא בזעיר אנפין [=באופן קטן] כהודוי שבטורם צאת הנפש מהגוף. אלא שאז עוזבים לגמרי את ה'יריד', וכבר מסתים המסחר של "היום לעשותם", ובקריאת שמע שעל המטה של כל לילה, עדין נמצאים בעיצומו של היריד, ואפשר עדין לפעל.

## הלכה יומית לעיון ברמב"ם

### ~ יום ראשון ל' מרחשון ~

#### 'תקנת השבים' בסוכה גזולה

רש"י, גם בסוכה כזו יוצא ידי חובת סוכה, אך לדעת בעל העיטור הרי היא נחשבת כסוכה גזולה.

ומבאר ה'בית יוסף' (שם) שהמחלוקת תלויה בהבנת דין 'תקנת השבים'. מצד אחד, כיון שהתקנה באה להקל על הגולן לעשות תשובה, הרי זה דווקא כשהוא מוכן לשלם, "אבל כשאינו רוצה ליתן דמיה לא תיקנו מידי ואוקמוה אדין תורה שהיא גזולה" ואינו יוצא ידי חובת סוכה, כדברי בעל העיטור. אך אפשר לומר שלאחר שחכמים תיקנו את 'תקנת השבים', שוב לא חילקו בדבר, אלא בכל מקרה תיקנו שהעצים נקנים לגולן ועליו לשלם רק דמים ויוצא ידי חובת סוכה כדעת רש"י.

למעשה, פסקו ה'מגן אברהם' ואדמו"ר הזקן (או"ח שם) כדעת בעל העיטור ש"אם אין הגולן רוצה לתת לו דמי העצים – אינו יוצא ידי חובתו בסוכה זו, שהרי גזולה היא בידו".

הלכות גזלה ואבדה פרק א, הלכה ה: אָפְלו גֹּל קוֹרָה וּבָנָה אוֹתָהּ כְּבִירָה – הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה, דִּין תּוֹרָה הוּא שְׂיִהָרֵם אֶת הַבְּנִין וְיִחְוִיר קוֹרָה לְבַעֲלֶיהָ; אֲבָל תִּקְנוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תִקְנַת הַשְּׂבִיִּים, שְׂיִהָיֶה נוֹתֵן אֶת דְּמֵיהָ וְלֹא יִפְסִיד הַבְּנִין. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּנֵה. אָפְלו גֹּל קוֹרָה, וְעָשָׂה אוֹתָהּ כְּסִפְתָּה הַחֲנִי... נוֹתֵן לוֹ אֶת דְּמֵיהָ.

ל'תקנת השבים' יש השלכה בדיני סוכה:

אם גזל עצים וסיכך בהם את סוכתו, מדין תורה העצים גזולים, ואין יוצאים ידי חובה בסוכה גזולה (סוכה כו, ב), אבל מצד 'תקנת השבים', שלא חייבו את הגולן להחזיר את העצים אלא רק לשלם את דמיהם, יצא ידי חובת סוכה (שם לא, א) ("ומותר לישב בסוכה זו ואפילו לכתחילה" (מג"א או"ח סי' תרלו סק"ד ואדה"ז שם ס"ה)).

ומה הדין במקרה שהגולן אינו מוכן לשלם את דמי העצים – האם הסוכה נחשבת גזולה?

נחלקו ראשונים בדבר (הובאו בטור או"ח סי' תרלו): לדעת

### ~ יום שני א' כסלו ~

#### השבת הגזולה – ללא שהנגול יקבל?

איסורים ואין צריך להחמיר בו מספק, כפי שאמרו בגמרא (ב"מ ל, א) לגבי המוצא אבדה שאינו חייב להשיבה אם יגרם לו הפסד ממון על ידי כך, ומכאן יש ללמוד לכל איסורים שבממון שאינו צריך להפסיד מממונו בשביל ממון חברו, ולכן בספק האם חייב לחברו ממון אינו צריך לתת לו כדי לצאת מספק איסור גזל שהרי אם אינו חייב נמצא שהפסיד מממונו שלא מן הדין ואינו מחויב בכך.

ולכן גם כאן מעיקר הדין אינו חייב לשלם לאחד מהם כי כלפי כל אחד הרי זה ספק האם חייב לו, אלא שחכמים קנסוהו, מאחר שעבר איסור, שישלם לכולם (ראה חידושי הרי"ם ב"מ לו, א).

ויש אומרים כי מעיקר הדין הרי הוא מקיים את מצות ההשבה בכך שמוציא את הממון הגזול מרשותו ומניחו לפניו ומי שיתברר שהוא הנגזל ייטול (וכל עוד לא יתברר, יהא דינו כדין ממון המוטל בספק), ואע"פ שאין הגולן יכול להשיב לנגזל במדבר משום שאיננו מקום בטוח (ראה לעיל פ"א ה"ז) ואם-כך

הלכות גזלה ואבדה פרק ד, הלכה ט: הַגֹּזֵל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה, וְאִינוּ יוֹדֵעַ מִי הוּא הַנְּגוּל, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹכְעוּ וְאוֹמְרִי לוֹ: 'לִי גֹזַלְתָּ' – אֵף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם עֲדִים שְׁגוּל – הָרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבַּע שָׁזָה גֹּזֵל, וּמִשְׁלֵם גֹּזֵל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. אֵף דָּבָר זֶה, קָנָם הוּא שְׁקָנָם אוֹתוֹ חֲכָמִים מִפְּנֵי שְׂעֵבֵר עֲבָרָה וְגוּל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה, אִינוּ חַיִּב לְשַׁלֵּם מִסָּפֵק.

מדין תורה אין התובעים יכולים להוציא מהגולן כשאין ידוע מי הנגזל, ונראה שזהו משום שהמוציא מחברו עליו הראיה' ולאף אחד מהחמישה אין ראייה שהדבר נגזל ממנו (ראה ב"מ לו, א).

אך יש להבין: לכאורה אין מדובר כאן רק על דיני ממונות אלא גם על איסור, שכן כל עוד אינו מחזיר את הגזולה הרי הוא עובר על איסור גזל ומבטל את מצות 'והשיב את הגזולה', ומאחר וספק איסור תורה לחומרא, מדוע לא יצטרך לשלם לכולם מספק?

יש לבאר על פי הסוברים שאיסור גזל שונה משאר

ועל הנגזל להמתין עד שיתברר הדבר או עד שיבוא אליהו, אלא שחכמים קנסו את הגזלן שעבר עבירה וחייבוהו לשלם לכולם (אבן האול, וראה פרי משה גנבה וגולה י"א).

איזו השבה זו כאשר הנגזל אינו יכול ליטול כלל, יש לחלק כי במדבר עצם הממון אינו שמור, אך כשמניחו לפניהם הרי הוא שמור אלא שהנגזל אינו יכול לקחתו מחמת חיסרון בירור, ולכן מעיקר הדין הגזלן מקיים בכך את חובת ההשבה,

## ~ יום שלישי ב' כסלו ~

### מכירה מדומה

בשני אנשים זרים אין להניח שאחד התכוון לתת מתנה לשני ולכן הכסף חוזר לבעליו, אך בין קרובי משפחה מצוי שיתן האחד מתנה לקרובו, ולכן ב'מקדש' את אחותו אנו מניחים שהתכוון לתת לה מתנה (ש"ך חו"מ שנו, ז. משנה למלך כאן). ויש שהקשו – אם כן, יש לחלק בין אם הלוקח והמוכר הם אנשים זרים או קרובי משפחה, ואם הם קרובי משפחה נאמר שהלוקח התכוון לתת למוכר מתנה ואינו זכאי לדרוש את כספו בחזרה, והרי הרמב"ם לא חילק בכך (טיב קידושין, סי' ג. ו).

ולכן ביארו שבמכר לעולם כוננת הלוקח היתה לשם קנין ולא לשם מתנה, ואף שידע שהקרקע גזולה ביד המוכר, חשב שהקרקע תישאר ברשותו בכל זאת או ששיער שהמוכר שגול את הקרקע יגיע להסדר עם הבעלים וירכוש מהם את הקרקע כדי שתישאר ביד הלוקח, ועל סמך זה נתן את כספו, ולכן אם בסופו של דבר הקרקע יוצאת מרשותו, זכאי הוא לדרוש את כספו בחזרה (ראה לחם משנה הל' זכיה ו, כ. טיב קידושין שם).

הלכות גזלה ואבדה פרק ט, הלכה ז: **וְאִם הִפְרִיז אֶת הַיָּדָא וְנִטְלָה מִן הַגְּזֵלָן אֲלֵא הִקְרִין בְּלִבְדֵּי. נִחְלַקוּ אִמּוּרָאִים בְּהִלְכָהּ זו (ב"מ טו, ב):** יש אומרים שהמוכר (הגזלן) אינו צריך להחזיר את דמי הקנייה ללוקח, כי מאחר והלוקח ידע מלכתחילה שהשדה אינה של המוכר, הרי הבין שהמקח אינו חל ונתן את הכסף כמתנה. ויש חולקים וסוברים שיכול לדרוש את כספו בחזרה.

בדומה לכך נחלקו במי ש'קידש' את אחותו: יש אומרים שמאחר וכל אדם יודע כי קידושין אלו אינם חלים, בוודאי התכוין לתת לה את המעות במתנה ואינו יכול לדרוש אותם בחזרה, ויש אומרים שמאחר והקידושין אינם חלים עליה להחזירם.

אך הרמב"ם מחלק בין המקרים: כאן, באדם שקנה קרקע בידיעה שאינה שייכת למוכר, פסק שהמוכר צריך להשיב ללוקח את הדמים. ולגבי ה'מקדש' את אחותו פסק (הל' זכיה ומתנה ו, ט) שהמעות נחשבות כמתנה ואינן חוזרות לבעליהן. ובטעם החילוק יש שביארו:

## ~ יום רביעי ג' כסלו ~

### בין 'זקן מכובד' ל'מכובד בעיניו'

היה זקן ואינה לפי כבודו, ובהמשך הסוגיה אמר רבא "כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר". ולכאורה, לאחר שנקבע הכלל "כל שבשלו מחזיר – בשל חבירו נמי מחזיר", מדוע נוקטת הברייתא דוגמא של 'זקן ואינו לפי כבודו', והרי גם הזקן אם היה מחזיר בשלו צריך להחזיר גם בשל אחר? ומבאר על כך ה'דרישה' (חו"מ סי' ערב סק"ח) שאכן לא תמיד הולכים אחר הכלל ש"כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" וכשמדובר ב"מי שאינו חשוב בעיני הבריות רק שמגביה דעתו ומחשב את עצמו, ומתבייש בזה מהבריות, ובעיניהם אין זו חרפה לו" (ש"ע אדה"ז, הל' מציאה ופקדון סעי' לו) – אזי למרות ש"אילו היה שלו לא היה מחזירם לעצמו", מכל מקום "לא נפטר מלהשיב של חבירו ולקיים המצוה".

הלכות גזלה ואבדה פרק יא, הלכה יג: **מִצָּא שֶׁק אִו קָפָה – אִם הָיָה חֶכֶם אִו זָקֵן מְכַבֵּד שְׂאִין דְּרַבּוּ לְטַל פְּלִים אִלו בְּיָדוֹ, אִינוּ חַיִּב לְהַטְפִּיל בְּתָנוּ; וְאִמְדַּאת דַּעְתּוֹ: אִלוּ הָיָה שְׁלוּ – אִם הָיָה מְחֻזְרֵן לְעִצְמוֹ, כִּד הָיָה חַיִּב לְהַחְזִיר שְׁל חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא הָיָה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אֲפִלוּ הָיָה שְׁלוּ – כִּד בְּשַׁל חֲבֵרוֹ אִינוּ חַיִּב לְהַחְזִיר.**

מלשון הרמב"ם משמע שהדבר נקבע על-פי כבודו של האדם, ולכן "אומד את דעתו אילו היו שלו, אם היה מחזיר לעצמו, כך חייב להחזיר של חבירו", ואם כן, מדוע כתב שמדובר ב'זקן מכובד'?

וכעין זה הקשה המהרש"ל על מקור הדברים בגמרא (ב"מ כט, ב, ל, א): "והתעלמת – פעמים שאתה מתעלם.. הא כיצד..

ולכן גם הברייתא נוקטת דוגמא של 'זקן ואינו לפי כבודו' – להשמיענו, שרק "בזקן ואדם חשוב באמת", יש להשתמש בכלל זה.



## ~ יום חמישי ד' כסלו ~

### החזיר את המציאה לאחר יאוש המאבד

ותירצו: אכן, כאשר השיב את האבידה תיקן את הלאו של 'לא תגזול' וכן קיים את מצות 'השב תשיבם', אבל האיסור 'לא תוכל להתעלם' אינו מתוקן שהרי בתחילה התעלם מהאבידה ולא החזירה לבעליה.

אבל לשון הרמב"ם הוא שאפילו אם החזיר את הדינר אין זו השבת האבידה אלא "מתנה היא זו וכבר עבר על האיסורים" (היינו, גם 'לא תגזול' והשב תשיבם)!

וביאר ה'לחם משנה': לדעת הרמב"ם, בהשבת הגזילה אמנם אינו לוקה על 'לא תגזול' אך אינו מתקן לגמרי את האיסור שעשה וכן לא תיקן את מצוות 'השב תשיבם' (כי עליו להחזיר קודם הייאוש) ואין לו כפרה עד שיעשה תשובה.

וכן ביאר ה'בית יוסף' (ח"מ סי' לד סקט"ו) את דברי הרמב"ם (הל' עדות פ"י ה"ד) לענין פסולי עדות, שהגב פסול לעדות אף אם החזיר את הגניבה כי "לא נעקר שם רשע ממנו בהשבת הגזילה עד שיעשה תשובה" (ימי שלמה, להר"ש קמחי).

הלכות גזלה ואבדה פרק יד, הלכה ו: הַרְוֹאָה חֲבָרו שֶׁנֶּפֶל מִמֶּנּוּ דִּינָר עַל הָאָרֶץ, וְלֹא יָדַע בּוֹ, וְנִטַּל הַדִּינָר קֶדֶם יְאוֹשׁ – עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל שְׁנֵי לְאוּיִן, כְּמֹו שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְאִפְלוּ הַחֲזִיר לוֹ דִּינָר לְאַחַר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ – זֶו מִתְּנָה הֵיא, וּכְבָר עֶבֶר עַל הָאִסּוּרִין.

מבואר בגמרא (בבא מציעא כו, ב): הנוטל את הדינר שנפל מחברו לפני ייאוש בעליו, עובר על עשה 'השב תשיבם' (כי אינו משיב את האבידה) ועל 'לא תגזול' ועל 'לא תוכל להתעלם' (שהתעלם מהשבת האבידה). וגם אם החזיר את האבידה, הרי לאחר ייאוש אין זו השבת אבידה אלא היא כנתינת מתנה, והאיסור שעשה – עשה.

והקשו התוספות (שם, ד"ה מתנה): מדוע נשאר האיסורים כשהחזיר את האבידה, הרי הלאו 'לא תגזול' ניתק לעשה (והשיב את הגזילה), ואם כן, המוצא שהשיב את האבידה בוודאי תיקן את הלאו של 'לא תגזול', וכן קיים את המצוה של 'השב תשיבם'?



## ~ יום שישי ה' כסלו ~

### מציאה בחנות

ולפי־זה מציאה שאינה קטנה כמעות, אכן נקנית לבעל החנות (ואף אם נפלה מאחד הקונים) והמוצא צריך לתת לו אותה. אך הרא"ש (ב"מ שם סי' י) כתב כי מאחר ורבים נמצאים בחנות ואין הבעלים יכול לשמור שלא ייטלו את המציאה, אינה תחת שליטתו ואין חצרו קונה לו. ולפי זה, יש שפסקו שאין חילוק בין מעות לחפצים ובכל אופן אין בעל החנות קונה אותם והם שייכים למוצא (ערוך השולחן ח"מ סי' רס סי"ב בסופו, וראה שו"ת חת"ס או"ח סי' מד).

ובדעת הרמב"ם יש לעיין, שהרי כתב שאין החנות קונה לבעליה "לפי שאינה חצר המשתמרת", בדומה לדברי הרא"ש, ולפי־זה לכאורה אין חילוק בין חפצים גדולים לקטנים. ואם כן, מדוע נקט "המוצא מעות" דווקא?

ויש לבאר לפי דברי הרמב"ם שכותב שאף אם מצא על הדלפק (התיבה) הרי אלו של מוצאם ואינם נקנים לבעל החנות,

הלכות גזלה ואבדה פרק טז, הלכה ד: הַמוֹצֵא מְעוֹת בַּחֲנוּת – אִם הָיוּ בֵּין תְּכָה לְחֲנוּתֵי, הָרִי הֵן שָׁל בְּעַל הַחֲנוּת; וְאִם מוֹצֵאן עַל הַתְּכָה, וְאִין צְרִיף לְזִמְר מִתְּכָה וְלַחֲוִין – הָרִי הֵן שָׁל מוֹצֵאן. וְלִמָּה לֹא תִקְנֶה הַחֲנוּת לְבְּעַל הַחֲנוּת? לְפִי שְׂאִינָה חֲצֵר הַמְּשַׁתְּמֶרֶת; וְאִף עַל פִּי שֶׁבְּעַל הַחֲנוּת בְּתוֹכָה, צְרִיף לְזִמְר: 'תִּקְנֶה לִּי חֲנוּתִי, כְּמֹו שֶׁיִּתְבָּאָר.

במקור הדין במשנה (ב"מ כו, ב) נאמר "מצא בחנות", אך הרמב"ם נקט "המוצא מעות בחנות". האם יש להבין מכך שדין זה נאמר דווקא במעות או הוא הדין לכל מציאה? והנה, התוספות (שם, ד"ה דשתין) ביארו שאם מצא מהתיבה ולחוצו הרי אלו של המוצא ואין בעל החנות קונה זאת ב'קנין חצר' כדין מציאה הבאה לחצרו, כי חצרו קונה לו רק דבר העתיד להימצא, ולא דבר שאפשר שלא יימצא לעולם כגון מעות קטנות.

שהן קטנות ואין עתידות בהכרח להימצא מיד, ויתכן שקודם שיבחין בהם בעל החנות יימצאו על ידי הקונים או יתערבו עם המעות שלהם, אך חפץ אחר הנמצא על הדלפק אכן נקנה לבעל החנות בקנין חצר (אכן הטוען ח"א עמ' תכ).

ואם מדובר בחפץ גדול מסתבר שיימצא מיד על ידי בעל החנות העומד שם, ואם-כן מקום זה משתמר בשבילו (וכשם ש"בין תיבה לחנווני" הרי הם של בעל החנות משום שאין הקונים מהלכים שם והמקום משתמר בעבורו). ולכן נקט הרמב"ם דין זה דווקא במעות

## ~ שבת קודש ו' כסלו ~

### נפל מהגג ברוח שאינה מצויה והזיק

נפל ברוח שאינה מצויה חייב בנזק, מדובר כאשר עלה לגג שיכול ליפול ממנו גם ברוח מצויה אלא שאחר כך באה רוח שאינה מצויה והפילה אותו. וכיון שפשע בעלייתו למקום שיכול ליפול ממנו, חייב על הנזק שנעשה באונס כשנפל ברוח שאינה מצויה (כי "כל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס – חייב". הל' נזקי ממון פ"ב הט"ו).

והב"ח (תור"מ סי' שעה) ביאר:

דברי הטור שהנופל ברוח שאינה מצויה פטור אף מנזק, אמורים ב'אונס גמור', היינו "רוח סערה גדולה וחזקה מפרק הרים ומשבר סלעים". ואילו מה שכתב (בסי' תכא) שחייב בתשלום נזק, מדובר שהנפילה אמנם היתה ברוח שאינה מצויה אך לא חזקה וסוערת כל כך.

והט"ז (שם סק"ב) חילק:

מה שכתב הטור (בסי' תכא) שנפל ברוח שאינה מצויה חייב בנזק, זהו כשעלה על גג שאין לו מעקה (וכפי שציין שם "שלא היה עליו לעלות לגג שאין לו מעקה") והנפילה מגג זה אינה נחשבת 'אונס גמור', אך כשעלה לגג יש לו מעקה והרוח העיפה אותו מעל המעקה, בזה כתב הטור (בסי' שעה) שפטור מתשלום הנזק, כי "אין לך אונס גדול מזה"

הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה יב: מי שִׁנְפַל מִן הַגַּג בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיק – חַיֵּב בְּאַרְבַּעָה דְבָרִים, וּפְטוּר מִן הַבְּשֵׁת. נִפְל בְּרוּחַ שְׂאִינָה מְצוּיָה – חַיֵּב בְּנֵזֶק בְּלִבְדּוֹ, וּפְטוּר מֵאַרְבַּעָה דְבָרִים.

כתב ה'טור' (תור"מ סי' שעה): המזיק ממון חברו "בין במזיד בין בשוגג חייב לשלם, ובלבד שלא יהא אנוס, כגון אם נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה והזיק".

הקשה ה'לחם משנה':

משמעות דברי הטור היא שאם הזיק בנפלו מן הגג ברוח שאינה מצויה פטור מפילו מדמי 'נזק', והרי לדעת רבה (בבא קמא כו, א), וכן פסק הרמב"ם כאן, אם נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק – חייב בנזק, ופטור משאר ארבעה דברים!

יתירה מזו: הרי זו סתירה למה שהטור עצמו כתב להלן (בסי' תכא) "נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה אינו חייב אלא נזק!" ויתירך:

לדעת הטור, רוח שאינה מצויה היא אכן 'אונס גמור' ופטור מפילו מנזק. ומה שאמרו בגמרא (והטור בסי' תכא) שאם

### המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום ראשון עמ' 1

8 סיסין, אבל הָבֵא, בענין חדרים פנימיים, לֹא יֵהָא אֵלָא הֶזְקִיט שְׂטָרָא  
9 – הרי אם היה ביד הלוקח שטר ממש והמוכר היה טוען שהוא  
10 מזויף, מִי (וְכִי) לֹא אֶמְרִינָן לִיה גְּנֵיִם שְׂטָרָה וְאִז קוּם (תחזיקן)  
11 בְּגֵבְהִי, אף כאן נאמר לו הוכח את חזקתך (שהיא במקום שטרן)  
12 שהיתה זו חזקה ראיה, ואז תוכה בדין.

1 מוכר קָאֵי (מוחזק) בְּגֵבְהִי, ועל הלוקח להביא ראיה, אבל הָבֵא,  
2 בענין חדרים פנימיים, לֹאֲקִי בְּגֵבְהִי שֶׁהָרִי יֵשֵׁב בּוֹ שְׁלוֹשׁ  
3 שָׁנִים, והמוכר רוצה להטיל ספק בחזקתו ועליו הראיה. דְּרַב נֶחֱמָן  
4 אֲדָרְבִּי נֶחֱמָן לֹא קָשְׁיָא, הָבֵא, בענין בר סיסין, בִּינֵן דְּאִמְרֵי לִיה מַה  
5 שֶׁקִּנְיִתִי מִדְּבִי בְּרִי סִיסִין אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְקִרְקַע זֶו מִיִּפְתָּרָא דְּבִי בְּרִי  
6 סִיסִין נְרָאִים הַדְּבָרִים שֶׁקָּנָה מִבְּרִי סִיסִין, וְעֲלִיתָ דִּידִיה דְּמֵאָא לְגַלְוֵי  
7 דְּלֵאוֹ דְּבִי בְּרִי סִיסִין הִיא – על המוכר להוכיח שלא קנאה מבר

הדרן עלך מי שמת

## שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ל' מרחשון ~

## הַלְכוּת גְּזֵלָה וְאַבְדָּה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן :

(א) שְׁלֹא לְגֵזֵל. (ב) שְׁלֹא לַעֲשֹׂק. (ג) שְׁלֹא לְחַמֵּד. (ד) שְׁלֹא לְהִתְאַוֹת. (ה) לְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה. (ו) שְׁלֹא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה. (ז) לְהֵשִׁיב הָאֲבֵדָה. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלֵּי :

## פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמיד. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמיד הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

א. כָּל הַגְּזֵלָה<sup>2</sup> אֶת חֲבֵרוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִגְזֹל. וְאֵין לֹקֵין עַל לֹא זֶה<sup>3</sup>, שְׁהָרִי הַפְּתוּב נִתְקוּ לַעֲשֵׂה<sup>4</sup>, שְׁאִם גְּזֵל - חֵיב לְהִתְזַיֵּר; שְׁנֵאמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל - זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה<sup>5</sup>. וְאִפְלוֹ שָׂרַף הַגְּזֵלָה<sup>6</sup> - אֵינוֹ לֹקֵה; שְׁהָרִי הוּא חֵיב לְשַׁלֵּם דְּמֵיהָ, וְכֹל לֹא שְׁנַתֵּן לְתַשְׁלוּמֵין אֵין לֹקֵין עָלָיו.

2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). 3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. 4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז). 5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזלן להשיב את הגזילה. 6) ואי אפשר לקיים שוב את מצוות העשה ככתבה.

ב. וְאִסוּר לְגֵזֵל כֹּל שֶׁהוּא<sup>7</sup> דִּין תּוֹרָה<sup>8</sup>. אִפְלוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִים אִסוּר לְגֵזֵלוֹ אוֹ לַעֲשֹׂקוֹ; וְאִם גְּזֵלוֹ אוֹ עֲשִׂקוֹ - יִחְזִיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא, דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחבירו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד

חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחבירו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(עפ"י לקו"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז). 8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב).

ג. אֵי זֶהוּ גְזֵלָה<sup>9</sup>? זֶה הַלֹּקֵחַ מִמּוֹן הָאָדָם בְּחִזְקָה<sup>10</sup>. כְּגוֹן שִׁחְטַף מִיָּדוֹ<sup>11</sup> מִטְּלָטְלִין, אוֹ שִׁנְכַּס לְרִשְׁתּוֹ שְׁלֹא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים וְנִטְל מִשָּׁם פְּלִים<sup>12</sup>, אוֹ שִׁתְּקַף בְּעַבְדוֹ<sup>13</sup> וּבְכֶהֱמָתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן<sup>14</sup>, אוֹ שִׁירַד לְתוֹף שְׂדֵהוֹ<sup>15</sup> וְאָכַל פְּרוּתֵיהָ, וְכֹל כִּיּוֹצֵא בָּזָה - הוּא גְזֵל. פְּעֻנָן שְׁנֵאמַר: וְיִגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמַּצְרִי<sup>16</sup>.

9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. 10) בחזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. 11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמא שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. 12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. 13) תפס את עבדו בכוח. 14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צז). 15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). 16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזלן (בבא קמא עט:).

ד. אֵי זֶהוּ עוֹשֵׂק<sup>17</sup>? זֶה שֶׁפָּא מִמּוֹן חֲבֵרוֹ לְתוֹף יָדוֹ בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים<sup>18</sup>, וְכִיּוֹן שֶׁתְּבַעוּהוּ כְּבִשׁ<sup>19</sup> הַמִּמּוֹן אֲצִלוֹ בְּחִזְקָה וְלֹא הִתְזַיֵּרוּ. כְּגוֹן שֶׁהִיָּה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ הַלְוָאָה אוֹ שְׁכִירוּת<sup>20</sup>, וְהוּא תוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵלֶם<sup>21</sup> וְקָשָׁה. וְעַל זֶה נֵאמַר: לֹא תַעֲשֹׂק אֶת רֵעֶךָ.

17) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. 18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חבירו לידו שלא ברצון הבעלים. 19) עיכב. 20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא:). 21) תקיף ועושה כחפצו.

ה. כָּל הַגְּזֵלָה חֵיב לְהִתְזַיֵּר הַגְּזֵלָה עֲצֻמָּה<sup>22</sup>, שְׁנֵאמַר: וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל. וְאִם אֲבֵדָה אוֹ נִשְׁתַּנְּתָה<sup>23</sup> - מְשַׁלֵּם דְּמֵיהָ<sup>24</sup>. בֵּין שֶׁהוֹדָה מִפִּי עֲצֻמוֹ



מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. הגזול את חברו בישוב, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הנגזל: אם רצה - נוטל; ואם לאו - אומר לו: איני נוטל אלא בישוב, שמא תאנס ממני כאן<sup>40</sup>. והרי היא ברשות הגזול ובאחריותו<sup>41</sup> עד שיחזירנה לו בישוב. וכן בדמי הגזלה.

40) שמא יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזויינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזול חייב.

ח. הגזול את חברו והבליע לו פחשבוין<sup>42</sup> - יצא<sup>43</sup>. ואם החזיר<sup>44</sup> לכיסו<sup>45</sup> שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו<sup>46</sup> בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר<sup>47</sup>. ואם החזיר לכיס שאין בו פלוס - לא יצא<sup>48</sup>, וחיב באחריות הגזלה עד שיודיעו<sup>49</sup> שהחזיר לכיס פלוני.

42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזול מאחריותו. (44) הגזול. (45) לארנקו של הנגזל. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הנגזל מנה את הכסף שהוחזר לו, אף על פי שהגזול לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פטר את הגזול מאחריותו, אם אבד לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כס שיש בו מעות לבין כס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

ט. כל החומד<sup>50</sup> עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפפור לו שיקנהו ממנו<sup>51</sup>, והכביר עליו ברעים והפציר בו<sup>52</sup> עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים<sup>53</sup> - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תחמד. ואין לוקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה<sup>54</sup>. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד<sup>55</sup>, כענין שנאמר<sup>56</sup>: לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחתם להן - חמוד שיש בו מעשה<sup>57</sup>.

50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובזה אין

בין שבאו עליו עדים שגזל - הרי זה חיב לשלם הקרן בלבד<sup>25</sup>. אפלו גזל קורה ובנאה בכירה<sup>26</sup> - הואיל ולא נשתנית<sup>27</sup>, דין תורה הוא<sup>28</sup> שיהרס את כל הבנין ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים<sup>29</sup>, שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין<sup>30</sup>. וכן כל פיצא בזה. אפלו גזל קורה ועשאה בספת החג, וקא בעל הקורה לתבעה בתוך החג - נותן לו את דמיה<sup>31</sup>; אבל אחר החג - הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט<sup>32</sup>, מחזיר את הקורה עצמה.

22) ואין הגזול יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים (בבא קמא צ:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק ז'). (25) ולא כנגב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שנגב. (26) בניין גדול. (27) מברייתה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדן בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדן בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

ו. הגזול פחות משנה פרוטה, אף על פי שעבר<sup>33</sup> - אינו בתורת השבת גזלה<sup>34</sup>. גזל שלש אגדות<sup>35</sup> שוות שלש פרוטות, והגזל, והרי שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים - חיב להחזיר השלישית<sup>36</sup>, הואיל ובתחלה היתה שנה פרוטה<sup>37</sup>. גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזלה אין כאן<sup>38</sup>, מצות השבת גזלה אין כאן<sup>39</sup>.

33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה:). (36) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול [כך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזול מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשה. 55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרתו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. 56) דומה למה שנאמר. 57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..

י. **כָּל הַמִּתְאַוֶּה<sup>58</sup> בֵּיתוֹ אוֹ אֲשֶׁתוֹ וְכִלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן מִשְׁאָר דְּבָרִים שְׂאִפְשָׁר לוֹ לְקַנְוֹתָן מִמֶּנּוּ - פִּינָן שְׁחֵשֵׁב בְּלִבּוֹ הֵיאָף וְקָנָה דְּבָר זֶה וְנִפְתָּה בְּלִבּוֹ בְּדָבָר<sup>59</sup> עֵבֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִתְאַוֶּה, וְאִין תִּתְאַוֶּה אֲלֵא בְּלִבּ בְּלִבְדוֹ<sup>60</sup>.**

71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קיט. 72) כל הגזול. 73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. 74) שעבירת הגזילה כה חמורה. 75) כגון שאבדה או נשרפה. 76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). 77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. 78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. 79) לעשות תשובה. 80) כי הוא מונע את הגזלנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזלן, כגון קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזלן משלם דמים, הכוונה לגזלן שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. 59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרו לו. 60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

יא. **הַתְּאַוֶּה מִבֵּיאָה לְיָדֵי חֲמוּד, וְהַחֲמוּד מִבֵּיא לְיָדֵי גִזְלוֹ<sup>61</sup>; שְׂאֵם לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לְמַכֵּר אֶף עַל פִּי שְׁהִרְבָּה לָהֶם בְּדָמִים וְהַפְצִיר פְּרָעִים - יָבֹא לְיָדֵי גִזְלוֹ<sup>62</sup>; שְׁנֹאֲמַר: וְחֲמוּדוֹ בְּתִים<sup>63</sup> וְגִזְלוֹ. וְאֵם עֲמָדוֹ הַבְּעָלִים בְּפִנְיֵוֹ לְהַצִּיל מִמוֹנָם<sup>64</sup> אוֹ מִנְעוּהוּ<sup>65</sup> מִלְּגִזֹּל - יָבֹא לְיָדֵי שְׂפִיכוֹת דְּמִים. צֹא וְלָמַד מִמַּעֲשֵׂה אַחָב וְנִבּוֹת<sup>66</sup>.**

61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). 62) ויקח בחזקה. 63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. 64) לאחר שגזלוהו מהם. 65) לפני שגזלו. 66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשרם נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך (מלכים א' כא).

### פָּרָק שְׁנַיִם

1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

א. **הַגִּזְלוֹת שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנִּית<sup>2</sup> אֲלֵא הֵרִי הִיא כְּמוֹ שְׁהִיְתָה<sup>3</sup>, אֶף עַל פִּי שְׁנִיתִיָּאֲשׁוּ הַבְּעָלִים<sup>4</sup> מִמֶּנָּה, וְאֶף עַל פִּי שְׁמַת הַגִּזְלוֹן<sup>5</sup> וְהֵרִי הִיא בְּיַד בְּנִי<sup>6</sup> - הֵרִי זֶה חֹזֶרֶת לְבַעֲלֵיהָ<sup>7</sup> בְּעֶצְמָה<sup>8</sup>. וְאֵם נִשְׁתַּנִּית בְּיַד הַגִּזְלוֹן, אֶף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה - קִנְיָהּ בְּשָׁנִי<sup>9</sup>, וּמִשְׁלָם דְּמֵיהָ פְּשַׁעַת הַגִּזְלוֹת<sup>10</sup>.**

61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). 62) ויקח בחזקה. 63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. 64) לאחר שגזלוהו מהם. 65) לפני שגזלו. 66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשרם נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך (מלכים א' כא).

יב. **הָא לְמַדְתָּ, שְׁהַמִּתְאַוֶּה<sup>67</sup> - עוֹבֵר בְּלֹא אֶחָד<sup>68</sup>, וְהַקּוֹנֶה דְּבָר שְׁהַתְּאַוֶּה בְּהַפְצִיר שְׁהַפְצִיר בְּבַעֲלִים אוֹ בְּבִקְשָׁה מִיָּה - עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאוּיָן. לְכָף נֹאֲמַר: לֹא תִחְמוּד' וְלֹא תִתְאַוֶּה<sup>69</sup>. וְאֵם גִּזְלוֹ<sup>70</sup> - עֵבֶר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיָן.**

2) בבא-קמא סו. 3) בשעת הגזילה. 4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.). 5) בבא-קמא קיא: 6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. 7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזלן, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזלן, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. 8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). 9) "אמר רבה, שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. 10) אפילו השביחה ביד הגזלן.

67) ואינו מוציא חפצו לפועל. 68) לא תתאוה. 69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). 70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו.

ב. **וְדִין זֶה<sup>11</sup> דִּין תּוֹרָה הוּא<sup>12</sup>, שְׁנֹאֲמַר: וְהִשִּׁיב אֶת הַגִּזְלוֹת אֲשֶׁר גִּזַּל. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה<sup>13</sup> לְמַדוּ<sup>14</sup>: אֵם הִיא בְּשִׁגְזוּלָה - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ<sup>15</sup>, וְאֵם נִשְׁתַּנִּית בְּיָדוֹ - מְשַׁלֵּם דְּמֵיהָ<sup>16</sup>. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא נִשְׁתַּנִּית<sup>17</sup> - קָנָה הַגִּזְלוֹן כָּל הַשִּׁבְחָה שְׁהַשְּׂבִיחָה אֲחֵר יָאוֹשׁ, וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֲלֵא פְּשַׁעַת הַגִּזְלוֹת<sup>18</sup>. וְדָבָר זֶה מִדְּבָרֵיהֶם<sup>19</sup>, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשִּׁבְחָה<sup>20</sup>. וְכַשְּׁמַחְזִיר לוֹ הַגִּזְלוֹת, שְׁמִין לוֹ הַשִּׁבְחָה<sup>21</sup> וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלוֹת<sup>22</sup>.**

יג. **כָּל הַגִּזְלוֹת אֶת חֲבֵרוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה<sup>71</sup> - כְּאֵלוֹ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ; שְׁנֹאֲמַר: כֵּן אֶרְחוֹת כָּל בְּצַע בְּצַע<sup>72</sup> אֶת נַפְשׁוֹ<sup>73</sup> וְגוֹמַר. וְאֶף עַל פִּי כֵן<sup>74</sup>, אֵם לֹא הִיְתָה הַגִּזְלוֹת קְנִימָת<sup>75</sup>, וְרָצָה הַגִּזְלוֹן לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה<sup>76</sup>, וְכֹא מֵאֲלוּי<sup>77</sup> וְהַחְזִיר דְּמֵי הַגִּזְלוֹת - תַּקְנַת חֲכָמִים הִיא<sup>78</sup>**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. **מְכַר הַגְזֵלָן לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים**,<sup>35</sup> אָף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂבִיחַ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חוֹזֵר לְבַעֲלֶיהָ.<sup>36</sup> מְכַרָּה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל<sup>37</sup> אַחַר שֶׁהַשְּׂבִיחַ - הוֹאִיל וְהַגְזֵלָן יִשְׂרָאֵל וְזוֹ שֶׁהִיא בְּיָדוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה הַשְּׂבִיחַ<sup>38</sup>; וְאִם תִּפְשׂ הַגְזֵלָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.<sup>39</sup>

(35 שם. 36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. 37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. 38) כדן ישראל שקנה ישר מן הגזולן והשביח, ראה הלכה ד. 39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאין מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

ו. **כָּבַד בְּאֶרְנָה**,<sup>40</sup> שֶׁהַגְזֵלָה שֶׁהַשְּׂבִיחָה אַחַר יְאוֹשׁ אוֹ אַחַר שְׁנֵשְׁתַּנִּית - הַשְּׂבִיחַ לְגֵזֵלָן, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׂבִיחַ, אָף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂבִיחָה מְאֻלָּה.<sup>41</sup> פִּיצֵד? גִּזֵּל פְּרָה<sup>42</sup> וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שְׁלִילָה קִדְּם שֶׁתִּבְעוּ בְּדִין<sup>43</sup> בֵּין שְׁעָרִין לֹא יִלְדָּה<sup>44</sup>; גִּזֵּל רְחֵל<sup>45</sup> וְנִטְעָנָה<sup>46</sup> אֶצְלוֹ, בֵּין שְׁעָרִין קִדְּם שֶׁתִּבְעוּ בְּדִין בֵּין שְׁעָרִין לֹא גִזְזָה - הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגְזֵלָה.<sup>47</sup> וְאִם יִלְדָּה וְגִזְזָה - הַגְזֵלָה וְהַגְזֵלָה שֶׁל גֵּזֵלָן; וְאִם עָדִין לֹא יִלְדָּה וְלֹא גִזְזָה - שְׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְזֵלָן, וּמְחִזֵּר הַבְּהֵמָה עֲצָמָה.<sup>48</sup>

(40) למעלה בהלכה ב. 41) וכל-שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט). 42) שם צג: צה. 43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. 44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). 45) שם. 46) נתכסתה בצמר. 47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזולן, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזולן את דמי הולד או דמי הצמר. 48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. **גִּזֵּל פְּרָה מְעַבְּרָת**,<sup>49</sup> וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כֵּן יִלְדָּה; רְחֵל טְעוּנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כֵּן גִּזְזָה - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פְּרָה הָעוֹמֶדֶת לִילְדוֹ<sup>50</sup> וְדְמֵי רְחֵל הָעוֹמֶדֶת לְגִזְזוֹ. וְאִם לִפְנֵי יְאוֹשׁ<sup>51</sup> אוֹ קִדְּם שֶׁנִּשְׁתַּנְּהָה יִלְדָּה אוֹ גִזְזָה - הָרִי הַגְזֵלָה וְהַגְזֵלָה שֶׁל בְּעָלִים, וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַבְּרָה אוֹ נִטְעָנָה בְּיַד הַגְזֵלָן<sup>52</sup>; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים<sup>53</sup> וְלֹא נִשְׁתַּנְּהָה הַגְזֵלָה<sup>54</sup> - בְּרִשׁוֹת בְּעָלֶיהָ הִיא עָדִין<sup>55</sup>, אָף עַל פִּי שֶׁהַגְזֵלָן חִבָּב בְּאֶנְסִיָּה.<sup>56</sup>

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבו. (14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. (18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה. . . משלם כשעת הגזלה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של החכמים. (20) כדי להקל על הגזולן לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזולן את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

ג. **מְכַרָּה הַגְזֵלָן אוֹ נִתְנָה בְּמִתְנָה**, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנְּהָה הַגְזֵלָה<sup>23</sup> - אֵינָה חוֹזֵרֶת בְּעֲצָמָה<sup>24</sup> מִיָּד הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה וְנִתְיָנָה<sup>25</sup> בֵּין לְאַחַר מְכִירָה וְנִתְיָנָה, קִנְיָא הַלּוֹקֵחַ בְּיָאוֹשׁ וְשְׁנוּי רִשׁוֹת.<sup>26</sup>

(23) והגזולן לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו.). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

ד. **הַגְזֵלָן וְהַשְּׂבִיחַ, וּמְכַרָּה<sup>27</sup> אוֹ הוֹרִישׁ לִפְנֵי יְאוֹשׁ<sup>28</sup> - מֵהַשְּׂבִיחַ הוֹרִישׁ<sup>29</sup> וּמֵהַשְּׂבִיחַ מְכַרָּה, וְקָנָה לּוֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשְּׂבִיחַ<sup>30</sup>, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְזֵלָן וּמְחִזֵּר לוֹ הַגְזֵלָה<sup>31</sup>, וְחוֹזֵר הַגְזֵלָן וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְזֵלָן<sup>32</sup>, שֶׁהָרִי לֹא נִתְיָאֲשׁוּ. וְכֵן אִם הַשְּׂבִיחַ הַלּוֹקֵחַ<sup>33</sup> אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְזֵלָן.<sup>34</sup>**

(27) מימרא של רבא (שם צו.). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזולן קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזולן אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידי מפי תקנת השבים, מה-שאי-י-כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזולן. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזולן את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזולן ואחר-כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזולן את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. **בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים?** 63 **בְּשִׁבְחַ הַבָּא מְאֵלָיו**, 64 **כְּגוֹן גְּזוּת וְוִלְדוּת**; 65 **אֶבְל אִם הִיְתָה פְּחוּשָׁה וּפְטוּמָה** 66 - **אֶפְלוּ לְפָנַי יְאוּשׁ נוּטֵל מִן הַנְּגוּל שִׁבְחַ הַפְּטוּם**. 67 **וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה מְשִׁבְחַ שְׂיֵשׁ בּוֹ הוּצָאָה.**

63 שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. 64 שלא עלה לגזול בדמים. 65 שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: 66 שם סה. 67 את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקח?" (שם, וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. **שְׁנוּיֵי הַחוּזָר לְבְרִיתָא** 69 - **אֵינּוּ שְׁנוּיֵי** 70 **פִּיצָד? הַגּוּזֵל עֲצִים וְדִבְקָן בְּמִסְמָרִים** 71 **וְעִשָּׂה מִהֵן תְּבָה - אֵינּוּ שְׁנוּי; שְׁהָרֵי אֶפְשָׁר לְפָרְקָן, וְחוּזְרִין לַחֲזוּת כְּשֶׁהִרְיָה** 72.

68 לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזול, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזול. 69 שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. 70 ואין הגזול קונה את הגזילה, וחייב להחזיר את הגזילה עצמה. 71 בלי לשנות את העצים. 72 שם צג:

יא. **גִּזְל עֶפְרָה** 73 **וְעִשָּׂאָהּ לְבָנָה - לֹא קָנָה** 74 **שְׂאָם יִדְקָן הַלְּבָנָה, תְּחִזֹּר עֶפְרָה פְּשִׁהִיתָה. גִּזְל לְשׁוֹן שֵׁל מִתְּכַתָּה** 76 **וְעִשָּׂאָהּ מְטַבֵּעַ - לֹא קָנָה; שְׂאָם יִתִּיף הַמְּטַבֵּעַ יִחְזֹר לְשׁוֹן פְּשִׁהִיתָה. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה.**

73 מימרות של רב פפא, שם צו: 74 ומחזיר את הלבניה, ונוטל את השבח מן הנגזל. 75 יכתוש דק דק. 76 גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. **אֶבְל הַגּוּזֵל עֲצִים** 78 **וְשִׁפְן וְקִצְצָן** 79 **או חֶקֶק בְּהֵן** 80 **וְעִשָּׂאָן פְּלִים, או שְׁגוּל צְמֵר וְצִבְעוֹ או נִפְצוּי וְלִבְנוּי** 82 **או שְׁגוּל טוּי** 83 **וְעִשָּׂהוּ בְּגָד, או שְׁגוּל לְבָנָה וְעִשָּׂאָה עֶפְרָה** 84 **או אֶבְנִים וְסִתְתָּן** 85 **או מְעוֹת וְהִתִּיךְ - הִרְיָ זָה שְׁנוּי בְּדוּ; שְׂאָם יַעֲשֶׂם מְעוֹת אֲחֵרוֹת - פְּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן** 86 **וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.**

77 בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. 78 שם צג: 79 זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. 80 עשה בהם חלל ובית קיבול. 81 הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. 82 הלבניו על-ידי כיבוס

49 משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתיאשו הבעלים. 50 כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. 51 עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. 52 וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. 53 ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. 54 כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. 55 לבעלים הזכות החוקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. 56 אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. **גִּבְבֵי או גִּזְל** 58 **וְהַקְדִּישׁ וְטָבַח אַחַר שְׁנִתְיָאָשׁוּ הַבְּעֵלִים** 59 - **הִרְיָ הִיא בְּרִשׁוֹת הַגּוּזֵל מְשַׁעָה שְׁהַקְדִּישָׁה בְּלִבְדוּ** 60 **כְּדִי שְׁלֹא יְהִי חוּטָא נְשָׁפְרוּ**; 61 **וְכֵל וְלִדוּתָהּ וְגוּזוּתָהּ מְשַׁעָה גִּבְבָה עַד שְׁעַת הַקְדִּישׁ - שֵׁל בְּעֵלִים** 62.

57 גיטין נה: 58 ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא טו.). 59 אם הקדיש לפני שנתיאשו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). 60 שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתיאשו הבעלים, כמו בגזול שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). 61 אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזול (ראה למעלה סוף הלכה א). 62 גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזול. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחוץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו') ענוש (כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**הַבְּעָלִים לְטַל הַפְּלִי הַשְּׁבוּר - נוֹטְלִין<sup>114</sup>, וּמְשַׁלְּם הַפְּחָת; שֶׁזוֹ תִּקְנָה הִיא לְבְּעָלִים<sup>115</sup>, וְאִם לֹא רָצוּ - הִרְשוּת בְּיָדָן. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּזָה<sup>116</sup>.**

112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזלן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. 113) של כלי שלם. 114) בעל-כרחו של גזלן. 115) דין זה, שאין שמין לגזלן, תוקן לטובת הבעלים. 116) כגון גזל בהמה ומתה.

**טז. גְּזֵלָה שְׁלֵא נִשְׁתַּנְּתָּה<sup>117</sup> וְהוֹקְרָה<sup>118</sup>, אָף עַל פִּי שְׁנֵיתָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה<sup>119</sup> - הָרִי זו חוֹזְרָת לְבְּעָלִים, וְאִין לִגְזֹלָן בְּהַ פְּלוּם<sup>120</sup>. שְׁלֵא תִקְנִין<sup>121</sup> לִגְזֹלָן אֶת הַשְּׁבִיחַ אַחֵר יְאוּשׁ אֲלֵא כְּגוֹן גְּזוּת וְזָדוּת<sup>122</sup>; אֲבָל שְׁבִיחַ הַיֶּקֶר, אִם הֵיחָה הַגְּזֵלָה חוֹזְרָת בְּעֵינֵיהָ<sup>123</sup>, אֵינוֹ זוֹכֵה בָּהּ.**

117) וחייב הגזלן להחזירה בעין. 118) שם סה. בבא-מציעא מג. 119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזלן. 120) אף לא השבח שבעליית המחיר. 121) החכמים. 122) שאם יקחו מן הגזלן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. 123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזלן את שבח היקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

### פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוזלה או שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חבירו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לזה, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

**א. הַגְּזֵל חֲבִיתָּהּ שֶׁל יֵינ מִחֲבֵרוֹ, וְהָרִי הִיא שְׁוָה דִּינָר בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה, וְהוֹקְרָה אֲצִלוֹ וְעֵמְדָה בְּאַרְבָּעָה: אִם שֶׁבֶר הַחֲבִית אוֹ שְׁתָּה אוֹתָהּ<sup>3</sup> אוֹ מִכְרָה אוֹ נִתְּנָה בְּמִתְנָה אַחֵר שְׁהוֹקְרָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, בְּשַׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם<sup>4</sup>; שְׁאֵלו הַנִּיחָה<sup>5</sup>, הֵיחָה חוֹזְרָת בְּעֵצְמָה<sup>6</sup>. נִשְׁבְּרָה מֵאֲלֵיהָ<sup>7</sup> אוֹ אֲבָדָה - מְשַׁלֵּם דִּינָר, בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה.**

2) בבא-קמא סה. 3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. 4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. 5) שלימה אצלו. 6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גוזל שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה

וטיפול מיוחד. 83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה להם-משנה וכסף-משנה]. 84) שם צו: 85) תקנן והחליקן. 86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

**יג. הַגְּזֵל מְעוֹת<sup>87</sup> יִשְׁנוּת<sup>88</sup> וְשָׁפָן<sup>89</sup> וְחִדְשָׁן - לֹא קָנָה; שְׁהָרִי מִתִּישְׁנִין וְחוֹזְרִין כְּשֶׁהָיוּ. גְּזֵל מְעוֹת חִדְשִׁים וְיִשְׁנוֹם<sup>90</sup> - קָנָה; שְׁאִם יְחִדְשֶׁם - פָּנִים חִדְשוֹת הֵיוּ<sup>91</sup>. גְּזֵל דְּקָל<sup>92</sup> מִחֲבֵר<sup>93</sup> וְהִקְצִו - לֹא קָנָה<sup>94</sup>, וְאִפְלוּ כְּרָתוּ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת<sup>95</sup>; עֲשָׂהוּ קוֹרוֹת<sup>96</sup> - קָנָה<sup>97</sup>.**

87) שם. 88) משומשות והשחירו. 89) החליקן וניקן. 90) עשה אותן ישנות. 91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. 92) שם צו. 93) לקרקע. 94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזלן להשיב את הדקל עצמו. 95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. 96) לבנין. 97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזלן. כמה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

**יד. גְּזֵל קוֹרוֹת גְּדוּלוֹת<sup>98</sup> וְעִשְׂאָן קִטְנוֹת - לֹא קָנָה<sup>99</sup>; עִשְׂאָן לוחוֹת<sup>100</sup> עַד שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָּה שְׁמֵם<sup>101</sup> - קָנָה. גְּזֵל לוחֵב<sup>102</sup> וְהַפְרִיד עָלָיו - קָנָה<sup>103</sup> הָעֵלִים. גְּזֵל עָלִים וְעִשְׂאָן חוֹפִיָּה<sup>104</sup> - קָנָה<sup>105</sup>. גְּזֵל טֵלָה<sup>106</sup> וְנִצְעָשָׁה אֵיל<sup>107</sup>, עִגָּל וְנִצְעָשָׁה שׁוֹר - הָרִי זֶה שְׁנוֹי בְּיָד<sup>108</sup> וְקָנָה<sup>109</sup>, וּמְשַׁלֵּם בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה<sup>110</sup>, וְאָף עַל פִּי שְׁלֵא נִתְּיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים<sup>111</sup>.**

98) שם. 99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. 100) קרשים. 101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. 102) ענף הדקל. 103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לוחב", ולעולם לא ישוכו להיות "לוחב". 104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. 105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישוכו להיות "עלים". 106) כבש צעיר עד בן שנה. 107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: 108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזלן. 109) כי נשתנה גופו (שם סה:). 110) ראה הלכה א. 111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

**טו. גְּזֵל כְּלִי וְשִׁבְרוֹ - אִין שְׁמִין לוֹ הַפְּחָת<sup>112</sup>; אֲלֵא מְשַׁלֵּם דְּמִיוֹ<sup>113</sup>, וְהַפְּלִי הַשְּׁבוּר שֶׁל גְּזֹלָן. וְאִם רָצוּ**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. הִיתָה שוֹהֵם בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה אַרְבַּעַה, וּבְשַׁעַת הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם דִּינָר<sup>9</sup> - מְשַׁלֵּם אַרְבַּעַה, בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה<sup>10</sup>, בֵּין שְׁשִׁבְרָה אוֹ שְׁתֵּאֵיָה<sup>11</sup> בֵּין שְׁשִׁבְרָה אוֹ אֲבָדָה מֵאֵלֶיהָ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוזל. (10) "כל הגזולנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שכן היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הַגְּזוּל<sup>12</sup> חוֹתֵל<sup>13</sup> שְׁיֵשׁ בּוֹ חֲמִשִּׁים תְּמָרִים, וּכְשִׁימְכֵר הַחוֹתֵל כֻּלּוֹ בְּאַחַת יָמֶכֶר בְּתַשְׁעָה, וּכְשִׁימְכֵר אַחַת אַחַת יָמֶכֶר בְּעֶשְׂרֵה - אֵינּוּ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַשְׁעָה<sup>14</sup>, וְאֵין הַגְּזוּל יְכוּל לֹמַר לוֹ: אֲנִי אַחַת אַחַת הִיתִי מוֹכֵר. וְכֵן הַדִּין בְּמִזְיק<sup>15</sup>, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה, בְּנִכְסֵי הַדִּיּוֹט; אֲבָל בְּהַקְדָּשׁ<sup>16</sup> אֵינּוּ כֵן, אֶלָּא מְשַׁלֵּם עֶשְׂרֵה<sup>17</sup>.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששווי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גֹּזֵל בְּהֵמָה<sup>18</sup> וְהִזְקִינָה<sup>19</sup> אוֹ בְּחֶשֶׁה<sup>20</sup> פֶּחַשׁ שְׂאִינוּ יְכוּל לְחַזֵּר, כְּגוֹן חֲלָאִים שְׂאִין לָהֶם רְפוּאָת תְּעֵלָה<sup>21</sup>, אוֹ שְׂגוּל מְטַבֵּעַ וְנִסְדָּק<sup>22</sup> אוֹ פֶסְלוֹ הַמְלָךְ<sup>23</sup>, אוֹ שְׂגוּל פְּרוֹת וְהַרְקִיבוּ כֻלָּן<sup>24</sup>, אוֹ שְׂגוּל יַיִן וְהַחְמִיץ<sup>25</sup> - הָרִי זֶה כְּמִי שְׂגוּל כֻּלֵּי וְשִׁבְרָה<sup>26</sup>, וּמְשַׁלֵּם בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה<sup>27</sup>. אֲבָל אִם גֹּזֵל בְּהֵמוֹת וְכִחְשׁוֹ פֶּחַשׁ שְׂאֵפֶשֶׁר לְחַזֵּר<sup>28</sup>, אוֹ שְׂגוּל עֲבָדִים וְהִזְקִינָה<sup>29</sup>, אוֹ שְׂגוּל מְטַבֵּעַ וְנִפְסָל בְּמִדְיָה זוֹ וְהָרִי הוּא יוֹצֵא בְּמִדְיָה אַחֲרֵת, אוֹ שְׂגוּל פְּרוֹת וְהַרְקִיבוּ מִקְצָתָם<sup>30</sup>, אוֹ תְרוּמָה וְנִטְמָאת<sup>31</sup>, אוֹ שְׂגוּל חֲמִין וְעֵבֶר עָלָיו הַפֶּסַח<sup>32</sup>, אוֹ בְהֵמָה וְנִעְבְּדָה בָּהּ עֲבָרָה<sup>33</sup>, אוֹ נִפְסָלָה מִלְקָרֵב<sup>34</sup>, אוֹ שְׁהִיתָה יוֹצֵאָה לְהַסְקָלָה<sup>35</sup> - אוֹמַר לוֹ<sup>36</sup>: הָרִי שֶׁלָּךְ לְפָנֶיךָ<sup>37</sup>, וּמַחְזִיר אֹתָהּ בְּעֶצְמָה<sup>38</sup>.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. (20) רזתה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-דייזה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צז. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתיקון.

ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים<sup>39</sup> כְּשֶׁהַחֲזִיר הַגְּזוּלָה<sup>40</sup>; אֲבָל אִם נִשְׂרָפָה הַגְּזוּלָה אוֹ אֲבָדָה אַחֵר שְׁנֵאֶסְרָה בְּהִנְאָה - חַיִּב לְהַחְזִיר לוֹ דְמִיָּה בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה<sup>41</sup>. לְפִיכָף<sup>42</sup>, אִם כָּפַר בּוֹ<sup>43</sup> אַחֵר שְׁנֵאֶסְרָה בְּהִנְאָה<sup>44</sup> וְנִשְׁבַּע<sup>45</sup> - חַיִּב לְשַׁלֵּם קָרָן וְחֹמֶשׁ וְאֶשֶׁם<sup>46</sup>.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. " . . יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל . . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה . . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כ"ו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזול מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. הַגְּזוּל בְּהֵמָה<sup>47</sup> וְנִשְׂא עָלֶיהָ מִשָּׂא אוֹ רִכֵּב עָלֶיהָ אוֹ חָרַשׁ אוֹ דָשׁ בָּהּ וּכְיוּצָא בְּזָה, וְהַחְזִיר לְכַעְלָהּ, אִף עַל פִּי שְׁעֵבֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה<sup>48</sup> - אֵינּוּ חַיִּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, שְׁהָרִי לֹא הִפְסִידָהּ<sup>49</sup> וְלֹא הִכְתִּישָׁהּ<sup>50</sup>. וְאִם הַחֲזוּק אָדָם זֶה לְגוּלָה<sup>51</sup> אוֹ לְעֶשֶׂק<sup>52</sup> אוֹ לְעִשׂוֹת מַעֲשִׂים אֵלָיו<sup>53</sup> פְּעַם אַחֵר פְּעַם - קוֹנְסִין אוֹתוֹ<sup>54</sup>, וְאֶפְלוּ בְּחוּצָה לְאַרְצֵי<sup>55</sup>, וְשָׁמִיךָ<sup>56</sup> הַשֶּׁכֶר<sup>57</sup> אוֹ הַשִּׁבְחָה שְׁהִשְׁבִּיחַ בְּפִהָהּ<sup>58</sup> וּמְשַׁלֵּם לְנִגְזָלוֹ.

(47) הגזול בהמה, גמרא שם. (48) כלומר, לא יחזיר את המושא או הרכיב עליה אלא אם כן יחזיר את המושא או הרכיב עליה. (49) כלומר, לא יפסידה. (50) כלומר, לא יכתישה. (51) כלומר, לא יגזול. (52) כלומר, לא יעשוק. (53) כלומר, לא יעשה מעשים אלו. (54) כלומר, לא יקנה. (55) כלומר, לא יחזיר. (56) כלומר, לא יחזיר. (57) כלומר, לא יחזיר. (58) כלומר, לא יחזיר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזלן המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הָדָר בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ<sup>73</sup> שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ: אִם אוֹתָהּ חָצַר אֵינָה עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר - אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָרָה<sup>74</sup>, אִף עַל פִּי שְׂדֵרָהּ זֶה הָדָר לְשֹׁכֵר מְקוֹם לְעֲצָמוֹ, שְׁזָה<sup>75</sup> נִהְיָה וְזֶה אֵינּוּ חֲסָר<sup>76</sup>; וְאִם הַחֲצַר עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר, אִף עַל פִּי שְׂאֵין דָּרָהּ זֶה<sup>77</sup> לְשֹׁכֵר - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכָר, שְׁהָיָה חֲסָרוֹ מְמוֹן<sup>78</sup>.

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר. (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הר"ף.

י. מִי שֶׁהָיָה לֵה<sup>79</sup> צִמְרָה<sup>80</sup> וְסַמְנִים<sup>81</sup> שְׂרוּיִין<sup>82</sup>, וְכָא אָחַד וְצָבַע הַצִּמְרָה בְּסַמְנֵין שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי מָה שֶׁהִפְסִיד בְּצִמְרָה<sup>83</sup>, וְאֵינּוּ מַחְשָׁב לוֹ שֶׁבַח סַמְנֵין שֶׁעַל גְּבֵי הַצִּמְרָה<sup>84</sup>. וְאִם תִּפְשֵׁה הַנִּזְק דְּמֵי מָה שֶׁחֲסָרוֹ מִן הַסַּמְנֵין - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ<sup>85</sup>.

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שוה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחנתנה, הצבוע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאם מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעיני, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יא. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בַּפְּקָדוֹן<sup>86</sup>, בֵּין שֶׁשְׁלַח יָד בְּעֲצָמוֹ אוֹ עַל יָד בְּנוֹ<sup>87</sup> וְעַבְדּוֹ וְשְׁלוּחוֹ - הָרִי זֶה גְּזֵלָן<sup>88</sup>; וְנִתְחַיֵּב בְּאֲנָסִיו<sup>89</sup>, וְנִעֲשֶׂת הַגְּזֵלָה בְּרִשׁוֹתוֹ, כְּדִין כָּל הַגְּזֵלָנִים. חֲשָׁב לְשִׁלְחָה יָד<sup>90</sup> בְּפְקָדוֹן - אֵינּוּ חַיֵּב בְּאֲחֵרְיוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁלַח יָד<sup>91</sup>. וּמִשְׁשִׁלְחָה יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ. אִף עַל פִּי שְׁלֹא חֲסָר מְמוֹנוֹ כְּלוּם<sup>92</sup>, אֲלֵא נָטַל הַפְּקָדוֹן מְקוֹמוֹ לְמִקְוֹם בְּרִשׁוֹתוֹ<sup>93</sup> כְּדִי לְשַׁלְּחָה בּוֹ יָד<sup>94</sup> - הָרִי זֶה חַיֵּב<sup>95</sup>; שְׁשִׁלְחוֹת יָד אֵינָה צָרִיכָה חֲסָרוֹן.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק. (50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לרוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:), שקנס את הגזולן, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזולן לשלם את השבח שבה כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

ז. הַתּוֹקֵף<sup>59</sup> עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעֲשָׂה בּוֹ מְלֵאכָה, וְלֹא בְּטָלוֹ<sup>60</sup> מִמְּלֵאכָה אַחֶרֶת - פְּטוּר; שְׂנוּחַ לוֹ לְאָדָם שְׁלֹא יִבְטַל עַבְדּוֹ<sup>61</sup>. וְאִם בְּטָלוֹ מִמְּלֵאכָה אַחֶרֶת - מְשַׁלֵּם לוֹ<sup>62</sup> כְּפוֹעַל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צו. (60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזולן, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבח לנגזל (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

ח. הַתּוֹקֵף סְפִינְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ<sup>63</sup> וְעֲשָׂה בָּהּ מְלֵאכָה: אִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר<sup>64</sup> - שְׂמִין כַּמָּה פְּחָתָה<sup>65</sup> וּמְשַׁלֵּם; וְאִם הִיא עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר: אִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת שְׂכִירוֹת<sup>66</sup> - הוֹאִיל וְיָרַד שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת<sup>67</sup>, אִם רָצָה הַבַּעַל לְטַל שְׂכָרָה<sup>68</sup> - נוֹטֵל, רָצָה לְטַל פְּחָתָה<sup>69</sup> - נוֹטֵל<sup>70</sup>; וְאִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת גְּזֵל - נוֹתֵן הַפְּחָתָה<sup>71</sup>. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה<sup>72</sup>.

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזולן, וגזולן במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממהרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

**יד. הכופר בפקדון<sup>112</sup> בבית דין<sup>113</sup>, אם היה ברשותו בפעולה שפפרי<sup>114</sup> - נעשה עליו גזלן<sup>115</sup>, וחזב באנסו.**

(112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה. (114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביא, גמרא שם. (115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדן גזלן, אף-על-פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

**טו. השואל שלא מדעת הבעלים<sup>116</sup> - הרי זה גזלן<sup>117</sup>. היה<sup>118</sup> כלי ביד בנו<sup>119</sup> של בעל הבית או ביד עבדו<sup>120</sup>, ולקחו אחד<sup>121</sup> מהן ונשתמש בו<sup>122</sup> - הרי זה שואל שלא מדעת; ונעשה ברשותו, ונתחייב באנסו<sup>123</sup>, עד שיחזירונו לבעלים<sup>124</sup>. לפיכך, אם החזירו לקטן שהיה בידו<sup>125</sup> או לעבד, ואבד מהן או נשפרי<sup>126</sup> - חייב לשלם<sup>127</sup>. וכן כל פיוצא בזה.**

(116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזול ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק כחכמים לפי דעת רבא, בבא-בתרא פח. בבא-מציעא מג: (118) משנה בבא-בתרא פז: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה). (121) כגון החנוני, גמרא פח. (122) למדוד בו לאחרים, שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם-משנה כאן). (124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל, ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדן גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

**טז. החוטף משכונן<sup>128</sup> מיד הלוחה<sup>129</sup> שלא ברשות בית דין<sup>130</sup> - הרי זה גזלן<sup>131</sup>, אף על פי שהוא חייב ל<sup>132</sup>. ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חברו<sup>133</sup> ומשכנו שהוא גזלן<sup>134</sup>, שגמרא: פחוץ תעמד.**

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה. (129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוחה משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין מותר, אבל מלוה אסור, בבא-מציעא קיג. (131) מכיון

(86) העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. (88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח יד במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חיסרון", שם מא: (93) ועל-ידי-זה קנה אותו. (94) מה-שאין-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. (95) כדן גזלן.

**יב. הגביה את החבית<sup>96</sup> לטל ממנה רביעית<sup>97</sup> - נתחייב באנסיה<sup>98</sup>, אף על פי שלא נטל. אכל אם הגביה את הפיס<sup>99</sup> לטל ממנו דינר<sup>100</sup>, וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף אחד<sup>101</sup> - הרי זה ספק אם נתחייב בכל הפיס<sup>102</sup> או לא נתחייב אלא בדינר בלבד<sup>103</sup>.**

(96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. (97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפגינה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד לדין שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו ביין, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. (103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה לדין.

**יג. היו פרות מפקדין אצלו ונטל מקצתן - אינו חייב אלא באחריות הפרות שנטל, ושאר הפקדון המנח במקומו<sup>104</sup> - ברשות בעליו הוא. ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל - חייב בכל<sup>105</sup>. מיצד? הטה את החבית במקומה<sup>106</sup> ונטל ממנה רביעית או יתר: אם נשפריה אחר שנטל והיא במקומה<sup>107</sup> - אינו חייב אלא פמה שנטל, שהרי לא הגביה החבית<sup>108</sup>; ואם החמיצה<sup>109</sup> - משלם את דמי פלה<sup>110</sup> בפשעת הגזלה<sup>111</sup>. וכן כל פיוצא בזה.**

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדן מדיק. (106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית



מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. (17 כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

ג. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים<sup>18</sup> ? בְּשִׁטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בְּהֵן<sup>19</sup> או שְׁהוּא אָמוּד שְׁמִפְקִידֵין אֲצִלו<sup>20</sup> אוֹתָן דְּבָרִים שִׁטְעַן, וְשִׁטְעַן בְּדְבָרִים שֶׁאֲפָשֶׁר שְׁיִנְטְלוּ תַּחַת הַכַּנְפִּים<sup>21</sup> כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים<sup>22</sup>.**

(18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטעון. (19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: (20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. (21) כגון, דברים לא גדולים. (22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

ד. **רְאוּהוּ עֵדִים שֶׁנִּכְנַס לְמִשְׁפַּחַת אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא רְאוּהוּ בַּעֲת שִׁינְאָא<sup>23</sup>, או שִׁינְאָא וְאִין נִרְאָה תַּחַת כַּנְפֵי כְּלוּם, וּבַעַל הַבַּיִת טֹעֵן וְאוֹמֵר: כֶּף וְכֶף נָטַל, אֲפִלוּ אוֹמֵר: מַעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי, שֶׁהָרִי מִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים - הָרִי זֶה פְטוּר<sup>24</sup>. שְׁאֵם אָמַר: נִכְנַסְתִּי וְלֹא נִטְלָתִי<sup>25</sup> - נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַסֵּת<sup>26</sup> שֶׁלֹּא נָטַל כְּלוּם, וְהוֹלֵךְ; שֶׁאֲפָשֶׁר שִׁינְכַס לְגֹזֵל וְלֹא גִזַּל<sup>27</sup>.**

(23) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו. (24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. (25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגור", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגור" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולא רמיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. (26) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: (27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד אינש דגזים ולא עביד" וראה ר"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן...".

ה. **הִיָּה עֵד אֶחָד מְעִיד<sup>28</sup> שֶׁנִּכְנַס וְנָטַל כְּלוּם תַּחַת כַּנְפֵי<sup>29</sup>, וְאִינוּ יוֹדְעֵי מַה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִזַּלְתִּי כְּלוּם<sup>30</sup>, או שְׁאָמַר: בַּחוּבֵי נִטְלָתִי<sup>31</sup> - הוֹאִיל וְאִין הָעֵד יוֹדְעֵי<sup>32</sup> מַה הִיָּה תַּחַת כַּנְפֵי, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפָצֵי<sup>33</sup> שֶׁלֹּא גִזַּל; שְׁאִינוּ מִחְזֵק בְּגִזְלָנוֹת אֲלֵא בְּשִׁנְי עֵדִים<sup>34</sup>.**

(28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים

שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכון מיד הלוה, אף מחוץ לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה אסור אפילו לשליח בית-דין. (134) במשנה שבועות מד: שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות".

## ~ יום שני א' כסלו ~

### פָּרָק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

א. **הֲנֵס קָנְסוּ חֲכָמִים<sup>2</sup> לְגִזְלָנִין, שִׁיְהִי הַנְּגֹזֵל נִשְׁבַּע עַל כָּל מַה שִׁיטְעֵן: וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן<sup>4</sup>. וְהוּא<sup>5</sup>, שִׁיְהִי זֶה מִחְזֵק שֶׁגִּזְלוּ בְּשִׁנְי עֵדִים<sup>6</sup>.**

(2) כלומר, דין התורה אינו כך. (3) נגד הגזלן, (4) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. (5) ודין זה הוא בתנאי. (6) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאינם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

ב. **כִּיצַד? הָרִי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמִשְׁפַּחָה<sup>7</sup> בְּפָנֵי עֵדִים, וְלֹא הָיָה כְּלוּם תַּחַת כַּנְפֵי<sup>8</sup>, וְיָצָא וְכָלִים מִטְּלִין לוֹ תַּחַת כַּנְפֵי, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים מַה הֵן<sup>9</sup>, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר<sup>10</sup>: כֶּף וְכֶף גִּזַּלְתִּי - בֵּין שְׁאָמַר הַגִּזְלָן: מַעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נִטְלָתִי כְּלוּם<sup>11</sup>, בֵּין שְׁאָמַר: נִכְנַסְתִּי לְמִשְׁפַּחַת כְּמוֹ שֶׁרְאוּ הָעֵדִים<sup>12</sup>, אֲבָל לֹא נִטְלָתִי<sup>13</sup>, וְלֹא הָיָה תַּחַת כַּנְפֵי אֲלֵא כְּלוּם שְׁלִי<sup>14</sup>, בֵּין שְׁאָמַר: נִטְלָתִי כְּלִי זֶה<sup>15</sup>, וּבַעַל הַבַּיִת טֹעֵן שֶׁנָּטַל זֶה וְכָלִי אַחֵר - הָרִי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבַּע<sup>16</sup> בְּנִקִּיטַת חֲפָצֵי<sup>17</sup>, וְנוֹטֵל כָּל מַה שִׁיטְעֵן.**

(7) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז. (8) כנפי בגדו. (9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. (10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזלן. (11) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע וייתול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. (12) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. (13) משל חברי, כי חזרתי בי. (14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". (15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. (16) כי דין הנכנס לבית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וודאי, היה נשבע ונטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

ט. הגזול אֶחָד מִחֲמִשָּׁה<sup>49</sup> וְאִין יָדוּעַ מִי הוּא הַנְּגוּל<sup>50</sup>, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹבְעוּ וְאוֹמְרִי לִי גְזַלְתָּ, אֵף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם עֲדִים שְׁגוּל<sup>51</sup> - הָרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבַּע שֶׁזֶּה גְזוּל, וּמִשְׁלֵם גְּזוּלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד<sup>52</sup>. אֵף דְּבַר זֶה קָנַס הוּא שֶׁקָּנְסוּהוּ חֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁעֲבָר עֲבָרָה וְגוּל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה<sup>53</sup> אֵינוֹ חֲבִיב לְשֵׁלֵם מִסְּפִיק<sup>54</sup>.

(49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזול.

י. אָמַר לְשָׁנִים<sup>55</sup>: גְּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם אוֹ אֲבִיו שֶׁל אֶחָד מִכֶּם<sup>56</sup> וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזְהוּ, אִם בָּא לְצֵאת יָדֵי שְׂמִימִים<sup>57</sup> - חֲבִיב לְשֵׁלֵם גְּזוּלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד<sup>58</sup>; אֲבָל בְּדִין<sup>59</sup> אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא גְזוּלָה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ בִּינֵיהֶן. שְׁהָרִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ שְׁגוּל<sup>60</sup>, אֶלָּא זֶה בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֲכָמִים בְּדַבָּר זֶה<sup>61</sup>, מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ תּוֹבְעֵי<sup>62</sup>.

(55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גְּזַלְתִּנִּי מֵאָה, אִם אָמַר: לֹא גְזַלְתִּי<sup>63</sup> - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת<sup>64</sup>, כְּדִין כָּל נִתְבָּע<sup>65</sup>; וְאִם הוֹדָה שְׁגוּלוֹ חֲמִשִּׁים - מִשְׁלֵם<sup>66</sup>, וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה<sup>67</sup> עַל הַשְּׂאָר, כְּדִין כָּל מוֹדָה בְּמִקְצֵת<sup>68</sup>, שְׁהָרִי לֹא הַחֲזִיק גְּזוּלָה בְּעֲדִים<sup>69</sup>. וְכֵן הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ<sup>70</sup> שֶׁקָּנְסוּ לְבִיתוֹ וְגוּלוֹ פְּלִים, וְהוּא אוֹמֵר: דֶּרֶךְ מִשְׁפוֹן לְמִחְתִּי בְּחוּבֵי שֵׁשׁ לִי אֶצְלָךְ<sup>71</sup>, וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר: אֵין לָךְ בְּדִי כְּלוֹם<sup>72</sup> - אֵף עַל פִּי שְׁהוֹדָה שֶׁמִּשְׁפָּנוּ שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת<sup>73</sup>, הוֹאִיל וְאֵין שֶׁם עֲדִים שֶׁמְעִידִים שְׁגוּלוֹ<sup>74</sup>, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע<sup>75</sup> וְגוֹבָה חוּבוֹ מִן הַמִּשְׁפוֹן; שְׁהִפָּה שְׂאִסְרוּ<sup>76</sup> הוּא הִפָּה שְׁהִתִּיר<sup>77</sup>. וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטַל, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטַּת חֲפִיץ<sup>78</sup>, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן<sup>79</sup>.

(63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד

(32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שירדע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). (33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

ו. כְּשֶׁם שֶׁבַעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע וְנוֹטַל מִן הַגְּזוּלָן<sup>35</sup>, כָּף שׁוֹמֵר שֶׁל בַּעַל הַבֵּית<sup>36</sup>. אֲפִלוּ אֲשֶׁתוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּעַת<sup>37</sup> שֶׁזֶה נִטַּל כָּף וְכָף, וּמִשְׁלֵם הַגְּזוּלָן.

(35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

ז. הָיָה שֶׁם<sup>38</sup> לְקִיטוֹ<sup>39</sup> אוֹ שְׁכִיר<sup>40</sup> שֶׁל בַּעַל הַבֵּית - אֵינֶן נִשְׁבַּעִין וְנוֹטְלִין<sup>41</sup>; וְאֵין הַנְּגוּל יוֹכֵל לְשַׁבַּע, שְׁהָרִי לֹא הָיָה בְּבִיתוֹ בְּשַׁעֲה שְׁגוּלוֹ; וְאֵין הַעֲדִים יוֹדְעִים מַה נִּטַּל תַּחַת כַּנְּפוֹי כְּדִי לְחִיב הַגְּזוּלָן לְהַחֲזִיר<sup>42</sup>; וְאֵין מְשַׁבְּעִין אֶת הַגְּזוּלָן<sup>43</sup>, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׂוּד עַל הַשְּׁבוּעָה<sup>44</sup>.

(38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירושו, אפילו תפס מוציאים מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגול על ידי שני עדים.

ח. וְכִיצַד עוֹשִׂים כְּדִין זֶה? מִחֲרִים בַּעַל הַבֵּית<sup>45</sup> חֲרָם סֵתָם<sup>46</sup> עַל מִי שֶׁנִּטַּל מִבֵּיתוֹ כְּלוֹם<sup>47</sup> וְאֵינוֹ מוֹדָה בְּבִית דִּין. וְאֲפִלוּ הוֹדָה הַגְּזוּלָן שְׁגוּלָה קֶצֶת - מִחֲזִיר הַמִּקְצֵת שְׁהוֹדָה כֶּה בְּלִבָּד, שְׁהָרִי אֵין בַּעַל הַבֵּית טוֹעֵנוּ טַעֲנַת וְדֵאִי<sup>48</sup>.

(45) מכריז חרם. (46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזולן. (47) משנה. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁבוּעָה. שְׂאֵלוּ הִיא שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים, הִיא חֵיב לְשָׁלֵם; וְעֵכָשׁוּ, שְׂאִין שֵׁם אֶלָּא עַד אֶחָד, חֵיב שְׁבוּעָה<sup>91</sup>; וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שְׁהָרִי אִינוּ מְכַחֵשׁ אֶת הָעֵד<sup>92</sup>; וְכָל הַמְּחַיֵּב שְׁבוּעָה וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע - מְשָׁלֵם. לְפִיכָךְ, אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא נִטְלֵיתִי כְּלוּם<sup>93</sup> - הוֹאִיל וְאִין שֵׁם אֶלָּא עַד אֶחָד וְהוּא מְכַחֵשׁוֹ, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה<sup>94</sup> שְׁלֹא לָקַח מִבֵּיתוֹ כְּלוּם, וְנִפְטָר.

(88) ר"ף שם. (89) שראהו נכנס לתוך בית חבירו שלא בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזול הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). (91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמה של בעל הבית]. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חבירו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה.

י.ד. מְעַשֶׂה בְּאֶחָד<sup>95</sup> שֶׁחָטַף לְשׁוֹן שֵׁל כֶּסֶף<sup>96</sup> מִיַּד חִבְרוֹ בְּפָנָיו עַד אֶחָד, וּבֵּא הַחוּטָף<sup>97</sup> וְאָמַר: חֲטַפְתִּי<sup>98</sup> וְשָׁלִי חֲטַפְתִּי, וְחִיבוּוֹהוּ חֲקָמִים<sup>99</sup> לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה<sup>100</sup> בְּעַד זֶה, וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שְׁהָרִי הוֹדָה כְּמוֹ שְׂאֵמַר הָעֵד. וְאֵלּוּ לֹא הִיא שֵׁם עַד כְּלָל, הִיא נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת<sup>101</sup> שֶׁשָּׁלוּ חֲטָף<sup>102</sup>; וְאֵלּוּ הַכְּחִישׁ הָעֵד<sup>103</sup> וְאָמַר: מְעוֹלָם לֹא חֲטַפְתִּי, הִיא נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שְׁלֹא חָטַף. וּכְדִין זֶה דִּנְיָן כָּל כֵּי יוֹצֵא בְּזֶה<sup>104</sup> בְּכָל מְקוֹם<sup>105</sup>.

(95) בכא בתרא לג: שבועות מז. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזלן על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חבירו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חֲטָף<sup>106</sup> מִמֶּנּוּ זְהוּבִים [בְּעַד אֶחָד], וְהוּא אוֹמַר: שְׁלִי חֲטַפְתִּי וְעֵשְׂרִים הִיוּ, אָף עַל פִּי שְׂאִין הָעֵד יוֹדֵעַ כְּמֵה חָטַף - הָרִי זֶה מְשָׁלֵם הָעֵשְׂרִים. שְׁהָרִי יָדַע בְּוַדָּא שְׁזְהוּבִים חָטַף, וְאֵלּוּ הִיוּ שְׁנַיִם<sup>107</sup> הִיא חֵיב לְשָׁלֵם<sup>108</sup>, וְנִמְצָא בְּעַד אֶחָד מְחַיֵּב שְׁבוּעָה<sup>109</sup> וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁבַּע<sup>110</sup>, כְּמוֹ שְׁבִאֲרַנְוִי<sup>111</sup>.

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף

לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהודעה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונטל, הוא בהחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. (73) ודינו כגזלן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזלן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכונו. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונטלן. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכונו, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יב. רְאוּוֹהוּ עֲדִים שְׁנִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חִבְרוֹ שְׁלֹא בְּפָנָיו בְּעַל הַבַּיִת וְנִטְל מִשֵּׁם כְּלוּם, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מִגְּלִין<sup>80</sup> וְאָף עַל פִּי שֶׁבְּעַל הַבַּיִת הָיָה עֲשׂוּי לְמַכּוֹר אֶת כְּלָיו<sup>81</sup>, אִם טָעַן וְאָמַר: דִּרְךָ גָּזַל לְקַחְךָ, וְהִלָּה אוֹמַר: בְּרִשׁוּתְךָ בָּאתִי, וְאַתָּה מְכַרְתָּם לִי אוֹ נִתְתָּם לִי<sup>82</sup>, אוֹ בַּחֲבוּב שֵׁישׁ לִי אֶצְלָךְ תְּפַשְׁתִּים - אִינוּ נִאָּמַר; שֶׁכָּל הַנִּכְנַס לְבֵית חִבְרוֹ שְׁלֹא בְּפָנָיו<sup>83</sup> וְנִטְל כְּלוּם מִשֵּׁם וְהוֹצִיאָן בְּפָנָיו עֲדִים - הָרִי זֶה בַּחֲזֶקֶת גְּזֵלָן<sup>84</sup>. לְפִיכָךְ מְחַזִּיר הַכְּלוּם לְבְּעַל הַבַּיִת. וְאִין פָּאן שְׁבוּעָה<sup>85</sup>, שְׁהָרִי הָעֵדִים רְאוּ מַה גָּזַל. וְאַחַר שִׁיחְזִיר<sup>86</sup> חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת בְּעַל הַבַּיִת בְּכָל מַה שִׁיטְעֵן, וְהִדִּין בִּינֵיהֶן<sup>87</sup>.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ור"ף שם. (84) שכל מה שיש בכיתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראייתו, ראה ר"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

יג. וְכֵן<sup>88</sup> אִם הִיא שֵׁם עַד אֶחָד<sup>89</sup> בְּלִבָּהּ, וּבְעַל הַבַּיִת טוֹעֵן שְׁגִזוּל הוּא כְּלוּם זֶה בִּידוֹ<sup>90</sup>, וְהִלָּה אוֹמַר: לְקוּחָהּ הוּא בִּידִי, אוֹ בַּחֲבוּב גְּבִיתוֹ, אוֹ שְׁלִי הָיָה וּפְקָדוֹן הוּא אֶצְלָךְ - הָרִי זֶה חֵיב לְהַחְזִיר הַכְּלוּם לְבְּעַלְיוֹ בְּלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

ב. אסור להנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש<sup>9</sup>. והוא, שידע בודאי<sup>10</sup> שדבר זה הוא הגזלה עצמה. כיצד? ידע בודאי שבהמה זו גזולה - אסור לרפב עליה או לחרש בה.

9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. 10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזלן הוא, השווה להלן הלכה ח.

ג. גזל בית או שדה<sup>11</sup> - אסור לעבר בתוכה<sup>12</sup> או לקנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. ואם דר בתוכה<sup>13</sup> - חיב להעלות שוכר לבצלים, כדין הדר בחצר חבירו שלא מדעתו<sup>14</sup>. גזל דקלים ועשה מהן גשור<sup>15</sup> - אסור לעבר עליו<sup>16</sup>. וכן כל פירוצא פנה<sup>17</sup>.

11) קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא קמא ק"ז: 12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרושה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. 13) הגזלן או אדם אחר. 14) שאם החצר עשויה לשכר, אף על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא קמא כא. 15) דוגמא בגמרא שם ק"ג: 16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. 17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזלן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

ד. מי שעבר<sup>18</sup> ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור מלשלם<sup>19</sup>. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבצלים לגבות מן האוכל - גובין, שעדין ברשותן היא<sup>20</sup>; ואם רצו, גובין מן הגזלן<sup>21</sup>.

18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. 19) משנה בבא קמא ק"א: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם ק"ב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד-לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגזול ומאכיל את בנוי פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזלן עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזלן כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים

על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. 109) שלא חטף. 110) כי הודה לדברי העד שחטף. 111) למעלה הלכה יג.

טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלתי, והנגזל אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע<sup>112</sup> מנגזל, הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפו, ונשבע שבועת התורה על השאר, שהרי נתחייב במקצת<sup>113</sup>. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת<sup>114</sup>, שהרי לא הודה כלום<sup>115</sup>, אלא אמר שלי חטפתי.

112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על השאר. 113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. 114) כדין כופר בכל. 115) והחייב לשלם בא בגלל העד.

יז. נכנס לביתו של חבירו שלא בפניו ונטל משם פלים בפני עד אחד, ואין העד יודע במה נטל, (הרי) בעל הבית אומר: עשרים פלים היו בפתי<sup>116</sup>, והגזלן אומר: לא נטלתי אלא עשרה והם שלי - חיב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחייב שבועה<sup>117</sup> ואינו יכול לשבע. ואינו נשבע על השאר<sup>118</sup> אפילו שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטען על הגזלן טענת ודאי<sup>119</sup>.

116) אבל אינו טוען טענת ודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת ודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת ודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). 117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. 118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. 119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת ודאי היא.

### פרק חמישי

1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזלן בין שהוא לוקח מהגזלן, בין שהנגזל מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

א. אסור לקנות דבר הגזול<sup>2</sup> מן הגזלן<sup>3</sup>. ואסור לסעוד על שנוי<sup>4</sup> כדי שיקנה<sup>5</sup>. שפל העושה דברים אלו<sup>6</sup> וכיוצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה<sup>7</sup>, ועובר על ולפני עור לא תתן מכשל<sup>8</sup>.

2) בבא קמא ק"ח: ק"ט. 3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. 4) אסור לעזור לגזלן לשנות את הגזילה. 5) כדי שהגזלן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. 6) שקונה בעצמו מן הגזלן, או שעוזר לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. 7) על-ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. 8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכבא גנב, אלא חורא גנב"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזולן. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזולן. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף-על-פי שנודע אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירונו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלוקח לגזולן. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזולן. (41) בין שנתיאשו לפני שמכר הגזולן ובין שנתיאשו אחר שמכר הגזולן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזולן.

ח. אסור להנות מן הגזולן.<sup>45</sup> ואם היה מעוט של<sup>46</sup> אף על פי שרוב ממונו גזול - מתיר להנות ממנו, עד שידע בודאי שדבר זה גזול בידו.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזולן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזולן. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא קיט. (47) שהוא מקבל מן הגזולן. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזולן (מגיד-משנה).

ט. בני אדם שחזקתן גזולנית<sup>48</sup> וחזקת כל ממונן מן הגזולן,<sup>49</sup> מפני ששלאכתן מלאכת גזולנית<sup>50</sup>, פגון המוכסין<sup>51</sup> והלסטים<sup>52</sup> - אסור להנות מהן; שחזקת מלאכה זו שהיא גזול<sup>53</sup>. ואין מצרפים דינרים מן התבה שלהן<sup>54</sup>, שהכל בחזקת גזולה<sup>55</sup>.

(48) שידועים כגזלנים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. (50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שודד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שננטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא קיג. (55) כל המעות שבתביבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נטלו מוכסים פסות<sup>56</sup> והחזירו לו אחרת<sup>57</sup>, (נטלו

שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזולן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור-המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור-המתחיל גזל. בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. (21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

ה. הגזול ונת, בין שהאכיל את הגזולה לפניו אחר יאוש<sup>22</sup> בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה<sup>23</sup>: אם הניח קרקע - חיבין לשלם<sup>24</sup>, אכל מן המטלטלין<sup>25</sup> - אינן חיבין לשלם; שדמי הגזולה<sup>26</sup> חוב הן על הגזולן, ואין המטלטלין משתעבדין לבעל חוב<sup>27</sup>.

(22) אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא ניידים בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או הירוש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי הירושים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

ו. פבר תקנו הגאונים<sup>28</sup> לגבות בעל חוב מן המטלטלין<sup>29</sup> ואפלו במלוה על פה<sup>30</sup>. לפיכך חיבין לשלם<sup>31</sup> בין אכלו בין לא אכלו, בין נתאשו בין לא נתאשו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

(28) ראה רי"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז). והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

ז. דין הלוקח מטלטלין<sup>32</sup> מן הגזולן פלוקח מן הגנב<sup>33</sup>: אם גזולן מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת השוק<sup>34</sup>; ואם אינו מפרסם<sup>35</sup> - עשו בו תקנת השוק<sup>36</sup>, ונותן הנגזל דמים<sup>37</sup> שנתן<sup>38</sup> ולוקח גזולתו<sup>39</sup>, וחוזר ותובע הגזולן<sup>40</sup> בדמי הגזולה. ואם פבר נתאשו הפעלים<sup>41</sup> - קנה לוקח<sup>42</sup> עצמה של גזולה<sup>43</sup> ואינו מחזירה<sup>44</sup>.

(32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁמְצָא בַשָּׂדֶה בַשָּׂדֶה הַגֵּרָן<sup>82</sup> - הוּא יִתֵּן הַמָּס שְׂעֻלָּה, בֵּין שְׂהִיָּה הוּא בַעַל הַשָּׂדֶה בֵּין שְׂאִינוּ בַעַל הַשָּׂדֶה<sup>83</sup>; וְכָל פְּיוּצָא מִדְּבָרִים אֱלוֹ - אִינוּ גְזֹל, וְיִשְׂרָאֵל שְׂגָבָה אוֹתָן לְמִלְךָ - אִינוּ בַחֲזֶקֶת גְּזֹלָן<sup>84</sup>, וְהָרִי הוּא כְּשֶׁר<sup>85</sup>. וְהוּא<sup>86</sup>, שְׁלֵא יוֹסִיף<sup>87</sup> וְלֹא יִשְׁנֶה<sup>88</sup> וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ כְּלוּם.

(78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. (79) דהיינו מס גולגולת, בבא-קמא קיג: (80) דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. (81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. (82) בשעת אסיפת התבואה. (83) שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת ה"ף - רב) בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. (84) כי "דינא דמלכותא דינא". (85) כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. (86) בתנאי. (87) על המס. (88) את מספר יחידות המשקל הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יכול השדה במקום שמונה.

יג. וכן מלך שפצע על אחד מעבדיו ושמשו מפני המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזול<sup>89</sup>, ומתיר להנות בה<sup>90</sup>, והלוקחה מן המלך - הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאין אותה מידו<sup>91</sup>; שזה דין המלכים פלם<sup>92</sup>, לקח כל ממון שמשיהם פשפועסין עליהם, והרי המלך הפקיע שעבודן<sup>93</sup>, ונעשת חצר זו או שדה זו כהפקר<sup>94</sup>, וכל הקונה אותה מן המלך - זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מפני המדינה שלא בדינין שחקק - הרי זה גזול<sup>95</sup>; והלוקח ממנו - מוציאין הבעלים מידו<sup>96</sup>.

(89) אף-על-פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכעס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. (90) בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (91) בניגוד לקונה קרקע מן הגזול, שאפילו נתיימשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים, ראה לקמן פרק ח הלכה יד. (92) ועל כן יש להחרמה זו תוקף חוקי. (93) הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. (94) כנכסים ללא בעלים. (95) מכיון שעשה מעשהו שלא לפי החוק. (96) כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזול ונתיימשו הבעלים.

יד. כללו של דבר<sup>97</sup>: כל דין שחקק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו<sup>98</sup> - אינו גזול;

חמורו והחזירו לו חמור אחר) - הרי אלו שלו; מפני שזו כמכירה היא<sup>58</sup>, וחזקה שנתיאשו הבעלים ממנה<sup>59</sup>, ואינו יודע בודאי שזו גזולה<sup>60</sup>. ואם היה ותיק<sup>61</sup> ומחמיר על עצמו<sup>62</sup> - מחזירין לבעלים הראשונים<sup>63</sup>.

(56) משנה בבא-קמא קיד. (57) מתוך רחמנות עליו. (58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזול, שאם נתיימשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. במה דברים אמורים<sup>64</sup> שהמוכס פלסטים? בזמן שהמוכס עובד פוכבים<sup>65</sup>, או מוכס העומד מאליה<sup>66</sup>, או מוכס העומד מחמת המלך<sup>67</sup> ואין לו קצבה<sup>68</sup>, אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה; אבל מוכס שפסקו המלך<sup>69</sup>, ואמר שיקח שלישי<sup>70</sup> או רביע או דבר קצוב<sup>71</sup>, והעמיד מוכס ישראל<sup>72</sup> לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף פלוס על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזול<sup>73</sup>, לפי שדין המלך דין הוא<sup>74</sup>. ולא עוד<sup>75</sup>, אלא שהוא עובר<sup>76</sup> המבריח ממכס זה<sup>77</sup>, מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך עובד פוכבים בין שהיה המלך ישראל.

(64) למעלה הלכה ט. (65) ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא קיג. (66) ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. (67) שמינהו המלך לגבות מכס שקבע. (68) אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. (69) שקבעו המלך. (70) מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. (71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. (72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. (73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. (74) כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. (75) לא רק שאין המוכס בחזקת גזול. (76) עבירה של גזול. (77) המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

יב. וכן מלך שמשים מס על בני העיר<sup>78</sup> או על כל איש ואיש<sup>79</sup> דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה<sup>80</sup> דבר קצוב; או שגזר, שכל מי שיעבר<sup>81</sup> על דבר זה - ילקחו כל נכסיו לבית המלך; או כל מי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבירו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבוד בו עבודת עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

יז. מִלֵּךְ שִׁפְרַת אֵילָנוֹת<sup>118</sup> שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים וְעִשָּׂה מִהֶן גִּשְׁר - מִתֵּר לַעֲבֹר עָלָיו<sup>119</sup>. וְכֵן אִם הָרֵס בָּתִּים וְעִשָּׂאָן דֶּרֶךְ אוֹ חוֹמָה - מִתֵּר לְהַנּוֹת בָּהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. שְׂדֵינן הַמִּלְךְ דִּין<sup>120</sup>.

(118) בבא-קמא ק"ג: (119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. (120) ואף-על-פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתני המלך, מכיוון שהמלך לא פרט בפירושו, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל-הבית ובעל-הבית, גמרא שם.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים?<sup>121</sup> בְּמִלְךְ שֶׁמִּטְבְּעוֹ יוֹצֵא<sup>122</sup> בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת<sup>123</sup>; שֶׁהָרֵי הִסְפִּימוּ עָלָיו בְּגִי אוֹתָהּ הָאֲרֶץ, וְסִמְכָה דַעְתָּן<sup>124</sup> שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם לוֹ עֲבָדִים. אֲבָל אִם אֵין מִטְבְּעוֹ יוֹצֵא - הָרֵי הוּא כְּגִזְלָן בְּעַל זְרוּעֵ<sup>125</sup>, וְכִמּוֹ חֲבוּרַת לְסֻטִּים הַמְזַנְגִין<sup>126</sup> שְׂאִין דִּיגֵיהֶם דִּין, וְכֵן מִלְךְ זֶה וְכָל עֲבָדָיו<sup>127</sup> גִּזְלָנִין לְכָל דְּבָר.

(121) שדין המלך דין. (122) עובר לסוחר. (123) שעליהן הוא מולך. (124) בטחו בו. (125) המשתמש בכוח פסי. (126) הנוטלים בכוח הנשק. (127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

### פֶּרֶק שִׁשִּׁי

1) נתבארו בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

א. קוֹרוֹת וְאֲבָנִים<sup>2</sup> וְעֵצִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שֶׁשֻׁטְפִים הִנְהָר: אִם נִתְיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים<sup>3</sup> מִהֶן - הָרֵי אֵלוּ מִתְרִין<sup>4</sup>, וְהֵן שֶׁל מִצִּילָן; וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נִתְיָאָשׁוּ אִם לֹא נִתְיָאָשׁוּ - חֵיב לְהַחְזִיר; וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר<sup>6</sup> אִם הֵיוּ הַבְּעָלִים מְרַדְפִין אַחֲרֵיהֶם<sup>7</sup>.

2) בבא-מצייעא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. 3) אם ידוע שהבעלים כבר נתייאשו. זוהי הגירסא בתוספתא שם: "אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלי", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתייאשו הבעלים". 4) ואין בהם משום איסור גזל. 5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התייאשו. ראה תוספתא שם. 6) שחייב להחזיר. 7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתייאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

ב. לְפִיכָף, הַמְצִיל מִן הִנְהָר<sup>8</sup> וּמְזוּטוֹ שֶׁל יָם<sup>9</sup>

וְכָל שִׁיקָח מֵאִישׁ זֶה בְּלֶבֶד שֶׁלֹּא פָּדַת<sup>99</sup> הַיְדוּעָה לְכָל, אֲלֵא חֲמֵס אֶת זֶה - הָרֵי זֶה גִּזְל. לְפִיכָף, גִּבְאֵי הַמִּלְךְ וְשׁוֹטְרֵיו<sup>100</sup> שֶׁמוֹכְרִים הַשְּׂדוֹת בְּמַס הַקְּצוּב עַל הַשְּׂדוֹת<sup>101</sup> - מִמְּכָרָן מִמְּכָרָן<sup>102</sup>; אֲבָל מַס שֶׁעַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ<sup>103</sup> אֵינוֹ גּוֹבֵה אֲלֵא מִן הָאָדָם עֲצָמוֹ<sup>104</sup>, וְאִם מְכָרוּ הַשְּׂדָה בְּמַס שֶׁעַל הָרֵאשׁ - הָרֵי זֶה אֵינוֹ מִמְּכָרָן<sup>105</sup>, אֲלֵא אִם בֵּן הָיָה דִין הַמִּלְךְ כֶּף<sup>106</sup>.

(97) זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. (98) אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לא דינא". (99) שלא כחוק. (100) המגינים בכוח על גובי המלך. (101) מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא-בטרא נה. (102) כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). (103) מס הגולגולת. (104) שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. (105) כי המכירה אינה לפי החוק. (106) רשאי הוא לחוקק חוק חדש כזה. [הרמב"ן וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

טו. מִלְךְ שֶׁהָיוּ דִינָיו, שֶׁכָּל שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל הַשְּׂדָה - תְּהִיָּה הַשְּׂדָה לְנוֹתֵן הַמַּס<sup>107</sup>, וְכִרְחַ בְּעַל הַשְּׂדָה מִפְּנֵי הַמַּס, וְכֹא זֶה וְנִתֵּן מַס שֶׁעָלֶיהָ לְמִלְךְ<sup>108</sup> וְאֲבָל פְּרוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גִּזְל<sup>109</sup>, אֲלֵא אוֹכֵל פְּרוֹת<sup>110</sup> וְנוֹתֵן הַמַּס עַד שִׁיחְזְרוּ הַבְּעָלִים<sup>111</sup>; שְׂדֵינן הַמִּלְךְ דִּין הוּא, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ<sup>112</sup>.

(107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. (108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. (109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא-מצייעא עג: (110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. (111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. (112) למעלה הלכה יא.

טז. וְכֵן מִלְךְ שֶׁגָּזַר<sup>113</sup>, שֶׁכָּל מִי שִׁיתֵּן מַס הַקְּצוּב עַל הָאִישׁ<sup>114</sup> שֶׁתַּעֲבֹד בְּזָה שֶׁלֹּא נִתְן<sup>115</sup>, וְכֹא יִשְׂרָאֵל וְנִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הַעֲנִי - הָרֵי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר מִדִּי<sup>116</sup>, שְׂדֵינן הַמִּלְךְ דִּין; אֲבָל אֵינוֹ עוֹבֵד בּוֹ כְּעֶבֶד<sup>117</sup>.

(113) בבא-מצייעא עג: (114) מס גולגולת. (115) יעבד אותו תמורת המס ששילם עבורו. (116) יותר ממה שהוא רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). (117) כעבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידוש ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. (30) צואת הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל ו"קנסו גופן משום שבחן".

ו. מי שנתחלפו לו<sup>34</sup> פליו<sup>35</sup> בכלים אחרים בבית האכל או בבית המשתה<sup>36</sup> - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה<sup>37</sup> ויחזיר<sup>38</sup> ויטל את שלו. נתחלפו לו בבית האמן<sup>39</sup>: אם אשתו ובניו של אמן<sup>40</sup> נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו: טל פליך<sup>41</sup> - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: טל פלי זה - הרי זה ישתמש בו עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שמא פליו של אמן הוא<sup>42</sup>, או בעל הפלי צוה את האמן למכרו לו<sup>43</sup>. וכן כל פיוצא בזה.

(34) בבא-בטרא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף. (38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיקון וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. (43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו בידועים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

ז. דברים הרבה<sup>44</sup> אסרו חכמים משום גזל<sup>45</sup>, והעובר עליהן - הרי זה גזלן מדבריהם<sup>46</sup>. פגון<sup>47</sup> מפריחי יונים והמשחקים פקבא<sup>48</sup>. מפריחי יונים פיצד? לא פריח אדם בתוף הישוב<sup>49</sup>, שהרי לוקח ממון אחרים שלא פדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכף אחר או נקבה ויביא זכר<sup>50</sup>. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה<sup>51</sup> - הרי זה גזלן מדבריהם.

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. (45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. (47) משנה, סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) שסתם יונים יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: א) מירוצן יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יתור, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי זה נכלל בדין משחק בקוביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה

ומשלוליתו של נהר<sup>10</sup> ומן העובד פוכבים<sup>11</sup> ומן הדלקה ומן הארי ומן הדב ומן הנמר ומן הפרדלס<sup>12</sup>: אם ידע בודאי שנתיאשו הבעלים<sup>13</sup> - הרי אלו שלו, ואם לא ידע - יחזיר<sup>14</sup>.

(8) משנה בבא-קמא קיד. (9) מקרקעית הים במקומות הנשטפים על-ידי מי הים כשהם עולים, בבא-מציעא כד. (10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושלולים כל מה שמוצאים בדרכס, שם. (11) מקביל למציל מן הגייס. (12) בבא-מציעא כד. (13) כגון ששמע מפייהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתיאשו הבעלים (שם, וראה מגיד-משנה). (14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על-ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתיאשו ומקווים להציל כשם שזה הציל.

ג. המציל מיד לסטים<sup>15</sup> ישראל - הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר<sup>16</sup> שנתיאשו הבעלים; ואם ידע שלא נתיאשו - חיב להחזיר. אבל המציל מיד לסטים עובד פוכבים או מוכס עובד פוכבים<sup>17</sup> - חיב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתיאשו הבעלים; ואם ידע בודאי שנתיאשו - הרי אלו שלו. ומפני מה סתם לסטים ישראל נתיאשו הבעלים וסתם העובד פוכבים לא נתיאשו? מפני שהבעלים יודעים, שהעובדי פוכבים מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעועות<sup>18</sup> ובאמדי הדעת<sup>19</sup>.

(15) בבא-קמא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתיאשו או לא. (17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. (18) בניגוד לדיני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

ד. שחלים<sup>20</sup> הצומחים בתוף הפשתן, המלקטן פשהן לחין - אין בו משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן<sup>21</sup> של בעל השדה. ואם יבשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו<sup>22</sup>. ואם היו על הגבול<sup>23</sup> - אסורין אפלו פשהן לחין<sup>24</sup>.

(20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא-מציעא קז. (21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. (22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. (23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. (24) מפני שאינם מפסידים.

ה. פכר בארנו פנזקי ממון<sup>25</sup>, שהמוציא תבנו<sup>26</sup> וקשו<sup>27</sup> לרשות הרבים<sup>28</sup> - אין בהם משום גזל<sup>29</sup>. אבל המוציא הגלל<sup>30</sup> לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים<sup>31</sup> בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חיבין עליהם<sup>32</sup> משום גזל<sup>33</sup>.

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה.



מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**ב. חננים** 79 דרך שחוק והתול 80 - הרי זה גזול. וכן המשחקים בבמה או בחיה או בעופות<sup>81</sup>, ועושים תנאי, שכל שתנצח בהמתו<sup>82</sup> או תרוץ יותר יקח מחברו פך וכף. וכל פיוצא בדברים אלו. הפל אסור<sup>83</sup>, וגזל מדבריהם הוא.

(74) למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: (75) אבנים קטנות. (76) "קליפי אגוזים", גמרא שם. (77) כדעת חכמים במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: (78) וסתם גזול זה הלוקח ממונו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג במקח וממכר. (80) ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות הדעת. (81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם כה: (82) במאבק נגד בהמת חברו. (83) בין אם נשוא המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

**יא. והמשחק בקביא עם העובד פוככים - אין בו אסור גזול**<sup>84</sup>, אכל יש בו אסור עוסק בדברים בטלים; שאין ראוי לאדם שיעסק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובגישו בו של עולם<sup>85</sup>.

(84) מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק בממון של ישראל. (85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.

**יב. מצודות חיה ועופות**<sup>86</sup> ודגים שנפלו מיני החיה לתוך המצודה, וכא אחר ונטלן - הרי זה גזול מדבריהם<sup>87</sup>, מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה<sup>88</sup> ביהן.

(86) משנה, גיטין נט: (87) מתקנת חכמים מפני דרכי שלום, שלא יבוא לידי ריב. (88) ועל כן עדיין לא זכה, ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי כליו של אדם קונים לו בכל מקום.

**יג. נהר המושף**<sup>89</sup> ומענות הנובעין - הרי הן של כל אדם<sup>90</sup>. עני המנקה בראש הזית<sup>91</sup> זיתים של שכחה<sup>92</sup>, וכא עני אחר ונטלן מעל הארץ - הרי זה גזל מדבריהם<sup>93</sup>. ואם היה העני מקבץ בידו<sup>94</sup> בראש הזית ומשליף לארץ - הרי זה גזל גמור<sup>95</sup>; שהרי הגיעו ליד הזוכה ביהן.

(89) עירובין מו. (90) ולא של האדם שהנהר עובר בתוך רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. (91) העני עומד בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על הארץ, משנה גיטין נט: (92) ששכחום הבעלים, ושייכים לעניים. (93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין לא הגיעו הזיתים ליד המנקה, ולא זכה בהם. (94) שם סא. (95) והמנקה יכול להוציא מידו בדיינים.

קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. (51) ברייתא שם כה:

**ח. וכן אסרו חכמים**<sup>52</sup> לצוד יונים בתוך הישוב, מפני שהן של אחרים<sup>54</sup>. ואין פורשין גשביין<sup>55</sup> ליונים, אלא אם בן החיק מן הישוב ארבעה מילין<sup>56</sup>. ואם היה ישוב פרמים<sup>57</sup> - אפלו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של בעלי פרמים הם<sup>58</sup>. וכן לא יפרש בתוך השוכין, אף על פי שהן שלו<sup>59</sup> או של עובד פוככים<sup>60</sup> או של הפקר<sup>61</sup>, ואף על פי שהחיק מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים<sup>62</sup> באות לישוב השוכין<sup>63</sup>.

(52) משנה בבא-קמא עט: (53) על-ידי העמדת מלכודות. (54) ולא של הפקר. (55) מלכודות לצוד צפרים. (56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין אסור, כי מגיעות לשם יוני השוכים. (57) דברי רב יוסף, שם פג. (58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול. (59) ואין לחשוש ליוני שובכים שלא ילכדו ברשתות, שהרי שלו הן. (60) ואף-על-פי שגזל עכו"ם אסור - אין חוששים ליונים שבשובכיהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובישראל גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם. (61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. (62) של היישוב. (63) ודרך השוכים הן מגיעות למרחק גדול.

**ט. מרחיקין**<sup>64</sup> את השוכף<sup>65</sup> מן העיר<sup>66</sup> חמשים אמה<sup>67</sup>. ולא יעשה אדם שוכף בתוך שדהו<sup>68</sup> אלא אם בן יש לו חמשים אמה לכל רוח<sup>69</sup>, פדי שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויאכלו משל אחרים. ואם לקחו<sup>70</sup> מאחר, אפלו היה בינו ובין תחלת שדה חברו בית רבע בלבד<sup>71</sup> - הרי הוא בחזקתו<sup>72</sup>, ואין מחיבין אותו להרחיק<sup>73</sup>.

(64) משנה בבא-בתרא כג. (65) מגדל יונים. (66) כדי שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. (67) אף-על-פי שהיונים מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים כאן במרחק חמשים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים שמוצאות תוך חמשים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר המרוחקות מהן חמשים אמה ויותר, גמרא שם. (68) אפילו במרחק רב מן העיר. (69) אם חמשים אמה מן השוכן לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. (70) את השדה. (71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. (72) שהרי הוחזק כבר ביד המוכר. (73) משדהו של המוכר.

**י. המשחקין בקביא**<sup>74</sup> פיצד? אלו שמשחקים בעצים או בצרורות<sup>75</sup> או בעצמות וכיוצא בהן<sup>76</sup>, ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק יקח ממנו פך וכף - הרי זה גזל מדבריהם<sup>77</sup>. אף על פי שפרצון הבעלים לקח<sup>78</sup>, הואיל ולקח ממון חברו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזול קיים בין בשאין הגזול קיים.

א. כל מי<sup>2</sup> שנתחייב ממוזן לחברו הישראלי<sup>3</sup> וכפר בו ונשבע על שקרו<sup>4</sup> - הרי זה חייב להחזיר לו הקרן שפפר בו ותוספת חמש. וחייב בקרבן<sup>5</sup>. והוא הנקרא אשם גזלות<sup>6</sup>.

(2) משנה בבא קמא קג: (3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועייני להלן הלכה ז. (4) ויקרא שם, כב. (5) לכפר על שבועת השקר. (6) ככתוב "ואת אשמו יביא אלה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

ב. אֶחָד הַגּוֹזֵל או<sup>8</sup> העוֹשֶׂה או הגוֹנֵב<sup>10</sup>, או שְׁהִלְהוּ או שְׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ או מֵצֵא אֲבָדָה וְכַחֵשׁ בָּהּ, או שְׁהִיטָה בִּיגִיחָהּ שְׁתַּפּוּת<sup>11</sup> וְנִשְׂאָר לוֹ אֶצְלוֹ מִמוֹזָן, או שֶׁעָשָׂה לוֹ מְלָאכָה וְלֹא נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ<sup>12</sup>. כָּלָלוֹ שָׁל דָּבָר: כָּל שֶׁאֵלּוּ הוֹדָה חַיִּב לְשַׁלֵּם<sup>13</sup> בְּדִין<sup>14</sup>, וְכַפֵּר וְנִשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמִשׁ; שְׁנֵאמַר: וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן<sup>15</sup>.

(7) בחזקה, ויקרא ה, כא. (8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. (9) המעכב בידו ממוזן חברו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממוזן אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושה" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו: (15) דוגמא של ממוזן שהמודה בו חייב לשלם בדיון.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים<sup>16</sup>? כְּשֶׁהִיָּה חַיִּב לְשַׁלֵּם מִחֲמַת עֲצָמוֹ<sup>17</sup>; אֲבָל אִם הָיָה חַיִּב לְשַׁלֵּם מִחֲמַת אֲבִיו - אֵינּוּ מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה<sup>18</sup>. בִּיֵּצֵד? כְּגוֹן שֶׁגָּזַל אֲבִיו או גָּנַב או שְׁהִיָּה חַיִּב לְאַחֲרִים, וְהֵבִין יוֹדְעֵי<sup>19</sup>, וְכַפֵּר הֵבִין וְנִשְׁבַּע, וְאַחֲרַיָּה הוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ<sup>20</sup>; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר גָּזַל<sup>21</sup> - עַל גְּזוּלוֹ הוּא מוֹסִיף חֲמִשׁ, וְאֵינּוּ מוֹסִיף חֲמִשׁ עַל גְּזוּל אֲבִיו.

(16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: (19) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה'ד). (21) מלים אלה מיתרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך

יד. הַדְּבֹרִים<sup>96</sup> אֵינָן בְּרִשְׁוֹתוֹ שָׁל אָדָם<sup>97</sup> פָּמוֹ תְּרַנְגוּלִים וְאֲוִזִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן יֵשׁ בְּהֵן קִנְיָן מִדְּבָרֵיהֶם<sup>98</sup>. וְהַגּוֹזֵל נְחִיל דְּבֹרִים<sup>99</sup>, או שְׁמָנְעוּ מִבְּעִלְיוֹ<sup>100</sup> אִם כָּא<sup>101</sup> לְרִשְׁוֹתוֹ - הֲרִי זֶה גּוֹזֵל מִדְּבָרֵיהֶם. לְפִיכֶךָ<sup>102</sup>, מִי שֶׁיִּצָּא נְחִיל שָׁל דְּבֹרִים מִרִשְׁוֹתוֹ וְשָׁכַן בְּרִשְׁוֹת חֲבֵרוֹ - יֵשׁ לְבַעַל הַנְּחִיל<sup>103</sup> לְהִלָּף בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ<sup>104</sup> עַד שֶׁיִּטַּל אֶת נְחִילוֹ. וְאִם הִזִּיק - מְשַׁלֵּם מִה שֶׁהִזִּיק. אֲבָל לֹא יִקַּץ אֶת שׂוֹכְהָ<sup>105</sup> עַל מְנַת לְתֵן דְּמַיִם<sup>106</sup>.

(96) בבא-קמא קיד. (97) והפקר הן. (98) מפני דרכי שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". (99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). (100) מלקחתה. (101) הנחיל. (102) משנה, שם קיד. (103) רשות. (104) אף-על-פי שידוע שיוזק את התבואה או את הנטיעות. (105) ענף. (106) נתיישבו הדבורים על ענף חברו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נוק שלא ניתן לתיקון.

טו. נֶאֱמַנְתָּ אִשָּׁה או קָטָן<sup>107</sup> לומר: מִכָּאֵן יִצָּא נְחִיל זֶה<sup>108</sup>. וְהוּא<sup>109</sup>, שֶׁהִיָּה מְשִׁיחִין לְפִי תַמְזָן<sup>110</sup>, וְהִיָּה הַבְּעִלִים מְרַדְּפִין<sup>111</sup> אַחֲרֵי הַנְּחִיל וְשׂוֹאֲלִים הִיָּבֵן חוֹנָה. וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין אִשָּׁה או קָטָן בְּגִי עֲדוּת, הוֹאִיל וְקִנְיָן דְּבֹרִים מִדְּבָרֵיהֶם<sup>112</sup>, הֲאֵמִינוּ אוֹתָם בִּי<sup>113</sup>.

(107) משנה, שם קיד. (108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. (109) בתנאי. (110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. (111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: (112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. (113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

טז. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ גּוֹזֵל שָׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינּוּ יוֹצֵא מִיָּדוֹ בְּדִינֵין<sup>114</sup>. וְכֵן אִם כָּפַר בוֹ וְנִשְׁבַּע<sup>115</sup> - אֵינּוּ מוֹסִיף חֲמִשׁ פָּמוֹ שְׁמוֹסִיף עַל הַגְּזוּל הַגְּמוּר<sup>116</sup>.

(114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדיון, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. (115) לשקר. (116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

~ יום שלישי ב' כסלו ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבועה וכפר ונשבע, שהוא חייב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' כסלו - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. אין הנשבע על פפירת ממון משלם חמש עד שיודה מעצמו<sup>36</sup>, אבל אם פאו עדים<sup>37</sup> והוא עומד בקפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם פאים, ואינו מביאם אלא על פי עצמו<sup>38</sup>.

36 משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37 שגול. 38 כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

ט. הגוזל את חברו, אף על פי שפפר בו<sup>39</sup>, הואיל ולא נשבע<sup>40</sup>, אם חזר והודה - אינו חייב לרדה אחר הבעלים<sup>41</sup> עד שיחזיר להם ממון שפידו, אלא יהא ביד הגוזל עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שוה פרוטה<sup>42</sup> ומעלה - חייב לרדה אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפלו הם פאי היס<sup>43</sup>; מפני שכבר נתיאשו מאחר שונשבע, ואינן פאין עוד לתבעו.

39 לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40 לא נתיאש הנגזל, וישוב לתבע ממנו את הגזילה. (41 כי הבעלים יבואו אליו. (42 שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43 מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

י. אפלו החזיר הגזלה פלה חוץ משוה פרוטה - חייב להוליכה אחר הנגזל<sup>44</sup>. ולא יתן לא לבנו של נגזל<sup>45</sup> ולא לשלוהו<sup>46</sup>, אלא אם כן עשה הנגזל השליח בעדים<sup>47</sup>. ואם הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו - הרי זה מביא אשם ומתפפר לו<sup>48</sup>, ובית דין מטפלין בה<sup>49</sup> עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא בו לבית דין - יצא.

44 כי דינו כדין הגוזל את חברו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא ג.ג.). (45 אלא לנגזל עצמו, ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתנו", משנה שם. (46 של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות הדרך עליו. (47 בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. (48 אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הנגזל. (49 זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

יא. נתן לו את הקרן<sup>50</sup> ולא נתן לו את החמש, או

להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

ד. פמה דברים אמורים<sup>22</sup>? פשאין הגזלה קימת<sup>23</sup>; אבל אם גזל אביו ומת, והגזלה קימת<sup>24</sup>, וכפר היורש<sup>25</sup> ונשבע, ואחר כך הודה - משלם קרן וחמש.

22 שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. 23 ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. 24 ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. 25 כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

ה. גזל האב ונשבע האב והודה<sup>26</sup> ואחר כך מת - הרי היורש משלם קרן וחמש.

26 ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

ו. גזל ונשבע ומת<sup>27</sup>, והודה היורש<sup>28</sup> - משלם הקרן בלבד. ובין כך ובין כך<sup>29</sup> היורש פטור מן האשם<sup>30</sup>.

27 ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28 ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. (29 בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה), ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30 כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

ז. הנשבע לעובד פוכבים<sup>31</sup> - משלם את הקרן ואינו חייב בחמש; שונאמר: וכחש פעמיתו<sup>32</sup>. וכן הגוזל פחות משוה פרוטה וכפר ונשבע - אינו חייב בחמש; שאין פחות משוה פרוטה ממון<sup>33</sup>. פמה הוא החמש? אחד מארבעה בקרן<sup>34</sup>. שאם גזל שוה ארבעה ונשבע - משלם חמשה. ואם היתה הגזלה קימת - מחזיר אותה<sup>35</sup> ונותן דמי רביע שלה.

31 היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. 32 המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבעות ל.). (33 משנה בבא קמא קג. "הגוזל את חברו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34 זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). 35 ולא דמיה, אף על פי שנתיאשו הבעלים לאחר שכפר הגזלן ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם נִשְׁפַּע לוֹ<sup>41</sup> וְאַחַר כֵּן מֵת<sup>5</sup> - נוֹתֵן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן וְהַחֲמִשׁ.<sup>6</sup>

(2) משנה בבא-קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזלן שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לברייתו, וקנה אותה הגזלן בשינוי זה. (4) הגזלן לנגזל. (5) הנגזל. (6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הַגּוֹזֵל אֶת אֶבְיָו וְנִשְׁפַּע לוֹ, וּמֵת הָאֵב: אִם אֵין הַגּוֹזֵל קִיָּמָת אוֹ נִשְׁתַּנֵּית<sup>8</sup> - עוֹשֶׂה חֶשְׁבֹן עִם אֶבְיָו עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֲמִשׁ; וְאִם הַגּוֹזֵל קִיָּמָת - חֵיב לְהוֹצִיא הַגּוֹזֵל וְאֶת הַחֲמִשׁ לְאֶחָיו<sup>11</sup>, וְעוֹשֶׂה עִמָּהֶן חֶשְׁבֹן<sup>12</sup>.

(7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה". (11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש. (12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיוורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

ג. אִם אֵין לוֹ אֶחָיו<sup>13</sup>, שֶׁנִּמְצָא זֶה הַגּוֹזֵל לְבִדּוֹ הוּא הַיּוֹרֵשׁ<sup>14</sup> - מוֹצִיא הַגּוֹזֵל מִתַּחַת יָדוֹ לְבִנְיָו<sup>15</sup>. וְאִם אֵין בָּנִים לְזֶה הַבֵּן הַגּוֹזֵל - נוֹתֵנָה לְבַעַל חוּבוֹ<sup>16</sup> אוֹ בְהִלְוָתוֹ אוֹ לְצִדְקָה<sup>17</sup>. הוֹאִיל וְיָצְאָה גְזֵלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטָר<sup>18</sup>, אִף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה מִתְּנָה אוֹ פְרָעָה בְּחוּבוֹ. וְהוּא, שְׂוִידֵיעַם וְיֵאמַר: זֶה גִזְלִי אֲבֵא<sup>19</sup>.

(13) שם. (14) ואין למי להשיב את הגזילה. (15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזלן, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). (16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. (17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא-קמא קט. (18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. (19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

ד. וְכֵן הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר<sup>20</sup> וְנִשְׁפַּע לוֹ, וְחִזְרוּ וְהוֹדָה לוֹ, וְזָקַף עָלָיו<sup>21</sup> הַפֶּל מִלְוָה<sup>22</sup>, וְאַחַר כֵּן מֵת הַגֵּר - אִף עַל פִּי שְׁזָכָה בְּגִזְלָה<sup>23</sup>, חֵיב לְהוֹצִיאָה מִתַּחַת יָדוֹ<sup>24</sup>.

(20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם.

שֶׁמַּחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן<sup>51</sup> וְלֹא מַחַל לוֹ עַל הַחֲמִשׁ, אוֹ שֶׁמַּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפְּחוֹת שְׁוֹה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן - אֵינוֹ צָרִיף לְהוֹלִיף אַחֲרָיו<sup>52</sup>, אֲלֵא יְבוֹא הַנְּגוֹל וְיִטַּל אֶת הַשָּׂאָר. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַגּוֹזֵל עֲצָמָה קִיָּמָת - אֵין חוֹשְׁשִׁין שָׂמָא תַתִּיקָר<sup>53</sup> וְנִמְצָא הַנְּשָׂאָר שְׁוֹה פְּרוּטָה. אֲבָל אִם נִתַּן לוֹ אֶת הַחֲמִשׁ וְלֹא נִתַּן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמַּחַל לוֹ עַל הַחֲמִשׁ וְלֹא מַחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן, אוֹ שֶׁמַּחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשְׁוֹה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן - חֵיב לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אוֹ לְתַת לְבֵית דִּין שְׁפַעֲרֵיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. (52) זה הכלל: הגזלן חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. הַמַּחְזִיר אֶת הַקֶּרֶן לְבַעֲלִים<sup>54</sup>, וְכַפַּר פְּעַם שְׁנַיִה בַּחֲמִשׁ<sup>55</sup> וְנִשְׁפַּע עָלָיו - נִעֲשֶׂה הַחֲמִשׁ כְּקֶרֶן לְכָל דְּבָר<sup>56</sup> וּמִשְׁלֵם עָלָיו חֲמִשׁ אַחַר; שְׁנֵאמַר: וְחִמְשִׁתּוֹ<sup>57</sup> יִסַּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מוֹסִיף חֲמִשׁ עַל חֲמִשׁ, עַד שֶׁיִּתְמַעַט הַחֲמִשׁ שֶׁיִּכְפַּר בּוֹ וְנִשְׁפַּע עָלָיו מִשְׁוֹה פְּרוּטָה<sup>58</sup>.

(54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. (56) גם בנוגע לדין שילוף אחרי, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו ויישבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מִי שֶׁהִיָּה אֲצִלוֹ פְּקוּדוֹן, וְטַעַן שְׂאֵבֵד וְנִשְׁפַּע, וְחִזְרוּ וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֲצִלוֹ, וְחִזְרוּ וְטַעַן שְׂאֵבֵד וְנִשְׁפַּע, וְחִזְרוּ וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֲצִלוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשׁ לְכָל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד; שְׁנֵאמַר: וְחִמְשִׁתּוֹ יִסַּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כְּמָה חֲמִשִּׁין עַל קֶרֶן אֶחָד<sup>59</sup>.

(59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

### פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזלן, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וּמֵת הַנְּגוֹל<sup>2</sup> - יִחְזִיר הַגּוֹזֵל לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם אֲבָדָה אוֹ נִשְׁתַּנֵּית<sup>3</sup> - נוֹתֵן לָהֶם דְּמִיָּה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' כסלו - ספר נויקין - הלכות גזילה ואבידה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֹמֵר: הַמוֹשֵׁב לֵה' לִפְנֵי - עַד שֶׁתְּהִיָּה הַשְּׂבָה<sup>44</sup>  
לְכָל פֶּהֶן. וְלֵמָּה נֹאמֵר בְּגִזְלַת הַגֵּר אִישׁ? שֶׁאִישׁ<sup>45</sup> שֶׁאִישׁ<sup>46</sup>  
אֶתָּה צְרִיף לְחַקֵּר<sup>47</sup> וּלְחַזֵּר עֲלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים<sup>48</sup>  
אוֹ אִם אֵין לוֹ; אֲכַל אִם הָיָה הַגֵּר קֶטָן<sup>49</sup> - אִי אֶתָּה  
צְרִיף לְחַזֵּר עֲלָיו, אֲלֵא חֲזַקְתּוֹ שְׂאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים<sup>50</sup>.

42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל כהן יהיה פחות משהו פרוטה. (43) מימרת רבא, המובאת כלשונה בבבא-קמא קי. (44) ואין השבה בפחות משהו פרוטה. (45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. (46) הגדול. (47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. (48) שנולדו לו לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו ונוכחו שאין לו גואל. (49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום אחד. (50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

ח. הַפְּהֵנִים בְּגִזְלַת הַגֵּר<sup>51</sup> כְּמִקְבְּלֵי מִתְּנוּת<sup>52</sup> הֵן. לְפִיכָּה, הַגִּזְלָל חֲמִץ מִן הַגֵּר שְׂאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעֵבֶר עֲלָיו הַפֶּסֶח<sup>53</sup> - חַיֵּב לִתֵּן לַפְּהֵנִים אֶת דְּמִיו כְּשַׁעַת הַגִּזְלָה<sup>54</sup>; שְׂאִם יִתְּנֵהוּ לִהֵן עֲכָשׁוּ<sup>55</sup> - אֵינָה מִתְּנָה, שֶׁהָרִי הוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָה<sup>56</sup>. וְאֵלּוּ הָיָה הַגֵּר קֵטָן, הָיָה אוֹמֵר לוֹ: הָרִי שְׂלֶךְ לְפִינֶךָ<sup>57</sup>, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי<sup>58</sup>.

51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים. 52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם כיורשי הגר, בבא-קמא קי: (53) ונאסר בהנאה. 54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. (55) לאחר הפסח. 56) ואינו נותן לו מאומה. (57) ומחזיר לו את החמץ גופו, אף-על-פי שאינו שוה כלום. (58) למעלה פרק ג, הלכה ד. בעיא שנפשטה.

ט. כִּהֵן שְׂגוּל גֵּר<sup>59</sup> שְׂאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הַגֵּר<sup>60</sup> - לֹא זָכָה זֶה בְּגִזְלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ<sup>61</sup>, אֲלֵא יוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל אֲחָיו הַפְּהֵנִים<sup>62</sup> בְּגֵי הַמְשָׁמֶרֶת.

59) בבא-קמא קט: (60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש. 61) אף-על-פי שהיא ברשותו. (62) כי ברגע שהודה, שייכים הקרן והחומש לה', והוא נתן אותם במתנה, כיתר מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הַגִּזְלָל אֶת הַגֵּר<sup>63</sup> וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הַגֵּר, וְהַפְּרִישׁ אֲשָׁמוֹ וּגְזַלְתּוֹ לְהַעֲלוֹתוֹן לַפְּהֵנִים<sup>64</sup>, וּמַת הַגִּזְלָן קֶדֶם כְּפָרָה<sup>65</sup> - הָרִי בְּגֵי הַגִּזְלָן יוֹרְשִׁים אֶת כֶּסֶף הַגִּזְלָה<sup>66</sup> אוֹ הַגִּזְלָה עֲצֻמָּה<sup>67</sup>, וְהָאֲשָׁם<sup>68</sup> יָרַעַה עַד שֶׁיִּפְּלֵ בּוֹ מוֹם<sup>69</sup>, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי בְּמִקְוָמוֹ<sup>70</sup>.

63) משנה בבא-קמא קי. (64) בהתאם לנאמר למעלה בהלכה ה. (65) כי מצד הדין, זכה הגזולן בגזל הגר מן ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם

(21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. (23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את אביו, ברוכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזולן, ומה שאמר "זוקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים<sup>25</sup> כְּשֶׁהוֹדָה בִּינְתֵימִם<sup>26</sup>; אֲכַל אִם גִּזַּל אֶת הַגֵּר שְׂאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הַגֵּר<sup>27</sup> - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְחֵמֶשׁ לַפְּהֵנִים<sup>28</sup> שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶר<sup>29</sup>, וּמְבִיא אֲשָׁמוֹ<sup>30</sup>, וְאַחַר כֵּן יִתְּפַפֵּר בּוֹ<sup>31</sup>.

25) שהגזולן זכה בגזילה. (26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזולן מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו כנ"ל. (27) ואחר-כך הודה. (28) משנה בבא-קמא קי. לפי הכתוב (במדבר ה, ח) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי-אפשר שלא יהיה לו יורש-גואל. (29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד, בבא-קמא קט: (30) למזבת. (31) זהו הסדר: קודם ישלם את הכסף, ואחר-כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

ו. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה<sup>32</sup> לְמַדוּ<sup>33</sup>, שֶׁזֶה שְׁנָאֹמֵר בַּתּוֹרָה: וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל - בְּגֵר שְׂמַת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים<sup>34</sup> הַכְּתוּב מְדַבֵּר<sup>35</sup>, וְאֲשָׁם זֶה<sup>36</sup> הָאָמוֹר פֶּאֶן הוּא הַגִּזְלָה אוֹ דְּמִיָּה<sup>37</sup>. לְפִיכָּה, הַמְחַזֵּר גִּזַּל הַגֵּר בְּלִילָה - לֹא יִצְאָה<sup>38</sup>; שֶׁהָרִי אֲשָׁם קָרְאוּ הַכְּתוּב, וְאֵין מְקַרְבִּין בְּלִילָה<sup>39</sup>. וְאֵין הַפְּהֵנִים חוֹלְקִין גִּזַּל הַגֵּר כִּנְגַד גִּזַּל הַגֵּר<sup>40</sup>, כְּדֶרֶךְ שְׂאֵין חוֹלְקִין בְּשֶׁר אֲשָׁם נִגַּד בְּשֶׁר אֲשָׁם אַחֲרָי<sup>41</sup>.

32) שקיבל תלמיד מפי רבו. (33) חכמינו. (34) שלא נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. (35) "וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא קט. (36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן". (37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר: "מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. (38) מימרא של רבא, שם. (39) כי כתוב בו "ביום צוותר" (ויקרא ז, לח). (40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא של רבא, שם קי: (41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם, אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג.).

ז. כָּל גִּזְלַת הַגֵּר שְׂאֵין בּוֹ שְׂוֵה פְּרוּטָה לְכָל פֶּהֶן וְכִהֵן מְאֻנְשֵׁי מִשְׁמֶר<sup>42</sup> - לֹא יִצְאָ הַמְחַזֵּירוֹ יְדֵי הַשְּׂבָה<sup>43</sup>;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֶפְלוּ נִמְכְּרָה לְאֵלֶיךָ זֶה אַחַר זֶה וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים<sup>91</sup> - הָרִי זֶה חוֹזֵר לְנִגְזָל בְּלֹא דְמַיִם<sup>92</sup>. וְכָל מִי שֶׁיִּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ חוֹזֵר עַל זֶה שֶׁמְכָרָה ל<sup>93</sup>, וְחוֹזֵר הַמוֹכֵר הַשְּׂנִי עַל הַמוֹכֵר הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיַּחְזֹר הַלּוֹקָח מִן הַגְּזֵלָן עַל הַגְּזֵלָן וְיִטַּל מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֲרָה<sup>94</sup>.

(81) כנענים, שהם עבדי עולם. (82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: (83) אפילו נשבע עליהם. (84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. (85) כי כתוב בהם "והתנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מו), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה" (קידושין כב:). (86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא-קמא קה. (87) העבדים והשטרות והקרקעות. (88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב. (89) במטלטלין יכול הגזולן לקנותן על-ידי שינוי, מה-שאיך-כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. (90) זוהי דעת החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא-קמא קיז: (91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. (92) במטלטלין, כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ז). (93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. (94) בפרק הבא.

### פֶּרֶק הַשְּׂעִי

(1) נתבאר בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגזולן הקרקע. ודין הגזולן שלקח שדה מבעליו באלמות.

א. הגזולן קרקע מחברו והפסידה<sup>2</sup>, כגון שחפר ביה בורות<sup>4</sup> שיהיין<sup>5</sup> ומערות<sup>6</sup>, או שקצץ את האילנות ושחת את המעונות והרס הבנין - חייב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון ששטפה נהר<sup>7</sup> או נשרפה באש שירדה מן השמים - אומר לו<sup>8</sup>: הרי שלך לפניך<sup>9</sup>. שהקרקע בחזקת בעלים קיימת<sup>10</sup>, ואין אחריות הפסדה עליו<sup>11</sup> אלא אם כן הפסיד בידו. מה שאין הדין כן במטלטלין<sup>12</sup>, כמו שבאנו<sup>13</sup>.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציעא יד: (4) עגולים. (5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה בבא-קמא קיז: (8) הגזולן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה נקנית לגזולן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזולן. (12) שהם ברשות הגזולן וחייב באונסין. (13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה

כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו). (66) כי אין כפרה למתים. (67) הבנים שלא גזלו, רשאים להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה הלכה ג-ד. (68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו. (69) ואז אפשר למכור אותה, ודמיו הולכים לעולות נדבה למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין. (70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נתן הגזולן<sup>71</sup> את הכסף לאנשי משמר, ומת קדם כפרה<sup>72</sup> - אין יורשי הגזולן יכולין להוציא<sup>73</sup> מיד הפהנים; שנאמר: איש אשר יתן לפהן<sup>74</sup> לו יהיה. ואפלו היה הגזולן קטן, שאין מתנתו מתנה - אין יורשים מוציאין מיד הפהנים.

(71) משנה בבא-קמא קי. (72) לפני שהקריבו את קרבן האשם. (73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן אשם. (74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים, גמרא שם קי:

יב. נתן את הכסף<sup>75</sup> לאחת מן המשמרות<sup>76</sup>, ואת האשם למשמרה זו שהיא שבתה<sup>77</sup> - יחזיר הכסף אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה שלקחה כסף בלא שבתה לא זכתה, ומוציאין מידה.

(75) שם קי. (76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. (77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף למשמרה העוברת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת כמה שקיבלה.

יג. אין מקריבין את האשם<sup>78</sup> עד שיחזיר הגזולן הקרבן<sup>79</sup> לבעלים, או לפהנים - אם היה גזל גר שאין לו יורשים. נתן את הקרבן והקריב אשמו - נתפטר לו, ואין החמש מעכב הפפירה<sup>80</sup>. וחייב לתן את החמש אחר כפרה.

(78) משנה, שם קי. (79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "כפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. (80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

יד. העבדים<sup>81</sup> והשטרות והקרקעות<sup>82</sup> - אין בהן תוספת חמש<sup>83</sup>. שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון. כל האמור בענין<sup>84</sup> מטלטלין הוא וגופן ממון. יצאו קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות<sup>85</sup>, ויצאו שטרות שאין גופן ממון<sup>86</sup>. וכן אם היו גזול<sup>87</sup> גר שאין לו יורשים - אינן חוזרים לפהנים<sup>88</sup>. וכן הקרקע אינה נקנית לעולם לגזולן<sup>89</sup>, אלא ברשות בעליה עומדת<sup>90</sup>.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירות לקרקע]. (30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. (31) מעריכים לו לגזלן כמה עולה השבח. (32) כלומר, אם יש רווח לא יהנה. אבל אם יש הפסד, יזקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חברו שלא ברשות והשביחה, בבא-מציעא יד: (33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזלן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. (34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאה. (35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. (36) הגזלן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גזל שדה ומקרה<sup>37</sup> והשביחה הלוקח<sup>38</sup>, אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה<sup>39</sup> מפעל השדה, והקרן נוטל עם שאר השבח<sup>40</sup> מן הגזלן<sup>41</sup>.

(37) בבא-מציעא יד: (38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזלן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו. "אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזלן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי שהגזלן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. (39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. (40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה רי"ף בבא-מציעא ח: (דפוס וילנא). (41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

ז. הקרן<sup>42</sup> גובה מנכסים משעבדים<sup>43</sup>, ושאר השבח מנכסים בני חורין<sup>44</sup>. ואם הפיר פה<sup>45</sup> שהיא גזולה<sup>46</sup> קשלקחה<sup>47</sup> - אינו נוטל מן הגזלן אלא הקרן בלבד<sup>48</sup>, ומפסיד שאר השבח<sup>49</sup> היתר על ההוצאה. היתה ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר פה שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח נוטל מפעל השדה, והקרן נוטל מן הגזלן<sup>50</sup> מנכסים משעבדין.

(42) שהלוקח גובה מן הגזלן. (43) מן הלוקחות שקנו קרקע מן הגזלן לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזלן. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך הנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. (44) "אין מוציאין . . . ולשבח קרקעות . . . מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלוקחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלוקחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא-קמא צה. צה: (45) הלוקח בקרקע זו. (46) בבא-מציעא טו: (47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. (48) ואת

הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו. ראה שם].

ב. גזל שדה<sup>14</sup> ונגזלה ממנו ונטלוה מציקים<sup>15</sup> בכח המלך: אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או פתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: הרי שלך לפניך<sup>16</sup>; ואם מחמת הגזלן נלקחה<sup>17</sup> - חזב להעמיד לו שדה אחרת<sup>18</sup>.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזלן, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזלן כהפסידה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

ג. אנס המלך את הגזלן<sup>19</sup> ואמר לו: הראה לנו כל מה שיש לך, והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך<sup>20</sup> - חזב להעמיד לו שדה אחרת כמותה<sup>21</sup>, או נתן דמיה.

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזלן בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזלן.

ד. גזל שדה והפסידה פירו<sup>22</sup>, פשב על השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזלן - גובה אותן מנכסים בני חורין<sup>23</sup>, מפני שהיא פמלוה על פה<sup>24</sup>. ואם עמד הגזלן בדין<sup>25</sup> ונתחייב לשלם<sup>26</sup> ואחר כך מכר - גובה מנכסים משעבדין<sup>27</sup>.

(22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציעא יד: (23) הנמצאים ברשות הגזלן. (24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוח לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלוקחות אלא מן הנכסים שביד הלוח בלבד, דעת עולא בבא-בתרא קעה: (25) בבא-מציעא טו. (26) יש לזה קול, ודינו כמלוה בשטר. (27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזלן לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבא-בתרא קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

ה. גזל שדה ואכל פרותיה<sup>28</sup> - משלם כל הפרות שאכל מנכסים בני חורין<sup>29</sup>. גזל והשביח<sup>30</sup> - שמיין לו<sup>31</sup> וידו על התפתותה<sup>32</sup>: אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה<sup>33</sup> בלבד מן הגזלן<sup>34</sup>; ואם ההוצאה יתרה על השבח<sup>35</sup> - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח<sup>36</sup>.

(28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל מלשוננו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

63) בבית-הדין ולא שילם. (64) לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק-הדין. (65) שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחלן יומי אכרותא", כך פסק גם הרי"ף. (66) ועמד במרדו ולא שילם. (67) ועל כן יוכל הגולן, הבא במקום הנגזל, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קנייה, ומחזיר לו את מעותיו.

יא. לְקַחַהּ הַגּוֹזֵל מִן הַבְּעָלִים<sup>68</sup> אַחַר שְׁמִכְרָהּ כְּשֶׁהִיא גְזוּלָה, וְחִזְרוּ וּמְכָרָהּ לְאַחֵר<sup>69</sup> או נְתַנָּה בְּמִתְנָה או הוֹרִישָׁה - הֲרֵי גְלָה דְעֵתוֹ<sup>70</sup> שְׁאִינוּ רוֹצֵה לְהַעֲמִידָה<sup>71</sup> בְּיַד זֶה שֶׁלְקַחְהָ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהִיָּתְהָ גְזוּלָה. וְכֵן אִם נִפְלָה לְגִזְלָן בִּירֵשָׁה<sup>72</sup> - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ<sup>73</sup>.

68) בבא-מציעא טז. (69) וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. (70) על-ידי מעשה המכירה וכו'. (71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב'טור' חושן-משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגולן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה כאן. (72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר-כך מת הנגזל, גמרא שם. (73) אם קנה אותה הגולן, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד בנאמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידיו בלי כל טירחה מצדו, והגולן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

יב. גְּבָאָה הַגּוֹזֵל בְּחוּבוֹ<sup>74</sup>: אִם יֵשׁ לְנִגְזֵל קְרָקַע אַחֲרָיָהּ<sup>75</sup>, וְאָמַר לוֹ הַגּוֹזֵל: זֹאת אֲנִי גוֹבֶה בְּחוּבִי<sup>76</sup> - הֲרֵי זֶה מִתְפַּנֵּן לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אֵין לְנִגְזֵל קְרָקַע אֲלֵא זֶה - לְגַבּוֹת חוּבוֹ הוּא שְׁתַּפְּנוֹן<sup>77</sup>.

74) לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר לו: תן לי את הקרקע הגזולה תמורת החוב שאתה חייב לי, והסכים הנגזל, בבא-מציעא טז. (75) שאפשר לגבות ממנה את החוב. (76) גילה דעתו שכוונתו לקיים את הקרקע ביד הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה לגבות גם מקרקע אחרת, ולא דוקא מזו הגזולה. (77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

יג. נִתְנָהּ הַבְּעָלִים לְגִזְלָן מִתְנָה<sup>78</sup> - קָנָאָה הַלּוֹקֵחַ<sup>79</sup> שְׁאֵלוּ לֹא טָרַח לְבַעְלִים - לֹא הִיוּ נוֹתְנִים לוֹ בְּמִתְנָה<sup>80</sup>; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, פְּדֵי שְׂיִזְפָּה בְּהַ דְּדִין, וַיַּעֲמֵד בְּנִאֲמָנוֹתוֹ, וְתִתְקַיֵּם בְּיַד הַלּוֹקֵחַ<sup>81</sup>.

78) לאחר שמכרה הגולן ללוקח, גמרא שם. (79) ואין

ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. (49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. (50) ואת עורף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגולן, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה רי"ף בבא-מציעא ח:

ח. הַגּוֹזֵל שְׂדֵה וּמְכָרָהּ, וְאָכַל הַלּוֹקֵחַ פְּרוּתֶיהָ<sup>51</sup> - מִחֻשְׁבִּין עָלָיו כֹּל הַפְּרוֹת שְׁאֵכַל וּמִשְׁלֵם לְבַעַל הַשְּׂדֵה<sup>52</sup>, וְחִזְרוּ וְגוֹבֶה אוֹתוֹן מִן הַגּוֹזֵל מִנְכָסִים בְּנֵי חוּרִין<sup>53</sup>. וְאִם הִפִּיר בְּהָ<sup>54</sup> שְׁגִזּוּלָה הִיא - אֵין לוֹ פְּרוֹת<sup>55</sup>, וְאִינוּ גוֹבֶה מִן הַגּוֹזֵל אֲלֵא תִקְרָן בְּלַבַּד<sup>56</sup>.

(51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגולן שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. (52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)]. (53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא יד: (54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא. (55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. (56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

ט. הַמוֹכֵר שְׂדֵה שְׁאִינָה שְׁלוֹ - אֵין מְמַכְרוֹ מְמַכֵּר, וְלֹא קָנָה לוֹקֵחַ פְּלוּם<sup>57</sup>, כְּמוֹ שְׁבִאֲרֵנוּ<sup>58</sup>. חִזְרוּ הַגּוֹזֵל אַחֲרֵי שְׁמִכְרָהּ וּלְקַחְהָ מִבְּעָלֶיהָ - נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ<sup>59</sup> מִן הַגּוֹזֵל. וְאִפְלוּ נְתַנָּה לוֹ הַגּוֹזֵל מִתְנָה<sup>60</sup> כְּשֶׁהִיָּתְהָ גְזוּלָה בְּיָדוֹ - בֵּינָן שְׁחִזְרוּ וּלְקַחְהָ<sup>61</sup> נִתְקַיְּמָה בְּיַד זֶה שֶׁקָּבַל הַמִּתְנָה; שְׁמִפְּנֵי זֶה טָרַח הַגּוֹזֵל עַד שֶׁקָּנָאָה, פְּדֵי לְעַמֵּד בְּנִאֲמָנוֹתוֹ<sup>62</sup>.

(57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגזל מיד הלוקח. (58) למעלה פרק ח, הלכה יד. (59) כי הגולן מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידיו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזלן - לעמוד בנאמנותו, בבא-מציעא טז: (60) שם טז. (61) הגולן מן הנגזל. (62) שלא יבוא הנגזל להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו במתנה, על כן ברגע שקנה הגולן את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טז: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזרו, וראה מגיד-משנה כאן).

י. לְפִיכָּה, אִם תִּבְעַ הַלּוֹקֵחַ אֶת הַגּוֹזֵל מִפְּנֵי שְׁמִכְרָה לוֹ שְׂדֵה שְׁאִינָה שְׁלוֹ, וְנִתְחַיֵּב לְשִׁלּוֹם<sup>63</sup>, וְהִתְחִיל בֵּית דִּין<sup>64</sup> לְהַכְרִיזוֹ עַל נִכְסֵי הַגּוֹזֵל<sup>65</sup> פְּדֵי הַגְּבוּת מִהֵן לְלוֹקֵחַ, וְאַחֲרֵי שֶׁהִתְחִילוּ הַהַכְרָזָה לְקַחְהָ הַגּוֹזֵל מִן הַבְּעָלִים - לֹא נִתְקַיְּמָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; שְׁמֵאֲחֵר שֶׁהַכְרִיזוֹ עַל נִכְסָיו<sup>66</sup> נִתְגַּלָּה שְׁאִינוּ נֹאֲמָן, וְלֹא לְקַחְהָ מִן הַבְּעָלִים פְּדֵי לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד הַלּוֹקֵחַ<sup>67</sup>.



מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביטולה. (95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. (96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. (97) על כן דינו כדן כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא אם כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזלן לאנס בדין זה. ראה כאן ראב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. (80) המתנה לא באה מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזלן, ודינה כמכר. (81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר: מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק כמאן דאמר מתנה כמכר.

~ יום רביעי ג' כסלו ~

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) נתבאר בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עוֹבֵד פּוֹכְבִים בְּעַל זְרוּעַ שְׁאֲנַס<sup>2</sup> נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, מִחֲמַת שְׁהִיָּה לוֹ חוֹב עַל בְּעַל הַשְּׂדֵה, אוּ מִחֲמַת שְׁיֵשׁ לוֹ נֶזֶק בְּיַד זֶה הַיִּשְׂרָאֵל, אוּ מִחֲמַת שְׁהִפְסִיד מְמוֹנָו<sup>3</sup>, וְאַחַר שְׁתַּקְּףָהּ<sup>4</sup> לוֹ אֶת הַשְּׂדֵה מִכְּרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר - אֵינן הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ<sup>5</sup>.

2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (3) ממנו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים<sup>6</sup>? בְּשִׁהוּדוֹ הַבְּעָלִים שְׁאָמַת טַעֲנָה<sup>7</sup> הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים [המוכר, או יעידו עדי יִשְׂרָאֵל שְׁהָאָמַת טַעֲנָה הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים הַמוֹכֵר]. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם מֶלֶךְ אוּ שָׂר בְּאוֹתוֹ מְקוֹם שֵׁיכוֹל לְכַף אֶת הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים שְׁמֵכֵר לְדִין, וְלֹא תִבְעוּ הַבְּעָלִים<sup>8</sup> אֶת הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים - אֵינָן יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מִן הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים, אָף עַל פִּי שְׁאֵינָן מוֹדִין לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וְאָף עַל פִּי שְׁאֵינָן שָׁם עֲדִים שְׁאָמַת טַעֲנָה הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים; שְׁהֵרִי אוֹמֵר הַלּוֹקֵחַ לַבְּעָלִים: אִם גִּזְלָן הוּא<sup>9</sup> הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים, לְמָה לֹא תִבְעֶתָם אוֹתוֹ בְּדִינָהֶם<sup>10</sup>?

6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף

יֵד. הַגּוֹזֵל שְׂדֵה, וְאַחַר שְׁגִזְלָה וְהִחְזִק גִּזְלָן עָלֶיהָ<sup>82</sup> חִזַּר וְלָקְחָהּ מִבְּעָלִים הָרְאשׁוֹנִים, וְטַעֲנָה הַגּוֹזֵל וְאָמַר: אָנוֹס הָיִיתִי בְּשַׁעַה שְׁמִכְרְתִיהָ לּוֹ<sup>83</sup> וְשָׁלַא לְדַעֲתִי מִכְּרִיתִי מִחֲמַת גִּזְלָנוּתוֹ<sup>84</sup> - לֹא זָכָה הַגּוֹזֵל, אָף עַל פִּי שְׁיֵשׁ לוֹ עֲדִים<sup>85</sup> שְׁפַנְיָהֶם לָקְחָהּ. וְתִחְזַר הַשְּׂדֵה לַבְּעָלִים, וּמְחִזִּירֵינָן לְגִזְלָן הַדְּמִים שְׁנַתָּן<sup>86</sup>.

(82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהחזיק על שדה זו בגזלותא" (בבא-בבא מו.). (83) מכיון שהגזלן אדם אדם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון, דעת רב כהנא שם. (84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גזלן וגבר אלם. (85) "גזלן שהביא ראיה אין ראיתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו" (שם מו.). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון שהלוקח החזיק גזלן, והגזלן טוען שלא הסכים למכור לגזלן, הרי אין זו מכירה כלל. (86) ואין קונסים אותו על מעשה גזילה שיפסיד דמיו, "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו", מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים<sup>87</sup>? כְּשִׁהוּדוֹ הַעֲדִים שְׁמַנְהָ בְּפָנֶיהֶם אֶת הַמְּעוֹת<sup>88</sup>; אֲבָל אִם הַעֲדִים שְׁבַעַל הַקְּרָקַע מִכֵּר לְגִזְלָן וְהוֹדָה לוֹ בְּפָנֶיהֶם שְׁנַתָּן לוֹ דְּמִים<sup>89</sup> כֶּף וְכָף, וְהַגּוֹזֵל טוֹעֵן שְׁלֹא נָתַן לוֹ דְּמִים וּמִחֲמַת יִרְאָה הוֹדָה לוֹ - אֵינן לְגִזְלָן כְּלוּם<sup>90</sup>, אֲלֵא מוֹצִיאֵינן מִמְּנוֹ הַשְּׂדֵה בְּלֹא דְמִים, מִפְּנֵי שְׁלֹא הוֹדָה לוֹ אֲלֵא מִפְּנֵי הַפְּחָד<sup>91</sup> בְּשִׁטְעוֹ, הוֹאִיל וְהִחְזִק גִּזְלָן עָלֶיהָ<sup>92</sup>.

(87) שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. (88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לגזלן. (89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. (90) לא קרקע ולא דמים, שם. (91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. (92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה החזיק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לגזלן.

טז. אֵינן בְּעַל הַשְּׂדֵה צָרִיף לַעֲשׂוֹת מוֹדְעָה עַל מִכְּרָ זֶה<sup>93</sup>. הוֹאִיל וְהִחְזִק זֶה גִּזְלָן עַל שְׂדֵה זוּ, וְאֵינן רְאִיתוּ בָּהּ רְאִיָּה<sup>94</sup>, וְאֵינן צָרִיף לְמַסֵּר מוֹדְעָה. וְאֵינן דִּין גִּזְלָן בְּדִין הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ וְתָלָה אוֹתוֹ<sup>95</sup> עַד שְׁיִמְכֹר לוֹ, שְׂדֵה הָאוֹנֵס אֵיננו רוֹצֵה לְגוֹלוֹ<sup>96</sup> וְלֹא גָזְלוּ עֲדִין כְּלוּם<sup>97</sup>, לְפִיכָף אִם לֹא מָסַר הַמוֹכֵר הָאוֹנֵס מוֹדְעָה - מִמְּכָרוֹ קָנָם.

(93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הואיל והחזיק זה גזלן על שדה זו. (94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). 23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. ורד"ן זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה). זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בכא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה ליטע בלבד, אבל לא בעשויה ליטע. 24) ואיני מסכים שירי תהיה על התחתונה. 25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הברל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

ו. התצרות - הרי הן ראויין לבנין ולהוסיף בהן פתים ועליות<sup>26</sup>. לפיכך הורו הגאונים<sup>27</sup>, שהבונה בחצר חברו שלא מדעתו - הרי זה פגוע שדה העשויה לטע, ושמן לו פמה אדם רוצה לתן בבנין זה לבנותו. והוא<sup>28</sup>, שפינה בנין המועיל<sup>29</sup>, הראוי לאותה חצר פמנהג אותו מקום<sup>30</sup>.

26) קומה עליונה בכית. 27) ראשי הישיבות בכבל אחרי רבנן סבוראי. 28) בתנאי. 29) המביא תועלת לבעל החצר. 30) סידורי הבנין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבנין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

ז. היודר לשדה חברו ברשות, אפלו נטע שדה שאינה עשויה לטע - שמין לו וידו על העליונה: שאם היתה ההוצאה יתר על השבח - נוטל ההוצאה<sup>31</sup>, ואם השבח יתר על ההוצאה - נוטל השבח<sup>32</sup>. ובעל פנכסי אשתו<sup>33</sup> והשתף<sup>34</sup> בשדה שיש לו חלק בה - פיודר ברשות הן, ושמן להם וידם על העליונה.

31) וההפסד על הבעלים. 32) כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה. 33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירושו: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. 34) בכא בתרא מב: "שותף כיווד ברשות דמי".

ח. היודר לשדה חברו שלא ברשות ונטע או פנה, ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנין או ששמר הנטיעות<sup>35</sup>, וכיוצא באלו הדברים שמראין שדעתו נוטה<sup>36</sup> למה שעשה זה וכרצונו פא הדבר - שמין לו וידו על העליונה<sup>37</sup>.

35) כגון, שעשה גדר סביבן, בכא מציעא קא. 36) שהוא

דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

ג. העובדי פוכבים המציקים לישראל<sup>11</sup> ומבקשים להרגם, עד שיופדה עצמו מיד העובד פוכבים בשדהו או בביתו ויתננה למציק ואחר כך נתיחנו, פשיצה המציק למכר אותה הקרקע: אם יש פיד הפעלים לקח מן המציק - הן קודמין לכל אדם; ואם אין פיד הפעלים לקח, או ששהה הקרקע פיד המציק שנים עשר חדש - פל הקודם ולקח מן המציק זכה<sup>12</sup>. ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות. מפני שזה המציק מוכר בזול, הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע<sup>13</sup> או קרוב לו, וזה רביע של פעלים, שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המציק בשלשים - נותן לבעלים עשרה<sup>14</sup> או נותן להם רביע הקרקע<sup>15</sup> ואחר כך יקנה הכל. ואם לא נתן - הרי רביע הקרקע פגול פידו.

11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. 12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. 13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. 14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. 15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריייתא שם).

ד. היודר לתוף שדה חברו<sup>16</sup> שלא ברשות ונטעה<sup>17</sup>: אם היתה שדה העשויה לטע<sup>18</sup> - אומדין פמה אדם רוצה לתן בשדה זו לטעה, ונוטל מפעל השדה; ואם אינה עשויה לטע - שמין<sup>19</sup> לו וידו על התחתונה<sup>20</sup>.

16) בכא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. 17) אילנות. 18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. 19) מעריכים לו. 20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

ה. אומר לו בעל השדה<sup>21</sup>: עקר אילנך וליך<sup>22</sup> - שומעים לו<sup>23</sup>. אומר הנוטע: הריני עוקר אילניי - אין שומעין לו, מפני שמכחיש את הקרקע<sup>25</sup>.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. פל ששמיין לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר: נתתי, והיורד לשדה אומר: לא נטלתי - היורד נאמן, ונשבע שלא נתן לו פלום ונוטל; שהרי אומרין לבעל השדה: עדין לא שמו לך, ולא ידעת כמה אתה חזב לתן, היאך נתת? 54 אכל אם שמו לו ואמרו לבעל השדה: תן לך, 55 ואמר: נתתי, אף על פי שעדין לא נשבע היורד 56 - הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת הסת 57 שנתן ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה 58.

54 ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. 55 והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לאו דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). 56 כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). 57 בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. 58 והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

יב. בעל שהוריד אריסין 59 בנכסי אשתו 60 ואחר כך גרשה 61: אם הפעל עצמו אריס 62 - נסתלק בעל נסתלקו אריסיו, שלא ירדו לה אלא על דעת הפעל 63, ושמיין להם וידם על התחתונה 64; ואם אין הפעל אריס - על דעת הקרקע ירדו 65, ושמיין להם בקאריס.

59 פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שלישי או רבע בהתאם למנהג המקום. 60 נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). 61 והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. 62 בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. 63 ולא על דעת האשה. 64 כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה ליטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. 65 כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם ונבגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

**פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי**

1 נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

מסכים. 37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

ט. היורד לתוך חרפתו של חברו ובגאה שלא ברשות - שמיין לו וידו על התחתונה 38. ואם אמר בעל הבגנן: עצי ואבני אני נוטל 39: בבית - שומעין לו 40, בשדה 41 - אין שומעין לו 42, מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל הקרקע: טל מה שבנית 43 - שומעין לו 44.

38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. 39) ואינו רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. 40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). 41) אם בנה בשדה. 42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. 43) כי איננו רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עוקר אילנך ולך" למעלה הלכה ה. 44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טול מה שבנית", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

י. פל מי ששמיין לו 45, בין שהיתה ידו על העליונה 46 בין שהיתה ידו על התחתונה 47 - אינו נוטל פלום עד שישבע בנקיטת חפץ 48 כמה הוציא. ואם אמר: יבואו הדגנים ויעשו שומת הווצאה, והרי היא גלויה לעיניהם 49, וישערו העצים והאבנים והסיד וישכר האמנין בפחות שבשערים 50 - שומעין לו ונוטל בלא שבועה 51. וכן זה שנוטל השבח בלבד 52 והיתה ידו על העליונה - אין צריך שבועה 53.

45) את ההוצאה לעומת השבח. 46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. 47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה ליטע, למעלה הלכה ד. 48) כשהוא אוחוז ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). 49) ההוצאה גלוייה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. 50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. 51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. 52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). 53) כי השבח גלוי לעין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קי"ג): המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבירה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול השם. (18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

ד. טעות העובד פוככים<sup>19</sup> - פאבדתו, ומתרת<sup>20</sup>. והוא, שטעה מעצמו<sup>21</sup>; אכל להטעותו - אסור<sup>22</sup>.

(19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא קי"ג). (21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

ה. פיצד<sup>23</sup>? פגון שעשה העובד פוככים חשבון וטעה<sup>24</sup>. וצריך שיאמר לו ישראל: ראה שעל חשבונך אני סומך<sup>25</sup>, ואני יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך. פגון זה מתר<sup>26</sup>. אכל אם לא אמר לו פן - אסור; שמא יתפון העובד פוככים לבדקו<sup>27</sup>, ונמצא שם שמים מתחלל.

(23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. (27) את ישראל אם הוא ישר.

ו. עיר שישראלים ועובדי פוככים דרין בה, ומחצה עובדי פוככים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריז<sup>28</sup>. ואם בא ישראל ונתן סימניה<sup>29</sup> - חיב להחזיר<sup>30</sup>.

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). (29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. (30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

ז. היה רב העיר עובדי פוככים: אם מצא במקום מן העיר שרוב המצויים שם ישראל<sup>31</sup> - חיב להכריז<sup>32</sup>; אכל אם מצא פסרטיא<sup>33</sup> ופלטאיא<sup>34</sup> גדולה, בכתי כנסיות<sup>35</sup> ובכתי מדרשות<sup>36</sup> שהעובדי פוככים מצויין שם תמיד<sup>37</sup>, ובכל מקום שהרבים מצויין שם - הרי המציאה שלו<sup>38</sup>, ואפלו בא ישראל ונתן סימניה; שהרי נתיאש ממנה כשנפלה<sup>39</sup>, מפני שהוא אומר: עובד פוככים מצאה. אף על פי שהיא שלו<sup>40</sup>, הרוצה לילך<sup>41</sup> בדרך הטוב והישר<sup>42</sup> ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה<sup>43</sup> לישראל כשיתן את סימניה.

(31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם

א. השבת אבדה לישראל<sup>2</sup> - מצות עשה, שנאמר: השב תשיכם. והרואה אבדת ישראל ונתעלם ממנה והניחה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תראה את שור אחיך והתעלמת מהם; ובטל מצות עשה<sup>3</sup>. ואם השיבה - קנים מצות עשה.

(2) ראה לקמן הלכה ג. (3) השב תשיכם.

ב. לקח את האבדה<sup>4</sup> ולא השיבה - בטל מצות עשה, ועבר על שני לאוין: על 'לא תוכל להתעלם' ועל 'לא תגזל'<sup>5</sup>. אפלו היה פעל האבדה רשע<sup>6</sup> ואוכל נבלה<sup>7</sup> לתאבון<sup>8</sup> וכימצא בו - מצוה להשיב לו אבדתו. אכל אוכל נבלה להכעיס<sup>10</sup> - הרי הוא אפיקורוס<sup>11</sup>; והאפיקורוסים ועובדי עבודת פוככים ומחללי שבת בפרהסיא - אסור להחזיר להן אבדה, פעובד פוככים.

(4) מה-שאינ-כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. (5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: (6) עובר עבירה. (7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. (8) למלא תאותו. (9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבדת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו לומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). (10) את ה'. (11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנוורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

ג. אבדת עובד פוככים - מתרת, שנאמר: אבדת אחיך<sup>12</sup>. והמחזירה - הרי זה עובר עברה<sup>13</sup>, מפני שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם, פדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה<sup>14</sup> - הרי זה משבח. ובמקום שיש חילול השם<sup>15</sup> - אבדתו אסורה, וחיב להחזירה<sup>16</sup>. ובכל מקום<sup>17</sup> מכניסין<sup>18</sup> כליהם מפני הגנבים ככלי ישראל, מפני דרכי שלום.

(12) "וכן תעשה. . . לכל אבדת אחיך". "לאחיך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכונעני". מימרא בשם רב, בבא-קמא קי"ג: (13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: (14) כגון רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים על-ידו (ירושלמי בבא-מציעא פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' כסלו - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ק"ז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו, השְׁלִיף פִּיסוֹ<sup>57</sup> בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וְהִלֵּךְ לוֹ, וְכָל פִּי יִצָּא בְּזָה - הָרִי זֶה אֲבָד מִמוֹנוֹ לְדַעְתּוֹ. וְאָף עַל פִּי שְׁאֲסוֹר לְרֹאֵה דָבָר זֶה לְטַל לְעֵצְמוֹ<sup>58</sup> - אֵינּוּ זָקוּק לְהַחְזִיר; שְׁנֹאמַר: אֲשֶׁר תֵּאבְדוּ<sup>59</sup> - פָּרַט לְמֵאבֵד לְדַעְתּוֹ<sup>60</sup>.

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממונו לדעת, על-ידי-זה שלא שמר על ממונו, וכאן מאבד ממונו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:

יב. אַבְדָּה שְׁאִין בָּהּ שְׁוֵה פְּרוּטָה<sup>61</sup> - אֵינּוּ חֵיב לְהַטְפִּיל<sup>62</sup> וְלֹא לְהַחְזִירָהּ<sup>63</sup>.

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז.). (62) זה לשון הרי"ף כאן (בבא-מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

יג. מִצָּא שֶׁק<sup>64</sup> או קֶפֶדָה<sup>65</sup>, אִם הָיָה חֶכֶם או זָקן מְקַבֵּד<sup>66</sup> שְׁאִין דְּרָפּוֹ לְטַל פְּלִים אֱלוֹ בִּידוֹ<sup>67</sup> - אֵינּוּ חֵיב<sup>68</sup> לְהַטְפִּיל בָּהֶן. וְאוֹמֵד אֶת דַּעְתּוֹ אֱלוֹ הָיָה שְׁלוֹ<sup>69</sup>: אִם הָיָה מְחִזְיָן לְעֵצְמוֹ - כִּיב לְהַחְזִיר שֶׁל חֲבֵרוֹ; וְאִם לֹא הָיָה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אֶפְלוּ הָיָה שְׁלוֹ<sup>70</sup> - כִּי בִשְׁל חֲבֵרוֹ אֵינּוּ חֵיב לְהַחְזִיר. הָיָה דְרָפּוֹ לְהַחְזִיר פְּלִים כְּאֵלוֹ בִּשְׁדָה<sup>71</sup>, וְאִין דְּרָפּוֹ לְהַחְזִיר בְּעִיר<sup>72</sup>, וּמִצָּאָן בְּעִיר - אֵינּוּ חֵיב לְהַחְזִיר<sup>73</sup>; מִצָּאָן בִּשְׁדָה<sup>74</sup> - חֵיב לְהַחְזִיר<sup>75</sup> עַד שִׁנְיָעוּ לְרִשׁוֹת הַבְּעָלִים, וְאָף עַל פִּי שְׁהָרִי נִכְנַס בָּהֶן לְעִיר וְאִין דְּרָפּוֹ בְּכָהֶן<sup>76</sup>.

(64) משנה בבא-מציעא כט: (65) סל גדול. (66) אף-על-פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' בבא-מציעא כאן. (67) שיש בהם משום בזיון. (68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם... הא כיצד... או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל.). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה זו, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות כא. (69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" (בבא-מציעא שם). (70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). (71) שאין רואים אותו ואינו בוש. (72) שהוא בוש מפני מכרו (שם ל:). (73) כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. (74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. (75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. (76) מכיוון שבשדה דרכו

גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקי-יוסף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:

ח. מִצָּא בְּעִיר זו שְׂרָפָה עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים חֲבִית שֶׁל יִין - יֵינָה אֲסוֹר בְּהִנָּאָה<sup>44</sup>, וְקִנְיָנָה מִתְּרִ<sup>45</sup> מְשוּם אַבְדָּה. וְאִם פֹּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִימְנִיה - מִתָּר בִּשְׁתֵּיהֶן<sup>46</sup> לְזֶה יִשְׂרָאֵל שְׁמִצָּאָה<sup>47</sup>.

(44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמה ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שסתימה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתייאשו הבעלים (שם).

ט. עוֹף שֶׁחִטַּף בְּשָׂר<sup>48</sup> וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחֵצֵר אַחֲרָת, אָף עַל פִּי שֶׁרַב הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתָּר מְשוּם אַבְדָּה<sup>49</sup>, שְׁהָרִי נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.

(48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

י. הַמוֹצָא אַבְדָּה בְּזוּטוֹ שֶׁל יָם<sup>50</sup> וּבְשִׁלּוּלִיתוֹ שֶׁל נְהַר<sup>51</sup> שְׁאֵינּוּ פּוֹסְקִים<sup>52</sup>, אָף עַל פִּי שִׁישׁ בָּהּ סִימֶן - הָרִי זֶה שֶׁל מוֹצָאָה; שְׁנֹאמַר: אֲשֶׁר תֵּאבְדוּ מִמֶּנּוּ וּמִצָּאָתָהּ - מִי שְׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ<sup>53</sup> וּמִצִּוְיָהּ הִיא אֶצֶל כָּל אָדָם<sup>54</sup>, יִצָּאת זוֹ<sup>55</sup> שְׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, שְׁזָה וְדָאִי נִתְיָאֲשׁ מִמֶּנָּה.

(50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנושטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בבבא-מציעא כב:

יא. הַמֵּאבֵד מִמוֹנוֹ לְדַעַת - אֵין נִזְקָקִין לֵו<sup>56</sup>. בִּיצֵד? הַגֵּיחַ פָּרְתוֹ בְּרִפְתָּ שְׁאִין לָהּ דָּלַת וְלֹא קָשְׁרָה וְהִלֵּךְ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**מְשׁוּרֵת הַדִּין - מַחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּכָל מְקוֹם, אִף עַל פִּי שְׂאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ.<sup>91</sup>**

90) ראה למעלה סוף הלכה ז. 91) כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

**יח. פֶּהֶן שְׂרָאָה<sup>92</sup> הָאֲבֵדָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ מִטְמֵא לְהַחְזִירָהּ. שְׂפַעַת שְׂמָקִים מְצוּת עֲשֵׂה שֶׁל הָשֵׁב אֲבֵדָה, מְבַטֵּל עֲשֵׂה שֶׁל 'קִדְשִׁים יְהוּי' וְעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל 'לֹא יִטְמָא בְּעַל פְּעֻמּוֹ', וְאֵין עֲשֵׂה דוֹחָה<sup>93</sup> אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה<sup>94</sup>.**

92) שם ל. ומשנה שם לב. 93) שם ל. אף-על-פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם), אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף). 94) אלא 'לא תעשה' בלבד.

**יט. רָאָה אֶת הָאֲבֵדָה<sup>95</sup>, וְאָמַר לוֹ אֲבִיו: אֵל תַּחְזִירָנָה - יַחְזִיר, וְלֹא יִקְבַּל מִמֶּנּוּ<sup>96</sup>. שְׂאֵם קִבֵּל מֵאֲבִיו, נִמְצָא בְּעַת שְׂקִים מְצוּת עֲשֵׂה שֶׁל 'כִּפְדֵּי אֶת אֲבִיךָ', בְּטֵל עֲשֵׂה שֶׁל 'הָשֵׁב תְּשִׁיבָם' וְעוֹבֵר עַל 'לֹא תוּכַל לְהַתְּעַלְמָם'.**

95) שם לב. 96) בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

**כ. הִרְוָה מִים<sup>97</sup> שׁוֹטְפִין וְבָאִין לְהַשְׁחִית בְּנֵין חִבְרֵי אוֹ שְׂדֵהוּ - חֵיב לְגַדְרָם<sup>98</sup> בְּפִנְיָהֶם וּלְמַנְעֵם<sup>99</sup>; שְׂנֵאָמַר: לְכָל אֲבֵדַת אֶחָד - לְרִבּוֹת אֲבֵדַת קִרְקָעוֹ<sup>100</sup>.**

97) שם לא. 98) אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. 99) אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. 100) מימרא של רבא, שם.

### פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) נתבארו בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

**א. מִי שְׂאֲבָדָה לוֹ אֲבֵדָה, וּפָגַע בְּאֲבֵדָתוֹ וְאֲבֵדַת חִבְרוֹ: אִם יָכוֹל לְהַחְזִיר אֶת שְׂתִיחָהּ<sup>2</sup> - חֵיב לְהַחְזִיר וְשְׂתִיחָהּ; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר אֲלֵא אֶת אֶת מֶהֱן - אֲבֵדָתוֹ קוֹדְמָת<sup>3</sup>. וְאִפְלוּ לְאֲבֵדַת אֲבִיו<sup>4</sup> אוֹ שֶׁל רֵבּוֹ<sup>5</sup> - שְׁלוֹ קוֹדֵם לְכָל אֲדָם<sup>6</sup>.**

2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבירו. 3) משנה בבא-מציעא לג. 4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב). והלכות ממרים פרק ו'. 5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. 6) משנה וגמרא, שם לג.

**ב. פָּגַע בְּאֲבֵדַת רֵבּוֹ עִם אֲבֵדַת אֲבִיו<sup>7</sup>: אִם הָיָה אֲבִיו**

בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכִּישָׁה חַיִּיב בָּהּ" (גמרא שם). [הרי"ף כתוב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלר"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להתמיר באיסור ולזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקי-יוסף שם, ר'בית יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

**יד. וְכֵן אִם מְצָא בְּהֵמָה וְהִפְשִׁיחָה<sup>77</sup> - נִתְחַיֵּב לְהַטְפִּיל בָּהּ וּלְהַחְזִירָהּ אִף עַל פִּי שְׂאֵינָהּ לְפִי כְבוֹדוֹ; שְׂהָרִי הַתְּחִיל בְּמִצְוָה<sup>78</sup>. הַחְזִירָהּ וּבְרַחֲמֶיהָ<sup>79</sup>, אֶפְלוּ מֵאָה פְּעֻמִּים<sup>80</sup> - חֵיב לְהַחְזִיר; שְׂנֵאָמַר: הָשֵׁב תְּשִׁיבָם. 'הָשֵׁב' אֶפְלוּ מֵאָה פְּעֻמִּים מְשֻׁמְעוֹ<sup>81</sup>. לְעוֹלָם הוּא חֵיב לְהַטְפִּיל בָּהּ, עַד שִׁחְזִירָנָה לְרִשׁוֹת בְּעֻלְיָהּ<sup>82</sup> לְמִקוֹם הַמְשַׁתְּמָר<sup>83</sup>; אֲבָל אִם הַחְזִירָהּ לְמִקוֹם שְׂאִין מְשַׁתְּמָר, פְּגוֹן גְּנֵה וְחֻרְפָּה, וְאֲבֵדָה מִשָּׁם - חֵיב בְּאַחֲרֵיוֹתָהּ.**

77) מימרא של רבה (שם). 78) ועליו לגומרה. 79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: 80) גמרא שם לא. 81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. 82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחריך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). 83) בבא-מציעא לא. ובבא-קמא נז.

**טו. הַחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה בְּשַׁחְרִית<sup>84</sup> לְמִקוֹם שֶׁהִבְעִילִים נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין שָׁם בְּשַׁחְרִית - אֵינוֹ חֵיב לְהַטְפִּיל בָּהּ, שְׂהָרִי הִבְעִילִים רוֹאִין אוֹתָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקוֹם שְׂאִינוֹ מְשַׁתְּמָר<sup>85</sup>. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים; אֲבָל בְּבַעֲלֵי חַיִּים<sup>86</sup> - לְעוֹלָם חֵיב לְהַטְפִּיל בָּהּ, עַד שִׁכְנִיסָהּ לְרִשׁוֹת הַבְּעִילִים הַמְשַׁתְּמָרִת<sup>87</sup>. וְאֵינוֹ צָרִיף דַּעַת בְּעִלִּים<sup>88</sup>.**

84) בבא-קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית. 85) כי האחריות על הבעלים. 86) שם. 87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. 88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. וזוהי הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה-שאין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגזול, שצריכים דעת בעלים (שם).

**טז. רָאָה בְּהֵמָה שְׂפָרְחָה מִן הַדִּיר וְהַחְזִירָהּ לְמִקוֹמָהּ - הָרִי זֶה קָנִים הַמְּצוּהָ, וְאֵינוֹ צָרִיף דַּעַת הַבְּעִילִים<sup>89</sup>.**

89) אף-על-פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוה שם.

**יז. הַהוֹלֵף בְּדָרְךָ הַטּוֹב וְהִנְשָׂר<sup>90</sup> וְעוֹשֶׂה לְפָנָיִם**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית דין<sup>27</sup> שִׁטְלָ מַה שְׁיַפְסִיד, וְהַרְשׁוּהוּ<sup>28</sup> - הָרִי זֶה נוֹטֵל. וְאִם אֵין שָׁם בְּעֵלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שְׁלוֹ קוֹדֵם<sup>29</sup>.

22 שם. 23) ולא דמי חמורו, אף-על-פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. 24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. 25) בבא-מציעא ל: לא: 26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתתה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה" (רבינו חננאל, בבא-מציעא ל:א:). 27) משנה, שם ל: 28) נתנו לו הרשאה (יפוי-כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית-דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש רבינו ואמר "והרשוהו". 29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

ה. וְכֵן שְׁנַיִם<sup>30</sup> שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּדִרְהָ, זֶה בְּחִבְתִּי שֶׁל יָיִן וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִסְדָּק הַפֶּד שֶׁל דְּבַשׁ<sup>31</sup>, וְקָדֵם שְׁיִשְׁפֹּף הַדְּבַשׁ לְאָרֶץ שֶׁפָּף זֶה אֶת יָיִנו וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ<sup>32</sup> לְתוֹךְ הַחִבְתִּי - אֵין לוֹ אֶלֶּא שְׁכָרוּ הָרְאוּי לֹא<sup>33</sup>. וְאִם אָמַר: אֲצִיל אֶת שְׁלֹף וְאֶתָּה נֹתֵן לִי דְמֵי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנָי בֵּית דִּין<sup>34</sup> - חֵיב לָתֵן לֹא<sup>35</sup> דְמֵי שְׁלוֹ. וְאֶף עַל פִּי שֶׁחֲמורו עָלָה מֵאֲלֵיו<sup>36</sup> - הוֹאִיל וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ<sup>37</sup>, זָכָה בְּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ<sup>38</sup>.

30) משנה בבא-קמא קטו. 31) והדבש מטפף דרך הסדק. 32) שדמיו מרובים מדמי היין. 33) אף-על-פי שבמו ידי שפף את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא-קמא קטז. 34) שם קטו: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד-משנה.

ו. הִיָּה זֶה בָּא בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ וְזֶה בָּא בְּקַנְקָנִים רִיקָנִים, וְנִסְדָּקָה בְּדֵי הַדְּבַשׁ, וְאָמַר לוֹ בְּעַל הַקַּנְקָנִים: אֵינִי מִצִּיל לָךְ דְּבַשׁ זֶה בְּקַנְקָנֵי עַד שֶׁתֵּתֵן לִי חֲצִי אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ פֶּךְ וְכֶף דִּינְרִין, וְקָבַל עָלָיו בְּעַל הַדְּבַשׁ וְאָמַר לוֹ: הֵן - הָרִי זֶה שֶׁחָק בּוֹ<sup>35</sup>, וְאֵינוֹ נֹתֵן לוֹ אֶלֶּא שְׁכָרוּ הָרְאוּי לוֹ; שֶׁהָרִי לֹא הִפְסִידוּ כְּלוּם<sup>36</sup>.

35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטז. 36) שם.

ז. וְכֵן מִי שֶׁבְּרַח<sup>37</sup> מִבֵּית הָאֶסוּרִים, וְהִיָּתָה מְעַבְרָת<sup>38</sup>

שְׁקוּל פְּנֵגֶד רְבוּ<sup>8</sup> - שְׁל אָבִיו קוֹדֶמְתָּ<sup>9</sup>; וְאִם לֹא - שְׁל רְבוֹ קוֹדֶמְתָּ. וְהוּא<sup>10</sup>, שֶׁהִיָּה רְבוֹ מִבְּהֵקָ<sup>11</sup>, שָׂרֵב חֲקֻמְתוֹ<sup>12</sup> שֶׁל תוֹרָה<sup>13</sup> מִמָּנוּ לְמַד.

7) משנה שם. 8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבויים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כותב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבידתו. . .". וזה תפירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות-סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף-משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף-על-פי שאביו אינו שקול כנגד רבו, כיוון שהוא תלמיד-חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא סוף פרק ב. 9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם). 10) בתנאי. 11) לשון עולא, שם. 12) כדעת רבי יהודה, שם. 13) ולא חכמת אומות העולם.

ג. הַנִּיחַ אֲבֻדְתוֹ<sup>14</sup> וְהִחְזִיר אֲבֻדַת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלֶּא שְׁכָר הָרְאוּי לוֹ<sup>15</sup>. מֵיֵצֵד? שֶׁטָּף נֶהָר<sup>16</sup> חֲמורו וְחֲמור חֲבֵרוֹ, שְׁלוֹ יָפָה מְנָה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מְאֵתִים, הַנִּיחַ אֶת שְׁלוֹ וְהִצִּיל אֶת שְׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֶלֶּא שְׁכָרוּ הָרְאוּי לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲצִיל אֶת שְׁלֹף וְאֶתָּה נֹתֵן לִי דְמֵי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנָי בֵּית דִּין<sup>17</sup> - חֵיב לָתֵן לֹא<sup>18</sup> דְמֵי שְׁלוֹ. וְאֶף עַל פִּי שֶׁחֲמורו עָלָה מֵאֲלֵיו<sup>19</sup> - הוֹאִיל וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ<sup>20</sup>, זָכָה בְּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ<sup>21</sup>.

14) לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. 15) לפי הטירחה והזמן שטיפל באבידת חבירו, ולא דמי אבידתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת מעצמו, כדי לזכות במצוה. 16) משנה בבא-קמא קטו: 17) כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא-מציעא ל: 18) כי התנאי בפני בית-דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף-על-פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטז). ופירוש המשנה לרבינו שם. 19) ולא הפסיד כלום. 20) והפקירו כדי להציל את של חבירו, דינו כאבוד. 21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטביעה.

ד. יָרַד לְהִצִּיל וְלֹא הִצִּיל<sup>22</sup> - אֵין לוֹ אֶלֶּא שְׁכָרוּ הָרְאוּי לוֹ<sup>23</sup>. וְכֵן<sup>24</sup> אִם הִיָּה עוֹסֵק בְּמִלְאכָה, וְבִטֵּל מִמְּלַאכְתּוֹ שְׁשׂוּה דִּינָר, וְהִחְזִיר אֲבֻדָּה שְׁשׂוּה מְאָה דִּינָר - לֹא יֵאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֶלֶּא נֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ כְּפּוֹעֵל בְּטֵל<sup>25</sup> שֶׁיִּבְטֵל מְאוּתָה מְלַאכָה שֶׁהִיָּה עוֹסֵק בָּהּ<sup>26</sup>. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בְּפָנָי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפניו, ואמר לו: העבירני ואני נותן לך דינר, והעבירו - אין לו אלא שכרו<sup>39</sup> הראוי לו. ואם היה צדיק<sup>40</sup>, ואמר לו: בטל מצדקתך והעבירני - נותן לו כל מה שהתנה עמו<sup>41</sup>. וכן כל פיוצא בזה.

(37 שם. (38 רפסודה. (39 שמצוה היא להצילו. (40 השולה דגים מן הים, שם. (41) נאפילו אם התנה עמו יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם-משנה. וקשה למצוא את ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי לא הפסידו כלום.]

ח. שיירא שהיתה הולכת במדבר<sup>42</sup>, ועמד עליה גיס<sup>43</sup> וטרפה<sup>44</sup>: אם אינן יכולים להציל מידם, ועמד אחד מהן והציל - הציל לעצמו<sup>45</sup>; ואם יכולין<sup>46</sup> הן להציל מידם, וקדם אחד מהן והציל, אף על פי שאמר: לעצמי אני מציל - הציל לאמצע<sup>47</sup>.

(42 שם קטז. (43 צבא. (44) ובזוה. (45) מכיון שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. (46) כגון שהם מרובים וחזקים. (47) כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון שלא התייאש.

ט. היו יכולין להציל על ידי הדחק<sup>48</sup> - כל המציל מציל לאמצע<sup>49</sup>; אלא אם כן אמר: לעצמי אני מציל - הרי זה מציל לעצמו. שביין ששמעוהו אומר 'לעצמי אני מציל', הנה להן לדחק עצמן ולהציל; וכיון שישבו ולא הצילו - הרי נתאשו מן הכל.

(48) דברי רב אשי, שם. (49) כי הם יכולים לטעון, אילו אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, רי"ף שם.

י. היו שני שתפין, והציל אחד מהן - הציל לאמצע<sup>50</sup>. ואם אמר: לעצמי אני מציל<sup>51</sup> - הרי זה חלק מחברו<sup>52</sup>, והציל לעצמו. וכן השוכר את הפועל<sup>53</sup> להציל - כל שניציל הרי הוא למשפיר<sup>54</sup>. ואם אמר: לעצמי אני מציל - הרי זה חוזר בו מן השכירות<sup>55</sup>, וכל שניציל אחר שאמר כן הרי הוא שול<sup>56</sup>.

(50) ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל, אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. (51) את חלקי. (52) ביטל את השותפות. מכיון שמונו בסכנה, זכאי הוא לחלוק שלא מדעת חברו, ולהציל את שלו, בין שחבירו יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). (53) פירושו של רבא, שם. (54) אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי סתמו לבעל הבית הוא מציל. (55) והדין הוא, שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). (56) אם אין המשכיר יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

יא. שיירא<sup>57</sup> שחנתה במדבר, ועמד עליה גיס לטרפה<sup>58</sup>, ופסקו עם הגיס ממון ונתנו לו - מחשבין לפי ממונם<sup>59</sup>, ואין מחשבין לפי נפשות<sup>60</sup>. ואם שכרו תיר לפניהם להודיעם הדרך - מחשבין שכרו לפי ממון ולפי נפשות<sup>61</sup>. ואל ישנו<sup>62</sup> ממנהג החמרים.

(57) גמרא שם. (58) לבוזה. (59) לפי ערך החפצים, שכל אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה. (60) כי לא היו בסכנה. (61) כי בלי התייר, המורה דרך, צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. (62) שאם נהגו לתת לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

יב. ושאין<sup>63</sup> החמרים להתנות ביניהן<sup>64</sup>: כל מי שתאבד ממנו חמור<sup>65</sup> מפני השיירא - מעמידין לו חמור אחרת. ואם פשע בזה הוא ואבדה - אין חבין להעמיד לו<sup>66</sup>.

(63) שם. (64) כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו כדיבור בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (65) כגון שתיטרף על-ידי חיות רעות. (66) כי מקרה פשיעה אינו בכלל התנאי.

יג. אבדה חמורו, ואמר: תנו לי דמיה<sup>67</sup> ואני רוצה לקח חמור<sup>68</sup> והריני שומר עמכם<sup>69</sup> - אין שומעין לו<sup>70</sup>; אלא מעמידין לו חמור אחרת, פדי שיזדרז עצמו וישמר בהמתו<sup>71</sup>. ואפלו היתה לו בהמה אחרת<sup>72</sup> בשיירא - אינו דומה שומר אחת לשומר שתיים<sup>73</sup>.

(67) במקום החמור (שם). (68) ולרש"י פירוש אחר. ראה שם. (69) מפני החיות והליסטים. (70) שאם יש לו בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאין לו בהמה, אינו מזדרז בשמירת ממון אחרים. (71) ועל-ידיזה הוא עוזר בשמירת כל השיירה. (72) ובשבילה הוא מזדרז בשמירה כחביריו. (73) כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר מסירות-נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי דמיה, אין שומעים לו, שם.

יד. ספינה<sup>74</sup> שהיתה מהלכת בים, ועמד עליה נחשול<sup>75</sup> לטבעה, והקלו ממשה<sup>76</sup> - מחשבין לפי משאוי<sup>77</sup>, ואין מחשבין לפי ממון. ואל ישנו<sup>78</sup> ממנהג הספנים.

(74) שם. (75) גלים סוערים. (76) כדי להצילה מטביעה, יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. (77) "אם השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י) כשלשניהם מטען באותו משקל. (78) אם היה לספנים מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

טו. ושאין<sup>79</sup> הספנים להתנות ביניהן: כל מי שתאבד לו ספינה - מעמידים לו ספינה אחרת.



שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' כסלו - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. פֶּאֶ בַעַל הָאֲבָדָה וְנִתְּן סִמְנִים שְׂאִינָן מִבְּהֶקְיִן<sup>14</sup> - אין מִחְזִירִין לוֹ, עַד שְׂיֵאמַר סִמְנִים מִבְּהֶקְיִן. וְהִרְמָא, אִף עַל פִּי שְׂאֵמַר סִמְנִים מִבְּהֶקְיִן - אין מִחְזִירִין לוֹ, עַד שְׂיֵבֵיא עֲדִים<sup>15</sup> שֶׁהִיא שְׁלוֹ. אָמְרוּ תַּכְמִּים: וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ אַחֲרֶיךָ - עַד שֶׁתִּתְקַר אַחֲרָיו אִם רִמָּא הוּא אִם לֹא<sup>16</sup>.

(14) כגון אדום ולבן. (15) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. (16) "דרוש אחיך" משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים].

ד. פְּרָאשׁוּנָה, כָּל מִי שְׂאֲבָדָה לוֹ אֲבָדָה וְכָא וְנִתְּן סִמְנֵיהּ<sup>17</sup> - מִחְזִירִין אוֹתָהּ לוֹ, אֲלֵא אִם פֶּן הִחְזִיק רִמָּא<sup>18</sup>. מְשַׁרְפוּ הִרְמָאִין, הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שְׂיֵהוּ אוֹמְרִין לוֹ<sup>19</sup>: הֵבֵא עֲדִים שְׂאִין אֶתָּה רִמָּא וְטֹל<sup>20</sup>.

(17) המובהקים. (18) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. (19) לאדם שלא הוחזק רמאי. (20) על פי סימנים.

ה. הַסִּמְנִים הַמְּבֻהָקִין - סוּמְכִין עֲלֵיהֶם וְדָנִין עַל פִּיהֶם כְּכֹל מְקוּם<sup>21</sup> דִּין תּוֹרָה<sup>22</sup>. וְהַמְּדָה<sup>23</sup> אוֹ הַמְּשַׁקֵּל<sup>24</sup> אוֹ הַמְּנַנֵּן<sup>25</sup> אוֹ מְקוּם הָאֲבָדָה<sup>26</sup> - סִמְנֵין מִבְּהֶקְיִן הֵן.

(21) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם כז:). (22) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח:). (23) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן. (24) ביבש. (25) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:). (26) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. [ישנם שלושה סוגי סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

ו. פְּאוּ שְׁנִים<sup>27</sup>, זֶה נִתְּן סִמְנֵי הָאֲבָדָה, וְזֶה נִתְּן סִמְנֵי הָאֲבָדָה כְּמוֹ שְׁנֵתֵן הָאֲחֵר<sup>28</sup> - לֹא יִתֵּן לֹא לְזֶה וְלֹא לְזֶה, אֲלֵא תְהִיָּה מִנְחַת<sup>29</sup> עַד שְׂיִוְרָה הָאֲחֵד לְחִבְרוֹ אוֹ יַעֲשׂוּ בִּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. נִתְּן הָאֲחֵד אֶת הַסִּמְנִים, וְהַשְּׁנֵי הֵבִיא עֲדִים - יִתֵּן לְבַעַל הָעֲדִים<sup>30</sup>. זֶה נִתְּן סִמְנִים, וְזֶה נִתְּן סִמְנִים וְעַד אֲחֵד - הֲרִי הָעֵד הָאֲחֵד כְּמוֹ שְׂאִינוּ<sup>31</sup>, וְיִנִּית.

(27) וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם

פֶּשַׁע בָּהּ וְאֲבָדָה, או שְׂפִרְשׁ לְמְקוּם שְׂאִין הַסִּפְיֹנוֹת הוֹלְכוֹת בּוֹ פְּאוֹתוֹ הַזְּמָן<sup>80</sup> - אין תְּכִיב לְהַעֲמִיד לוֹ<sup>81</sup>.

(79) שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. (80) אפילו היו הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה ונשברה. (81) כי על-מנת-כן לא התנו.

## ~ יום חמישי ד' כסלו ~

### פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) נתבארו בו דיני הכרזת אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו. א. הַמוֹצֵא אֲבָדָה שֶׁהוּא תֵּיב לְהַחְזִירָה<sup>2</sup> - תֵּיב לְהַכְרִיז<sup>3</sup> עֲלֶיהָ וְלְהוֹדִיעָהּ<sup>4</sup> וְלוֹמַר: מִי שְׂאֲבָד לוֹ מִיֵּן פְּלוּנִי<sup>5</sup>, יָבֹא וְיִתֵּן סִמְנֵיהּ וְיֹטֵל. אֲפִלוּ הָיְתָה שְׁוּה פְּרוּטָה בְּעַת הַמְּצִיאָה וְהוֹזְלָה<sup>7</sup> - תֵּיב לְהַכְרִיז<sup>8</sup> עֲלֶיהָ. וְאִכְּן גְּבוּהָהּ<sup>9</sup> הָיְתָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שְׂעֲלֶיהָ הָיָה מְכָרִיזִין.

(2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. (3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח"ט. (4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיודיע לשכניו ולמיוחדיו. ראה הלכה ט. (5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הרי"ף. (6) המייחידים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. (7) ופחות משווה פרוטה אינה מציאה. (8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז:). (9) זו הנוכרת בברייתא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטועין").

ב. כִּיצַד מְכָרִיז<sup>10</sup>? אִם מְצֵא מְעוֹת - מְכָרִיז: מִי שְׂאֲבָד לוֹ מִטְּבַע<sup>11</sup>. וְכֵן מְכָרִיז: מִי שְׂאֲבָד לוֹ פְּסוֹת אוֹ בְּהֶמָּה אוֹ שְׁטָרוֹת, יָבֹא וְיִתֵּן סִמְנֵים וְיֹטֵל. וְאִינוּ חוֹשְׁשִׁים<sup>12</sup> מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ מִיֵּן הָאֲבָדָה, לְפִי שְׂאִינוּ מִחְזִירוֹ עַד שְׂיִתֵּן סִמְנֵים מִבְּהֶקְיִן<sup>13</sup>.

(10) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. (11) אבל אינו מפרט איזו מטבע. (12) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא כח: (13) כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ונא. וראה לקמן הלכה ה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואף-על-פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).

ט. **מִשְׁתַּרְבֵּי** <sup>46</sup> **בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַתְּקִינוּ שְׂיָהוּ מְכַרְזִין בְּבָתֵי כְּנָסוּת** <sup>47</sup> **וּבְבָתֵי מִדְרָשׁוֹת** <sup>48</sup>. **מִשְׁרְבוּ הָאֲנָסִין** <sup>49</sup> **וְאָמְרוּ: הַמְצִיאָה שֶׁל מְלֶךְ הִיא** <sup>50</sup>, **הַתְּקִינוּ שְׂיָהוּ מוֹדִיעִין לְשִׁכְנוֹ וּלְמִדְעֵיו** <sup>51</sup> **וְדִּיּוּ**.

(46) המשך הברייתא הקודמת שם. (47) שמתפללים שם ורבים מצויים שם. (48) שלומדים שם ורבים מצויים שם. (49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (50) כגון הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי. (51) והם הודיעו למכרים שלהם.

י. **הַכְרִיזוּ** <sup>52</sup> **או הוֹדִיעוּ** <sup>53</sup> **וְלֹא בָּאוּ הַבְּעָלִים - תְּהִיָּה הַמְצִיאָה מִנְחַת אֶצְלוֹ עַד שְׂיָבוֹא אֲלֵיהֶוּ** <sup>54</sup>. **וּבְכָל זְמַן שֶׁהָאֲבָדָה אֶצְלוֹ, אִם נִגְנְבָה או אֲבָדָה - חֲכִיב בְּאֶחָדֵיהֶן; וְאִם נִאֲסָה** <sup>55</sup> - **פְּטוּר. שְׂשׂוּמֵר אֲבָדָה כְּשׂוּמֵר שֶׁכָּר הוּא** <sup>56</sup>, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוַת וְנִפְטָר מִפְּמָה מִצְוֹת עֲשֵׂה** <sup>57</sup> **כֹּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּשְׂמִירָתָהּ** <sup>58</sup>.

(52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. (53) למיודעיו בשעה שיש אנסים. (54) ויודע מי הוא בעל האבידה (שם ל.). (55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה בכוח המוצא למנוע זאת. (56) שחייב בגניבה ופטור באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו. שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף" (דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל. (57) שיש בהן חסרון כיש, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שכו. (58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב בשתייהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וציצית בכגודו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה.

יא. **וְצָרִיף לְכַרְפֵּי** <sup>59</sup> **אֶת הָאֲבָדָה וּלְכַדְקָהּ** <sup>60</sup>, **כְּדֵי שֶׁלֹּא תִפְסַד וְתֵאבֵד מֵאֲלֵיהֶּן** <sup>61</sup>; **שְׁנֵאמַר: וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ - רֵאֵה הֵיאָף תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ** <sup>62</sup>. **כִּיצַד? מִצָּא פְּסוּת שֶׁל צֶמֶר** <sup>63</sup> - **מִנְעֵרָה** <sup>64</sup> **אֶחָת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. וְלֹא יִנְעֵרָהּ בְּמִקְלָהּ** <sup>65</sup>, **וְלֹא בְּשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם** <sup>66</sup>. **וְשׂוֹטְחָה עַל גְּבֵי מִטָּה לְצָרְפָהּ** <sup>67</sup> **בְּלִבָּד, אֲבָל לֹא לְצָרְפָהּ וּלְצָרְפוֹ** <sup>68</sup>. **נִזְדַּמְנוּ לוֹ אוֹרְחִים - לֹא יִשְׁטַחְנָה בְּפָנֵיהֶם וְאֶפְלוּ לְצָרְפָה - שְׂמָא תִגָּב.**

(59) מזמן לזמן. (60) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם לא נתקלקלה. (61) כגון, עש בכסות. (62) כלומר, תשיב לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). (63) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והר"ף. (64) מן האבק. (65) כי עלולה

כח. (28) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז. (29) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו בעליה. ראה להלן הלכות ט"ו. (30) כי עדים עדיפים מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. (31) מכיוון שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

ז. **מִצָּא שִׁמְלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְזֶה הֵבִיא עֲדֵי אֲרִיגָה שְׂאֲרֵגוֹהָ לוֹ, וְזֶה הֵבִיא עֲדִים שְׁנֵפֶלָה מִמֶּנּוּ - יִתֵּן לְעֲדֵי נְפִילָה** <sup>32</sup>. **זֶה נִתֵּן מִדַּת אֲרִיגָה, וְזֶה נִתֵּן מִדַּת רְחֵבָה - יִתֵּן לְמֵי שְׁנֵתָן מִדַּת אֲרִיגָה; שְׂאֲפָשֶׁר שְׂשִׁשְׁעַר הַרְמָזֵי מִדַּת רְחֵבָה** <sup>33</sup> **כִּשְׂהִיָּה בְּעֲלִיָּה מִתְּפֶסֶה בָּהּ. זֶה נִתֵּן מִדַּת אֲרִיגָה וְרְחֵבָה, וְזֶה כִּפּוֹן מִשְׁקָלוֹתֶיהָ - יִתֵּן לְמֵי שְׁפּוֹן מִשְׁקָלָהּ** <sup>34</sup>. **זֶה נִתֵּן מִדַּת אֲרִיגָה וְרְחֵבָה** <sup>35</sup>, **וְזֶה נִתֵּן מִדַּת הָאֲמִרִיּוֹת** <sup>36</sup> **שֶׁבָּה - יִתֵּן לְמֵי שְׁנֵתָן מִדַּת אֲרִיגָה וְרְחֵבָה** <sup>37</sup>.

(32) אנו אומרים, שזה שארונה לו מכרה לחבירו, שהרי עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). (33) שהיא קטנה, מה שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער. (34) כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר ממידת רוחבה ואורכה. (35) כל מידה לחוד. (36) שפות הבגד. (37) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים המובהקים יותר יקבל את האבידה.

ח. **בְּרֵאשׁוֹנָה, כֹּל מֵי שֶׁמִּצָּא אֲבָדָה, הֵיָּה מְכַרְזֵי עֲלֵיהָ שְׁלִשָּׁה רְגָלִים** <sup>38</sup>. **רְגַל רֵאשׁוֹן - אוֹמֵר: רֵאשׁוֹן. שְׁנִי** <sup>39</sup> - **אוֹמֵר: שְׁנִי. שְׁלִישִׁי - מְכַרְזֵי סְתָם** <sup>40</sup>, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּף לוֹ שְׁנֵי בְּשָׁלְשִׁים** <sup>41</sup>. **וְאֶחָד רְגַל הָאֲחֵרוֹן בְּשִׁבְעַת יָמִים מְכַרְזֵי פַעַם רְבִיעִית; כְּדֵי שֶׁיִּלָּף הַשּׂוֹמֵעַ** <sup>42</sup> **לְבִיתוֹ בְּשָׁלְשָׁה יָמִים** <sup>43</sup> **וַיִּמְשַׁשׁ פְּלִיטָה** <sup>44</sup>, **וַיַּחְזֹר בְּשָׁלְשַׁת הַיָּמִים, וַיִּמְצָא זֶה הַמְכַרְזֵי מְכַרְזֵי בְּשִׁבְעֵי** <sup>45</sup>.

(38) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים, ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. (39) המוצא מצוין שזהו הרגל השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד (שם). (40) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד. (41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני (בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. (42) שלא היה בשני הרגלים הקודמים. (43) אם ביתו נמצא במרחק כזה. (44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. (45) יותר משבעה ימים לא הטרחה חכמים את המוצא שישהה בירושלים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂכָרְךָ יִתֵּר עַל אֲכִילָתְךָ - הָרִי הֵיִתֵּר לַפְעָלִים. וְכֵן הִתְרַנְּגוּלִין<sup>91</sup> - מוֹכֵר בְּיַחְדָּהּ וּמְאִכִּילָן כָּל שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ. מִכֵּן וְאֵילָף - שֵׁם דְּמִיָּהּ עֲלֵיו<sup>92</sup>, וְהָרִי הֵן שֶׁלֹּו וְשֶׁל בְּעָלִים בְּשִׁתְפוּת<sup>93</sup>, כְּדִין כָּל הַשֵּׁם בְּהֶמָּה מְחַבְּרֵי.

88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). 89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. 90) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. 91) התרנגולות (ברייתא שם). 92) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. 93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרנגולות.

טז. מִצָּא עֲגָלִים וְסִיחִין<sup>94</sup>: שֶׁל רְעִי<sup>95</sup> - מְטַפֵּל בְּהֵן שֶׁלֹּו שְׁלֹוהָ חֲדָשִׁים, וְשֶׁל בְּרִיאָה<sup>96</sup> - שְׁלֹושים יוֹם. אֲנֹזִים וְתִרְנַגְוִלִין גְּדוּלִים<sup>97</sup> - מְטַפֵּל בְּהֵן שְׁלֹושים יוֹם. מִצָּא קִטְנִים<sup>98</sup>, וְכֵל דְּבָר שֶׁטְפוּלוֹ מִרְבָּה מְשֻׁכָּרוֹ - מְטַפֵּל בְּהֵן שֶׁלֹּוהָ יָמִים<sup>99</sup>. מִכֵּן וְאֵילָף - מוֹכֵר בְּבֵית דִּין. וְכֵן פְּרוֹת<sup>100</sup> שֶׁהִתְחִילוּ לְהַרְקִיב וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - מוֹכֵר בְּבֵית דִּין.

94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). 95) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. 96) שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. 97) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י שם). 98) צריך להאכילם והטריחו וההוצאות מרובות. 99) שמא יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. 100) במפקיד פירות והתחילו להרקיב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח:). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה.

יז. מַה יַעֲשֶׂה בְּדָמִים? יִתְּנֵנוּ לְמוֹצֵא<sup>101</sup>, וְיֵשׁ לוֹ רִשּׁוּת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן. לְפִיכֵף, אִם נֶאֱנָסוּ, כְּגוֹן שֶׁטְרָפָם גִּיס אוֹ טָבְעוּ בַּיָּם - חַיֵּב לְשַׁלֵּם. וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּוהָ נִשְׁתַּמֵּשׁ<sup>102</sup> בְּהֵן; שְׁפִינָן שֵׁישׁ לוֹ רִשּׁוּת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן - הָרִי הֵן אֲצִלוֹ כְּשֶׁאֵלָה<sup>103</sup>.

101) עד שיבואו הבעלים. 102) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). 103) ושואל חייב אף-על-פי שלא נשתמש.

יח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּדָמֵי הָאֲבָדָה<sup>104</sup>, הוֹאִיל וְנִטְפָּל בְּהֵן<sup>105</sup>; אֲבָל מְעוֹת אֲבָדָה<sup>106</sup> - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן<sup>107</sup>. לְפִיכֵף, אִם אֲבָדוּ בְּאִנְס - פְּטוּר; שֶׁהָרִי הוּא שׁוֹמֵר שְׂכָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

להיקרע. 66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. 67) שתאורור (שם ל.). 68) לכסות את המיטה. זוהי בעיניי שלא נפתרה ופסק רבינו לחומר.

יב. מִצָּא כְּלֵי עֵץ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן, כְּדִי שֶׁלֹּוהָ יִרְקְבוּ. כְּלֵי נְחֹשֶׁת - מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן בְּחִמּוּן<sup>69</sup>, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי הָאוּר<sup>70</sup>, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁחִיקֵן<sup>71</sup>. כְּלֵי כְּסָף - מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן בְּצוּנָה, אֲבָל לֹא בְּחִמּוּן, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁחִיקֵן. מִצָּא מִגְרָפוֹת<sup>72</sup> וְקַדְדָמוֹת - יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן בְּרֵף, אֲבָל לֹא בְּקִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחִיתֵן<sup>73</sup>. מִצָּא כְּלֵי זָהָב וְכִלֵּי זְכוּכִית וְכִסּוֹת שֶׁל פֶּשֶׁתָן<sup>74</sup> - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בְּהֵן עַד שְׂכִיבֹא אֵלֶיהָ. וְכַדְרָף שֶׁאֲמָרוּ בְּאֲבָדָה, כֵּף אֲמָרוּ בְּפִקְדוֹן שֶׁהִלְכוּ בְּעָלֵיו לְמִדְיַת הַיָּם<sup>75</sup>.

69) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. 70) לא יתן הכלי על האור (אש). 71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. 72) מין מעדר. 73) פוגמם. 74) שהניעור מזיק לה. 75) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.

יג. מִצָּא סְפָרִים - קוֹרֵא בְּהֵן<sup>76</sup> אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. וְאִם אֵינּוּ יוֹדְעֵי לְקִרּוֹת - גּוֹלְלֵן<sup>77</sup> כָּל שְׁלֹושים יוֹם. וְלְעוֹלָם<sup>78</sup> לֹא יִלְמַד בְּהֵן לְכַתְחִלָּה<sup>79</sup>, וְלֹא יִקְרֵא פְרָשָׁה וְיִשְׁנָה<sup>80</sup>, וְלֹא יִקְרֵא פְרָשָׁה וְיִתְרַגֵּם<sup>81</sup>. וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יִתֵּר מִשְׁלֹוהָ דְּפִינָן<sup>82</sup>. וְלֹא יִהְיֶה שְׁנַיִם קוֹרִין בְּשְׁנַיִם עֲנִינִין, שְׁמָא יִמְשֹׁף זֶה וְיִמְשֹׁף זֶה וְיִכְלָה הַסֵּפֶר; אֲבָל קוֹרִין הֵן בְּעֲנִין אֶחָד<sup>83</sup>. וְלֹא יִקְרֵאוּ שְׁלֹוהָ בְּסֵפֶר אֶחָד, וְאִפְלוּ בְּעֲנִין אֶחָד.

76) כדי לאוורר אותם. 77) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. 78) אפילו אחת לשלושים יום. 79) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. 80) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. 81) לשפת העם. 82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. 83) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירושו של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.

יד. מִצָּא תְּפִלִּין - שֵׁם<sup>84</sup> דְּמִיָּהּ וּמִנִּיחֵן עֲלֵיו<sup>85</sup>; שְׂדָבָר מְצוּי הוּא בְּיַד הַכֹּהֵן<sup>86</sup>, וְאֵין עֲשׂוּיִין אֵלָּא לְמִצְוַתָן בְּלִבְד<sup>87</sup>.

84) מעריך. 85) את התפילין. 86) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. 87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו.

טו. מִצָּא דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי צָרִיף הוּא לְהֶאֱכִילוֹ: אִם הָיָה דְּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל<sup>88</sup>, כְּגוֹן פֶּרָה וְחֲמוֹר - מְטַפֵּל בְּהֵן<sup>89</sup> שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשִׁים<sup>90</sup> מִיּוֹם הַמְּצִיאָה, וּמִשְׁפִּירָן וְלוֹקְחָם שְׂכָר וּמְאִכִּילָן. וְאִם הָיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לטפל בה ולא להחזירה (למעלה פרק יא הלכה יב), אבל כאן מחייבת התורה, מכיון שעיקר האבידה - השור - שוה פרוטה הוא. וראה נמוקי יוסף לבבא-מציעא דף טו (דפוס ווילנא) ותוספות שם כז. ד"ה לגיזת זנבו. 11) משנה שם. 12) בעלים התובעים אותה. 13) ככתוב "וכן תעשה לשמלתו" (דברים כב, ג). [רבינו מתחיל ב"שמלה" כלשון המשנה, ואחרי כן הוא מסדר את הלימודים כפי שהם מסודרים בגמרא שם]. 14) ראה לקמן סוף הלכה ג. 15) מכיון שנשאר החפץ ללא בעלים. 16) ומתקבל על הדעת, שהבעלים לא התייאשו, מה שאין כן במקרה שידוע שהתייאשו הבעלים.

ב. זה הפלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן, פיון שאבד וידעו בו הבעלים שאבד - הרי זה בחזקת שנתאיאשו בעליו<sup>17</sup> ממנו. כגון מסמר אחד או מחט אחת<sup>18</sup> או מטבע, שהרי אין בו כוללים לתן סימן להחזירו להן. ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו<sup>19</sup>.

17) מכיון שלא יוכלו להוכיח את בעלותם על החפץ. 18) בבא-מציעא כד. אם יש יותר מאחד, חייב להכריז, שהרי המספר הוא סימן. ראה לקמן פרק טז הלכה א. 19) כי הגיע לידו לאחר יאוש.

ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה בחזקת שלא נתאיאשו ממנו בעליו; שהרי ידעתן תלויה לתן סימניו שיש בו ויחזר להן. לפיכך המוצא חיב להכריז<sup>20</sup>. אלא אם פן ידע שנתאיאשו הבעלים, כגון ששמע אותם אומרים: וי לחסרון פיס<sup>21</sup>, וכיוצא בדברים אלו שמראין שנתאיאשו - הרי אותה האבדה של מוצאה.

20) משנה בבא-מציעא כד: כז. 21) "כללא דאבידתא, כיוון דאמר ווי ליה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (שם כג.). בדבר שאין בו סימן אין צורך שיאמרו שמתאיאשים, אלא בשעה שידעו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת שהתייאשו.

ד. וכן אם מצא דבר שיש בו סימן פנים וכוונתו<sup>22</sup> וכיוצא בהן, או במקום שרבו עובדי כוכבים<sup>23</sup> - הרי זה בחזקת שנתאיאשו בעליו ממנו משעה שנפלה<sup>24</sup>. ולפיכך הרי הוא של מוצאו ואף על פי שלא שמעו הבעלים<sup>25</sup> שנתאיאשו ממנו.

22) שם כא: כב: 23) שם כד: 24) ונודע לו שנפל, וא"כ הגיע ליד המוצא לאחר יאוש. 25) צ"ל: שהבעלים נתייאשו.

ה. יאוש שלא מדעת<sup>26</sup>, אפלו בדבר שאין בו סימן<sup>27</sup> - אינו יאוש<sup>28</sup>. פיצד? נפל ממנו דינר ולא ידע בו שנפלה, אף על פי שפשידע בו שנפלה יתאש - הרי זה אינו יאוש עתה, עד שידעו הבעלים שנפלה. אכל אם עדין אומרים הבעלים: שפא נתתו לפלוני, או

104) דמים שקיבל תמורת האבידה. 105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. 106) מעות שאבדו ומצאן. 107) כי לא טרח בהן (שם כט:).

יט. פל אותן הימים שמטפל באבדה קדם שימכרנה<sup>108</sup> בבית דין, אם האכילה משלו - נוטל מן הבעלים. ויראה לי, שהוא נוטל בלא שבועה, מפני תקון העולם.

108) באוכל ואינו עושה.

כ. המוצא מציאה - לא ישבע<sup>109</sup>, מפני תקון העולם; שאם אתה אומר ישבע - גניח המציאה ונלך לו, פדי שלא ישבע<sup>110</sup>. אפלו מצא פיס<sup>111</sup>, וטען בעל המציאה שישני פיסים קשורים היו ואי אפשר<sup>112</sup> שימצא האחד אלא אם נמצא האחר הקשור עמו - הרי זה לא ישבע.

109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. 110) אפילו על אמת. 111) ארנק. 112) והמאבד טוען טענת וודאי.

### פרק ארבעה עשר

1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצא אינו חייב להכריז עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתאיאשו הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין, הדברים שאין להם סימן.

א. השמלה בכלל פל אבדת אחיך<sup>2</sup> היתה, וכן השור והשה<sup>3</sup> וחמור<sup>4</sup>. ולמה פרט הכתוב חמור? להחזירו בסימני מרדעת<sup>5</sup>. אף על פי שהסימן בדבר הטפלה<sup>6</sup> - ויחזיר. ולמה פרט שור ושה? להחזיר אפלו גנת השה<sup>8</sup> או גז זנב<sup>9</sup> שור, אף על פי שהוא דבר מועט<sup>10</sup>. ולמה פרט השמלה<sup>11</sup> ללמד ממנה: מה השמלה מיוחדת שיש לה סימניו, וחזקתה שיש לה תובעין<sup>12</sup>, וחיב להחזיר<sup>13</sup>; אף פל דבר שיש לו סימנים - הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין, וחיב להחזיר; אבל דבר שאין לו תובעין, אלא נתאיאשו<sup>14</sup> ממנו הבעלים - הרי הוא של מוצאו<sup>15</sup>, אף על פי שיש בו סימנים<sup>16</sup>.

2) "וכן תעשה לכל אבידת אחיך", ראה 'ספרי' תצא רכד, ומשנה בבא-מציעא כז. 3) דברים כב, א. 4) שם, ג. 5) בסימני האוכף שעל החמור, אף-על-פי שאין לו סימן בחמור עצמו (גמרא שם). 6) לולא פרט "חמור", הייתי אומר מחזירים אוכף בסימני החמור, אבל אין מחזירים חמור בסימני אוכף. 7) גמרא שם. 8) צמר השה שגזו, אפילו מצא את השה בלי צמר ונטענה אצלו (שם). 9) השער שבסוף הזנב יחזיר (שם). 10) ובאבידה שהיא דבר מועט, כגון פחות משווה פרוטה, אמרנו שאינו חייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכובש את עיניו ונמנע מלהציל, אבל זה לא התעלם אלא נטלו על-מנת להחזירו. (40) לאבידה, בשעה שראה אותה. (41) כגון שמשמשו בכיסם ולא מצאו. (42) מכיון שאין במטבע סימן. (43) למעלה הלכה ב. (44) אבל משום לא תגזול, ומשום השב תשיבם - אינו עובר, שהרי נטל את הדינר אחרי שהתייאשו הבעלים. (45) כל דבר שאין בו סימן.

ח. רָאָה סֵלַע אוּ מְטַבֵּעַ שֶׁנִּפְלַ, אֶפְלוּ מִשְׁלֶשָׁה בְּגֵי אָדָם<sup>46</sup>, וְאָף עַל פִּי שְׂאִין בְּיָדוֹ שְׂוֵה פְרוּטָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד<sup>48</sup> - חֵיב לְהַחְזִיר; שְׂמָא שְׁתַּפִּין הֵן, וּמְחַל אֶחָד מֵהֵן חֵלְקוֹ<sup>49</sup> לְחֵבְרוֹ, וְנִמְצְאָת אַבְדָתוֹ שָׁל זֶה שְׂוֵה פְרוּטָה.

46 שם. כדברי רבא לפי "איכא דאמרי" (יש אומרים). לפי גרסתינו בגמרא אין כל מחלוקת בדין זה, אבל רבינו חננאל והרי"ף כנראה גירסא אחרת היתה לפניהם, ועל פיה נחלקו רב נחמן ורבא בזה, ופסקו כרבא שהוא אחרון, וגם רבינו פסק כמותם. טעמו של רב נחמן האומר "אינו חייב להחזיר", מפני שהבעלים התייאשו, מכיון שאינו יודע מי מהשנים לקח את אבידתו וכל אחד יכחיש. ורבא סובר שיש לחשוש שמא שלשתם שותפים ואינם חושדים זה בזה, ובטוח הוא שהמוצא יחזיר לו ולכן אינו מתייאש. (47) במטבע. (48) ויש מקום לומר שיזכה במציאתו "ממה" נפשוך": אם אינם שותפים - הרי התייאש, ואם הם שותפים הרי אין באבידה שוה פרוטה, ונתבאר למעלה בפרק יא הלכה יב, שבפחות משהו פרוטה אין מצוות השבה. (49) רבינו מדייק ואומר "אחד מהם", אבל אין חוששים ששנים או יותר מחלו. ו"נפקא-מינה" (ומזה יוצא) שאם המטבע שוה פחות מפרוטה וחצי פרוטה אינו חייב להחזיר, כי אפילו אם מחל אחד לחבירו עדיין אין האבידה שוה פרוטה.

ט. רָאָה חֵבְרוֹ שֶׁנִּפְלַ מִמְנוּ דִּינָר בְּתוֹף הַחֹלּוֹ<sup>50</sup> אוּ בְּתוֹף הַעֶפְרָ<sup>51</sup>, וְנִתְעַלַם מִמְנוּ - הָרִי זֶה כְּנוֹפֵל לִים אוּ לְנֶהָר, וְהָרִי הוּא שָׁל מוֹצְאוֹ; שְׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמְנוּ, מִפְּנֵי שְׂאִין בּוֹ סִימָן. וְאֶפְלוּ רָאָה אוֹתוֹ מְבִיא כְּכָרָה<sup>52</sup> לְחַפְשֵׁי אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּעָה<sup>53</sup> הוּא מְחַפֵּשׁ, כְּדָרָף שְׂמַחֲפָשִׁים בְּעֶפְרָ שְׂאָר הַפְּלִשִׁין שְׁלֵא נָפַל מֵהֵן כְּלוּם, שְׂמָא מְצָאוּ מַה שֶׁנִּפְלַ לְאַחֲרֵים<sup>54</sup>, כֶּף הוּא זֶה מְחַפֵּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שְׁלֵא נִתְיָאֵשׁ.

50 מימרא של רבא, שם. (51) אדמה שנשחקה והיתה לאבק דק. (52) לנפות את החול, כדי למצוא את הדינר. (53) חלשה ובלי בטוחה. (54) ולא מתוך תקוה חזקה למצוא את שלו.

י. הַמוֹצֵא<sup>55</sup> סֵלַע בְּשׂוּק, מְצָאוּ חֵבְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁלִי הִיא<sup>56</sup>, וְחִדְשָׁה הִיא, וְשָׁל מְדִינָה פְלוֹנִית הִיא, וְשָׁל מְלָךְ פְלוֹנִי הִיא; אֶפְלוּ אָמַר: שְׂמִי כְּתוּב עָלֶיהָ - לֹא אָמַר כְּלוּם<sup>57</sup>, וְאִינוּ חֵיב לְהַחְזִיר. שְׂאִין סִימָנִי הַמְטַבֵּעַ סִימָן, מִפְּנֵי שְׁחָזַקְתוּ לְהוֹצְאָה<sup>58</sup>, וְאָנוּ

בְּמַגְדֵּל<sup>29</sup> הוּא מְנַח, אוּ שְׂמָא טְעִיתִי בְּחֻשְׁבוֹן, וְכִיּוֹצֵא פְּאֵלוּ הַדְּבָרִים - אֵין זֶה יָאוֹשׁ.

(26) כשידע המאבד שהחפץ אבד ממנו יתייאש, מכיון שאין בו סימן. אבל בשעה שמצא המוצא לא ידע עדיין בעל החפץ על מקרה האבידה, ועל כן לא התייאש, שם כא: (27) בדבר שיש בו סימן, אפילו שמעו במפורש שהמאבד התייאש לבסוף, אחרי שהגיעה האבידה ליד המוצא, לדעת הכל יאוש זה אינו קונה, מכיון שהחפץ הגיע ליד המוצא לפני יאוש, ואסור היה למוצא לקחתה לעצמו (שם). (28) כדעת אב"י, ולא כרבא. ודין זה הוא אחד מן הששה דברים שנפסקה הלכה בגמרא כאב"י נגד רבא, כלל נקבע בגמרא: הילכתא כוותיה דאב"י ב"יעל קגם" (נוטריקון של ששת הדינים). ואפילו אם לא ברור הדבר אם נודע לבעלים שהחפץ אבד או לא, אסור למוצא לקחתו לעצמו (מגיד-משנה). (29) בארון.

ו. הָרוּאָה חֵבְרוֹ<sup>30</sup> שֶׁנִּפְלַ מִמְנוּ דִּינָר עַל הָאָרֶץ וְלֹא יָדַע בּוֹ<sup>31</sup>, וְנָטַל הַדִּינָר קִדְם יָאוֹשׁ<sup>32</sup> - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה<sup>33</sup> וְעַל שְׁנֵי לְאוּיִן<sup>34</sup>, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ<sup>35</sup>. וְאֶפְלוּ הַחְזִיר לוֹ הַדִּינָר לְאַחַר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ - מִתְּנָה הִיא זו<sup>36</sup>, וְכֶבֶר עוֹבֵר עַל הָאֶסוּרִים<sup>37</sup>.

(30) מימרא של רבא, בבא-מציאע כו: (31) ועל כן לא התייאש. (32) שלא שהה עד שימשמש המאבד בכיסו ויתייאש, ונטלו ככוונה לגזולו. (33) השב תשיבם לאחיך (דברים כב, א). (34) לא תגזול (ויקרא יט, ג), לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). (35) למעלה פרק יא, הלכות א-ב. (36) כי לאחר יאוש שייך הדינר למוצא, גמרא שם. (37) כי בשעה שנטל, היה הדינר קנינו של המאבד. [ויש לשאול: מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת, שאמרנו שהיאוש שבא אחרי שהמוצא נטל את האבידה אינו מקנה לו את החפץ? עמדו על זה כבר רבינו זרחיה בהשגותיו על הרי"ף, והרמב"ן שם ב"מלחמות", ושניהם אומרים, שקיים הברל בין נוטל ומתכוון לגזול, כגון הדין שבהלכה זו, ובין נוטל אבידה סתם ובדעתו לזכות בה כדין. בנוטל על-מנת לגזולה קנה אפילו אם נתייאשו הבעלים אחרי שנטל את החפץ, מה-שאין-כן בנוטל אבידה שבהלכה הקודמת. וחלוקים הם בטעמו של דבר, ראה שם].

ז. נָטַל הַדִּינָר לְפָנָי יָאוֹשׁ עַל מְנַת לְהַחְזִיר<sup>38</sup>, וְלֹא אַחַר יָאוֹשׁ נִתְפַּוֵן לְגֹזַל אוֹתוֹ - עוֹבֵר מְשׁוּם הָשֵׁב תְּשִׁיבָם<sup>39</sup>. הַמְתִּין לָהּ<sup>40</sup> וְלֹא הוֹדִיעַ לְבָעֲלִים וְלֹא נָטַל הַדִּינָר עַד שִׁדְעוּ הַבָּעֲלִים<sup>41</sup> שֶׁנִּפְלַ, שְׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ<sup>42</sup> כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ<sup>43</sup>, וְאַחַר כֶּף נָטַל הַדִּינָר מֵעַל הָאָרֶץ - אִינוּ עוֹבֵר אֲלָא מְשׁוּם לֹא תוּכַל לְהַתְעַלֵּם<sup>44</sup>. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה<sup>45</sup>.

(38) גמרא שם. (39) שהרי נטל את הדינר לפני יאוש ונתחייב בהשבת אבידה, אבל על "לא תגזול" לא עבר, שהרי לאו זה אינו אלא בשעת נטילה, ואז התכוון להחזירו. כמו כן אינו עובר על "לא תוכל להתעלם", שהוא אזהרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומריין: שְׁלוֹ הַיְתָה<sup>59</sup>, וְהוֹצִיאָה מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיָּד אַחֵר. וְהוֹאִיל וְאִינוּ סִמְן שְׁסוּמְכִין עָלָיו - מִשְׁעַת נִפְלָה נִתְיָאֵשׁ<sup>60</sup>, וְהָרִי הִיא שָׁל מוֹצְאָה.

(76) שמחזירים לתלמיד-הכם על-פי טביעות עין. (77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק). (78) בבא-מציעא כד. (79) יבמות סה: וראה רי"ף לבבא-מציעא כאן. (80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות אלה. (81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם. וראה רי"ף לבבא-מציעא כאן שפסק כרבי נתן. (82) שמא ישקר. מטעם זה אין מחזירים לעם הארץ בטיביעות עין, משום שאנו חוששים שמא ישקר.

### פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות. וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני שאין בהם סימן, או מפני שהם כהפקר.

א. כָּל הַמוֹצֵא אֲבָדָה, בֵּין שֵׁישׁ בֶּה סִמְן בֵּין שְׁאִין בֶּה סִמְן, אִם מִצְּאָה דֶּרֶךְ הַנְּחָה<sup>2</sup> - אָסוּר לַגַּע בֶּה<sup>3</sup>, שְׁמָא בְּעָלֶיהָ הַנִּיחוּהָ שָׁם<sup>4</sup> עַד שְׁנִחְזְרוּ לָהּ; וְאִם יָבֹא לְטֹלָנָה וְהָיָה דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סִמְן - הָרִי אֲבָד מְמוֹן חֲבָרוֹ בִּידוֹ<sup>5</sup>, שְׁהָרִי אִין לֹ בֶה סִמְן לְהַחְזִיר בּוֹ; וְאִם הָיָה דָּבָר שֵׁישׁ לֹ סִמְן - הָרִי זֶה הִטְרִיחֵן לְרִדְף אַחֲרֶיהָ וְלָתֵת סִמְנָהּ. וְלִפְיָקָה אָסוּר לֹ שְׁיַגַע בֶּה עַד שְׁיִמְצְאָנָה דֶּרֶךְ נִפְלָה<sup>6</sup>. וְאִפְלוּ נִסְתַּפַּק לֹ הַדָּבָר וְלֹא יָדַע<sup>7</sup> אִם דָּבָר זֶה אֲבָד אוֹ מָנַח - הָרִי זֶה לֹא יַגַע בּוֹ<sup>8</sup>. וְאִם עָבְרוּ וְנָטְלוּ - אָסוּר לֹ לְהַחְזִיר לְשֵׁם<sup>10</sup>. וְאִם הָיָה דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סִמְן - זָכָה בּוֹ<sup>11</sup>, וְאִינוּ חֲבִיב לְהַחְזִיר<sup>12</sup>.

(2) ראה הלכה ב. (3) "מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא יגע בו" (משנה בבא-מציעא כה:). ושם מדובר בכלי שיש בו סימן, שהרי נאמר שם "אם מגולה נוטל ומכריז". (4) "דאמרינן הני אינש אצנעניהו, ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקיניהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו" (= שאנו אומרים: אלו - הגוזלות שנזכרו במשנה - איש הטמינם. ואם המוצא יטול אותם, אין לבעליהם סימן בהם. משום כך יעזוב אותם עד שיבואו בעליהם ויטלו אותם, גמרא שם). (5) על-ידי שנטל את האבידה לידו. (6) כגון פירות מפוזרים בשוק, או פרה רצה בין הכרמים. "או את שיו נדחים, כדרך הנדחים. מכאן אתה אומר, איזו היא אבידה. . . פרה ורצה בין הכרמים" ('ספרי' כ"תצא רכב). (7) כגון גוזלות מדדים מאחורי גדר ומקושרים בכנפיהם, שהם ספק אבדו בשוק והגיעו בקפיצות לגדר, ספק הניחום מאחורי הגדר, הואיל והם מקושרים. (8) "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול", בבא-מציעא כה: ולדעת רבינו "כל ספק הינוח" פירושו בין שאין בו סימן ובין שיש בו סימן. וראה כסף-משנה, שהביא דעת הרשב"א והר"ן, שביש בו סימן, אפילו בספק הינוח

(55) ברייתא, שם כח: (56) ששמו טבוע במטבע. (57) שאין זה סימן. (58) סתם מטבע להוצאה עומדת. (59) ועל כן הוא יודע את הסימן. (60) אפילו במקרה שלא הוציאה ומירו נטלה.

יא. הַמוֹצֵא<sup>61</sup> דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סִמְן<sup>62</sup> בְּצֵד דָּבָר שֵׁישׁ בּוֹ סִמְן<sup>63</sup> - חֲבִיב לְהַחְזִיר<sup>64</sup>. בָּא בַעַל הַסִּמְן וְנָטַל אֶת שְׁלוֹ<sup>65</sup>, וְאָמַר שְׁוָה בְּלִבְדָּ נִפְל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמוֹצֵא בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ סִמְן.

(61) ברייתא, שם כה. (62) כגון פירות. (63) כגון כלי. (64) על הכל, ובעל הכלי יקבל גם את הפירות, משום שיש להניח שהפירות מתוך הכלי נפלו. וכל זה רק בפירות סגולגלים ויבשים שמטבעם להתגלגל וליפול מן הכלי. גמרא שם. וראה להלן פרק טו, הלכות יג-טו. (65) הכלי.

יב. הַמוֹצֵא פְּלִי חֲרֵשׁ וְכִיּוֹצֵא בֶּהֶן מַפְלִים שְׁצוּרַת בְּלוֹן שְׁוָה: אִם פְּלִים חֲדָשִׁים הֵם<sup>66</sup> - הָרִי הֵם שְׁלוֹ. שְׁהָרִי הֵן כְּמוֹ דִּינָר<sup>67</sup> מִשְׁאָר הַדִּינָרִים, שְׁאִין לֹ סִמְן; וְאִין הַבְּעָלִים מַפְרִים אוֹתוֹ, שְׁהָרִי אִינוּ יוֹדַע אִם פֶּה זֶה אוֹ צְלוּחִית<sup>68</sup> זוֹ שְׁלוֹ אוֹ שָׁל אַחֲרָי<sup>69</sup>. וְאִם הָיָה פְּלִים שְׁשֻׁבְעָתֵן הַעֵינִין<sup>70</sup> - חֲבִיב לְהַחְזִיר. שְׁאִם יָבֹא תַלְמִיד חֲכָם<sup>71</sup> וְיֹאמַר: אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ יָכוֹל לָתֵן בְּכָלִי בְּזָה סִמְן, יֵשׁ לֹ בּוֹ טְבִיעוֹת עֵינִין<sup>72</sup> - חֲבִיב לְהִרְאוֹתוֹ לֹ; אִם הַפִּירוֹ<sup>73</sup> וְאָמַר<sup>74</sup>: שְׁלִי הוּא - מַחְזִירָן<sup>75</sup>.

(66) משנה בבא-מציעא כא. וגמרא שם כג: (67) למעלה הלכה ב. (68) כלי חרס צר וגבוה. (69) וכשם שהוא אבד, כך אחר אבד כלי בעל צורה כזו. (70) שהעין הורגלה בראיית הכלי והשימוש בו. (71) ראה לקמן הלכה יג. (72) מכיר את הכלי, לפי צורתו הכללית. (73) על-פי טביעות עין. (74) בוודאות. (75) אבל לא שבעתם העין, אין מחזירים. פסק כרבי שמעון בן אלעזר במשנתנו כפי פירוש הברייתא (שם כד.). ותמה עליו בעל הגהות מיימוניות למה פסק כיחיד נגד רבים].

יג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים<sup>76</sup> בְּתַלְמִיד וְתִיק<sup>77</sup>, שְׁאִינוּ מִשְׁנָה<sup>78</sup> בְּדַבְרוֹ קָלָל, אָלֹא בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם<sup>79</sup> אוֹ בְּמִסְתָּה אוֹ בְּמִטָּה אוֹ בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְאַרְחַ בּוֹ. מִיֵּצֵד? הָיָה עוֹסֵק בְּמִסְתָּה דְנָדָה, וְאָמַר: בְּמִקְנְאוֹת אֲנִי שׁוֹנֵה, כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁאַלְהוּ שְׁאֵלוֹת פְּעֻנָן נְדָה<sup>80</sup>; אוֹ שְׁיִשֵּׁן בְּמִטָּה זוֹ, וְאָמַר: כְּזוֹ אֲנִי יִשֵּׁן, שְׁמָא יִמְצָא שָׁם קָרִי; אוֹ שְׁנִתְאַרְח אֲצֵל שְׁמַעוֹן, וְאָמַר: אֲצֵל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרְח, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל זֶה שְׁנִתְאַרְח אֲצֵלוֹ; אוֹ שֶׁהִבֵּא שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֲבָרוֹ, וְהוֹסִיף וְגַרַע, כְּדִי לְחַבְּבֵן זֶה לְזֶה - הָרִי זֶה מִתְרָי<sup>81</sup>.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמה אין כאן, שהריה רועה בנחת ואינה נפצעת (שם).  
30 כי אינו מצווה על אבידת גוי, ראה למעלה פרק יא,  
הלכה ג. 31) גמרא שם.

ה. מְצָא פְּרָה בְּרֵשׁוֹת הָרְבִים<sup>32</sup>, אִם עֹמֶדֶת חוּץ  
לְתַחוּם<sup>33</sup> - חָיִב לְהַחְזִיר<sup>34</sup>. הֵיטָה רֹעֵה בְּעֶשְׂבִים<sup>35</sup>, או  
שְׁהִיטָה בְּרֵפֶת<sup>36</sup> שְׂאִינָה מְשַׁתְּמֶרֶת<sup>37</sup> וְאִינָה מְאֲבֶדֶת<sup>38</sup>  
- לֹא יֵגַע בָּהֶן<sup>39</sup>, שְׂאִין זוֹ אֲבֵדָה. מְצָא טְלִית או  
קַרְדִּים: בְּצַד הַגְּדָר<sup>40</sup> - הָרִי זֶה לֹא יֵגַע בָּהֶן; בְּסֻרְטָא<sup>41</sup>  
- הָרִי זֶה נוֹטֵל וּמְכָרִיז<sup>42</sup>. וְכֵן כָּל פְּלִיטָא בְּזָה.

32) משנה בבא-מציעא לב. 33) אלפים אמה מחוץ לעיר.  
34) אבל בתוך התחום אפילו ברשות הרבים, לא יגע בה.  
זהו כלשון אחרון של רבי יצחק בגמרא שם. כלל בידינו  
שהלכה כלשון אחרון. 35) ברייתא שם לא. הגירסא  
בגמרות שלנו היא: רועה בין הכרמים, אבל בכת"י ה'  
ובר"ף דפוס קושטא ובתוספתא, הגירסא היא: רועה  
בעשבים. 36) משנה שם לב. 37) שאינה נעולה ויכולה  
לצאת. 38) כגון שאין לה פתחים מכל ארבע רוחותיה  
(טור חושן-משפט סימן רסא), שתעורר את הבהמה לברוח  
משם, גמרא שם. 39) ואפילו חוץ לתחום, כרבי יצחק  
בלשון אחרון. ראה לחם-משנה. 40) שדרך הפועלים  
להניח שם כליהם (ברייתא שם לא). 41) בכביש.  
42) שאין אדם מניח כלים בכביש, ובוודאי אבידה הם.

ו. מְצָא גֹזְלוֹת<sup>43</sup> מְקֻשְׂרִין בְּכַנְפֵיהֶן<sup>44</sup> וּמְדַדִּין<sup>45</sup> אַחַר  
הַגְּדָר<sup>46</sup> או אַחַר הַגְּפָה<sup>47</sup> או בְּשִׁבְלֵין שֶׁבְשָׂדוֹת - הָרִי  
זֶה לֹא יֵגַע בָּהֶן, שְׂמָא בְּעֵלְיָהֶן הַנִּיחוּם שָׂם<sup>48</sup>. וְאִם  
נָטְלָן - הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ<sup>49</sup>. וְאִם הָיוּ קְשׁוּרִין קָשָׁר שֶׁהוּא  
סִימָן<sup>50</sup> - חָיִב לְהַחְזִיר<sup>51</sup>. וְכֵן אִם מְצָאֵן קְבוּעִים  
בְּמְקוֹמָן<sup>52</sup> - חָיִב לְהַחְזִיר; שְׁהַמְקוּם סִימָן<sup>53</sup>.

43) משנה בבא-מציעא כה: 44) שהכל קושרים כך, ועל  
כן אין הקשר סימן (גמרא שם). 45) ומהלכים מעט מעט  
(רבינו חננאל). 46) של אבנים. 47) של עץ או של קנים.  
48) גמרא שם. 49) שהרי אין בהם סימן, ולא יוכל  
להחזירם לבעליהם (ראה למעלה סוף ה"א). 50) שאין  
הכל קושרים כך. 51) גמרא שם. 52) ולא מדדים, כגון  
שקשורים בגליהם. 53) כדעת רבא, בבא-מציעא כב: כג.  
וכמו שמשמע מקושיית הגמרא, ולהוי מקום סימן, שם  
כה:

ז. מְצָא בְּאֶשְׁפָּה<sup>54</sup> פְּלִי מְכֶסֶה<sup>55</sup> - הָרִי זֶה לֹא יֵגַע  
בוֹ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנָן<sup>56</sup>. וְאִם אֶשְׁפָּה שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה  
לְהַתְּפֹנֹת הִיא, וְנִמְלֶךְ עֲלֶיהָ לְפִנּוֹתָהּ, אָף עַל פִּי  
שְׂמָצָאוֹ מְכֶסֶה - נוֹטֵל וּמְכָרִיז<sup>57</sup>. וְכֵן אִם הָיוּ פְּלִים  
קְטָנִים, כְּגוֹן סְפִין וְשִׁפּוֹד וְכִיּוֹצָא בָּהֶן, אֲפִלוּ הָיוּ  
מְכֻסִּין בְּאֶשְׁפָּה הַקְּבוּעָה<sup>58</sup> - נוֹטֵל וּמְכָרִיז<sup>59</sup>.

54) משנה, שם כה: 55) וודאי הניחוהו שם הבעלים.  
56) למעלה הלכה א. 57) שהרי עם פינוי האשפה נתגלה  
הכלי, ואפשר שיקחנו אדם שאינו הגון ולא יחזירו (משנה

נוטל ומכריו. 9) על דין "לא יגע בו." 10) "ואם נטל  
לא יחזיר" (שם). והטעם שאסור לו להחזירו לשם הוא,  
שלא בינתיים באו הבעלים ולא מצאו את החפץ שהניחו,  
ושוב לא יחזרו לשם, ועל כן חייב המוצא שנטל להכריז.  
וראה ירושלמי כאן ו'תוספות' ד"ה ואם נטל. 11) שהרי  
אין בו סימן ולא יוכל להחזירו לבעלים, ולהחזיר למקום  
אינו חייב, כמו שאמרנו "ואם נטל לא יחזיר", ראה  
כסף-משנה כאן. 12) בדבר שיש בו סימן אסור להחזירו,  
משום שהוא חייב להכריז. בדבר שאין בו סימן אינו חייב  
להחזירו, אבל אין אוסרים עליו להחזירו, מכיון שזכה בו.

ב. וְכָל דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בוֹ סִימָן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנְּחָה<sup>13</sup> בֵּין  
בְּדֶרֶךְ נְפִילָה, בֵּין בְּרֵשׁוֹת הַחֲזִיר<sup>14</sup> בֵּין בְּרֵשׁוֹת  
הָרְבִים<sup>15</sup> - חָיִב לְהַחְזִיר. פִּיטָד דֶּרֶךְ הַנְּחָה? כְּגוֹן  
שְׂמָצָא חֲמוֹר או פְּרָה רֹעִים בְּדֶרֶךְ<sup>16</sup> בַּיּוֹם<sup>17</sup>, או  
שְׂמָצָא פְּלִי מְכֶסֶה בְּאֶשְׁפָּה<sup>18</sup> - הָרִי זֶה לֹא יֵגַע בָּהֶן;  
שְׂנֵאָמֶר: נִדְחִים בְּדֶרֶךְ<sup>19</sup>. אֲבָל אִם מְצָא חֲמוֹר וְכִלְיוֹ  
הַפּוֹכִים, וּפְרָה רְצָה בֵּין הַפְּרָמִים<sup>20</sup>, או פְּלִי מְגֻלָּה  
בְּאֶשְׁפָּה - הָרִי זֶה אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמְכָרִיז.

13) בשעבר ונטלו, ראה הלכה א. 14) שאין רבים הולכים  
בה, כגון סימטה. 15) שרבים הולכים בה, כגון שוק.  
16) משנה בבא-מציעא ל: 17) שזרכם בכך, אבל בלילה  
הריהם אבידה וחייב להכריז (גמרא שם, וראה הלכה ג).  
18) משנה, שם כה: 19) ראה למעלה הערה ה.  
20) שעלולה להיפצע וגם להזיק לכרם, ובוודאי בלי ידיעת  
הבעלים היא כאן.

ג. רָאָה חֲמוֹר או פְּרָה רֹעִים בְּאֶפְרָר<sup>21</sup> כְּדֶרֶךְ<sup>22</sup>:  
בְּלִילָה - הָרִי זֶה אֲבֵדָה<sup>23</sup>; בְּפִנּוֹת הַיּוֹם<sup>24</sup> וּבְנִשְׁוֶף<sup>25</sup>,  
אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים<sup>26</sup> זֶה אַחַר זֶה - הָרִי זֶה  
אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמְכָרִיז. רָאָה פְּרָה רְצָה בְּדֶרֶךְ: אִם  
פְּנִיָה פְּלִפְי הָעִיר<sup>27</sup> - אִין זֶה אֲבֵדָה; פְּלִפְי הַשָּׂדֶה<sup>28</sup> -  
הָרִי זֶה אֲבֵדָה.

21) מקום מרעה. 22) כגון חמור וכליו מסודרים. 23) כי  
אין דרך הבעלים להוציא בהמה למרעה בלילה (שם ל:).  
24) משהחשיך קצת. 25) לפני עלות השחר. 26) פחות  
משלושה ימים אין זו אבידה, שמא במקרה הוציאו את  
הבהמה למרעה מוקדם יותר או השאירו אותה לאחר  
חשכה. אבל שלושה ימים רצופים ודאי אבידה היא (גמרא  
שם). 27) הריה חוזרת לבעליה, ומשום כך אין זו אבידה  
(שם לא). 28) הרי בורחת מבעליה, ועל כן היא אבידה.

ד. מְצָאָה רֹעֵה בֵּין הַפְּרָמִים - חָיִב לְהַחְזִיר מִשּׁוּם  
אֲבֵדַת הַקְּרָקָע<sup>29</sup>. לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַפְּרָמִים שָׁל עוֹבֵד  
פּוֹכְבִים - אִינָה אֲבֵדָה, וְאִינוּ חָיִב לְהַחְזִיר<sup>30</sup>. וְאִם  
חֲשׂוּשׁ<sup>31</sup> שְׂמָא יְהַרְגָנָה הַעוֹבֵד פּוֹכְבִים כְּשִׂמְצָאָנָה  
מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסִידָה הַפְּרָם - הָרִי זֶה אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל  
וּמְכָרִיז.

29) שאוכלת את הזמורות ומקלקלת את הכרם, אבל אבידת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שאינו סימן מבהק). מצא אלמות<sup>85</sup>, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - נוטל ומכריז<sup>86</sup>.

83) משום שאין בהן סימן, והמקום גם כן אינו סימן, מכיון שנפלו בלי ידיעתו יש להניח שאינו יודע מקומן (גמרא שם כד.). (84) אם נטל, שהרי לכתחילה לא יטול, ראה למעלה הלכה א. רבינו מדייק בלשונו ומבחין בין "חייב להכריז" ובין "נוטל ומכריז" בהלכה זו כמו בהלכות הקודמות. ראה "חייב להכריז" תחילת הלכה ב' ומגיד-משנה שם, ובוה מיושבת קושיית "אור שמח" כאן. בגמרא שלנו הגירסא: "אי דרך הנחה, נוטל ומכריז", אבל בכתב יד ה', פ', י' הגירסא היא "חייב להכריז", וזוהי גם גירסת רבינו. (85) כריכות גדולות. (86) מכיון שהן כבודות וגדולות, יש להניח שהוא יודע באיזה מקום נפלו, ומפני שאינן מתגלגלות ברגלי אדם ובהמה לרגל כובדן אינו מתייאש, כי המקום נחשב סימן אפילו ברשות הרבים, גמרא שם.

יא. מצא עגול<sup>87</sup> ובתוכו חרש<sup>88</sup>, כפר ובתוכו מעות, חתיכה של פשר שהוא משנה בתחיות<sup>89</sup>, דג נשוף<sup>90</sup>, וכן כל פיוצא באלו - הואיל ויש בהן שנוי, חזב להכריז<sup>91</sup>; שלא עשאוים בעליהן אלא לסימן.

87) דבילה. (88) משנה בבא-מציעא כא. (89) כגון בשר חתוך בצורת משולש (גמרא שם כג.). (90) ברייתא שם. (91) כדעת רבי יהודה החולק על רבי מאיר במשנה שם כא. הרא"ש לא גרס במשנתנו "דברי ר' מאיר", ועל כן פסק דלא כר' יהודה אלא כסתם משנה. רבינו גרס "דברי ר' מ", ור' מאיר ור' יהודה - הלכה כרבי יהודה (כסף-משנה).

יב. מצא פרות מפזרין במקום הגרנות<sup>92</sup>: אם היו כמו קב<sup>93</sup> בתוף ארבע אמות או ביתר על ארבע אמות - הרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים באסיפתן<sup>94</sup>. היו מפזרין בפחות מארבע אמות - לא יגע בהן, שקמא הבעלים הניחום שם<sup>95</sup>. היו כמו חצי קב בשתי אמות<sup>96</sup> או קבים בשמונה אמות<sup>97</sup>, או שהיה הקב משנים ושלושה מינין, כמו תמרים שמשמין [ורמונים]<sup>98</sup> - כל אלו ספק<sup>99</sup>. לפיכך לא יטל, ואם נטל - אינו חזב להכריז<sup>100</sup>.

92) לאחר שהבעלים לקחו משם את הפירות (גמרא שם כא.). (93) מדת היבש, ארבעה לוגים שהם ששית הסאה. (94) אין הדבר כדאי לו לטרוח הרבה בגלל הכמות הקטנה, והבעלים מפקירים אותם. בגמרא שלנו הגירסא: "קב בארבע אמות דנפיש טירחיהו", אבל גירסת הרי"ף היא: "קב בארבע אמות לא טרח איניש". ומשום כך יש מקום לבעיות של רב ירמיה (בגמרא שם) אם הטעם העיקרי הוא הכמות הקטנה או השטח הגדול (ראה דקדוקי סופרים). (95) וישבו לקחתם. (96) אם נתחשב בשטח, הרי אין כאן טרחה מרובה לאסוף בשטח של שתי אמות ואינו מפקיר, אבל אם נתחשב בכמות, הרי הכמות מועטת ולא כדאי לבעלים לשוב - ומפקיר אותם. (97) השטח הוא גדול והטירחה מרובה, אבל הכמות גדולה. (98) תמרים

וגמרא שם). (58) שאינה עשויה להתפנות. (59) שאבידה הם, שיש להניח שהשליכם שם עם האשפה שהוציא מן הבית, מבלי להרגיש בהם, מפני קטנותם (גמרא שם).

ח. מצא פרות מפזרין<sup>60</sup>: דרך הנחה<sup>61</sup> - לא יגע בהן<sup>62</sup>; דרך נפילה<sup>63</sup> - הרי הן שלו<sup>64</sup>. וכן אם מצא פריכות קטנות<sup>65</sup> של שבליים ברשות הרבים<sup>66</sup>, שהרי אין בהן סימן<sup>67</sup>, או שמצא עגולי דבלה<sup>68</sup>, וככרות של נחתום<sup>69</sup>, ומחרוזות של דגים<sup>70</sup>, וחתכות של בשר<sup>71</sup>, וגזי צמר הבאות ממדינתן<sup>72</sup>, ואניצי<sup>73</sup> פשתן, ולשונות של ארזמן<sup>74</sup> - הרי אלו שלו<sup>75</sup>, מפני שאין בהן סימן<sup>76</sup>. ואם יש בהן סימן - נוטל ומכריז; שסימן העשוי לדרס הרי הוא סימן.

60) משנה בבא-מציעא כא. (61) בסדר, גמרא שם. (62) שאין זו אבידה. (63) ללא סדר, גמרא שם. (64) מכיון שאין בהם סימן - התייאשו מהם הבעלים. ראה כסף-משנה. (65) אבל גדולות חייב להכריז, ראה לקמן הלכה י. (66) שמתגלגלות ממקום למקום על-ידי רגלי הבהמות, ואין המקום סימן. (67) אבל אם יש בהן סימן חייב להכריז, אף-על-פי שזהו "סימן העשוי להדרס" (פירוש: שאפשר שיטושטש ע"י דריסת רגלי אדם), כרובא שם כב: וכג. (68) תאנים יבשות צמודות זו לזו בצורת עיגול (משנה כא.). (69) כל ככרות הנחתומים שוות, ואין בהן סימן. (70) דגים חרוזים יחד בחוט, וכולם חרוזים כך. (71) כולן נחתכו במשקל אחד. (72) כמות שהן גוזזות לפני עיבודן בבית האומן. (73) חבילות. (74) צמר סרוק וארוז כעין לשון, וצבוע ארזמן ומצויים הם, ועל כן אין זה סימן. (75) וכל זה במצא ברשות הרבים, אבל ברשות היחיד - מקום סימן. ראה ההלכות הבאות. (76) כל זמן שלא נדרס, כדעת רבא שם כב:

ט. אבל אם מצא פרות של בעל הבית<sup>77</sup>, וגזי צמר הלקוחות מבית האמן, פדי יין וכדי שמן - חזב להכריז; שכל אלו<sup>78</sup> יש להם סימנים מבהקין<sup>79</sup>. ואם נפתחו האוצרות<sup>80</sup> של יין ושל שמן - הרי אלו שלו. ואף על פי שהם רשומין<sup>81</sup>, שכל הפדות כף היו רשומות, ונמצאו אלו הפדין בככרות הנחתום, שיש צורה אחת לכלן ומשקל אחד<sup>82</sup> לכלם.

77) משנה, שם כה. (78) בכדים הסימן הוא הרישום, פירוש: שהם מוגפים ומרוחים בטיט סביב המגופה. (79) ראה למעלה פרק יג, הלכה ג. (80) שהגיע זמן מכירת היין והשמן. והרבה אנשים מוציאים כדיהם למכירה (גמרא שם כג.). (81) "כיסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט - נקרא רשום" (רש"י ורבינו חננאל). (82) לולא זה היה המשקל סימן מובהק, ראה למעלה פרק יג, הלכה ה.

י. מצא פריכות ברשות היחיד: אם דרך נפילה - הרי אלו שלו<sup>83</sup>, ואם דרך הנחה - חזב להכריז<sup>84</sup>; שאף על פי שאין להם סימן - המקום סימן, (אף



שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' כסלו - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כן אפשר שאינם יודעים שנפלו, והרי זה יאוש שלא מדעת והבעלים אינם מפקירים אותם, כי אינם נמאסים.

טז. תְּמָרִים שֶׁמְשִׁיחַן הָרוּחַ - מִתְּרוֹת; שֶׁהַבְּעָלִים<sup>121</sup> מִחֲלוּם<sup>122</sup> לְכָל אָדָם, וְזוּהוּ חִזְקָתָן<sup>123</sup>. וְאִם הָיוּ שֶׁל יְתוּמִים, שְׂאִינָן פְּנֵי מְחִילָה<sup>124</sup> - אֲסוּרִין. וְכֵן אִם הַקְּפִיד בְּעַל הַשְּׂדֵה וְהַקִּיף<sup>125</sup> מְקוֹם הַאֵילָנוֹת אוֹ תִּקֵּן מְקוֹם שְׂיַפְלוּ בוֹ הַנּוֹכְלוֹת<sup>126</sup> עַד שְׂיִלְקָטָם - הָרִי אֵלוֹ אֲסוּרוֹת; שְׁהָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ שֶׁלֹּא מִחַל.

(121) היודעים מראש שיש שהרוח משיר תמרים מן העץ. (122) מפני שבהמות וחיות אוכלות אותם מחמת מתיקותם (בבא-מציעא כב:). (123) שהבעלים מחלום. (124) ונראה שגם בתאנה של יתומים הדין כך. (125) בגדר, שלא יכנסו בהמות וחיות. (126) הפירות שלא בשלו, הנופלים מן העץ.

יז. חֲתוּל רַעֲוֵי<sup>127</sup> שֶׁהוֹרֵג<sup>128</sup> אֶת הַקְּטָנִים - אֲסוּר לְקַיְּמוֹ, וְאִין בוֹ מְשׁוּם גְּזוּל<sup>129</sup>, וְאִין בוֹ מְשׁוּם הֶשֶׁב אֲבֵדָה, אֶף עַל פִּי שְׁעוּרוֹ מוֹעִיל; אֲלֵא כֹּל הַמוֹצָאוֹ זָכָה בוֹ, וְהוֹרֵגוֹ וְהַעוֹר שֶׁלוֹ<sup>130</sup>.

(127) בבא-קמא פו. (128) בגמרא שלנו הגירסא: "קטעיה לידא דינוקא" (=קטע ידו של ילד), אבל בכתב-יד פ' חסרה תיבת "לידא" (עיין דקדוקי סופרים), וגירסת רבינו היתה כנראה "קטליה לינוקא", וראה מגיד-משנה. (129) מכיון שאסור לקיימו - דינו כחתול ללא בעלים, גמרא שם. (130) דעת רבינא שם.

יח. גוֹזֵל הַנְּמָצָא קְרוֹב לְשׁוֹבֵךְ: בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה<sup>131</sup> - הָרִי הוּא שֶׁל בְּעַל הַשׁוֹבֵךְ<sup>132</sup>, חוּץ לְחֲמִשִּׁים אַמָּה - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ<sup>133</sup>; שְׂאִין הַגּוֹזֵל מִדְּרָה<sup>134</sup> יֵתֵר עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה. נְמָצָא בֵּין שְׁנֵי שׁוֹבְכוֹת<sup>135</sup> - הָרִי הוּא שֶׁל קְרוֹב<sup>136</sup>; מִחֲצָה לְמִחֲצָה<sup>137</sup> - יִחְלֶקוּ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיוּ יוֹנֵי שְׁנֵי הַשׁוֹבְכוֹת שׁוּיִם בְּמַנְיָן; אֲבָל אִם הָיוּ יוֹנֵי הָאֶחָד רַבִּים - הִלֵּךְ אַחֵר הַרְבֵּי<sup>138</sup> אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא רְחוּק.

(131) בבא-בתרא כג: (132) שעד חמשים אמה מתרחק הגוזל משוככו (שם). (133) כי מן ההפקר בא. (134) שם. (135) בתוך חמשים לשניהם. (136) "קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו" (משנה שם). (137) הרי זה ספק. (138) כגון תוך ארבעים אמה לשוכך שיוניו מרובות, ותוך עשרים אמה לשוכך שיוניו מועטות (גמרא שם).

## ~ יום שישי ה' כסלו ~

### פֶּרֶק שֵׁשֶׁה עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו גם כן קצת פרטים ממה שהוא של מוצאו, מחמת אי זה סיבה ונשלם ביאור זה בשלימות.

א. הַמוֹצָא מִחֲטִים<sup>2</sup> וְצִנּוּרוֹת<sup>3</sup> וּמִסְמָרִים וְכִיּוֹצָא

וריוונים, שהם גדולים אין טרחה לאספם, ומשום כך אפשר לומר שאין הבעלים מפקירים אותם, אבל אם נתחשב בשוויים, יש לומר שהבעלים לא ישובו לקחתם, משום שזולים הם. לעומתם שומשמין חשיבותם מרובה וכדאי לשוב ולקחתם, אבל הטיחה לאסוף אותם מרובה. (99) בעיות שלא נפתרו בגמרא שם. (100) כדין מציאה שאין בה סימן ונמצאה בדרך הנחה, ראה למעלה הלכה א.

יג. הַמוֹצָא צְבוּרֵי פְּרוֹת<sup>101</sup>, או פְּרוֹת בְּכָל<sup>102</sup>, או פְּלוֹי פְּרוֹת<sup>104</sup> - הָרִי אֵלוֹ שֶׁל הַפְּרוֹת<sup>105</sup>, וְהַפְּלוֹי נוֹטֵל וּמְכִרִי; שְׂאִנִּי אוֹמֵר: הַפְּלוֹי שֶׁל אֶחָד וְהַפְּרוֹת שֶׁל אַחֵר, וְהָרִי אִין בוֹ סִימָן. וְאִם מְרָאִין הַדְּבָרִים שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם אֶחָד - חֵיב לְהַכְרִיז.

(101) המספר הוא סימן (משנה בבא-מציעא כד:). (102) והנותן סימן בכלי, מקבל גם את הפירות. (103) ריקן (לשון המשנה שם). (104) ברייתא, שם כה. (105) כלומר, הרי אלו הפירות שלו, וראה מה שכתב המגיד-משנה כאן.

יד. כִּיּוֹצָא<sup>106</sup> הָיוּ אַחֲרֵי הַפְּלוֹי<sup>107</sup> לְפָנֵי הַפְּרוֹת - הָרִי אֵלוֹ שֶׁלּוֹ; הָיוּ פְּנֵי הַפְּלוֹי לְפָנֵי הַפְּרוֹת - חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא מִן הַפְּלוֹי נִשְׁפָּכוֹ<sup>108</sup>. וְאִם הָיוּ אֲגָנִים<sup>109</sup> לְפָנֵי, אֶף עַל פִּי שֶׁפְּנֵי קְלָפֵי הַפְּרוֹת - הָרִי אֵלוֹ שֶׁלּוֹ; שְׂאֵלוֹ נִשְׁפָּכוֹ מִן הַפְּלוֹי, הִנֵּה נִשְׂאָר מֵהֵן בְּתוֹכוֹ מִפְּנֵי הָאֲגָנִים<sup>110</sup>. הָיוּ מְקַצֵּת הַפְּרוֹת בְּכָלִי וּמְקַצֵּתֵן בְּאַרְצֵי<sup>111</sup> - חֵיב לְהַכְרִיז<sup>112</sup>.

(106) אפשר לדעת אם הפירות שייכים לבעל הכלי ואם לא. (107) זה מראה שהפירות לא מן הכלי נשפכו, ומכיון שאין להם סימן, הרי הם של המוצא (גמרא שם). (108) ובעל הכלי הוא גם בעל הפירות. (109) שפה כפופה לתוך הכלי, ומונעת את הפירות מלהשפך לחוץ. (110) גמרא שם. (111) הדבר מוכיח שהפירות נשפכו מן הכלי, ברייתא שם. (112) ובעל הכלי יקבל גם את הפירות שמחוץ לכלי.

טו. הַמוֹצָא קְצִיעוֹת<sup>113</sup> בְּדֶרֶךְ, וְאֶפְלוֹ בְּצַד שְׂדֵה קְצִיעוֹת<sup>114</sup> - הָרִי אֵלוֹ שֶׁלּוֹ<sup>115</sup>. וְכֵן תֵּאָנָה שֶׁהִיא נוֹטָה לְדֶרֶךְ, וְנִמְצָאוּ תֵּאָנִים תַּחְתֵּיהֶן<sup>116</sup> - מִתְּרוֹת מְשׁוּם גְּזוּל<sup>117</sup>; שֶׁתֵּאָנָה וְכִיּוֹצָא בָּהּ עִם נְפִילָתָהּ נִמְאָסֶת<sup>118</sup>. וּפְטוּרוֹת מְשׁוּם מַעֲשֵׂר<sup>119</sup>. אֲבָל זֵיתִים וְחִרְבוּבִין<sup>120</sup> וְכִיּוֹצָא בָּהֶן - אֲסוּרִין.

(113) תאנים ששוחטים ליבשן (שם כא:). (114) שנראה שהקציעות שייכות לבעל השדה. (115) כי הקציעות דבר חשוב הן, והבעלים בודקים אותן לפעמים קרובות, והרגישו באבדן כעבור זמן קצר, והגיעו לידי המוצא לאחר יאוש (שם). (116) בדרך. (117) אף-על-פי שהתאנים של בעל התאנה הן. (118) ובעל התאנה מפקיר אותה. (119) כדין הפקר. (120) קשים הם ואינם נמאסים, אבל אינם חשובים כקציעות, ובעליהם אינם בודקים תכופות לראות אותם, ועל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) שהחנווני יושב לפניו. (22) שמיד החנווני נפל, שהרי שם מקומו. (23) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתיימש. דעת רבי אלעזר שם. (24) ולמה לא זכה בהן החנווני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא מציעא יא.). (25) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. (26) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל.

ה. מוצא מעות פחנות השלחני<sup>27</sup>: בין פסא<sup>28</sup> לשלחני - הרי אלו של שלחני<sup>29</sup>; מצאן על הפסא לפני השלחני, אפילו היו צרוורין<sup>30</sup> ומנחין על השלחן - הרי אלו של מוצאן. והוא, שיהיו רב עובדי פוככים<sup>31</sup>, כמו שבארנו; אבל אם היו רב ישראל - חיב להכריז, מפני שהן צרוורים<sup>32</sup> יש להם סימן.

27) מחליף מעות (משנה בבא מציעא כו:). (28) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. (29) שממנו נפלו, שהרי אין הקונה ניגש לשם. (30) ויש בהן סימן. זוהי גירסת רבינו חננאל והרי"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צרוורין ומנחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (של המוצא). ורש"י לא גרס "צרוורין", ראה שם. (31) שנתיימשו הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צרוורין. (32) אבל אם אינם צרוורים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתיימשים מייד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מציעא כא:

ו. הלוקח פרות מחברו, או ששלח לו חברו פרות, ומצא בתוכן מעות צרוורות - נוטל ומכריז<sup>33</sup>; מצאן מפזרות - הרי אלו שלו<sup>34</sup>. במה דברים אמורים? כשהיו הפרות מן התגר<sup>35</sup> או מבעל הבית שלקחן מן התגר; אבל אם בעל הבית דש הפרות לעצמו או על ידי עבדיו ושפוחתיו הפנענים<sup>36</sup> - הרי זה חיב להחזיר<sup>37</sup>.

33) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. (34) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). (35) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז:). (36) וכל מה שקנה עבד קנה רבו. (37) לבעל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתיימש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשדשם על ידי עבדיו העבריים אפשר שמהם נפלו המעות ונתיימשו.

ז. המוצא מטמון<sup>38</sup> פגול<sup>39</sup> או פכתל וישן - הרי אלו שלו; שאני אומר: של אמורים הקדמונים הן<sup>40</sup>. והוא, שיימצאם מטה מטה<sup>41</sup> פדרף פל המטמונות הישנות<sup>42</sup>; אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפילו נסתפק לו הדבר<sup>43</sup> - הרי זה לא יגזע בהן, שמא מנחים הם שם<sup>44</sup>.

בהן: אם מוצא אחד אחד - הרי אלו שלו<sup>4</sup>, שנים שנים או יתר - חיב להכריז; שמננין סימן.

(2) ברייתא בבא מציעא כד. (3) כעין מזלגות לטוות חוטי זהב. (4) שהרי אין בהם לא סימן ולא טביעת עין. ראה למעלה פרק יד, הלכה ב.

ב. וכן המוצא מעות מפזרים - הרי אלו שלו<sup>5</sup>. אפילו היו מקצת מטבעות זה על גבי זה<sup>6</sup> - הרי הן כמפזרין<sup>7</sup>. אבל אם מצא צבור מעות - חיב להכריז. מוצא שלשה מטבעות זה על גב זה והן עשויות פמגדל<sup>10</sup>, או שהיו אחד מן ואחד מן ואחד על גביהן<sup>11</sup>, או שהיו מקצת זה על מקצת זה, כדי שאם יכניס קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת<sup>12</sup> - חיב להכריז. היו עשויות פשייר<sup>13</sup> או פשוורה<sup>14</sup> או פחצובה<sup>15</sup> או פסלם<sup>16</sup> - הרי זה ספק, ולא יטל.

(5) שהרי אין בהן סימן. (6) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינא למטה. (7) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציעא כה:). (8) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י). (9) משנה שם כה. המספר הוא סומן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). (10) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם. "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירוש, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עורף על חבירו, הרי זה דרך הינוח וחיב להכריז (שם). (11) חציו על זה וחציו על זה (שם כה:). (12) דרך הינוח הוא (שם כה:). (13) עגול כצמיד (שם). (14) זה אצל זה. (15) כל אחד כנגד אורו של שניים. (16) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם.

ג. המוצא מעות בכיס<sup>17</sup>, או פיס כמות שהוא - חיב להכריז<sup>18</sup>. מצא פיס ולפניו מעות מפזרים - הרי אלו שלו<sup>19</sup>. ואם מראין הדברים שהפיס והמעות של אדם אחד<sup>20</sup> ומן הפיס נפלו - חיב להכריז.

(17) בארנק (משנה שם כד:). (18) שהרי יש סימן בארנק. (19) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפוזרות אין סימן (גמרא כה:). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. (20) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם.

ד. המוצא מעות פחנות: אם היו בין תבה<sup>21</sup> לחנוני - הרי הן של בעל החנות<sup>22</sup>; ואם מצאן על התבה, ואין צריך לומר מתבה ולחוץ - הרי הן של מוצאן<sup>23</sup>. ולמה<sup>24</sup> לא תקנה החנות לבעליה? לפי שאינה חצר המשתמרת<sup>25</sup>. ואף על פי שבעליה בתוכה<sup>26</sup>, צריך לומר: תקנה לי חנותי, כמו שיתבאר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' כסלו - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההוכחות שנאמרו למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים.

י. הַיּוֹ בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל מְעוֹת או לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, שְׁאִין שֶׁם מוֹכִיחַ<sup>58</sup>: מְחַצֵּיו וְלַחֲרוֹץ<sup>59</sup> - שֶׁל מוֹצֵא<sup>60</sup>, מְחַצֵּיו לְפָנָיִם<sup>61</sup> - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת<sup>62</sup>.

58) אם בעל הבית שם אותן או אחד מבני רשות הרבים (גמרא שם). 59) בחצי הקרוב לרשות הרבים (משנה שם). 60) מתוך הנחה שעובר דרך הניח אותן שם ושכת, ובמשך הזמן התייאש מהן. 61) בחצי הקרוב לפנים הבית. 62) כי הוא הניח אותן ולא התייאש.

יא. וַיִּרְאֶה לִי, שְׁאִין הַדְּבָרִים אֲמֹרִים<sup>63</sup> אֵלָא פֶּשְׁטָעַן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהַמְטָמוֹן שָׁלוֹ; או שְׁהִיהָ יוֹרֵשׁ, שְׁאֲנוּ<sup>64</sup> טוֹעֲנִין לוֹ<sup>65</sup> שְׁמָא שֶׁל אָבִיו הֵן; אָבָל אִם הוֹדָה שֶׁהֵן מְצִיאָה - הָרִי הֵן שֶׁל מוֹצֵא<sup>66</sup>. לְפִיכָף, אִם הִיָּה מְשֻׁכָּר בֵּיתוֹ לְאֲחֵרִים - הָרִי הֵן שֶׁל שׁוֹכֵר אֲחֵרוֹן<sup>67</sup>. וְאִם הַשְּׁכִירוֹ לְשִׁלְשָׁה עוֹבְדֵי פוֹכְכִים<sup>68</sup> כְּאֶחָד - הָרִי עֲשָׂאָהוּ פְּנִדָק<sup>69</sup>, וְכָל הַנְּמָצָא בּוֹ, אֶפְלוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצֵאָן; מִפְּנֵי שְׁאִין אֲחֵד<sup>70</sup> יְכוּל לְטַעַן שֶׁהֵן שָׁלוֹ או שֶׁהוּא טָמֵן, שֶׁהָרִי עֲשָׂאָהוּ פְּנִדָק.

63) שהמטמון של בעל הבית. 64) הדיינים. 65) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. 66) ואין אומרים חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החור הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו ולחורו של המוצא. 67) ולא של בעל הבית. 68) לאו דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצאם, ורבינו נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. 69) שרבים מצויים שם. 70) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר לשלושה ישראלים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתייאשים. דעת רבא שם כו: ופסק כמותו נגד רב נחמן מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הר"ף.

### פֶּרֶק שְׁבַעָה עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו איכות זכות המציאה שהיא של מוצאה וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

א. כָּל מְצִיאָה שְׁאֲמַרְנוּ בָּהּ שֶׁהִיא שֶׁל מוֹצֵאָה, אֵינּוּ זוֹכָה בָּהּ עַד שֶׁתִּגָּע לְיָדוֹ<sup>2</sup> או לְרִשּׁוֹתוֹ<sup>3</sup>; אָבָל אִם רָאָה<sup>4</sup> אֶת הַמְּצִיאָה, אֶפְלוּ נִפְל עָלֶיהָ<sup>5</sup>, וְכָא אֲחֵר וְהַחֲזִיק בָּהּ - הָרִי זֶה שֶׁהֲחִזִּיק בָּהּ זָכָה בָּהּ.

2) "ומצאתה דאתאי לידיה משמע" (בבא-מציעא ב.). 3) כגון לחצרו. ראה להלן הלכה ת. 4) "בראיה בעלמא לא קני לה" (גמרא שם). 5) משנה בבא-מציעא י. והטעם שלא קנה, משום שלא הגיעה לידו ולא לרשותו. ואף-על-פי שתיקנו חכמים שארבע אמותיו של אדם קונות לו, זה רק בסימטה או בצידי דרכים שאין הרבה עוברים ושבים, אבל

38) טמון במקום סתר. 39) אבנים (משנה שם כה:). 40) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). 41) בתוך הקרקע. הגירסה בגמרא שלנו "דשתיך טפיי", כלומר, שהחפץ העלה חלודה מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזמן רב. גירסת רבינו "דשתיך", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. 42) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. 43) אם זה מטמון חדש. 44) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א.

ח. וְהוֹאִיל וְחָצְרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שְׁלֵא מִדְּעֵתוֹ, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאָר, לְמָה לֹא יִקְנֶה בַּעַל הַחָצֵר זֶה הַמְטָמוֹן שֶׁבְּתוֹךְ הַכֶּתֶל הַיֵּשֵׁן אִף עַל פִּי שֶׁהוּא שֶׁל אֲמֹרִיִּים, וְתִהְיֶה מְצִיאָה זוֹ לְבַעַל הַחָצֵר<sup>45</sup>? מִפְּנֵי שְׁאִינוּ יְדוּעֵ<sup>46</sup> לוֹ וְלֹא לְאֲחֵרִים, וְהָרִי זֶה הַמְטָמוֹן אֲבוּד מִמְּנוֹ וּמְכָל אָדָם, וְלְפִיכָף הוּא שֶׁל מוֹצֵאוֹ. וְמָה אֲבָדָה שֶׁל אָדָם<sup>47</sup>, אֲמָרָה תוֹרָה: אֲשֶׁר תֵּאבֵד מִמְּנוֹ וּמְצִאָתָהּ - מִי שְׁאֲבוּדָה מִמְּנוֹ וּמְצִינָהּ אֲצִל כָּל אָדָם<sup>48</sup>, יִצְאָת זוֹ<sup>49</sup> שֶׁנִּפְלָה לַיָּם שְׁאֲבוּדָה מִמְּנוֹ וּמְכָל אָדָם<sup>50</sup>; קָל וְחֹמֵר לְמְטָמוֹן קְדֻמוֹנִי, שְׁלֵא הִיָּה שָׁלוֹ מְעוֹלָם<sup>51</sup>, וְהוּא אֲבוּד מִמְּנוֹ וּמְכָל אָדָם. לְפִיכָף הוּא שֶׁל מוֹצֵאוֹ.

45) ומדוע מתיירים למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). 46) שיש מטמון. 47) שחי וקיים. 48) חייבים להחזיר. 49) שאין צריכים להכריז (שם). 50) וחזקה שנתייאשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. 51) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתיך ובראב"ד כאן.

ט. מְצֵא מְטָמוֹן בְּכֶתֶל חֲדָשׁ<sup>52</sup>: אִם הַמְטָמוֹן מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְבַעַל הַבַּיִת - הָרִי הוּא שָׁלוֹ; וְאִם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא שֶׁל אֲחֵד מִן הַשּׁוֹקֵם - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצֵאָא<sup>53</sup>. מֵיִצֵּד? הַסְּפִין - הָרִי הַנֶּצֶב שֶׁל מוֹכִיחַ<sup>54</sup>; וְהַפִּיס - פִּי מוֹכִיחַ<sup>55</sup>. וְאִם נִמְצָא תוֹךְ הַכֶּתֶל מְלֵא מְהֵן<sup>56</sup> - חוֹלְקִין<sup>57</sup>.

52) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). 53) אף על פי שזה וודאי הינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתייאשו. 54) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמינו שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). 55) אם פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). 56) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. 57) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא. אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא קנה, אני אקנה? (בבא-מציעא ח.). (26) שם.  
 (27) לריב עם החוטפים מהם את המציאה.

ה. שנים שראו גמל או חמור<sup>28</sup> של מציאה, וקדמו שניהם והנהיגוהו או משכוהו<sup>29</sup>, או שהיה אחד מנהיג ואחד מושף - קנו שניהם<sup>30</sup>. במה דברים אמורים?<sup>31</sup> בחמור; אבל בגמל, אם היה אחד מנהיג ואחד מושף - המושף קנה, אבל לא המנהיג<sup>32</sup>.

(28) שם ח: (29) ועקר רגליו ממקומו. ראה הלכות מכירה פרק ב, הלכה ו. (30) ואין אחד עדיף מחבירו, אף-על-פי שחמור דרכו בהנהגה, נקנה גם במשיכה. (31) זה נמשך אחר הדין: "אחד מנהיג, ואחד מושף". (32) כלשון אחרון שם. שהנהגה בגמל במקום משיכה אינה קונה. כלומר, אם שניהם מנהיגים שניהם קונים, אבל אם אחד מנהיג ואחד מושף, המושף עדיף ואין המנהיג קונה (שם ט.).

ו. בהמת מציאה שקדם אחד ואחז במוסרה<sup>33</sup> - לא קנה<sup>34</sup>, עד שישמש או ינהיג<sup>35</sup>. וכן בנכסי הגר<sup>36</sup>. אבל קנה המוסרה לבדה.

(33) חבל שקושרים בו בעל-חי. (34) אין האוחז במוסרה קונה את הבהמה אלא-אם-כן בעל הבהמה מוסר אותה בידו. כגון במקח וממכר או במתנה (שם ח:). (35) ראה הלכה ה. (36) שמת ואין לו יורשים, וכל הקודם בנכסיו זכה בהם (שם).

ז. היה אחד רוכב<sup>37</sup> ואחז במוסרה - הרוכב קנה בהמה והמוסרה שעל לחי בהמה<sup>38</sup> בלבד, וזה שאחז המוסרה קנה ממנה מה שאחז בידו<sup>39</sup>, ושאר המוסרה לא קנהו אחד מהן<sup>40</sup>.

(37) שם ט. (38) כדעת רב אשי, ובלשונו "בית פגיה". (39) ויותר לא, כי אין קונים חפץ מן ההפקר אלא-אם-כן הגביהו כולו. (40) וכל התופס בו זכה.

ח. חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו<sup>41</sup>, ואם נפלה בה מציאה - הרי היא של בעל החצר<sup>42</sup>. במה דברים אמורים? בחצר המשתמרת<sup>43</sup>; אבל בשדה וגנה וכיוצא בהן: אם היה עומד בצד שדהו<sup>44</sup> ואמר: זכתה לי שדי - זכה בה; ואם אינו עומד שם, או שהיה עומד ולא אמר זכתה לי<sup>45</sup> שדי - כל הקודם זכה. וכן ארבע אמות<sup>46</sup> של אדם שהוא עומד בצדו - הרי אלו קונים לו<sup>47</sup>, ואם הגיעה המציאה לתוך ארבע אמות שלו - זכה בה.

(41) שאינו יודע שהחפץ בחצרו (בבא-מציעא יא.), ואילו היה יודע היה רוצה לזכות בה. והטעם הוא שהחצר היא כהמשך לידו, שהרי כל מה שבידו נותן שם (נמוקי-יוסף בשם הרנב"ר). (42) ואסור לאחר ליטלה. (43) כגון מוקפת גדר, ובעל החצר סומך על כך שאיש לא יכנס לחצרו לקחתה (שם). (44) דעת שמואל, שם. (45) משנה, שם.

ברשות הרבים ממש אינן קונות. המשנה שממנה מקור דין זה מדברת ברשות הרבים, כמו שפירש אותה רב ששת שם י: וראה פירוש המשנה לרבינו כאן, ורבינו חננאל והרי"ף. וראה חושן המשפט סימן רסח סעיף טו, ובהג"ה ובביאור הגר"א שם. ומזה יוצא, שבסימטה קנה אפילו נפל עליה, בניגוד לפירוש הראשון שבגמרא שם. ויש לתמוה, למה סתם רבינו כאן והשאיר מקום לטעות.

ב. היה רוכב<sup>6</sup> על גבי בהמה וראה את המציאה, ואמר לחברו<sup>7</sup>: זכה לי בה - פיון שהגביהה לו<sup>8</sup> קנה הרוכב<sup>9</sup>, ואף על פי שלא הגיעה<sup>10</sup> לידו<sup>11</sup>. ואם אמר לו: תנה לי<sup>12</sup>, ונטלה ואמר: אני זכיתי בה - זכה בה הנוטל<sup>13</sup>. ואם משנתנה לרוכב אמר: אני זכיתי בה תחלה<sup>14</sup> - לא אמר כלום<sup>15</sup>.

(6) משנה בבא-מציעא ט: (7) ההולך רגלי. (8) ושתק, הרי עשה שליחותו. (9) כדעת רבי יוחנן (שם י.), שאמר: המגביה מציאה לחבירו, קנה חבירו. (10) בדפוס רומי ר"מ: הגיעה. (11) כי המגביה נעשה שליחו, ומרגע שהגביהה קנה אותה הרוכב. (12) משנה, שם. (13) כי הרוכב לא עשה אותו שליח לזכות בשבילו אלא לתת לו את המציאה, וכל עוד שלא נתן לו, הרשות בידו לחזור בו משליחותו. (14) כשהגביהתי את המציאה, משנה שם. (15) כי אפילו אם נכונים דבריו, שנתכוון לזכות בה לעצמו, הרי נתנה במתנה לרוכב כשמסרה לו. ראה רש"י שם.

ג. המגביה מציאה לחברו<sup>16</sup> - קנה חברו<sup>17</sup>. ואף על פי שלא אמר לו<sup>18</sup> כלום - [זכה בה]. הגביהו המציאה שניהם<sup>19</sup> - קנאוה שניהם<sup>20</sup>.

(16) בשעת ההגבהה אמר: אני מגביה את המציאה לחבירי. (17) ואין המגביה יכול לחזור בו, שם י. (18) חבירו שיגביה את המציאה בשבילו. בהלכה הקודמת אמר לו חבירו: "זכה לי בה", והמגביה לא אמר כלום, וכאן אמר המגביה: "אני זוכה בה לחבירי", וחבירו לא אמר כלום. בשני המקרים זכה בה חבירו. (19) כששניהם מודים שהגביהו את המציאה ביחד (משנה שם ב. וגמרא ח.). (20) כי עזרו זה לזה בהגבהה, וכל אחד מהם הוא כמגביה מציאה לחבירו, ועל-ידי-זה זכו בה שניהם (שם ח.).

ד. הגביהה לו חרש<sup>21</sup> או שוטה או קטן - לא קנה הפקח<sup>22</sup>, לפי שאין להן דעת<sup>23</sup>. הגביהה חרש ופקח פקח - מתוך שלא קנה פקח<sup>24</sup> לא קנה חרש<sup>25</sup>. היו שניהם חרשים - תקנו חכמים<sup>26</sup> שיקנו, פדי שלא יבואו להנצות<sup>27</sup>.

(21) מלידה, אינו מדבר ואינו שומע ודינו כשוטה. (22) בבא-מציעא ח. (23) ראה משנה גיטין נט: ולקמן הלכה יב. (24) שהרי מה שהגביה החרש בשביל הפקח - כמונח על גבי קרקע הוא. (25) שהרי לא הגביה את המציאה כולה מעל גבי הקרקע, וההגבהה של הפקח אינה מועילה לו, מיגו שלא קנה לעצמו, לא קנה לחרש. ואפילו "מפני דרכי שלום" אין כאן, כי החרש עצמו יאמר: פקח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואף-על-פי שהתורה נתנה לו זכות ללכת בו ולקחת פאה, אבל לא נתנה לו זכות שתהיה חצרו. משמע שארבע אמות דינן כחצרו. ועל כן הקטנה כשם שיש לה חצר, כך יש לה ארבע אמות. (64 שם י: 65) כי שלוחו של אדם כמותו. (66) בקידושין מא. למדנו ששלוחו של אדם כמותו, מהכתוב (דברים כד, א) "ושלחה מביתו", והפרשה מתחילה: "כי יקח איש" כלומר, גדול. (67) ראה לקמן הלכה יב.

יא. מי שראה<sup>68</sup> אחרים רצים אחר המציאה, והרי היא צבי שבור או גזולות<sup>69</sup> שלא פרחו: אם היה עומד בצד שדהו<sup>70</sup> שהן בתוכה, ואלו היה רץ היה מגיעו<sup>71</sup>, ואמר<sup>72</sup>: זכתה לי שדי - זכתה לו שדהו; ואם אינו יכול להגיעו - הרי אלו כצבי שהוא רץ פדרכו וכגזולות המפריחים, ולא אמר פלום<sup>73</sup>, אלא פל הקודם בהן זכה. ואם נתנו לו במתנה<sup>74</sup> - הואיל ואחר הקנם לו והרי הן מתגלגלין<sup>75</sup> בתוך שדהו, קנתה שדהו<sup>76</sup>. ואם היה צבי רץ פדרכו וגזולות מפריחין - לא קנתה לו שדהו<sup>77</sup>.

(68) משנה בבא-מציעא יא. (69) נקטה המשנה לשון רבים, משום שדרכם לפרוח הרבה ביחד. (70) דעת שמואל, שם. (71) דעת רבי יוחנן, שם יב. (72) משנה, שם יא. דרושים כל שלושת התנאים: א. עומד בצד שדהו. ב. אילו היה רץ, היה מגיעם. ג. אמר: זכתה לי שדי, משום ששדה חצר שאינה משתמרת היא, ועל-ידי קיום התנאים הנ"ל נעשית כחצר המשתמרת. (73) שהרי אפילו לא יקחהו אחר, לא ישאר בשדהו, משנה שם. (74) שם יב. (75) הצבי השבור והגזולות שלא פרחו, ונתגלגל בשדה דינו כמנוח בשדה. (76) ואין הנותן יכול לחזור בו. (77) אפילו במתנה, שדעת אחרת מקנה אותו, שהרי הצבי הרץ כדרכו והגזולות המפריחים יעזבו מהר את שדהו, ודומים כאילו אינם בחצרו כלל.

יב. מציאת חרש<sup>78</sup> שוטה וקטן - יש בה גזול<sup>79</sup>, מפני דרכי שלום<sup>80</sup>. לפיכך, אם עבר<sup>81</sup> אחר וגזלה מידן - אינה יוצאה בדניני<sup>82</sup>, ואם פפר בה ונשבע - אינו חיב בחמש<sup>83</sup>.

(78) מלידה, וממילא הוא גם אלם וגם שוטה, ועל כן הוא נזכר תמיד יחד עם שוטה וקטן (משנה גיטין נט:). (79) אם בא אחר וחטף מידם. (80) כדי למנוע ריב בין המוצא וקרוביו ובין האחרים. אבל מצד הדין אין זה גזל, שהרי אין בהם דעת, ולא זכות במציאה, וכאילו היא מונחת עדיין על הקרקע (בבא-מציעא שם). (81) על תקנת החכמים. (82) כי הגולן זכה מן הדין, וכדעת תנא-קמא שם. (83) גולן שכפר ונשבע לשקר, חייב להחזיר את הקרן ולהוסיף חומש (ויקרא ה, כד), אבל בגזל זה שאינו יוצא בדנינים - אין גם חומש. ראה למעלה פרק ו, הלכה טז.

יג. מציאת בנאי<sup>84</sup> ובתו הסמוכים על שלחנו<sup>85</sup>, אף על פי שהן גדולים<sup>86</sup>, ומציאת בתו הנערה<sup>87</sup>, אף על פי שאינה סומכת<sup>88</sup> על שלחנו, ואפילו היתה מכוּנה

רבינו סובר, שבחצר שאינה משתמרת צריכים שני הדברים: עומד בצד החצר, וגם שיאמר זכתה לי חצרי. (46) ראה הלכה ט. (47) בבא-מציעא י. ארבע אמות קונות אפילו לא אמר "זכו לי". קנין ד' אמות עדיף מקנין חצר, מפני שיכול הוא להושיט יד ולקחת את המציאה.

ט. חכמים<sup>48</sup> תקנו דבר זה<sup>49</sup>, פדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה. במה דברים אמורים? בסמטא<sup>50</sup>, או בצדי רשות הרבים<sup>51</sup> שאין הרבים<sup>52</sup> דוחקין בהן, או בשדה שאין לו בעלים<sup>53</sup>; אבל העומד ברשות הרבים<sup>54</sup> או בתוך שדה חברו<sup>55</sup> - אין ארבע אמות קונות לו<sup>56</sup>, ואינו קונה שם עד שתגיע מציאה לידו<sup>57</sup>.

(48) שם. (49) ארבע אמות קונות לו לאדם. (50) קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים והיא הפקר לרבים, כדעת רב ששת שם י: (51) שם. (52) ויש לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. (53) בגמרא שלנו מדברי רב פפא כתוב "בעלמא", וגירסת רבינו חננאל, הרי"ף ורבינו היא: "בשדה דעלמא", ורבינו מפרש הכוונה "בשדה שאין לו בעלים". (54) שהצפיפות מרובה, ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות לו. (55) אינה נעשית חצירו של אחר. מדברי רב פפא שם. (56) ברשות הרבים אין קונות לו, שהרי התקנה לא תועיל למנוע ריב, ובשדה חבירו אין קונות לו, שלא הפקיעו חכמים זכותם המליאה של הבעלים על-מנת לתת לאחרים זכות חצר. (57) ראה הלכה א.

י. קטנה - יש לה חצר<sup>58</sup> ויש לה ארבע אמות<sup>59</sup>, וקטן<sup>60</sup> - אין לו חצר ואין לו ארבע אמות. מפני שהחצר של קטנה מודה למדונה<sup>61</sup>: שפישם שהיא מתגרשת בגט המגיע לחצרה; וכפישם שיש לה חצר לענין הגט, כך יש לה לענין מציאה<sup>62</sup>; וארבע אמות של אדם פחצרו לענין מציאה<sup>63</sup>. אבל האיש למדנו שהחצרו קונה לו משלוחו<sup>64</sup>: כדרך שקונה לו שלוחו<sup>65</sup>, כך תקנה לו חצרו; והקטן, הואיל ואינו עושה שליח<sup>66</sup>, כך אין חצרו ולא ארבע אמות שלו קונין לו, עד שתגיע מציאה לידו<sup>67</sup>.

(58) חצר המשתמרת קונה לה שלא מדעתה כמו לגדול (בבא-מציעא י: יא). (59) קונות לה מכוח תקנת החכמים, מדברי רבי יוחנן שם. (60) מדברי ריש לקיש. ולפי מסקנת הגמרא, גם רבי יוחנן מודה בקטן. ראה רבינו חננאל ורש"י. (61) כתוב בתורה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" (דברים כד, א). ודרשו בגיטין עז: "ונתן - מכל-מקום". כלומר, לאו דוקא בידה ממש אלא אפילו נתן את הגט לחצרה, הרי היא מגורשת, ודין החצר כדין היד, שם י: (62) בבא-מציעא יא. אמרו: "ילפינן מציאה מגט", כלומר אנו לומדים מציאה מגט, כשם שחצרה כידה לענין הגט, כך היא כידה לענין מציאה. (63) זה יוצא מדברי רב פפא (שם י:); שאמר, שבשדה חבירו לא תיקנו ארבע אמות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלקוחות. (13 זכות. 14) הסופר שכח לכתוב אחריות נכסים, והמלוה לא הפסיד את זכותו מפני טעותו של הסופר, כדעת החכמים במשנה. רבינו פסק כאביו שם לג: בניגוד לדעת שמואל שסובר שאין חוששין לפרעון. שיטתו של שמואל הופרכה, שם יד. (15) כדעת רבא שאינו מבדיל בין שטרי הלואה ובין שטרי מקח וממכר (שם טו:). (16) מכיון שהדין "לא יחזיר" מנומק בזה ש"אחריות טעות סופר". (17) שהרי בשטר זה כתוב מפורש שאין בו אחריות, והמלוה ינכה מן הלזה בלבד, והוא הרי מודה שלא פרע. (18) שם יב: (19) מכיוון שנפל ולא נזהר בשמירתו, יש יסוד לחשוש שפרעו.

**ב. וכן אם מצא שטר שזמנו בו פיוס<sup>20</sup>, והיה מקיים<sup>21</sup>, והחייב מודה<sup>22</sup> - יחזיר<sup>23</sup>; ואם אינו מקיים - לא יחזיר, שפמא פתב ללוות<sup>24</sup> ויעדין לא לזה<sup>25</sup>.**

(20) שביום שנמצא נכתב. מימרא של רבי יוחנן, בבא מציעא יז. (21) אישור בית הדין שהשטר כשר. (22) שלא פרע ומהמלוה נפל, דברי רב כהנא שם. (23) למלוה. ואין חוששין לקנוניה כמו בהלכה א, כי הם יכולים לכתוב שטר אחר שזמנו כזמן השטר הנמצא, מה שאין כן בהלכה א. (24) הכין לעצמו שטר לשם קבלת הלואה. (25) ואינו משמיד את השטר, כי בדעתו ללוות אחר כך, וחס על שכר הסופר. והמלוה יטרוף שלא כדין מן הלקוחות, שקנו מהלוה קרקע בימים שבין כתיבת השטר ובין ההלוואה, ועל כן לא יחזיר למלוה כשאינו מקיים אפילו כשהלוה מודה (גמרא שם). וראה חושן משפט סימן סה, סעיף ז, מאירת עינים שם סעיף קטן כב.

**ג. מצא שטר בחמת<sup>26</sup> או בכלי עץ וכיוצא בהן - הרי זה יחזיר למי שנתן סימן<sup>27</sup>. מצא שלשה שטרות פרוכין<sup>28</sup> בכרף אחד, או מנחין זה על זה<sup>29</sup> ואגודים אגד אחד - יחזיר למי שנתן סימן<sup>30</sup>.**

(26) נוד של עור, משנה שם כ. וגמרא כ: (27) מה שאין כן בשתי ההלכות הקודמות שאין מחזירים את השטר למלוה אפילו בסימן, שהרי השטר בידו היה, והוא מכיר את הסימן, ואין זו הוכחה שמידו נפל. (28) ראשו של זה בסופו של זה, משנה וגמרא שם. (29) אורכו של זה על אורכו של זה. (30) המוצא מכריו "שטרות מצאתי", והמאבד יאמר את המספר, או שהיו כרוכין או אגודים, כסימן. על כן מדברת המשנה על שלושה שטרות, כי בשנים אין המספר סימן, שהרי המינימום של "שטרות" הוא שנים (גמרא ורש"י שם).

**ד. היה הלזה אחד<sup>31</sup> והמלוים שלשה<sup>32</sup>: אם מקיימים<sup>33</sup> הם - יחזיר לזה<sup>34</sup>, ואם לאו - יחזיר למי שנתן סימן; שפמא המלוים נתנו שטרותיהן לסופר<sup>35</sup> לקיימן ונפלו מיד הדין<sup>36</sup>. היה המלוה אחד והלוים שלשה - יחזיר למלוה<sup>37</sup>. ואם היו שלשתן בכתב ידי סופר אחד - יחזיר למי שנתן סימן; שפמא שלשתן הוליקו שטרותיהן לסופר לכתב ונפלו מיד הסופר<sup>38</sup>.**

**אמה<sup>89</sup>, ומציאת עבדו ושפחתו הפנענים<sup>90</sup>, ומציאת אשתו<sup>91</sup> - הרי אלו שלו. אבל מציאת בנו שאינו סומך על שלחנו, אף על פי שהוא קטן, ומציאת עבדו ושפחתו העבירים<sup>92</sup>, ומציאת אשתו שהיא מגרשת ואינה מגרשת<sup>93</sup> - כל אלו המציאות אינן שלו.**

(84) משנה בבא מציעא יב. (85) שאביהם מפרנסם. (86) דינם לענין מציאה קטנים, שם יב: והטעם שהמציאה לאב - "משום איבה", שהרי הוא מפרנסם. (87) בת שתיים-עשרה ויום אחד שהביאה שתי שערות, עדיין ברשות אביה היא (כתובות מו:). (88) זה יוצא מדברי הגמרא שאומרת, שמציאת שפחה עבריה, שלא הביאה שתי שערות, שייכת לאביה, אף-על-פי שאינה סמוכה על שולחן אביה אלא על שולחן רבה, בבא מציעא יב: (89) מכורה כשפחה, אין המציאה שייכת לאדוניה אלא לאביה (שם). והטעם הוא משום איבה, שלא ישנא אותה ויקדשנה למנוול ולמוכה שחין (כתובות מז, וראה תוספות שם). (90) כל מה שקנה עבד קנה רבו (משנה, שם יב:). (91) כדי למנוע קטטה בינו לבניה, שהרי הוא מפרנסה. (92) ברשות עצמם הם (משנה, שם). (93) ספק מגורשת, כגון זרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב לה ספק קרוב לו. אף-על-פי שעדיין חייב לפרנס אותה, בכל זאת המציאה שלה, שהרי בין כך וכך יש כבר איבה בינו לבניה (גמרא שם יב:).

### פרק שמונה עשר

(1) נתבאר בו דיני מציאת השטרות, איזה אלו שטרות שיהיו, והיות דיניהם חלוקים משאר המציאה, כמו שהוא מבואר שם.

**א. המוצא שטר חוב<sup>2</sup>, אף על פי שלא פרש<sup>3</sup> בו אחריות נכסים<sup>4</sup>, ואף על פי שהחייב מודה<sup>5</sup>, ואף על פי שהוא מקיים<sup>6</sup> - הרי זה לא יחזיר<sup>7</sup>; שפמא פרעו, וקנוניא<sup>8</sup> הם<sup>9</sup> עושים פדי לטרף לקוחות<sup>10</sup> שלא פדיין<sup>11</sup>, ולפיכך<sup>12</sup> הודה לו. שהרי יש לו<sup>13</sup> לטרף בשטר שלא פרש בו אחריות, שהאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות סופר<sup>14</sup> הוא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר<sup>15</sup>. לפיכך<sup>16</sup>, אם פרש בשטר זה שהוא שלא באחריות: אם היה החייב מודה - יחזיר<sup>17</sup>; ואם לאו - לא יחזיר<sup>18</sup>, שפמא פרעו<sup>19</sup>.**

(2) משנה בבא מציעא יב: (3) שלא כתוב במפורש. (4) שנכסי הלזה אחראים לפרעון החוב, והמלוה יוכל לטרוף אותם גם מיד הלקוחות, שקנו אחרי ההלוואה. (5) שהלוה מודה שלא פרע, והשטר-חוב נפל מיד המלוה, וכל-שכן כשלא מודה וטוען שפרע (גמרא שם). (6) על-ידי העדים בבית-הדין (בבא מציעא טז). (7) למלוה. (8) הסכם של רמאות. (9) המלוה והלוה. (10) שקנו במפורש שלא באחריות, או כשאין ללוה נכסים אחרים. אבל כשקנו באחריות ויש ללוה נכסים, אין חשש קנוניה. (11) שהרי נפרע החוב, שם יג. (12) כדי שיחלקו ביניהם את קרקע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגורשת. (47) ראה סוף ההלכה. (48) ומתירים אשת איש בסימן מובהק, אף-על-פי שהבעל טוען שלא גירשה. (49) לשון הברייתא שם. (50) שם כח. (51) שסימני הבעל אינם כלום, שהרי הוא כתב את הגט ויודע בסימניו, ולא כבמציאה סתם שאמרנו "סימני וסימני יניח", כלומר באו שנים וכל אחד מהם נתן סימני האבידה כמו שנתן חבירו, לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו ביניהם פשרה. ראה גמרא שם, וראה למעלה פרק יא, הלכה ג, ופרק יג, הלכה ו. (52) בתנאי. (53) ולא נקב סתם, כי שמא ראתה את הנקב כשהגט היה ביד בעלה (גמרא שם).

ז. הוא אומר סימני החוטם<sup>54</sup> שְׁקָשֶׁר בּוֹ הַגֵּט, וְהִיא אוֹמֶרֶת סִימְנֵי הַחוּט - יִנְתֵּן לָהּ. וְהוּא, שְׁתֹּאמֵר סִימְנֵי מִבְּהֵקָה, כְּגוֹן אֲרֵף מִדַּת הַחוּט; אֲבָל אִם אָמְרָה: אָדָם אוֹ שָׁחַר הוּא - אֵין זֶה סִימְנֵי מִבְּהֵקָה<sup>55</sup>. הוּא אוֹמֵר: בְּחֻמַּת הָיָה מְנַח, וְהִיא אוֹמֶרֶת: בְּחֻמַּת הָיָה מְנַח - יִנְתֵּן לוֹ; שְׁאֵין זֶה סִימְנֵי מִבְּהֵקָה<sup>57</sup>.

(54) בבא-מציעא כה. (55) שמא ראתה כשהגט היה ביד בעלה. (56) נוד של עור, שם. (57) שהאשה יודעת, שהבעל מחזיק כל שטרותיו בחמת.

ח. מִצָּא גֵט שְׁחֹרָה<sup>58</sup>: בְּזִמְן שְׁהָרַב מוֹדָה<sup>59</sup> - יִחְזִיר לְעֵבֶד<sup>60</sup>; אֵין הָרַב מוֹדָה<sup>61</sup> - לֹא יִחְזִיר<sup>62</sup> לֹא לְזָה וְלֹא לְזָה.

(58) שטר ששחרר האדון את עבדו הכנעני. משנה, שם יח. (59) שנתנו לעבד להשתחרר בו, ומיד העבד נפל. (60) ברייתא, שם יט. (61) וטוען שכתב את השטר ונמלך בדעתו שלא ליתנו. (62) שם.

ט. מִצָּא שְׁטֵר מִתְּנָה<sup>63</sup>: אִם מִתְּנָה פְּרִיא<sup>64</sup> הִיא, וְאֵף עַל פִּי שְׁשֻׁנֵיהֶם מוֹדִים<sup>65</sup> - לֹא יִחְזִיר לֹא לְזָה וְלֹא לְזָה; שְׁמֵא פְּתַב לָתֵן וְלֹא נָתַן<sup>66</sup>, וְאַחַר שְׁפָתַב שְׁטֵר זֶה מְכַר שְׂדֵה זו אוֹ נִתְּנָה לְאַחַר מִתְּנָה, וְחִזֵּר בּוֹ, וְזָה<sup>67</sup> שְׁמוֹדָה לְזָה<sup>68</sup> פְּדִי לְעֲשׂוֹת קְנוּנָיָא עַל הָאֲחֵרוֹן<sup>69</sup> שְׁנָתֵן לוֹ אוֹ שְׁמִכֵּר לוֹ. וְאִם מִתְּנָה שְׂכִיב מְרַע<sup>70</sup> הִיא: אִם הוֹדָה - יִתֵּן, וְאִם לֹא - לֹא יִתֵּן; שְׂשִׁכִיב מְרַע שְׁנָתֵן לְשָׁנִים זֶה אַחַר זֶה - הָאֲחֵרוֹן קְנָה<sup>71</sup>, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּא<sup>72</sup>.

(63) משנה, שם יח. (64) שאין הנותן יכול לחזור בו לאחר שמסר את שטר המתנה למקבל, גמרא שם יט: (65) ברייתא שם יט. (66) ולא זכה חבירו. (67) הדבר הזה. (68) הראשון. (69) לומר ששטר המתנה שנמצא נמסר בשעתו לראשון, ומידו נפל, ואם נחזיר את השטר לראשון, הוא יוציא את השדה מן האחרון, שהרי שטר קודם לזה של האחרון, ויחלקו ביניהם את השדה (גמרא שם). (70) חולה מסוכן השוכב על ערש דוי (שם). (71) כי הנותן יכול לחזור בו, שאין כוונתו להקנות אלא לאחר מיתה, ועל כן אפילו נחזיר את השטר לראשון לא

(31) בשלושת השטרות שמצאם יחד (משנה בבא-מציעא כ.). (32) כגון ראובן לזה משמעון, מלוי ומיהודה. (33) גמרא, שם כ: (34) אפילו נתן המלוה סימן, שוודאי פרע הלוח את השטרות וקבלם חזרה ומידו נפלו, שאם מיד המלווים נפלו, מי קיבץ אותם למקום אחד. (35) של בית-הדין. (36) אבל בשטרות מקויימים אין חוששים שמא מיד הדיין נפלו, שאין דרכו של איש להשהות את שטר המקויים אצל הדיין (שם). ובכ"י אוקספורד 591 הגירסא היא: "ונפלו מיד הסופר". (37) שוודאי מידו נפלו, שאם מיד הלווים נפלו, כיצד נזדמנו למקום אחד (משנה וגמרא שם). (38) ומעולם לא לוי, ואין זה ודאי שמהמלוה נפלו, ועל כן לא יחזיר אלא למי שנתן סימן.

ה. מִצָּא שְׁטֵרוֹת קְרוּעִין<sup>39</sup> וְשֵׁטֶר חוֹב בִּינֵיהֶן - לֹא יִחְזִיר<sup>40</sup>. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן שׁוֹבְרִים<sup>41</sup>, אֲפֹלוּ בְּלֹא עֵדִים - יִתֵּן שְׁטֵר הַחוֹב לְלֹהֶה<sup>42</sup>; שְׁאֵלוּ לֹא הָיָה פְּרוּעַ, לֹא הִשְׁלִיכוּ בֵּין שְׁטֵרוֹת קְרוּעִים, וְהָרִי יֵשׁ עִמּוֹ כְּתָב שְׁהוּא פְּרוּעַ.

(39) שם כ: (40) לא למלוה ולא ללוה, אפילו נתן המלוה סימן, שמא נפרע, שהריהו מושלך עם יתר השטרות הפרועים. (41) שכתוב בו שהשטר נפרע (משנה שם כ.). (42) שוודאי נפרע. לפי רבינו, מדברת משנתנו שם, באחד שמצא ברחוב שטרות קרועים, ושטר חוב ביניהם בצירוף שובר, ולא במלוה שמצא בין שטרותיו שובר על אחד השטרות, ראה אור-שמח ומשנה-למלך כן.

ו. מִצָּא<sup>43</sup> גֵטֵי נָשִׁים: בְּזִמְן שְׁהַבְעֵל מוֹדָה<sup>44</sup> - יִחְזִיר לְאִשָּׁה<sup>45</sup>; אֵין הַבְעֵל מוֹדָה<sup>46</sup>: אִם נִתְּנָה הָאִשָּׁה סִימְנֵי מִבְּהֵקָה<sup>47</sup> - יִנְתֵּן לָהּ<sup>48</sup>, וְאִם לֹא - לֹא יִחְזִיר לֹא לְזָה וְלֹא לְזָה<sup>49</sup>. אָמַר הַבְעֵל<sup>50</sup>: מִדִּי נִפְלַ, וְנָתַן סִימְנֵי, וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: מִדִּי נִפְלַ, וְנָתַנָּה סִימְנֵי - יִנְתֵּן לָהּ<sup>51</sup>. וְהוּא<sup>52</sup>, שְׁתַּתֵּן סִימְנֵי מִבְּהֵקָה, כְּגוֹן שְׁאָמְרָה: יִקָּב יֵשׁ בְּצַד אוֹת פְּלוּנִית<sup>53</sup>; שְׁאֵלוּ לֹא הִגִּיעַ לְיָדָה, לֹא הָיְתָה יוֹדַעַת.

(43) בבא-מציעא יח: (44) שנתן את הגט לאשתו ומידה נפל. (45) להתירה להנשא, שלא כשטר חוב, שאף-על-פי שהחייב מודה לא יחזיר, למעלה הלכה א. והטעם הוא, ששטר-חוב לגביית החוב הוא בא, ואפילו מן הלקוחות, ועל כן לא תועיל הודאת הלוה, שהרי אדם שלישי (הלקוח) עלול להפסיד, אבל גט עיקרו בא להתיר את האשה להינשא. [אמנם קיים חשש, שמא כתב הגט בניסן ולא נתנו לאשה עד תשרי, ובינתיים מכר הבעל פירות של נכסי מלוג שלה, ועכשיו אחרי שיחזירו לידה את הגט תטרון מן הלקוחות מה שקנו בין ניסן לתשרי. בגמרא שם יט. הקשו כך על גט אשה ועל שטר שחרור, והשיבו: מחזירים, כדי שתוכל להנשא, וכשתבוא להוציא מיד הלקוחות ידרשו ממנה להוכיח מתי הגיע הגט לידה, ותאריך הגט אינו קובע]. (46) והוא טוען שעדיין לא נתן לה את הגט ומידו נפל, וכעת אינו רוצה לגרשה, והאשה טוענת שמידה נפל והיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(85) שטר ששמו בית-דין נכסי לוח למלוה בחובו (משנה בבא-מציעא כ.). (86) מזון האשה והבנות. בית-דין כותבים שטר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות (ראה פירוש המשנה לרמב"ם). (87) יבמה שחלצה כותבים לה בית-דין שטר המאשר שחלצה בפניהם כדין, ומותרת לכל איש. דיני חליצה נתבארו בספר נשים, הלכות יבום וחליצה. (88) יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה יוצאת במיאון, שאומרת בפני שלושה אין רצוני בפלוני בעלי, ואינה צריכה גט. וכותבים לה בית-דין שטר שמיאנה בפניהם ומותרת להנשא. (89) כך פירשו בבבלי את "שטרי בירוין" שבמשנה שם. (90) זה דיין אחד וזה דיין אחד, שיהפוך בזכותו, ראה סנהדרין פרק ג, משנה א. (91) כגון שטר שהחליטו בית-דין נכסי לוח למלוה (בבא-מציעא כ:). (ז:).

יד. כל השטרות הנמצאים שדינן שלא יחזיר, אם החזיר - הרי אלו פשרים<sup>92</sup>, וגובין בהן<sup>93</sup>, ואין מוציאין<sup>94</sup> אותן מתחת יד בעליהם, והרי הם בחזקתן<sup>95</sup> ואין חוששין להם<sup>96</sup>.

(92) כי הדין "לא יחזיר" בכל השטרות הללו הוא לכתחילה מתוך חשש, אבל אין לפסול אותם בגלל חשש. (93) כמו בכל שטר. ואם יטען בעל הדין שכנגד, שהשטר פרוע או טענות אחרות - דינו ככל שטר שיוצא מתחת יד המלוה. (94) על יסוד חשש וספק. (95) שהם כשרים. (96) לפרעון וקנוניא וכדומה. דעת עצמו. ולא נמצא כל מקור בתלמוד ובגאונים להלכה זו.

סליקו להו הלכות גזלה ואבדה פסיעתא דשמיא

~ שבת קודש ו' כסלו ~

## הלכות חובל ומזיק

מצות עשה אחת, והוא דין חובל בברו או מזיק ממנו.

ובאר מצוה זו בפרקים אלו:

### פרק ראשון

(1) נתבאר בו החובל בחבירו שהוא חייב בחמשה דברים, שהם: נזק וצער ורפוי ושבת ובושת, מנין לו זה מן התורה. ואיכות עשיית החבלה, ככוונה ושלא ככוונה, באי זה דבר, ובאי זה מקום.

א. החובל בברו<sup>2</sup> - חייב לשלם<sup>3</sup> לו חמשה דברים, ואלו הם: נזק, וצער, ורפוי, ושבת, ובושת. וחמשה דברים אלו, פלג<sup>4</sup> משתלמים מן היפה שבנכסיו<sup>5</sup>, כדין כל המזיקין<sup>6</sup>.

(2) כגון, קוטע ידו. (3) ואין מקטעים ידו. (4) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. (5) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. (6) בממון חבירו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם"

יפסיד האחרון. (72) הלכות זכיה ומתנה פרק ט, הלכה טז.

י. מת שקיב מרע שנתנה במתנה, אף על פי שהירש מודה<sup>73</sup> שמורישו נתנה - הרי זה לא יחזיר לא לזה ולא לזה; שמא פתב לתן ולא נתן, ומקרה הירש או נתנה, וחזר בו<sup>74</sup>, והרי הוא רוצה לעשות קנוניא עם זה כדי להפקיע<sup>75</sup> נכסי זה האחרון.

(73) שם יט: (74) והרי אינו רשאי לחזור בו, שהרי מתנת בריא היא. (75) על-ידי-זה שיחזירו את השטר לראשון שזמנו קודם לזה של האחרון, ואחר-כך יחלקו ביניהם את השדה.

יא. מצא שובר<sup>76</sup>: בזמן שבעל השטר מודה שגשפר שטרו ופרעו או מחלו<sup>77</sup> - יתן<sup>78</sup> לבעל השובר; אין שניהם<sup>79</sup> מודים - לא יחזירו<sup>80</sup> לא לזה ולא לזה.

(76) המאשר שהשטר נפרע (משנה, שם יח.). (77) תוקף השטר נשבר מפני שפרע לו את החוב, או שמחל לו בעל השטר על החוב. (78) ואין חוששים שמא מכר בעל השטר את השטר לאחר לפני פרעון החוב, ואם נחזיר את השובר יפסיד הקונה, שהרי גם לאחר מכירת השטר - זכאי המוכר למחול על החוב (שם כ.). (79) ובעל השטר טוען שהכין את השובר לעת הצורך, אבל החוב טרם נפרע. (80) שם יט:

יב. מצא פתבה<sup>81</sup>, אף על פי ששניהם מודים<sup>82</sup> - לא יחזירו<sup>83</sup> לאשה; שמא נפרעה פתבה זו או נמחלה, ואחר כך מכר הבעל נכסיו, והרי הוא רוצה לעשות קנוניא<sup>84</sup> על הלקוחות.

(81) שטר שבו מתחייב הבעל לשלם סכום כסף לאשתו כשיגרשנה או כשתתאלמן ממנו. (82) שהכתובה לא נפרעה. (83) כדין כל שטר-חוב, ראה למעלה הלכה א. (84) להחזיר לאשתו את הכתובה, כדי לטרוף את הקרקע מן הלקוחות, ויחלקו ביניהם את הקרקע.

יג. מצא אגרות שום<sup>85</sup> ואגרות מזוין<sup>86</sup>, שטרי חליצה<sup>87</sup> ומאוננין<sup>88</sup>, ושטרי טענות<sup>89</sup> שפותבין הדינן של בעל דין זה ושל חבירו, או שמצא שטרי ברורים, והם השטרות שבררו להן<sup>90</sup> בעלי דינן את הדינן שדינן להם וקבלו עליהם שידונו להם פלוני ופלוני, או שמצא כל מעשה בית דין<sup>91</sup> - הרי זה יחזיר. פללו של דבר: כל שטר שחוששין בו לפרעון - לא יחזיר, שמא נפרע החוב; ואם היה החיוב מודה, ואפשר שהודה כדי לעשות קנוניא עד שיפסיד את הלקוח או מקבל מתנה שלקחו אחר זמן השטר, כדי שיפרעו מידם שלא פדין - הרי זה לא יחזיר, אף על פי ששניהם מודים; וכל שטר שאין בו צד לחשש לא לפרעון ולא לקנוניא - יחזיר לבעליו.



מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו אבר. שאלה זו מכוונת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת לשלם ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסיר אבר (לחם משנה). (20) באותו עניין. (21) באותה פרשה למעלה. (22) בכתוב לפנינו: והיכה. (23) דהיינו חבורה. (24) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי ברא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי ברא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. (25) בכתוב שלפניו. (26) באותו כתוב.

ו. וְאִם עַל פִּי שְׂדֵדִים אֱלוֹהֵי נִרְאִין מֵעֵינַי תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב<sup>28</sup>, וְכִלְיָן<sup>29</sup> מִפְּרִשִׁין הֵן מִפִּי מֹשֶׁה רַבְּנוּ מֵהַר סִינַי<sup>30</sup> - כִּלְיָן הַלְכָה לְמֹשֶׁה הֵן בְּיַדְנוּ, וְכֹזֵה רְאוּ אֲבוֹתֵינוּ דְּנִין בְּבֵית דִּינוּ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וּבְבֵית דִּינוּ שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי, וּבְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁעָמְדוּ מִימֹת מֹשֶׁה רַבְּנוּ<sup>31</sup> וְעַד עַכְשָׁיו.

(27) שעין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. (28) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. (29) צריך לומר: "כולם". (30) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" (תורת כהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). (31) ולא היה כל ספק, ש"עין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכים מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם.

ז. וּמִנֵּין שְׂמֵדִיק בְּחִבְרוֹ חֵיב בְּצַעַר<sup>32</sup> בְּפָנַי עֲצָמוֹ<sup>33</sup>? שְׁהָרִי נֶאֱמַר בְּאוֹנָס: תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה<sup>34</sup>; וְהוּא הַדִּין לְכָל הַמְצַעֵר<sup>35</sup> אֶת חִבְרוֹ בְּגוֹפּוֹ<sup>36</sup>, שֶׁהוּא חֵיב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַצַּעַר.

(32) ושיעור הצער - ראה להלן פרק ב הלכה י. (33) נוסף על דמי הנזק. (34) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פה). וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובזה מיושבת תמיהת המגיד משנה כאן. (35) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפור או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג: וראה להלן פרק ב הלכה ג. (36) אבל אם גרם לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז.

ח. וּמִנֵּין שֶׁהוּא חֵיב בְּשִׁבְתָּי<sup>37</sup> בְּפָנַי עֲצָמוֹ וְרַפְּאוּ<sup>38</sup> בְּפָנַי עֲצָמוֹ? שְׁנֶאֱמַר<sup>39</sup>: רַק שְׁבֹתוֹ יִתֵּן וְרַפְּאוֹ יִרְפֵּא.

(37) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא. (38) שכר הרופא ודמי הרפואות, וראה שם הלכה יד. (39) במכה איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה.

ט. וּמִנֵּין שֶׁהוּא חֵיב בְּבִשְׁתָּי בְּפָנַי עֲצָמוֹ? שְׁהָרִי

(שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י.

ב. נִזְק פִּיצוּד? שְׂאֵם קָטַע יַד חִבְרוֹ אוֹ רִגְלוֹ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בְּשׁוּק<sup>8</sup>, בְּמָה הִיָּה יָפֶה<sup>9</sup> [אִז] וְכִמָּה הוּא יָפֶה עֲתָה, וּמִשְׁלֵם הַפְּחָת שֶׁהַפְּחִית מְדַמֶּיּוֹ. שְׁנֶאֱמַר: עֵינַי תַּחַת עֵינַי. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה<sup>10</sup> לְמַדוּ, שֶׁזֶה שְׁנֶאֱמַר 'תַּחַת' - לְשַׁלֵּם מִמּוֹן הוּא.

(7) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. (8) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. (9) היה שווה לפני שנחבל. (10) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו.

ג. זֶה שְׁנֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: כִּי אִשְׁרֵי יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם כִּן יִתֵּן בּוֹ<sup>11</sup> - אֵינוֹ לְחַבֵּל בְּזֶה כִּמוֹ שֶׁחִבֵּל בְּחִבְרוֹ; אֲלֵא שֶׁהוּא רְאוּי לְחִסְרוֹ אִיבָרָה<sup>12</sup> אוֹ לְחַבֵּל בּוֹ כִּי אִשְׁרֵי עָשָׂה, וּלְפִיכָף מְשַׁלֵּם נִזְקוֹ<sup>13</sup>. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֵצֶחַ - לְרוֹצֵחַ בְּלִבְד הוּא שְׂאִין בּוֹ כֶּפֶר, אֲבָל לְחִסְרוֹן אִיבָרִים<sup>14</sup> אוֹ לְחַבְלוֹת יֵשׁ בּוֹ כֶּפֶר.

(11) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. (12) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. (13) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. (14) כגון קוטע ידו, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה).

ד. וְכֵן זֶה שְׁנֶאֱמַר בְּחוֹבֵל בְּחִבְרוֹ וּמִזִּיקוֹ: לֹא תַחֹס עֵינְךָ<sup>15</sup> - שְׁלֹא תַחֹס בְּתַשְׁלוּמֵינִי. שְׂמָא תֵאמַר: עֵנִי הוּא זֶה<sup>16</sup> וְשְׁלֹא בְּכוֹנְנָה חֵבֵל בּוֹ, אֲרַחֲמֵנוּ; לְכָף נֶאֱמַר: לֹא תַחֹס עֵינְךָ<sup>17</sup>.

(15) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חבירו ומזיקו", משום שגם ברצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. (16) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. (17) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א.

ה. וּמִנֵּין שֶׁזֶה שְׁנֶאֱמַר בְּאִיבָרִים<sup>18</sup> 'עֵינַי תַּחַת עֵינַי', תַּשְׁלוּמֵינִי הוּא<sup>19</sup>? שְׁנֶאֱמַר בּוֹ<sup>20</sup>: תַּחֲבֹרָה תַּחַת חִבְרוֹהָ, וּבְפִרוֹשׁ נֶאֱמַר<sup>21</sup>: וְכִי יִכֶּה<sup>22</sup> אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֵף<sup>23</sup> וְגוֹמֵר, רַק שְׁבֹתוֹ יִתֵּן וְרַפְּאוֹ יִרְפֵּא, הָא לְמַדְתָּ<sup>24</sup> שֶׁתַּחַת' שְׁנֶאֱמַר בְּחִבְרוֹהָ - תַּשְׁלוּמֵינִי, וְהוּא הַדִּין לְ'תַחַת' הָאֵמֹר בְּעֵינַי<sup>25</sup> וּבְשֶׂאֵר אִיבָרִים<sup>26</sup>.

(18) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים וזממין. (19) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסירו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדי להקל את החבטה (רש"י שם כו.). (57) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. (58) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושח לניזק. שם כו. הלכה זו מפרשת את הלכה י, "שמתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לזקק עצמו.

יג. שְׁנַיִם שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָד בְּאֶחָד<sup>59</sup> - שְׁנֵיהֶם חַיְבִין<sup>60</sup>, וּמְשַׁלְשִׁין<sup>61</sup> בֵּינֵיהֶן. הֲיָה אֶחָד מִתְּפִיחַ וְאֶחָד שְׁאִינוֹ מִתְּפִיחַ - זֶה שְׁאִינוֹ מִתְּפִיחַ פְּטוּר מִן הַבִּשְׁת׃<sup>62</sup>

(59) בבת אחת. (60) בתשלום, אבל אם מת, שניהם פטורים ממיתה. שם כו: (61) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. (62) וחבריו ישלם הכל.

יד. הַמִּתְּפִיחַ לְבִישׁ אֶת הַקֶּטָן וּבִישׁ אֶת הַגָּדוֹל - נוֹתֵן לְגָדוֹל<sup>63</sup> דְּמֵי בִשְׁתּוֹ שֶׁל קֶטָן<sup>64</sup>. נִתְּפִיחַ לְבִישׁ הָעֶבֶד וּבִישׁ אֶת בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן לְבֶן חוֹרִין דְּמֵי בִשְׁתּוֹ שֶׁל עֶבֶד<sup>65</sup>.

(63) אף על פי שלא נתכוון אליו. (64) דמי בושח שהיה ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושחו של קטן נמוך משל גדול. (65) שאף המבייש את העבד חייב בבושת.

טו. הֵיטָה לוֹ אֶבֶן מְנַחֵת בְּחִיקּוֹ, בֵּין שְׁלֵא הַפִּיר בְּהַ מְעוֹלָם<sup>66</sup> בֵּין שֶׁהַפִּיר בְּהַ וּשְׁכַחְתָּהּ<sup>67</sup>, וְעַמְדָּה וְהִזִּיקָהּ<sup>68</sup> - חַיֵּב בְּנִזְקָה<sup>69</sup> בְּלִבְדָּה, וּפְטוּר מֵאֲרַבְעָה דְּבָרִים<sup>70</sup>. וְכֵן אִם נִתְּפִיחַ לְזֶרֶק שְׁתִּים<sup>71</sup> וְזֶרֶק אֲרִבַּע וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁהִזִּיק לְשֶׁהוּא וְשִׁין<sup>72</sup> - חַיֵּב בְּנִזְקָה, וּפְטוּר מֵאֲרַבְעָה דְּבָרִים.

(66) כגון שהיה ישן, והניחה אדם אחר בחיקו. (67) והריהו שוגג. (68) לאדם או לכלים. (69) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אנוס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. (70) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. (71) למרחק שתי אמות. (72) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים.

טז. הַמִּזִּיק אֶת חֵבְרוֹ בְּכוֹנָה<sup>73</sup> בְּכָל מְקוֹם<sup>74</sup> - חַיֵּב בְּחֻמְשָׁה דְּבָרִים. וְאֶפְלוּ נִכְנַס לְרֵשׁוֹת חֵבְרוֹ<sup>75</sup> שְׁלֵא בְּרֵשׁוֹת, וְהִזִּיקוּ בְּעַל הַבַּיִת - חַיֵּב; שְׁיֵשׁ לוֹ רֵשׁוֹת לְהוֹצִיאָוּ, וְאִין לוֹ רֵשׁוֹת לְהִזִּיקוֹ. אֲבָל אִם הִזִּיק<sup>76</sup> זֶה שְׁנִכְנַס בְּבַעַל הַבַּיִת - הָרִי בְּעַל הַבַּיִת פְּטוּר<sup>77</sup>. וְאִם הִזִּיק בּוֹ בְּעַל הַבַּיִת - חַיֵּב, מִפְּנֵי שְׁנִכְנַס שְׁלֵא בְּרֵשׁוֹת. הֵיוּ שְׁנֵיהֶם בְּרֵשׁוֹת<sup>78</sup> אוֹ שְׁנֵיהֶם שְׁלֵא בְּרֵשׁוֹת, וְהִזִּיקוּ זֶה בְּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין<sup>79</sup>.

(73) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". (74) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. (75) כגון חצרו או ביתו. (76) כגון שנתקל בבעל הבית. (77) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפסע. (78) כגון בחצר של שניהם או

נֹאמֵר: וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהִזִּיקָהּ בְּמִבְשָׁיו, וְקָצְתָהּ אֶת כַּפָּה<sup>40</sup>; בְּכָלֵל דִּין זֶה כָּל הַמְּבִישׁ<sup>41</sup>.

(40) ופירשו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כח. (41) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמת בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב.

ל. הַמְּבִישׁ אִינוֹ חַיֵּב עַל הַבִּשְׁת׃ עַד שִׁיְהִי מִתְּפִיחַ<sup>42</sup>, שְׁנֹאמֵר: וְשִׁלְחָה יָדָהּ<sup>43</sup>; אֲבָל הַמְּבִישׁ חֵבְרוֹ בְּלֹא כוֹנֵה - פְּטוּר. לְפִיכָן, יִשָּׁן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ שְׁבִישׁ - פְּטוּר.

(42) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא. (43) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו: וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ח, הלכה ג וספרי שם.

יא. אָדָם מוֹעֵד<sup>44</sup> לְעוֹלָם. בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מְזִיד, בֵּין עַר בֵּין יִשָּׁן<sup>45</sup> בֵּין שְׁפוֹר<sup>46</sup>, אִם חָבַל בְּחֵבְרוֹ אוֹ הִזִּיק מְמוֹן חֵבְרוֹ - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהִישָׁן חַיֵּב לְשַׁלֵּם? בְּשְׁנַיִם שִׁישְׁנוּ בְּאֶחָד, וְנִתְּהַפֵּף אֶחָד מֵהֶן וְהִזִּיק אֶת חֵבְרוֹ<sup>47</sup> אוֹ קָרַע בְּגָדוֹ; אֲבָל אִם הֵיטָה אֶחָד יִשָּׁן, וּבָא אַחֵר וְשָׁכַב בְּצַדוֹ - זֶה שָׁבָא בְּאַחֲרוֹנָה הוּא הַמוֹעֵד, וְאִם הִזִּיקוּ הִישָׁן<sup>48</sup> - פְּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ כָּלִי בְּצַד הַיִּשָּׁן וְשָׁבְרוֹ - פְּטוּר; שְׁיָהּ שֶׁהִנִּיחוֹ הוּא הַמוֹעֵד שֶׁפִּשְׁעוֹ<sup>49</sup>.

(44) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). (45) שהוא בבחינת אנוס. (46) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאנוס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האנוס כרצון. (47) בגופו. (48) כלומר הראשון ששכב לישון. (49) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם.

יב. מִי שֶׁנִּפְלַח מִן הַגֵּג בְּרוּחַ מְצוּיָהּ<sup>50</sup> וְהִזִּיק - חַיֵּב בְּאֲרַבְעָה דְּבָרִים<sup>51</sup>, וּפְטוּר מִן הַבִּשְׁת׃<sup>52</sup>. נִפְלַח בְּרוּחַ שְׁאִינָהּ מְצוּיָהּ<sup>53</sup> - חַיֵּב בְּנִזְקָה<sup>54</sup> בְּלִבְדָּה, וּפְטוּר מֵאֲרַבְעָה דְּבָרִים<sup>55</sup>. וְאִם נִתְּהַפֵּף<sup>56</sup> - חַיֵּב בְּכָל, אִף בְּבִשְׁת׃<sup>57</sup>; שֶׁכָּל הַמִּתְּפִיחַ לְהִזִּיק, אִף עַל פִּי שְׁלֵא נִתְּפִיחַ לְבִישׁ - חַיֵּב בְּבִשְׁת׃<sup>58</sup>.

(50) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. (51) אף על פי שלא נתכוון להזיק. (52) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י. (53) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אנוס. (54) שאדם מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאנוס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באנוס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילתו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האנוס כרצון", שנאמרו בגמרא. (55) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. (56) והתכוון ליפול על האדם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

100) אונס גמור ופטור. (101) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק. ומשום כך מאמינים לחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששייכה את דברי רבינו ומנמקם. (102) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו.

יט. הַפְּרִזֵּל אֵין לוֹ אַמְדָּה<sup>103</sup>. אֶפְלוּ מַחֲט קִטְנָה<sup>104</sup> רְאוּהָ הִיא לְהַמִּית, וְאֵין צָרִיף לֹמַר לְהִזִּיק. הַזֹּרֵק אֶבֶן, וְלֹאֲחֵר שְׂנִיצָאָה מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הָלָה אֶת רֵאשׁוֹ מִן הַחֲלוֹן וְקִבְּלָהּ - פְּטוֹר מִפְּלוֹם<sup>105</sup>; שְׂנִיֶּאֱמַר: וּמִצָּא אֶת רֵעֵהוּ<sup>106</sup> - פָּרַט לְמִמְצִיאָה אֶת עַצְמוֹ<sup>107</sup>.

103) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. (104) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממית בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיות יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיבה בוושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). (105) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. (106) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו. (107) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ח. וספרי שופטים פיסקה קפג).

### פָּרַק שְׁנִי

1) נתבארו בו הדברים שהעושה חייב בכל חמשה דברים הנזכרים, והדברים שהעושה אינו חייב בכלם. ונתבארו מהויות הארבעה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת וכל פריטתם.

א. הַחֹבֵל בְּחִבְרוֹ תְּפִלָּה שֶׁהוּא רְאוּי לְשֵׁלֵם הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים פְּלִם - מְשֵׁלֵם חֲמִשָּׁה<sup>2</sup>. הַזִּיקוּ נִזְק שְׂאִין בּוֹ אֶלָּא אֲרֻבָּעָה - מְשֵׁלֵם אֲרֻבָּעָה<sup>3</sup>. שְׁלֹשָׁה - מְשֵׁלֵם שְׁלֹשָׁה. שְׁנַיִם - מְשֵׁלֵם שְׁנַיִם. אֶחָד - מְשֵׁלֵם אֶחָד<sup>4</sup>.

2) בבא-קמא פג: (3) ואין אומרים כיון שאינו חייב על הנזק, אף על שאר הדברים לא ישלם. תוספתא בבא-קמא פרק ט, וירושלמי פרק ח הלכה א. (4) כי לא כל החבלות שוות, ובית-דין מבררים פרטי כל חבלה כפי שהיא. כל ההלכה בתוספתא שם, וכפי שנוסחה בירושלמי שם.

ב. בִּיצֵד? קָטַע יָדוֹ<sup>5</sup> או רָגְלוֹ או אֶצְבַּע מָהֵן, או שִׁפְמָא עֵינוֹ - מְשֵׁלֵם חֲמִשָּׁה: נִזְק<sup>7</sup>, וְצַעַר<sup>8</sup>, וְרִפּוּי<sup>9</sup>,

שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. (79) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות.

יז. הַמְּבַקֵּעַ עֲצִים בְּרִשׁוֹת הָרְבִים, וּפְרַח עֵץ מֵהֵן וְהִזִּיק בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד<sup>80</sup>; או שְׂפָקַע בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד<sup>81</sup>, וְהִזִּיק בְּרִשׁוֹת הָרְבִים<sup>82</sup>; או שְׂפָקַע בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד, וְהִזִּיק בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד אַחֲרָי<sup>83</sup>; או שְׂנַכְנַס לְחֲנוּתוֹ שֶׁל נֶגְרָ<sup>84</sup>, בֵּין בְּרִשׁוֹת בֵּין שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת<sup>85</sup>, וְנִתְּזָה בְּקַעַת וְטִפְחָה עַל פָּנָיו - בְּכָל אֵלוֹ חֵיב<sup>86</sup> בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים<sup>87</sup>, וּפְטוֹר מִן הַבִּשְׁתָּ<sup>88</sup>.

80) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. (81) שלו. (82) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להיזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. (83) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיסמים הניתזים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. (84) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. (85) שלא נטל רשות מבעל החנות. (86) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. (87) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. (88) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק.

יח. כְּשֶׁם שְׂאוּמְדִין לְמִיתָה<sup>89</sup>, כֶּף אוּמְדִין לְנִזְקִין<sup>90</sup>. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁהִפָּה חִבְרוֹ פְּצוֹר קָטָן<sup>91</sup> שְׂאִין בּוֹ פְּדֵי לְהִזִּיק, או בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָטָן, וְחָבַל בּוֹ תְּפִלָּה שְׂאִין חֲפֵץ זֶה רְאוּי לְעֲשׂוֹתוֹ - הָרִי זֶה פְּטוֹר<sup>92</sup>; שְׂנִיֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן אוּ בְּאֶגְרֵף<sup>93</sup> - דְּבַר הָרְאוּי לְהִזִּיק. אֲבָל חֵיב הוּא בְּבִשְׁתָּ<sup>94</sup> בְּלִבָּד. אֶפְלוּ רִקְקָ<sup>95</sup> גְּנוּפוֹ שֶׁל חִבְרוֹ<sup>96</sup> - חֵיב בְּבִשְׁתָּ. לְפִיכָף<sup>97</sup> צְרִיכִין הַעֲדִים לַיָּדַע בְּמָה הִזִּיק, וּמִבִּיאִין הַחֲפֵץ שֶׁהִזִּיק בּוֹ לְבֵית דִּין<sup>98</sup>, עַד שְׂאוּמְדִין אוֹתוֹ<sup>99</sup> וְדִין עָלָיו. וְאִם אָבַד הַחֲפֵץ, וְאֶמַר הַחֹבֵל: לֹא הָיָה בּוֹ פְּדֵי לְהִזִּיק, וְכִמּוֹ אָנוּס אֲנִי<sup>100</sup>; וְהִנְחָבַל אוּמַר: הָיָה בּוֹ פְּדֵי לְהִזִּיק - יִשְׁבַּע הַנְּחָבַל וְיִטַּל<sup>101</sup>, כִּמּוֹ שְׂחִתְּבָאָר<sup>102</sup>.

89) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, יז): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס). (90) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). (91) באבן קטנה. (92) שמחמת חולשתו נחבל, ואונס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. (93) ושם מדובר שהמוכה נחבל ולא מת. (94) כי התכוון לעשות אותו מעשה שגרם לבייש את חבירו. (95) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. (96) אבל רקק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. (97) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. (98) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: (99) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**בְּשַׁעַת רְקוּד, וְנִמְצָא בְּטֵל מִמְּלֵאכָה זָרָה<sup>33</sup>; וּבִשְׁת - שְׂאִין לָהּ בִּשְׁת גְּדוֹל מִזֶּה<sup>34</sup>.**

(28) בתער. בבא-קמא פו. (29) שהרי השער אין סופו לחזור. (30) ויש בו צער, ואף טעון ריפוי. (31) במי שמלאכתו בכך. (32) [מליצת המקרא (שיר השירים ז, ו) ודלת ראשך כארגמן - כל מפרשי המקרא פירשו: שער ראשך, קווצות או תלתלים, אבל מדברי רבינו כאן יוצא ברור שלא התכוון לשער, שהרי מדבר כאן על שבת. ובגילוח שאינו חזור, הפסד השער הוא הנזק שמנה רבינו לחוד, ושבת משמעותו ביטול מלאכה בתקופת המחלה עד שיתרפא]. אולי הכוונה לפאה נכרית. (33) משום שהוא חש בראשו. (34) לשון הגמרא שם.

**ה. הָא לְמִדְתָּ<sup>35</sup>, שֶׁפֶל הַמַּחְסֵר חִבְרוּ אֵיבָר שְׂאִינוּ חוֹזְרִים<sup>36</sup> - חֵיב בְּכָל הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים<sup>37</sup>. אֶפְלוּ הַפִּיל שְׁנוֹ<sup>38</sup> - חֵיב בְּכָל, שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׁלֵא יַחְלֶה פִּי<sup>39</sup> שְׁעָה אַחַת. אָף עַל פִּי שֶׁהִשָּׁן אֵין לוֹ רְפוּאָה, בְּשָׂר הַשְּׂנַיִם צָרִיף רְפוּאָה.**

(35) מקטע ידו וכו' בהלכה ב, ומשער שאינו חוזר בהלכה הקודמת. (36) ולא דוקא אלו שנזכרו בהלכות הקודמות. (37) ואינו יוצא ידי חובתו בתשלום נזק בלבד. (38) דינה כיתר האברים שאינם חוזרים. ומוכן, ששיני חלב שאחרות צומחות במקומן, דינן כאבר החוזר. ראה קידושין כד. (39) וצריך ריפוי, וגם הוא בטל ממלאכתו באותה שעה.

**ו. אֶפְלוּ חֶסְרוֹ כְּשֶׁעָרָה מְעוֹר<sup>40</sup> בְּשָׂרוֹ - חֵיב בְּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים; שֶׁהָעוֹר אֵינוֹ חוֹזֵר<sup>41</sup> אֶלָּא צִלְקַת<sup>42</sup>. לְפִיכָף, הַחֹבֵל בְּחִבְרוֹ וְקָרַע הָעוֹר וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָם<sup>43</sup> - חֵיב בְּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים.**

(40) דינו כמחסר אבר וחייב חמשה דברים, וראה ירושלמי סנהדרין פרק יא, סוף הלכה א. (41) ודינו כאבר שאינו חוזר. (42) המכה מתרפאת, אבל במקומה נשאר רושם לתמיד. (43) היינו פצע. ראה מכילתא משפטים פרשה ח.

**ז. הַמְּבַעִית<sup>44</sup> חִבְרוּ, אָף עַל פִּי שֶׁחָלָה<sup>45</sup> מִן הַפַּחַד - הֲרִי זֶה פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם<sup>46</sup> וְחֵיב בְּדִינֵי שְׂמִימִם<sup>47</sup>. וְהוּא<sup>48</sup>, שְׁלֵא נִגַע בּוֹ, אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁצָּעַק מֵאַחֲרָיו אוֹ שֶׁנִּתְרָאָה [לוֹ] בְּאַפְלָה וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָ. וְכֵן אִם צָעַק בְּאֲזָנוֹ וְחָרְשׁוֹ - פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחֵיב בְּדִינֵי שְׂמִימִם. אֲחֻזּוֹ<sup>49</sup> וְתַקַּע בְּאֲזָנוֹ וְחָרְשׁוֹ, אוֹ שֶׁנִּגַּע בּוֹ וְדָחְפוֹ בַּעַת שֶׁהִבְעִיתוֹ, אוֹ שֶׁאֲחִזּוֹ בְּבִגְדָיו, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלוֹ - חֵיב בְּתִשְׁלוּמֵינָן.**

(44) המבחייל, בבא-קמא צא. (45) והוא צריך ריפוי, ואף בטל ממלאכתו. (46) מכיון שלא עשה מעשה בגופו, הרי זה גורם לנזק ופטור מדיני אדם. (47) מכיון שבגללו חלה חברו. (48) בתנאי. (49) בגופו, וזהו מעשה, ועל כן חייב.

**ח. יִרְאֶה לִי<sup>50</sup>, שֶׁהִנְחִיל שְׂאֵמֶר: נִתְחַרְשְׁתִּי אוֹ**

**וְשִׁבְתָּ<sup>10</sup>, וּבִשְׁת<sup>11</sup>. הִפְהוּ עַל יָדוֹ וְצָבְתָהּ<sup>12</sup>, וְסוּפָה לְחֹזֵר; עַל עֵינָיו וּמְרֻדָה<sup>13</sup>, וְסוּפָה לְחַיּוֹת - מְשַׁלֵּם אֲרֻבְעָה<sup>14</sup>: צַעַר, וְרִפּוּי, וְשִׁבְתָּ, וּבִשְׁת. הִפְהוּ עַל רֵאשׁוֹ וְצָבְתָהּ<sup>15</sup> - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה: צַעַר, וְרִפּוּי, וּבִשְׁת. הִפְהוּ בְּמִקוֹם שְׂאִינוֹ נִרְאָה<sup>16</sup>, כְּגוֹן שֶׁהִפְהוּ עַל בְּרַפְיוֹ אוֹ בְּגִבּוֹ<sup>17</sup> - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם: צַעַר וְרִפּוּי<sup>18</sup>. הִפְהוּ בְּמִטְפַּחַת שְׁבִידוֹ אוֹ בְּשִׁטְר<sup>19</sup> וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ - נוֹתֵן אַחַת, וְהִיא הַבִּשְׁת בְּלִבָּד.**

(5) משלם פעם חמשה דברים, ופעם פחות. שאלת התוספתא והירושלמי שם. (6) אבר שאינו חוזר. (7) ראה למעלה פרק א הלכה ב. (8) ראה להלן הלכות ט"י. (9) להלן הלכה יד. (10) להלן הלכה יא. (11) להלן פרק ג הלכה א. (12) והתנפחה, תוספתא וירושלמי שם. (13) ויצאה ממקומה. (14) כי על נזק אינו חייב אלא-אם-כן מחסר את חברו אבר שאינו חוזר, להלן הלכה ה. (15) שאף שבת אין כאן, שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו, שם. (16) לשון הירושלמי שם. רבינו מפרש, שמקום המכה מכוסה ואין רואים אותו. אבל הראב"ד מפרש שכוונת הירושלמי היא שאיש לא ראה את ההכאה, ונראים הדברים שאין מחלוקת ביניהם בנוגע לדין עצמו. רבינו מודה שאם הכה ואנשים רואים, הרי ביישו אף-על-פי שהמכה אינה נראית, והראב"ד מחייב בכובשת אפילו אם איש לא ראה בשעה שהכה, אבל המכה ניכרת ונראית לעין. (17) שאפילו יתנפח, אין איש רואה. (18) וכובשת אינו משלם, מכיון שהמכה במקום מכוסה, וגם הכהו באין רואים. (19) מכה קלה שאין בה צער אלא בזיון בלבד, והתכוון לביישו. ירושלמי שם.

**ג. כְּוָאָהוּ בְּשִׁפּוּד<sup>20</sup> אוֹ בְּמִסְמָר עַל צִפְרָנָיו, בְּמִקוֹם שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה חֲבוּרָה<sup>21</sup> וְלֹא מַעֲבֵב מְלֵאכָה<sup>22</sup> - מְשַׁלֵּם הַצַּעַר בְּלִבָּד<sup>23</sup>. הִשְׁקָהוּ סֵם אוֹ סָכוּ סֵם<sup>24</sup>, וְשָׁנָה מְרָאָה עוֹר<sup>25</sup> - מְשַׁלֵּם לוֹ רְפוּי בְּלִבָּד<sup>26</sup>, עַד שֶׁיִּחְזֹר מְרָאָהוּ בְּשִׁנְיָהּ. אֶסְרוֹ בְּחֶדְר<sup>27</sup> - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְת בְּלִבָּד. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ.**

(20) בבא-קמא פג: (21) ואין בו לא נזק ולא ריפוי. (22) ואין בו שבת. (23) וכובשת אינו משלם, אם לא ראהו שום אדם (מגיד-משנה). (24) בבא-קמא פב: (25) במקום שאינו נראה, ולא גרם לו נזק ולא צער ולא בוש. (26) שכר הרופא ודמי הרפואות. (27) ובטלו ממלאכתו, שם (אם היה כבר בחדר וסגר עליו, שלא יוכל לצאת, הריהו גורם בנזקים ופטור מדיני אדם, רא"ש שם. וראה חושן-משפט סימן תכ, סעיף יא).

**ד. הַמְּגַלַּח<sup>28</sup> שְׁעַר רֵאשׁ חִבְרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בִּשְׁתוֹ בְּלִבָּד, מִפְּנֵי שְׁסוּפוֹ לְחֹזֵר. גִּלְחוֹ בְּסֵם אוֹ שֶׁכְּוָאָהוּ עַד שְׂאִין סוּף הַשְּׁעַר לְחֹזֵר - חֵיב בְּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים: בְּנִזְק<sup>29</sup> בְּצַעַר וְרִפּוּי - שֶׁהֲרִי יִתְחַמֵּם רֵאשׁוֹ מִן הַיָּחִיָּה אוֹ מִן הַסֵּם, וְנִמְצָא חֵשׁ בְּרֵאשׁוֹ<sup>30</sup>; וּמְשַׁלֵּם לוֹ שִׁבְת - שֶׁהֲרִי הוּא רָאוּי לְרַקְדָּ<sup>31</sup> וְלִנְדָּדַת דְּלַת רֵאשׁוֹ<sup>32</sup>**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

63) לא השכר המלא של יום עבודה, שעסק בה קודם המחלה, כי "אינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל" (בבא-מציעא עו:), אלא מחשבים לפי השכר, שפועל באותה העבודה היה מסכים לקבל ליום ובלבד שלא יעבוד. אם העבודה קשה, יסכים להפחתה גדולה, ואם המלאכה קלה, לא יסכים אלא להפחתה מועטת בלבד (ראה תוספתא בבא-קמא פרק ט, וירושלמי שם פרק ח הלכה ג, שנותן לו שכר שלם, וראה מגיד-משנה הלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה ד). 64) בבא-קמא פג: פה: 65) כל ימי החולי. 66) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי יד, לאחר שיבריא. ואין מחשבים לפי שכר העבודה לפני שקטעו ידו, מכיוון שהפסד זה נכלל בחשבון דמי הנזק. וראה מכילתא דרשב"י משפטים כא, יט. 67) ראה להלן הלכה יד. 68) ואינו יכול להיות שומר קישואים, שצריך להתהלך מסביב לגינה. [המדובר כשקטע שתי רגליו, כי ברגל אחת, אומרת המשנה (פג:)] שמקבל כשומר קישואים, וכן בתוספתא שם נאמר: כאילו הוא חגר שומר קישואים. רא"ש [שם]. 69) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי רגל, לאחר שיבריא. 70) הכוונה לשתי עיניו, כי סומא בעין אחת מסוגל לעבודה. [ודין זה נאמר בסתם בן אדם, שאינו בעל מקצוע. אבל אם הוא בעל מקצוע, ויוכל לעסוק בו גם אחר חליו, משערים השבת לפי המלאכה שלו, שיוכל לעשותה לאחר שיתרפא, כגון מורה וקטעו ידו או רגלו, שלאחר שיתרפא יוכל להמשיך במלאכתו (רא"ש שם)].

**יב. הפה<sup>71</sup> את חברו על אָזנו, או אָחֻזו<sup>72</sup> וְתַקַּע בְּאָזְנוֹ, וְחָרְשׁו<sup>73</sup> - נוֹתֵן לוֹ דָּמֵי פְלִי<sup>74</sup>; שֶׁהָרִי אֵינוֹ רְאוּי לְמִלְאכָה פְּלִל<sup>75</sup>.**

71) בבא-קמא צא. 72) שעשה מעשה בגופו, שם. השווה למעלה הלכה ז. 73) ואינו ניתן לריפוי. 74) מימרא של רבא, שם פה: 75) משמע שאם יש לו מלאכה, שיוכל לעשותה לאחר שנתחרש, אינו משלם דמי כולו. ראה שם תוספות דיבור-המתחיל חרשו.

**יג. סָמָא אֶת עֵינָיו<sup>76</sup> וְלֹא אָמְדוּהוּ<sup>77</sup>, קָטַע אֶת יָדוֹ<sup>78</sup> וְלֹא אָמְדוּהוּ<sup>79</sup>, וְקָטַע אֶת רִגְלוֹ וְלֹא אָמְדוּהוּ, וְאַחַר כֵּן חָרְשׁוֹ - הוֹאִיל וְלֹא אָמְדוּהוּ לְכָל נֶזֶק וְנֶזֶק, נוֹתֵן לוֹ דָּמֵי פְלִי<sup>80</sup>. אָמְדוּהוּ<sup>81</sup> לְכָל נֶזֶק וְנֶזֶק וְאַחַר כֵּן<sup>82</sup> אָמְדוּהוּ לְכָל<sup>83</sup> - אֵין גּוֹבִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא דָּמֵי פְלוֹ בְּלִבְד<sup>84</sup>; וְאֵם תִּפְשׁ הַנֶּזֶק נֶזֶק פֶּלַי אֵיבְרִי וְאֵיבְרִי<sup>85</sup> וְדָמֵי פְלוֹ<sup>86</sup> - אֵין מוֹצִיאִין מִיְדוֹ<sup>87</sup>.**

~ נקודות משיחות קודש ~

חרשו... נוֹתֵן לוֹ דָּמֵי פְלוֹ.

כשם שבהבנת השכל ישנה 'דעת תחתון' שהיא הבנה באלקות כפי ערך שכלו של אדם, ו'דעת עליון' שהוא סוג שונה לגמרי ב'דעת' הבא מצד הקשר הפנימי של הנשמה היהודית עם הקב"ה, ועל ידה יכול יהודי להגיע להבנה אחרת לגמרי באלקות, וכשם שבראיה ישנו

נְסֻמִית עֵינֵי, וְהָרִי אֵינִי רוֹאֶה אוֹ אֵינִי שׁוֹמֵעַ - אֵינוֹ נֶאֱמָר<sup>51</sup>; שֶׁהָרִי אֵין אָנוּ מְפִירִין הַדָּבָר, שְׁמָא יַעֲרִים. וְאֵינוֹ נוֹטֵל הַנֶּזֶק עַד שֶׁיִּבְדַּק זְמַן מְרִבָּה, וְיִהְיֶה מִחֻזַּק שְׂאֵבֵד מְאוּר עֵינָיו אוֹ נִתְחַרְשׁ, וְאַחַר כֵּן יִשְׁלַם זֶה.

50) סברת עצמו. 51) כי דין הנחבל כדין הנגזל (שבועות מד:). ונגזל הטוען שלקחו ממנו כליו שלא ברשות אינו נאמן אלא-אם-כן יש לו עדים (שם מו. הגר"א לחושן-משפט סימן תכ, סעיף לג).

**ט. כִּמָּה הוּא הַצֵּעַר? הַפֶּל הוּא לְפִי הַנֶּזֶק<sup>52</sup>: יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רַף<sup>53</sup> וְעָנָג מְאֹד<sup>54</sup> וְבִעַל מְמוֹן, וְאֵלּוּ נִתְּנוּ לוֹ מְמוֹן הַרְבֵּה לֹא הִיָּה מְצַטְעַר מְעַט; וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא עֲמֻלָּן<sup>55</sup> וְחֻזַּק<sup>56</sup> וְעָנִי, וּמִפְּנֵי זֶה אֶחָד מְצַטְעַר צֵעַר הַרְבֵּה. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה<sup>57</sup> אוֹמְדִין וּפּוֹסְקִין הַצֵּעַר.**

52) בבא-קמא פג: 53) חלש, מפונק. 54) וקשה לו לעמוד אפילו בצער מועט, "אם היה מרוכך, מעודן ומפונק" (מכילתא משפטים פרשה ח). 55) עובד עבודה קשה. 56) ויכול לעמוד אפילו בצער רב. 57) "כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול" (שם). באומדן הצער, מביאים בחשבון את הצד הסובייקטיבי של הנחבל, מה-שאי-כן בחישוב הנזק. ראה למעלה פרק א הלכה א.

**י. כִּיצַד מְשַׁעְרִין הַצֵּעַר בְּמָקוֹם שֶׁחָסְרוּ אֵיבְרִי<sup>58</sup> הָרִי שֶׁקָטַע יָדוֹ אוֹ אֶצְבְּעוֹ - אוֹמְדִים כִּמָּה אָדָם כִּיָּה רוֹצֶה לְתֵן בֵּין לְקָטַע לוֹ אֵיבְרִי זֶה בְּסִיף אוֹ לְקָטַע אוֹתוֹ בְּסֵם<sup>59</sup>, אִם גָּזַר עָלָיו הַמֶּלֶךְ<sup>60</sup> לְקָטַע יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ, וְאוֹמְדִין כִּמָּה יֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה וּמְשַׁלֵּם הַמִּזְיק<sup>61</sup>.**

58) שכבר שילם לו דמי האבר, בבא-קמא פה. ההלכה הקודמת נותנת תשובה מספקת לצער שלא במקום נזק, כגון כוואהו בשפוד על ציפורנו. ובהלכה זו מבאר רבינו כיצד משערים צער במקום שיש גם נזק, והחובל שילם דמי הנזק. 59) שאין בו צער. 60) כי לקטוע ידו לכתחילה לא יסכים, אפילו בדמים מרובים. 61) את ההפרש.

**יא. כִּיצַד מְשַׁעְרִין הַשֶּׁבֶת? אִם לֹא חָסְרוּ אֵיבְרִי אֶלָּא חָלָה וְנִפְלַל לְמִשְׁכָּב, אוֹ שֶׁצְּבָתָהּ יָדוֹ וְסוּפָהּ לְחֹזֵר<sup>62</sup> - נוֹתֵן לוֹ דָּמֵי שְׁבֵתוֹ שֶׁל פֶּלַי יוֹם וְיוֹם כְּפּוֹעַל בְּטָל<sup>63</sup> שֶׁל אוֹתָהּ מְלֹאכָה שֶׁבְטָל מִמֶּנּוּ; וְאִם חָסְרוּ אֵיבְרִי<sup>64</sup> אוֹ שֶׁקָטַע יָדוֹ - נוֹתֵן דָּמֵי יָדוֹ, שֶׁהוּא הַנֶּזֶק, וְשֶׁבֶת - רוֹאִין אוֹתוֹ<sup>65</sup> פְּאֵלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִים<sup>66</sup>, וְרוֹאִין כִּמָּה הוּא שֶׁבֶר שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין בְּכָל יוֹם, וְעוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן פֶּלַי מִי חָלְיוֹ שֶׁל זֶה, וְנוֹתֵן לוֹ<sup>67</sup>. וְכֵן אִם קָטַע רִגְלוֹ<sup>68</sup> - רוֹאִין אוֹתוֹ פְּאֵלּוּ הוּא שׁוֹמֵר עַל הַפְּתָח<sup>69</sup>. סָמָא עֵינָיו<sup>70</sup> - רוֹאִין אוֹתוֹ פְּאֵלּוּ הוּא טוֹחֵן בְּרַחִים. וְכֵן פֶּלַי כִּיצַע בְּזָה.**

62) ואינו משלם נזק, אף-על-פי שפחתו דמיו בזמן המחלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? <sup>99</sup> בְּשִׁרְצָה הַמְזִיק, שְׂזוּ תִקְנָה הִיא לוֹ; אֲבָל אִם אָמַר הַמְזִיק: אֵין רְצוֹנִי בְּתִקְנָה זוֹ, אֲלֵא אֲרַפְּאָנּוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ <sup>100</sup> - שׁוֹמְעִין לוֹ <sup>101</sup>.

(99) שנותן הכל מיד. (100) ואם יתרפא מהר - הרווח שלו, ואם ימשך הריפוי זמן רב - ההפסד שלו. (101) שאינו חייב אלא בדמי ריפוי, והרי הוא נותן לו. וראה בבא-קמא פה.

יז. אָמַר לוֹ הַנֶּזֶק: פֶּסֶק עֲמִי <sup>102</sup> וְתֵן עַל יָדִי, וְאֲנִי אֲרַפֵּא אֶת עַצְמִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי אָמַר לוֹ: שְׂמָא לֹא תִרְפֵּא עֲצָמְךָ <sup>103</sup>, וְאֶחְזֵק אֲנִי בְּמִזְיק. אֲלֵא נִתֵּן לוֹ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, אוֹ פֹסֶק עַל הַכֹּל וְנִתֵּן דְּמֵי הָרְפוּי עַל יָדֵי בֵּית דִּין.

(102) את דמי הריפוי. (103) כי רוצה אתה להשאיר את הכסף בידך.

יח. אָמַר לוֹ הַמְזִיק <sup>104</sup>, אֲנִי אֲרַפֵּא <sup>105</sup> אוֹתְךָ, אוֹ יֵשׁ לִי רוֹפֵא שְׁמֵרְפֵא בְּחִנָּם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ <sup>106</sup>; אֲלֵא מְבִיא רוֹפֵא אֲמֵן וּמְרַפְּאֵהוּ בְּשִׂכְרָה.

(104) שם. (105) כגון שהיה רופא. (106) כי במקרה א' יכול הנחבל לטעון שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל בריפוי, ובמקרה ב' - שרופא שמרפא בחינם, אין ריפוי שוה כלום.

יט. הָרִי שְׂלֵא פֶסֶק עֲמוֹ <sup>107</sup>, אֲלֵא הִיָּה מְרַפֵּא יוֹם וַיּוֹם, וְעָלוּ בּוֹ צְמָחִים <sup>108</sup> מִחֲמַת הַמִּפְּקָה, אוֹ נִסְתַּרְתָּה <sup>109</sup> הַמִּפְּקָה אַחֵר שֶׁחִתְּתָה <sup>110</sup> - חֵיב לְרַפְּאוֹ וְלָתֵת לוֹ דְּמֵי שְׂבָתוֹ <sup>111</sup>. עָלוּ בּוֹ צְמָחִים שְׂלֵא מִחֲמַת הַמִּפְּקָה - חֵיב לְרַפְּאוֹ <sup>112</sup>, וְאֵינוֹ נִתֵּן לוֹ דְּמֵי שְׂבָתוֹ. עֵבֶר עַל דְּבָרֵי רוֹפֵא <sup>113</sup> וְהַקְּבִיד עָלָיו הֶחְלִי - אֵינוֹ חֵיב לְרַפְּאוֹ <sup>114</sup>.

(107) מראש, כי אילו פסק עמו, לא היה מוסיף לו כלום, לא על דמי הריפוי ולא על דמי השבת. ראה למעלה הלכות יד-טו. (108) אבעבועות. בבא-קמא פג: פה. (109) וחזרה לקדמותה. (110) שנתרפאה, אבל לא לגמרי, שם. (111) כדעת תנא-קמא, שם. (112) צריך לומר: אינו חייב לרפאותו (מגיד-משנה). בכתבי-יד אוקספורד מספר 518 ר-591 מובא בהלכה זו רק הדין, שעלו בו צמחים מחמת המכה . . . חייב לרפאותו. וכל הפיסקא של "עלו בו צמחים שלא מחמת המכה" איננה, ונוספה רק בגליון. (113) שם פה. (114) כי החולה פשע.

כ. בְּשִׁפּוֹסְקִין בֵּית דִּין עַל הַמְזִיק וּמְחַיְבִין אוֹתוֹ לְשֵׁלִם <sup>115</sup> - גּוֹבִין מִמֶּנּוּ הַכֹּל <sup>116</sup> מִיָּד <sup>117</sup>, וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ <sup>118</sup> זְמַן פְּלִל. וְאִם נִתְחַיֵּב בְּכִשְׁתּוֹ בְּלִבְדוֹ <sup>119</sup> - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְשֵׁלִם, שֶׁהָרִי לֹא חִסְרוֹ מִמּוֹן <sup>120</sup>.

(115) כלומר, לאחר מתן פסק הדין. (116) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. (117) "יכולים שמים ונותנים לו מיד",

הבדל עצום בין ראייה בפעם הראשונה שהיא ראייה שטחית, ובין ראייה הבאה לאחר התבוננות בדבר ביסודיות ובעמקות "התופסת" את האדם השוקע בה כאילו אין דבר אחר מלבד הדבר שרואה, כך גם בשמיעה ישנה שמיעה סתם וישנה שמיעה שפירושה קליטה מעמיקה ופנימית החודרת ומקיפה את כל מהות השומע - "יכנסו דברי באזנך" - עד שהיא נוגעת לכללות ועצם האדם, ויכולה לשנות את כל מהותו ותוכנו, לכן נפסק שאם "חרשו נותן לו דמי כולו" כי פגע בשמיעה שבכוחה לעצב את כל מהותו ותוכנו של האדם.

(על פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 161 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(76) שם. בעיא של רבא שעלתה בתיקו. (77) בית-דין, ולא אמרו למזיק כמה עליו לשלם. (78) אחר-כך. (79) ורק לאחר שחרשו הם באים לדין. (80) כדין חרשו. ופסק כ"אם תמצוי לומר" שם. ותשלום זה כולל דמי עינו, ידו ורגלו. ואף דמי שבת אינו משלם, ופטור גם מצער ובושת וריפוי, שהרי שילם את דמי כולו, וכאילו קנה אותו לעבד. (81) שם, בעיא שעלתה בתיקו. (82) לאחר שחרשו. (83) כפי שהיה שוה לפני כל החבלות האלה. (84) מכיון שהבעיא עלתה בתיקו, פוסקים מספק לטובת המזיק, ואין מחייבים אותו בצער, ריפוי, שבת ובושת של החבלות הקודמות. (85) פירושו: צער, ריפוי ובושת של כל אבר ואבר, אבל שבת נכלל בדמי כולו. (86) כפי שהיה שוה קודם החבלות האלה. (87) מכיון שהוא ספק, פוסקים לטובת המחזיק (הפירוש של כל הלכה זו על-פי לחם-משנה).

יד. בַּיַּצַד מְשַׁעְרִין הָרְפוּי <sup>88</sup> אוֹמְדִין בְּמָה יָמִים יִחְתָּה <sup>89</sup> זֶה מִחְלֵי זֶה וְכִמָּה הוּא צָרִיף <sup>90</sup>, וְנִתֵּן לוֹ מִיָּד <sup>91</sup>. וְאֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לָתֵן דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ <sup>92</sup>. וְדָבָר זֶה תִּקְנָה הִיא לְמִזְיק <sup>93</sup>.

(88) בבא-קמא צא. (89) לאחר כמה ימים יבריא. (90) לשכר הרופא, לדמי הרפואות וליתר ההוצאות, כגון מזון מיוחד להבראה. (91) דמי הריפוי לכל הימים, שם. "וכולן שמין ונותנין לו מיד" (תוספתא שם). (92) אפילו שהנחבל תובע זאת בטענה שאי-אפשר לדעת מראש כמה זמן ימשך הריפוי. (93) שאפילו ימשך הריפוי יתר על מה שאמדוהו, אינו מוסיף לו כלום, גמרא שם.

טו. וְכֵן הַשְּׂבָת <sup>94</sup> - אוֹמְדִין אוֹתָהּ <sup>95</sup> וְנִתֵּן הַכֹּל מִיָּד <sup>96</sup>. אִם הִיָּה מִתְגַּלְגֵּל בְּחֵלְיוֹ וְהוֹלֵךְ, וְאָרַף בּוֹ הֶחְלִי יִתֵּר עַל מַה שְׁאֲמַדוּהוּ - אֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ פְּלוֹם <sup>97</sup>. וְכֵן אִם הִבְרִיא מִיָּד - אֵין פּוֹחֲתִין לוֹ מִמָּה שְׁאֲמַדוּהוּ <sup>98</sup>.

(94) דמי הבטלה מעבודה בזמן החולי. (95) ראה למעלה הלכה יא. (96) גמרא שם. בתוספתא שם: "אפילו חמש שנים". (97) וזוהי התקנה למזיק שנוכרה בהלכה קודמת. (98) שמן השמים ירחמו עליו, גמרא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) שאינו מרגיש בבושתו, בבא-קמא פו: (20) שהרי לאחר שהוא מתעורר משנתו הוא מתבייש. (21) ולא ידע בבושתו. (22) בעיא שלא נפתרה, אם החיוב בא על בושת שלו, המבייש פטור, מאחר שמת המבוייש. ואם החיוב בא משום בושתם של בני משפחתו, יהיה חייב, שהרי הם בחיים. (23) כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

ד. **הַמְבִּישׁ אֶת הַשּׁוֹטָה** 24 - פטור<sup>25</sup>; **וְהַמְבִּישׁ אֶת הַחֵרֶשׁ** - חַיִּב<sup>26</sup>. **הַמְבִּישׁ אֶת הַגֵּר אוֹ אֶת הַעֶבֶד** 27 - חַיִּב. **הַמְבִּישׁ אֶת הַקָּטָן**: אִם פָּשַׁמְכְּלִימִין אוֹתוֹ נִכְלָם - חַיִּב<sup>28</sup>, וְאִם לֹא - פטור<sup>29</sup>. **וּמְכַלּ מְקוֹם, אֵינוֹ דוֹמָה הַמְבִּישׁ אֶת הַקָּטָן לְמְבִישׁ אֶת הַגְּדוֹל, וְלֹא הַמְבִּישׁ אֶת הַעֶבֶד לְמְבִישׁ אֶת בֶּן חוֹרִין**<sup>30</sup>, וְלֹא מְבִישׁ חֵרֶשׁ לְמְבִישׁ פֶּקֶח.

(24) "כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים", כגון שדרכו לשבר כלים או לזרוק אבנים (הלכות עדות פרק ט הלכה ט, וראה חגיגה ג: ד.). (25) כי אינו בן בושת, בבא-קמא פו: (26) אף-על-פי שבדרך כלל דין החרש כדין השוטה, כי אין דעתו נכונה, שם. (27) שם פז. בדבר ההבדל בין המבייש עבד עברי לבין המבייש עבד כנעני, ראה להלן פ"ד ה"ו. (28) אע"פ שבדרך כלל דין הקטן כדין השוטה. (29) שם. (30) בושתו של עבד אינו מרובה כבושתו של בן חורין, כי שיעור הבושת תלוי גם באישיותו של המתבייש. ראה למעלה הלכה א.

ה. **הַמְבִּישׁ אֶת חֲבֵרוֹ בְּדַבְרִים**<sup>31</sup>, או שָׂרַק על בְּגָדוֹ - פטור<sup>32</sup> מן הַתְּשׁוּלוּמִין<sup>33</sup>. **וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְגַדֵּר בְּדַבְרֵי בְּכָל מְקוֹם**<sup>35</sup> **וּבְכָל זְמַן**<sup>36</sup> **כְּפִי שְׂוִיאָיו**<sup>37</sup>. **וְאִם בִּישׁ תְּלִמִיד חֶכֶם**<sup>38</sup> - חַיִּב לְשַׁלֵּם לוֹ בִּשְׁת שְׁלֵמָה, אִף עַל פִּי שְׁלֵא בִּישׁוֹ אֲלֵא בְּדַבְרִים<sup>39</sup>. **כְּבָר נִפְסַק הַדִּין**<sup>40</sup>, **שֶׁכָּל הַמְבִּישׁ תְּלִמִיד חֶכֶם, אֶפְלוּ בְּדַבְרֵים - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְגוֹבִין מִמֶּנּוּ מִשְׁקַל שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה דִינָר מִן הַזֶּהָב**<sup>41</sup>, **שֶׁהוּא מִשְׁקַל תְּשַׁע סָלְעִים פְּחוֹת רִבְעֵי וְקַבְלָה**<sup>42</sup> **הִיא בְּדִנּוֹ, שְׁגוֹבִין קָנֶס זֶה בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ**<sup>43</sup>.

(31) בבא-קמא צא. (32) שם. והטעם שפטור בשניהם מן התשלומים, משום שכתוב בתורה "והחזיקה במבושיו", ומשמע שלא חייבה תורה אלא על בושת גופו, אבל ביישו בדברים או רקק על בגדו - פטור (רא"ש שם). (33) אבל יש בזה עוון גדול, ראה להלן הלכה ז. (34) כדי שלא יבזו אנשים זה את זה ויבואו לידי מריבות. (35) אפילו בחוצה לארץ. (36) אפילו בזמן הזה. וכן כתב רב שירא גאון, שאף על בושת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי כבודו. ומסתבר שבושת בדברים גדול מבושת של חבלה, שאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חבירו (רא"ש שם). (37) מייסרים אותו לפי צורך השעה, ולפי מה שרואים בבית-דין" (אוצר הגאונים לבבא-קמא עמוד 152). (38) ירושלמי בבא-קמא פרק ח הלכה ו. (39) אף-

תוספתא שם. (118) לפי בקשתו. "אמר רבי חנינא: אין נותנים זמן לחבלות", בבא-קמא צא. (119) ראה למעלה הלכה ב. (120) גמרא שם. ואם חסרו ממון, אין קובעים לו זמן אפילו לאותם התשלומים שאינם באים מחסרון ממון.

### פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבאר בו מהו ענין הבושת וכל פרטיו. וכן נתבאר הדברים, ששיערו וקצבו חכמים חיוב העושה.

א. **בִּיעַד מְשַׁעְרִין הַבִּשְׁתָּה? הַפְּלֵל לְפִי הַמְבִּישׁ וְהַמְתַּבֵּישׁ**<sup>3</sup>. **אֵינוֹ דוֹמָה מְתַבֵּישׁ מִן הַקָּטָן לְמְתַבֵּישׁ מְאָדָם גְּדוֹל וּמְכַבֵּד, שָׁזָה שְׁבִישׁוֹ זֶה הַקָּלָה בִּשְׁתוֹ מְרַבָּה.**

(2) בבא-קמא פג: (3) ראה להלן. (4) הנקלה, ובלשון התוספתא (בבא-קמא פרק ט): "אינו דומה המתבייש מן היקר (המכובד) למתבייש מן הפגום (=הנקלה)".

ב. **הַמְבִּישׁ<sup>5</sup> אֶת הָעֵרִם<sup>6</sup> אוֹ מִי שֶׁהוּא בְּמַרְחֵץ<sup>7</sup> - פטור<sup>8</sup>. נְשִׁבָה הַרוּחַ<sup>9</sup> וְהַפְּכָה שׁוּלְיֵינוּ<sup>10</sup> עַל פְּנֵינוּ וְהָרִי הוּא עֵרִם<sup>11</sup>, וְהוֹסִיף זֶה בְּהַפְּשֻׁטוֹ - חַיִּב בְּבִשְׁת<sup>12</sup>; וְאֵינוֹ דוֹמָה<sup>13</sup> מְבִישׁ אֶת זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה עֵרִם לְמְבִישׁ אֶת שְׂאֵינוֹ עֵרִם. וְכֵן אִם הִגְבִּיִה בְּגִדוֹ לְנֶהָר<sup>14</sup> אוֹ שָׁעֲלָה מִן הַנֶּהָר<sup>15</sup>, וּבִישׁוֹ<sup>16</sup> - חַיִּב<sup>17</sup>; וְאֵינוֹ דוֹמָה<sup>18</sup> מְבִישׁ זֶה לְמְבִישׁ אֶת הַמְּכַסֶּה בְּבִגְדוֹ.**

(5) באיזו דרך שהיא, כגון רקק בו. (6) המתהלך ערום בפני בני אדם. (7) אנשים עומדים שם ערומים ואין להם בושת. (8) כיוון שאינו מקפיד ללכת ערום בפני בני אדם, אינו בן בושת (רש"י שם פו: וראה ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל ערום, שפירשו בדרך אחרת). [לא נתבאר למה פטור כשבייש במרחץ על-ידי הכאה או ריקקה, ואולי במרחץ הכוונה שביישו על-ידי שהפשיט את בגדיו]. (9) גמרא שם. (10) שולי בגדיו. (11) נעשה ערום חלקי, אבל לא מרצונו. (12) אף-על-פי שבייש בהפשטה אדם שהיה כבר ערום. והטעם שהוא חייב, משום שערום זה בן בושת הוא, שהרי לא מרצונו נעשה ערום. (13) בושתו של זה שנעשה ערום אינו מרובה כבושתו של זה שאינו ערום. (14) גמרא שם. (15) כשבגדיו מופשלים. (16) באיזו דרך שהיא, אפילו על-ידי הפשטה נוספת. (17) אף-על-פי שמרצונו הגביה בגדיו. (18) ובושתו אינו כה מרובה. סיכום: בהלכה זו שלושה סוגי ערום: א. ערום לגמרי ומרצונו, שהמביישו פטור. ב. ערום חלקי ושלא מרצונו, כגון נשבה הרוח... שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את שאינו ערום. ג. ערום חלקי מרצונו, כגון עלה מן הנהר, שהמביישו חייב, אבל פחות מהמבייש את המלוכש.

ג. **הַמְבִּישׁ אֶת הַיֵּשׁוּן**<sup>19</sup> - חַיִּב בְּבִשְׁת<sup>20</sup>. **וְאִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, וְלֹא הִקְיִן<sup>21</sup> וְלֹא הִרְגִּישׁ בְּזָה שְׁבִישׁוֹ - אֵין גוֹבִין<sup>22</sup> בִּשְׁת זֶה מִן הַמְבִּישׁ; וְאִם תְּפָשׂוּ הַיּוֹרְשִׁין - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָיו<sup>23</sup>.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פניו - משלם חמשים סלעים. סטרו מאחורי ידו<sup>66</sup> - משלם מאה סלע. וכן אם צרם באזנו<sup>67</sup>, או תלש בשערו, או שרקק והגיעו [הרק בבשרו]<sup>68</sup>, או העביר טלית מעליו, ופרע ראש האשה] - משלם מאה סלע<sup>69</sup>. וכנה הוא משלם על כל מעשה ומעשה. כיצד? כגון שבעט בחברו ארבע בעיטות, אפלו זו אחר זו<sup>70</sup> - משלם עשרים סלעים. סטרו על פניו שתי סטירות - משלם מאה סלע. וכן בשאר.

(62 שם. 63 בברכו. 64) היינו אגרוף, וזוהי הסנקרת הנזכרת בגמרא שם. וראה רבינו חננאל שם. (65) הכה את חברו בפס ידו סגור בעורפו (פירוש המשניות לרבינו בבא-קמא ז.צ.). (66) הבזיון גדול יותר. (67) פגם אוזנו. (68) כי רקק על בגדיו פטור מן התשלומים. ראה למעלה הלכה ה. (69) השיעורים שונים בקנסות, לא נמסר טעמם. "כך ראינו שבקנסות אין דומים זה לזה ואין להם טעם, אלא כל מה שאמרו חכמים ז"ל, ואפילו של תורה, אין להם טעם מפני מה זה כך וזה כך . . . וכן קנסות של חכמים" (אוצר הגאונים לבב"ק עמ' 65). (70) אינן נחשבות כבושת אחד.

י. כל אלו הסלעים<sup>71</sup> הם מכסף ארץ ישראל<sup>72</sup> באותו הזמן<sup>73</sup>, שהיה בכל סלע חצי דינר כסף<sup>74</sup> ושלשה דינרין ומחצה נחשת. לפיכך, מי שנתחבב בהפאות אלו לשלם מאה סלע - הרי זה משלם שתים עשרה סלע ומחצה כסף נקי<sup>75</sup>.

(71) שקצבו חכמינו, בבא-קמא לו: (72) ובלשון הגמרא (שם) "כסף מדינה". (73) של חכמי המשנה והתלמוד. (74) בכל סלע יש ארבעה דינרים, וסלע מכסף ארץ ישראל יש בו שמינית של סלע מכסף נקי, היינו חצי דינר כסף נקי, והיתר הוא נחושת (כסף האמור בתורה הוא כסף נקי). (75) כלומר, מאה סלעים צריכים להכיל כמות זו של כסף נקי (והיתרה נחושת), ובזמן שהפחיתו את אחוז הכסף הנקי בסלע, עליו להוסיף לו סלעים לשם השלמת הכמות הנ"ל של כסף נקי. ראה חושן-משפט סימן תכ, סעיף מב, ומאירת-עינים שם ס"ק פ. וראה גם שו"ת חוות יאיר סימן א, א, שפלפל ליישב את חשבונו של רבינו כאן, שאינו מביא בחשבון כלל את שווי הנחושת שבדינר מדינה.

יא. במה דברים אמורים?<sup>76</sup> במכבד; אבל אדם שהוא מבזה ואינו מקפיד בכל אלו הדברים<sup>77</sup> וכיוצא בהן - אינו נוטל אלא לפי מה שראוי לו<sup>78</sup>, וכמו שראו הדנינים<sup>79</sup> שהוא ראוי לטל. לפי שיש בני אדם כעוררין<sup>80</sup>, שאין מקפידין על בשתם, וכל היום מבזים עצמן בכל מיני בזוי דרך שחוק וקלות ראש, או פדי לטל פרוטה אחת מן הלצים המשחקים עמהם.

(76) שיעורי התשלומים בהכאות הנ"ל. (77) אף שלושת הדברים הראשונים שבהלכה ט, שלא נזכרו במשנה אלא

על-פי שהמבייש אדם פשוט בדברים - פטור מן התשלומים. (40) ירושלמי שם. (41) והוא ליטרא זהב שנזכרה בירושלמי שם. וראה הלכה ו. (42) תלמיד מפי רבו. (43) אף שאין גובים קנסות בחוץ לארץ (בבא קמא כז:)- גובים קנס זה, של המבייש תלמיד חכם, אפילו בחוצה לארץ, שלא יבואו לזלזל בכבוד החכם.

ו. מעשים היו אצלנו תמיד בכך בספרד. ויש תלמידי חכמים שהיו מוחליין<sup>44</sup> על זה, וכך נאה להם<sup>45</sup>; ויש שתובע ועושין פשרה ביניהן. אבל הדנינים היו אמרין למבייש: חבב אתה לתן לו לטרא זקב.

(44) מתוך אהבת השלום. (45) כי תלמיד חכם מצווה להיות אוהב שלום ורודף שלום. אבות פרק א, יב.

ז. אף על פי שהמבייש שאר העם בדברים פטור מן התשלומין - עון גדול הוא<sup>46</sup>. ואינו מתרחק ומגדף<sup>47</sup> לעם אלא רשע<sup>48</sup> שוטה. ואמרו חכמים הראשונים<sup>49</sup>, שכל המלביין<sup>50</sup> פני אדם פשוט<sup>51</sup> מישראל בדברים - אין לו חלק לעולם הבא.

(46) ראה הלכות דעות פרק ו הלכה ח. (47) אפילו לשם תוכחה [בדברים שבין אדם לחבירו]. אבל שבין אדם למקום, מותר וגם מחוייבים להכלימו ואפילו ברבים, כך משמע מלשונו של רבינו שם, וראה לחם-משנה שם. (48) שעבר על הכתוב בתורה "ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט, יז), שם. (49) אבות פרק ג, יא. (50) המבייש. (51) בבא-מציעא נט.

ח. יש הפאות רבות<sup>52</sup>, שיש בהן בזוי וצער מעט, ואין בהן נזק<sup>53</sup>. וכבר פסקו להם חכמים<sup>54</sup> דמים קצובים<sup>55</sup>. וכל המכה לחברו<sup>56</sup> הפאה מהן - משלם אותה המזון הקצוב<sup>57</sup>. וכלן קנסות הן<sup>58</sup>. ואותו המזון הקצוב הוא דמי הצער והבשת והרפוי והשבת. בין צריך לרפואה ושבת<sup>59</sup> בין לא צריך<sup>60</sup> - בזה<sup>61</sup> הוא משלם.

(52) ראה הלכה ט. (53) וריפוי ושבת לפעמים יש בהן, ולפעמים אין. (54) חכמי המשנה והתלמוד. (55) ראה הלכה ט. (56) ראה הלכה יא. (57) לאותה מכה. (58) ככל תשלום קצוב. ראה בבא-קמא כז: (59) אינו משלם יותר, כי התשלום כולל גם דמי ריפוי ושבת, ראה רי"ף שם. (60) אינו משלם פחות. (61) לא פחות ולא יותר. ורש"י שם פירש, שתשלום זה הוא דמי בושת בלבד, ובעד שאר הדברים הוא משלם לחוד.

ט. וכמה הוא משלם? הבעט<sup>62</sup> בחברו ברגלו - משלם חמש סלעים. הפהו בארכבתו<sup>63</sup> - משלם שלש סלעים. קבץ אצבעותיו כמו אוגד אגדה<sup>64</sup> והפהו בידו כשהיא אגודה - משלם שלש עשרה סלעים. תקע את חברו בכפו<sup>65</sup> - משלם סלע. סטרו



מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונים (ואף על כיוצא בהם), שלא הובאו במשנה, כי בירושלמי (בבא-קמא פרק ח הלכה ו) מובאים כהמשך למשנה. וראה ב'תוספות' שם כז: ד"ה הרי. (79) ולא כפי שטוען החובל או הנחבל. (80) נקלים.

בגמרא. (78) כדעת תנא-קמא שאמר: "זה הכלל, הכל לפי כבודו" (בבא קמא ז:), ולפי מסקנת הגמרא (צא). שלהקל בא, כלומר השיעורים האמורים הם למכובדים בלבד, אבל פחותים מהם מקבלים פחות מן השיעור הקצוב. רבינו מרחיב כלל זה של המשנה, אף על שלושת הדברים

## שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

### ~ יום ראשון ל' מרחשון ~

### הַלְכוֹת טְמוֹאת מֵת

#### פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) יבאר דין מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים או הרוגים אם חושש לבית הקברות, היה חופר ומצא מת מושכב כדרך הנקברים או שנים או שלושה אם צריך לבדוק, ודין גויים אם יש להם טומאת קברות, למי יש תבוסה ושכונת קברות, וכיצד בודקים, גל טמא שנתערב עם שני גלים טהורים, המאהיל על בור שמפילים בו נפלים, ואם הוא ספק מה דינו.

א. מי שִׁהָיָה חוֹפֵר בְּשָׂדֵה וּמָצָא מֵתִים רַבִּים בְּגִמְוֹן אַחַת זֶה עַל גֵּב זֶה אוּ זֶה בְּצַד זֶה, אוּ שְׁמָצָא הַרוּגִים, אוּ שְׁמָצָא מֵת יוֹשֵׁב אוּ רֹאשׁוֹ בֵּין בְּרַכְיוֹ - אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא מְקוּם זֶה בֵּית הַקְּבָרוֹת הִיָּה<sup>2</sup>; אֲלֵא נוֹטֵל הַמֵּת שְׁמָצָא, וְנוֹטֵל כָּל הָעֵפֶר הַתְּחוּב<sup>3</sup> שֶׁתְּחַתּוֹ, וְחוֹפֵר בְּתוֹלַת קֶרְקַע<sup>4</sup> שְׁלֹשׁ אֲצַפְעוֹת<sup>5</sup>, וּמוֹצִיא הַכֹּל, וְשׂוֹר הַשָּׂדֵה בְּחֻזְקַת טְהוֹרַת כְּשִׁהְיָתָהּ קִדְּם שְׁיִמְצָא. וְעֵפֶר זֶה עִם שְׁלֹשׁ אֲצַפְעוֹת שְׁחוֹפֵר הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּסַת הַמֵּת<sup>6</sup>.

2) מפני שיהודים אינם קוברים כך. (3) העפר הרך. (4) אדמה שלא הזיזה מעולם ממקומה. (5) כעובי שלוש אצבעות. (6) עפר שהתבוסס בדם המת. מלשון המקרא (יחזקאל טו, ו): מתבוססת ברמך.

ב. שָׂדֵה שֶׁנִּהְרָגוּ בָּהּ הַרוּגִים<sup>7</sup> - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שָׁבָה, וְהַרְי הִיא טְהוֹרָה<sup>8</sup>. וְכֵן הַמְּפַנֵּה קְבָרוֹ<sup>9</sup> מֵתוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת עִצָּם עִצָּם וְהַרְי הִיא טְהוֹרָה וְכֵן בּוֹר שְׁמֻטָּלִים בְּתוֹכוֹ נִפְלִים אוּ הַרוּגִים<sup>10</sup> - מְלַקֵּט כָּל הָעֲצָמוֹת שְׁבוּ עִצָּם עִצָּם וְהַרְי הוּא טְהוֹר<sup>11</sup>.

7) והם מוטלים על פני השדה גלויים. והמדובר כשיש להם קוברים, שאם אין להם, דינם כמת מצוה ואסור לפנותם.

8) ואינו צריך ליטול את תבוסתם. (9) שקבר שם המת על מנת לפנותו (רא"ש שם). [ובמשנה אחרונה למשנתנו מפרש על פי התוספתא שם הלכה ה: "מי שנפחת קברו לתוך שדהו אומרים לו לקט עצם עצם והכל טהור". פירוש, שהיה קבר לא רחוק משדהו ונפרצה מחיצת הקבר ונתגלגל המת לתוך שדהו. וכן פירש גם בסדרי טהרות]. (10) בלי כוונה לקוברם שם. (11) בבא זו משמיעה אותנו רבותא, שלא רק אם נמצאו גלויים במקום שנהרגו אין להם תבוסה, אלא אפילו אם השליכום בכוונה לתוך הבור, אבל בלי כוונת קבורה, הדין כן.

ג. הִיָּה חוֹפֵר וּמָצָא מֵת מְשֻׁכָּב בְּדֶרֶךְ שְׁקוּבְרִין הַמֵּתִים - נוֹטֵלוֹ וְאֵת תְּבוּסָתוֹ. וְכֵן אִם מָצָא שְׁנַיִם - נוֹטֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן וְתְבוּסָתוֹ עִמּוֹ, וְכָל הַשָּׂדֵה טְהוֹרָה. מָצָא שְׁלֹשָׁה מֵתִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן מְטִיל בְּדֶרֶךְ הַנִּקְבָּרִין, אִם יֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה מְאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה, כְּמֵלֵא מִטָּה<sup>12</sup> וְקוּבְרִיָּה - הַרְי זֶה חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא בֵּית הַקְּבָרוֹת הוּא זֶה<sup>13</sup>, וְצָרִיף לְבַדֵּק מִן הָאֲחֵרוֹן עֲשָׂרִים אַמָּה, שֶׁהֵן כְּשִׁתֵּי מַעְרוֹת וְחָצֵר שְׁבִינִיָּהֶם<sup>14</sup>. וְאִם לֹא מָצָא שָׁם מֵת אַחֵר - הַרְי אוֹתָן הָעֲשָׂרִים שְׁבַדֵּק טְהוֹרוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁכוֹנַת קְבָרוֹת<sup>15</sup>. מָצָא מֵת אֶחָד בְּסוֹף עֲשָׂרִים אַמָּה - צָרִיף לְבַדֵּק מִמֶּנּוּ עֲשָׂרִים אַמָּה אַחֲרוֹת, לְפִי שְׁרֵגְלִים לְדַבְּרָה<sup>16</sup>. וְאִם הִיָּה אֶחָד מֵאלוֹ שְׁמָצָא בְּתַחֲלָה אוּ בְּסוֹף הַרוּג אוּ יוֹשֵׁב אוּ מְשֻׁכָּב שְׁלֹא בְּדַרְכּוֹ, שִׁהְיָה רֹאשׁוֹ בֵּין יְרֻכְתּוֹ - אֵינּוּ בּוֹדֵק עֲשָׂרִים אַמָּה, אֲלֵא נוֹטֵלָן וְאֵת תְּבוּסָתָן בְּלִבָּד; שֶׁחֻזְקָתָן עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים.

12) המיטה שהמת מוטל עליה. (13) כללו של דבר: אם שלושת המתים נמצאים באופן, שאפשר להניח ששלושתם נקברו במערה אחת, חוששים שבית קברות הוא זה, וזה אפשר רק אם המרחק מקבר ראשון עד שלישי הוא לא פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה. [קבריהם היו בכוכים שנחפרו בכותל מערות בצורה אחידה ובמרחקים קבועים]. (14) הקברים היו מסודרים באופן שכזה: במרכזם נמצא חצר שש אמות על שש אמות ושתי מערות של שש על ארבע משני צדיה, ובכתלי המערות נחצבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**סופין, אָלָא חוֹפֵר אִמָּה עַל אִמָּה וּמִיַּיִח אִמָּה, וְחוֹפֵר אִמָּה עַל אִמָּה וּמִיַּיִח אִמָּה, וְכֵן עַד סוֹפֵן; שְׂאִין בֵּין קָבֵר לְקָבֵר פְּחוּת מֵאִמָּה.<sup>25</sup>**

(25) ולפיכך אם יש שם קבר יגלהו אפילו אם ישאיר אמה בלי בדיקה.

**ח. הָיָה בּוֹדֵק וְהִגִּיעַ בְּתוֹךְ הַעֲשָׂרִים לְנֵהָר אִו לְשָׁלוּלִית<sup>26</sup> או לְדֶרֶךְ הַרְבִּים - יַפְסִיק<sup>27</sup> וְאִינוּ צָרִיף לְבִדֵק, שֶׁהָרִי נִפְסָקָה שְׂכוֹנַת הַקְּבֵרוֹת.**

(26) תעלה מלאכותית המובילה מים מן הנהר לגנות ופרדסים לצרכי השקאה (רבינו בפירושו שם. והר"ש פירש מקום שנקוו בו מי גשמים). (27) שאין קוברים מתים במקומות אלה.

**ט. הַמוֹצִיא<sup>28</sup> עָפָר זֶה שֶׁל בְּדִיקָה - טְהוֹר, אָלָא אִם בֵּין מִצָּא טְמָאָה בְּמָקוֹם שֶׁחִפְרוּ<sup>29</sup>; אָבָל קִדָּם שֶׁיִּמְצָא אוֹכַל בְּתְרוּמָה. וְהַמְּפָקָה בְּגִל<sup>30</sup> - אִינוּ אוֹכַל בְּתְרוּמָה<sup>31</sup>; שֶׁהָרִי יוֹדֵעַ וְדָאֵי שֶׁהַמַּתִּים שָׁם<sup>32</sup> תַּחַת הַגִּל, אָלָא שְׂאִינוּ מְפִיר מְקוֹמָן.**

(28) במשנה ד שם שנינו: "המוציא את העפר ממקום טומאה אוכל בדמעו" ומפרש שם רבינו שהכוונה לכהן המפנה למקום אחר את העפר שנחפר. בדמעו - תרומתו. מלשון הכתוב (שמות כב, כח): "מלאתך ודמעך לא תאחר" ודרשו בגמרא תמורה ד, א "מלאתך" אלו ביכורים, "ודמעך" זו תרומה (רבינו שם. והוא מוסיף תנאי, שלא יעמוד במקום הנבדק). (29) שהרי העפר שהוציא משם טמא, אבל לפני שמצא אין מחזיקים בחזקת טומאה את העפר שהוציא. (30) סיפא של המשנה שם. ומפרש רבינו, שהמדובר בבניין שנחרס ונפל על אדם ונהרג והמפקח (הנוטל את האבנים ומגלה את השטח) אינו יודע באיזה מקום מונח המת ואפשר שהוא עומד על מקום הטומאה. (31) מפני שהחזקה טומאה מה שאין כן במוציא עפר הבדיקה שלא החזקה טומאה כלל. (32) בפירושו למשנה כתב: "ולא יודע אם שם מת". וגם הר"ש שם אומר, שאפילו בספק חי ספק מת אסור בתרומה.

**י. גַל טְמָא<sup>33</sup> שֶׁנִּתְעַרַב בְּשָׁנֵי גֵלִין טְהוֹרִין: בְּדֵק אֶחָד מֵהֶן וּמִצָּאוּ טְהוֹר - הוּא טְהוֹר וְהַשְּׂנִים טְמָאִין; בְּדֵק שְׂנִים וְנִמְצְאוּ טְהוֹרִים - הֵן טְהוֹרִים וְהַשְּׂלִישִׁי בְּחִזְקַת טְמָא; בְּדֵק שְׁלֹשֶׁת וּמִצָּא טְהוֹר - כָּלֵן בְּחִזְקַת טְמָא<sup>34</sup> עַד שֶׁיִּבְדֵק שְׁלֹשֶׁת עַד שְׂגִיעַ לְסֻלַּע או לְבַתוּלָה וַיְהִי שְׁלֹשֶׁת טְהוֹרִין<sup>35</sup>.**

(33) ידוע לנו שטומאה נמצאת בו. (34) הוברר, שלא בדק יפה. (35) תולים שעורבים נטלו את הטומאה.

**יא. בּוֹר שֶׁמְטִילִין לְתוֹכוֹ נִפְלִים - הַמְּאָהִיל עֲלָיו טְמָא דִּין תּוֹרָה. אֵף עַל פִּי שֶׁחֲלָהּ וּבִדְלָס מְצוּיִין שָׁם, אִין סִפְק מוֹצִיא מִיָּדִי וְדַאי<sup>36</sup>. אָבָל אִם הִפְלִה שָׁם אִשָּׁה נִפְל, וְאִין יְדוּעַ אִם הִפְלִה דְּבַר הַמְּטָמָא**

הכוכים. יוצא סך הכול שמונה עשרה אמות, והוסיפו שתי אמות מפני החשש שמא עמדה מערה אחת באלכסון. (15) כלומר, אף על פי שהן בשכונת לקברות, שהרי שכונת קברות ממש - טמאה. ורבינו לשיטתו, שמודדים מן האחרון (כסף משנה). (16) השערה מבוססת, שביית הקברות כאן.

**ד. הַעוֹבְדֵי פוֹכְבִים אִין לָהֶם טְמָאת קְבֵרוֹת. הוֹאִיל וְאִין מְטָמִין בְּאֵהָל, הָרִי הַנוֹגֵעַ בְּקַבְרֵן טְהוֹר, עַד שְׂגִיעַ בְּעֶזְמָה שֶׁל טְמָאָה או יִשְׁאַנָּה.**

**ה. מַת שֶׁחִפְרוּ<sup>17</sup> אִיבֵר שְׂאֵם יִנְטַל מִן הַחַי יְמוֹת - אִין לוֹ תְבוּסָה וְלֹא שְׂכוֹנַת קְבֵרוֹת. וּמִתִּים הַנִּמְצָאִים גְּלוּיִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה - אִין לָהֶם שְׂכוֹנַת קְבֵרוֹת וְלֹא תְבוּסָה, אָלָא מְלַקֵּט עֶצֶם עֶצֶם וְהַפֵּל טְהוֹר<sup>18</sup>. וְהַנִּקְבֵר שֶׁלֹּא בְרָשׁוּת - יֵשׁ לוֹ תְבוּסָה<sup>19</sup> וְאִין לוֹ שְׂכוֹנַת קְבֵרוֹת.**

(17) תוספתא אהלות פרק ט"ז הלכה ב: "והחסר אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות". (18) שם פרק ט"ז, משנה ה שנינו: "שדה שנחרגו בה הרוגים מלקט עצם והכול טהור". וסובר רבינו שהוא הדין למתים גלויים שמתו מיתה טבעית, כרב יהודה בניזר סד, ב "מצא פרט למצוי". [רבינו הביא דין הרוגים למעלה בהלכה ב להשמיענו, שאין דינם כהרוגי מלחמה שנקברים במקומם. וכאן משמיענו שגם במתים מיתה טבעית הדין כך, כדי שלא תטעה לומר, שרק הרוגים אין להם תבוסה מפני שחסר דמם, אבל מתים שלמים יש להם תבוסה]. (19) כרבי שמעון בן גמליאל בתוספתא שם הלכה ו נגד רבים. בכסף משנה מבאר שהכרעת רבינו היא על פי הכלל: "כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידון וראיה אחונה" והוסיף שגם בבדיקות הלכה כמותו. [ראה יד מלאכי אות כף, שהוכיח, שרבינו לא קיבל להלכה את הכלל הזה].

**ו. אֶחָד הַמוֹצֵא שְׁלֹשָׁה מַתִּים בְּדֶרֶךְ בְּתַחֲלָה<sup>20</sup>, או שֶׁמִּצָּא שְׁלֹשָׁה פוֹכִין או פוֹף וְנִקְיעַ<sup>21</sup> וּמְעָרָה<sup>22</sup> - הָרִי זֶה שְׂכוֹנַת קְבֵרוֹת. מִצָּא שְׂנִים וְאֶחָד הָרִי יְדוּעַ - יֵשׁ לָהֶם תְבוּסָה וְאִין לָהֶם שְׂכוֹנַת קְבֵרוֹת; שֶׁהַקָּבֵר הַיְדוּעַ אִינוּ עוֹשֶׂה שְׂכוֹנָה. וְלֹא אָמְרוּ אָלָא הַמוֹצֵא שְׁלֹשָׁה בְּתַחֲלָה הוּא שְׂצָרִיף בְּדִיקָה. פִּיצַד בּוֹדֵק הַעֲשָׂרִים אִמָּה שְׂאֲמַרְנוּ? חוֹפֵר עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְסֻלַּע או לְבַתוּלָה<sup>23</sup>, וְהִיא הַקֶּרְקַע שֶׁנִּרְאִית שְׂאִינָה עִבּוּדָה<sup>24</sup>. הַעֲמִיק אֶפְלוּ מֵאָה אִמָּה וּמִצָּא חֶרֶשׁ - הָרִי זֶה כְּבַתְחֻלָּה, וְצָרִיף לְהַעֲמִיק עַד שְׂגִיעַ לְבַתוּלָה. הַגִּיעַ לְמִים - הָרִי זֶה כְּבַתוּלָה.**

(20) שלא ידעו עליהם לפני כך. (21) חפירה בקרקע בניגוד לכוח שהוא חצוב בכותל מערה. (22) שמצא מת במערה עצמה. (23) דבר הנמצא במצבו הטבעי נקרא "בתולה". (24) שלא נחרשה מעולם.

**ז. אִינוּ צָרִיף לְחַפֵּר תְּלֵם אֶחָד מִתַּחֲלַת הַעֲשָׂרִים עַד**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעד מאה אמה מוליכה המחרישה את פירווי העצמות. (9) מאה באורך ומאה ברוחב. (10) רבינו לא ביאר דין מקום הקבר עצמו אחרי החרישה, אם הוא נשאר בטומאת החמורה הראשונה ומטמא באהל מדאורייתא או טמא מדרבנן מבית הפרס כולו. בתוספות כתובות כח, ב כתבו שגם מקום הקבר דינו כבית הפרס. אולם ברור, שאם היה "מושקע ברובדים ובאבנים" (ראה ה"א) לא יצא מטומאת קבר, שהרי המחרישה לא הזיזה את העצמות ממקומן.

ב. **כָּל הַמְרַבֵּעַ**,<sup>11</sup> **שֶׁהוּא בֵּית אֲרָבַעַת סָאִין**,<sup>12</sup> **הָרִי הוּא בֵּית הַפֶּרֶס**,<sup>13</sup> **וְעִפְרוֹ מְטַמֵּא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ**,<sup>14</sup> **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּאַהֲלָה**.<sup>15</sup> **וְכֵן הַמְּאַהֵּל עַל בֵּית הַפֶּרֶס הֵזָה - טְהוֹר.**

(11) מאה אמה באורך ומאה ברוחב, עושה מרובע של מאה על מאה. (12) שטח שזורעים בו ארבעה סאים. בעירובין (כג, ב) אמרו: "שיעור סאתים כחצר המשכן", וחצר המשכן היה מאה על חמשים, יוצא שבית סאה הוא חמשים על חמשים, ושטח של מאה על מאה יש בו ארבעה שטחים של חמשים על חמשים. (13) [מפרשי המשנה וכמה מגדולי האחרונים התלבטו בקביעת שטח בית הפרס, והאריכו בביאור במשנה ובבירור שיטת רבינו. ואלה הן מסקנותיו של הגאון בעל סדרי טהרות בפירושו למשנה שם: גזרו חכמים טומאת בית הפרס על שתי חרישות מן הקבר עד מרחק של מאה אמה. חרישה אחת ממזרח למערב (או ממערב למזרח), והשניה מדרום לצפון או בכיוון הפוך, וכשתרבע את השטח הנמצא בגבולות שני התלמים (החרישות), תקבל מרובע של מאה על מאה, שהוא בית ארבע סאים, ועל כל השטח הזה גזרו טומאת בית הפרס אם נחרש. אם האריך את החרישה - אפילו את הראשונה - יותר ממאה אמה אין העודף מטמא, מפני שהמחרישה אינה מוליכה את העצמות למרחק זה. החרישה השניה לרוחב מתחילה גם כן מן הקבר, ומה שאמרו (לקמן ה"ג) "וניער את המחרישה וכו' והשאר טהור", הכוונה אם המשיך וחרש מן המקום שניער ולא הוליך עמו את העפר שניער, אבל אם הוא מתחיל שנית מן הקבר הוא עושה בית הפרס. ומה שכתב רבינו: "כל המרובע וכו' הוא בית הפרס", המדובר כשנחרש החל מאחת משתי החרישות הראשונות, ואף-על-פי שאין בית פרס עושה בית פרס (לקמן ה"ז), זה נאמר בחרש מבית פרס למקום שמחוץ לגבולות המרובע הנחפס ע"י שתי החרישות, אבל המרובע שביניהן נתפס כבר כבית הפרס, ואין הכלל הזה חל עליו. כמה דברים אמורים כשנחרש, כאמור, אבל כל זמן שלא נחרש אין כל סיבה לטומאה. פירוש זה, שעליו אנו מסתמכים, מסלק כמעט כל הקושיות ואי-הבהירות שבהלכות סבוכות אלון. (14) למעלה פ"ב הט". (15) אם עפר זה האהיל על אדם וכלים.

ג. **הַתְּחִיל לְחַרְשׁוֹ**<sup>16</sup> **אֶת הַקֶּבֶר, וְהָיָה חוֹרְשׁוֹ וְהוֹלֵךְ, וְקָדַם שִׁיגְמֹר מְאֹה אִמָּה נִעַר אֶת הַמְּחַרְשֶׁה**<sup>17</sup> **אוֹ שֶׁהִטִּית<sup>18</sup> בְּסֵלַע אוֹ בְּגִדָּה**<sup>19</sup> **- עַד שֶׁשָּׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס בְּלִבָּד, וְהִשְׁאָר**<sup>20</sup> **טְהוֹר, שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו**

**אוֹ לֹא הִפִּילָה<sup>37</sup>, הוֹאֵל וְחִלְדָּה וּבְרִדְלָס מְצוּיִן שָׁם - הָרִי סָפְקוֹ טְהוֹר<sup>38</sup>.**

(36) שהרי הוחזקה שם טומאה ואין לטהר מפני הספק שמא אכלוהו החיות. (37) דבר המטמא, אלא שלפוחית מלאה מים או דם. (38) משום שיש כאן שני ספיקות להיות, שמא הפילה דבר שאינו מטמא ואם תימצא לומר דבר המטמא הפילה, שמא גררוהו חולדה וברדלס.

יב. **דָּבַר יְדוּעַ, שֶׁפָּל אֵלָיו הַטְּמָאוֹת<sup>39</sup> וְכִיּוּצָא בְּהֵן שֶׁהֵן מְשׁוּם סָפְק - הָרִי הֵן שֶׁל דְּבָרֵיהֶן<sup>40</sup>. וְאֵין טְמָא מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא מִי שֶׁנִּשְׁטַמָּא טְמָאת וְדָאי; אֲבָל כָּל הַסְּפָקוֹת, בֵּין בְּטְמָאוֹת בֵּין בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת בֵּין בְּעִרְוִית וּשְׂבָתוֹת - אֵין לָהֶם אֲלֵא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, [נֶאֱמַר עַל פִּי כֵן, דָּבַר שֶׁתִּיבִין עַל דְּוֹנוֹ כֶּרֶת - סָפְקוֹ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי הַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ תִּיב אֲשֶׁם תְּלָוִי]. כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיאָה וּבִכְמָה מְקוּמוֹת.**

(39) הכוונה לדינים השונים שנאמר עליהם "טמא מספק". (40) דברי חכמים וגזירותיהם. כלל זה אינו נוגע לדיני נפל האמורים למעלה בהלכה י"א, שהרי בדין הראשון כתב רבינו בפירוש "טמא דין תורה", והטעם, מפני שאין ספק מוציא מידי ודאי. ובדין השני טהור אפילו מדבריהם, מפני שהוא "ספק ספיקא".

~ יום שני א' כסלו ~

**פְּרָק עֲשִׂירִי**

(1) יבאר איזהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו, החורש קבר בשדה שאינה שלו, ואם הוא שותף או אריס או אפוטרופוס, בית הפרס למעלה ושדה טהור למטה ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהור, טהרת בית הפרס במעמד חכמים וכיצד מטהרין אותו.

א. **אֵיזוֹהוּ בֵּית הַפֶּרֶס? זֶה הַמָּקוֹם שֶׁנַּחֲרַשׁ בוֹ קֶבֶר. שֶׁהָרִי נִתְדַקְדַּקוּ<sup>3</sup> עֲצָמוֹת הַמֵּת בְּתוֹךְ הָעֵפֶר וְנִתְפָּרְסוּ<sup>4</sup> בְּכָל הַשָּׂדֶה, וְגִזְרוּ טְמָאָה עַל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁנַּחֲרַשׁ בָּהּ הַקֶּבֶר. אֶפְלוֹ חָרַשׁ עַל גְּבֵי הָאָרוֹן, וְאֶפְלוֹ הָיָה מְשֻׁקַּע בְּרוֹבְדִין<sup>5</sup> וּבְאֲבָנִים<sup>6</sup>, וְאֶפְלוֹ הָיָה עַל גְּבֵי הָאָרוֹן רוּם שְׁתֵּי קוֹמוֹת, הוֹאֵל וְחָרַשׁ עַל קֶבֶר - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס<sup>7</sup>. עַד כְּמָה הוּא נֶעֱשֶׂה בֵּית הַפֶּרֶס? מְאֹה אִמָּה<sup>8</sup> עַל מְאֹה אִמָּה<sup>9</sup> מְמָקוֹם הַקֶּבֶר<sup>10</sup>.**

(2) אהלות פי"ז מ"א. (3) נשברו לחלקים דקיקים. (4) נתפסטו. אונקלוס מתרגם את הכתוב (שמות מ, יט): "ויפרוש את האוהל", ופרס ית פרסא. ועל שם כך נקרא המקום "בית הפרס" (רבינו בפירושו למשנה. ורש"י נדה נז, א מפרש שבור ופרוס). (5) לוחות שיש שמניחים על הארון. (6) ולא נגעה המחרישה בעצמות המת. (7) השווה חכמים דין כל קבר שנחרש, כדי שלא יטעו וייטמאו (תוספתא אהלות פי"ז ה"א). (8) משנה שם. שיערו חכמים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הטומאה היא העצם שהולכה המחרישה, ומה ההבדל בין הובאה ע"י בעל השדה או ע"י אחר? ובתפארת ישראל שם, יכין אות כא, מבאר כוונת רבינו, שכל הגזירה היא מטעם קנס, מפני שחרש את הקבר וביזה את המת, ולא קנסו את בעל השדה על מעשהו של אדם אחר. [35] תוספתא שם ה"ג. [36] חוכר שדה לזורעה או לנוטעה על-מנת לקבל חלק מהיבול. [37] שם. [38] שחרש חמישים אמה בשדה עצמו, והמשיך עד מאה בשדה של חברו הגובל עם שדהו.

ו. עובד פוכבים שחרש<sup>39</sup> קבר בשרהו - אינו עושה בית הפרס, שאין בית פרס לעובדי פוכבים<sup>40</sup>.

[39] משנה שם. [40] לא גזרו עליהם. [רבינו בפירושו למשנה גורס: "שאינן בית פרס לכותיים (שומרונים)", ומפרש שהמשנה מנמקת במשפט זה למה אין בית פרס לגויים, ואומרת שהרי אפילו לכותיים אין בית פרס ומכלל-שכן לגויים].

ז. שדה<sup>41</sup> בית פרס למעלה ושדה טהורה למטה, ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהורה, אפלו היתה אדמה והלבינה<sup>42</sup> או לבנה והאדימה - טהורה; שאין בית פרס עושה בית פרס, ולא גזרו טמאה אלא על גוש כבדיתו<sup>43</sup>.

[41] שם משנה ד. [42] וברור שהגיעה לכאן האדמה משדה בית הפרס שאדמתו לבנה. [43] כמו שנבאר, ולא על אדמה שבאה אליו ממקום אחר.

ח. בית הפרס<sup>44</sup> הנה מתר לנטע בו כל נטע<sup>45</sup>, לפי שהשקשים יורדים למטה משלשה<sup>46</sup>, ולמטה משלשה בבית הפרס טהור, שהרי הקבר נפרס על פני השדה. אכל אין זורעין בתוכה אלא זרע הנקצר<sup>47</sup>. ואם זרע ועקר - צובר את גרנו בתוכו<sup>48</sup>, וכובר<sup>49</sup> את התבואה בשתי כברות<sup>50</sup>, ואת הקטניות בשלש כברות<sup>51</sup>, שמא יש בהן עצם פשעורה. ושורף את הקש ואת העצה<sup>52</sup> שם<sup>53</sup>. גזרה שמא יהיה בהן עצם פשעורה, ואם תתיר לו בהניה - מוציאו ומוכרו, ונמצא מרגיל<sup>54</sup> את הטמאה.

[44] שם פי"ח מ"ב. [45] אפילו אם דעתו לעקרו (סדרי טהרות). [46] טפחים. ואין לחשוש שתדבק בהם עצם כשעורה ותעלה בשעת עקירת העץ (ראה ראב"ד). [47] כגון חטה ושעורה, אבל לא ירקות הנעקרים, שמא תידבק עצם קטנה בשרשים ותעלה עמהם ותגרום לטומאה (ראה למעלה פי"ח ה"ג). [48] בתוך השדה, ואינו מוביל את התבואה לחצרו. [ויש לשאול, למה התירו לזרוע כל זרע בשדה שאבד בה קבר, הלא גם שם חששו שמא נדוש הקבר, ולפיכך עפרה מטמא (שם ה"א)? אולם אין הענינים דומים, שם מטמא מספק, ולפיכך לא גזרו על זרעים מפני החשש שמא תידבק עצם כשעורה, שהרי זה "ספק ספקא", אבל כאן ידוע שהקבר נחרש, ויש רק ספק אחד]. [49] מעביר דרך כברה. [50] לא אמר "פעמיים", משמע

במשוף המחרשה<sup>21</sup>. חרש כמו חמשים אמה או יותר וחזר וחרש<sup>22</sup> עד שהשלים המאה - הכל בית הפרס<sup>23</sup>. הנה חורש והולך חוץ למאה אמה - ממאה אמה ולחוץ טהור, שאין עצמות קבר מגיעות ליתר ממאה.

[16] שם מ"ב. [17] הפך את המחרישה בכוונה, ושפך את העפר שעליה. [18] המחרישה נתקלה בסלע ונשפך העפר. [19] מן הצד. [20] אם המשיך את החרישה. [21] ממקום הקבר, ואין חוששים שמא לא ניצר יפה ונשארה עצם כשעורה על המחרישה. [22] אחרי הפסק זמן מסוים, מבלי להוריד את העפר מן המחרישה או שהתחיל את החרישה השניה לפני המקום שהפסיק, ומתוך כך הולכה המחרישה את עפר הקבר (ראה תפארת ישראל, יכין אות טז). [23] שם.

ד. חזקת העצמות המכסות שהן של אדם, עד שיודע שהן של בהמה; וחזקת העצמות<sup>24</sup> המגלות שהן של בהמה, עד שיודע שהן של אדם<sup>25</sup>. הנה שם חריץ מלא עצמות אדם<sup>26</sup>, או שהיו עצמות אדם צבורות על גבי קרקע, וחרש עצמות אלו עם השדה, או שחרש שדה שאבד בה [או שנמצא בה] קבר<sup>27</sup> - הרי זה אינו עושה בית הפרס; שלא גזרו טמאה<sup>28</sup> אלא על שדה שנגחרש בה קבר ודאי<sup>29</sup>. וכן החורש את המת<sup>30</sup> בשדה - אינו עושה בית הפרס; שכל אלו<sup>31</sup> דבר שאינו מצוי הוא, ולא גזרו אלא בקבר שנגחרש שהוא דבר המצוי<sup>32</sup>.

[24] תוספתא אהלות פי"ז ה"ב. [25] מפני כבוד המת מכסים את עצמותיו, אבל לא נהגו לכסות עצמות בהמות וחיות. [26] משנה ג שם. [27] בחלק השדה שלא נחרש, ויש לחשוש שהיה שם עוד קבר ונחרש (רבינו בפירושו למשנה שם, והר"ש פירש אחרת). [28] זה נימוק לאבד או נמצא קבר. [29] גם בשדה שאבד בו קבר, המדובר כשלא נחרש כל השדה, ואפשר שמקום הקבר לא נחרש. [30] תוספתא שם ה"א. [31] פירוש, חריץ מלא עצמות, עצמות צבורות ומת בשדה. [32] חכמים לא גזרו אלא על מקרים שכיחים, ואין הדבר שכיח שאדם יחרוש עצמות אדם גלויות או גוף מת.

ה. החורש<sup>33</sup> את הקבר בשדה שאינה שלו - אינו עושה בית הפרס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו<sup>34</sup>. אפלו שתף<sup>35</sup> או ארס<sup>36</sup> או אפוטרופוס אינו עושה בית הפרס. חרש קבר בשדה שלו ושל חברו<sup>37</sup> באחד<sup>38</sup> - שלו עושה בית הפרס, ושל חברו אינו עושה בית הפרס.

[33] משנה ג שם. [34] כלל זה נאמר אמנם בחולין (מ, ב) בשוחט בהמת חברו לעבודה-זרה. [לכאורה אין לדמות לזה את הנידון כאן, שהרי שם המחשבה אוסרת, ואין מחשבתו של אדם מועילה בדבר שאינו שלו. אבל כאן גורם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של הרוכב. והמדובר כשבגדים מפסיקים בין הרוכב והנוכח ולא נגע בגופו, שהרי הנרכב טמא טומאת שבעה, ומטמא את הנוגע בו טומאת ערב (תוי"ט שם). (65) שמא התנדנד ולא הרגיש. (66) אדם חלש. (67) בבא מציעא קה, ב. (68) שם. (69) שהרי מכוח כוברו וזה העצם ממקומה.

**יב. המטהר בית הפרס צריך לטהרו במעמד שני תלמידי חכמים<sup>70</sup>. וכיצד מטהרין אותו? <sup>71</sup> פוגס את כל העפר שהוא יכול להסיטו<sup>72</sup> מעל כל פני השדה ונותנו לתוך כברה שנקביה דקין, וממחה<sup>73</sup> ומוציא כל עצם כשעורה הנמצא שם, ויטהר<sup>74</sup>. וכן אם נתן<sup>75</sup> על גביו שלשה טפחים<sup>76</sup> עפר ממקום אחר, או שנטל מעל כל פניו שלשה טפחים - הרי זה טהור. נטל מחציו אחד שלשה טפחים ונתן על חציו האחר שלשה טפחים - הרי זה טהור. נטל מעל פניו טפח ומחצה ונתן עליה טפח ומחצה עפר ממקום אחר - לא עשה כלום. וכן אם עזקו<sup>77</sup> ובדק<sup>78</sup> בשעת עזוק מלמטה ומלמעלה - לא עשה כלום. וצפו באבנים שאינן מתנדנדין<sup>79</sup> מהלוך אדם - הרי זה טהור.**

(70) תוספתא שם פי"ז ה"ו. (71) משנה שם פי"ח ד. (72) שיכול להיזוז כשידרוס עליו. (73) מפרר את גושי העפר. (74) ואינו צריך להרחיק את העפר הזה ממקומו. (ראה השלמות). (75) משנה שם. (76) ואין בית הפרס מטמא למטה מג' טפחים. (77) הסיר את האבנים הפזורות באדמה, כדי לשפר יניקת השרשים, מלשון "ויעזקוהו" (ישעיה ה, ב). (78) מפני שעיקר כוונתו היא לטובת האילנות, אפשר שלא בדק יפה. (79) מפני כוודן. ובדפוס רומי ר"מ: מתנדנדין.

## ~ יום שלישי ב' כסלו ~

### פרק אחד עשרי

1) יבאר דין אוויר ארץ העמים אם מטמא בטומאת עפרה, עפר חוצה לארץ ועפר בית הפרס שבא בירק וכל הדברים הבאים בחוצה לארץ, המהלך בארץ העמים והנכנס ביניהם מקום טמא, מקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, תרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור עמים, מדור גויים שהיה בו עבד מישראל או אשה או קטן. והמקומות שלא גזרו עליהם, חצר שהיא טמאה משום מדור עמים, עירות המובלעות בארץ ישראל.

א. ארץ העמים<sup>2</sup> - בתחלה גזרו על גושה<sup>3</sup> בלבד בבית הפרס, ולא היו מטמאים אלא המהלך בה או נוגע או נושא מעפרה. חזרו וגזרו על אוירה<sup>4</sup> שיטמא ואף על פי שלא נגע ולא נשא, אלא פיון שהכניס ראשו ורבו לאויר ארץ העמים נטמא. וכן כלי חרש<sup>5</sup> שהכניס אוירו<sup>6</sup> לארץ העמים, ושאף פלים שהכניס רפם<sup>7</sup> לאויר ארץ העמים - נטמאו<sup>8</sup>.

מזה, שהמדובר בכברות שאינן דומות זו לזו, אלא באחת חורים דקים ובשניה גסים, שעל-ידי-זה מתפורר העפר שנדבק בגרעינים (תפארת ישראל). (51) בשרשי קטניות נדבקים יותר גושי עפר מביבלי תבואה. (52) קש של קטנית. (53) בשדה. (54) גורם להתפשטות הטומאה. והתבואה והקטנית טהורות מפני שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואחרי שנתלשו אינן מקבלות טומאה עד שיוכשרו (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

**ט. שדה שהחזקה<sup>55</sup> שהיא בית הפרס, אפלו היא בית ארבעה פורין<sup>56</sup>, ואפלו משוכה ממקום הטיט הרף שאינו נחרש ולא נעשה בית הפרס, ואפלו שדה טהורה<sup>57</sup> מקפת אותה מארבע רוחותיה - הרי היא בחזקתה<sup>58</sup>.**

(55) תוספתא אהלות פי"ז, ה"ד. (56) כור מחזיק שלושים סאה. והטעם, שמא נחרשו בו כמה קברים (זר זהב על התוספתא). (57) שנבדקה ולא נמצאה בה טומאה. (58) דינה ככל בית הפרס.

י. מצא<sup>59</sup> שדה מצינת ואין יודע מה טיבה<sup>60</sup>: אם יש בה אילן - בידוע שנהרש קבר בתוכה; אין בה אילן - בידוע שאבד קבר בתוכה, כמו שבארנו. והוא שיהיה באתו מקום זקן או תלמיד חכם<sup>61</sup>; שאין כל אדם בקי אין כף ויודעין שמתר לנטע בזו ואסור לנטע באחרת.

(59) תוספתא שם הי"ב. (60) הלכה זו עצמה כתובה למעלה בפ"ח ה", ושם ביארנוה. ונכפלה כאן מפני הסיוע: "והוא שיהיה וכו'". (61) בתוספתא שם מסיים ר' יהודה: "במה דברים אמורים, בזמן שיש שם זקן (חכם) אחד או תלמיד חכם אחד, שאין כל אדם בקי אין בכך". ואם אין שם חכם, יש לחשוש שלא ידעו שאסור לנטע בשדה שאבד בה קבר. ופסק רבינו כמותו, כי כלל הוא בידינו, שכל מקום שאמר ר' יהודה "במה דברים אמורים" אינו חולק על דברי חכמים אלא בא לפרשם.

יא. המהלך<sup>62</sup> בבית הפרס על גבי אבנים שאין מתנדנדין תחת רגלי אדם בשעה שמהלך עליהן, או שנקנס לה והוא רוכב על גבי אדם ובהמה שפתיחן יפה<sup>63</sup> - הרי זה טהור<sup>64</sup>. אבל אם הלך על גבי אבנים שמוזעזעין בשעת הלוך, אף על פי ששומר<sup>65</sup> ולא נתנדנד - הרי זה טמא כמי שהלך על העפר עצמו. וכן אם הלך על גבי אדם שפתיחו רע<sup>66</sup> עד שתהיינה ארכבותיו נוקשות זו לזו<sup>67</sup> ושוקיו מרעידות כשהוא נושא, או על גבי בהמה שפתיחה רע עד שתטיל גללים בשעת רכיבה<sup>68</sup> - הרי זה טמא וכאלו הלך ברגליו<sup>69</sup>.

(62) משנה אהלות פי"ח, ג. (63) חזקים, ואינם מתנועעים מכובד המשא שעליהם. (64) שאפילו אם הזיזה הבהמה או האדם הנרכב עצם כשעורה, אין ההיסט הזה בא מכוחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבָנֵי פְהָגִים גְּדוּלִים, וְהָיוּ בְּהֵן פְּסָאָה וּכְסָאָתִים  
חֻתְמוֹת<sup>24</sup>, וְלֹא חֲשׂוּ לְהֵן מְשׁוּם טְמֵאָה, לְפִי שְׁלֹא  
הָיָה בְּחֻתְמָם מֵהֵן<sup>25</sup> כְּחֻתְמֵי הַמְרָצוּפִין.

(15) בהלכה א. (16) שם מ"ה. ופירש רבינו: "כמו נודים (נודות) מעור, ישימו בהם עוברי אורח (הולכי דרכים) בגדיהם וכליהם, ינעלו אותם ויחתמו אותם כחותם מטיט". (17) גודל החותם. (18) כדור חוטים העומד לאריגה. (19) עושי שקים. חוטים שאורגים מהם שקים, והם יותר עבים מחוטי שתי או ערב של בגדים, ומתוך כך גם הפיקה של סקאים יותר גדולה (בכורות כב, א). (20) שהובא מחוץ לארץ. (21) כחכמים. (22) כלומר, אפילו אם הדביק יחד את הגושים הקטנים, ויצא גוש כשיעור - אינו מטמא (ראה משנה אהלות פי"ג, בדין לבינה). (23) שם. (24) בכלול יחד היה שיעור גדול כזה. (25) לא היה ביניהם אף אחד כחותם המרצופים.

ד. הַמְבִיֵּא<sup>26</sup> תַּנּוּרִים וּסְפָלִים<sup>27</sup> וְכִלֵּי הָרֶשֶׁת<sup>28</sup> מִחוּצָה  
לְאֶרֶץ: עַד שְׁלֹא הִסְקוּ<sup>29</sup> - טְמֵאִים מְשׁוּם אֶרֶץ  
הָעַמִּים<sup>30</sup>; מִשֶּׁהִסְקוּ - טְמֵאִים מְשׁוּם פְּלֵי חָרָס  
שֶׁנִּטְמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים<sup>31</sup>, שְׁאִינוּ מְטַמְּא אָדָם וְכִלִּים,  
כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְזָנוּ<sup>32</sup>.

(26) תוספתא, שם פי"ז ה"ז. (27) של חרס. (28) כלים קטנים, כגון צלחות וקדירות. (29) לפי שנשרפו ונתקשו אינם ראויים להשתמש בהם. (30) דינם כגושי עפר, ומטמאים אדם וכלים במגע ובמשא. (31) אחרי שנשרפו אין עליהם דין עפר אלא דין כלים, ואינם טמאים מחמת עצמם אלא מפני שנגעו בעפר ארץ הגויים. ואם הוסקו בארץ ישראל ולא נגעו בעפר ארץ הגויים אחרי ההסקה - טהורים (משנה-למלך). (32) למעלה פ"ה ה"י, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לעולם ואינו מטמא אדם וכלים. ה'תוספתא' מסיימת: "נמצאת אומר, בשעה שהן טמאים משום ארץ העמים - טהורים משום כלי חרס, ובשעה שהן טמאים משום כלי חרס - טהורים משום ארץ העמים".

ה. הַמְהַלֵּךְ<sup>33</sup> בְּאֶרֶץ הָעַמִּים בְּהָרִים וּבְסַלְעִים -  
טְמֵא<sup>34</sup> טְמֵאָת שְׂבָעָה; בְּיָם וּבְמִקּוֹם שֶׁהָיָה עוֹלָה  
בְּזַעֲפִין<sup>35</sup> - טְהוֹר מְשׁוּם נִגְעַע בְּאֶרֶץ הָעַמִּים<sup>36</sup> וְטְמֵא  
מְשׁוּם אֶרֶץ<sup>37</sup>. הַנִּכְנָס<sup>38</sup> לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשָׂדֵה<sup>39</sup> תְּבָה  
וּמִגְדָּל<sup>40</sup> הַפּוֹרְחִין<sup>41</sup> בְּאֶרֶץ - טְמֵא<sup>42</sup>; שְׂאֵהָל זְרוּק<sup>43</sup>  
אִינוֹ קְרוִי אֵהָל<sup>44</sup>.

(33) משנה, שם פי"ח, ו. (34) אף-על-פי שאין קוברים שם מתים - טמא, משום שמשתפכת שם לפעמים אדמת ארץ הגויים (רבינו בפירושו, שם). (35) כשהים סוער מאוד, עולים שם הגלים, וכשנח מזעפו מתגלה המקום הזה. (36) מפני שאין קוברים שם מתים, וגלי הים הסוערים שוטפים את העפר שהשתפך שם. (37) טומאה קלה שהיא טומאת יום אחד, ובלי הזאת מי פרה אדומה (ראה למעלה ה"ב). במשנה כתוב סתם "טהור", ורבינו מפרש טהור מטומאת הגוש אבל טמא טומאת אור (ראה משנה-למלך

### נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ -

"אֶרֶץ הָעַמִּים - בְּתַחֲלָה גִּזְרוּ עַל גּוֹשָׁה... חָרוּ וְגִזְרוּ עַל אֹרֶיָה  
שְׁטֵמָא כו".

בעניין זה מודגשת מעלתה של ארץ ישראל כיתרון האור מן החושך, ולמעלה מזה כתב הרמב"ם בסוף הפרק "חזקת דרכים של עולי בבל טהורות אע"פ שהן מובלעות בארץ העכו"ם", שאפילו ההליכה לארץ ישראל פועלת טהרה גם בדרכים שמובלעות בארץ העכו"ם, והטהרה בחזקתה לאחרי מאות שנים!.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 280 הערה 9 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) בשבת טו, א - מנו טומאת ארץ הגויים בין שמונה-עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית-שמאי על בית-הלל. (3) עפר מגובש, ושיעורו מבואר לקמן ה"ג, אבל עפר מפורר לגרגירים קטנים - אינו מטמא. (4) שם עמוד ב. ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג ה"ב) שארץ הגויים אינה מטמאה באוהל, הכוונה כשהביא לארץ ישראל גוש עפר מארץ הגויים, ראה 'תוספות' שם ד"ה וואוירא. (5) שטמא מאויר תוכו בלבד. (6) אפילו לא הכניס רובו של הכלי (7) ולמה כלי חרס טמא אף כשהכניס מקצתו? מפני שהאוויר מתערב, משא"כ בשאר כלים. (8) תוספתא, אהלות פי"ח ה"ב. ולמה גזרו טומאה על ארץ הגויים? רבינו (בפירושו למשנה, אהלות פ"ב מ"ג) כתב, מפני שהגויים קוברים מתיהם בכל מקום שהוא, ואינם מייחדים מקומות לבתי קברות (ראה משנה-למלך).

ב. טְמֵאָת אֹרֶיָה אֶרֶץ הָעַמִּים לֹא עֲשׂוֹ אֹתָהּ פְּטֵמָתָה  
עֶפְרָה, אֲלֵא קְלָה הִיא מִמֶּנָּה<sup>9</sup>: שְׁעַל טְמֵאָת עֶפְרָה  
שׁוֹרְפִין תְּרוּמוֹת וְקִדְשִׁים, וְהַמְתַּטְמָא בְּגוֹשָׁה<sup>10</sup> -  
טְמֵא טְמֵאָת שְׂבָעָה וְצָרִיף הָיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי<sup>11</sup>;  
אֲבָל הַנִּטְמָא בְּאֶרֶץ - אֵין צָרִיף הָיָה שְׁלִישִׁי  
וּשְׁבִיעִי אֲלֵא טְבִילָה<sup>12</sup> וְהָעֵרֵב שְׁמִשׁ<sup>13</sup>, וְכֵן תְּרוּמָה  
וְקִדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ מִחֻתְמֵי אֹרֶיָה - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין  
וְלֹא שׁוֹרְפִין<sup>14</sup>.

(9) שם "על גושה לשרוף, ועל אורה לתלות". (10) כשנשא עפרה. (11) ככל טמא טומאת מת (נזיר נד, א ר"ב). (12) אפילו ביום טומאתו. (13) שקיעת החמה, ולפני שקיעתה נקרא "טבול יום" שדיניו מבוארים במקומם. (14) ומניחים אותם עד שירקבו מאליהם.

ג. עֶפְרָה אֶרֶץ הָעַמִּים וְעֶפְרָה בֵּית הַפָּרָס מְטַמְּאִין בְּמַגַּע  
וּבְמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְזָנוּ<sup>15</sup>. וְכִמְהָ שְׁעוֹרֵן? כְּחֻתְמֵי  
הַמְרָצוּפִין<sup>16</sup>, וְהוּא<sup>17</sup> כְּפִקְהָ<sup>18</sup> גְּדוּלָה שֶׁל סְקָאִין<sup>19</sup>.  
עֶפְרָה בֵּית הַפָּרָס וְעֶפְרָה חוּצָה לְאֶרֶץ שְׂבָא בְּיָרֵק<sup>20</sup>: אִם  
יֵשׁ בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּחֻתְמֵי הַמְרָצוּפִין - מְטַמְּא, וְאִם  
לֹא - אִינוּ מְצַטְרְף<sup>21</sup>; שְׁלֹא גִזְרוּ אֲלֵא עַל גּוֹשׁ  
כְּבִרְתָּו<sup>22</sup>. מְעַשֶּׂה<sup>23</sup> שֶׁהָיוּ אֶגְרוֹת בְּאוֹת מִחוּצָה לְאֶרֶץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

55) שאינו מוליד. 56) שאין עמה איש. 57) בגיל נמוך מזה אינו עושה מדור. ולא נתבאר מה בינו לבין סריס. ואולי, סריס גדול אפשר להחליפו באדם בריא.

ט. מדור<sup>58</sup> עובדי פוככים שהיה בו עבד (מישראל)<sup>59</sup> או אשה או קטן בן תשע משמרין אותו שלא יקברו שם גפול - אינו צריך בדיקה<sup>60</sup>. ואת מה הן בודקין? <sup>61</sup> את הביבין<sup>62</sup> העמקים<sup>63</sup> ואת המים הסרוחין<sup>64</sup>. וכל מקום שהתזיר והחלדה יכולין להוליך משם<sup>65</sup> הגפול - אינו צריך בדיקה, מפני שהן גוררין אותם משם. מדור העובדי פוככים שחרב - הרי הוא בטמאתו עד שיפדק<sup>66</sup>.

58) שם. 59) יש לקיים את הגירסה עבד "מישראל" (וכן הגירסה בכת"י יתמן, ובדפוס רומא), והכוונה לעבד גוי שנמכר לישראל ומל וטבל לשם עבדות והוא חייב במצוות שהאשה חייבת בהן, והאמינוהו חכמים באיסורי דרבנן (בפסחים ד, ב אמרו: "הימנוהו רבנן בדרבנן"). וכן פירשו הרא"ש והר"ש במשנה, שהכוונה לעבד גוי שרבו ישראל. 60) תוספתא, שם. שיערו חכמים שקטן בן תשע אפשר לסמוך על שמירתו, אבל לא על קטן למטה מגיל זה. 61) שם מ"ח. 62) תעלות הביוב. 63) אבל שאינם עמוקים, אפשר לראות את הנמצא בהם בלי בדיקת קפדנית. 64) המכונסים בבורות וכדומה. 65) בית-הלל במשנה, שם. ויש גורסים במשנה: חזיר וחולדה וברדלס, וכן בגמרא נדה טו, ב "שחולדה וברדלס מצויין שם", וברור שהוא הדין לכל חיה אוכלת נבילות. ואין בדין זה ניגוד לבור שמטילים לתוכו נפלים, שמטמא באוהל מדין תורה אפילו אם חולדה וברדלס מצויים שם (למעלה פ"ט הי"א), מפני ששם ידוע ודאי שהיתה טומאה בבור זה, והגיריה היא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כאן גזרו חכמים טומאה מפני הספק, שמא קברו נפלים, ולפיכך סומכים על גיריה. 66) תוספתא שם ה"ו. מדובר כשאין חזיר וחולדה מצויים שם. במ"ט שם, אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עיר של גויים שחרבה, אין בה משום מדור גויים". ורבינו בפירושו שם, מסיים: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

י. האצטונניות<sup>67</sup> - אין בהן משום מדור עובדי פוככים, לפי שהיא גלויה ואין בה מקום להטמין הנפלים. ועשרה מקומות<sup>68</sup> אין בהם משום מדור עובדי פוככים. לפי שאין דירתן קבועה<sup>69</sup>, לא גזרו עליהן טמאה. ואלו הן העשרה מקומות: אהלי הערביים, והספנות<sup>70</sup>, והצריפין<sup>71</sup>, והברגנין<sup>72</sup>, והתקרה שעל גבי העמודים ואין לה דפנות, והן פתי הקנין<sup>73</sup>, ובית שער<sup>74</sup>, ואוירה של חצר<sup>75</sup>, והמרחץ, ומקום שעושין בו החצים וכלי המלקמה, ומקום הלגיונות<sup>76</sup>.

67) שם מ"ט. מקום ברשות הרבים על יד הבית, ויש עליו תקרה סמוכה על עמודים ואין לו כתלים. 68) שם.

ה"ג, ד"ה תנן). 38) גיטין ח, ב. 39) מרכבה הנישאת בידי אדם או על גבי בהמה (ויש מפרשים - עגלה מיוחדת לנשים). 40) ארגז גדול עשוי בתבנית מגדל. 41) כלומר, שאינם עומדים על הקרקע אלא נישאים באויר. 42) טומאת אויר. (וראה לחם-משנה הל' נזירות פ"ז ה"ג, שצידד לפרש "טמא" משום גושה). 43) אוהל שאינו קבוע בקרקע אלא מיטלטל ממקום למקום. 44) ואינו מפסיק. פסק כרבי שם. מדובר כשהם סתומים מכל צדיהם. אבל אם הם פתוחים, נטמא האדם טומאת אויר, אפילו לדעת האומרים אוהל זרוק נקרא אוהל (לחם-משנה שם, ומשנה-למלך כאן).

ו. סוּרְיָא<sup>45</sup> - עפרה טמא פחוּצה לארץ, ואוירה טהור. לא גזרו על אוירה. לפיכך, אם היתה סמוכה<sup>46</sup> לארץ ישראל שפה בשפה ולא היה מפסיק ביניהן לא ארץ העמים ולא בית הקברות ולא בית הפרס<sup>47</sup> - הרי זה יכול להפגס לה בטהרה בשדה תבה ומגדל, והוא שלא יגע בגוישה. וכן ארץ העמים<sup>48</sup> הסמוכה לארץ ישראל ואין ביניהן מקום טמא - הרי זו נבדקת<sup>49</sup> וטהורה<sup>50</sup>.

45) גיטין, שם. 46) אהלות שם מ"ז. 47) כלומר, שדה שאבד בו קבר, אבל נחרש בו קבר אינו חשוב הפסק, שהרי אינו מטמא באוהל (כסף-משנה). [באהלות שם מ"א ומ"ב, קראו "בית הפרס" לשדה שאבד בו קבר]. 48) תוספתא שם ה"א. 49) צריכה בדיקה שמא יש קבר במקום שהוא רוצה ללכת בו (ראה למעלה ה"א). 50) שלא גזרו על אויר ארץ הגויים הסמוכה לארץ ישראל.

ז. מקום<sup>51</sup> ששכנו בו עובדי פוככים בארץ ישראל - הרי זה מטמא בארץ העמים עד שיפדק, שטמא קברו בו נפלים.

51) אהלות פ"ח מ"ז.

ח. ותרומה<sup>52</sup> וקדשים שנטמאו מחמת מדור העובדי פוככים - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. וכמה ישהו במקום ויהיה צריך בדיקה? ארבעים יום, פדי שתתעבר אשה ותפיל גפול שטמא<sup>53</sup>. אפלו איש שאין עמו אשה, אם שהה ארבעים יום - מדורו טמא עד שיפדק. גזרה משום מדור שתהיה בו אשה. אפלו עבד<sup>54</sup> וסריס<sup>55</sup> או אשה<sup>56</sup> או קטן בן תשע שנים ויום אחד<sup>57</sup> עושה מדור העובדי פוככים.

52) תוספתא שם ה"ג, כתנא-קמא. 53) צורת הוולד נגמרת ארבעים יום אחרי הבעילה, ולפני כן אין עליו תורת וולד (ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"ב). ולא החמירו חכמים לגזור טומאה מפני החשש שמא באה האשה לשם כשהיא מעוברת. 54) גוי, שגם רבו גוי, ואין עמו אשה. ומשמיענו, שלא תאמר שעליו לא גזרו מפני שאימת רבו עליו ולא יכנס זונה לביתו (תפארת ישראל' שם, בועז יא).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פִּיצֵד? פְּזִית מִן הַמֵּת מִנְחָ לְאֹרֵי<sup>4</sup> וּבְצֵדוֹ פְּלִים, כַּגֹּן מִחֻטִּין וְצִנּוּרוֹת<sup>5</sup> וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְאֵינֶן נֹגְעִים בְּטַמְאָה, אִם הָאֱהִיל עֲלֵיהֶן אֵהָל שְׂישׁ בּוֹ טַפַּח עַל טַפַּח וְהָיָה גְבוּהָ מְעַל הָאָרֶץ טַפַּח - הֲרֵי זֶה מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה לְפְלִים וְטַמְאִין. הֵיוּ פְּלִים אַחֲרֵים עַל גְּבֵי אֵהָל זֶה שְׂישׁ בּוֹ טַפַּח עַל טַפַּח - הֲרֵי הֵן טְהוּרִין, מִפְּנֵי שְׁהֵאָהָל חוּצָין בֵּינֵם וּבֵין הַטְּמָאָה. הֵנָּה לְמִדְתָּהּ, שֶׁכֶּשֶׁם שְׁהֵאָהָל מִטַּמְאָה כָּל שִׁתְּחַתִּיו, מְצִיל כָּל שְׁחוּצָה לוֹ, וְחוּצָין בֵּין הַטְּמָאָה וּבֵין פְּלִים שְׁעַל גְּבֵיו. וְכֵן אִם הֵיטָה הַטְּמָאָה עַל גְּבֵיו וְכָלִים תִּחְתִּיו - הַפְּלִים טְהוּרִין; שְׁהֵאָהָל חוּצָין בְּפְנֵי הַטְּמָאָה. הָיָה הָאֵהָל פְּחוֹת מְרוֹם טַפַּח, אוֹ פְּחוֹת מִטַּפַּח עַל טַפַּח אַף עַל פִּי שְׁהוּא גְבוּהָ פְּמָה טַפַּחִים - הַפְּלִים שֶׁבְּצֵד הַטְּמָאָה טְהוּרִים<sup>6</sup>; וְכָלִים שְׁלֹמְעֵלָה מֵאֵהָל זֶה - כָּל שֶׁפִּנְגְּד הַטְּמָאָה טַמְאָה, מִפְּנֵי שְׁהֵאָהָלוֹ עַל הַטְּמָאָה וְאֵין שָׁם אֵהָל לְחוּץ בְּפְנֵי הַטְּמָאָה. וְכֵן אִם הֵיטָה טַמְאָה עַל גְּבֵי אֵהָל זֶה וְכָלִים תִּחְתִּיו - כָּל שֶׁפִּנְגְּד הַטְּמָאָה טַמְאָה, שְׁהָרֵי הָאֱהִילָה עֲלֵיהֶן וְאֵין שָׁם אֵהָל שְׂחִיץ בְּפְנֵי הַטְּמָאָה. שֶׁכָּל פְּחוֹת מְרוֹם טַפַּח פִּנְגְּיָעָה הוּא חֲשׁוּב<sup>7</sup>, וְטַמְאָה שִׁתְּחַתִּיו טַמְאָה רְצוּצָה הִיא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה הָאֵהָל אָדָם אוֹ פְּלִים; אֲבָל אָדָם אוֹ פְּלִים שֶׁנְּעֻשׂוּ אֵהָל עַל הַטְּמָאָה, בֵּין שְׁהֵיוּ הֵן עֲצֻמֵּן אֵהָל בֵּין שְׁהֵיוּ עֲמוּדֵי הָאֵהָל, אֲפִלוּ הֵיוּ פְּלִים שְׂאִין מְקַבְּלִין טַמְאָה כָּל עֵקֶר<sup>8</sup> - הֲרֵי אֵלוֹ מְבִיאִין אֶת הַטְּמָאָה, וְאֵינֶן חוּצָצִין בְּפְנֵי הַטְּמָאָה. פִּיצֵד? לוֹיֵחַ שְׁהָיָה מִנְחָ עַל גְּבֵי אַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל גְּבֵי אַרְבָּעָה פְּלִים, אֲפִלוּ כָּלֵי אֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מְפְלִים שְׂאִין לְמִינֵן טַמְאָה, וְאֵין צְרִיף לֹאמַר אִם הָיָה מִנְחָ עַל אַרְבָּעָה שְׁפוּדִין אוֹ אַרְבָּעָה קְנִים שֶׁגְּבוּהֵין טַפַּח, וְהֵיטָה טַמְאָה וְכָלִים תִּחְתִּיו - הַפְּלִים טַמְאִים<sup>9</sup>. וְאִם הֵיוּ פְּלִים עַל גְּבֵיו, אֲפִלוּ שְׁלֹא פִּנְגְּד הַטְּמָאָה - טַמְאִים<sup>10</sup>. וְאִם הֵיטָה טַמְאָה עַל גְּבֵי לוֹיֵחַ תִּחְתִּיו - כָּל פְּלִים שִׁתְּחַת הַלוֹיֵחַ טַמְאִין. אֲבָל אִם הַלוֹיֵחַ הָיָה מִנְחָ עַל גְּבֵי אַרְבָּע אֲבָנִים אוֹ עַל גְּבֵי בְּהֵמָה וְחִיָּה<sup>11</sup>, וְהֵיטָה טַמְאָה תִּחְתִּיו - הֲרֵי הַפְּלִים שְׁעַל גְּבֵיו טְהוּרִין.

(2) כלומר, צריך שיהיה טפח באורך וטפח ברוחב, ואם מצד אחד הוא פחות מטפח אף על פי שהשני הוא יותר מטפח ומשלים את החסר, אינו אוהל. (3) אוויר פנוי על גבי הטומאה. (4) לא קבור. (5) וויים דקים עקומים. מפני שהמדובר בשטח קטן נותן רבינו דוגמאות של כלים זעירים. (6) שהרי לא נגעו בה וגם לא היו באוהל המת. (7) כאילו נוגע השטח העליון בשטח התחתון ואין אוהל כלל. (8) כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. (9) שהרי הלווח האהיל על המת ועליהם. (10) כאילו היו תחת הלווח, כי הלווח מונח על אדם וכלים אינו חוצץ. (11) חיות.

(69) ואין קוברים שם נפלים. (70) בנין עראי בשביל שומרי פירות. (71) אוהל עשוי ממין גומא שנקרא "צריפא" (רבינו בפירושו למשנה) ואין להם גג, אלא הקירות משתפעים כלפי מעלה עד שנוגעים זה בזה. (72) סוכות שמכניסים שם את הפירות. (73) במשנה: "אלקטיות". (74) לפני פתח החצר היו בונים חדר קטן שיושב בו שומר החצר והוא פתוח לרשות הרבים. (75) פירוש, השטח הבלתי מקורה שבחצר (דוגמה תמצא למעלה פ"ו ה"ט) והגוי דר שם. ראה להלן אות עו. (76) מקום מריצות הפרשים (רבינו, שם).

יא. הַחֲנוּת<sup>77</sup> - אֵין בָּהּ מְשׁוּם מְדוֹר עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים, אֲלֹא אִם כֵּן הָיָה דָר בְּתוֹכָהּ. חֲצֵר שְׁהִיא טַמְאָה<sup>78</sup> מְשׁוּם מְדוֹר הַעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים - הֲרֵי בֵית שְׁעַר שְׁלָה וְאֹרֵי<sup>79</sup> טַמְאִין כְּמוֹהָ. וְאֵין מְדוֹר הַעוֹבְדֵי פּוֹכְבִים<sup>80</sup> וְלֹא בֵית הַפֶּרֶס בְּחוּצָה לְאָרְץ<sup>81</sup>.

(77) תוספתא שם פ"ח ה"ו. (78) כגון שדר בשטח המקורה. (79) טמא גם השטח שאינו מקורה. ונראה שלפירוש זה התכוון הר"י קורקוס (ראה כסף-משנה שפירש אחרת, וקשה מאוד ליישב לשונו של רבינו לפי פירושו). (80) שם. (81) פירוש, בעיירות המובלעות בארץ ישראל (ראה ההלכה הבאה), שלא גזרו עליהן טומאת ארץ הגויים, אבל בלתי מובלעות טמאות משום ארץ העמים, שטומאתה חמורה ממדורות גויים (ר"י קורקוס, מובא בכסף-משנה כאן).

יב. עֵירוֹת<sup>82</sup> הַמְבֻלְעוֹת<sup>83</sup> בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, כַּגֹּן סִיסִית וְחִבְרוֹתֵיהָ, [אַשְׁקֹלוֹן וְחִבְרוֹתֵיהָ], אַף עַל פִּי שֶׁפְּטוּרוֹת מִן הַמְעֻשְׂרוֹת וּמִן הַשְּׂבִיעִית<sup>84</sup> - אֵין בֵּהֶן מְשׁוּם אָרֶץ הַעַמִּים. וְחֻזְקַת דְּרָכִים שֶׁל עוֹלֵי בְּכָל טְהוּרוֹת<sup>85</sup>, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבֻלְעוֹת בְּאָרֶץ הַעַמִּים.

(82) שם ה"ג. (83) מוקפות ארץ ישראל משלושה צדדים, והן אדמת חוץ לארץ. (84) פירות שגדלו בהן בשנת השמיטה אין עליהם קדושת פירות שביעית. (85) ברור הדבר שהדרכים טהורות.

~ יום רביעי ג' כסלו ~

### פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

(1) יבאר שטפח על טפח ברום טפח מביא טומאה וחוצץ בפניה וקרני אוהל, אדם או כלים שהם אוהל אם חוצץ, ונסר שהוא נתון על פי תנור חדש, נסר שהוא נתון על פי שני תנורים או על פי תנור ישן, אדם שנשא כלי והאהיל צדו האחד על הטומאה, ארונות של עץ שמניחים בהם המת ויש בהם חלל טפח, קורה שהיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה, וסאה שהיא מוטה על צדה באויר, עמוד עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ.

א. טַפַּח עַל טַפַּח מְרַבָּע<sup>2</sup> עַל רוּם טַפַּח<sup>3</sup> מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה וְחוּצָין בְּפְנֵי הַטְּמָאָה דִּין תוֹרָה. שְׂאִין קְרוּי אֵהָל אֲלֹא טַפַּח עַל טַפַּח בְּרוּם טַפַּח אוֹ יָתֵר עַל זֶה.



מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ערב בלבד יחשוב שטימאווה טומאת אוהל ויטעו ויאמרו שאוהל מטמא טומאת ערב בלבד, ולפיכך טימאווה טומאת שבעה. אבל אדם וכלים שלא נגעו במרדע זה ולא נשאוהו אלא האהילו טהורים לגמרי, ואין לחוש שמא מת אינו מטמא באוהל כלל.

ו. אַרְוֹנוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁמְנִיחִין בְּהֵן אֶת הַמֵּת - אֵינָן כְּקִבְרָה<sup>28</sup>, [אַבְל] (אֵלֶּא) אִם יֵשׁ בֵּין פְּסוּי הָאָרוֹן וְהַמֵּת גְּבִיהַ טַפַּח - חוּצָי, וְהַעוֹמֵד עַל גְּבֵי הָאָרוֹן טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה. וְאֵף עַל פִּי שָׂרֵב אַרְוֹנוֹת יֵשׁ בְּהֵן חָלַל טַפַּח, הוֹאִיל וְיֵשׁ שְׂאִיִן שָׁם חָלַל טַפַּח - גָּזְרוּ עַל כָּל הָאָרוֹנוֹת שְׂאִיִן חוּצָיִן, וְשִׁיחָהּ הַמְהַלֵּךְ עַל גְּבֵי הָאָרוֹן כְּנוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ בְּקִבְרָה<sup>29</sup>.

28) בנוי, שמתמא מכל צדדיו, ודינם ככל דבר המאהיל על הטומאה. (29) מקור דין זה בברכות יט. "אמר ר' אלעזר בר' צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל". והוא היה כהן ואסור לו להיטמא למתים. וביארו שם שמפני כבוד המלכות מותר בטומאות דרבנן, ומזה למד רבינו, שארונות של עץ אינם כקבר המטמא מן התורה.

ז. קוֹרָה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִכְּתֵל לְכֵתֵל וְהַטְּמָאָה תַּחְתֶּיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טַפַּח<sup>30</sup> - מְבִיאָה אֶת הַטְּמָאָה תַּחַת כְּלֵה, וְכָל הַכֵּלִים אוֹ אֲדָם שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים. אֵף עַל פִּי שְׂאִיִן כְּלֵה שׁוֹהַ וְקִצְתָהּ פְּחוּתָהּ מִטַּפַּח<sup>31</sup>, מִפְּנֵי שֶׁקִּצְתָהּ מִקִּצְתָּהּ אֵהֵל הוּא. וְאִם אֵין בָּהּ פּוֹתֵחַ טַפַּח - טְמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיִוֵּרְדָתָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה. כְּמָה יִהְיֶה בְּהַקְפָּה<sup>32</sup> וְיִהְיֶה בָּהּ פּוֹתֵחַ טַפַּח? בְּזִמְן שֶׁהִיא עֲגֵלָה - שֶׁלִּישָׁה טַפְּחִים, וּבְזִמְן שֶׁהִיא מְרַבֵּעַת - אַרְבָּעָה טַפְּחִים.

30) הקורה רחבה טפח. (31) וגם הכלים הנמצאים במקום שאין בו טפח טמאים. זה למד מלשון המשנה; מביא את הטומאה "תחת כולה". ואפילו אם הטומאה מונחת תחת הקורה במקום שאין בו טפח, מפני שזה כשיפועי אהלים. (32) אורך חוט החוגר את כל עובי הקורה.

ח. סָאָה שֶׁהִיא מִטָּה עַל צִדָּהּ<sup>33</sup> כְּאִוֵּיר<sup>34</sup> - אֵינָה מְבִיאָה אֶת הַטְּמָאָה תַּחַת כְּלֵה עַד שִׁיחָהּ בְּהַקְפָּה אַרְבָּעָה טַפְּחִים וּמְחַצָּה בְּקְרוֹב, כְּדִי שִׁיחָהּ גְּבִיהַ הַצַּד הַעֲלִיּוֹן<sup>35</sup> טַפַּח וּמְחַצָּה, וְיִהְיֶה הַטַּפַּח עַל טַפַּח מִמְּנָה גְּבִיהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ טַפַּח<sup>36</sup>. לְפִיכֵן, אִם הִיתָה גְּבוּהָהּ מֵעַל הָאָרֶץ חֲצִי טַפַּח<sup>37</sup> וְיִהְיֶה בְּהַקְפָּה שֶׁלִּישָׁה - מְבִיאָה אֶת הַטְּמָאָה<sup>38</sup>. וְכֵן עֲמוּד עֲגֵל<sup>39</sup> שֶׁהוּא מְטֵל לְאִוֵּיר וּמְנַח עַל הָאָרֶץ - אֵינוֹ מְבִיא טְמָאָה תַּחַת דָּפְנוֹ עַד שִׁיחָהּ בּוֹ הַקָּף עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים; וְאִם אֵין בְּהַקְפּוֹ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים - טְמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיִוֵּרְדָתָה. זֶה שֶׁהִצְרִיכוֹ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים - עַל הַעֲקָרִין

ב. הִיתָה טְמָאָה עַל גְּבִי - הָרִי כָּל הַכֵּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ טָהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵאֵהֵל חוּצָיִן בְּפְּנֵי הַטְּמָאָה. וְכֵלִי גָּלִילִים וְכֵלִי אֲבָנִים וְכֵלִי אֲדָמָה הַבָּאִים בְּמִדָּה<sup>12</sup> - הָרִי הֵם כְּאֵהֵלִים וְאֵינָם כְּכֵלִים, וְלִפְיֵכֵן חוּצָצִים בְּפְּנֵי הַטְּמָאָה<sup>13</sup>.

12) גדולים ואינם מיטלטלים ממקום למקום. (13) והוא הדין לכלי עץ הבאים במידה.

ג. נִסְר<sup>14</sup> שֶׁהוּא נְתוּן עַל פִּי תַנּוּר חֲדָשׁ<sup>15</sup> וְעוֹדֵף מִכָּל צַדָּדָיו<sup>16</sup> בְּפּוֹתֵחַ טַפַּח: הִיתָה טְמָאָה תַּחַת הַנְּסֵר - כֵּלִים שֶׁעַל גְּבִי טָהוֹרִין, טְמָאָה עַל גְּבִי - כֵּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ טָהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁתַּנּוּר חֲדָשׁ אֵינוֹ כְּכֵלִים לְעַנְוֵן זֶה<sup>17</sup>. וְאִם הָיָה יִשְׁוֶן<sup>18</sup> - הַכֵּל טְמֵא<sup>19</sup>.

14) קרש. (15) תנורים שלהם עשויים מטיט בתבנית סיר גדול. וכל זמן שלא הוסקו באש אין עליהם תורת כלי כלל. (16) הקרש יוצא ברוחב טפח מחוץ לתנור סביב סביב. (17) לעניין חציצה ולפיכך הקרש חוצץ. (18) שהוסק כבר. (19) בין טומאה למעלה וכלים למטה ובין כלים למעלה וטומאה למטה, מפני שכל האוויר שתחת עורף הנסר מכל צדדיו נידון כאוהל אחד, והנסר אינו חוצץ מפני שהתנור מעמידו והוא כעמוד של אוהל.

ד. נִסֵּר שֶׁהוּא נְתוּן עַל פִּי שְׁנֵי תַנּוּרִים, אֶפְלוּ יִשְׁנֵים, וְעוֹדֵף<sup>20</sup> מְחוּצָה לְתַנּוּר זֶה<sup>21</sup> וּמְחוּצָה לְתַנּוּר זֶה, וְהִיתָה טְמָאָה תַּחְתּוֹ בֵּין שְׁנֵי הַתַּנּוּרִים - בִּינֵיהֶן בְּלִבֵּד טְמֵא; אֲבָל כֵּלִים שֶׁתַּחַת שְׁתֵּי הַקְּצוּת שֶׁחוּצָה לְתַנּוּרִים - טָהוֹרִים, שֶׁהָרִי הֵן כְּשֵׁנֵי אֵהֵלִים<sup>22</sup> זֶה בְּצַד זֶה. וְכֵן נִסֵּר שֶׁהוּא נְתוּן עַל פִּי תַנּוּר, אֶפְלוּ יִשְׁוֶן, יוֹצֵא מִזֶּה טַפַּח וּמִזֶּה טַפַּח אֲבָל לֹא מִן הַצַּדָּדִין, וְטְמָאָה בְּצַד זֶה - כֵּלִים שֶׁבְּצַד הַשְּׁנַיִ טָהוֹרִין<sup>23</sup>.

20) טפח. (21) בקצוות, אבל לא מן הצדדים. (22) שאינם מחוברים. (23) מפני שהתנור מפסיק בין האוהלים.

ה. אֲדָם שֶׁנִּשְׂאָה כְּלֵי, כְּגוֹן מְרַדֵּעַת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֵאֵהֵל צַד הַכְּלֵי הָאֶחָד עַל הַטְּמָאָה, אִם הִיָּה בְּהַקְפּוֹ<sup>24</sup> טַפַּח, אֵף עַל פִּי שְׂאִיִן בְּרַחְבוֹ אֵלֶּא רַחֵב אֲצַבֵּעַ וּשְׁלִישׁ<sup>25</sup> - הָרִי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַנוֹשֵׂא<sup>26</sup> וּמְבִיא לוֹ טְמָאָה מִדְּבָרֵיהֶם, שֶׁגָּזְרוּ עַל שֵׁשׁ בְּהַקְפּוֹ טַפַּח מְשׁוּם שֵׁשׁ בְּרַחְבוֹ טַפַּח<sup>27</sup>; אֲבָל אֵינוֹ מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה לְכֵלִים שֶׁתַּחְתּוֹ וְלִשְׂאָר אֲדָם שִׁיחָהּ עֲלֵיהֶן וְעַל הַטְּמָאָה עַד שִׁיחָהּ בּוֹ רַחֵב טַפַּח.

24) של הכלי. (25) בהתאם לכלל החשבון המקובל בידיהם: "כל שיש ברחבו טפח, יש בהיקפו שלושה טפחים" (אין כלל זה מדוייק והוא מוסר רק את המספרים השלמים ולא את שבריהם) והטפח ארבע אצבעות. (26) טומאת אוהל שבעה ימים וטעון הזאת מי פרה ביום השלישי וביום השביעי. (27) שהשומע שטימאווה טומאת

מתוך מהדרת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זו בכתבו: "ויתר מעט, שחשבונות אלו בקירוב הם". אגב, גם שני הכללים עצמם אינם בתכלית הדיוק. יש בהיקף יותר מפי שלושה ברוחב (3,1415) והאלכסון גדול קימאע משבע חמישיות, ולא הטילו חכמים על האדם לחשב חשבונות הנדסיים מדוייקים כל כך.

## ~ יום חמישי ד' כסלו ~

### פָּרָק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

1) יבאר אוהל שאינו עשוי בידי אדם ואוהל רעוע, המביאים טומאה וחוצצים, ומביאים ולא חוצצים, ושאינם חוצצים ולא מביאים.

א. כָּל טֶפַח עַל טֶפַח בְּרוּם טֶפַח קָרוּי אֵהָל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹנִי<sup>2</sup>, וְחוֹצֵץ בְּפָנָי הַטְּמֵאָה וּמְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה. בֵּין שְׁעֵשְׂאָהוּ לְהֵאָהִיל בֵּין שְׁנַעֲשָׂה מֵאֲלִיו, אֶפְלוּ הִיָּה שְׁלֹא בִּיְדֵי אָדָם - הֲרִי זֶה מְבִיא וְחוֹצֵץ. פִּיֶּצֵד? אֶחָד חוֹר שְׁחֲרָרוּהוּ מֵיָם<sup>3</sup> או שְׂרָצִים או שְׁאֲכַלְתָּ מְלַחֶת<sup>4</sup>, או שְׂצֵבֵר אֲבָנִים או קוֹרוֹת וְנַעֲשָׂה בֵּהֶן חָלָל טֶפַח - הֲרִי זֶה אֵהָל וּמְבִיא וְחוֹצֵץ.

2) למעלה פי"ב ה"א. ראה שם. 3) אהלות פ"ג מ"ז. 4) מלשון הכתוב (ירמיה יז, 1): "ארץ מלחה", והיא מתבקעת מאלה.

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהִיָּה הֵאָהִל חֲזָק וּבְרִיא; אֲבָל אֵהָל רְעוּעֵי<sup>5</sup> אֵינוּ מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה וְאֵינוּ חוֹצֵץ בְּפָנָי הַטְּמֵאָה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה וְאֵינוּ חוֹצֵץ. פִּיֶּצֵד? שְׂרִיגֵי הָאֵילָנוֹת<sup>6</sup> הַסּוֹכְכִים עַל הָאֶרֶץ, וְהֵן הַנְּקֵרָאִים סְכָכוֹת, וְאֲבָנִים הַיּוֹצְאוֹת<sup>7</sup> מִן הַגְּדֵר<sup>8</sup> הַסּוֹכְכוֹת עַל הָאֶרֶץ, וְהֵן הַנְּקֵרָאִין פְּרַעוֹת<sup>9</sup>: אִם יְכוֹלִין לְקַבֵּל מְעִזְבָּה<sup>10</sup> בִּינוֹנִית<sup>11</sup> וְהֵן עוֹמְדִים - הֲרִי אֵלוּ מְבִיאִין וְחוֹצְצִין מִן הַתּוֹרָה; וְאִם אֵינָן רְאוּיִין לְקַבֵּל מְעִזְבָּה בִּינוֹנִית, אֲלֵא הֵן נוֹפְלִים - הֲרִי אֵלוּ מְבִיאִין מְדַבְּרֵיהֶם<sup>12</sup> וְאֵינָן חוֹצְצִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בֵּהֶן.

5) שבקלות אפשר להזיזו ממקומו או להפילו. 6) ענפי העצים. 7) בולטות לחוץ. 8) של אבנים. 9) מלשון הכתוב (במדבר ו, ה): גדל פרע שער ראשו. 10) שכבת טיט, שנותנים על קרשי התקרה. 11) שהם חזקים ועמדו בפני לחץ משא שכזה, מבלי להשבר או להתכופף ולהפילו. 12) כחכמים במשנה שם פ"ח, ב, ולפי פירוש רבינו (ראה תפארת ישראל שם, יכין לג ולד). 12) במס' נדה סח, ב אמרו: "סככות ופרעות וכו' רבנן הוא דגזרו (חכמים הם שגזרו)", ולכאורה זה בניגוד למשנתנו שהסככות והפרעות מביאים וחוצצים, ומשמע שמן התורה הם כאוהל ממש, שהרי חכמים לא יטהרו דבר שהוא טמא מן התורה, ולפיכך מפרש רבינו, שאם יכולים לקבל מעזיבה בינונית דינם מן התורה כאוהל ומביאים וחוצצים, ובגמרא נדה שם המדובר כשאינם יכולים לקבל מעזיבה כזו, ומן התורה אינם אוהל,

שְׁסוּמְכִים עֲלֵיהֶן חֲכָמִים בְּחֻשְׁבוֹן כָּל הַמְשַׁפְּטִים: שְׁכַל שֵׁשׁ בְּהִקְפוֹ שְׁלֹשָׁה - יֵשׁ בוֹ רֹחַב טֶפַח, וְכָל טֶפַח עַל טֶפַח בְּרִבּוּעַ - יֵשׁ בְּאַלְכֶסוֹנוֹ טֶפַח וְשְׁנֵי חֲמִשִּׁין. לְפִיכָף, אִם הָיָה בְּהִקְפָּה הַעֲמוּד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה טְפָחִים - נִמְצָא תַּחַת כָּל דְּפָנוֹ טֶפַח עַל רוּם טֶפַח מְרַבַּע וְיֵתֵר מְעוֹט, שֶׁחֻשְׁבוֹנוֹת אֵלוּ בְּקָרוּב הֵן.

33) הסאה היא כלי מידה עגול והניחה על צידה העגול ולא על שוליה. 34) במקום גלוי. 35) הנקודה הגבוהה ביותר מעל פני הקרקע. 36) אם תחתוך את הסאה במקום המרוחק טפח מן הקרקע אפשר יהיה לרבע בשטח החתך טפח על טפח. והחשבון הוא כזה: כשיש בהיקפו ארבעה טפחים וחצי שהם שמונה עשרה אצבעות יהיה רחבו של העיגול (הקוטר) טפח ומחצה היינו שש אצבעות, ואם תחתוך את הסאה באמצע גבהה תקבל שטח עגול שרחבו שש אצבעות וגבהו מעל הארץ 3 אצבעות, וכדי להגיע לרום טפח יש להגביה את נקודת החתך עוד אצבע ומתוך כך יצטמצם הרוחב אצבע מכאן ואצבע מכאן ויישאר רוחב בן ארבע אצבעות (טפח), ויצא לך מרובע של טפח על טפח ברום טפח (על-פי הכסף משנה). 37) תלויה באוויר ומרוחקת חצי טפח מהקרקע. 38) במקרה זה השטח הרחב ביותר, שהוא טפח על טפח, גבוה חצי טפח מדופנה התחתון של הסאה וממנו לארץ עוד חצי טפח, יוצא לך טפח על טפח ברום טפח. [בשני הדינים האלה המדובר בסאה, שהיקפה שווה בכל אורכה ואינה מתעגלת לא בכיוון שוליה ולא בכיוון פיתחה]. 39) משנה שם פרק י"ב ז. - ההבדל בין עמוד לסאה הוא, שהסאה חלולה וכשיש בה השיעור שנאמר למעלה הרי היא כאוהל ומביאה את הטומאה, והעמוד הוא גוש אטום והטומאה שתחתיו היא טומאה רצוצה (ראה למעלה הלכה א), אולם, כשהעמוד העגול מונח על הארץ לארכו יש מקום פנוי תחת עיגולו ואם יש במקום זה טפח על טפח ברום טפח דינו כאוהל ומביא את הטומאה אפילו למקומות שאינם גבוהים מן הקרקע טפח (ראה למעלה הלכה ז). חשבו חכמים ומצאו, שאם היקפו של העמוד הוא עשרים וארבעה טפחים ולמעלה אפשר לרבע במקום פנוי זה טפח על טפח ברום טפח, מה שאין כן בהיקף פחות מזה. כיצד? נקוט בידך שני כללים: א. הכלל שלמעלה, שהיקפו של עיגול הוא פי שלושה ברחבו (בקוטר); ב. כל טפח שבצלע המרובע שווה-הצלעות נותן טפח ושני חומשי טפח באלכסונו של המרובע. ויוצא מזה, שאם ההיקף הוא 24 טפחים רוחב העיגול הוא שמונה טפחים. וכאשר תצייר מרובע של 8 על 8 על פני העיגול הזה מבחוץ יהיה אלכסונו של מרובע זה 8 טפחים ועוד 16 חומשים, השמונה מכסים את רוחב העיגול ושש עשרה החומשים עודפים על הרוחב 8 מכאן ו-8 מכאן. ועכשיו תצייר מרובע קטן שהעודף יהיה אלכסונו. מרובע קטן זה יהיה בו קצת יותר מטפח על טפח, שהרי הטפח נותן אלכסון של שבעה חומשי טפח וכאן יש לך 8 חומשים ונשאר עודף קטן של חומש אחד באלכסון, שהוא כשני שלישי חומש במרובע. וזהו שסיים רבינו הלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשנשחטו, שהרי הוכשרו בשחיטה (רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ז, וראה באות הבא). (33) וכן המוכשר לקבל טומאה, שהרי הוא מתטמא עכשיו (רבינו במשנה שם). (34) שאינם כבדים כל-כך. (35) שאינם באים במידה.

ה. ואלו<sup>36</sup> לא מביאין ולא חוצצין: הַזְרָעִים<sup>37</sup> וְהַיְרֻקוֹת<sup>38</sup> הַמְחַבְרִין לַקְרָעָע<sup>39</sup>, חוץ מן הַאֲרָבֵעַ יְרֻקוֹת שְׁמַנְיָנוּ. וְכַפַּת הַבְּרֵד<sup>40</sup> וְהַשְּׁלֵג וְהַכַּפּוּר<sup>41</sup> וְהַגְּלִיד<sup>42</sup> וְהַמְלַח. וְהַדּוּלֵג<sup>43</sup> מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְהַקּוֹפֵץ<sup>44</sup> מִמְּקוֹם לְמְקוֹם. וְהַעוֹף הַפּוֹרֵחַ, וְטִלְיַת הַמִּנְפָּנֶפֶת<sup>45</sup>, וְסַפִּינָה שֶׁהִיא שְׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. כָּל אֵלוֹ לֹא מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין. שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהֶאֱהִילוֹ - אֵינוֹ אֵהָל הַמִּתְקַיֵּם<sup>46</sup>.

(36) שם משנה ה. (37) צמחים שבתוכם גרענים הנאכלים. (38) שהם עצמם נאכלים. (39) מפני שאין להם קיום אינם כאוהל, ואם הם תלושים דינם ככל האוכלין. (40) בגודל טפח. (41) טיפות הטל שקפאו. (42) קרח. (43) רגל אחת מצד זה של הטומאה, והשנייה בצד שני. (44) בשתי רגליו ביחד. (45) הרוח מגביהה אותה והיא מאהילה על הטומאה, אבל אינה מחוברת לשום מקום. (46) אינו מתקיים כלל והוא גרוע מאוהל רעוע, שמביא את הטומאה מדבריהם (למעלה הלכה ב).

ו. קָשָׁר<sup>47</sup> אֶת הַסְּפִינָה בְּדָבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַעֲמִידָה<sup>48</sup>, כְּבֵשׁ פִּנָּף הַטִּלְיַת בְּאֶבְיָן<sup>49</sup> - הָרִי זֶה מְבִיאָה אֶת הַטְּמָאָה.

(47) שם. (48) בשבת קא, ב "והוא (בתנאי) שקשרה בשלשלת ברזל". מובן שברזל לאו דוקא, וגם חבל חזק המעמיד את הספינה דינו כברזל. (49) הניח על כנפה אבן כבידה, והרוח אינה מזיזה את הכנף, והטלית מתנופפת ומאהילה.

ז. נֶסֶר<sup>50</sup> שֶׁהוּא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְטְמָאָה תַּחַת צִדּוֹ הָאֶחָד - הָרִי הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת צִדּוֹ הַשְּׁנַי טְהוּרִים; שֶׁהָרִי כְּבָר בְּאֶרְנוֹ, שֶׁהַסְּפִינָה הַשְּׂטָה אֵינָה מְבִיאָה הַטְּמָאָה.

(50) תוספתא אהלות פ"ט ה"ו.

ח. אֵלוֹ<sup>51</sup> חוֹצְצִין<sup>52</sup> וְלֹא מְבִיאִין: מְסַכֵּת<sup>53</sup> פְּרוּסָה, וְחִבְלֵי מִטָּה<sup>54</sup>, וְהַמְשַׁפְּלוֹת<sup>55</sup>, וְהַסְרִיגוֹת<sup>56</sup> שֶׁבְּחִלּוֹנוֹת. פִּיּוֹד הֵן חוֹצְצִין? שְׂאֵם הִיָּה חִלוֹן בֵּין שְׁנֵי פְתִים וְהַטְמָאָה בְּבֵית אֶחָד, וְהִיָּה אֶחָד מֵאֵלוֹ מִתּוֹחַ בְּחִלוֹן זֶה וּסְתָמוֹ, אָף עַל פִּי שֵׁישׁ בִּינֵיהֶן אֲוִיר<sup>57</sup> - הָרִי אֵלוֹ חוֹצְצִין וְלֹא תִפְנֹס טְמָאָה לְבֵית שְׁנֵי. וְהוּא שְׂלֵא יְהִיָּה שֵׁם בְּסִרְיָגוֹת אֵלוֹ אוּ בְעֵינֵי הַמְשַׁפְּלוֹת אוּ בֵּין חֵבֶל לְחֵבֶל פּוֹתַח טַפַּח; שְׂאֵם הִיָּה שֵׁם פּוֹתַח טַפַּח - תִּפְנֹס בּוֹ הַטְּמָאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר<sup>58</sup>.

(51) שם משנה ד. (52) כגון שהיו מונחים על ארובה של הבית שטומאה בתוכו וכלים טהורים על גביהם או

וגזרו רבנן להחמיר שיביאו את הטומאה, אבל לא הקילו לענין חציצה (כסף-משנה).

ג. אֵלוֹ<sup>13</sup> מְבִיאִין וְחוֹצְצִין: פְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדְהָ<sup>14</sup>. וְכֵן פְּלִי אֲבָנִים פְּלִי גְלָלִים פְּלִי אֲדָמָה הַבָּאִין בְּמִדְהָ. וּפְשׁוּטֵי פְלִי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמִפְּץ<sup>15</sup> וּמִחַצְלֵת<sup>16</sup> שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין אֵהָלִים<sup>17</sup>. וּבְהֵמוֹת אוּ חֵיוֹת, בֵּין טְמָאוֹת בֵּין טְהוֹרוֹת. וְהוּא שֶׁיְהִיָּה רֹאשׁ זֶה בֵּין רַגְלֵי זֶה וְהִיָּה כְּלֵן דְּבוֹקוֹת. וְהַעוֹף שֶׁשָּׂכַן<sup>18</sup>. וְהַחוֹטֵט בְּשַׁבְּלִים מְקוֹם לְקָטָן לְהַצִּילוֹ מִן הַשֶּׁמֶשׁ. וְאֶכְלִין שְׂאֵינָן מְכֻשְׂרִין, כְּדִי שְׂלֵא יִטְמָאוּ<sup>19</sup>. יְרֻקוֹת הַמִּתְקַיֵּמִין בֵּימֹת הַחֲמָה וְהַגְּשָׁמִים - הָרִי הֵן כְּאֵילָנוֹת וּמְבִיאִין וְחוֹצְצִין. וְאֵלוֹ הֵן: הָאֲרוֹס<sup>20</sup> וְהַקִּיסוֹס<sup>21</sup> וְיֻרְקוֹת חֲמוֹר<sup>22</sup> וְדִלְעַת וְיֻנִּית. וְכֵן הַסְּכָכוֹת וְהַפְּרָעוֹת<sup>23</sup> וְהַזִּיזִין וְהַגְּזוּרוֹת<sup>24</sup> וְהַשׁוֹכְכוֹת וְהַשְּׂקִיפִין<sup>25</sup> וְהַסְּלַעִים<sup>26</sup> וְהַנְּחִירִים<sup>27</sup> וְהַשְּׁנַנְיָן<sup>28</sup>. כָּל אֵלוֹ מְבִיאִין וְחוֹצְצִין.

(13) שם משנה א. (14) גדולים וכבדים. ראה למעלה פי"ב ה"ב וביארנו שם. (15) שטיח עשוי מגמי. (16) עשויה מקנים או קש. (17) שעשאוים אוהל ממש נטוי (תנאי זה נמשך אל כל האמור בבבא זו, החל מפשוטי כלי עור). ואע"פ שהם מקבלים טומאה, וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ, מכיוון שעשאוים אוהל ממש נטוי, בטלו מתורת כלי (רבינו בפירושו למשנתנו). (18) וקשור לעץ או לכותל (רבינו במשנה שם). (19) אבל אוכלין המוכשרים לקבל טומאה אינם חוצצים (לקמן ה"ד). (20) איריס. (21) מין עשב המתפשט לגבהו ולרחבו, ומשתמשים בו להאחיל. (22) מין קישואים, בערבית "אלתקם" (רבינו במשנה שם). (23) נתבאר דינם למעלה (הלכה ב). (24) אבן או עץ הבולט מכותל הבית, ובסופו תוספת. כשהתוספת כלפי מעלה נקרא זיז, ואם היא כלפי מטה - נקראת גזורה (רבינו בפירושו למשנה כאן. ראה משנה שם פי"ד, א). (25) רבינו במשנה שם מפרש: "תוספת ההרים" כנראה בליטות באמצע גבהם. (26) אבן יוצאת מן הכותל (שם), [ויש מפרשים: נקיצי הסלעים]. ואין זה דומה לזיז וגזורה שנעשו בידי אדם בכוונה. (27) רבינו במשנה גורס "והגהרים", מלשון "ויגהר ארצה" (מלכים-א יח, מב). ופירושו: תוספת הכותל המשתפעת כלפי הקרקע. (28) שיני הסלע בראש ההר (רבינו שם).

ד. וְאֵלוֹ<sup>29</sup> מְבִיאִין וְלֹא חוֹצְצִין: הָאֲדָם<sup>30</sup>. וְכֵלֵי עֵץ שְׂאֵינָן בָּאִין בְּמִדְהָ. מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכֹל הַכֵּלִים וּמִתְטַמְּאִין. וּפְשׁוּטֵי פְלִי עוֹר וִירִיעָה וְסָדִין וּמִפְּץ וּמִחַצְלֵת שְׂאֵינָן עֲשׂוּיִין אֵהָלִים, אֲלֵא מִתּוֹחֵן בְּלְבָד<sup>31</sup>, וְאֵין לָהֶן שְׁפּוּעַ וְאֵין שֵׁם פְּתִלִים. וּבְהֵמָה וְחִיָּה שֶׁמִּתּוֹ<sup>32</sup>, וְאֶכְלִין טְמָאִין אוּ מְכֻשְׂרִין. שֶׁדָּבָר טְמָא<sup>33</sup> אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְרַחֲמִים שֶׁל יָד<sup>34</sup>, שֶׁהָרִי הִיא כְּכֹל פְּלִי אֲבָנִים<sup>35</sup>. כָּל אֵלוֹ מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין.

(29) שם פ"ח מ"ג. (30) שם פ"ו ה"א. (31) פרושים מלמעלה כגב בלי כתלים. (32) ונבילה מטמאה. והוא הדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) אהלות, שם. 9) ראה פי"ג ה"א. 10) סתום בפקק. 11) במסכת כלים פי"ז מ"ב, שנינו: "זהו אגורפו של בן בטיח", אדם ידוע בזמנם גדול כענק, ואגורפו כראש גדול של אדם בינוני. 12) כאילו עשה בתחילה את החלון לשם כך.

ג. מאור<sup>13</sup> שהתחיל לְסַתְמוֹ<sup>14</sup> וְלֹא הִסְפִּיק לְגַמְרוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ טֵיט אוֹ שֶׁקְרָאוּ חִבְרוֹ אוֹ שֶׁחֲשָׁבָה לִילֵי שַׁבָּת, וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מְעַט<sup>15</sup>: אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ רוּם אֲצַבְעִים עַל רֹחַב הַגִּזְדָּל - מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה; פְּחוֹת מִפָּאָן - הֲרִי הוּא פְּסָתוּם<sup>16</sup>.

13) חלון העשוי לאורה. 14) אהלות, שם: "שירי מאור". 15) וברעתו לגמור את הסתימה. 16) ואם רוצה להשאירו כמו שהוא, מחשבתו קובעת כמו בה"ב. כל השיעורים הללו הלכות מקובלות הן.

ד. חלון גדול<sup>17</sup> העשוי לאורה והיה בה שִׁבְכָה וְכִיּוּצָא בָּהּ: אִם יֵשׁ שָׁם בְּמִקּוֹם אֶחָד מִמֶּנּוּ כְּפוּנְדִיּוֹן - מְבִיא אֶת הַטְּמָאָה וּמוֹצִיא אֶת הַטְּמָאָה; הֵיזוּ נִקְבֵי הַשִּׁבְכָה דְקִיּוֹם וְאִין בְּאֶחָד מֵהֶן כְּפוּנְדִיּוֹן - הֲרִי זֶה פְּסָתוּמָה<sup>18</sup>. וְכֵן חִלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְתַשְׁמִישׁ<sup>19</sup> וְכֵן סְכּוֹת<sup>20</sup> וּרְפָפוֹת<sup>21</sup>: אִם יֵשׁ בְּמִקּוֹם אֶחָד טֵפַח עַל טֵפַח מְרַבֵּעַ - מְבִיא וּמוֹצִיא, וְאִם לֹא - הֲרִי הִיא פְּסָתוּמָה.

17) שם. 18) כבית-הלל שם, שאין הנקבים מצטרפים. 19) ושיעורו להביא ולהוציא את הטומאה - טפח. 20) צ"ל: סככות. 21) מסגרת ובה נסרים דקים מונחים זה על זה בשיפוע ומרוחקים קצת זה מזה, כדי להכניס אויר לחדר (תפארת ישראל).

ה. חלון שהיא גלויה<sup>22</sup> לאויר - שעורה כְּפוּנְדִיּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה עֲשׂוּיָה אֲלָא לְאוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ<sup>23</sup>. בְּנֵה בֵּית חוּצָה לָהּ וְנַעֲשִׂית חִלּוֹן זֶה תַּחַת הַתְּקֵרָה<sup>24</sup> וְהֲרִי הִיא בֵּין שְׁנֵי פְתִיּוֹת - שְׁעוֹרָה בְּפֹתֵת טֵפַח. נָתַן אֶת הַתְּקֵרָה בְּאֲמָצַע הַחִלּוֹן - הִתְחַתְּוֹן<sup>25</sup> שִׁתַּחַת הַתְּקֵרָה שְׁעוֹרוֹ בְּפֹתֵת טֵפַח, וְהִעֲלִיּוֹן שֶׁלְמַעַלָּה מִן הַתְּקֵרָה שְׁעוֹרוֹ כְּפוּנְדִיּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְלוּי לְאוֹרֵי<sup>26</sup>.

22) שם מ"ב. 23) למעלה ה"א. כפל בבא זו, כעין הקדמה לבבא שלאחריה. 24) כגון שהתקרה למעלה מן החלון וסומכת עליו. 25) החלק התחתון של החלון. 26) כמו שהיה לפני שבנה את התקרה.

ו. החור<sup>27</sup> שֶׁבְּדִלְתָּה<sup>28</sup>, או שֶׁשִּׁיר בָּהּ הִתְרַשׁ<sup>29</sup> מְקוֹם פְּתוּחַ מְלַמְעֵלָה או מְלַמְטָה<sup>30</sup>, או שֶׁהִגִּיף אֶת הַדִּלְתָּה וְלֹא גָמַר לְהִדְקָהּ וְנִשְׁאַר אוֹרֵי בֵּין שְׁתֵּי הַדִּלְתוֹת, או שֶׁסָּגַר הַדִּלְתָּה וּפְתַחַהּ הָרוּחַ, בְּכָל אֵלוֹ: אִם הָיָה הַפְּתוּחַ כְּאֶגְרוֹף<sup>31</sup> - הַטְּמָאָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ וְנִכְנְסָתָה לָהּ בְּמִקּוֹם פְּתוּחַ זֶה; וְאִם הָיָה פְּחוֹת מִכְּאֶגְרוֹף - הֲרִי הוּא פְּסָתוּם<sup>32</sup>.

ססותמים חלון שבין בית לבית. 53) מחצלת (רבינו בפירושו שם. ראה ר"ש, ברטנורא ותפארת ישראל, שפירושו: חוטי שתי). 54) חבלים סרוגים שמניחים אותם על המיטה כדי לקבל את הכרים והכסתות, ואויר מפסיק בין חבל לחבל. 55) סלים קלועים שמוציאים בהם את הזבל. 56) שבכות. 57) הסריגה אינה צפופה. ואויר מפסיק בין חבל לחבל וכדומה. 58) בפרק הבא.

## ~ יום שישי ה' כסלו ~

### פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) יבאר שאין טומאה נכנסת לאוהל ולא יוצאת ממנו בפחות מטפח על טפח, חלון הנעשה לאורה וחלון הנעשה שלא בידי אדם, מאור שהתחיל לסותמו ולא הספיק לגמרו, חלון העשוי לאורה או לתשמיש והיה בו שבכה, וחלון שבין שני בתים, חור שבדלת או העושה חור בכותל להניח בו מסמר.

א. אִין טְמָאָה נִכְנְסָתָה לְאוֹהֶל וְלֹא יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ בְּפְחוֹת מִטְּפַח עַל טֵפַח. בְּיַצֵּד? חִלּוֹן שְׁבִין פִּית לְבֵית אוֹ שְׁבִין בֵּית לְעֵלְיָה: אִם יֵשׁ בוֹ טֵפַח עַל טֵפַח מְרַבֵּעַ<sup>3</sup> וְהִתְהַוָּה טְמָאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הַבֵּית הַשְּׁנִי טָמֵא; אִין בְּחִלּוֹן פּוֹתֵחַ טֵפַח - אִין הַטְּמָאָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ וְלֹא נִכְנְסָתָה לְאוֹהֶל הַשְּׁנִי. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּחִלּוֹן שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְתַשְׁמִישׁ<sup>4</sup>; אֲבָל חִלּוֹן שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ הָאָדָם לְאוֹרָה פְּדִי שֶׁיִּכְנֹס מִמֶּנּוּ<sup>5</sup> הָאוֹר - שְׁעוֹרוֹ כְּפוּנְדִיּוֹן<sup>6</sup>, וְהַטְּמָאָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ. בְּיַצֵּד? הִיתָה טְמָאָה בְּבֵית, וְכֵן אָדָם וְנִסְמָן לְחִלּוֹן זֶה שֶׁל מְאוֹר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בוֹ כְּלִי אוֹ שֶׁהִאָּהֵל עָלָיו אֶהֱל בְּצַד הַכֹּתֵל - נְטָמָא כָּל שֶׁבְּאֵהֱל, שֶׁהַטְּמָאָה יוֹצֵאָה לוֹ. וְחִלּוֹן הָעֲשׂוּיָה לְאוֹרָה הוּא שְׁאִין עָלָיו תְּקֵרָה, אֲלָא גְלוּי הוּא לְשִׁמְשׁ<sup>7</sup>.

2) אהלות פי"ג מ"א. 3) טפח באורך וטפח ברוחב, אבל טפחיים באורך וחצי טפח, ואפילו יותר קצת ברוחב, אינו מכניס ומוציא את הטומאה (ראה למעלה פי"ב ה"א). 4) להניח שם חפצים וכדומה. 5) דרכו. 6) מטבע עתיקה, משנים עשר דינר. וטעמו של דבר, מפני שחור כזה מכניס אור מספיק להאיר קצת את הבית. במשנה שם כתוב: "כמלוא מקדח", ובככורות לז, א - פירושו שזהו כפונדיון האיטלקי. 7) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה: "חלון שהיה לאויר".

ב. חִלּוֹן<sup>8</sup> הַנַּעֲשָׂה שֶׁלֹּא בִיּוֹדֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁחֲרָרוּהוּ מִים או שֶׁרָצִים או שֶׁאֲקָלְתוּ מְלַחְתָּה<sup>9</sup>, או שֶׁהָיָה חִלּוֹן פְּקוּק<sup>10</sup> וְנִטַּל הַפְּקָק, או שֶׁהָיָה בוֹ זְכוּכִית וְנִשְׁבְּרָה - שְׁעוֹרוֹ מְלֵא אֶגְרוֹף<sup>11</sup>, וְהוּא פְּרָאשׁ גְּדוֹל שֶׁל אָדָם. וְהוּא שֶׁלֹּא חֲשָׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ; אֲבָל אִם חֲשָׁב עָלָיו לְתַשְׁמִישׁ - שְׁעוֹרוֹ בְּפֹתֵת טֵפַח. חֲשָׁב עָלָיו לְמְאוֹר - שְׁעוֹרוֹ כְּפוּנְדִיּוֹן. שֶׁהַמְּחַשְׁבָּה כָּאֵן כְּמַעֲשָׂה<sup>12</sup>.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּחֲלוֹן: אִם יְכוּלִין הַגְּרוּגְרוֹת וְהַתְּבֵן לְעַמֵּד בְּפָנָיו, עֲצָמָן פְּשִׁיטָטל הַפְּלִי שֶׁהֵן בּוֹ - הָרִי אֶלֶּה<sup>12</sup> חוֹצֵצִין, וְאִם לֹא - אֵינָן חוֹצֵצִין<sup>13</sup>. עֲשָׂבִים הַמְּרִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְבַהֲמָה, וּמִטְּלָנִיּוֹת<sup>14</sup> שְׂאִין בְּהֵן שֶׁלֶשׁ עַל שְׁלֹשׁ<sup>15</sup> שְׁהִיוּ מְטַנְּפִים וְקָשִׁים כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיוּ רְאוּיִין אֶפְלוּ לְקַנְחַת הַדָּם מִן הַשְּׂרִיטָה, וְהָאִיבָר וְהַבֶּשֶׂר הַמְּדַלְדָּלִים<sup>16</sup> בְּבַהֲמָה טְמֵאָה<sup>17</sup>, וְהוּא שְׂתֵהִיָּה כְּחוּשָׁה שְׂאִינָה רְאוּיָה לְהַמְכֵר לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים וְקַשְׁוֹרָה כְּדִי שֶׁלֹא תִבְרַח<sup>18</sup>, וְהַעוֹף טְמֵא שֶׁשָּׂכַן בַּחֲלוֹן<sup>19</sup>, וְהוּא שְׂהִיָּה מְשֻׂרֵט שְׁהָרִי אֵינוֹ רְאוּי אֶפְלוּ לְתִינוּק לְשִׁחַק בּוֹ<sup>20</sup>, וְעוֹבֵד פּוֹכְכִים כְּפוֹת<sup>21</sup> שֶׁהוּא מְאֹסוּרֵי הַמֶּלֶךְ שְׂאִין אַחַר יָכוֹל לְהִתִּירוֹ<sup>22</sup>, וּבֵן שְׂמוֹנָה<sup>23</sup> בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שְׁהָרִי אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ, וְהַמֶּלַח הַמְּעֻרָב בְּקוֹצִים שְׂאִינוֹ רְאוּי לֹא לְאֲכִילָה וְלֹא לְעַבְדָּה, וְהוּא שְׂהִיָּה מִנְּחָה עַל הַחֶרֶשׁ כְּדִי שֶׁלֹא יִזִּיק אֶת הַכֶּתֶל - כָּל אֵלוֹ מִמְּעֻטִין בַּחֲלוֹן. שְׁהָרִי אֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה וְאֵינָן דְּעֵתוֹ לְפַנּוֹתָן מִפְּנֵי שְׂאִינָן רְאוּיִין לְמִלְאָכָה. וְכֵן סִפֵּר תוֹרָה שְׁבִלָה וְהָיָה מִנְּחָה בַּחֲלוֹן, אִם גָּמַר שְׂתֵהִיָּה שֶׁם גְּנִיזָתוֹ - הָרִי זֶה מִמְּעֻט בַּחֲלוֹן. אֲבָל הַשֶּׁלֶג וְהַבְּרָד וְהַקֶּפֶז וְהַגְּלִיד וְהַמִּים - אֵינָן מִמְּעֻטִין בַּחֲלוֹן, שְׁהָרִי הֵן רְאוּיִין וּמְקַבְּלִין טְמֵאָה.

(7) תנאים מיובשות. (8) במשנה כתוב סתם: "חבית של גרוגרות" ורבינו מוסיף שני תנאים: אינן מוכשרות ואינן ראויות לאכילה, בהתאם למה שכתב בהלכה הקודמת. (9) המדובר בחבית של חרס שאינה מקבלת טומאה מגבה. (10) ואינה חוצצת. (11) כגון שמעורבים בו קוצים (כבא בתרא יט, ב). (12) הגרוגרות והתבן. (13) שהרי הם עצמם אינם סותמים אלא החבית המחזיקה אותם והיא מקבלת טומאה. (14) מטליות קטנות. (15) אצבעות, ואינן מקבלות טומאה. (16) מנותקים ברובם ולא ניתקו לגמרי. (17) אבל של בהמה טהורה - טמאים ואינם חוצצים (כבא בתרא כ, א). (18) שאם היא יכולה לברוח אינה מחיצה בת קיימא. (19) והוא כחוש ואינו ראוי לאכילת אדם, וקשור שאינו יכול לברוח. (20) ולפיכך אין דעתו לקחתו משם. (21) אבל ישראל מקבל טומאה ואינו חוצץ. (22) אבל כפות שלא מטעם המלך יתירוהו עוברים ושבים. (23) נפל שנוולד לשמונה חדשי הריון.

ג. מֵעֵט אֶת הַטֶּפַח בְּפָחוֹת מְכֻזָּת מִבֶּשֶׂר הַמֵּת, בְּפָחוֹת מְכֻזָּת מִבֶּשֶׂר נְבִלָה, אוּ בְּעֵצִים פְּחוֹת מִבֶּשֶׂעוֹרָה מִן הַמֵּת, אוּ בְּפָחוֹת מִבֶּעֲדָשָׁה מִן הַשְּׂרִץ - הָרִי אֶלֶּו חוֹצֵצִין; שְׂכָל אֶלֶּו טְהוֹרִין, וְאֵינָן חֲשׁוּבִין<sup>24</sup> אֶצְלוֹ, לְפִיכָף אֵינָן דְּעֵתוֹ לְפַנּוֹתָן. וְכֵן פְּחוֹת מִכְּשָׂרִין אֲבָלִים שְׂאִינָן מְכֻשָּׁרִין<sup>25</sup> - אֵינָן חֲשׁוּבִין אֶצְלוֹ וְאֵינָן דְּעֵתוֹ לְפַנּוֹתָן<sup>26</sup>, וְלְפִיכָף מִמְּעֻטִין אֶת הַטֶּפַח.

(24) וגם אינם חשובים. (25) אבל מוכשרים אינם חוצצים

(27) שם מ"ג. (28) שנעשה שלא בכונה להשתמש בו, אלא הנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסותמו. (29) הנגר. (30) הדלת קצרה מפתח השער, ונשאר מקום פנוי למעלה או למטה. (31) כדן חלון שנעשה שלא בידי אדם, בהלכה ב. (32) כרבי עקיבא, שם.

ז. הַעוֹשֶׂה<sup>33</sup> חוֹר בְּכֶתֶל כְּדִי לְהַנִּיחַ בּוֹ קֶנֶה אוּ מִסְמָר גְּדוֹל<sup>34</sup>, אוּ לְרֹאוֹת מִמֶּנּוּ הַעוֹבְרִים וְהַשֹּׁבְבִים, אוּ לְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה בַּחֲלוֹן הַעוֹשֶׂה לְתַשְׁמִישׁ וְשַׁעוֹרָה בְּפִתְחָה טֶפַח<sup>35</sup>.

(33) שם מ"ד. (34) לפתוח בו את הדלת. (35) כבית-הלל שם. [בשני הדינים האחרונים, לראות ממנו ולדבר עם חבירו, מודים בית-שמאי לבית-הלל. ראה ראב"ד וכסף-משנה].

~ שבת קודש ו' כסלו ~

פְּרָק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) יבאר דין חלון תשמיש שסתמה כולה או עד שנשאר בה פחות מטפח, אם סתמו באוכלין שאינם מוכשרים או סרוחים או תבואה שגדלה וסתמה, חבית שהיא מליאה גרוגרות סרוחות שאינן מוכשרות ומונחות בחלון, כל הדברים הראויים למעט בהם החלון ודבר טמא אם חוצץ.

א. חֲלוֹן תַּשְׁמִישׁ שְׁסִתְמָה כֻּלָּה אוּ סִתְמָה עַד שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ פְּחוֹת מִטֶּפַח, אִם בְּדָבָר הַחוֹצֵץ בְּפָנָיו הַטְּמֵאָה סִתֵּם - הָרִי זֶה חוֹצֵץ. וְהוּא שְׂהִיָּה דָבָר שְׂאִין דְּעֵתוֹ לְפַנּוֹתוֹ. לְפִיכָף, אִם סִתֵּם הַחֲלוֹן אוּ מֵעֵטוֹ בְּאֲבָלִין שְׂאִינָן מְכֻשָּׁרִין<sup>2</sup> - אֵינָן חוֹצֵצִין; שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאִין מְקַבְּלִין טְמֵאָה וְהָרִי הֵן טְהוֹרִין<sup>3</sup>, דְּעֵתוֹ לְפַנּוֹתָן<sup>4</sup>. הָיוּ סְרוּחִין - הָרִי אֶלֶּו חוֹצֵצִין. וְכֵן תְּבֵן סְרוּחַ - חוֹצֵץ, וְשְׂאִינָו סְרוּחַ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁדְּעֵתוֹ לְפַנּוֹתוֹ<sup>5</sup>. תְּבוּאָה שֶׁגְּדִלָה וְסִתְמָה אֶת הַחֲלוֹן אוּ מֵעֻטָּתוֹ - אֵינָה חוֹצֵצָה, לְפִי שֶׁדְּעֵתוֹ לְפַנּוֹתָהּ שְׂמָא תְּפִסֵּד הַכֶּתֶל<sup>6</sup>. הָיָה עֲקָרָה רְחוּקָה מִן הַכֶּתֶל וְנִטָּה רְאֻשָׁה וְסִתֵּם - הָרִי זֶה חוֹצֵצָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(2) אף על פי שאינם מוכשרים. (3) ואמרנו למעלה (פרק י"ד הלכה ג), שאוכלים טהורים חוצצים. (4) ושם המדובר כשהניחם בכונה על מנת להשארם זמן מסויים. [ואולי יש לחלק בין אוהל למחיצה, אוהל חוצץ אפילו דעתו לפנות, ומחיצה רק כשאין דעתו לפנות]. (5) מיד. (6) שרשי התבואה חותרים תחת הכותל.

ב. חֲבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה גְּרוּגְרוֹת סְרוּחִין, שְׂאִינָן מְכֻשָּׁרִין וְלֹא רְאוּיִין לְאֲכִילָה<sup>8</sup>, וּמִנְּחַת בַּחֲלוֹן וְפִי חֲבִית כְּלָפִי הַטְּמֵאָה<sup>9</sup>, שְׁהָרִי חֲבִית טְמֵאָה<sup>10</sup>, וְכֵן קֶפֶה שֶׁהִיא מְלֵאָה תְּבֵן סְרוּחַ, שְׂאִינָו רְאוּי לֹא לְמֵאֲכַל בְּהֵמָה וְלֹא לְטִיט<sup>11</sup> וְלֹא לְהִסְקָה, וּמִנְּחַת

מתוך מהדורת חזק

בְּשִׁרָה<sup>29</sup>, וּפְחוֹת מְפִזִּית בְּשִׁר מְמַעַט עַל יְדֵי רִבְעַ עֲצָמוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. מַעַט אֵת הַטֶּפַח בְּשִׁתֵּי וְעֵרְבֹב<sup>30</sup> הַמְּגַעֲצִין אוֹ בְּגוֹשׁ מִבֵּית הַפָּרֶס - אֵינּוּ מַעוּט, שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינּוּ חוֹצֵץ<sup>31</sup>. עֲשֵׂה לְבִנְהָ מְעַפֵּר בֵּית הַפָּרֶס - הֲרִי זֶה טְהוֹרָה וּמְמַעֵט; שְׁלֵא אָמְרוּ<sup>32</sup> אֶלֶּא גּוֹשׁ בְּבִרְיָתוֹ<sup>33</sup>. נִסְתַּם הַטֶּפַח אוֹ נִתְמַעַט בְּקוֹרֵי עֲכָבִישׁ<sup>34</sup>: אִם הָיָה בָּהּ מִמֶּשׁ<sup>35</sup> - הֲרִי זֶה חוֹצֵצַת, וְאִם אֵין בָּהּ מִמֶּשׁ - אֵינָה חוֹצֵצַת.

(27) אף על פי שאינה מטמאה. (28) שבתוך האוהל, מפני שהיא ממין הטומאה. (29) מפני שהיא ממין אחר אינה מצטרפת לכזית הבשר. (30) חוטי אורך וחוטי רוחב העומדים לאריגה והם מיטמאים בנגעי צרעת (פרק י"ג מטומאת צרעת הלכה א), אבל לא בטומאות מת ושרץ ונבילה. (31) ואפילו כשהוא ממין אחר וגם הטומאה היא מסוג אחר לגמרי. (32) חכמים, שביית הפרס טמא. (33) במצבו הטבעי. (34) שדרכם להימצא בחלונות. (35) שהם עבים ולא ינותקו מאליהם.

אפילו אין דעתו לפנותם. (26) אנו מניחים, שאין דעתו לפנותם, אבל כביצה אוכלין אינם ממעטים, אלא אם גילה דעתו להשאירם במקום זה.

ד. סתם החלון בכלי חרש והיה פיו לחוץ - הרי זה חוץ, לפי שאינו מטמא מגבו והרי הוא טהור. וצריך להיות פלי חרש זה מאוס ונקוב עד שלא יהיה ראוי אפילו להקזי בו דם, כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

ה. היה בבית מת או רבע עצמות וכיוצא בהן מעצמות המטמאות באהל, ומעט החלון של בית זה בעצם פחות מפשעורה<sup>27</sup> - אינו מעוט, שהעצם מצטרף לעצמות<sup>28</sup>. וכן אם היה שם מת או פזית מבשר המת, ומעט החלון בפחות מפזית מבשר המת - אינו מעוט, לפי שהבשר מצטרף לבשר. אבל עצם פחות מפשעורה ממעט על ידי פזית

## שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

(לעכב) אֵת הַחֹבוֹת הַקְּבוּעִים (המוטלים) עֲלֵינוּ לְבַל נַחְזִיק בָּהֶם וְלֹא נִשְׁלֶמֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְהוּא שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא לְקִיּוֹת דָּבָר שֶׁל הַזּוֹלָת בְּתַחְבוּלָה וּבְהִסְתַּר, וְהַזְהָרָנִי מִמַּעֲשֵׂה זֶה בְּאִמְרוֹ: "לֹא תִגְנֹבוּ", כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לֹא תַעֲשֵׂה רַמְד); וְהַגְּזֵל הוּא לְקִיּוֹת דָּבָר שֶׁל הַזּוֹלָת בְּאִנְס וְחִזְקָה בְּגִלּוּי כְּמוֹ שְׁעוֹשִׂים שׁוֹדְדֵי הַדְּרָכִים, וְהַזְהָרָנִי גַם עַל מַעֲשֵׂה זֶה בְּאִמְרוֹ: "לֹא תִגְזֹל"; וְהַעֲשֶׂק הוּא שֶׁיְהִי לְזוֹלָתְךָ אֶצְלֶךָ חוֹב מִסָּסִם, כְּלוֹמֵר: שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֶצְלֶךָ וּבִאֲחֻרֵיךָ מִמּוֹן וְאִתָּה מִחֲזִיק בּוֹ וְאִינְךָ מוֹסְרוֹ לוֹ בֵּין דְּרָךְ אִנְס בֵּין שְׁלֵא דְרָךְ אִנְס, אֶלֶּא (רוּחוֹהוּ בַטַּעֲנוֹת) בְּלֶךְ וְשׁוֹב אוֹ בְּרִמְיָה. הַזְהָרָנִי גַם עַל מַעֲשֵׂה זֶה בְּאִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ". וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פִּרְשֵׁת קְדוּשִׁים): "לֹא-תַעֲשֶׂק — עֲשֶׂק שֶׁהוּא שֶׁל מִמּוֹן, וְאִיזָה? זֶה הַכּוֹבֵשׁ שֶׁכָּר שְׁכִיר" (מעכב שכר הפועל) וְכֵן כְּלִ-הַדּוּמָה לוֹ. וְהַמְשִׁיל בְּשֶׁכֶר שְׁכִיר, לְפִי שֶׁהוּא חוֹב הַקְּבוּעַ עֲלֶיךָ אֶת-עַל-פִּי שְׁלֵא מִסָּר לְךָ מִמּוֹן מִשְׁלוֹ וְלֹא בָּא לְיָדְךָ אִתָּה מִמְּנוּ שׁוּם מִמּוֹן, וְאֶת-עַל-פִּי כֵן בֵּינָן שֶׁנִּקְבַּע לוֹ אֶצְלֶךָ חוֹב הַזְהָרָת מִלְּהַחְזִיק בּוֹ. וּכְבָר נִכְפַּל הִלְאוּ בְּעִנְיָן זֶה וְהִבִּיא לְדַגְמָא דְּבָר זֶה בְּעֲצָמוֹ וְאָמְרוּ: "לֹא-תַעֲשֶׂק שְׁכִיר" (דברים כד, יד), עִנְיָנוּ: לֹא-תַעֲשֶׂק אֶת-הַשְּׁכִיר לְפִי שֶׁהוּא עֵנִי וְאִבּוּי, כְּדָרְךָ שֶׁאָמְרוּ בּוֹ:

### ~ יום ראשון ל' מרחשון ~

מצות לא תעשה רמה.

הַמְצָוָה הַרְמ"ה — הַזְהָרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּגִזּוֹל, וְהִיא לְקִיּוֹת דָּבָר שֶׁאֵין לָנוּ זְכוּת בּוֹ, בְּאִנְס וּבְחִזְקָה בְּגִלּוּי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִגְזֹל" (ויקרא יט, יג). וְכָךְ פָּרְשׁוּ בְּעֲלֵי הַקְּבִלָה (בבא קמא עט:): "לֹא תִגְזֹל" — כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּגְזֹל אֶת-הַחֲנִית מִיַּד הַמְּצָרִי" (שמואל-ב כג, כא). וְלֹא זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוּ: "וְהָשִׁיב אֶת-הַגְּזֹלָה אֲשֶׁר גָּזַל" (ויקרא ה, כג), אֶלֶּא שֶׁאֲפִלוּ בְּטַל (עֲשֵׂה פְעוּלָה הַמוֹנַעַת קִיּוֹם הַעֲשֵׂה שְׁבָה — אֵינּוּ לִזְקָה (שלא בבכל לאו הניתק לעשה), [שֶׁאֵין אָדָם לִזְקָה וּמְשֻׁלָּם] לְפִי שֶׁהוּא לֹא שָׁנִיתָ [שָׁנִיתָ] לְתַשְׁלוּמִין: שֶׁאִם שָׁרְךָ אֶת-הַגְּזֹלָה אוֹ זָרְקָה לִים — מְשֻׁלָּם מֵהַשְּׁהִיחָה שׁוּה; וְאִם כִּפֵּר בָּהּ וְנִשְׁבַּע — מוֹסִיף חֲמִשׁ וּמִקְרִיב אֶשֶׁם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ (מצות עשה עז), וְכֵן נִתְבָּאָר בְּסוּף מִכּוֹת (טז). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דֵּינֵי מְצָוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' וּפְרָק י' מִבְּבֵא קָמָא.

### ~ יום שני א' כסלו ~

מצות לא תעשה רמו.

הַמְצָוָה הַרְמ"ז — הַזְהָרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּכַבּוֹשׁ

מתוך מהדורת חזק

שֵׁיֶעֱשֶׂה תַּחֲבוּלָה לְהַשִּׁיגוֹ, וְלֹא יִחַדֵּל מִלְפִּיָּסוֹ וְלִהְכַבִּיד עָלָיו לְמַכְרוֹ אוֹ לְהַחְלִיפוֹ שֶׁהוּא יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ וַיּוֹתֵר יָקָר. אִם עָלָה בְּיָדוֹ דְבַר זֶה — תְּרִי עֵבֵר גַּם עַל "לֹא תַחֲמַד" כְּשֵׁיֶרְכַשׁ אֹתוֹ הַדְּבַר שֶׁהִיָּה שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹא הִיָּה לוֹ עֵנֵן בְּמִכְרָתוֹ, אֲלֵא שֶׁהַכֶּבֶד עָלָיו וְעָשָׂה תַּחֲבוּלָה עַד שֶׁהַשִּׁיגוֹ. וְנִמְצָא שֶׁעֵבֵר עַל שְׁנֵי לֵאוּן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (שְׁכַל זֶה גֵרוֹם). וְאִם נִמְנַע זֶה מִלְמַכּוֹר וְלִקְבַּל חֲלִיפִין מִחֲמַת חֲבֵתוֹ לְאוֹתוֹ הַדְּבַר, תְּרִי אֲזַי לֹקְחוֹ בְּחִזְקָה וּבְאִנְסֵי מִחֲמַת הַתְּחִזְקוֹת אַהֲבַת אֹתוֹ הַדְּבַר בְּנַפְשׁוֹ, וְהִרִי אֲזַי עֵבֵר גַּם עַל "לֹא תַגְזֹל". וְהַתְּבוּנָה בְּעֵנֵן זֶה בְּמַעֲשֵׂה אַחֲאֵב וְנִבּוּת (מַלְכִים־א, כא). הִנֵּה נִתְבְּאָר לְךָ הַהֲבְדֵּל בֵּין אֲמָרוֹ "לֹא תַתְּאֵנָה" וּבֵין "לֹא תַחֲמַד".

"וְלֹא־תְבוֹא עָלָיו הַשָּׁמַשׁ (בְּלִי שֶׁתְּשַׁלֵּם הַמְּגִיעַ לוֹ) כִּי עֵנִי הוּא" (שם, טו). וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פִּרְשֵׁת כִּי־תַצֵּא): "לֹא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עֵנִי וְאַבְיוֹן, וְהִלֵּא כְבֹד נְאֻמֶּר: "לֹא תַגְזֹל"? מֵלָמַד שֶׁפְּל־הַכּוֹבֵשׁ שְׂכָר שְׂכִיר — עוֹבֵר מִשׁוֹם: בַּל תַּעֲשֶׂק, וּבַל־תַּגְזֹל, וּבַל־תִּלֵּן פִּעֻלַת שְׂכִיר, וּמִשׁוֹם בְּיֻמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ". וְשֵׁם אֲמָרוֹ בְּפִרּוֹשׁ עֵנֵן אֲמָרוֹ "עֵנִי וְאַבְיוֹן" אֲמָרוֹ: "מְמַהֵר אֲנִי לְהַפְרֵעַ עַל־יָדַי (כְּשֶׁמְדוּבָר ב) עֵנִי וְאַבְיוֹן". וְהַעוֹבֵר עַל הַעֲשֶׂק דֵינּוּ בְּעֵנֵשׁ וְדִין הַגְּזֹלָן שִׁוְהָ. אֲמָר יַתְעֵלֶה: "וְכֹחֶשׁ בְּעִמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן אוֹ־בִתְשׁוּמַת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עֲשֶׂק אֶת־עֲמִיתוֹ" (וּיקְרָא ה, כא).

~ יום שלישי ב' כסלו ~  
מצות לא תעשה רפה.

~ יום חמישי ד' כסלו ~  
מצות עשה קצוד.

הַמְצָוָה הָרַס"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהָרְנוּ מִלְהַעֲסִיק מַחֲשֻׁבוֹתֵינוּ בְּתַחֲבוּלוֹת אֵיךְ לְרַכּוֹשׁ קִנְיָן שֶׁל זּוֹלָתְנוּ מֵאַחֲרֵינוּ, וְזוּהוּ אֲמָרוֹ יַתְעֵלֶה: "לֹא תַחֲמַד בֵּית רַעֲךָ" (שְׁמוֹת כ, יז). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשֵׁת יִתְרוֹ שם): "לֹא תַחֲמַד — אוֹ (אִם־כָּר אֹלֵי) אָפְלוֹ חָמוּד בְּדַבּוּר? תִּלְמוּד לוֹמֵר: "לֹא־תַחֲמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָ לָךְ" (דְּבָרִים ז, כה), מַה לְהִלֵּן עַד שֵׁיֶעֱשֶׂה מַעֲשֵׂה, אַף כָּאֵן נִמֵּי עַד שֶׁעוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה, הִנֵּה נִתְבְּאָר לְךָ שְׁלֹאוֹ זֶה מְזַהֵר מִלַּעֲשׂוֹת תַּחֲבוּלוֹת כְּדֵי שְׁנַשִּׁיג לְעַצְמֵנוּ דְבַר שֶׁחָמַדְנוּ מִרְכּוֹשׁ אַחֲרֵינוּ, וְאָפְלוֹ בְּקִנְיַה וּמִתֵּן דָּמִים מְרַבִּים — שֶׁפְּל־זֶה עֵבֶרָה עַל "לֹא תַחֲמַד".

הַמְצָוָה הָרַס"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהָרְנוּ מִלְהַתְּעַלֵּם מִן־הַאֲבֹדָה, אֲלֵא נִקְחָנָה וְנַחֲזִירֶנָּה לְבַעֲלֶיהָ, וְהוּא אֲמָרוֹ יַתְעֵלֶה: "לֹא תוּכַל לְהַתְּעַלֵּם" (דְּבָרִים כב, ג). וּכְכָר בִּאֲרָנוּ בְּמִסְכַּת מְכוֹת (טז, ז), שְׁלֹאוֹ דְגִזְלָה הוּא לְאוֹ שְׁנִתַּק לַעֲשֵׂה וְאֲמָרוֹ: "יַחֲמַמְנָא אֲמָר: לֹא תַגְזֹל (שם ט, יא), וְהַשִּׁיב אֶת־הַגְּזֻלָּה וְגוֹ". וּכְכָר נִתְבְּאָרוּ דֵינֵי מַצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים הָאַחֲרוֹנִים (מִבְּבַא קְמֵא).

~ יום שישי ה' כסלו ~  
מצות לא תעשה רפמ.

מצות עשה דר.

הַמְצָוָה הָרַס"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהָרְנוּ מִלְהַתְּעַלֵּם מִן־הַאֲבֹדָה, אֲלֵא נִקְחָנָה וְנַחֲזִירֶנָּה לְבַעֲלֶיהָ, וְהוּא אֲמָרוֹ יַתְעֵלֶה: "לֹא תוּכַל לְהַתְּעַלֵּם" (דְּבָרִים כב, ג). וּכְכָר בִּאֲרָנוּ (מִצְוֹת עֲשֵׂה דר) אֲמָרָם בְּמִכְלַתָּא בְּעֵנֵן הָאֲבֹדָה: "נִמְצָאנוּ לְמַדִּין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עָשָׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֵׂה". וְלִשׁוֹן הַגְּמָרָא (בְּבַא מִצְיָעָא ל): "הַשִּׁיב אֲבֹדָה עָשָׂה וְלֹא־תַעֲשֵׂה הוּא". וּבְמִשְׁנַת תּוֹרָה כִּפְּלָא אֶת־הַלְּאוֹ בְּעֵנֵן זֶה וְנִאָּמַר בּוֹ לְאוֹ מִיֶּחָד וְהוּא אֲמָרוֹ יַתְעֵלֶה: "לֹא־תְרַאֵה אֶת־שׁוֹר אַחִידָךְ אוֹ אֶת־שִׁוֵּי נִדְחִים וְגוֹ" (שם, א). וּבִסְפָרֵי (פִּרְשֵׁת תַּצֵּא שם): "לֹא־תְרַאֵה אֶת־שׁוֹר אַחִידָךְ" — מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֵׂה וְלַהֲלִין הוּא אוֹמֵר: "כִּי תַפְּגֵעַ" (שְׁמוֹת כג, ד) — מִצְוֹת עָשָׂה" וּכְכָר נִתְבְּאָרוּ דֵינֵי מַצְוָה זוֹ בְּפִ"ב מִבְּכָא מִצְיָעָא.

~ יום רביעי ג' כסלו ~  
מצות לא תעשה רסו.

הַמְצָוָה הָרַס"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהָרְנוּ מִלְהַתְּעַלֵּם (לִקְשׁוֹר) מַחֲשֻׁבוֹתֵינוּ בְּחָמוּד רְכוּשׁ זּוֹלָתְנוּ וְלַהֲתֵאֵוֹת לוֹ, לְפִי שְׁנֵה זְבִיא לְיָדַי עֲשִׂיתָ תַּחֲבוּלָה לְרִכִּישׁתוֹ, וְזוּהוּ לִשׁוֹן הַלְּאוֹ שְׂבָא בְּעֵנֵן זֶה, אֲמָר: "וְלֹא תַתְּאֵנָה בֵּית רַעֲךָ" (דְּבָרִים ה, יח). וְאֵין שְׁנֵי הַלְּאוּן עֵנֵן אַחַד, אֲלֵא הַלְּאוֹ הָרֵאשׁוֹן הוּא "לֹא תַחֲמַד", מְזַהֵר מִלְרַכּוֹשׁ קִנְיָן זּוֹלָתְנוּ (עַל יַדִּי תַחֲבוּלוֹת), וְהַלְּאוֹ הַשֵּׁנִי מְזַהֵר אָפְלוֹ עַל הַתְּאֵנָה וְהַחָמוּד בְּלִכְרַד. וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשֵׁת יִתְרוֹ): "לֹא תַחֲמַד בֵּית רַעֲךָ" וְלַהֲלִין הוּא אוֹמֵר: "לֹא תַתְּאֵנָה בֵּית רַעֲךָ" — לְחֵיב עַל הַתְּאֵנָה (בַּמְחֻשְׁבָּה וַלִב) בְּפִנֵּי עֲצָמָה וְעַל הַחָמוּד (בַּמְעֻשָׂה) בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ". וְשֵׁם אֲמָרוֹ: "מִנֵּין שְׂאֵם הַתְּאֵנָה אָדָם סוֹפוֹ לְחָמוּד (בְּנִקִּיטַת פְּעוּלוֹת מַעֲשִׂיּוֹת)? תִּלְמוּד לוֹמֵר: "לֹא תַתְּאֵנָה וְלֹא תַחֲמַד". מִנֵּין שְׂאֵם חָמוּד אָדָם סוֹפוֹ לְגֹזֵל? תִּלְמוּד לוֹמֵר: "וְחִמְדוֹ שְׂדוֹת וְגִזְלוֹ" (מִיכָה ב, ב). פִּרוֹשׁ דְּבַר זֶה: שְׂאֵם רָאָה דְבַר יָפָה אֲצֵל אַחִיו אִם הִשְׁלִיט מַחֲשַׁבוֹתָיו עָלָיו וְנִתְּאֵנָה לוֹ — תְּרִי עֵבֵר עַל אֲמָרוֹ יַתְעֵלֶה: "לֹא תַתְּאֵנָה". וְתַתְּחִזֵּק בּוֹ אַהֲבַת אֹתוֹ הַדְּבַר עַד

מתוך מהדורת חזק

איש אֶת־רָעָהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלֶּי הֵם הִנְקָרְאִים: דִּינֵי קִנְסוֹת. וְיֵשׁ כְּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קִנְסוֹת כְּלָם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כְּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכּוֹנֵן בְּזֶה שְׁלֹק־חַיִּים מִמְּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מֵה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּקִבְלָה: אֶפְלוּ בִּישׁוֹ בְּלִבְד — הָרִי אֵלֶּי גוֹבִים מִמְּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשְּׁעוֹר. וְדַע שְׁדִינֵי קִנְסוֹת אֵלֶּי כְּלָם נִזְקֵי אֲדָם בְּאֲדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הָרִי כְּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יִדוֹן בָּהֶם וְלֹא יִפְסֹק אֲלָא בֵּית דִּין הַסְּמוּכֵינן בְּאַרְצָךְ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וְכִבְר נִתְבְּאָרוּ הַלְכּוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' (מבבא קמא).

וּכְפָרוֹשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא לב.): "הַשְּׁבֵת אֲבָדָה — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמְרוּ (ספרי פרשת כִּי־תִצַּא) עוֹד עַל הָאֲבָדָה: "נִמְצְאוּ לְמַדִּים שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", וְעוֹד נִבְאָר לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁל אֲבָדָה בְּמִקוֹמוֹ (לא תעשה רט). וְכִבְר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוֵה זוֹ בְּפֶרֶק ב' (מבבא מציעא).

## ~ שבת קודש ו' כסלו ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרְל"ו — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ בְּדִין חוֹבֵל בְּחִבְרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְבֵּן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־

### המשך מעמוד 3

בנוגע לכללות ענין התורה, ש"לא בשמים היא"<sup>4</sup>, וניתנה למטה בארץ דוקא<sup>5</sup>, ואם כן מהו הענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

והביאור בזה, הפסוק מדגיש שלפני פנייתו אל הקב"ה כפי שהוא "יושב בשמים", הוא פונה "אליך נשאתי את עיני" – שהרמת עיניו אל הקב"ה היא כפי שהוא למעלה משמים וארץ, ורק אחר כך אל הקב"ה כפי שהוא "היושבי בשמים", ובלשון חז"ל "את השמים ואת הארץ (בשווה) אני מלא" (כמבואר בחסידות<sup>6</sup> עה"פ "את – מלא", שדוקא מצד "אני" יכול להיות הענין ד"מלא, בשמים ובארץ ביחד), ועל ידי זה גם בארץ יורגש ש"אני מלא", ויתקשר עם אביו "בשמים".

ולפי זה מובן גם שהענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים", אינו בסתירה למ"ש בגמרא<sup>7</sup> "המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה", כי מפורש בגמרא שם, שביחד עם זה, צריך ליתן את "לבו למעלה". היינו, שביחד עם זה ש"עיני הישבי בשמים", "לבו למעלה", "צריך שיתן עינו למטה". שזהו ענין יחוד שמים וארץ<sup>8</sup>, שהתפילה ב"ארץ" חדורה (מצד הגדרים שלה) שאין אפשרות יותר לאריכות הגלות, וכבר הגיע זמן סיום וקץ הגלות, "שמים", "לבו למעלה"<sup>9</sup>.

(4) כי תבוא ל, יב.

(5) שבת פט, א.

(6) ראה לקו"ת נשא כד, א. ובכ"מ.

(7) יבמות קה, ב.

(8) וראה תו"א מג"א צא, ב.

(9) בשיחה כאן דובר בהרחבה על חיבור "שמים" – רוחניות, ו"ארץ" – גשמיות, כפי שזה בא לידי ביטוי בתורה גופא: נגלה וחסידות, ומעלתה של ישיבת תומכי תמימים באיחוד ב' המעלות. עיי"ש.



## נביאים

### הושע פרק ט ו

ו כִּי־הִנֵּה הִלְכוּ מִשָּׁד מִצְרַיִם תִּקְבְּצֵם מִן תִּקְבְּרֵם מִחֶמְד לְכַסְפֶּם קִמוּשׁ יִירָשֶׁם הוֹח בְּאֶהְלִיָּהֶם: ז בָּאוּ  
 א יָמֵי הַפְּקֻדָּה בָּאוּ יָמֵי הַשְּׁלֵם יִדְעוּ יִשְׂרָאֵל אֲוִיל תִּנְבִּיא מִשְׁנַע אִישׁ הָרוּחַ עַל רֵב עֹנֵד וְרַבָּה מִשְׁטָמָה:  
 ח צֹפֵה אֶפְרַיִם עִם־אֱלֹהֵי נְבִיא פַח יִקוּשׁ עַל־לִדְרָכָיו מִשְׁטָמָה בְּבֵית אֱלֹהֵיו: ט הָעֵמִיקוּ־שַׁחְתוּ בְּיָמֵי  
 הַגְּבֻעָה יִזְכּוּר עֹנֵם יִפְקֹד חַטָּאוֹתֶם: (ס) י כְּעֹנְבִים בְּמִדְבָּר מִצְאֵתִי יִשְׂרָאֵל כְּכַוְרָה כְּתָאנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ  
 רְאִיתִי אֲבוֹתֵיכֶם הֵמָּה בָּאוּ בְּעַל־פְּעוֹר וַיִּנְזְרוּ לְבִשְׁת וַיְהִיו שְׂקוּצִים כְּאֶהָבֶם:

רש"י

ויבקשו להרוג את ירמיה כענין שנא' (ירמיה כו) משפט מות לאיש הזה וגו': (ט) כימי הגבעה. יש אומרים זה גבעת בנימין בפלגש (שופטים ט) ויש אומרים זה גבעת שאול (שמואל א כ"ה) ששאלו להם מלך ומרדו בדברי הנביא: (י) כענבים במדבר. כענבים שהם חביבים במדבר כך חיבבתי את ישראל: כביכורה בתאנה. כתאנה מבושלת בעץ התאנה: בראשיתה. בתחלת בישול התאנים: ראיתי אבותיכם. כן נראו אבותיכם בעיני לחבכם: וינזרו. אין נזירה בכל מקום אלא לשון פרישה: לבושת. לעכו"ם שהיא בשתם: ויהי שקוצים. לפני: כאהבם. את בנות מואב:

(ו) כי הנה הלכו. ממקומם מרוב שודדים שיבואו עליהם עם נבוכדנצר: מוף. מארץ מצרים היא: מחמד לכספם. בתי חמדת אוצרות כספם: קימוש. חוח. מיני חיות תרגם יונתן: (ז) הפקודה. שיפקדו עוונותיהם: השלום. תושלמת חובין: אויל הנביא. אף מנביאי אמת שלהם יהיו אוילים כגון חנניה בן עזור שתחלתו נביא אמת היה: ורבה משטמה. שהקב"ה שונא מעשיכם: (ח) צופה אפרים עם אלהי. הם מעמידין להם נביאיהם הממשיכין אותן לצד עכו"ם שלהם: נביא פח יקוש על כל דרכיו. ולנביאי האמת הם טומנין פחים ללכדם: משטמה בבית אלהיו. בבית המקדש הרגו את זכריה

#### מצודת ציון

(ו) משוד. מל' שודד ועושק: מוף. יתכן שהוא נוף והוא שם מקום במצרים ובאה המ"ם במקום הנו"ן וכן כמהם וכמהן (ש"ב ט: ט): מחמד. מלשון חמדה: קימוש. מין קוף: יירשם. מל' ירושה: חוח. מין קוף: (ז) הפקודה. ענין זכרון: ורבה. הוי"ו יתירה: משטמה. ענין נטירת איבה כמו וישטום עשו (בראשית כז): (ח) צופה. כן יקרא הנביא וכן צופה נתתיך (יחזקאל ג): פח. רשת: יקוש. מל' מוקש: (ט) העמיקו. ר"ל הרבו כי כמו דבר העמוק הוא רב מהאדם מהגיע אליו כן כל דבר הרבוי בתכלית קרוי עומק: (י) ככורה. כן יקרא הפרי שנגמר בישולו וכן בכורי ענבים (במדבר יג): וינזרו. ענין פרישה כמו נזרו אזור (ישעיה א): לבושת. העכו"ם תקרא כן על כי היא לבושת לעובדיה: שקוצים. מלשון שקץ ותיעוב:

#### מצודת דוד

(ו) הלכו משוד. כאשר ילכו מארצם מפני השודד הנה מצרים תקבץ אותם כי שם יבואו עם יוחנן בן קרח כמ"ש בירמיה (גג): מוף תקברם. כי שם ימותו ע"י חרב נבוכדנאצר ולא ישובו לארצם: מחמד לכספם. בתי חמדתם שהם אוצרות כספם הנה הקימוש יירש אותם כי שם תצמח ובאהליהם תצא החוח: (ז) באו. הנה עתה באו הימים של זכרון עוונותיהם ובאו הימים של גמול תשלומיהם וידעו ישראל כי הן קרבו ובאו: אויל הנביא. ר"ל יראו שהנביא השקר המבטיחם השלום שהוא אויל ולא דיבר בו ה': איש הרוח. הוא הנביא השקר אשר חשבו שיש בו רוח נבואה והוא כפל ענין במ"ש: על רוב עונך. כעבור רוב עונך רבה עליך נטירת האיבה מה': (ח) צופה אפרים. צופה יש לאפרים עם האלוה שעשה לעצמו והוא נביא השקר אשר להם המתנבא בשם עבודת

כוכבים ואותו הנביא הוא לפח מוקש פרוסה על כל דרכיו של אפרים כי כמו שהפח יפול בו הציפור, כן בדברי נביא השקר יפול אפרים: משטמה בבית אלהיו. בבית עבודת כוכבים יש לו נטירת איבה כי נביא השקר המתמיד לשבת שם כאילו נוטר לו איבה במה שמתעה אותו לדרך רעה לרע לו: (ט) העמיקו שחתו. העמיקו לעשות הרע ושחתו דרכם כמו בני בנימין בפלגש בגבעה אשר החזיקו ידי עוברי עבירה כי כ"כ נביאי השקר מחזיקים ידי עוברי עבירה בהבטחת השלום ולכן יזכור עונם לשלם עליהם גמול: (י) כענבים במדבר. כמו המוצא ענבים במקום שמהם חביבים עליו מאד כן מצאתי את ישראל ר"ל כן היו חביבים עלי בעת מצאתים לי לעם: ככורה. כתאנה המבושלה באילן התאנה ראשונה לכולן שהיא משמחת לב רואיה כן ראיתי אבותיכם ר"ל כן שמחתי כאשר ראיתי את אבותיכם נמשכים אחרי: המה באו. וכאשר המה באו אל בעל פעור ופרשו עצמם מה' אל הבושת: ויהיו שקוצים כאהבם. אז היו שקוצים ומתועבים בעיני, כערך אהבתם שאהבתי אותם מתחלה:

## כתובים

### דברי הימים ב פרק כו א"ט

א בְּנֵי־עֲשָׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה יוֹתֵם בְּמִלְכּוֹ וְשִׁשְׁעֵשְׂרֵה שָׁנָה מָלְךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אָמוֹ יְרוּשָׁה בַת־צְדֻקָּה:  
 ב וַיַּעַשׂ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה עִזְיָהוּ אָבִיו רַק לֹא־בָא אֱלֹהֵיכֹל יְהוָה וְעוֹד הָעַם מִשְׁחִיתִים: ג הוּא בָנָה אֶת־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הָעֲלִיזֹן וּבַחֹמַת הָעֶפְלָל בָּנָה לָרֹב: ד וְעַרְסִים בָּנָה בְּהַר־יְהוּדָה וּבְחַרְשִׁים בָּנָה בִּירוּנִיּוֹת וּמִגְדָּלִים: ה וְהוּא נִלְחֵם עִם־מִלְכֵי בְּנֵי־עַמּוֹן וַיִּחַזַק עֲלֵיהֶם וַיִּתְּנוּ־לוֹ בְּנֵי־עַמּוֹן בְּשָׁנָה הַהִיא מֵאֵה פַּר־פָּסֶף וְעֲשָׂרַת אֲלָפִים כְּרִים חֲפִים וְשַׁעוּרִים עֲשָׂרַת אֲלָפִים זֹאת הֵשִׁיבוּ לוֹ בְּנֵי עַמּוֹן וּבְשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה וְהַשְּׁלִישִׁית: ו וַיִּתְחַזַּק יוֹתֵם בִּי הַכִּיָּן דְּרָכָיו לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו: ז וַיִּתֵּר דְּבָרָיו יוֹתֵם וְכָל־מִלְחָמָתָיו וּדְרָכָיו הֵנִם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה: ח בְּנֵי־עֲשָׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְּמִלְכּוֹ וְשִׁשְׁעֵשְׂרֵה שָׁנָה מָלְךְ בִּירוּשָׁלַם: ט וַיִּשְׁפֹּב יוֹתֵם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אָחָז בְּנוֹ תַחְתָּיו: (פ)

### דברי הימים ב פרק כח א"ד

א בְּנֵי־עֲשָׂרִים שָׁנָה אָחָז בְּמִלְכּוֹ וְשִׁשְׁעֵשְׂרֵה שָׁנָה מָלְךְ בִּירוּשָׁלַם וְלֹא־עָשָׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָי יְהוָה כְּדָוִד אָבִיו: ב וַיִּלְךְ בְּדַרְכֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְגַם מִסְכּוֹת עָשָׂה לְבַעֲלִים: ג וְהוּא הִקְטִיר בְּגִיא בְּנֵי־הַגֹּם וַיִּבְעַר אֶת־בְּנָיו בְּאֵשׁ כְּתַעֲבוֹת הַגּוֹזִים אֲשֶׁר הִרְישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ד וַיִּזְבַּח וַיִּקְטֹּר בְּפָמֹת וְעַל־הַגְּבֻעוֹת וְתַחַת פְּלִיעַץ רַעְנָן:

רש"י

הרג זכריה ונעשה קדש, אמציה השתחו' לפסילי שער, עזיהו נכנס להיכל להקטיר, אחז הלך בדרכי מלך ישראל וגם עשה מצבות לבעלים חזקיה גבה לבו ויהי עליו קצף ועל שלשה לא הודו לו, מנשה עשה הרע בעיני ה', יאשיהו לא שמע דברי נבואה מפי אלהים, צדקיה עשה הרע בעיני ה' ולא נכנע מפני ירמיה אבל יותם לא נמצא בו שום דופי (כך אמר לי ר' אלעזר בר משה): ועוד העם משחיתים. כדכתיב (במלכים ב' ט') עוד העם מזבחים ומקטרים: (ג) ובחומת העופל. דוגמא (ישעיה לב) עופל ובחן היה בונה מצודות: (ד) ובחרישים בנה בירניות. לשון בירה גדולה:

#### מצודת ציון

(ג) העופל. שם מגדל וכן ויבא אל העופל (מ"ב ה):  
 (ד) ובחרישים. ביערות כמו וחרש מצל (יחזקאל לא) ור"ל סעיף: ברניות. ארמונות וכן לא לאדם הבירה (דה"א כט):  
 (ה) השיבו. לפי ששלחו שלוש פעמים, לזה אמר השיבו ר"ל שלחו והשיבו ושלחו:  
 (ב) מסכות. פסילים יצוקים ממתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד): (ג) ויבער. ענין שריפה: הוריש. גרש:

#### מצודת דוד

(ב) ככל אשר עשה. ר"ל בדבר הישר עשה כאביו רק לא בדבר המעל ולא בא אל ההיכל ולהקטיר כמו שבא אביו: ועוד העם. ר"ל עם כי יותם היה צדיק גמור עכ"ז היו העם משחיתים דרכיהם ולא למדו מדרכיו: (ג) הוא בנה. ר"ל בנה עליו בנין גבוה או שנפל וחזר הוא ובנהו מחדש:  
 (ה) ושעורים עשרת אלפים. מוסב הוא על כורים:  
 (ג) ויבער את בניו. היא עבודת המולך:

## מושניות מסכת בבא בתרא

ג המוכר יזן לחברו והחמיץ – אינו חיב באחריותו; ואם ידוע שיינו מחמיץ – הרי זה מקח טעות. ואם אמר לו: יזן מבשם אני מוכר לך – חיב להעמיד לו עד העצרת; וישן – משל אשתקד; ומישן – משל שלש שנים.

ד המוכר מקום לחברו לבנות לו בית, וכן המקבל מחברו לבנות לו בית חתנות לבנו ובית אלמנות לבתו – בונה ארבע אמות על שש; דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר: רפת בקר היא זו; הרוצה לעשות רפת בקר – בונה ארבע אמות על שש; בית קטן – שש על שמונה; גדול – שמונה על עשר; מרקלין – עשר על עשר. רומז פחצי ארכו וכחצי רחבו. ראייה לדבר: היכל. רפן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כבנין ההיכל.

### פירוש ברטנורא

ג אינו חיב. המוכר באחריותו. דבשעת מכירה יזן הוה. ודוקא שנעשה חומץ בכליו דלוקח, דאי בכליו של מוכר, מצי אמר ליה הא חמך והא קנקך, ולא מצי מוכר אמר ליה למה השהית אותו בקנקים כל כך את הוא דאפסרת, דמצי היאך אמר ליה הא מעיקרא הודעתך שלא היה ברעתי להסתפק מן היין אלא מעט מעט: ואם ידוע שיינו מחמיץ. שאינו מתקיים. ואיך אמר ליה דלא בעי ליין אלא למקפה ולשהתו ליקח ממנו מעט מעט: הרי זה מקח טעות. דהיה ליה לאודועי שאין יזן מתקיים: מבשם. דרכו להתקיים עד עצרת. ומשם ואילך החום מקלקל: וישן. אם מכר לו יין על מנת שהוא ישן. גותן לו משל אשתקד, מן השנה שעברה הקודמת לזו:

ד בית חתנות לבנו. שדרך אדם לעשות לבנו בית כשנשא אשה: בית אלמנות לבתו. כשמת בעלה ושהה אל בית אביה. אבל בחיי בעלה היא אצל בעלה, שאין דרך חתן לדור עם חמיו: רפת בקר היא זה. וצריך לעשותו גדול יותר: בית קטן. הפחות שבבתים הוא שש על שמונה. והמוכר מקום לחברו סתם לעשות לו בית צריך שיהיה שש על שמונה: גדול. ואם פ' לעשות לו בית גדול: מרקלין. עשוי למושב שרים: רומז כחצי ארכו וכחצי רחבו. אכולהו קא, דהיינו בבית קטן רומז שבעה, ובבית גדול תשעה, ומרקלין עשר: ראייה לדבר היכל. שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים ורומז שלשים, שהם חצי ארכו ורחבו: הכל כבנין היכל. איכא דאמרי הא דתנן לעיל רומז כחצי ארכו וכחצי רחבו, ראייה לדבר היכל, רשב"ג קתני לה, שרשב"ג אומר הכל כבנין היכל. ואיכא דאמרי רשב"ג פליג את"ק ואתמרתי קא מתמה, וכי הכל בונים כבנין היכל, אין הרב תלוי אלא במנהג המדינה:

### מושניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

המוכר מקום לחברו לבנות לו בית – כמפורש להלן: בית חתנות לבנו וכו', וכן המקבל מחברו לבנות לו – המקבל עליו לבנות לחברו, בית חתנות לבנו – בית סמוך לביתו שידור בו בנו לאחר חתונתו, ובית אלמנות לבתו – או בית שתדור בו בתו האלמנה. בגמרא מבואר, שלא נקטה המשנה: "בית חתנות לבנו וצבת". כדי להשמיענו, שאין דרך חתן לדור עם חמיו; בונה – הלוקח מקום או הקבלן, ארבע אמות על שש – שכך גדלם של בית חתנות ובית אלמנות סתם; דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר: רפת בקר היא זו – ולא דירת אדם, שכן הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ארבע אמות על שש – ואילו בית צריך לעשותו יותר גדול. ויש מפרשים (בגמרא). שהפסקה "הרוצה לעשות רפת בקר", מדברי רבי עקיבא היא, כלומר שרבי עקיבא בא ומודה לרבי ישמעאל, שהרוצה לעשות רפת בקר, בונה ארבע על שש, ואף על פי כן פעמים שאדם עושה דירתו כרפת בקר, ולפיכך בית חתנות ובית אלמנות סתם אף הוא שיעורו ארבע על שש. בית קטן – הרוצה לבנות לחברו בית קטן שאינו סמוך לבית אחר כבית חתנות ובית אלמנות, אלא בית קטן בפני עצמו, וכגון שאמר לו חברו: עשה לי בית סתם, והרי יכול הקבלן לעשות לו את הקטן שבבתים, בונה שש על שמונה – אמות; גדול – ואם פירש לו שיעשה לו בית גדול, בונה שמונה על עשר – אמות; מרקלין – אם קיבל עליו לעשות מרקלין, היינו אולם, בונה עשר על עשר – אמות. רומז – גובה הבנין, פחצי ארכו וכחצי רחבו – מחצית האורך והרחוב כאחת, כלומר שבית קטן גובהו שבע אמות, בית גדול תשע אמות ומרקלין עשר אמות. ראייה לדבר: היכל – היכל המקדש שבנה שלמה,

### ~ יום ראשון ~

באור משנה ג

המוכר יזן לחברו והחמיץ – לאחר שעירהו הלוקח לתוך קנקניו (גמרא). אינו חיב – המוכר, באחריותו – שהואיל ובשעת המכירה יזן היה, יכול המוכר לומר ללוקח: קנקניך גרמו לו להחמיץ. ברם, אם נשאר היין בקנקני המוכר, מבואר בגמרא, שאם בזמן שקנה את היין אמר לו, שקונה אותו לתבשיל, היינו להשתמש בו מעט מעט, והחמיץ היין, הריהו מחזיר לו; ואם לא אמר לו שצריך את היין לתבשיל, אינו יכול להחזיר לו, שיכול המוכר לומר ללוקח: היה לך לשותותו מיד ולא להשהותו עד שיחמיץ. ואם ידוע שיינו מחמיץ – ואמר לו הלוקח שצריך את היין לתבשיל, היינו להשהותו לזמן ארוך, אף על פי שעירהו הלוקח לתוך קנקניו, הרי זה מקח טעות – שהיה המוכר צריך להודיע ללוקח, שיינו אינו מתקיים זמן רב. ואם אמר לו – המוכר ללוקח: יזן מבשם אני מוכר לך – יזן הממוזג בבשמים, שהוא רגיל להתקיים עד ימות החמה, חיב להעמיד לו עד העצרת – חיב המוכר להעמיד לו יין שיתקיים עד חג השבועות, שכן מחג השבועות ואילך עלול היין להתקלקל מחמת החום. וישן – ואם אמר לו: יזן ישן אני מוכר לך, משל אשתקד – חיב הוא ליתן לו יין מן השנה שעברה; ומישן – ואם אמר לו: יזן מיושן אני מוכר לך, משל שלש שנים – היינו מן השנה שלפני אשתקד, שנמצאו שלוש שנים עם השנה שעומדים בה (רשב"ם); וצריך שיעמוד היין ולא יחמיץ עד חג הסוכות, שהרי זוהי כוונת "מיושן", שיתיישן היין שלוש שנים שלמות (בריתא בגמרא ומפרשים).

ה מי שיש לו בור לפניו מביתו של חברו – נכנס בשעה שדרוך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרוך בני אדם יוצאין; ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחיון. וזה עושה לו פותחת, וזה עושה לו פותחת.

ו מי שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו – נכנס בשעה שדרוך בני אדם נכנסים, ויוצא בשעה שדרוך בני אדם יוצאין; ואינו מכניס לתוכה תגרין, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת. והחיצון זורע את הדרך. נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהם – נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שהוא רוצה, ומכניס לתוכה תגרין, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת; וזה וזה אינם רשאים לזרעה.

ז מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד – מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו.

### פירוש ברטנורא

**ה** בשעה שבני אדם נכנסים. ביום. ולא שזימריהו לעמוד בלילה: זה עושה לו פותחת. שלא יגנוב בעל הבית ממי בורו. ובעל הבית עושה לו פותחת אחרת באותו פתח הפתוח לבור, שלא יוכל לבא לשאוב בלא דעת בעל הבית, ולא יבא לעולם בביתו של בעל הבית אלא א"כ ישנו לבעל הבית בביתו. ומשום חשד אשתו תקנו כן:

**ו** מי שיש לו גינה. ונתרצה חיצון לתת לפניו דרך באמצע שדהו: לא יכנס מתוכה. דכיון דמזיקו חזק גדול שעובר באמצע שדהו, אנו סהדי דלא נתרצה לו אלא לצורך גינה בלבד, ולא שכנס לצורך תשמיש אחר: והחיצון זורע. דכיון דבאמצע שדהו הוא, אנו סהדי דלא מחל לו הדרך לגמרי ושלא יוכל הוא לזרעה: וזה וזה אינן רשאים לזרעה. דכיון דמן הצד הוא, להליך גירא יתרה לו:

**ז** מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו. שהחזיקו רבים לעבור שם לעולם: ושלו לא הגיעו. ויש לזכור שני הדרכים. דקיימא לן מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו: דרך היחיד. המוכר לחבירו דרך תוך שדהו צריך ליתן לו ארבע אמות: דרך המלך אין לו שיעור. שהמלך פורץ גדר לפניו לעשות

### משניות מבוארות – קהתי

#### באור משנה ו

**מי שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו** – ויש לו רשות לעבור דרך גינת חברו לגינתו, כמו שבארנו בענין הבור במשנה הקודמת, או כגון שותפים שחלקו, ונתרצה בעל הגינה החיצונית לתת דרך לבעל הגינה הפנימית, **נכנס בשעה שדרוך בני אדם נכנסים, ויוצא בשעה שדרוך בני אדם יוצאין** – שהואיל ודריסת רגלו בגינתו מזקת לו, אינו יכול לעבור שם אלא בשעות שבעלי הגינת רגילים להיכנס ולצאת (רשב"ם; המאירי), **ואינו מכניס לתוכה תגרין** – אינו רשאי להכניס שם סוחרים, למכור להם פירות גינתו, **ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת** – שאם אינו צריך לגינתו, אלא הוא רוצה לעבור דרכה לשדה אחרת, כדי לקצר את הדרך, אסור לו לעבור דרך גינת חברו, שאינו זכאי להשתמש בדרך זו אלא לצורך גינתו בלבד ולא לצורך אחר. **והחיצון** – בעל הגינה החיצונית, **זורע את הדרך** – רשאי לזרוע את הדרך, שהואיל והוא באמצע גינתו, בוודאי לא שיעבדה לו לגמרי שלא יוכל לזרעה. **נתנו לו** – בית דין (רשב"ם), **דרך מן הצד** – דרך העוברת בצד הגינה החיצונית ולא באמצע, **מדעת שניהם** – בהסכמת שני בעלי הגינות, **נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שהוא רוצה** – שהרי אינו מזיקו בעבורו שם, **ומכניס לתוכה תגרין** – ורשאי להכניס סוחרים לשם, כדי למכור להם פירות גינתו, **ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת** – אבל אינו רשאי לקצר על ידיה את הדרך כדי להיכנס מתוך גינתו לשדה אחרת, שלא הסכים לתת לו את הדרך אלא לצורך גינתו בלבד, **וזה וזה** – בין בעל הגינה החיצונית ובין בעל הגינה הפנימית, **אינם רשאים לזרעה** – שהואיל והדרך מן הצד היא, הרי היא מיוחדת להליכה בלבד.

### ~ יום שלישי ~

#### באור משנה ז

**מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו** – כגון שהחזיקו רבים לעבור בה מעולם, או שבעל השדה נתן להם מתחילה את הדרך (רשב"ם), **נטלה** – נטל את הדרך לעצמו וזרעה, **ונתן להם מן הצד** – דרך אחרת בצד שדהו, והחזיקו בה רבים, **מה שנתן נתן** – הדרך החדשה שנתן, הרי היא של רבים, שכבר זכו בה, **ושלו** –

שאורכו היה ארבעים אמה ורוחבו עשרים, וגובהו היה שלשים אמה, כחצי אורכו וכחצי רוחבו. **רפן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כפנין התיכל** – יש מפרשים בגמרא, שהמשנה באה להשמיע, שמה שאמרה "ראיה לדבר: היכל" הרי זו דעת רבן שמעון בן גמליאל, שהוא אומר: הכל כפנין התיכל: ויש מפרשים (שם). שרבן שמעון בן גמליאל בא לחלוק על תנא קמא ואומר בדרך תמיהה: וכי הכל בונים כפנין התיכל? אלא הכל כמנהג המדינה.

בארנו את המשנה לפי הרשב"ם, וכן מפרשה הראב"ד. אבל הרמב"ם והמאירי והטור מפרשים אותה בדרך אחרת: המוכר מקום לחבירו לבנות לו בית – סתם, וכן המקבל מחבירו לבנות לו בית חתונת לבנו וכי', בונה ארבע אמות על שש: דברי רבי עקיבא – כלומר שלדעת רבי עקיבא בין בבית סתם ובין בבית חתונת לבנו ובית אלמנות לבתו המידות המינימליות הן ארבע על שש אמות. רבי ישמעאל אומר: רפת בקר היא זו, והרי (אף לדעת רבי עקיבא) הרוצה לעשות רפת בקר בונה ארבע אמות על שש. וכיון שכן, בית קטן צריך שיהיה שש על שמונה אמות. ואין הלכה כרבי ישמעאל, ומכל מקום המשך המשנה הוא לדברי הכל.

### ~ יום שני ~

#### באור משנה ה

**מי שיש לו בור** – של מים, **לפנים מביתו של חברו** – כגון שקנה ממנו את הבור, וממילא יש לו רשות לעבור דרך הבית לבורו, כמו ששינונו לעיל (ד. ב. ט. – לדעת רבי עקיבא). אינו נכנס לשם ככל שעה שירצה, אלא **נכנס בשעה שדרוך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרוך בני אדם יוצאין** – היינו בשעות היום בלבד, ולא שיטריח את חברו לקום בלילה ולפתחו לו. **ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו** – כשהוא רוצה להשקות את בהמתו, אינו רשאי להכניס שם את בהמתו דרך ביתו של חבירו, כדי להשקותה מבורו, **אלא ממלא** – מים מן הבור, **ומשקה מבחיון** – שלא נשתעבד לו בית של חברו להכניס בהמתו לשם (המאירי). **וזה עושה לו פותחת** – מנעול לבור, **וזה עושה לו פותחת** – כלומר בעל הבור עושה מנעול לבור, שלא ישאב בעל הבית מים מבורו, ובעל הבית עושה אף הוא מנעול לבור, שלא יוכל בעל הבור לבוא לשאוב מים מבורו שלא בדיעתו, ומבואר הטעם בגמרא: משום חשד אשתו. היינו שלא יציאו הבריות לעז על אשתו (גימורי יוסף).

דָּרָךְ הַיְחִיד אַרְבַּע אַמוֹת; דָּרָךְ הָרַבִּים שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה; דָּרָךְ הַמְלֻךְ אֵין לָהּ שְׁעוֹר; דָּרָךְ הַקָּבֵר אֵין לָהּ שְׁעוֹר. הַמַּעֲמָד – דִּינֵי צְפוּרֵי אָמְרוּ: בֵּית אַרְבַּעַת קַבִּין.

ח המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר, וכן המקבל מחברו לעשות לו קבר – עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש, ופותח לתוכה שמונה פוכין: שלשה מפאן ושלשה מפאן ושנים מפנגדן; והפוכין ארזן ארבע אמות ורומן שבעה ורחבן ששה. רבי שמעון אומר: עושה תוכה של מערה שש אמות על שמונה, ופותח לתוכה שלשה עשר פוד; ארבעה מפאן וארבעה מפאן ושלשה מפנגדן ואחד מימין הפתח ואחד מן השמאל. ועושה חצר על פי המערה, שש על שש, כמלא המטה וקובריה; ופותח לתוכה שתי מערות: אחת מפאן

### פירוש ברטנורא

לו דרך: דרך הקבר. שנושאין המת לקברו, אין לו שעור. תקנת חכמים היא משום יקרא דת. ולא שיכולים לפרוץ גדר כדרך המלך, אלא שיכולים המלואין את המת לעבור על גבי זרעים ואין צריכים לנמות לבאן ולכאן: בית ארבעת קבין. הוא [שלשים ושלש אמות ושני מפחים] רוחב באורך חמשים אמה. ומקום המעמד הוא שהיו עושים שבעה מעמדות שבעה מושבות כשהיו חוזרין מלקבור המת, כנגד שבעה הכלים שבתחלת ספר קהלת:

ח המקבל מחבירו. בקבולת שיחפור לו קבר: ארבע אמות. רוחב, ושש באורך: שמונה פוכין. שמונה קברים: שלש מפאן ושלש מפאן. לשני צדדין של אורך המערה. ושתיים כנגד הנכנס למערה. וכל קבר וקבר ארבע אמות אורך ורוחב ששה מפחים ורום שבעה. נמצא בין כל קבר וקבר שני הצדדים

### משניות מבוארות – קהתי

ובתוספתא מבואר, שגובה המערה ארבע אמות, ופותח לתוכה – לתוך המערה, שמונה פוכין – שקעים שמניחים בתוכם את ארונות המתים, שלשה מפאן ושלשה מפאן – שלושה כוכים לאורך המערה מימין ושללושה משמאל, ושנים מפנגדן – ושני כוכים בקיר שכנגד פתח המערה, כזו:



והפוכין ארזן ארבע אמות

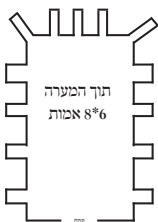
– בעומק, ורומן – וגובה הכוכין,

שבועה – טפחים, ורחבן ששה

– טפחים, שהם אמה; נמצא ריווח

של אמה אחת בין כוך לכוך ושני

חצאי אמה בקצותיו של כל צד, ומכאן שהיו באורך מכל צד שלושה כוכים שהם שלוש אמות, ושני רוחחים שבין הכוכים שהם שתי אמות, ושני חצאי אמה בקצוות, הרי שש אמות, ובקיר שממול הכניסה היו שני כוכים שהם שתי אמות, אמה אחת ריווח ביניהם ושני חצאי אמה שבקצוות, הרי ארבע אמות. (רשב"ם; המאירי; ועיין רמב"ם הל' מכירה כא, ו, שיש לו שיסה אחרת בענין הרווחים שבין הכוכים, ואף הדב מברטנורא מפרש לפי הרמב"ם). רבי שמעון אומר: עושה תוכה של מערה שש אמות – רוחב, על שמונה – אמות אורך, ופותח לתוכה שלשה עשר פוד: ארבעה מפאן – לאורך המערה מצד ימין, וארבעה מפאן – לצד שמאל, שהואיל ויש באורך המערה שמונה אמות, אפשר לעשות שם ארבעה כוכין, שכן ארבע אמות לארבעת הכוכים, שלוש אמות לריווח שבין הכוכים, ושני חצאי אמה לשני הקצוות, הרי שמונה אמות, ושלשה – כוכים, מפנגדן – בכותל שכנגד פתח המערה; שכן שלושת הכוכים שלוש אמות, שני הרווחים שביניהם – שתי אמות, ושני חצאי אמה שבקצוות, הרי שש אמות; נמצאו אחד עשר כוכים, ואחד מימין הפתח ואחד מן השמאל – הרי שלושה עשר. בגמרא מבארים, שאין הכוונה כאן שעשו כוכים משני הצדדים של הפתח, אלא שעשו את שני הכוכים הנוספים בשתי זוויות הכותל שכנגד הפתח, אחד בזווית שמיימין ואחד בזווית משמאל, כזו:



ועושה – הלוקח מקום או

המקבל עליו לחצוב קבר, תצר

על פי המערה – כלומר לפני

המערה, שש על שש – אמות,

כמלא המטה וקובריה – כדי

שיוכלו להיכנס לתוכה המיטה עם

נושאה, שהם קוברי המת,

הדרך הישנה שנטלה לעצמו, לא הגיעו – לא עברה לרשותו, וככאים הרבים להוסיף ולעבור בה; בגמרא מבואר הטעם, שכל מיצר שהחזיקו בו רבים (כלומר שהשווהו ותיקונוהו לחלוץ, והבעלים ידעו ושתתקו – רשב"ם), אסור לקלקלו, ואף על פי שעשה את הדבר בטעות, מכל מקום קנסוהו חכמים, הואיל והזיק את הרבים, שיש בני רשות הרבים שהדרך החדשה אינה נוחה להם. ברם, אלו שהחזיקו בדרך החדשה, הרי הם זכו בה (נימוקי יוסף). דרך היחיד – המוכר לחברו דרך בתוך שדהו, ארבע אמות – חייב ליתן לו דרך ברוחב ארבע אמות. דרך הרבים – ואם מכל לו דרך לרבים, שש עשרה אמה – ברוחב חייב ליתן לו, והם מכל לו דרך שבתורה רחבה שש עשרה אמה, כמו שלמדים מעגלות שהם שכן (גמרא שבת צט, א). דרך המלך אין לה שעור – ברוחב, שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך (משנה סנהדרין ב, ד). יש מפרשים, שהלכה זו נשתנה כאן דרך אגב (רשב"ם); ויש מפרשים, שכוונת המשנה במי שמכר לחברו דרך ואמר לו: "דרך המלך" אני מוכר לך (המאירי; ועיין רמב"ם הל' מכירה כא, י). דרך הקבר – להעביר בה את המת לקבורה, אין לה שעור – שמשום כבוד המת תיקנו חכמים, שהיה המלווים את המת רשאים לעבור מכאן ומכאן כפי הצורך, ולא יהיו חייבים להחוק עצמם לפי רוחב הדרך. המעמד – המוכר לחברו מקום למעמד, שהחוזרים מקבורת המת היו נוהגים לישוב ולעמוד שם שבע פעמים, והיה אחד מהם קורא בכל פעם: "עמדו יקרים עמורו, שבו יקרים שבו" (גמרא). ומכאן נקרא המקום המיוחד לכך: "מעמד ומושב" (רשב"ם), ויש מפרשים, שכן היו נוהגים בשעה היו נושאים את המת לקברו (רש"י מגילה כג, ב; הרמב"ם). דיני צפורי אמרו: בית ארבעת קבין – מקום זה צריך להיות שטח שאפשר לזרוע בו ארבעה קבים, והוא חמישים אמה אורך על שלושים ושלוש ושליש אמות רוחב.

### באור משנה ח

נוהגים היו בימיהם לעשות בתי קברות משפחתיים. כל משפחה היתה קונה מקום באדמה שלטית, כעין חצר, והיו חופרים באדמת החצר מערות מערות, מערה לכל בית אב, ובקירות של כל מערה היו חוצבים את הקברים, הנקראים "כוכים"; פיות הכוכים היו פתוחים אל המערה, והיו מניחים בתוך הכוך את הארון שהמת בתוכו, וסותמים את פי הכוך באבנים ובסיד וכיוצא בזה. משנתנו דנה במידות של קבר משפחה סתם.

המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר – לחצוב לו קבר משפחה, וכן המקבל מחברו לעשות לו קבר – שקיבל עליו לעשות לחברו בקרקעו קבר משפחה, עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש – ארבע אמות ברוחב על שש אמות באורך;

ואחת מפאן. רבי שמעון אומר: ארבע, לארבע רוחותיה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל לפי הפלע.

### פ ר ק ש ב י ע י

**א** האומר לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך; היו שם נקעים עמקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים – אינן נמדדין עמה; פחות מפאן – נמדדין עמה. ואם אמר לו: כבית כור עפר, אפלו היו שם נקעים עמקים יותר מעשרה טפחים, או סלעים גבוהין יותר מעשרה טפחים – הרי אלו נמדדין עמה.

**ב** בית כור עפר אני מוכר לך, מדה בחבל; פחת כל שהוא – ינבה; הותר כל שהוא – יחזור. אם אמר: הן חסר הן יתר, אפלו פחת רבע לפאה או הותר רבע לפאה – הגיעו; יותר מפאן – יעשה חשבון. מה הוא מחזיר לו? מעות; ואם רצה – מחזיר לו קרקע. ולמה אמרו: מחזיר לו מעות? לפחות פחו של מוכר,

### פירוש ברטנורא

אמה ומחצה. ובין השנים שמכנגד שתי אמות: הכל לפי הפלע. אם המקום קשה אין המקבל חייב לחפור אלא שש אמות באורך וארבע ברוחב כדברי ת"ק. ואם המקום רך ויתוח חייב המקבל לחפור שש על שמונה כדברי רבי שמעון. והלכה כת"ק:

**א** האומר לחברו בית כור עפר. מרת בית כור הוא חמשה ושבעים אף אמה. שחצר המשכן היה בית סאתים, והיה מאה על חמשים, וכו' שלשים סאין: עפר. הראוי לזריעה משמע. אבל אם אמר בית כור סתם, או בית כור קרקע, אפילו היה כולו סלעים הגיעו, דשמא לבנות בית או למשטח ביה פירי בעי ליה: נקעים. בקעים עמוקים או סלעים גבוהים עשרה. וכגון שרחבים ארבע על ארבע דהוי מקום חשוב: איך נמדדין עמה. וצריך שיתן לו בית כור שלם נקעים חלק. שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד ויראו לו בשנים ושלשה מקומות: **כבית כור**. משמע כמו שהיא בין סלעים בין עפר:

**ב** מדה בחבל. כלומר בצמצום אני מוכר לך שדה זו שיש בה בית כור עפר כמו שמודדים במדת החבל לא פחות ולא יותר: פחת כל שהוא. שלא היה באותו שדה בית כור שלם, המקח קיים, וינבה המוכר כפי הפחת: הותר. קרקע כל שהו על בית כור, יחזיר למוכר הקרקע שהותר או דמי הקרקע, כדמפרש ואיל: אם אמר לו. מוכר ללוקח, בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר, בכך וכך דמים, ולא אמר לו מדה בחבל: אפילו פחת או הותר

### משניות מבוארות – קהתי

סלעים, שיכול לומר לו, שמא קנית את הקרקע כדי לבנות עליו בית וכדומה (רשב"ם). ויש חולקים על כך וסוברים, שדין משנתנו נוהג, אפילו כשאמר לו "בית כור" סתם, ולא נקטה המשנה "עפר" אלא לרבותא, שאף על פי כן אם היו הנקעים או הסלעים פחות מעשרה טפחים נמדדים עמה (תוספות).

### ב א ו ר מ ש נ ה ב

האומר לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך, מדה בחבל – כלומר במידה מצומצמת, כדרך שמודדים בחבל, לא פחות ולא יותר, פחת כל שהוא – החסיר לו קצת מבית כור, ינבה – המוכר ללוקח מדמי השדה, כפי החסר. הותר כל שהוא – הוסיף לו קצת על בית כור, יחזיר – הלוקח למוכר את מותר הקרקע, או ישלם לו דמיו, כמפורש להלן. ואף על פי שההלכה היא, שאין אונאה לקרקעות, במה דברים אמורים? כשמוכר לו את הקרקע ביוקר או בזול, אבל כאן שיש טעות במידה, יש להחזיר את הטעות (רשב"ם; ועיין 'תוספות יום טוב'). אם אמר – המוכר ללוקח: הן חסר הן יתר – כלומר שאינו מדרקק כל כך במידת בית כור שמוכר לו, אפלו פחת רבע לפאה או הותר רבע לפאה – מקום שיש בו כדי זריעת רבע הקב לשטח שהוא כדי זריעת סאה, שהיא ששה קבים (היינו 1/24 ממידת הקרקע שמכר לו), הגיעו – הקרקע ללוקח, ואינו מנכה ואינו מחזיר. משנתנו נקטה "רובע לסאה" ולא "שבעה קבים ומחצה לכור" (שהכור 30 סאה = 180 קבים, ונמצא 1/24 ממידת הכור = 7½ קבים), כדי להשמיענו שאפילו במכירה מועטת, אם אמר "הן חסר הן יתר", כל שפחת או הוסיף אחד מעשרים וארבעה של המידה, הקרקע ללוקח (רשב"ם). יותר מפאן – פחת או הותר יותר מרובע לסאה, יעשה חשבון – ומנכה לו מה שפחת, ומחזיר לו מה שהותר (ינימוקי יוסף; ורשב"ם). מה הוא מחזיר לו – הלוקח למוכר, אם הותר לו יותר מרובע לסאה? מעות – דמי מותר הקרקע לפי מחיר בית הכור. ואם רצה – המוכר ליטול מותר הקרקע, מחזיר לו – הלוקח, קרקע – כשיעור שהותר לו. ולמה אמרו: מחזיר לו מעות? לפחות פחו של מוכר – לטובת המוכר, שכן מותר הקרקע הוא מועט, ואינו ראוי למוכר לכלום, ותיקנו חכמים, כדי שלא יפסיד

ופותח לתוכה – לתוך חצר זו, שתי מערות: אחת מפאן – כזו שלמעלה, ואחת מפאן – ואחרת כמותה ברוח שכנגדה. רבי שמעון אומר: ארבע – מערות פותח לתוך חצר זו, לארבע רוחותיה – של החצר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל לפי הפלע – שאם המקום הוא סלע קשה, אין המקבל חייב לחפור אלא מערות של שש על ארבע, כדברי תנא קמא, ואם הוא אדמה תתוחה, חייב המקבל לחפור מערות של שמונה על שש אמות, כדברי רבי שמעון, והוא הדין לגבי מספר המערות (רשב"ם). והלכה כתנא קמא.

### ~ יום רביעי ~

### ב א ו ר מ ש נ ה א

האומר לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך – שדה שיכול אדם לזרוע בה כור (= 30 טאה) תבואה, והוא שטח של מאתיים שבעים וארבע אמה על מאתיים שבעים וארבע אמה בקירוב (75000 אמה מורבעות). במפרשים מבואר, שנקטה המשנה "עפר", כדי להשמיע שמכר לו אדמה הראויה לזריעה, אלא שמכר לו "בית כור עפר" סתם, ולא שדה מסויימת (רשב"ם), וכשכא למדוד לו, היו שם נקעים – בקיעים וחריצים, עמקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים – וכגון שהיו רחבים ארבעה על ארבעה טפחים, שהם מהווים מקום חשוב בפני עצמו (רשב"ם). אינן נמדדין עמה – אלא הוא צריך ליתן לו בית כור שלם של אדמה ישרה (רשב"ם). שאין אדם רוצה ליתן מעותיו במקום ויראו לו כשניים או שלושה מקומות (גמרא). פחות מפאן – אם עומק הנקעים או גובה הסלעים היה פחות מעשרה טפחים, נמדדין עמה – שאין שדה בלא נקעים וסלעים קצת (תוספות יום טוב). ואם אמר לו: כבית כור עפר – שמשמע לא בית כור עפר ממש (רשב"ם), אפלו היו שם נקעים עמקים יותר מעשרה טפחים, או סלעים גבוהין יותר מעשרה טפחים, הרי אלו נמדדין עמה – שהואיל ואמר לו "כבית כור עפר" הרי כוונתו היתה, שלא יתן לו בית כור שלם של אדמה ישרה אלא יהיו בה נקעים וסלעים. ואם לא אמר לו: "בית כור עפר" אלא "בית כור" סתם, יכול לתת לו אפילו אדמה שכולה

**שָׂאֵם שִׁיר בְּשֵׁרָה בֵּית תְּשֻׁעָה קָבִין, וּבִגְנָה בֵּית חֲצִי קָב; וּבְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, בֵּית רַבֵּעַ – מַחְזִיר לֹא אֵת הַקְּרָקַע. וְלֹא אֵת הַרְבַּע בְּלֶבֶד הוּא מַחְזִיר, אֲלֵא אֵת כָּל הַמּוֹתֵר.**  
**ג מֵדָה בַּחֲבֵל אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר – בְּטַל 'הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר' 'מֵדָה בַּחֲבֵל'; הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר, מֵדָה בַּחֲבֵל – בְּטַל 'מֵדָה בַּחֲבֵל' 'הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר'; דְּבָרֵי בֶן נָנָס. בְּסִימְנֵי וּבְמִצְרֵי, פְּחוֹת מְשֻׁתּוֹת – הַגִּיעוּ; עַד שְׁתּוֹת – יִנְכָּה.**

**פירוש ברטנורא**

**רובע קב.** לכל סאה דהיינו שלשים רביעיות לבית כור, הגיעו. ומרתני תנא אפילו פחת רובע לסאה, ולא תני אפילו פחת שבעה קבין ומחצה לכור, שמעינן כנה דאפילו במכירה מועטת, כגון בית סאה אני מוכר לך הן חסר הן יתר, אם פחת רובע או הוסיף רובע, הגיעו. ואם אמר בית כור סתם, סתמא נמי מיהן חסר הן יתר דמי: **יותר מואן.** יותר מרובע לכל סאה אם הותיר, יעשה חשבון, יחשוב כמה הותיר על בית כור וכמה שווין לפי חשבון שמכר את בית כור: **ולמה אמרו יחזיר לו מעות.** שכן הדין אין להחזיר לו אלא קרקע שהרי לא קנה הלוקח אלא בית כור בלבד. ולא תקנו חכמים שיתן לו מעות כנגד זה היתר, אלא לייפות כחו של מוכר שלא יפסיד אותו קרקע מועט דלא חזי ליה למדי: **שאם שויר.** בבית כור שדה בית תשעה קבין דהשתא חזי ליה האי קרקע, כדאמרין (דף י"א) דבית תשעה קבין חשוב להיות נקרא שדה, או אין מחזיר לו מעות, אלא המוכר נוטל את הקרקע שלו. ושמעין ממתניתין דשבעת קבין ומחצה לכור שהוא רובע הקב לכל סאה, היו מחילה. משבעה קבין ומחצה עד תשעה קבין ולא עד בכלל, יעשה חשבון. תשעה קבין או יותר, יחזיר קרקע: **ולא את הרובע.** הכי קאמר, הויא דאמרן יעשה חשבון או יחזיר קרקע, לא את המותר בלבד הוא מחזיר אלא גם כל השלשים רביעיות של בית כור היתרים הוא מחזיר, דכיון דאיכא קרקע חשוב בין הכל, לא מחיל מיד:

**ג מדה בחבל וכו'.** האומר לחבירו שתי לשונות הללו הסותרים זה את זה, מדה בחבל דמשמע בעימצום, הן חסר הן יתר דמשמע דלא קפיד על מעט פחות או יותר. ביטל לשון אחרון שהוא הן חסר הן יתר, את לשון ראשון שהוא מדה בחבל. ואפילו פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה, הגיעו: **דברי בן ננס.** דסבורא ליה תפוס לשון אחרון. ופלוגי רבנן עליה, ואמרי הלך אחר פחות שבלשונות, בין ראשון בין אחרון. דמספקא להו אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, ונטל הלוקח כפחות שבשעורין. והלכה כחכמים: **בסימניו ובמצריו.** אמר לו בית כור עפר אני מוכר לך בתוך הסימנים והמצרים האלה: הכי גרסינן פחות משתות הגיעו עד שתות ינכה. והכי פירושא, אם פחת מן הבית כור שתות וכ"ש פחות משתות, הגיעו. אבל יותר על שתות ולמטה עד שתות ולא שתות בכלל, ינכה:

**משניות מבאורות – קהתי**

דהה המשנה כמי שאומר לחברו: "בית כור עפר אני מוכר לך" וציינו בסימניו וגבולותיו.  
**מֵדָה בַּחֲבֵל אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר** – המוכר לחברו בית כור עפר, ואומר לו שני הלשונות הללו הסותרים זה את זה, שהרי "מידה בחבל" משמעה במידה מדויקת, לא חסר ולא יתר, והוסיף ואמר: "הן חסר הן יתר", שמשמעו שאינו מקפיד על צנת פחות או יותר, **בְּטַל 'הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר' 'מֵדָה בַּחֲבֵל'** – הלשון האחרון "הן חסר הן יתר" ביטל את הלשון הראשון "מידה בחבל", ודינו כאילו אמר "הן חסר הן יתר" בלבד, ואפילו פחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה, הרי זה נמחל; וכן האומר: בית כור עפר אני מוכר לך. **הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר, מֵדָה בַּחֲבֵל** – שאמר תחילה "הן חסר הן יתר", והוסיף ואמר "מידה בחבל", **בְּטַל 'מֵדָה בַּחֲבֵל' 'הֵן חֶסֶר הֵן יֹתֵר'** – הלשון האחרון "מידה בחבל" ביטל את הלשון הראשון "הן חסר הן יתר", ודינו כאילו אמר "מידה בחבל" בלבד, ואם פחת כל שהוא ינכה, ואם הותיר כל שהוא יחזיר; **דְּבָרֵי בֶן נָנָס** – שסובר בן ננס: תפוס לשון אחרון, שלשון אחרון עיקר. בנס, חכמים חולקים על בן ננס וסוברים, שהולכים אחר הפחות שבלשונות, בין שהוא ראשון בין שהוא אחרון, כלומר אחר אותו לשון שהוא מפחית כוחו של לוקח, שכן ספק לחכמים אם תופסים לשון אחרון או תופסים לשון ראשון, והרי יד המוכר שהוא מוחזק בקרקע על העליונה, הלכך אם הותיר כל שהוא, יחזיר, שהולכים אחר לשון "מידה בחבל", ואם פחת כל שהוא, לא ינכה, שהולכים אחר לשון "הן חסר הן יתר" (דשב"ט). והרמב"ם כותב, שהולכים אחר הפחות שבלשונות ואין לו אלא כדין "הן חסר הן יתר" (הל' מכירה כח, יא; ועיין הפסגות הואב"ז). **בְּסִימְנֵי וּבְמִצְרֵי** – האומר לחברו: בית כור עפר אני מוכר לך בתוך הסימנים והגבולות האלה, **פְּחוֹת מְשֻׁתּוֹת** – בגמרא מבארים: אם פחת לו מבית הכור שישית, וכל שכן פחות משישית, **הַגִּיעוּ** – הקרקע ללוקח, ואינו מנכה לו, וכן אם הוסיף לו כך אינו מחזיר לו. **עַד שְׁתּוֹת** – כלומר: אבל אם פחת לו יותר משישית ("עד שתות" היינו מלמעלה למטה ולא עד בכלל), **יִנְכָּה** – מן הדמים; ואם הותיר לו יותר משתות, יחזיר לו (לפי דעת רב הונא

המוכר, שאם הוא רוצה מעות יהא הלוקח חייב לתת לו דמיו; **שָׂאֵם שִׁיר בְּשֵׁרָה בֵּית תְּשֻׁעָה קָבִין** – כלומר שאם המותר היה תשעה קבים לבית כור (ולא 7½ קבים כשיעור רובע לבית סאה), ונמצא מותר זה ראוי לו למוכר, שכן בית תשעה קבים חשוב להיקרא שדה (כדלעיל א.ו.). **וּבִגְנָה** – וכשמכר לו גינה, **בֵּית חֲצִי קָב** – אם המותר היה בית חצי קב, שהוא שיעור גינה, **וּבְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – שנישנו לעיל (א.ו.), **בֵּית רַבֵּעַ** – אם המותר של הגינה היה בית רובע, היינו מקום שהוא כדי זריעת רבע הקב, **מַחְזִיר לֹא** – הלוקח למוכר, **אֵת הַקְּרָקַע** – את מותר הקרקע, ואינו חייב להחזיר לו מעות. נמצאנו למדים ממשנתנו, שאם המותר בשדה הוא בית שבעה קבים ומחצה לבית כור, היינו רובע הקב לכל סאה (1/24), הרי זה נמחל; מבית שבעה קבים ומחצה עד בית תשעה קבים, ולא עד בכלל, יעשה חשבון; בית תשעה קבים ויותר, יחזיר קרקע. **וְלֹא אֵת הַרְבַּע בְּלֶבֶד הוּא מַחְזִיר, אֲלֵא אֵת כָּל הַמּוֹתֵר** – בגמרא מבואר, שיש להגיה במשנתנו להיפך: לא את המותר בלבד הוא מחזיר אלא כל הרובעים. כלומר שאם אמר "הן חסר הן יתר" והותיר לו יותר מרובע לסאה, ששנינו לעיל, שעושה עמו חשבון, או מחזיר לו קרקע, אינו מחזיר לו הלוקח את המותר בלבד, היינו מה שהוסיף לו יותר מרובע לסאה, אלא מחזיר לו את כל מה שהותיר לו, כגון אם המותר הוא בית שמונה קבים לבית כור, אין אומרים שיחזיר הלוקח למוכר רק בית מחצית הקב, שהרי המותר של שבעה וחצי קבים לכור הוא נמחל, אלא חייב הוא להחזיר את כל בית שמונת הקבים שהותיר לו.

**~ יום המישי ~**

**ב א ו ר מ ש נ ה ג**

במשנה הקודמת שנינו, שהאומר לחברו: "בית כור עפר אני מוכר לך מידה בחבל" – אם החסיר לו כל שהוא, מנכה לו מן הדמים, ואם הוסיף לו כל שהוא, יחזיר לו. אבל האומר לחברו: "בית כור עפר אני מוכר לך. הן חסר הן יתר" – אפילו החסיר או הוסיף לו אחר מעשרים וארבעה במכר, אינו מנכה ואינו מחזיר. משנתנו דנה באומר לחברו שני הלשונות גם יחד: בית כור עפר אני מוכר לך. מידה בחבל. הן חסר הן יתר. או להיפך: בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר. מידה בחבל. כן

ד האומר לחברו: חצי שדה אני מוכר לך – משמנין ביניהן, ונוטל חצי שדה. חצי שדה אני מוכר לך – משמנין ביניהן, ונוטל חצי שדה פדום. והוא מקבל עליו מקום הגדר, חריץ וכן חריץ; וכמה הוא חריץ? שלשה טפחים. וכן חריץ? שלשה.

### פ ר ק ש מ י נ י

א יש נוחלין ומנחילין, ויש נוחלין ולא מנחילין, ולא נוחלין ולא מנחילין. אלו נוחלין ומנחילין: האב את הבנים, והבנים את האב, והאחין מן האב – נוחלין ומנחילין. האיש את אמו, והאיש את

### פירוש ברטנורא

ד משמנין ביניהן. רואין המקום השמן שבשדה זו ונוטל אותו המוכר. דיד לוקח על התחתונה. וכנגדו נותן ללוקח מן המקום הגרוע כמו ששדה המקום השמן שנמל המוכר. דכי קאמר ליה חצי שדה אני מוכר לך, כדי דמי חצי שדה קאמר ליה. ואם היתה בת מאה אמה במאה דינרין, ויש בה שלשים אמה מקום שמן ששדה חמשים דינרין, ונוטל המוכר, ונותן ללוקח שבעים אמה מן הגרוע בחמשים דינרין. ונפקא מינה, דרוצה אדם בקב עדיית משני קבין וזבורית, ואע"פ שדמי שניהן שוין: חצי שדה אני מוכר לך. אין שמון כל השדה כההיא דרישא, אלא שמון כמה שיה חצי השדה שבדרום בין טוב ובין רע, וכנגד מה ששדה חצי שבדרום נותן לו מוכר ללוקח בכל רוח שירצה מן הגרוע שיש לו. דיד לוקח על התחתונה, ושמה הכי קאמר ליה, מה ששדה חצי שבדרום אני מוכר לך בקרקע שלי בכל מקום שארצה: ומקבל עליו. הלוקח, לתת מקום בחצי שדה זה שקנה לעשות גדר, וחריץ וכן חריץ, תרווייהו אחורי הגדר מבחוץ, כדי שלא תהא חיה קופצת ונכנסת בשדה. דאי עביד חריץ ולא עביד בן חריץ, אידי דחריץ רווח חריץ דחריץ ורווח חריץ דחריץ לבין בן חריץ, מפחי: השני ואי עביד בן חריץ ולא עביד חריץ, אידי דקמין קימא אשפתא וקפצא. וכמה בין חריץ לבין בן חריץ, מפחי:

ח א י ש נוחלין. יש קרובים שנוחלין את קרוביהם כשהם מתים. ואף כשמתים הם, מנחילין להם את ממונם: האב את הבנים. דכתיב (במדבר כ"ז) איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, במקום בת אתה מעביר נחלה מאב, ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין; והבנים את האב. דכתיב איש כי ימות ובן אין לו, הא יש לו בן, בן קודם: והאחין מן האב. דכתיב (שם) ממשפחתו יורש אותה, ומשפחת אב קרויה משפחה דכתיב (שם א) למשפחתם לבית אבותם: האיש את אמו. דכתיב (במדבר ל"ז) וכל בת יורשת נחלה מממות בני ישראל, היאך בת יורשת שני ממות. אלא זו שאביה משבט

### משניות מבוארות – קהתי

בגמרא. שהלכה כמותו; ונעין רמב"ם הל' מכירה כזו. יב: טור חושן משפט סימן ריח.

### ~ יום ששי ~

#### באור משנה א

פרק זה והפרק שלאחריו עוסקים בהלכות יורשה. כתוב בתורה (במדבר כז, ח-יא): "איש כי ימות ובן אין לו. והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת, ונתתם את נחלתו לאחיו. ואם אין לו אחים, ונתתם את נחלתו לאחיו אביו. ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשאר הקרוב אליו ממשפחתו יורש אותה". מכאן מונה משנתנו ארבעה סוגי קרובים, שדיניהם חלוקים לענין יורשה.

יש נוחלין ומנחילין – יש קרובים היורשים את קרוביהם, ואף מורשיים להם, כלומר שיוורשים הם זה את זה, ונקטה המשנה לשון "נוחלין ומנחילין" (ולא "שנוחלין זה את זה") משום סיפא; ויש נוחלין ולא מנחילין – יורשים את קרוביהם, ואין מורשיים להם; מנחילין ולא נוחלין – מורשיים לקרוביהם ואין יורשים אותם; לא נוחלין ולא מנחילין – כלומר שאף על פי שקרובים הם, אינם יורשים זה את זה. אלו נוחלין ומנחילין: האב את הבנים – מתו הבנים ולא הניחו זרע, אביהם יורשם, שנאמר (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", ודייקו חכמים ממה שנקט הכתוב לשון "העברתם" (ולא "ונתתם" כמו בשאר היורשים שבפרשה), שיש אחד הראוי לירש את הבן, והוא האב, אלא שבמקום שיש בת מעבירים את הנחלה מן האב לבת; ומכאן דרשו: במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב, ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחים (גמרא קט, א). כלומר שאם מת אדם ולא הניח לא בן ולא בת, אביו יורשו ולא אחיו. והבנים את האב – מת האב, בניו יורשים אותו, שנאמר (שם): "איש כי ימות ובן אין לו", אבל אם יש לו בן, בנו יורשו. נמצא האב והבן נוחלים זה את זה (נוחלים ומנחילים). והאחין מן האב – מת אדם ולא הניח זרע, ואביו אינו קיים, אחיו מאביו יורשים אותו, כגון ראובן ויוסף בני יעקב יורשים זה את זה, אף על פי שאינם מאם אחת, שנאמר (שם שם, ט): "ואם אין לו בת, ונתתם את נחלתו לאחיו". ודווקא האחים מן האב יורשים זה את זה, אבל לא האחים מן האם (כדלקמן במשנתנו). שנאמר (שם שם, יא): ממשפחתו יורש אותה" – משפחת אב קרויה משפחה ואין משפחת אב קרויה משפחה; כל אלו נוחלין ומנחילין – כמו שבארנו לעיל. האיש את אמו – הבן יורש את אמו, שנאמר (במדבר לו, ח): "וכל בת

#### באור משנה ד

משנתנו דנה במוכר חצי שדה לחברו, כיצד חולקים ביניהם.

האומר לחברו: חצי שדה אני מוכר לך – ויש בשדה חלקות שמנות וחלקות כחושות, משמנין ביניהן – כלומר ששמים את כל השדה, ורשאי המוכר להשאיר לעצמו מן השמן שבה, כפי ערך חצי השדה, ונוטל – הלוקח, חצי שדה – היינו כדמי חצי שדה מן הכחוש שבה, כגון אם היתה השדה בת מאה אמה ושווייה מאה דינרים, ויש בה חלקה שמנה בת שלושים אמה, ששווה חמישים דינרים, רשאי המוכר ליטול לעצמו את החלקה הזאת, ונותן ללוקח את החלקה הכחושה בת שבעים אמה בחמישים דינרים, שכן יד המוכר את העליונה, ויכול הוא לומר ללוקח, שמה שאמר לו: "חצי שדה אני מוכר לך" כוונתו היתה כדי דמי חצי השדה, ולא שיחלקו ביניהם את השדה כולה שווה בשווה. חצי שדה פדום אני מוכר לך – אם אמר לו: חצי שדה בדרומה אני מוכר לך, משמנין ביניהן – שמים דמי כל השדה, ונוטל חצי שדה פדום – ונוטל הלוקח בדרומה כפי ערך חצי השדה, בין הוא כחוש בין שמן (נימוקי יוסף); הרמב"ם; הרמב"ם. ויש מפרשים, ששמים כמה שווה חצי השדה שבדרום, בין טוב ובין רע, וכנגד זה נותן המוכר ללוקח בכל צד שירצה מן המקום הכחוש שבשדה, שכן מה שאמר "חצי שדה בדרום אני מוכר לך" בשדי בכל מקום שארצה (רמב"ם; טור; ברטנורא). והוא – הלוקח, מקבל עליו מקום הגדר – ליתן מחלקו מקום בשביל הגדר, חריץ וכן חריץ – וכן מקום בשביל חפירה רחבה וחפירה צרה שעושים מאחורי הגדר, וכמה הוא חריץ? שלשה טפחים – ורחב סביב השדה, וכן חריץ – וכמה הוא בן חריץ? שלשה טפחים, כלומר שאחורי הגדר, סמוך לו, עושה "בן חריץ", וחוצה לו במרחק של טפח עושה חריץ; וכל זה כדי שהנמייה לא תוכל לקפוץ לתוך שדה, שכן אם יעשו חריץ בלבד חוששים שמה תיכנס הנמייה לתוכו, ומשם תקפוץ, לפיכך עושים גם בן חריץ, בין החריץ ובין הגדר (גמרא).



אשתו, ובני אֶחָיוֹת – נוֹחֲלִין וְלֹא מְנַחֲלִין. הַאִשָּׁה אֶת בְּנֵיהָ, וְהַאִשָּׁה אֶת בְּעֻלָּהּ, וְאָחִי הָאֵם – מְנַחֲלִין וְלֹא נוֹחֲלִין. וְהָאֲחִים מִן הָאֵם – לֹא נוֹחֲלִין וְלֹא מְנַחֲלִין.

ב סֵדֶר נְחֻלוֹת כֶּף הוּא: "אִישׁ פִּי־יָמוֹת וּבֵן אֵין לוֹ, וְהַעֲבָרְתָּם אֶת־נְחֻלָּתוֹ לְבָתוֹ" (במדבר כו, ח) – בֵּן קוֹדֵם לְבַת, וְכָל יוֹצְאֵי יָרְכוּ שָׁל בֵּן קוֹדֵם לְבַת. בַּת קוֹדֵם לְאָחִיו, וְיוֹצְאֵי יָרְכָה שָׁל בַּת קוֹדֵם לְאָחִיו. אָחִין קוֹדֵם לְאָחִי הָאֵב, וְיוֹצְאֵי יָרְכֵן שָׁל אָחִין קוֹדֵם לְאָחִי הָאֵב. זֶה הַפְּלִל: כָּל הַקּוֹדֵם בְּנֻחְלָה – יוֹצְאֵי יָרְכוּ קוֹדֵם. וְהָאֵב קוֹדֵם לְכָל יוֹצְאֵי יָרְכוּ.

פירוש ברטנורא

אחד ואמה משבט אחר וירשתו. ומדכתיב ממות, הקיש ממה האם למטה האב, מה מטה האב בן קודם לבת, אף מטה האם בן קודם לבת: והאיש את אשתו. דכתיב שארו, זו אשתו. וקרינן הכי, ונתתם את נחלת שארו לו, וגורעין ומוסיפין ודורשין. יכול אף היא תירשנו ת"ל וירש אותה, הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו:

ב כל הקודם לנחלה. יוצאי ירכו קודמין. ואם אין יוצאי ירכו קיימין, חזרה נחלתן אצל האב. כיצד, ראובן שמת, חנוך ופולא חצרין וכרמי [בניו] וירשין אותו. ואם מת אחד מן הבנים קודם ראובן, והוא בן הניח בן או בת [או בן או בת בן] [או בן או בת בת] עד מאה דורות, יירש במקום אביו נכסיו אביו ראובן, ויטול כחוד מכני ראובן. ואם אין לראובן בנים ולא בני בנים ואף לא בנות בנים, או יורשות בנות ראובן את ראובן. ואם אין לראובן בנות ולא בני בנות ולא בנות בנות עד סוף כל הדורות, או יירש יעקב את ראובן בנו. ואם אין יעקב קיים, יירשו את ראובן אחיו בני אביו, שמעון לוי ויהודה [ויסף ובנימין] וכו'. ואם אינן קיימין יירשו את ראובן בני שמעון ולוי וכו'. ואם אין להם בנים ולא בני בנים יירשו בנותיהן או בני בנותיהן או בנות בנותיהן. ובכל מקום הזכר וירשו קודמין לנקבה. ואם מתו אחיו של ראובן בלא זרע או שלא היה לו אח מעולם, תירשנו אחותו דינה בת יעקב או בניה בנותיהן.

משניות מבוארות – קהתי

בגמרא מקשים, שהמשנה היתה צריכה להקדים "הבנים את האב" לפני "האב את הבנים", שהרי בדרך הטבע האב מת לפני בניו; ואם מת הבן בחיי אביו, יש בזה משום פורענות, ואין דרך המשנה להתחיל בפורענות; ועוד, שאף התורה פותחת בירשת הבן את האב, שנאמר (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו"; ומתרגמים, שהואיל וירשת האב את הבן נלמדת מדרשה, כמו שהבאנו בבאור המשנה, לפיכך חביב לו לתנא להקדים דבר הנלמד מדרשה.

באור משנה ב

סֵדֶר נְחֻלוֹת כֶּף הוּא: "אִישׁ פִּי־יָמוֹת וּבֵן אֵין לוֹ, וְהַעֲבָרְתָּם אֶת־נְחֻלָּתוֹ לְבָתוֹ" – נמצאנו למדים מפסוק זה, כי בֵּן קוֹדֵם לְבַת – שאם מת אדם והניח בן ובת, בנו יירשו ולא בתו; וְכָל יוֹצְאֵי יָרְכוּ שָׁל בֵּן קוֹדֵם לְבַת – אם מת הבן בחיי אביו, והניח אחריו זרע, הם יורשים את אבי אביהם, ולא בתו. בַּת קוֹדֵם לְאָחִין – של המת; יוֹצְאֵי יָרְכָה שָׁל בַּת קוֹדֵם לְאָחִין – והוא הדין לאב, אלא שמדובר במשנתנו כשאין האב קיים (תפארת ישוראל). אָחִין קוֹדֵם לְאָחִי הָאֵב – של המת; ואם יש אחיות, האחים קודמים לאחיות; יוֹצְאֵי יָרְכֵן שָׁל אָחִין קוֹדֵם לְאָחִי הָאֵב – וכן האחיות ויוצאי ירכו קודמין לאחי האב (הרשב"ם); זֶה הַפְּלִל: כָּל הַקּוֹדֵם בְּנֻחְלָה, יוֹצְאֵי יָרְכוּ קוֹדֵם – ואם אין יוצאי ירכו קיימים, חזרה נחלתן אצל האב, כגון ראובן שמת, חנוך ופולא וחצרין וכרמי בניו יורשים אותו; ואם מת אחד מן הבנים בחיי ראובן, והוא הניח בן או בת, או בן בן או בת בן, או בן או בת בת, הרי זה יורש מכוח אביו נכסיו ראובן, ונוטל כחוד מכני ראובן; ואם אין לראובן בנים ולא בני בנים ואף לא בנות בנים, או יורשות בנות ראובן את ראובן; ואם אין לראובן בנות ולא בני בנות ולא בנות בנות עד סוף כל הדורות, או יירש יעקב את ראובן בנו. ואם אין יעקב קיים, יירשו את ראובן בני אביו, שהם אחיו, שמעון לוי ויהודה וכו'; אינם קיימים, יירשו את ראובן בניהם של שמעון ולוי ויהודה וכו'; ואם אין להם בנים ולא בני בנים, יירשו בנותיהם או בני בנותיהם או בנות בנותיהם, שבכל מקום הזכר וירשו קודמים לנקבה. ואם מתו אחיו של ראובן בלא זרע, או שלא היה לו אח מעולם, תירשנו אחותו, דינה בת יעקב, או בניה, או בני בניה, או בנותיה, או בנות בנותיה עד סוף העולם. ואם אין לראובן אחות ולא זרע אחות, תחזור וירשתו ליצחק אבי אביו, ואם אין יצחק קיים, תחזור וירשת ראובן לעשו בן יצחק, אחי אביו של ראובן; ואם אין עשו קיים, תחזור וירשת ראובן לאליפז בן עשו, או לבניו, או לבני בניו, או לבנותיו, או לבנות בנותיו

יורשת נחלה ממטות בני ישראל", היאך בת יורשת שני מטות? אלא זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר, ומתו וירשתן, נמצאת יורשת שני מטות; וכיין שכתוב "ממטות" מקיש מטה האם למטה האב, מה מטה האב בן קודם לבת, אף מטה האם בן קודם לבת, כלומר שמדובר בכתוב כגון שאביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון, ולא היו להם בנים כי אם בת זו, שבכגון זה היא יורשת אותם, אבל אם היה להם בן, הבן יורש אותם; וְהָאִשׁ אֶת אֶשְׁתוֹ – הבעל יורש את אשתו, שנאמר (במדבר כז, יא): "ונתתם את נחלתו לשארו... וירש אותה", ודרשו: שארו זו אשתו, מלמד שהבעל יורש את אשתו, כלומר שגורעים וא"ו מ"נחלתו" ולמ"ד מ"לשארו", ומתכריים אותן לתיבה אחת, והרי זה כאילו כתוב: "ונתתם את נחלת שארו לו". ויש סוברים, שאין הבעל יורש את אשתו אלא מדרבנן, ואין הדרשה מן הכתוב אלא אסמכתא בלבד; וּבְנֵי אֶחָיוֹת – כלומר בני אחותו של המת יורשים אותו, כשאין לו יורשים הקרובים יותר מהם, כגון בני דינה יורשים את ראובן, אחיה של דינה, כשאין לראובן בנים ולא הניח אב או אח או אחות לירשו, שאילו דינה היתה קיימת היתה היא יורשת אותו, והרי בניה יורשים מכוחה; כל אלו נוֹחֲלִין – כמו שבארנו בכל אחד מהם, וְלֹא מְנַחֲלִין – אין הבן מוריש לאמו, שנאמר (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל", ודרשו: יורשת שני מטות (כמו שבארנו לעיל), אבל אינה מורשת לשני מטות, אלא למטה אביה בלבד, שאין האם יורשת; ואין הבעל מוריש לאשתו, שנאמר (במדבר כז, יא): "וירש אותה", הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו; ואין בני אחיות מורשים לאחיו אמם. שהרי אחי אמם אינו בא לירש אותם אלא מכוח אמם, שהיא אחותו, והלא אמם עצמה אינה יורשת אותם, כמו שבארנו לעיל, שאין הבן מוריש לאמו. הַאִשָּׁה אֶת בְּנֵיהָ, וְהַאִשָּׁה אֶת בְּעֻלָּהּ, וְאָחִי הָאֵם – את בנה, מְנַחֲלִין וְלֹא נוֹחֲלִין – כמו שכבר בארנו לעיל, וכבא זו מיותרת היא. ויש מפרשים, ששתי הפסקאות הראשונות – "האשה את בניה, והאשה את בעלה" – באות להשמיענו, ש"האשה את בניה" דומה ל"האשה את בעלה", מה אשה את בעלה, אין הבעל בקבר יורש את אשתו שמתה אחריו, כדי להנחיל למשפחתו, אף האשה את בנה, אין הבן בקבר יורש את אמו שמתה אחריו, כדי להנחיל לאחיו מן האב, אלא יורשי אביו יורשים אותה (תוספות); ועיין "תוספות יום טוב"; מכאן, שאב שתי הפסקאות הללו נקטה המשנה אף את השלישית; וְהָאֲחִים מִן הָאֵם – שלא מאב אחד, לא נוֹחֲלִין וְלֹא מְנַחֲלִין – זה את זה, שכל אחד נחלתו חזרה אצל קרובי האב.

ג בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה: חלק אביהן, שהיה עם יוצאי מצרים; וחלקו עם אחיו בנכסי חפר; ושהיה בכור, נוטל שני חלקים.  
ד אחד הבן ואחד הבת בנחלה, אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. והבנות נזונות מנכסי האב, ואינן נזונות מנכסי האם.

### פירוש ברטנורא

או בני בניה (או בנותיה ובנות בנותיה) עד סוף העולם. ואם אין לראובן אחות ולא זרע אחות, תחזור ירושתו לאבי אביו דהיינו לצחק. ואם אין צחק קיים, תחזור ירושת ראובן לעשו בן יצחק, שהוא אחי אביו של ראובן. ואם אין עשו קיים, תחזור ירושת ראובן לאלפז בן עשו או לבניו ולבני בניו או לבנותיו ולבנות בנותיו עד סוף כל הדורות. ואם אין אחים לאביו של ראובן ולא מבני בניהן, תחזור ירושת ראובן לאחות אביו או לבניה ולבני בניה או לבנותיה על הסדר שאמרנו. ואם אין לאביו של ראובן לא אחים ולא בני אחים ולא בני אחות ולא בני אחות, תחזור ירושת ראובן לאברהם אבי אביו. וכן לעולם עד אדם הראשון: האב קודם. לעולם לאחי האב ולבניהם, ואחיו האב קודמים לאחות האב, ואחיו האב ואחות האב קודמים [לאבי האב. ואבי האב קודם לאחי אבי האב. ואחיו אבי האב ואף אחותו קודמין] לאבי אבי האב. וכן לעולם:

ג נטלו שלשה חלקים בנחלה. בנחלת ארץ ישראל. וסבר האי תנא ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, דכתיב (במדבר כ"ו) לשמות ממות אבותם ינחלו. וצלפחד וחפר אביו שניהם נטלו חלק בארץ, שמוצאי מצרים היו שניהם. ונטלו בנות צלפחד חלק אביהם שהיה מגיע לו בארץ, וחלק המגיע לו מירושת חפר אביו, וחלק בכורתו שהיה בכור ונטל פי שנים. ואע"פ שעדיין לא ירשו את הארץ ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבוא לאחר מיתה, ארץ ישראל מוחזקת היתה:

ד אחד הבן ואחד הבת בנחלה. הכי קאמר, אחד הבן ואחד הבת שוין בירושת נכסי האם בכירושת נכסי האב, ואין הפרש בין ירושת נכסי האם לירושת נכסי האב, אלא שהבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם:

### משניות מבוארות – קהתי

את חלקו בחלוקת הארץ; וְחֵלְקוּ – וכן נטלו את חלקו של אביהן, צלפחד, שהיה לו עם אָחִיו בְּנֹכְסֵי חֶפְרָה – אבי צלפחד; שאף חפר היה מיוצאי מצרים, ונטלו בניו את חלקו מלבד חלק עצמן; ובנות צלפחד קיבלו את חלק אביהן בנכסי חפר בשעה שחלקו אחי צלפחד את נחלת אביהם ביניהם, שהרי בת הבן במקום הבן היא לירש עם האחים, כמו ששינוי במשנה הקודמת: "כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמים"; וְשֵׁהָיָה – צלפחד, בְּכוֹר – של חפר, ונמצא נוטל שְׁנֵי חֲלָקִים – בירושת אביו, כלומר שאלו היה צלפחד קיים, היה נוטל פי שניים עם אחיו בנכסי חפר אביו, הלכך אף בנותיו נוטלות בהם במקומם שני חלקים. ואף על פי שכשמת צלפחד עדיין לא ירשו ישראל את הארץ, והיה אין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבוא לאחר מיתה כמו במחזק (משנה בנדרות ז. ט). מכל מקום ארץ ישראל מוחזקת היתה ליוצאי מצרים, כמו שכתוב (שמות ו, ח): "והבאתי אתכם אל הארץ... ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'", כלומר אני נתתיה לכם ירושה, והרי זה כמו שהחזיק חפר בחלקו.

### באור משנה ד

משנתנו באה ללמד על הכולים שיש בין ירושת נכסי האם לירושת נכסי האב. אָחִיד הֵבֶן וְאָחִיד הַבֵּת בְּנַחֲלָה – בגמרא מבואר: אחד הבן ואחד הבת (במקום שאין בן) שווים לנחלה בנכסי האם ובנכסי האב, כלומר שאין בדינם הפרש בין ירושת נכסי האב לירושת נכסי האם, שכשם שהם יורשים בנכסי האב כך הם יורשים בנכסי האם, וכשם שהבן קודם לבת בנכסי האב כך הוא קודם לבת בנכסי האם (עייני בגמרא בבא בתרא קיא. א). ואין חילוק בין נכסי האב לנכסי האם אלא שְׁהֵבֶן נוטל פי שניים בנכסי האב – אם הבן הוא בכור, כמפורש בתורה (דברים כא, ז). וְאִינוּ נוטל פי שניים בנכסי האם – שנאמר (שם): "כי את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו", אבל לא בכל אשר ימצא לו; ברם, הבת הבכורה אינה נוטלת פי שניים לא בנכסי האב ולא בנכסי האם, לפי שאין הבכורה נוהגת בבנות, שנאמר בפרשת הבכורה (דברים כא, ט): "וילדו לו בנים", ודרשו בספרי: בנים בתורה הזאת (בתורת הבכורה). ואין הבנות בתורה הזאת. וְהַבָּנוֹת נְזוֹנוֹת מִנְכָסֵי הָאָב – לאחר מיתת האב נזונות הבנות מנכסי מכוח תנאי הכתובה, שהוא תנאי בית דין (כתובות ד. יא); וְהַבָּנוֹת נְזוֹנוֹת מִנְכָסֵי הָאֵם – לאחר מיתתה, שתנאי הכתובה אינו חל אלא על נכסי האב בלבד, לפי שהאב מתחייב בו ולא האם (יד רמח).

עד סוף כל הדורות. ואם אין אחים לאביו של ראובן ולא מבני בניהם, תחזור ירושת ראובן לאחות אביו או לבניה ולבני בניה, או לבנותיה על הסדר האמור לעיל. ואם אין לאביו של ראובן לא אחים ולא בני אחים ולא אחיות ולא בני אחיות, תחזור ירושת ראובן לאברהם אבי אביו, וכן לעולם עד אדם הראשון (בדסנודא). וְהָאָב קוֹדֵם לְכָל יוֹצְאֵי יִרְכּוּ – אם לא הניח המת זרע, קודם האב לבניו, שהם אחי המת; וכן אבי אביו של המת קודם לאחי אביו, ואבי אבי אביו קודם לאחי אבי אביו של מת, וכן לעולם האב קודם לבניו, כמו שבארנו לעיל.

## ~ שבת קודש ~

### באור משנה ג

כיון שלמדנו במשנה הקודמת, ש"כל הקודם בנחלה, יוצאי ירכו קודמים", ונמצאת בת הבן נחלת במקום הבן, לפיכך מביאה משנתנו ענין ירושת בנות צלפחד. כתוב בתורה (במדבר כז, ט-י): "ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר... ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה, פתח אהרן מועד לאמור. אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קורח. כי בחסאמו מת ובנים לא היו לו. למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתנו. כי אין לו בן, תהנו לנו אחותה בתוך אחי אבינו. ויקרב משה את משפטן לפני ה'. ויאמר ה' אל משה לאמר. כן בנות צלפחד דוברות. נתון תתן להם אחות נחלה בתוך אחי אביהם. והעברת את נחלת אביהן להן". ושנו בכרייתא: "נתן תתן להם אחות נחלה" – זו נחלת אביהן; "בתוך אחי אביהן" – זו נחלת אבי אביהן (הוא חפר אבי צלפחד); "העברת את נחלת אביהן להן" – זה חלק בכורה. אף משנתנו עוסקת בענין הנחלות הללו שירשו בנות צלפחד.

בְּנוֹת צֶלְפָּחֵד נִטְלוּ שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים בְּנַחֲלָה – בארץ ישראל: חֵלְקָה אֲבִיהֶן – צלפחד, שְׁהָיָה עִם יוֹצְאֵי מִצְרַיִם – בגמרא מבואר שהתנא של משנתנו סובר: ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, שנאמר בפרשת חלוקת הארץ (במדבר כו, נו): "לשמות ממות אבותם ינחלו". כלומר שנתחלקה לבאי הארץ לפי מספר היוצאים ממצרים, בתורת ירושה מאבותיהם; ואף על פי שיוצאי מצרים לא נכנסו לארץ אלא מתו במדבר ולא נטלו חלק בארץ, מכל מקום כשנתחלקה הארץ לא נתחלקה לפי השמות של באי הארץ אלא לפי השמות של יוצאי מצרים, ובאי הארץ לא היו אלא יורשים מאבותיהם, כגון אם ראובן ושמעון יצאו ממצרים, ונולדו להם במדבר בנים שנכנסו לארץ, לראובן עשרה בנים ולשמעון בן אחד, נטל בן שמעון חלק כנגד עשרה בני ראובן, שהרי לראובן ולשמעון נתחלקה הארץ, וזכו בניו של כל אחד בנכסי אביהם; והואיל וצלפחד היה מיוצאי מצרים, לפיכך נטלו בנותיו

## עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

פושע. מתעצל: בקדושא בו. שותה כוס של קידוש בשבת בליה: שימש ת"ח. זהו גמל ספרא. ת"כ. דמשמע. משמש:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף מג עמוד ב. עוד שנינו: ואל יסב לסעודה פתבורה של עמי הארץ. שואלת הגמרא: מאי טעמא - מהו טעם הדבר. משיבה הגמרא: הטעם הוא, דילמא - שמא מתוך הישיבה עמם אתי לאמשוכי פתרייהו - יוא להימשך אחריהם ולנהוג כמותם.

עוד שנינו: ואל יפנסם באחרונה [באיחור] לבית המדרש. מבארת הגמרא את הטעם: משום דקרו ליה - שאם ינהג כך יכנו אותו בני אדם 'פושע' [מתעצל].

עוד שנינו: ויש אומרים, אף לא יפסיע פסיעה גסה. מבארת הגמרא את הטעם: משום דאמר מר - שנאמרה שמועה בשם אחד החכמים, פסיעה גסה נוטלת אחד מהמשאיות ממאור עיניו של אדם. שואלת הגמרא: מאי תקנתיה - מה תקנתו של אדם זה שפסע פסיעה גסה, כיצד יוכל להשיב את מאור עיניו כבתחילה. משיבה הגמרא: לתהריה בקדושא דבי שמישי - ישיבנו על ידי שתיה מכוס קידוש בליל שבת.

עוד שנינו: ואל יהלך בקומה זקופה. מבארת הגמרא את הטעם: משום דאמר מר - שנאמרה שמועה בשם אחד החכמים, המחלף בקומה זקופה, אפילו הלך כך רק ארבע אמות, נחשב כאילו הוא דוחק את רגלי השכינה, דבתיב - שכתוב בפסוק (ישעיה ו ג), בקדושה שמקדישים המלאכים את ה', 'מלא כל הארץ כבודו', ומשמע בפסוק זה שכבוד ה' משתרבב ויורד למטה לארץ, ואם הוא הולך בקומה זקופה, הוא כדוחק את רגלי השכינה. תנו רבנן, איהו עם הארץ שדברו בו חכמים בכל מקום. כל שאינו קורא קריאת שמע ערבית ושחרית, כלומר שאינו יודע כלום, אבל יודע וקורא אינו בגדר עמי הארץ, אלו דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר, כל שאינו מניח תפילין. בן עזאי אומר, כל שאין לו - שלא הטיל ציצית כבודו. רבי נתן אומר, כל שאין מזוזה על פתחו - שלא קבע מזוזה בפתח ביתו. רבי נתן פר יוסף אומר, כל שיש לו פנים ואינו מגדלם לתלמוד תורה. אחרים אומרים, אפילו קרא מקרא ושנה משניות אין זה מספיק, שאם רק שינן המשניות כצורתן ולא שמש תלמידי חכמים - ללמוד מהם דרכי התלמוד והסברא להבנת טעמי המשניות, תרי זה עם הארץ. אמר רב הונא, הלכה פאחרים.

הגמרא מביאה אמורא שנהג להלכה כאחרים: רמי בר חמא, לא אומין עליה דרב מנשיא בר תחליפא - לא רצה לצרפו כשלישי לזימון, אף דתני רב מנשיא ספרא וספרי ותלבתא, שהיה רמי בר חמא סבור שלא שימש תלמידי חכמים, וסבר שהלכה כאחרים שאין לצרפם. בי נח נפשיה דרמי בר חמא - כשמת, והיה זה בהיותו צעיר בשנים, אמר רבא, לא נח נפשיה דרמי בר חמא - לא מת קודם זמנו, אלא משום דלא אומין ארב מנשיא בר תחליפא.

מקשה הגמרא על דברי רבא: והתנאי, אחרים אומרים, אפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים תרי זה עם הארץ, והרי שרמי בר חמא נהג כראוי ואין מקום שיענש עבור סיבה זו. מתרצת הגמרא: שאני רב מנשיא בר תחליפא דמשמע להו לרבנן - שאכן היה משמש תלמידי חכמים, ורמי בר חמא שנענש, הטעם, הוא דלא דק אפתריה - לא בירר את טיבו ומעלתו של רב מנשיא.

לישנא אחרינא, שונה רב מנשיא וראוי לצרפו לזימון, כיון דשמע שמעתתא מפומיהו דרבנן ונריס להו - שהיה שומע מפי החכמים גם את טעמי המשניות וחוזר עליהם, ולכן הגם שלא ידע את דרכי התלמוד והסברא כמותם, בצורבא מרבנן דמי - נחשב כתלמיד חכם ומצטרף לזימון, ורמי בר חמא נענש על שלא בירר הדבר.

59 הכתוב בשטר היה עד שלא תפול לו בירושה - לפני שנפלו נכסי  
60 ישמעאל בירושה לראובן. ועכשיו ראובן יורש את נכסיו ובתוכם  
61 שטר החוב שראובן עצמו חתום עליו. הרי הדין שאם ראובן בא  
62 לגבות והוצרך לקיים את השטר, הוא אינו יכול לקיים כתב ידו  
63 משום שאדם פסול להעיד לעצמו, אבל עדים אחרים יכולין להעיד  
64 שמכירים את החתימה של ראובן ובכך לקיים כתב ידו. וזו היא  
65 ההלכה הקשה בידי ממונות, כי אין תועלת יש בעדות אחרים,  
66 והלא שמה היום ראובן חתם בו שקר.

67 דוחה הגמרא: ומאי קושיא, דלמא הוה נמי גנון שהותוק כתב ידו  
68 בבית דין, וכמו שתירצנו לעיל, שמדובר בבית דין ראו שטר זה  
69 עוד לפני שראובן ירש את ישמעאל, ואין לחשוש שחתם בו לאחר  
70 שנפסל לעדות זו.

71 הגמרא ממשיכה לחפש את ההלכה המוקשית: אלא אי קושיא הא  
72 קושיא, הוה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו - ראובן היה חתום  
73 כעד על שטר הלואה של שמעון, וזמן הכתוב בשטר הוא לפני  
74 שנשא ראובן את בתו של שמעון ונעשה בכך חתנו, ואחר כך  
75 נעשה חתנו ועכשיו הוא פסול להעיד לו. הרי הדין, שאם בא  
76 שמעון לגבות בשטר זה, והוצרך לקיימו, הוא - ראובן אינו מעיד  
77 על כתב ידו משום שחתן פסול להעיד לחמו, אבל עדים אחרים  
78 מעידין שהחתימה היא כתב ידו של ראובן, ובכך מתקיים השטר.  
79 וזו ההלכה שקשה בידי ממונות, שיש לתמוה בה, הוא - ראובן  
80 לא מהימן להעיד על כתב ידו כי חוששים שמשקר לטובת חמו, ו  
81 ואין יהיו עדים אחרים מהימני, והלא יש לחשוש שלאחר שנעשה  
82 חתנו זייפו שטר זה וחתם בו ראובן שקר.

83 הגמרא מבארת שאין לדחות כמו שדחו לעיל: וכי תימא הוה נמי,  
84 גנון שהותוק כתב ידו בבית דין, וכמו שדחינו לעיל. והא אמר רב  
85 יוסף בר מנימי אמר רב נחמן בפרוש הלכה זו, שאחרים מעידים  
86 אף על פי שלא הותוק כתב ידו בבית דין.  
87 הגמרא דוחה שגם הלכה זו אינה קשה: ומאי קושיא, דלמא טעמה  
88 של הלכה זו משום שזירת מלך היא - גזירת הכתוב היא דאיהו -  
89 חתן לא מהימן להעיד לחמו, ואחריו מהימני - ואחרים נאמנים  
90 להעיד לו, כי אינם קרוביו, ולא משום דמשקר - ואין טעם הפסול  
91 של חתן וכל שאר הקרובים מפני שהם חשודים לשקר לטובת  
92 קרוביהם, שבאמת אינם חשודים לשקר, אלא גזירת הכתוב היא  
93 שפסולים להעיד. ולכן אף על פי שחתן פסול להעיד לחמו, אבל  
94 עדים אחרים יכולים להעיד שמכירים את כתב ידו, שהרי העדות  
95 ססומכים עליה היא מיום הכתוב בשטר ואז היה ראובן כשר  
96 להעיד לשמעון, ואין חוששים שזיף את השטר לאחר שנעשה  
97 חתנו, שהרי אינו חשוד לשקר.

98 הגמרא מוכיחה שקרובים פסולים להעיד לא משום חשש משקר,  
99 אלא מגזירת הכתוב: דאי לא תימא הוה יקשה עליך, שהרי ודאי  
100 משה ואהרן פסולים להעיד לחותנם, משה ליתרו ואהרן לעמנו, ו  
101 וכי יעלה על הדעת שהטעם בזה הוא, דלא מהימני הוא, הלא ברור  
102 הדבר שדבריהם אמת, אלא על כרחך גזירת מלך הוא שלא יעידו  
103 להם ולא משום חשש משקר. ואם כן הוה נמי - בהלכה זו יש  
104 לפרש מטעם שזירת מלך הוא שלא יעיד על כתב ידו לחותנו, וכמו  
105 שתירצנו לעיל.

106 הגמרא מוצאת את ההלכה המוקשית: אלא לעולם בראמיני  
107 מעיקרא - לעולם ההלכה המוקשית ששלחו מתם היא ההלכה  
108 הראשונה שדנו בה לעיל, והיינו בן שמכר נכסים שעתיד לרשת  
109 מאביו, ומת, בנו מוציא מיד הלוקחות, ודקא קושיא לך - ומה  
110 שהוקשה לעיל, מדוע אמרו שהלכה זו קשה, והלא אין בה קוש  
111 מאחר שירשת הסב באה לנכד שלא באמצעות האב שנאמר  
112 (תהילים מה י) 'תחת אבתיך יהיו בנך', אין ללמוד מכך לדין ירושה,  
113 משום שהוה בברכה קתיב - שהפסוק ההוא אינו אלא ברכה  
114 לצדיקים, שיהיו להם בנים ובני בנים לירושם.  
115 מקשה הגמרא: ומי מצית אמרת בברכה קתיב - וכי יתכן לומר  
116 שהפסוק 'תחת אבותיך יהיו בנך' לא נאמר אלא לברכה,

1 איתמר, שלחו מתם, בן שמכר בנכסי אביו בתי אביו - ראובן  
2 שמכר בחיי יעקב אביו את חלקו שראוי לירש בנכסיו, שתחול  
3 המכירה לכשימות אביו, וזאת ראובן, ואחר כך מת יעקב, והחזיקו  
4 הלוקחות בנכסים המכורים להם, הרי הדין שחונך, בנו של ראובן,  
5 מוציא אותם הנכסים מיד הלוקחות ואינו נותן להם אפילו דמים.  
6 וכששלחו שמועה זו, הוסיפו ואמרו וזו היא שקשה בידי ממונות,  
7 כי אין טעמה מבואר ויש לתמוה בה דלמיהו ליה לקחות לחנוך,  
8 אבדו מוצין ואת מפיך - אביך מכר אתה חלקו ואיך מוציא.  
9 שכאשר מכר ראובן קיבל עליו אחריות ושיעבד לאחריות זו את  
10 כל נכסיו שהיו לו ושיבואו לרשותו, וכיון שחונך אינו יורש אלא  
11 מראובן, נמצא שנחלתו משועבדת ללקחות והייב לשלם להם  
12 דמים.

13 מקשה הגמרא: ומאי קושיא - מדוע אמרו שזו היא שקשה בידי  
14 ממונות, דלמא מצי אמר מנח אבנה דאבא קאתינא - שמה יכול  
15 חנוך לומר שאין עליו שום התחייבות שנתייב ראובן, משום  
16 שאינו יורש מכחו, אלא יורש את יעקב באופן ישר, כי בני בנים  
17 הרי הם כבנים. תרע - הרי לך ראייה לכך, דקתיב (תהילים מה י) 'תחת  
18 אבתיך יהיו בנך תשימו לשרים בכל הארץ', ומה שלא נאמר  
19 תחתך יהיו בנך, יש ללמוד שנכדים קמים תחת סבם, ויורשים  
20 אותו שלא באמצעות אביהם.

21 הגמרא ממשיכה לחפש את ההלכה המוקשית: אלא אי קושיא הא  
22 קושיא - אלא זו היא ההלכה המוקשית ששלחו מתם, בן בכור כגון  
23 ראובן שמכר חלק בכורה בתי יעקב אביו, שעתיד לירש פי שנים  
24 משאר אחיו, ואת החלק הנוסף מכר, שתחול המכירה לכשימות  
25 אביו, וזאת ראובן בתי יעקב אביו, ולאחר מכן מת יעקב, והחזיקו  
26 הלוקחות בחלק הבכורה המכור להם, הרי הדין שחונך בנו של  
27 ראובן מוציא את הנכסים מיד הלוקחות ואפילו דמים אינו נותן  
28 להם. וזו היא שקשה בידי ממונות, שיש ללקחות לטעון, אבנה  
29 מוצין איהו מפיך, והרי חנוך אינו יורש אלא מכר ראובן, והייב  
30 באחריות שנתייב בה אביו. וכי תימא, הוה אמר מנח אבנה  
31 דאבא קאתינא, וכמו שאמרנו לעיל, יש לדחות, דאי מנח אבנה  
32 דאבא קא אתינא, ואינו יורש באמצעות ראובן, בחלק בכורה מאי  
33 עבדיתי - מה עניינו לחלק הבכורה, והלא הוא עצמו אינו בכור  
34 של יעקב.

35 דוחה הגמרא: ומאי קושיא - וכי זו היא שקשה בידי ממונות,  
36 והלא דלמא מצי אמר חנוך ללקחות, מנח אבנה דאבא קאתינא  
37 ואינו יורש באמצעות ראובן, וקשה טענה זו, שבמקום אב  
38 קאתינא - במקום ראובן אבי אני טעמנא, וכאילו אני ראובן, הבכור  
39 של יעקב, ודיני לטול פי שנים בנכסיו.

40 הגמרא מציעה לומר שהלכה דלהלן היא שקשה: אלא אי קושיא  
41 הא קושיא, הוה יודע לו עדות בפטר עד שלא נעשה גזלן - ראובן  
42 היה חתום כעד על שטר הלואה של שמעון, ונעשה ראובן גזלן  
43 ונפסל לעדות, ובא שמעון לגבות בשטר זה והוצרך לקיימו, הרי  
44 הדין שהוא - ראובן אינו מעיד על כתב ידו כי חושדים שמה היום  
45 חתם בו שקר, אבל עדים אחרים מעידין שהחתימה היא כתב ידו  
46 של ראובן, ובכך מתקיים השטר. וקשה להבין טעמה של הלכה זו,  
47 שהשתא איהו לא מהימן אחריו מהימני - ראובן חשוד לשקר, ואין  
48 אחרים יהיו נאמנים, הלא יתכן שאכן זו היא חתימתו, אך לא  
49 דיתה הלואה מעולם, והיום, שהוא גזלן, חתם בשקר, וזו היא  
50 שקשה בידי ממונות.

51 דוחה הגמרא: מאי קושיא, דלמא גנון שהותוק כתב ידו בבית דין,  
52 והיינו שקיימיהו שלושה דינים לפני שראובן נפסל, וחתמו בו  
53 שהוא מקיים, ועתה די שכיחו את חתימתם, וזהו מה שנאמר  
54 'אבל אחרים מעידים'.

55 הגמרא מנסה שוב למצוא את ההלכה המוקשית: אלא אי קושיא  
56 הא קושיא, הוה יודע לו עדות בפטר - ראובן היה חתום כעד על  
57 שטר הלואה של ישמעאל קרובו, אך לא היה פסול לעדות מחמת  
58 קירבה זו, וכגון שראובן היה נכדו של יצחק אחי ישמעאל, וזמן

1  
2  
3  
4  
5  
6  
7  
8  
9  
10  
11  
12  
13  
14  
15  
16  
17  
18  
19  
20  
21  
22  
23  
24  
25  
26  
27  
28  
29  
30  
31  
32  
33  
34  
35  
36  
37  
38  
39  
40  
41  
42  
43  
44  
45  
46  
47  
48  
49  
50  
51  
52  
53  
54  
55  
56  
57  
58

ולמיירו ליה — לקחות: אבך ובין ואת אמאי מפקת — ותימה: למה לא יוכל להוציא מיד הלכות?  
 אפילו למאן דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — היינו כגון שלא מת הבן  
 בחייה האב, אלא שנתנו לו דמים קודם שמת האב. אבל כשנפלו לו כשהוא גוסס — אמור  
 לעל (קבו, ג) דאפילו לרבי מאיר, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — לא מהני מיד  
 לקנות בנכסים כשהוא גוסס ופירש הרב רבינו  
 יצחק רבי מאיר: דודאי המכר אינו מוכר, אלא  
 לענין חרות מעות איירי הבא, שבנו מציא  
 השעבוד שהיה להם ללקחות מן הדין מהם, כי  
 אין להם אפילו שעבוד בקרקע בשביל מעותיהם.  
 ולפי זה צריך לומר דסבידאי לן אדם משעבד דבר  
 שלא בא לעולם. דאין לא משעבד — מאי קשה:  
 לימרו ליה אבך ובין ואת מאי מפקת? הלא אין  
 אדם משעבד דבר שלא בא לעולם ואף על גב  
 דאמרו לעיל "דאיכתי קנה הזוריש לא משעבד  
 — היינו משום דשמואל טעמיה, דאית ליה מלה  
 על פה אינו גובה מן הירושין. אבל לדידן דאית לן  
 גובה מן הירושין — הריא כמו (מצוה) ומשעבד, ו  
 אף על פי שלא בא לעולם. אבל כמו תאמר: אבתי מאי  
 פריך: ולימרו ליה אבך ובין ואת אמאי מפקת?  
 דלמא היינו טעמא — משום דאין בעל חוב נוטל  
 בראוי, כמו כתובת אשה, דתנן בבכורות פרק י"ש  
 בכור" (גב, א) דאינה נוטלת בראוי ושוא י  
 לומר: דקא כתובת אשה. אבל בעל חוב נוטל  
 בראוי. מיהו, קשה: דאם כן כי אשביי בכתובת  
 ריש פרק "אף על פי" (ג, ב) דתנאי כתובה  
 בכתובה דמי לענין כמה דברים — אמאי לא  
 חשיב נמי לענין ראוי דאינה בכתובה ואיתא  
 בבעל חוב? אבל אי ליתא בבעל חוב — אתי  
 שפיר. אבל אין להביא ראיה מראמר בסמוך. מאי  
 לאו, יורשי האב — בניו, מורישין — אחין. פירוש:  
 בני הבן, וקאמר: אין בעל חוב נוטל. לאו היינו  
 משום דאינו נוטל בראוי, אלא טעמא משום  
 דאמרי מנח דאבי אבא קאתי. אבל אין להביא  
 ראיה מדאמר רב נחמן: יתימנים שגבן כתובת  
 אביהן — בעל חוב חזרו וגובה אותם מהם, אלמא  
 נוטל בראוי. שהרי אין זה ראוי, אלא משעבדי ליה  
 מדורי בתן. מיהו, קשה: דהנה ליה למימר "בן  
 שלוח", ולא "בן שמכר". ולא לימא "בנו מציא  
 מיד הלכות" ועוד קשה: למה יש לו להיות  
 ללקחות שעבוד על אביו? מי עדיף ממולה על  
 פה. דאין לך מלוה על פה גדול מזה על כן נראה  
 לרבינו יצחק: דאלו נכסים כתב האב לבנו מהיום  
 ולאחר מיתה, דהיינו גופא מהיום ופירות לאחר  
 מיתה, כמו ששנינו לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלו, א)  
 או: מכר אב או הבן בחייה האב. וסבידאי ליה  
 "לשלוח" מתב"ל דרבא רבי יוחנן, דאמר לעיל  
 בפרק "יש נוחלין" דלא קנה לוקח. מכל מקום זו  
 היא שקשה ברבינו ממונות, דלימרו ליה: אבך ובין  
 כו'.  
**אלא** אי קשיא הא קשיא בן שמכר כו' — ולא  
 גרסינן "אי איתמר הכי איתמר", שהרי כל הדברים  
 הללו שלחו מתם. ומה ששלחו י"ו היא שקשה ברבינו ממונות" ולא ידעו על איזה דבר שלחו  
 כו'. **בגו**ן שהחזיק כתב ידן בבית דין — פירש רבינו שמואל: שכתוב בו הנפק, ואין נראה  
 לרבינו יצחק, דאינן דינים גופיהו מי לא מצי למיטעי בהוואו גברא אי גולן הוא אי לא?  
 שהרי אין חותמין אלא על חתימת העדים, ואפילו מה שבשטר אין צריך הדיינים לקנות,  
 אלא הכי פירושו: החזיק כתב ידו בבית דין — שראו בית דין כתב ידו קודם שנעשה גולן,  
 דליכא למימר שלאחר כך חתם. כמו החזיק שטר כתובה בשוק דבפרק שני דקדושין (ג, א),  
 וכגון הואיל דאיתחוק בבית דין לא אמרינן בפרק "זה בורר" (סנהדרין לא, א) דהיינו שראו  
 בית דין את השטר כבר, וכדפירשית בסוף פרק קמא דבבא מציעא (יה, ב). **ואף** על פי שלא  
 החזיק כתב ידו בבית דין — מכאן ש'ללמוד שאם היו שנים מעידים ואחר כך נעשו קרובים, שאור מעיד על כתב ידן שמכירין אותו, ולא חיישין שמא היום חתם. **ההוא** בכרחה הוא  
 דכתיב — דאשמועינן קרא שיובה הצדיק לבנים כמותו, דכתיב בתריה "תשימו לשרים בכל הארץ".

ולמיירו ליה — לקחות: אבך ובין ואת מפקת, שאתה יורש ממנו? הלא אין אדם יורש  
 מה שמכר אביו דלמא — דאמר להו הנוך בן ראובן: מכח יעקב דהוא אבוא דאבא קא  
 אתינא, דבני גנים היה הן כבנים, וכי היכי דראובן אבי היה יכול לירש את יעקב אביו  
 אילו (והיה) יד אחרי מות אביו — כך אני יורש את יעקב מגזירת הכתוב, ולא מכח ראובן  
 אבי אני יורש. ואין בנכסים הללו שום זכות  
 לראובן, ומכירתו לאו כלום היא. תרע — דהנוך  
 בן ראובן יורש את יעקב זקנו שלא מכח ראובן,  
 דכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך", לראובן קאמר:  
 תחת אבותיך — דהיינו יעקב, יהיו בניך —  
 דהיינו הנוך, מלמא כתיב "תחתיו יהיו בניך".  
**אלא** אי קשיא הא קשיא — אי אכיא למימר  
 דשלו מתם י"ו היא שקשה ברבינו ממונות —  
 לאו כי האי גונא שלחו כדלעיל, דהא לאו  
 קשה הוא. אלא הכי שלחו מתם: בכור שמכר  
 חלק בכורתו בחיי אביו, ומת הבכור. כגון ראובן  
 שמכר חלק בכורתו הראוי להגיעו בנכסי אביו,  
 ומת ראובן, ואחר כך מת יעקב — בא הנוך  
 ומוציא מיד הלכותו חלק בכורת ראובן אביו,  
 ונטולה לעצמו, כאילו לא מכרה ראובן. שהנוך  
 יורש חלק בכורת אביו בנכסי זקנו אביו, ואף על  
 פי שמת הבכור בחיי אביו. דכתנן לעיל (קטו, ב)  
 בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים, חלק שהיה  
 ראוי לאביהן מיד הלכותו חלק בכורת ראובן אביו,  
 ונטול שני חלקים. חלק בכורה מאי עבדיה —  
 הלא אינך בכור ומאי קשיא — ברבינו ממונות.  
**דלמא** מצי אמר — הנוך: מכח יעקב אבי אבא  
 קאתינא, כדכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך",  
 ויעקב אני יורש כאילו אני ראובן, בדמיוס  
 ראובן אבי אני עומד כאילו אני בכור, מגזירת  
 הכתוב, וכדתנן: בנות צלפחד כו'. **אלא** אי קשיא  
 ברבינו ממונות הא קשיא — והכי שלחו ליה  
 מתם. היה יודע לו בעדות — ראובן לשמעון, עד  
 שלא נעשה ראובן גולן, והיה שמו חתום בשטר  
 הלוואתו של שמעון. ואחר: כח נעשה וכו' —  
 ונפסל לעדות, כדכתיב (שמות כג) "אל תשת  
 ידך עם רשע להיות עד חמס". ואף על פי  
 שנאמן אדם לומר "זה כתב ידי", דכתנן  
 בכתובות (כ, ב), מעתה אינו מעיד על כתב  
 ידו, שהרי כל דבריו אנו מחזיקין שקר  
 שנעשה גולן, ושמא עד אחד פסול יזיפו, או  
 עצמו כתבו וחתם בו היום שקר. אבל אחרים  
 מעידין — כדמפרש במסקנא. והשתא לפום  
 מאי דקא סלקא דעתך, הכי קשה ברבינו  
 ממונות: דאיזה לא מהימן אחרני מהימני?  
 בתמידי. והלא שמא הוא עצמו חתם בו היום  
 שקר, שהרי גולן הוא. וכשמכירין חתימתו מה  
 אנו מרויחין בכך? והלא שמא פסול הוא כגון  
 שהחזיק — בהנפק בבית דין בטרם היוותו גולן,  
 דהשתא ליכא למימר הכי. אלא אלו מעידין  
 שחתמו בהנפק זה וקיימו השטר קמאי דהיי  
 היא גברא גולן, וההיא שעתא היה הוא עצמו  
 נאמן לומר "זה כתב ידי". והשתא ליכא למיפך "איזה לא מהימן אחרני מהימני",  
 דהא הני אחרני אכתב ידן הן מעידין, ולא אכתב ידו, ושטרא מקיימא וקאי ממילא.  
**אף** על פי שלא החזיק כו' — דגזירת הכתוב היא דחתנו אינו נאמן, ולא משום  
 דמחזיקין ליה כחמיוף וכותב. הלכך, אחרני מהימני, דליכא למימר משנעשה חתנו זיק  
 וכתב. לעולם **בדאמרין** מעיקרא — בן שמכר בנכסי אביו כו'. כבירכה הוא דכתיב —  
 שהצדיקים יש להם בנים ובני בנים ליושם. כדכתיב בספיה "תשימו לשרים בכל  
 הארץ".

1 אכל לענין דינא לא — בתמינה, מי לא אשכחן במתניתין דין זה? ואמאי אמרין "זו היא  
 2 שקשה", המשמע שאין מוצאין ראייה לדבריהם, ומתוך כך מקשש על סברת שמעתם הכי  
 3 גרסינן: מאי לאו יורשי האב בני מורישיו אחי [וכו'] לא יורשי האב אחי מורישיו אחי  
 4 דאבוי — ופירושו: מאי לאו "יורשי האב" היינו בני דההוא בן שפלה הבית עליו ועל אביו.  
 5 כגון שפלה הבית על ראובן ועל יעקב אביו,  
 6 והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב, יורשי האב  
 7 כגון חנוך בן ראובן, אומר: ראובן מת ראשון,  
 8 ואחר כך מת האב דהיינו יעקב, ומכא יעקב אני  
 9 בא לירש, ולא מכחו של ראובן. אלמא לענין  
 10 דינא אמרין מכא אבהא דאב. ופשינן: לא יורשי  
 11 האב אחיו — של ראובן, שאומר: ראובן מת  
 12 ראשון ואחריי מת יעקב אביו, וירשנו כל נכסיו  
 13 של אביו, ואין לראובן אחינו חלק בהן, שהרי  
 14 הוא מת תחלה וכן אלו. דהכא ודאי לאו מכא  
 15 ראובן באין לירש, שהרי גם הם ראויין לירש את  
 16 יעקב כמותו. ומורישיו — אחי דאבהו, אחי יעקב  
 17 — עשו, דוד ראובן. וכשנפל הבית עליו ועל  
 18 מורישיו — דהיינו עשו אחי יעקב אביו, יורשי  
 19 מורישיו — כגון אחי עשו, אומרים: ראובן מת  
 20 תחלה, ועשו מת אחריו, ואנו יורשין כל נכסיו,  
 21 כי לא יירש ראובן בן יעקב נכסיו עשו דודו  
 22 תחת יעקב (אבינו) וצריך להיות: אביו שמת  
 23 כבר, שהרי ראובן מת תחלה, ואחר כך מת עשו.  
 24 ובעל חוב אומר: עשו מת תחלה, וראובן מת  
 25 אחריו. והרי יירש ראובן נכסיו יעקב אביו שמת  
 26 נכסיו עשו מעמכם ונטל חלקו. והשתא ליכא  
 27 הכא "תחת אבותיך יהיו בניך", דלענין דינא לא  
 28 אשכחן במתניתין שום ראייה למילתא דשלתו  
 29 מתם, והלכך קשה הוא בדיני ממונות. ומיהו,  
 30 הכי הלכתא כדשלתו מתם, דהכי סבירא להו,  
 31 אלא דלא אשכחן ראייה מפורשת. וכן כל הני  
 32 דאמרו לעיל — הכי הלכתא. בעו מיניה מרב  
 33 ששת — יוסף בן רחל שמת בחיי אמו, ואחר כך  
 34 מתה רחל אמו, מהו שירש את אמו כשהוא  
 35 בקבר כאלו הוא חי, להנחיל לאחיו שלו מן  
 36 אביו. כגון לראובן בן יעקב מלאה, שהוא אחיו  
 37 מאביו. במדינה — בארץ מולדתו. הי ניהו יורשי  
 38 האב ב' — והלא אם אין לו בנים לא לאב ולא  
 39 לבן — קרובי האב יורשין את שניהם. או אם יש  
 40 בנים לאותו בן — הרי הן יורשין את האב ואת  
 41 הבן. ומת בן בתו במדינה — ויורשי הבן הם  
 42 קרובי אביו, שהוא בעל אמו. ואם איתא — דבן  
 43 יורש את אמו בקבר. נתי נמי דבן מיתת ברישא  
 44 — אמאי יחולקו יורשי האב ויורשי הבן? לידתו  
 45 יורשי הבן את הכל, שהרי יירש את אבי אמו  
 46 תחת אמו אף על פי שהוא בקבר, וליתרניתו  
 47 לאחיו מן האב שחן יורשי הבן, ואמאי יחולקו  
 48 עמון? יורשי האב? ליתרניה לאמיה בקבר —  
 49 דכמי שמת אחרון דמי. אמר אביי נאמר סיבה  
 50 בעלל ב' — המקראות מפרשין ב"ש נוהליך  
 51 (בבא בתרא קיד, ב). אין הבעל יורש את אשתו  
 52 — הכל פירושו ב"חזקת הבתים" בראשו,  
 53 ואגב גירא דמייירי מתניתין בנכסים בחזקת, נקט ליה הכא.

1 אמר ליה רב אחא בר מנימוי תא שמע נפל הבית עליו ועל אמו ב' — תימה: רב ששת  
 2 אמאי לא מייית ליה למתניתין? והלא פשוט הוא ועוד, איהו גופיה אמר לעיל בפרק  
 3 "יש נוהליך" (קיד, ב): האשה את בנה, הא קא משמע לן אשה את בנה דומיא דאשה את  
 4 בעלה. מה אשה את בעלה ב' אף אשה את בנה אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין  
 5 מן האב ואומר רבי: דמשום דהך ברייתא  
 6 משכשתא היא, הביאה והיה רוצה לחרצה. מפני  
 7 רבי.  
 8 אשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו  
 9 כשהיא בקבר — לעיל בפרק "יש  
 10 נוהליך" (קיד, ב) פירשתי לך מילתא. מנין דבעל  
 11 אינו יורש את אשתו כשהיא בקבר.  
 12 ההוא דאמר ליה לחבריה נכסי דרב סיסין ב' —  
 13 משום דאיריי הכא בנכסים בחזקת מ'  
 14 הם, אייתיה הדיא עובדא דמייירי בה נמי לאוקומה  
 15 נכסי בחזקת לוקח ובחזקת מוכר. מיהו, תימה היא  
 16 שמביאו התלמוד שני פעמים במסכת אחת, כאן  
 17 ר'בחזקת הבתים" (לעיל ל, א).  
 18 הדרן עלך מי שמת  
 19 האב שגשגה ומת בגו במדינה, וכן שגשגה ומת אביו במדינה - יורשי האב ויורשי הבן  
 20 יחולקו; היכי דמי? אילימא בפרקתני - הי ניהו יורשי האב והי ניהו יורשי הבן? אלא לאו  
 21 הכי קאמרי: אב שגשגה ומת בן בתו במדינה, וכן בתו שגשגה ומת אבי אמו במדינה, ולא  
 22 דענין הי מיניהו מית ברישא - יורשי האב ויורשי הבן יחולקו; ואם איתא, נתי נמי דבן מת  
 23 ברישא, ליתרניה לאביוה דאמיה בקבריה וליתרניהו לאחיהו מן אביוה אלא לאו שמע מיניה:  
 24 אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מאב. אמר ליה רב אחא בר מנימוי לאביו, אף  
 25 אנו נמי תנינא: נפל הבית עליו ועל אמו - אלו ואלו מודים שיחולקו; ואם איתא, נתי נמי  
 26 דבן מת ברישא, ליתרניה לאמיה בקבריה וליתרניהו אינהו לאחיו מאביוה אלא לאו שמע מיניה:  
 27 אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב, שמע מיניה. ומעמא מאי? אמר אביו:  
 28 נאמרה סיבה בבן ונאמרה סיבה בעלל, מה סיבה הנאמרה בעלל - אין הבעל יורש את אשתו  
 29 בקבר, אף סיבה הנאמרה בבן - אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב. והוא  
 30 דאמר ליה לחבריה: "נכסי דרב סיסין מוזבנינא לך". הואי תדא ארעא דהוה מיפקרא "דבי בר  
 31 סיסין", אמר ליה: הא לאו דבי בר סיסין היא, ואיפקרוי הוא דמיפקרא "דבי בר סיסין". אתא  
 32 לקמייה דרב נחמן, אוקמה בידא דלוקח. אמר ליה רבא לרב נחמן: דינא הכי? המוציא מהבירו  
 33 עליו הראיה ורמי דרבא אדרבא, ודרב נחמן אדרב נחמן; דההוא דאמר ליה לחבריה: מאי  
 34 עשית בהאי ביתא? אמר ליה: מינד זביתיה ואכלית שני חזקה. אמר ליה: אנה בשכונני גנאי  
 35 הואי, אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: זיל פרור אכליתך. אמר ליה רבא לרב נחמן: דינא  
 36 הכי? המוציא מהבירו עליו הראיה קשיא דרבא אדרבא, ודרב נחמן אדרב נחמן; דרבא  
 37 אדרבא לא קשיא: הקא מוכר קאי בנכסיה, התם לוקח קאי בנכסיה. דרב נחמן אדרב נחמן  
 38 לא קשיא: הקא, פון דאמר ליה "דבי בר סיסין" ומיפקרא "דבי בר סיסין" - עליה דידיה  
 39 רמא לנגלוי דלאו דבי בר סיסין היא. הקא, לא יהא אלא דנקוט שטרך, מי לא אמרין ליה:  
 40 קוים שטרך וקום בנכסי?

הדרן עלך מי שמת

הדרן עלך מי שמת

56 יירש את נכסי חזקן, שאם בן בתו מת תחילה אחיו של חזקן זוכים  
 57 בהם, ואם חזקן מת ראשון, בן בתו יורשו (ותחת אמו שהיא בקבר),  
 58 וכשמת הבן מוריש לאחיו מן האב. הרי הדין בזה, שיוֹרְשֵׁי הָאָב -  
 59 אחי חזקן ויורְשֵׁי הַבֵּן - אחיו של בן בתו יתְלוֹקוּ, כי אין לאלול  
 60 עדיפות על פני אלו.  
 61 מכאן פושט רב ששת את הספקי: וְאַם אֵיתָא - אם בן יורש את  
 62 אמו כשהוא בקבר ומנחיל לאחיו מן האב, דברי הברייתא קשים,  
 63 נְהִי נָמִי דָבָן מֵת בְּרִישָׁא, מכל מקום יזכר אחי הבן בכל הירושה,  
 64 משום דְּלִירְתִּיהָ לְאַבְיָה דְּאִמְיָה בְּקִבְרָהּ - יירש הבן את אבי אמו  
 65 כשהוא בקבר, וְלִירְתִּיהָ לְאַחָה מִן אֲבוֹתָ - ויוריש לאחיו מן האב.  
 66 אֵלָּא לֹא שְׁמַע מִיָּמָּה מוכח מהברייתא שאין הֵבֵן יורש אֵת אָמוֹ  
 67 בְּקִבְרָהּ לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵאָב.  
 68 הגמרא מוכיחה כן ממשנתנו: אֶמַר לִיָּה רַב אֶהָא פֶּר מַיְוֵי מֵיָּבִי,   
 69 אַף אָנִי נָמִי תְּנַיֵּא במשנה שאין בן יורש את אמו בקבר הווריש  
 70 לאחיו מן האב, נֶפֶל הַבִּית עֲלָיו וְעַל אָמוֹ, ויש ספק, שאם הבן מת  
 71 תחילה, כשמתה האם הוריש את נכסיה לאחיה, ואם האם מתה  
 72 תחילה, בנה יורש אותה, וכשמת הוריש לאחיו. אֵלוֹ וְאֵלוֹ - בית  
 73 שמאי ובית הלל מוֹרִישׁ שְׁחֵלֻקוּ יורשי האם עם יורשי הבן, וְאֵם  
 74 אֵיתָא שְׁבִן יורש את אמו כשהוא בקבר ומנחיל לאחיו מן האב,  
 75 קשה, נְהִי נָמִי דָבָן מֵת בְּרִישָׁא ואמו אחריה, מכל מקום יזכר אחי  
 76 הבן, משום דְּלִירְתִּיהָ לְאַבְיָה בְּקִבְרָהּ - יירש הבן את אמו כשהוא  
 77 בקבר, וְלִירְתִּיהָ לְאַחָה מֵאֲבוֹתָ - ויירשו אחיו מן האב ממנו.  
 78 אֵלָּא לֹא שְׁמַע מוכח ממשנתנו שאין הֵבֵן יורש אֵת אָמוֹ  
 79 בְּקִבְרָהּ לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵהָאָב. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִיָּמָּה - אכן  
 80 מוכח כן.  
 81 הגמרא מבררת את מקור הדין: וְיַעֲקֹב מֵאִי, שאין הבן יורש את  
 82 אמו בקבר. אֶמַר אַבְיָה, נְאֻמָּה 'סִיבָה' בְּבִן (במדבר לו ז) וְלֹא תַסֵּב  
 83 נַחֲלָה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֶּטָה אֶל מִטָּה' וגו', וְנְאֻמָּה 'סִיבָה' בְּכַעַל (שם  
 84 לו ט) וְלֹא תַסֵּב נַחֲלָה מִמֶּטָה לְמִטָּה אַחֵר' ויש ללמוד, מֵה 'סִיבָה'  
 85 הַאֲמוּרָה בְּכַעַל - מה בדין ירושת הבעל ושנאמרה בו 'סיבה' אֵין  
 86 הַכַּעַל יורש אֵת אִשְׁתּוֹ כשהיא בְּקִבְרָה, אֵף 'סיבה' הַאֲמוּרָה בְּבִן - אף  
 87 בדין ירושת הבן את אמו אֵין הֵבֵן יורש אֵת אָמוֹ כשהוא בְּקִבְרָה על  
 88 מנת לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵהָאָב.  
 89 הגמרא מביאה סוגיא מזוקת הבתים (כט: -ל) שגם היא דנה  
 90 בחזקת מי מעמידים נכסים במקום ספק: הווא דְּאֶמַר לִיָּה לְהַבְרִיתָה,  
 91 נְכִסֵּי דְבֵרַב סִיסִין מְוַבְנֵינַא לָךְ - קרקעות שקניתי מבר סיסין, מוכר  
 92 אני לך. בין נכסי המוכר הווא יָרָא אַרְעָא, דְּהוּא מִקְרָא - שהיתה  
 93 קרויה דְבִי בר סיסין. אֶמַר לִיָּה המוכר הָא לֹא דְבִי בר סִיסִין הוּא  
 94 - לא קניתי מבר סיסין, וְאֶקְרִינִי הוּא דְּמִקְרָא דְבִי בר סִיסִין -  
 95 כך שמה מעולם ולכן לא נכללה במקח. אֶתָּא לְקַמְיָה דְבֵרַב נְחִסָן,  
 96 אוקמה - והעמידה בְּיָדָא דְלוֹקָתָה. אֶמַר לִיָּה רַבָּא לְרֵב נְחִסָן, וכי  
 97 דִּיעָא הֵךְ, והלא הכלל שהמוציא מַתְבָּירוֹ עֲלָיו הַרְאָה, וכאן  
 98 הלוקח בא להוציא.  
 99 הגמרא מביאה סתירה: וְרַמִּי - קשה מִדְּרָבָא כאן אֶדְרָבָא במקום  
 100 אחר, וְדָרְבַּנְהוּ נְחִסָן כאן אֶדְרָבָא במקום אחר. דְּהוּא דְּאֶמַר לִיָּה  
 101 לְהַבְרִיתָה, מֵאִי בְּעֵית בְּהָיא בִּיתָא - מה אתה עושה בביתי, אֶמַר לִיָּה,  
 102 מִיָּמָּה וּבְיָתָה וּבְאֵבְרִיתָה שְׁנֵי חוֹקָה - ממך קניתי וישבתי בו שלוש שני  
 103 חווקה, אֶמַר לִיָּה אֵין זו חוקה כי אֵנָא בְּשִׁבְנוּיָא גְּוֵאֵי תוּאֵי - הייתי דר  
 104 בחדרים הפנימיים, ומשתמש עמך בחיצוניים, ואתה דרת ברשותי.  
 105 אֶתָּא לְקַמְיָה דְבֵרַב נְחִסָן, אֶמַר לִיָּה למחוק, וְלַ בְּרִירָא אֲבִיגְלִיָּה - הוכח  
 106 שדרת לבדך. אֶמַר לִיָּה רַבָּא לְרֵב נְחִסָן, וכי דִּיעָא הֵךְ, הלא הכלל  
 107 שהמוציא מַתְבָּירוֹ עֲלָיו הַרְאָה, וכאן הלוקח מוחזק כעת בבית.  
 108 סויה הקושיא: קְשִׁיָּא דְרָבָא אֶדְרָבָא וְדָרְבַּנְהוּ אֶדְרָבָא נְחִסָן, כי יש  
 109 סתירה דברבייהם אם לזכות למוכר או ללוקח.  
 110 מתרצת הגמרא: דְּרָבָא אֶדְרָבָא לֹא קְשִׁיָּא, הָכָא, בענין בר סיסין,

1 אֵבְרִיתָה דִּיעָא לֹא מֵצֵאנו ראייה לא ממקרא ולא ממשנה שנכד  
 2 יורש את זקנו שלא באמצעות אביו, ולכן הלכה זו קשה בדיני  
 3 ממונות, (והתניא) [וְהָתָן] במשנה לעיל (קנז), נֶפֶל הַבִּית עֲלָיו - על  
 4 ראובן וְעַל אָבִיו יעקב, או שנופל הבית עֲלָיו וְעַל מוֹרִישָׁיו - על מי  
 5 שראובן ראוי לירושם, וְהָתָה עֲלָיו - על ראובן כְּתוּבָה אֶשָׁה,  
 6 שהיה נשוי אשה, וכשנתאלמנה באה לגבות כתובה מנכסיו, וְעַל  
 7 חוֹב - או שהיה עליו חוב, ולא היה לראובן נכסים לגבות  
 8 מהם. יוֹרְשֵׁי הָאָב אֹמְרִים הֵבֵן מֵת רֵאשׁוֹן וְאֶחָר קָדַם הָאָב,  
 9 ונמצא שלא הוריש יעקב לראובן כלום, וכל נכסי יעקב נופלים  
 10 לפנינו. וְעַל חוֹב אֹמְרֵי הָאָב מֵת רֵאשׁוֹן הוֹרִישׁ את נכסיו לראובן,  
 11 וכשזכה בהם נשתעבדו לֵי, וְרָק אַחַר קָדַם מֵת הֵבֵן, ודיני לגבות  
 12 מהנכסים שהוא הוריש כיון שהם משועבדים לֵי. ועל כל פנים  
 13 מבואר במשנה, שאם ראובן מת ראשון ולא ירש את הנכסים  
 14 בחיו, אין לבעל חוב כלום. הגמרא ממשיכה בהבאת הראיה: מֵאִי  
 15 לֹא - וכי אין פירוש המשנה ש'יורש' הָאָב' הם בְּנֵי - בנים של  
 16 ראובן, כגון הנוֹךְ ופלוא, שלאחר שמת ראובן הם יורשים את  
 17 יעקב, ו'מוֹרִישָׁיו' של ראובן הם אֵחָיו - אחים של ראובן. וְאִי שְׁלֶמָּה  
 18 דְעָתָד - ואם עלה בדעתך שנכד לֹא מַצִּי אֶמַר מִפְּנֵי אֲבוֹתָ דְאֶמַר  
 19 קְתִיבָא וְהַיָּינָא יורש אותו ישר ולא באמצעות אביו, דְּכִי כְּתִיב  
 20 'תָּחַת אֲבִיהֶיךָ יָהִיו בְּיָדֶיךָ בְּקִבְרָתָה בְּלָבֵד כְּתִיב, אם כן יש להקשות,  
 21 כִּי מֵת הֵבֵן וְאֶחָר קָדַם מֵת הָאָב מֵאִי הוּא, ומדוע נדחה הבעל חוב  
 22 באופן זה. נִימָא לְהוּ בְּעַל חוֹב - והלא יש לו לבעל חוב לטעון,  
 23 ירושת אָבוּהוֹן קָא שְׁקַלְיָנָא - ירושת אביכם אני נוטל, שהרי אינכם  
 24 יורשים אלא מבח ראובן, וכל נכסי ראובן משועבדים לֵי. אלא על  
 25 כרחק מוכח מהמשנה שיוֹרְשֵׁים את יעקב ישר, ולא באמצעות  
 26 ראובן. ומדוע הלכה זו קשה, והרי יש לה מקור ממשנה.  
 27 דוחה הגמרא: לֹא, אין הפירוש כן, ולא מדובר בבני בני כלל,  
 28 אלא ש'יורשי הָאָב' המוזכרים במשנה הם אֵחָיו של ראובן, שודאי  
 29 יורשים את נכסי יעקב לא באמצעות ראובן, ו'מוֹרִישָׁיו' הם אֵחָיו  
 30 דְאֲבוֹתָ - עשו, אחי אביו של ראובן, ואחי עשו טעונים שראובן  
 31 מת לפני עשו, והם לבד יורשים את עשו, ובעל חוב טוען שעשו  
 32 מת תחילה וראובן ירש חלק נכסיו, וחל עליו השעבוד. ולפי זה  
 33 אין ראייה שנכד יורש את זקנו שלא באמצעות אביו, כי לא  
 34 מדובר בכך. ואם כן הלכה זו וְבֵן שִׂמְכַר בְּנַכְסֵי אָבִיו וכו', קשה  
 35 היא בדיני ממונות, כי לא נמצא לה מקור.  
 36 למדנו לעיל (קטו ואלף) שהמוריש הראשון מנחיל ליורשו שבקבר  
 37 על מנת שהוא ינחיל ליורשו (משמוש נחלה). הגמרא דנה אם  
 38 ירושת הבן בנכסי אמו נכללת בדין זה: קְעוּ מַיְוֵיהָ מִרְבַּב שְׁשִׁית, בְּ -  
 39 יוסף, שמת בחיי אמו רחל, מֵהוּ שְׁיִירָשׁ אֵת אָמוֹ כשהוא בְּקִבְרָה  
 40 כאילו הוא חי, על מנת לְהַנְחִיל לְאֶחָיו שְׁלוֹ מֵהָאָב, כגון ראובן בן  
 41 יעקב מלאה.  
 42 רב ששת פושט את הספק: אֶמַר לִיָּה רַב שְׁשִׁית, תְּגִיתָה - שנינו דין  
 43 זה בברייתא, הָאָב שְׁשָׁנְשָׁה ומת בארץ שבוי, וְמֵת בְּמִדְיָנָה - ובנו  
 44 מת כאן, ואין ידוע מי מת קודם, וְכֵן בְּן שְׁשָׁנְשָׁה ומת בשבי, וְמֵת  
 45 אָבִיו בְּמִדְיָנָה. ויש ספק בירושא, שאם האב מת ראשון, הבן יורשו,  
 46 ויורשו אחריה, ואם הבן מת ראשון, יורשי האב זוכים בירושא.  
 47 הרי הדין, ש'יורשי הָאָב ויורשי הֵבֵן יתְלוֹקוּ.  
 48 רב ששת מקשה על דברי הברייתא: הֵיכִי דְמִי, אֵילִימָא בְּקִדְתָנִי -  
 49 אם כניסת הברייתא שלפנינו, קשה, הֵי נִינְהוּ (ומי הם) יורשי  
 50 הָאָב, וְהֵי נִינְהוּ יוֹרְשֵׁי הֵבֵן, והלא יורשי האב הם הם יורשי הבן,  
 51 ועל כרחק ברייתא זו משובשת.  
 52 ששת מעמיד את הברייתא באופן הראוי: אֵלָּא לֹא הֵי קְאֶמַר  
 53 - כך נשנתה הברייתא, אַב שְׁשָׁנְשָׁה ומת בשבי, וְמֵת בְּן בתו  
 54 בְּמִדְיָנָה, וְכֵן בְּן (בתו) שְׁשָׁנְשָׁה ומת בשבי, וְמֵת אָבִיו בְּמִדְיָנָה,  
 55 וְלֹא יַעֲנִינָּה הֵי מַיְוֵיהוּ מֵיַת בְּרִישָׁא הַבֵּן או חזקן, ועתה יש ספק מי

## פרק עשירי - גמ פשוט

29 וכופלים את השורה הכתובה על החלקה, ותופרים כל שורה בפני  
 30 עצמה, עדין חותמים מאחוריו - מאחורי הצד שכתוב בו נוסח  
 31 השטר, ואף אחרי הקשירה והתפירה נראות החתימות מבחוץ,  
 32 כיון שהוא נתפר רק מצד אחד, ובגמרא יבאר היכן בדיוק הוא  
 33 מקום חתימתם.  
 34 המשנה מביאה מחלוקת בגיטין שלא חתמו בהם העדים כהוגן:  
 35 גט פשוט, שכתבו - חתמו בו עדין מאחוריו, או גט מקושר, שכתבו  
 36 בו עדין מתוכו, שניהם פסולין, כיון שלא נעשו כתיקון חכמים,  
 37 ואם היה זה גט אשה אינה מגורשת, ואם היה זה שטר חוב אין  
 38 המלוה גובה בו מהלקוחות. רבי חנינא בן גמליאל חולק ואומר,  
 39 שטר מקושר שכתבו עדין מתוכו, פשר, מפני שיכול לפתוח את  
 40 תפריו וכפלו וליעשותו שטר פשוט, שעדין חתומים בתוכו.  
 41 ובגמרא (קסד:) יבאר במה נחלק על תנא קמא.  
 42 רבן שמעון בן גמליאל אומר, הכל כמנהג המדינה. הגמרא להלן  
 43 (קסה:) תבאר מה הוא בא להשמיענו, ובמה הוא חולק על תנא  
 44 קמא.  
 45 המשנה מביאה חילוק נוסף בין גט פשוט למקושר: גט פשוט, עדין  
 46 לכל הפחות בשנים, ואילו בגט מקושר תיקנו חכמים שיעשוהו  
 47 לכל הפחות בחתימות שלשה עדים. ולכן גט פשוט שכתב בו רק  
 48 עד אחד, וכן גט מקושר שכתב בו רק שני עדים, שניהם פסולין.

## גמרא

49 הגמרא מבארת מנין למדו חכמים שיש שני סוגי שטרות, פשוט  
 50 ומקושר, שאופן עשייתם ודיניהם שונים זה מזה. מבררת הגמרא:  
 51 מנהגי מילי - מנין לנו דינים אלו שנאמרו במשנה, שיש חילוק בין  
 52 גט פשוט לגט מקושר באופן עשייתו ובמספר העדים שחותמים  
 53 בו. מבארת הגמרא: אמר רבי חנינא, דאמר קרא (ירמיה לב מד) 'שדות  
 54 בכסף יקנו וכתוב בכסף וחתום והעד עדים', ויש לדרוש מהפסוק  
 55 את שני סוגי השטרות, וכך היא הדרשה, 'שדות בכסף יקנו וכתוב  
 56 בכסף',

1 הפרק שלפנינו עוסק בהלכות כתיבת שטרות, הן בידי כתיבת  
 2 השטר עצמו והן בחתימות העדים, ויבאר בפרק זה כיצד תיקנו  
 3 חכמים לכתוב שטרות באופן שלא יהיה בהם חשש זיוף או תקלה  
 4 אחרת. הטעם ששנו פרק זה כאן ולא במסכת גיטין, מאחר שבפרק  
 5 הקודם הובאו דיני הכותב שטר מתנה על כל נכסיו כשהוא בריא  
 6 או כשהוא שכיב מרע, לכן שנו כאן את דיני כתיבת השטרות.  
 7 משנתינו עוסקת בין גיטי נשים ובין בשטרות ממון, שאף הם  
 8 מכונים לפעמים בלשון חכמים 'גט'.  
 9 משנתינו דנה באופן כתיבת שני סוגי גיטין ושטרות שהיו נהוגים  
 10 בזמנם, 'גט פשוט' וכלומר גט פתוח וישר, שאינו כפול, כנהוג  
 11 בזמנינו, שכל כתיבת השטר נעשית על צידו האחד, והותמים בו  
 12 העדים בסוף השטר, וצידו השני של השטר חלק לגמרי. הגט  
 13 השני הוא 'גט מקושר' שתיקנוהו חכמים מהטעם שיבואר בגמרא  
 14 להלן (ע"ב), ואת אופן עשייתו פירשו רוב הראשונים כך, בגט זה  
 15 כתיבת ה'תורה' שלו, כלומר כתיבת שמות האנשים, הזמן, וסכום  
 16 המעות, שונה משטר פשוט בכך שאחרי כל שורה שכותבים  
 17 בתורף משאירים שורה חלקה, וכופלים את השורה הכתובה על  
 18 גבי השורה הריקה, ותופרים את הכפל, והעדים חותמים על גבי  
 19 הכפל שהוא הצד השני של השטר, ואינם חותמים בצד שעל גבי  
 20 נכתב נוסח השטר, ואין פוחתים משלשה קשרים שבהם העדים  
 21 חותמים, וכך עושים עד שגמיעים ל'טופס', שזהו נוסח הגט או  
 22 השטר שכותבים בכל הגיטין והשטרות, ומשאירים אותו חלק  
 23 ופשוט ככל שטר, והוא מכונה בגמרא (ע"ב) 'פשוט שבמקושר'.  
 24 ולפי פירוש זה לכאורה הלשון 'מקושר' היא לשון מושאלת  
 25 לכפילות והתפירות שבגט.

## משנה

26 גמ פשוט - שטר ממון או גט אשה שאינו כפול וקשור אלא כולו  
 27 פרוש ופתוח, עדין חותמים מתוכו - בצד שנכתב בו טופס השטר.  
 28 גט מקושר - שאחרי כל שורה כתובה מניחים שורה חלקה,

## אגרות קודש

ב"ה, י"ח מ"ח, תשי"ח  
 ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום י"א חשוון, בו כתב אודות מצב בריאות בתו... שתליטי"א בהנוגע  
 לחוש השמיעה וקצת גם בהנוגע לדבורה, ואמה אומרת אפשר זה מהמזיקין וכי'.

הנה יסיח דעתו לגמרי מסברא זו; כי אם יבדקו את המזווזות בדירתם וכן את התפילין  
 שלו, שיהיו כשרים כדן, והאם תנהג במנהג בנות ישראל הכשרות, להפריש לצדקה קודם הדלקת  
 הנרות בכל ערב שבת קדש וערב יום טוב; וישאלו דעת רופא מומחה במקצוע שיבדוק לא רק  
 את האזן אלא גם מצב הניערווין שלה; וזה שיוסיפו כולם בעניני תורה ומצות יתוסף על ידי זה  
 בברכות השי"ת בהמצטרך להם בכלל וביחוד בהנוגע לבתם תחי'.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליטי"א



1 **משנה גט פשוט** - שטר פשוט בעין שלנו, שאינו תפור ומקושר, כדלקמן. וכל שטרות  
2 קרוין גט, כדאמרין בעלמא (בבא קמא צה, א): וזו חוב שאין בו אחריות. ובין בגיטין  
3 ובין בשאר שטרות מיייר, כדאמרין בגמרא, כדי שלא תחלוק בין גיטין לשטרות. ערו  
4 **מריבו** - בסוף השטר, כמו שאנו נוהגין לחתום בתוכו. **מקושר ערו** מאחוריו - כותב  
5 שיטה, ומניח חלק כשיעור שיטה הכתובה,  
6 וכופלה על החלק, ותופר. ואחר כך כותב שיטה,  
7 ומניח שיטה חלק, וכופלה על החלק, ותופר. וכן  
8 הרבה, כדי מקום תורף השטר. והעדים תחומין  
9 מבחוץ, כענין שפירשו אמוראי בגמרא. ובלבד  
10 גיטא יהיו קשריו מרובין מערו, כדתנן במסכת  
11 ש"ט (פא, ב) דההו ליה קרח. וטופס של שטר  
12 כתוב כולו בעין פשוט, וזהו הנקרא לפינו  
13 "הפשוט שבמקושר". ואלו הכפילות - כל כפל  
14 וכפל בפני עצמו, ונראה מבחוץ בין כפל לכפל  
15 כעין קסת הסופר כוה"ג. וכן מוכח בגמרא  
16 שהעדים התחומין על כל קשר וקשר נקראין  
17 ונראין מבחוץ. שניהן פסולין - שלא נעשו  
18 בתוקן חכמים. ואם שטר חוב הוא - אינו גובה  
19 בו מן הלקוחות, ואם גט אשה - אינה  
20 מתגרשת. שיכול - לפשוט ולעשותו פשוט,

21 שיקרע התפירות ויפתח השטר ויהיה פשוט. **הכל כמנהג המדינה** - בגמרא מפרש.  
22 ועמא דמקושר מפרש בגמרא. **גט פשוט ערו** שנים - מי שרצה לעשות שטר פשוט  
23 אינו צריך להחתים בו אלא שני עדים, והרצה לעשות מקושר צריך להחתים בו שלשה.  
24 שכך תקנו חכמים. **פשוט שכתוב בו עד אחד כו'** - בגמרא פריך: פשוטא. **נמרא**  
25 **מנהי מילי** - שיש שני מיני שטרות חלוקין זה מזה בעדים ובקושר.  
זה

**גט פשוט** - ערו ומתוכו, **מקושר** - ערו ומאחוריו.  
**פשוט שכתבו ערו ומאחוריו**, **מקושר שכתבו**  
**ערו ומתוכו** - **שניהם פסולין**. **רבי חנינא** **פן גמליאל**  
**אומר**: **מקושר שכתבו ערו ומתוכו** - **קשר, מפני**  
**שיכול לעשותו פשוט**. **רפן שמעון** **פן גמליאל**  
**אומר**: **הכל כמנהג המדינה**. **גט פשוט** - **ערו**  
**בשניהם**, **ומקושר** - **בשלושה**. **פשוט שכתב בו עד**  
**אחד**, **ומקושר שכתב בו שני עדים** - **שניהם**  
**פסולין**. **נמרא מנהי מילי**? **אמר רבי חנינא**,  
10 **דאמר קרא**: "**שדות בכסף יקנו וכתוב בכסף וחתום**  
11 **והעד עדים**"; "**שדות בכסף יקנו וכתוב בכסף**"  
זה

העדים שלא יוכל לזייף אותו בתוכו. ואף על גב דאמר (בבא בתרא קסג, א): עדים אטיטא חתמי - הני מילי היבא שהשטר העדים לצד אחד, ואיכא טיטא בין העדים לשטר. אבל הכא  
28 דסדרי חתימי מבחוץ ואיכא טיטא בפניהם - לא אמרין אטיטא חתימי. ואם תאמר: לירוש דכתב מאי דבעי אגלויין שבין העדים עד סוף השטר, לזמן דאמר מלמטה למעלה, וזהו השטר  
29 הבא הוא וערו בשטיה אחר. דהא לא מצי גיין ליה, שמניחו בשביל האשרתא ויש לומו: דמטייט ליה. אבל בלא טיטא מצי זיין, כדפירשית. ואפילו חתימי סדרי זה תחת זה, והשתא  
30 ליכא באותה שיטה של שטר שיידיף כי אם עד אחד - מכל מקום יוכל לכתוב על אותו עד אחד שחיבי לו מאה מנה, הוזה ליה כתב ידו. ולכך צריך לפרש דמטייט ליה. והכי נמי לרב  
31 הונא. דאמר בין קשר לקשר, איכא למיחש דלמא ימחוק כל השטר מבפנים ויכתוב למעלה מן העדים בגליון, או מן הצד כנגד העדים, ויהיה כתב ידו בשיטה אחת עם השטר, אי לא גיין  
32 או טייט כל מה שלמעלה מן ושמן הצד. הכי נמי איכא למיחש, בין למאן דאמר מלמטה למעלה בין למאן דאמר בין קשר לקשר, בכל השטרות פשוטים החתימי שלשה עדים, לירוש  
33 שיתרוך כל השטר לבד העדים, ויעשה שטר מקושר כנגד אותן העדים, וכתב מאי דבעי, כיון דכשר משני צדדין ויש לומו: דמטייט ליה מבחוץ כנגד העדים. ודחוק גדול הוא, דמשמע  
34 שכשר בלא טיטא, מולא מישתמיט גמרא לפרש הכי. ורבי פירש: דיש לדחות היא דכותבות (שם), דבלאו הכי מצי לפרש למימר ארישא דמגילתא, כדלקמן (קסו, א). אלא דלכבי נטו  
35 חספא - דבקף היה טעי לכתוב במקום טוב. וזמ צריך עיין אם מקושר תחום ככתב ידו מצד שני מחני, דאם כן אי היה מחוי אשורו - דלמא עביד ליה מקושר ככתב ידו. אבל בקלפין  
36 שלנו שיכול להדייף מצד שחור - אין ראייה לקלפין שבימיהם. **פשוט** שכתבו ערו מאחוריו פסול - טעמא משום שמהו יעשו מקושר, ויהיה השטר מקושר. ואפילו לא חתימי כי אם  
37 שני עדים - גוזי ענינא טעו שלשה. ואם תאמר: ואלא במקושר יש חלק בין שיטה לשיטה, ואם כן פשוט שאין בו חלק - היאך יעשו מקושר שלא היה בו חלק? ויש לומו: שהיה כתוב  
38 בסדר פשוט. והכי מוכח מרבי חנינא בן גמליאל שאומר: מקושר שכתבו ערו ומתוכו - כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט, ואם יש במקושר חלק - היאך יוכל לעשות פשוט? הלא יכיר  
39 שהיה מקושר אלא הוא לא היה בו חלק. ותימא: למאן דאמר בגמרא בין קשר לקשר, סלקא דעתא מגואי, ואם אין בו חלק היאך יחתמו? ויש לומו: דמכל מקום בין שיטה לשיטה דחיק  
40 לתעו עלמא. אי נמי: טעמא דפסול - כדפירש בקונטרס. משום שלא נעשה כתיבין חכמים, שנעשה פשוט ולא נחתם מתוכו. כדפסלין ב"ה במגורש" (גיטין פז, א). במהו עניניו משעוין אפילו מצד  
41 הכתב, כיון שאין נקראין העדים עם הגט. ואין לומו דחתם היינו טעמא משום שאנו חוששים שמהו תוסף על הגט מה שתרצה, לפי שאין עדים תחתיו. ולכך פסלן אותו - דא ליכא  
42 למימר, שהרי לא מושיין שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שריר וקיים", או שלא נשאר חלק מלמטה, או שחתם אחד מערו למטה, והשני למעלה או מן הצד - פסול, והכי נמי הבא.  
43 **מקושר** שכתבו ערו ומתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט - תימא: אם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשם מקושרים ויהיו מוקדמין ואם נאמר  
44 כאן שנתון בפשוט - מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חנינא בן גמליאל אינו דומה זמנו של זה לזמנו של זה? והא בהאי מקושר אין דין כשאר מקושרים ואומר רבינו יצחק: דבמתניתין  
45 איפילו היכא דידוע לנו שהוא עושה ההלואה שנה אחת קודם הומו הכתוב בה, כיון מקושר, והשתא איכא למיחש דלמאן פרע ליה. והשתא פריך שפיר רבי: לרבי חנינא בן גמליאל,  
46 כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה אחר ההלואה - אם כן מאן חזיא, שלא ימנה אלא מומו הכתובה, וכשרצה להאמר "אירכס לו שטרא", ויכתוב "זימנא פלוני  
47 פרעיתו לו מנה". ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו סבורין שעתה שעת ההלואה ומשני: קסבר רבי חנינא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: אי דינו כפשוט שבא לפינו, מאי  
48 קאמר. וכי מטא זמניה משוי ליה שטר פשוט: בלאו הכי נון כפשוט, כדפירשית בשטר הקושר שעדי ומתוכו מנגבים בו כדין פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו  
49 שהוא, הואיל שבושר כתוב שפרע מנה שכתוב בשטר, והוא מקושר - רגלים לדבר שפרע, ולא מנגבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט - לא יוכלו להרגיש שהוא רמאות. ואם תאמר: אמאי  
50 לא הוה קשה לרבי על מתניתין דרשירי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרים, דאיכא למימר כדקאמר הבא, ואמאי כשרים? ויש לומו: דסבירא ליה כמאן דאמר דמאוחרין נמי פסולין.  
51 אי נמי, כשעשה שובר בכתוב בו שנה אחר ההלואה - חייב פשוט: בלאו הכי נון כפשוט, כדפירשית בשטר הקושר - לא מסיק ארעתיה שטר. ושכיון שהיה מקושר - לא מסיק ארעתיה שטר. אבל הכא במקושר שעשו מתוכו הוי  
52 (המאוחר) ולא מסיק ארעתיה לכתוב כנגדו שובר בלא זמן, או זמן שכתוב בשטר, (ושכיון שהיה מקושר - לא מסיק ארעתיה שטר. אבל הכא במקושר שעשו מתוכו הוי  
53 שבשעת כתיבת השובר ידוע שהיה מאוחר, ומסיק ארעתיה לכתוב שובר שלא יבא לידי זיוף. ונראה לי שאם יעשה שובר מקושר - תו לא אתי לידי חששא כלל, ולא היה צריך למימר  
54 דלא כתבי שובר. **שדות** בכסף יקנו - עצמא טובה קא משמע לן, והכי קאמר: "כתובין" - זה תורף. מוכר ולוקח זמן ושוה. דתורף איקרי חתימה, כדאמרין בגיטין  
55 (בא, ב): תלשו וחתמו ונתנו לתורף בו (דתורף). "והעד עדים" - כמשמעו. והכי נמי אידך קרא: "ואקא את ספר המקנה" - טופס, "ואת החתום" - תורף, "ואת הגלגל" - זהו העדים, שהוא  
56 גליון של שטר. "מצות וחקים" - בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליהרר, שלא יחתמו לא מלמעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת. וכיון דמצי  
57 למימר דאתי לפשוט, ולפרש כמו שפירש - לית לן למימר דאתי לדרשא.

1 **תקנו** רבנן מקושר כו' - מספקא לן: בזמן הזה, בשבון גורש אשתו אם צריך לעשות  
2 מקושר, כי מתוך התקנה משמע שאין לגרש כי אם במקושר. אך לפי שאין אנו  
3 בקיאין בו בטוב - נבון יותר לעשותו פשוט, שהוא קל יותר. אי נמי: לא תקינו רבנן כי אם  
4 באותו מקום. ורבינו יצחק היה אומר דתקינו רבנן מקושר - לא שהיא חובה לעשותו כן,  
5 אלא כדי שלא יפסידו נשותיהן התקינו לעשותו  
6 כן.  
7 **שלא** תחלוץ בין גיטין לשטרות - שאם  
8 תפסלנה בשטרות אתי למפסל אף  
9 בגיטין. אי נמי: אי לא עבדי שטרי דרב מקושר -  
10 אתי שנידו לעשותו גם בגיטין. אלא מתוך  
11 שהורגלו לעשותו מקושר יעשו בגיטין. ולפירוש  
12 קמא אין להקשות משטרות שאנו פוסלין בעד  
13 כותי, וגיטין מכשירין, ולא גורינן גיטין אטו  
14 שטרות. דחתם היינו טעמא משום דאין עדי הגט  
15 חותמין זה בלא זה, ומדכותי חתים ברישא -  
16 שלא עמיה חבר הוא. אבל עדי שטר חותמין זה  
17 בעל זה. **רב** ירמיה בר אבא אמר אחורי הכתב  
18 כנגד הכתב מבחוץ - אי לא אמר אלא "אחורי  
19 הכתב כנגד הכתב", ולא אמר "מבחוץ" - היה  
20 אמינא: כנגד הכתב - היינו כלפי הכתב, ואחורי  
21 הכתב - היינו למעלה מן הכתב, שאינו למטה  
22 כשאר חתימות. ואי והוין אמר "אחורי הכתב  
23 מבחוץ" - היה אמינא אפילו בין קשר לקשר, קא  
24 משמע לן: כנגד הכתב ולא כנגד הקשר. ואי היה  
25 אמר "מבחוץ כנגד הכתב" - היה אמינא לצדדין.  
26 **לרב** הונא דאמר בין קשר לקשר קא סלקא  
27 דעתך מגואי - ואף על גב דתנן: מקושר עדי  
28 מאחורין - איכא למימר דשפיר קרי אחורין בין  
29 שיטה לשיטה, לפי (שאין) העד אחורי השיטה  
30 שתחתיו. **ואם** איתא אין זמן ואין עדים בזה  
31 מביעי ליה - ואם תאמר: לרבי ירמיה נמי קשה,  
32 דכיון שהיו אחורין דרך אורח השיטה, והיה סבור  
33 בו שהוא פשוט - היה לו לפסול נמי משום עדים  
34 שהיו מאחורין, דתנן: גט פשוט שכתוב עדי  
35 מאחורין - פסול וכי תימא: לא ידע מתנתין כלל,  
36 דהא לא ידע שיעשו שטר מקושר עד ששמעה  
37 לקמן. אבל קודם לכן לא. ואפילו פשוט שפסול  
38 בשערי מאחורין לא היה יודע, שהרי במתנתין  
39 דפסלינן ליה היינו משום שלא יעשו מקושר  
40 והיה מקום, ובין שלא היה יודע כלום במקושר -  
41 לא היה יודע בפשוט שפסול בשערי מאחורין -  
42 הא ליכא למימר חדא, שאין סברא לומר שרבי  
43 לא היה בקי בשטר פשוט. ועוד קשה: דאמר לו  
44 רבי שמעון בריה: בין קשריו מובלע, מנא לידי? רבי  
45 לא שנה, רבי שמעון מנא לידי? ועוד, אף על פי  
46 שלא היה יודע דפסול פשוט שעדי מאחורין  
47 משום דמקושר מתיני בהדי פשוט, ואיכא למימר  
48 כמו שלא היה יודע מתנתין במקושר לא היה  
49 יודע גם בפשוט - מכל מקום היה לו לידע  
50 מתנתין גיטין (פו, ב) דתנן תתם: העדים  
51 ההתנמים בראש הדף מן הצד מאחורין. בנט  
52 פשוט פסול ויש לומר: דהיה יודע רבי מתנתין  
53 דפשוט ודמקושר, ולא היה יודע דמקושר שנה  
54 מוזין שתיים, עד ששמעה מוזינן. וכאן היה סבור  
55 שלא היו כותבין בין הקשרים שום עיקר השטר, לכך היה מתמה "אין זמן בזה"? דלא היה סבור שהיה כתוב בין הקשרים. אבל לרבי ירמיה ניחא, שהיה יודע שעדי מאחורין. וכן יש להקשות  
56 ולחזק לבתר דמשני מאבראי לרב הונא. אבל זה קשה: דמאי פירכא הא דאעדים לא קפיד, כיון שדינא לדיות בין קשר לקשר? שהרי היה יודע בטיב מקושר ויש לומר, דהכי קא פריך: דאם  
57 איתא - אעדים נמי היה לו להקפיד, שהם עיקר השטר, ולא היה לכותבם אלא בפשיטות השטר. ודחוק.

זה פשוט, וְהָעֵד - זה מקושר, וְהָעֵד - שְׁנַיִם, "עֵדִים" - שְׁלֹשָׁה, הָא פִּצְדֵי? שְׁנַיִם לְפָשׁוּט, שְׁלֹשָׁה לְמִקְוֶשֶׁר. וְאִיפּוּד אָנָּא - מִתּוֹךְ שְׁנֵי תַרְבֵּה בְקִשְׁרֵי תַרְבֵּה בְעֵדָיו. וְרַפְרָם אָמַר, מִהֲכָא: "וְאִקְחָה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת הַחֲתוּם הַמִּצְוֶה וְהַחֲקִים וְאֵת הַגְּלוּי"; "וְאִקְחָה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה" - זה פשוט, "אֵת הַחֲתוּם" - זה מקושר, "וְאֵת הַגְּלוּי" - זה פשוט שְׁבִמְקוֹשֶׁר, "הַמִּצְוֶה וְהַחֲקִים" - אֵלּוּ דְכָרִים שְׁבִין פָּשׁוּט לְמִקְוֶשֶׁר, הָא פִּצְדֵי? זה עדי שְׁנַיִם וְזה עדי שְׁלֹשָׁה, זה עדי מתוכו וְזה עדי מאחורין. וְאִיפּוּד אָנָּא - מִתּוֹךְ שְׁנֵי תַרְבֵּה בְקִשְׁרֵי תַרְבֵּה בְעֵדָיו. רַמִּי בַר יְחִזְקִאל אָמַר, מִהֲכָא: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר", אִם תִּתְקַיֵּם עֲדוּתָן בְּשְׁנַיִם, לְמַה פָּרַט לָךְ בְּשִׁלְשָׁה? לֹאמַר לָךְ: שְׁנַיִם לְפָשׁוּט, שְׁלֹשָׁה לְמִקְוֶשֶׁר. וְאִיפּוּד אָנָּא - מִתּוֹךְ שְׁנֵי תַרְבֵּה בְקִשְׁרֵי תַרְבֵּה בְעֵדָיו. וְהֵינִי לְהִכִּי הוּא דְאִתּוּ? כֹּל חַד וְחַד לְמִוְלָתָהּ הוּא דְאִתּוּ, לְכַרְתֵּינָא: "שְׂדוֹת בְּכַפְף יִקְנוּ וְכֹתוּב בְּסֵפֶר וְחֲתוּם" - עֲצֵה טוֹבָה קֹא מִשְׁמַע לָךְ, "וְאִקְחָה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה" - הִכִּי הָיָה מַעֲשֵׂה, "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים" - לְחִקֵּשׁ שְׁלֹשָׁה לְשְׁנַיִם, בְּפִלְגֵינָא דְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבְנָן אֱלָא, מִקְוֶשֶׁר מְדַרְבְּנָן, וְקִרְאִי אֶסְמִכְתָּא בְעֵלְמָא. וְיַמְעֵמָא מָאִי תְקִינּוּ רַבְנָן מִקְוֶשֶׁר? אִתְרָא דְכֵהִי הוּוּ, וְהוּוּ קְפִדֵי טוֹבָא וּמְגִרָשִׁי נְשִׂייהוּ, וְעֵבְרֵי רַבְנָן תְּקַנְתָּא, אֲדִרְכִּי וְהִכִּי מִתְבָּא דְעִתְיֵיהוּ. - הַתִּיבָּה גִּיטוֹן, שְׁמָרוֹת מָאִי אִיפָּא לְמִימְרָ? - בְּדֵי שְׁלָא תְחַלֵּק בֵּין גִּיטוֹן לְשְׁמָרוֹת. הִיכֵן עֵדִים חוֹתְמִין? רַב הוֹנָא אָמַר: בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר, וְרַב יְרֵמְיָה בַר אֲבָא אָמַר: אַחֲרֵי הַפְּתָח וּבְנֵיגַד הַפְּתָח מִבְּחוּץ. אָמַר לִיה רַמִּי בַר הֵמָּא לְרַב הַדְּרָא: לְרַב הוֹנָא דְאָמַר בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר, קֹא סִלְקָא דְעִתּוֹן בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מְגִוָּא, וְהָא הֵהוּא מִקְוֶשֶׁר דְקָתָתָא לְקַמְיָה דְרַבִּי, וְאָמַר רַבִּי: אִין זְמַן בְּזוּהָ? אָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי לְרַבִּי: שְׁמָא בֵּין קִשְׁרֵי מוּבְלַע? פְּלוּיָה וְחֲנוּיָה, וְאִם אִיתָא, "אִין זְמַן בְּזוּהָ וְאִין עֵדִים בְּזוּהָ" מִיבְעָא לִיה אָמַר לִיה: מִי כְּכַרְתָּ בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מְגִוָּא? לֹא, בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מִאֲבָרָא. - וְנִיחוּשׁ דְלִמָּא זְיִיף וְכַתְּבֵי מָאִי דְבַעֲי, וְחֲתִימֵי סְהַדִּי - דְכַתִּיב בֵּיה "שְׂרִיר וְקִיָּים" - וְנִיחוּשׁ דְלִמָּא פְּתַב מָאִי דְבַעֲי, וְהִדְרֵי פְתַב "שְׂרִיר וְקִיָּים" אַחֲרֵינָא - חַד "שְׂרִיר וְקִיָּים" כְּתִבְנָן, תְּרֵי "שְׂרִיר וְקִיָּים" לָא כְּתִבְנָן. - וְלִיחוּשׁ דְלִמָּא מְחִיק לִיה "שְׂרִיר וְקִיָּים", וְכַתְּבֵי מָאִי דְבַעֲי, וְהִדְרֵי פְתַב "שְׂרִיר וְקִיָּים" - הָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּלוּיָה מְקִיָּיִתָּא - מְשָׁרָה, מַחֵק

מחק

מחק

מחק

מחק

מחק

מחק

מחק

מחק

מחק

מחק

וכשעויר

56 פשוט ומקושר הם מן התורה. מבארת הגמרא: אלא דינו של שטר  
57 מקושר הוא כדדבנן, ויבא - והפסוקים שהובאו לעיל, הם  
58 אפמכמה בעלמא - שמכו חכמים את תקנתם על לשונות הפסוקים.  
59 הגמרא מבררת מדוע תיקנו חכמים שטרות מקושרים. שואלת  
60 הגמרא: וימקמא מאי תקינו רבנן מקושר - ומה הטעם לתקנת  
61 חכמים זו, של כתיבת שטר מקושר. משיבה הגמרא: המקום שבו  
62 תיקנו שטר זה, איתרא דכחני הוה - היה מקום שגרו בו חכנים, והוה  
63 קפדי מוכא, ומגרשי נשיהו - והיו קפדנים ביותר וממהרים לגרש  
64 את נשותיהם, וכשהתיישבה דעתם וחזרו בהם, לא יכלו להחזירן,  
65 שכהן אסור בגרושה, ויבא רבנן תקנתא - ותיקנו להם חכמים גט  
66 מקושר שעשייתו קשה וארוכה, ואדחבי והכי מייתבא דעתיהו -  
67 ובניתיים, עד שיסיימו את עשייתו, תתישב דעת המגרש ויתפייס  
68 עם אשתו, ולא יגרשנה.  
69 שואלת הגמרא: התינה מיזין - תקנה זו מובנת לגבי גיטי נשים, אך  
70 לגבי שטרות ממון מאי איבא למימר - מה יש לומר בביאור טעם  
71 התקנה. משיבה הגמרא: כדי שלא תחלק בין גיטין לשטרות, שאם  
72 לא יהיו רגילים לעשות שטרות ממון מקושרים, לא יעשו כן אף  
73 בגיטי נשים.  
74 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים היכן חותמים העדים בשטר  
75 מקושר. מבררת הגמרא: היכן עדים חותמין בשטר מקושר. רב הונא  
76 אמר, בין כל קשר לקשר שבשטר, שאחרי כל שורה כתובה  
77 משאירים שורה חלקה כדי שיוכלו לכפול עליה את השורה  
78 הכתובה ולתפורר, והבינה עתה הגמרא שהעדים חותמים מבפנים  
79 על השורות החלקות שבין שורות הגט. ורב ירמיה בר אבא אמר,  
80 אחורי הכתב - בצד החיצוני, שאין נוסח השטר כתוב בו, וצריכים  
81 לדייק ולחתום דווקא בחלק שהוא פגוד הכתב הפנימי, ולא כנגד  
82 המקום החלק שבשטר, אך החתימה עצמה היא מפחוץ - בצד  
83 החיצוני של השטר.  
84 מקשה הגמרא: אמר ליה רמי בר חמא לרב תסדא, לרב הונא דאמר  
85 שהעדים חותמים בין קשר לקשר, ולפני שתביא הגמרא את  
86 קושייתו מבארת הגמרא שקושייתו היתה משום דקא סלקא דעתין  
87 - שסברנו עתה ש'בין קשר לקשר' היינו מנזאי - מבפנים, בצד של  
88 נוסח כתיבת השטר, וקושייתו היא, והא הוה מקושר דקאיתא  
89 לקמיה דרבי - והיה היה מעשה בשטר מקושר שבא לפני רבי,  
90 ואמר רבי, אין זמן בשטר זה, לפי שהיה הזמן מוסתר בתוך כפלי  
91 הגט, ואמר ליה רבי שמעון ברבי - בנו של רבי, לרבי, שאמא בין  
92 קשריו של השטר מוגלע הזמן, ולכן אינו ניכר. פליגי - קרע רבי  
93 את התפירות, וחייה - וראה שכתוב בו זמן. ויש להקשות, אם  
94 איתא - אם נכונים דברי רב הונא שהעדים חותמים בין קשר  
95 לקשר, הרי אין זמן בזה, ואין עדים בזה מיבעי ליה, כלומר, אם לא  
96 הבחין רבי בזמן כיון שהיה בין הקשרים, בודאי גם לא ראה את  
97 חתימות העדים שבין הקשרים, ומדוע אמר רבי יק שאין בו זמן,  
98 היה לו לומר שגם חתימות עדים אין בו.  
99 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב חסדא, מי סברת - וכי אתה סבור  
100 שרלב הונא העדים חותמים בין קשר לקשר מנזאי - מבפנים, לא,  
101 אלא בין קשר לקשר היינו מאבדאי - מבחוץ, על החלק החיצוני  
102 של השטר, כנגד השורה החלקה שבפנים, וניכרות החתימות בין  
103 הכפלים אף כשהשטר קשור ותפור, ולכן ראה רבי את החתימות  
104 שבחוץ ותמה רק על הזמן.  
105 הגמרא מבררת מדוע לרב הונא אין חשש זיוף בשטרות מקושרים.  
106 מקשה הגמרא: כיון שלדברי רב הונא חותמים העדים בין כפל  
107 לכפל ולא בסוף השטר, הרי שנשאר מקום ריק בסוף השטר,  
108 וינחוש - והרי יש לחשוש, דלמא זיה וכתב מאי דבעי - שמא  
109 המחזיק בשטר יזיף ויכתוב בשטר כל מה שירצה, כגון שפלוני  
110 חייב לו מעות וכדומה, ותימי סהדי - והרי חתימות העדים

1 זה שטר פשוט, כמשמעות לשון 'ספר' שהוא דבר פתוח שאפשר  
2 לקרוא בו, וסיום הפסוק 'והתום' משמעותו דבר צרור וחתום, וזה  
3 שטר מקושר, שכוללים ותופרים אותו. ממשיך רבי חנינא בדרשת  
4 הפסוק: נאמר בפסוק 'ועד', והיינו שנים, שהרי מבואר בסוטה (א)  
5 שלשון 'עד' שבתורה משמעותה שני עדים, וכיון ש'ועד' היינו  
6 שנים, יש ללמוד שלשון 'עדים' שנאמרה בסמוך, משמעותה  
7 שלשה, הא כיצד - האם יש צורך בשנים או בשלשה. אלא ודאי  
8 גם סיום הפסוק עוסק בשני סוגי השטרות, ושנים היינו לפשוט,  
9 ושלשה למקושר, כמבואר במשנה.  
10 מקשה הגמרא: ואיפוד אנה - שמא אהפוך את הדרשה, ואומר  
11 שבפשוט צריכים שלשה עדים ובמקושר שנים. מתרצת הגמרא:  
12 מסתבר שבמקושר צריכים שלשה. שמתוך שהחמירו בו שנתרבה  
13 טורח עשייתו בקשריו, כטעם שיבואר להלן, החמירו בו גם  
14 שנתרבה בעדיו, וחותרים בו שלשה.  
15 הגמרא מביאה דרשה אחרת ללימוד דיני הפשוט והמקושר: רב  
16 אמר, מהכא, נאמר בפסוק (ירמיהו לב יא) 'ואקח את ספר המקנה את  
17 החתום המצוה והחקים ואת הגלוי', וכך נדרש הפסוק, 'ואקח את  
18 ספר המקנה' זה שטר פשוט, כמשמעות לשון 'ספר' שהוא פתוח  
19 ופשוט, 'את החתום' זה מקושר, שהוא צרור וחתום, 'ואת הגלוי' זה  
20 החלק הפשוט שבמקושר, כלומר ה'טופס' שזוהו לשון השטר שבכל  
21 השטרות ואין בו את שמות האנשים או המקום והזמן, שאף בגט  
22 מקושר ה'טופס' אינו כפול וקשור, אלא פשוט כבכל השטרות. ומה  
23 שנאמר בהמשך 'המצוה והחקים', אלו שני דברים שבין פשוט  
24 למקושר. ומבררת הגמרא: הא כיצד - מה הם הדברים שביניהם,  
25 זה - פשוט, עדיין שנים, וזה - מקושר, עדיין שלשה, זה - פשוט, עדיין  
26 מתוכי, בצד שכותבים בו את נוסח השטר, וזה - מקושר, עדיין  
27 מאחורין, וכמבואר במשנתנינו.  
28 מקשה הגמרא: ואיפוד אנה, ואומר שבפשוט חותמים שלשה  
29 ובמקושר שנים. מתרצת הגמרא: מסתבר שמתוך שנתרבה  
30 המקושר בקשריו, נתרבה בעדיו.  
31 דרשה נוספת למספר העדים בגיטין אלו: רמי בר יהואל אמר,  
32 מהכא, שנאמר (דברים יט טו) 'על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים  
33 יקום דבר', וקשה, אם תקיים עדותן בשנים, ודאי שתתקיים  
34 בשלשה, ולמה פרט לך הפסוק שגם בשלשה מתקיימת העדות,  
35 אלא לומר לך שיש שני דינים בעדות שבשטר, שנים נצרכים  
36 לחתימה בשטר פשוט, ושלשה נצרכים למקושר.  
37 מקשה הגמרא: ואיפוד אנה. מתרצת הגמרא: מתוך שנתרבה  
38 בקשריו, נתרבה בעדיו.  
39 הגמרא דוחה את כל הדרשות האמורות. תמחה הגמרא: והני -  
40 וכי פסוקים אלו, להכי הוא דאיתו - ללמד את החילוק שבין פשוט  
41 למקושר באו, והרי כל חד וחד למילתיה הוא דאיתא - כל פסוק  
42 ופסוק נצרך לענינו, ומבארת הגמרא למה הוצרכו הפסוקים,  
43 הפסוק הראשון שהביא רבי חנינא, נצרך ל'בדנתא', 'שדות בכסף  
44 יקנו וכתוב בכסף וחתום', עצה טובה קא משמע לן - בא ירמיה רק  
45 לתת עצה טובה לבני ישראל שבאותו דור, שיכתבו שטר ראה על  
46 קנייתם, כי שם עתידים לגלות מארץ ישראל ויתכן שימותו  
47 העדים או ילכו למקום רחוק, והפסוק 'ואקח את ספר המקנה'  
48 שהביא רפרם, לא בא ללמד דבר, אלא להכי הוה מעשה - כך היה  
49 המעשה אצל ירמיה, שנטל את השטר ונתנו לברוך בן נריה.  
50 והפסוק 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים' שהביא רמי  
51 בר יוחנאל, לא בא ללמד את דיני הפשוט והמקושר, אלא להקיש  
52 שלשה עדים לשנים לגבי דין עדים זוממים, והלימוד מהיקש זה  
53 תלו בפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן במסכת מכות (א), שנחלקו כיצד  
54 לדרוש היקש זה.  
55 הגמרא חוזרת בה מכל הדרשות שהובאו לעיל הסוברות שדיני

41 חותמים שאר העדים, וממילא אם יוסיפו שורה נוספת בשטר  
42 יהיה ניכר שאין חתימות העדים מתחילות מכנגד שורה זו אלא  
43 כנגד השורה שמעליה, ובינו שזויף השטר.  
44 מבואר במשנה בגיטין (יב) שאם כותב העד רק את שמו או רק  
45 את שם אביו צריך להוסיף תיבת 'עד', והיינו 'ראובן עד' או 'בן  
46 יעקב עד', אך אם הוא חותם בשמו ובשם אביו, אינו צריך להוסיף  
47 תיבת 'עד' ויכול לחתום רק 'ראובן בן יעקב'. הגמרא מקשה על  
48 פי דברי משנה זו על רב ירמיה בר אבא: וליחוש, דלמא מתרמיא  
49 ריעותיה בשיטה אחרונה - שמה יודמן שנכתב בשורה האחרונה  
50 דבר שהוא רע למחזיק בשטר, כגון תנאי מסוים, או שהיה כתוב  
51 שם שהשטר נפרע, וגיזו ליה לשיטה אחרונה - ויהתוך את השורה  
52 האחרונה, וגיזו ליה לראובן פתיה - וממילא יחתוך גם את  
53 תחילת חתימת העד שמאחורי השטר כנגד השורה האחרונה,  
54 שכתוב בה 'ראובן', ומתכשר - ויהיה השטר כשר בסיום החתימה  
55 שהוא 'בן יעקב עד', דתנן בגיטין (סו) שנוסח חתימה 'בן איש פלוני  
56 עד', הוא כשר, כיון שיש עדים המכירים שאכן זהו כתב ידו של  
57 אותו אדם, שהוא בנו של יעקב, ולא יהיה ניכר שחתך שורה  
58 מהשטר.  
59 מתרצה הגמרא: אין העד שבשטר המקושר חותם את שמו בשורה  
60 אחת ארוכה, אלא דתתב - שכתובה חתימתו כך, 'ראובן בן יעקב  
61 עד' - כנגד שורה אחת מנוסח השטר שבפנים, והתיבה 'ראובן'  
62 והתיבה 'בן' כתובות זו תחת זו כנגד השורה האחרונה שבשטר,  
63 ויעקב עד' עלויה - מעליהם, כנגד השורה שלפני האחרונה  
64 בנוסח השטר, וממילא אם יחתוך את השורה האחרונה יחתוך גם  
65 את המילים 'ראובן בן', וישארו רק המילים 'יעקב עד', וכיון שאין  
66 זה שם העד אלא שם אביו, יפסל השטר.  
67 מקשה הגמרא: ועדין ליחוש, דלמא גיזו ליה לראובן בן - שמה  
68 באמת יחתוך את השורה האחרונה עם תחילת חתימת העד  
69 שהיא 'ראובן בן', ומתכשר ביעקב עד' - ויוכשר השטר על ידי  
70 המילים 'יעקב עד' בלבד, כיון שיסברו שיעקב עצמו, שהוא אביו  
71 של העד האמיתי, הוא שחתם כעד על השטר. ומוכיחה הגמרא  
72 שנוסח חתימה כזה כשר: דתנן במשנה (סו) אם חתם איש פלוני  
73 עד', כשר.  
74 מתרצה הגמרא: דלא תתב עד' - אין חותמים בגט מקושר בנוסח  
75 'ראובן בן יעקב עד', אלא 'ראובן בן יעקב' בלבד.  
76 מתרצה הגמרא באופן נוסף: ואיבעית אימא, לעולם מדובר אף  
77 באופן דתתב עד', ומכל מקום אין חשש שיחתוך את השורה  
78 האחרונה ויוכשר השטר בסיום החתימה של 'יעקב עד', כיון  
79 דידיעין קה - אפשר להכיר לפי הכתב, דהא חתימות ידא -  
80 שחתימת יד זו

1 אבל 'מק' - מקום מחוק שבשטר שחזרו וכתבו עליו מילים  
2 מסוימות, פסול - אותן מילים פסולות, וכן מה שנכתב אחריהן עד  
3 סוף השטר, ואף על פי שמחוק זה פקיים - שכתב בסוף השטר  
4 שמילים אלו כתובות על גבי מחיקה. אמנם אין זה כלל גמור, ולא  
5 אמרו שמק' פסול, אלא אם המחיקה היא במקום שיתכן שהיה  
6 כתוב שם 'הכל שריר וקיים', כלומר במקום שיתכן שהסתיים שם  
7 השטר ואינו אמצע הענין, ותנאי נוסף לפסול, שתהיה המחיקה  
8 גדולה לכל הפחות פשיעור כתיבת 'הכל שריר וקיים', שאז יש  
9 חשש שהיה כתוב שם 'הכל שריר וקיים' והסתיים שם השטר,  
10 ואדם זה מחק את השריר וקיים' וכתב שם דברים אחרים, וסיים  
11 וכתב 'הכל שריר וקיים' אחר, ואף קיים את אותה מחיקה, והכל  
12 ביוף. ומכל מקום אין לחוש בשטר מקושר שמה ימחוק את  
13 השריר וקיים' ויכתוב דבר אחר, כיון שיפסל השטר במחיקה זו.  
14 הגמרא מבררת מדוע אין חשש זיוף בשטר מקושר לדעת רב  
15 ירמיה בר אבא. מקשה רמי בר חמא לרב חסדא: ולרב ירמיה בר  
16 אבא, דאמר (סו) שעדי שטר מקושר חותמים מאחורי התיבה, ויגנדי  
17 כל התיבה מפתחין - מהצד החיצוני, שאין השטר כתוב בו, וכיון  
18 שחתימות העדים הן כנגד כל הכתיבה אין צורך לכתוב כלל  
19 'הכל שריר וקיים', שהרי אם ייזף ויוסיף דברים בשטר יהיה ניכר  
20 שתוספת זו אינה כנגד חתימות העדים, ליחוש - יש לחשוש,  
21 דלמא תתב מגנאי מאי דבעי - שמה יוסיף ויכתוב מבפנים מה  
22 שירצה, כהמשך לנוסח השטר, ואף שכנגד התוספת שיכתוב לא  
23 יהיו חתימות עדים, מהתים סתרי יתירי מאבדא - יחתים עדים  
24 נוספים מבחוץ כנגד הכתיבה שהוסיף, ואמר, אנא, לרבות בעדים  
25 הוא דעבדי - ויאמר המזויף שכונתו היתה להרבות בחתימות  
26 עדים כדי לפרסם את ענין השטר, וכמבואר בגיטין (אס) שלאחר  
27 שחתמו על גט מקושר שלשה עדים כשרים אפשר להחתים בו גם  
28 קרובים או פסולים, וכיון שבגט מקושר שיש בו הרבה עדים די  
29 בקיום שלשה עדים, ואין חילוק היכן הם חתומים (גיטין סו) יקיים  
30 את חתימות העדים האמיתיות, ויסברו שהם מעידים על כל  
31 הכתוב בשטר, וישתמשו בו שלא כדין.  
32 מתרץ רב חסדא: אמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא, מי סברת  
33 עדים בסדרן חתימי - וכי הינך סבור שלרב ירמיה חותמים העדים  
34 כסדר כתיבת הגט, כלומר שאם נכתב השטר לרוחב הנייר  
35 חותמים גם העדים לרוחבו, וסדר החתימות הוא מראש הגט  
36 לסופו ומימין הכותב לשמאלו, אין הדבר כן, אלא עדים שבגט  
37 מקושר מפתח למעלה חתימי - מתחילים לחתום מכנגד סיום  
38 השטר ומסיימים למעלה, ואינם חותמים כנגד השורות הכתובות  
39 בנוסח הגט, אלא אם נכתב הגט לרוחב הנייר חותמים העדים  
40 לאורכו, והעד הראשון חותם כנגד השורה האחרונה, ואחריו

עניין השלום הוא (לא רק שבפועל לא ישנה מלחמה, אלא)

שאין (גם) אפשרות ונתנית מקום למלחמה

ממאמר שבת פרשת ויצא, ה'תשמ"ו

**ובשיעור** שריר וקיים – וכל שכן יותר, שימחוק שני שטיטן או שלשה כדי להערים, וכתב מאי דבעי, והדר כתב "שריר וקיים". לכך פסול כל מקום שנוכל לומר: בבאן היה יכול להיות כתוב "שריר וקיים". אבל בפחות משריר וקיים – ליכא למיחש מיד. **וליהוש** דלמא כתב מאי דבעי ומתחיים סודי מאבראי – אבל אי לא מתחיים להו – היה פסול, שסיום העדים יש לו להיות כנגד סיום השטר. ולכא למימר דמטיית ליה מצד אחר, דשמא יעשה שם האשטרא. **אנא** לרבות עדים קא עבדי – וקיים בשלשה שלמעלה, דמכל תלתא מקיימים, כדאמרינן בפרק "חורק" (גיטין פא, ב). והכא לא מצי לשנויי כדבר לקמן: אין מקיימים אלא מעדים של מטה, דפרקי לקמן; וניחוש דלמא כתב הוא ועדייו בשטת אחר, ואמר "כדי להרבות בעדים הוא דעבדי" ואמר: כל כי האי גונאן אין מקיימים אלא מעדים של מעלה – הכא נמי לישני כאן; אין מקיימים אלא מעדים של מטה יש לומר: דהא מתניתין בשילהי "חורק" (שם) שמע מינה מכל כי תלתי מקיימן, אבל לקמן שכתב בשטת אחרונה – לא אין מקיימן. **מלמטה** למעלה חתימי – ואם תאמר: בין לרב הזנא בין לרב רימיה, ומתניתין דקתני: מאחוריו, ומפרש לה שחתומין בין קשר לקשר, ולא ידך מלמטה למעלה – אגמאי תקינו הכי אלא שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבחוץ, ולא יצטרך כמו כן לרב הזנא לכתוב שריר וקיים ויש לומר: דכל מה שיוכלו לשנותו מפשוט היו משנים, לפי שלא ידיו הכל בקיאה לעשותו, דאדחיבי מיתבא דעתיה. **וניחוש** דלמא מתרמי ריעותא בשיטה אחרונה וגיו ליה – ואם תאמר: דהא אין למדך משיטה אחרונה, דהא מחדר הוא מענינו של שטר, והכי גיזה הא יזא פסול אם תחבה, כיון דלא מחדר ויש לומר: דהא דבמקשר לא נהנו תורת השטר, והיו למדך משיטה אחרונה. דבפשוט ודאי אין למדך, לפי שהעדים חתומים מבפנים, ולא דייק, וחותמין רחוק מן הכתב שיטה, ויכול לזיף אותה שיטה אי לא משום דאמרין אין למדך, אבל במקשר, שעדיין מאחוריו מלמטה למעלה – מכווני שפיר לחתום כנגד שיטה אחרונה. והשתא נמי, כי למדך משיטה אחרונה – יכול להודיף מבפנים, לפי שאין העדים חתומים כנגד אותה השיטה שדיון, ואם תאמר: דהוא יתוהו עדים כנגד הכתב שדיון מבפנים, ויקיים באלו לותא סודי ויש לומר: שלא היה בשיטה כי אם עד אחד תוהו, ואם הוא עצמו תוהו שני פסולים, אי נמי העדים שחתמו בראשונה הם טיטו בגליון שלמטה מן השטר מבחוץ, שלא יבא אדם אחריהם ויתכסה שטר באותו גליון וידיה עד לזה שזוז כתב דוד, ואם תאמר: לרבי זנאיא כן גמליאל מקושר שכתוב עדי מותכו, הויהך יעשנו פשוט? הלא בפשוט איכא חזרת השטר, ובמקושר לכא, ואם כן כשיעשנו פשוט ולא יראו חזרת השטר – ויפסולוהו יזא לומר: הדיא דרבי זנאיא כן גמליאל על כרחך במקושר דמהדר, כיון שערדי מותכו. **ויניי** ליה לשיטה אחרונה – ואם כן רבי רימיה לא היה כתיב ביה "שריר וקיים" במקושר, דהא הכי כתיב ביה **רכתב** ראוהו וקיים עד רבא ערליה – כלומר, כתוב "ראובן בן" בשיטה אחרונה היינו חדר דרא. ואחר כך "יעקב עד" לארכו של שטר, ופירש רבינו יצחק בן מאיר: אי "בן בראש ראוהו ואחר כך יעקב" – הוה מצי גיזי לשיטה אחרונה עד "ראוהו של ראוהו ועם "בן" שתחתיו, וישאר "בן יעקב", וקושיא של רבינו יצחק בן מאיר כשאפרש, שיעקב ראוהו חדר דרא לארכו של שטר, ויהא חתום ראוהו, שאם לא הכר כתיב "בן" למעלה ו"יעקב עד" למטה – מאי דחוקיה לשנויי "יעקב עד" למטה? והשתא ליכא חשתי למדי. **ועוד**: אמאי תיחך דלא כתיב ביה "עד"? לישני: כיון שכתב בו "עד", ובכוון שיעקב למטה, ומעט מיעקב תחת ראוהו, ומעט מיעקב תחת מירי מה שהקשתי לקמן ש"ראובן בן יעקב עד" פסול במקושר, ריעקב עד" גרידא כשר אלא ודאי לא היה מצי לתרזיזי הכי, דאפילו כשראוהו למעלה ו"בן יעקב" למטה, ומעט מיעקב תחת ראוהו – גיזי לשיטה אחרונה עם "ראוהו" ועם "בן" שתחתיו, ומתבשר "בן" של מעלה ויעקב של מטה, ולא כטועים טועים שאינו כשר בחבי – אינו, מפני תשובות חבילות מעולות שפירשנו, ואין להעלילו בשלשונם, כי דוהו שוגג, אלא "בן" היה גדול ביותר, והיה מחזיק כנגד כל שם ראוהו שעליו, ואחר כך יעקב, והשתא לא מצי גיזי אלא ראוהו [ועם בן] בידו, ולא ישאר אלא "יעקב [עד]". והשתא ניהא דא דפרקי: דלמא גיזי "ראובן בן" ומתבשר ב"יעקב עד", ולא הוה מצי לשנויי "יעקב עד", וזהו שם ראוהו ומעט מיעקב תחת ראוהו, והשתא לא מצי גיזי "ראובן בן" מעט מיעקב – הכי לא הוה מצי לשנויי, כדפירשתי דגיזי "לירא" ו"בן" שתחתיו, וישאר "בן" של שם ראוהו וגם יעקב, ומתבשר בחבי, אלא "בן" כנגד כל ראוהו, אי נמי, "בן" תחת "בן" של שם ראוהו, ואי גיזי "לירא" – ישאר תרי "בן" זה תחת זה, ויעקב אחר "בן ראוהו", וזה לשון רבינו יצחק בן אשר: "ראובן בן" בחד דרא ויעקב עליוה, וצריך שיכתוב "בן" תחת "בן" של שם ראוהו [בן יעקב], שאם יתחיל ויכתוב כנגד תחתל ראוהו למטה "בן כנגד "ראוהו" – נמצא "בן" של ראוהו עצמו בולט ליבן", והוה גיזי "לירא" של ראוהו, וגם "בן" של מטה מ"ראוהו", עמו, רב"ן של ראוהו היה נשאר, והיה קשה ככתחלה, אבל עתה, שיכתוב "הבן" למטה כנגד "הבן" העליון של ראוהו – ישאר "בן" אחר למטה ואחר למעלה, ויהיה ניכר הקלקול שגשג, ואפילו ימחוקו לאותו של מטה – יהא ניכר המחוק, וכיריב בית דין שהוא עשה. אי נמי, צריך שיכתוב "בן" באותיות גדולות שיחזיקו כל ראוהו בתחתיתו, וזהו עיקר, כי אז יהיה יותר היכרא, ואין לחשו לזה הקלקול אלא בראובן לבדו, אבל בשאר שמות לא. **ומתבשר** (בבן) יעקב עד – תימה: הויהך יתבשר? והלא מכריים אנו שיעקב לא חתם זה, ומה סבור לומר? דבשלמא דתת דהא חתם (גיטין פא, א.) שני גיטין שכתוב זה צדד זה, את שהעדים נקראו עמו – כשר, ופרך בגמרא: וליתבשר האי ב"ראובן בן", והאי ב"יעקב עד", כוון שאפרש אחריו כן, אלא הכא היכי מתבשר? ואי בחתימת יונת שחתומים אביהו תחלה, והאיכא למימר שהאי יעקב שנשאר הוא העד, שפירש הוי ראוהו בנו יעקב – זה דחוק, דאם כן הוה ליה כחתימת יונת ויש

**מחך פסול** – אם מה שהגיה עליו, אף על פי שמקיים. וכדמפרש ואזיל, שאותו המחך בסוף השטר במקום שהיה יכול לומר שהיה כתוב בו "שריר וקיים", כגון בחר בינא דכשר למיקניא ביה" ומחוק, והגיה מה שרצה, ואחר כך כתב "שריר וקיים", אבל באמצע הכתב – אין לחשו, שהיי דהבר ניכר שקודם שנכתב "שריר וקיים" בזה השטר נמחק ונתקיים, ו**בשיעור** שריר וקיים – וכל שכן אם שיעור המחך יותר מזה. ולרבי רימיה בר אבא דאמר אחורי הכתב כנגד כל הכתב מבחוץ – חותמין העדים, וממלאים מקום חתימת העדים עד סוף השטר, ולא צריך "שריר וקיים". ניהוש דלמא – זיין וכתבי מאי דבעי מנזאי בשטר, ויהוה היטהר, ואף על פי שאין עוד עדים כנגדו מבחוץ, והטעם: לא תחתיו זה החלק מחוץ אחריו זה השיטה אלא להרבות עדים גם בזה השיטה כנגדה מאחוריה, ולא נודמן ליה, כן פירש רבינו הנבא. ובספרים שלנו כתוב: ומפיש בעדים מאבראי. כלומר, נגד אותה השיטה שיוסף מבפנים יחתום עליה עדים כנגדה מבחוץ, כדי למלאות כל השטר עדים, לקיים כל הכתוב בתוכו מצד שני כנגדו, ויאמר: כדי לרבות עדים הוא דעבדי, אף על פי שמקושר דיו בשלשה עדים – אני נתכותני לפרסם דהבר, והרביתי עדים הרבה, וכדא דתנן (גיטין פא, ב.) גט קרד הכל משלימים עליו כו'. איהוה גט קרד – כל שקשוני מרובים מעדיהו. אבל אם עדי מרובים מקשוניו – שפיר דמי. **אמר ליה** – רב חסדא לרמי בר חמא. **מי סברת** – אליבא דרבי רימיה בר אבא. עדים כסדרן כתיב – מאחורי הכתב, שאם השטר כתוב שתי שגם העדים חתומין שתי, ואם הכתב כתוב ערב – שגם העדים חתומין ערב, והתחילו לחתום תחתל השטר כנגד זכרון עדות שהיתה בפנינו כו' וכולן זה תחת זה – אם כן ודאי יכול להוסיף לזיזין ולהתוהו, כדאמרת. **אלא מלמטה למעלה חתימי** – מתחילתן שיהא אחרונה זה תחת זה, והולכין הוומיין לארכו של שטר, ואם השטר כתוב ערב – דן חותמין שתי, וכן מפורש בתלמוד ארץ ישראל: גט פשוט עדין לרבוהו, ומקושר עדין לארכו, וכיון שמתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה – אין יכול להוסיף עוד ולזיף עוד מצד אחר, שאין השטר מתקיים אלא כנגד החתימות ולמעלה. **ריעותא בשיטה אחרונה** – איש שיה כתוב שם חניא או פרעון המוסיק לבעל השטר, וגיו ליה לההיא שיטה אחרונה, ואף על גב דגייז ליה לראובן כהדיה, החתום כנגדה מבחוץ – הרי משתייה ביה "בן יעקב עד", ותנן דכשר בכך. **בן איש פלוגי עד כשר** – מאחר שמבחרין שיה כתוב דיו של אותו בן פלוגי, ומשני: **דכתב ביה ראוהו בן בחד דרא** – בשורה אחת, ואי גיזי ליה לראובן – גיזי ליה נמי ליבן" כהדיה, ולא נשאר בלתי יעקב לברו, וקא **מתבשר ביעקב עד** – דאמרין יעקב עצמו כחוק את שמו.

– הדיק הוה גיזי ליה: הלא לא יראו "שריר וקיים" ויפסלוהו. ולרב הונא היה כתוב בו, כדמשני לעיל. אבל בפשוט, בין למר ובין למר – לא היה כתוב בפשוטם שלהם "שריר וקיים". **רכתב** ראוהו וקיים עד רבא ערליה – כלומר, כתוב "ראובן בן" בשיטה אחרונה היינו חדר דרא. ואחר כך "יעקב עד" לארכו של שטר, ופירש רבינו יצחק בן מאיר: אי "בן בראש ראוהו ואחר כך יעקב" – הוה מצי גיזי לשיטה אחרונה עד "ראוהו של ראוהו ועם "בן" שתחתיו, וישאר "בן יעקב", וקושיא של רבינו יצחק בן מאיר כשאפרש, שיעקב ראוהו חדר דרא לארכו של שטר, ויהא חתום ראוהו, שאם לא הכר כתיב "בן" למעלה ו"יעקב עד" למטה – מאי דחוקיה לשנויי "יעקב עד" למטה? והשתא ליכא חשתי למדי. **ועוד**: אמאי תיחך דלא כתיב ביה "עד"? לישני: כיון שכתב בו "עד", ובכוון שיעקב למטה, ומעט מיעקב תחת ראוהו, ומעט מיעקב תחת מירי מה שהקשתי לקמן ש"ראובן בן יעקב עד" פסול במקושר, ריעקב עד" גרידא כשר אלא ודאי לא היה מצי לתרזיזי הכי, דאפילו כשראוהו למעלה ו"בן יעקב" למטה, ומעט מיעקב תחת ראוהו – גיזי לשיטה אחרונה עם "ראוהו" ועם "בן" שתחתיו, ומתבשר "בן" של מעלה ויעקב של מטה, ולא כטועים טועים שאינו כשר בחבי – אינו, מפני תשובות חבילות מעולות שפירשנו, ואין להעלילו בשלשונם, כי דוהו שוגג, אלא "בן" היה גדול ביותר, והיה מחזיק כנגד כל שם ראוהו שעליו, ואחר כך יעקב, והשתא לא מצי גיזי אלא ראוהו [ועם בן] בידו, ולא ישאר אלא "יעקב [עד]". והשתא ניהא דא דפרקי: דלמא גיזי "ראובן בן" ומתבשר ב"יעקב עד", ולא הוה מצי לשנויי "יעקב עד", וזהו שם ראוהו ומעט מיעקב תחת ראוהו, והשתא לא מצי גיזי "ראובן בן" מעט מיעקב – הכי לא הוה מצי לשנויי, כדפירשתי דגיזי "לירא" ו"בן" שתחתיו, וישאר "בן" של שם ראוהו וגם יעקב, ומתבשר בחבי, אלא "בן" כנגד כל ראוהו, אי נמי, "בן" תחת "בן" של שם ראוהו, ואי גיזי "לירא" – ישאר תרי "בן" זה תחת זה, ויעקב אחר "בן ראוהו", וזה לשון רבינו יצחק בן אשר: "ראובן בן" בחד דרא ויעקב עליוה, וצריך שיכתוב "בן" תחת "בן" של שם ראוהו [בן יעקב], שאם יתחיל ויכתוב כנגד תחתל ראוהו למטה "בן כנגד "ראוהו" – נמצא "בן" של ראוהו עצמו בולט ליבן", והוה גיזי "לירא" של ראוהו, וגם "בן" של מטה מ"ראוהו", עמו, רב"ן של ראוהו היה נשאר, והיה קשה ככתחלה, אבל עתה, שיכתוב "הבן" למטה כנגד "הבן" העליון של ראוהו – ישאר "בן" אחר למטה ואחר למעלה, ויהיה ניכר הקלקול שגשג, ואפילו ימחוקו לאותו של מטה – יהא ניכר המחוק, וכיריב בית דין שהוא עשה. אי נמי, צריך שיכתוב "בן" באותיות גדולות שיחזיקו כל ראוהו בתחתיתו, וזהו עיקר, כי אז יהיה יותר היכרא, ואין לחשו לזה הקלקול אלא בראובן לבדו, אבל בשאר שמות לא. **ומתבשר** (בבן) יעקב עד – תימה: הויהך יתבשר? והלא מכריים אנו שיעקב לא חתם זה, ומה סבור לומר? דבשלמא דתת דהא חתם (גיטין פא, א.) שני גיטין שכתוב זה צדד זה, את שהעדים נקראו עמו – כשר, ופרך בגמרא: וליתבשר האי ב"ראובן בן", והאי ב"יעקב עד", כוון שאפרש אחריו כן, אלא הכא היכי מתבשר? ואי בחתימת יונת שחתומים אביהו תחלה, והאיכא למימר שהאי יעקב שנשאר הוא העד, שפירש הוי ראוהו בנו יעקב – זה דחוק, דאם כן הוה ליה כחתימת יונת ויש

לאו

1 ויש לומר, והכי פריך: וליחוש דלמא גיזי ל'ראובן' בן' ומתבשר ב'יעקב עד', ויהיה הלוח  
 2 סבור שלא זיפיה, ויהא עדין כמו שכתבו לו, וכל כמה שלא יצריכנו הלוח לקיימו —  
 3 לא נקימנו, אי לא טענינן ליחמי ללקוחות ומלוה טענות זיף — אתי שפיר, שבלא שום  
 4 שכחה רציא מדם. נחזור למשנת גיטין, דתנן התם פרק 'המגרש' (פו, א): שני גיטין  
 5 שכתבו זה בצד זה, את שהעדים נקראים עמו  
 6 — כשר, ופריך בגמרא: וליחבשר האי ב'ראובן'  
 7 האי ב'בן יעקב עד', דתנן: 'איש פלוני עד'  
 8 כשר השתא משמע דפשיטא דקמא כשר בראובן  
 9 גירא, מדלא מייתי ראייה דכשר כמו מ'בן יעקב  
 10 עד', והא אינו כשר בראובן ועוד: לאחר שתיצד  
 11 דכתב 'ראובן בן' אקמא ו'יעקב עד' אבטרא,  
 12 ופריך: ליחבשר האי ב'ראובן וכו', האי ב'יעקב  
 13 עד', דתנן: 'איש פלוני עד' — כשר, והשתא  
 14 נמי, היכי פשיטא ליה דקמא כשר ב'ראובן בן'  
 15 גירא? ופירש רש"י ד'בראובן בן' כשר, דמשמע:  
 16 אינו בן של ראובן, כדרך תימית היוונים, והיו כמו  
 17 "בן איש פלוני", והאי ב'יעקב עד' — שאותו עד  
 18 אתר הוא, ששמו יעקב, ופירשו זה אינו נראה,  
 19 חדא — דאמאי אית לן למימר דראובן בן יווני  
 20 הוא, כיון שהכתב כתוב עברי' ועוד: כי נמי הי'  
 21 יוני, והוא כמו "בן פלוני" — לא הוי כשר, כיון דלא כתב "עד" ועוד פירכא קמא לא תבא  
 22 שפיר, ויש לפרש הכי התם: מעיקרא פריך וליחבשר האי ב'ראובן' והאי ב'בן יעקב עד',  
 23 כלומר, ראובן נחנחי להעיד על שני גיטין, וכתב על התחתון "בן יעקב עד", והלכי מתבשר,  
 24 כדתנן: "בן איש פלוני עד" — כשר. וגם התם שמו "ראובן" על הראשון, ובהכי כשר, כדתנן:  
 25 את שטרם נקראים עמו — כשר, ועם הראשון נקרא [בן] יעקב עד', ש'ראובן' קאי איבן  
 26 יעקב, ופשיטא דכשר, ולכן לא הביא ראייה לחבשיו, ומשני: דכתב "ראובן בן" אקמא  
 27 ו'יעקב עד' אבטרא, והשתא ידעינן דהאי "יעקב" דבתרא לא חתם ראובן, דלא חתם שמא  
 28 דאבות, ופריך: וליחבשר האי ב'ראובן בן' והאי ב'יעקב ועד', דתנן: 'איש פלוני עד כשר'  
 29 כלומר, יש לנו לומר שיעקב חתם בשם "יעקב עד" ובהכי כשר, ואחר כך בא ראובן בנו  
 30 החתם על ראשון "ראובן בן", וחשב שחתימת יעקב עד נקראת עם אותה שלו, ובהכי כשר,  
 31 כדתנן: את שהעדים נקראים עמו — כשר ומשני: דלא כתב "עד", והשתא ודאי יעקב לא  
 32 חתם על השני, דהא לא כתב "עד", אי נמי, דכתב "עד", ויודעים דהאי תימית ידא לא  
 33 יעקב הוא, ושיח לעמוד או **דלא** כתב עד — משמע: הא אם כתב "ראובן בן יעקב  
 34 עד" היה פסול, וזה קשה, דפסלינן מעיקרא "איש פלוני עד", ומבשרין "בן איש פלוני  
 35 עד" או "איש פלוני עד". שאם חתמו מעיקרא "איש פלוני עד", שלא היה בא לידי זיף,  
 36 או "בן למעלה 'פלוני עד' למטה תחתיו" — כמו כן יהא כשר. אורבחה, הוה לן למימר  
 37 דאם חתמו מעיקרא "איש פלוני בן איש פלוני עד" יהא כשר, והכי הוה לן למימר: אי גיזי  
 38 שיטה אחרונה עם ראובן דחתיים עליו — יהא פסול, והכי הוה לן למימר ויש לומר, דהא  
 39 תנן: "בן איש פלוני עד" — כשר, "איש פלוני עד" — כשר, ולא משר חילוק בין פשוט  
 40 למקושר, ואית לן למימר דכשר הבא. אבל "פלוני בן פלוני עד" לא תנן דכשר, אף על גב  
 41 ד'פלוני בן פלוני' כשר, וכל שכן כשכתב "עד", מכל מקום כיון דלא תנן דכשר בהדיא —  
 42 משוין חילוק, דבפשוט כשר, במקושר דאיתי לידי זיף פסול. ויש שנותנין טעם, שיותר יש  
 43 לנו להכשיר "איש פלוני עד" דהא איכא כמה גרים שאין להם אב, ואין יכולין לחתום שם  
 44 אביהן, אלא "פלוני עד", ו**דלמא** סימנא בעלמא שויה דהא רב צייר כוורת כו' — ואם

1 לא ידעיקב הוא — אין בזה המלכות שום אדם ששמו יעקב שיכתבו כך. ודלמא בשמיה  
 2 דאבות — יעקב, חתם ראובן, וכן מנהגו לחתום לכבוד אביו. ודלמא סימנא שויה — לא  
 3 בשביל שיהא שם החותם כך, אלא נהוג היה זה האיש לכתוב אותיות הללו לשם סימן,  
 4 כמו צורת חותם שבטבעתו, ששמנה מכירים שזה שלח חותם זה. רב צייר כוורת — צורת  
 5 הדג היה עושה בשטרות במקום חתימתו, וכבר  
 6 ידוע לעולם שזה הוא חתימתו, ומנועל כותימית  
 7 שמו. והמפרש טעם אמאי צייר כוורת וחרותא  
 8 אינו אלא טועה. ושמן על שם מעשיהם, זה נהג  
 9 לאכול דגים, זה נהג חתם בתמרים, וסימנא בעלמא  
 10 היו עושים. חרותא — חריות של דקל וענפים  
 11 היה צר במקום חתימת שמו. חתים כמ"ף —  
 12 משמו. חתים ע"ף — משמו. כותאת — תורן של  
 13 ספינה, משט"א" בלעז. מר וזטרא אמר למה לך  
 14 — כל הני שינויי דחוקי לרבי רימיה בר אבא?  
 15 הכי סבירא ליה: שכל שטר מקושר ועדים  
 16 חתומים מנחין אחורי הכתב לארכו, מראשו  
 17 לסופו. בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה,  
 18 ואין עדין כלן בשטת אחת — פסול. שצריך  
 19 שיתחילו לחתום בשוה, זה תחת זה, ולסיים  
 20 בשוה. הלכך, בין שמתחילין לחתום שלשתן  
 21 כנגד שיטה אחרונה דהיינו מלמטה למעלה, בין שמתחילין לחתום כנגד שיטה ראשונה  
 22 ומסיימין בשיטה אחרונה — אינו יכול לא להוסיף בסוף השטר, שחרי אין חתימתם כנגד  
 23 ההוא וחספה, ולא למיגו ולקצר ריעותא דבסוף השטר, דאי גיזי חוץ מן העדים — גיזי  
 24 כולהו. כתב בפירוש רבינו תנאל: ואף על גב דפריך רבי רימיה כל מה דאקשו עליה,  
 25 מתניתין כרב הונא דייקא, דקתני: רבי חנינא בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדין מתוב  
 26 — כשר, שיכול לעשותו פשוט. ואליאב רב רימיה דאמר מקושר עדין מלמטה למעלה  
 27 חותמין — לא יתכן להעשותו המקושר פשוט. ואי קשיא לך: אי הכי, אפילו לרב הונא,  
 28 אפילו פשוט שכתבו עדין מאחוריו יהא כשר, שיכול לעשותו מקושר הא לא קשיא, דהא  
 29 תנן: פשוט עדין שנים, ואם תעשותו מקושר — המקושר בשני עדים פסול הוא. אבל  
 30 המקושר שעדין שלשה, אם יש עדים בתוכו, אפילו אלף — כשר הוא. ועוד: המקושר  
 31 אם תעשותו פשוט נמצא מאוחר, כולקמן, וכשר. ואם תעשה הפשוט מקושר — יהיה  
 32 מוקדם, והמוקדם פסול. הכי גיסינן בפירוש רבינו תנאל: כל המחקין בולן צריך שיכתוב  
 33 קיומיהו — ולא גרס "ודין". ופירשו: כל המחקין שאינן במקום "שריר וקים", דאמרין  
 34 לעיל דבשרים — צריך לקיימן בסוף השטר לפני "שריר וקים", שאם אינן מקיימין —  
 35 איכא למימר שמחק חייף והגיה כרצונו לאחר שנכתב השטר ולאחר שחתמו העדים.  
 36 וצריך שיחזור כו' — וזו שאנו כותבין בסוף השטר "ויקנא מן פלוני בר פלוני לפלוני ככל  
 37 מה דכתב ומפרש לעיל" כו', דהיינו שמפרש ובופל הענין הכתוב למעלה. והאי "וצריך  
 38 שיחזור" — הכי מפרשינן לה: וצריך שלא יהא כתוב בסוף השטר בשיטה אחרונה שום  
 39 דבר חידוש ושום תנאי והשטר תלוי בו שאינו כתוב למעלה. לפי שלא נלמד משיטה  
 40 אחרונה, כדמפרש לקמן, ונמצא שיתקיים השטר העליון בלא התנאי, ויובה בו שלא כדין,  
 41 אף על פי שלא נתקיים התנאי. אלא בדברים שאין לנו צורך בהן ללמוד ממנו יסיים  
 42 שטרו, כגון מענינו של שטר. ומענה לא נפסיד כלום אם לא נלמד משיטה אחרונה, שהרי  
 43 כבר מפורש למעלה מה שכתב בשיטה אחרונה.

אמר

אמר

1 **כל**  
 2 שמוא זה רגיל לחתום כך. כל  
 3 אחר  
 4 זה, לפיכך, אינו גיטה אחרונה — יחתוך כל ראשי העדים, ולא ישאר כי אם "בן פלוני עד" וניכר הרמאות, כיון שכל העדים חתוכין, ואי מלמעלה למטה חתימי — צריך שיהיו כולם כלים  
 5 בשיטה אחרונה. ולא נהירא, דמהדר לתרוצי אפילו כתב "עד", ואם כן כשחתומים מלמעלה למטה וכולם כלים בשיטה אחרונה, וגיזי לשיטה אחרונה — גיזי בהדיא "עד" של כל החתומין  
 6 ופירש רבינו יצחק בן אשר: לעולם כסדרן חתימי, וכי תימא חייף מנואי וחתום מאבראי, ויאמר: כדי להרבות עדים הוא דעבדי הכי — יהא פסול, דכל מקושר שאין עדין כלים בשיטה  
 7 אחרונה יהא פסול. לכן, כיון שכל העדים חתומים בשיטה אחרונה — תו לא יבא לידי זיף, דהו לא מצי חתים מאבראי, שכולם צריכים להיות בשיטה אחת ובשיטה אחרונה. וקשיא לן  
 8 מהא דאמרין בירושלמי: מקושר לארכו של שטר חתים אין לפרש: כל מקושר שאין עדין כלים בשיטה אחת פסול — כלומר שחתום "ראובן" בשיטה אחרונה, ותחתיו "בן יעקב",  
 9 ותחתיו "עד", וכן כולם, לכן, אי גיזי ליה לשיטה אחרונה — יחתוך כל החתימות. **אמר** רבי יוחנן כל המחקין בולן צריך שיכתוב ודין קיומיהו — בפירוש רבינו תנאל לא גרס "ודין",  
 10 אלא: אי נמחק דבר אחד, ואחר כך כתב על המחק — צריך שיכתוב בסוף שטר תיבות פלוני דעל המחק, ואפילו לספרים שלנו דגרסינן "ודין" לא קשיא מידי אם אין כותבין "ודין", דלא  
 11 הוי אלא שופרא דשטרא, ועוד שאנו כותבין "שריר וקים". **וצריך** שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה — ואם האומר: אם בא שטר לפנינו שחתומים העדים רחוקין מן השטר שיטה  
 12 אחת, ולא החזירו מענינו של שטר בשיטה אחרונה — יהא כשר; דלמאי איכא למחש? אי משום דאי הוה בעי מזיף באתה שיטה חלק — הא אין למידין משיטה אחרונה, ולדא ליכא  
 13 למיחש

31 עליך לומר תירוצים דחוקים אלו, אלא הטעם שאין לחשוש  
 32 שיחתכו את השורה האחרונה של השטר או שיוסיפו שורה בסוף  
 33 השטר, הוא כיון שלדעת רבי ירמיה אין העדים חותמים בזה אחר  
 34 זה, אלא זה תחת זה, והדין הוא שכל שטר מקושר שאין חתימות  
 35 כל עדין בלין - מסתיימים בשטייה אחת, פסול, כלומר, השטר  
 36 כשר רק באחד משני אופנים אלו, או שיתחילו כולם לחתום כנגד  
 37 השורה הראשונה ויסיימו כנגד האחרונה, או שיתחילו באחרונה  
 38 ויסיימו בראשונה, וממה נפשך, אם חתמו העדים מלמטה למעלה  
 39 ויחתוך את השיטה האחרונה, יחתוך בזה אף את כל ראשי  
 40 החתימות, וישארו רק סיומי החתימות, ויפסל השטר. ואם חתמו  
 41 העדים מלמעלה למטה, הרי יש צורך שתחילת החתימותיהם  
 42 תהיה בשורה הראשונה, ויסיימו כולם בשורה האחרונה, ואם  
 43 יחתוך את השורה האחרונה יחתוך את סיומי החתימות ויפסלם.  
 44 וכמו כן בשני האופנים אינו יכול להוסיף דבר נוסף בנוסח השטר,  
 45 שהרי התוספת שיכתוב תהיה שלא כנגד חתימות העדים, ויבינו  
 46 שהיא מזויפת.  
 47 אגב הדין שהובא לעיל (ע"א) לגבי מחיקות שבשטר מביאה הגמרא  
 48 את דינם: אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַי יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְחִקִין בּוֹלֵין  
 49 - כל המחיקות שיש בשטר ואינו במקום כתיבת 'שריר וקיים',  
 50 שהתבאר לעיל שהן כשרות, צָרִיךְ שְׂוִיכְתוּב בְּסוּף הַשְּׂטֵר וְדִין  
 51 קְיֻמְיָהוֹן' - וזהו קיומם, כלומר שיפרש בסיום השטר את  
 52 המקומות שיש בהם מחקים, ויכתוב שהם אמת, שאם לא כן  
 53 נחשוש שמא נמחקו בזיוף לאחר חתימת העדים, ונפסלם.  
 54 דין נוסף שאמר רבי יוחנן: וְצָרִיךְ שְׂוִיכְתוּב מְעַנְיָנוּ שֶׁל הַשְּׂטֵר  
 55 - את עיקרי הדברים שנכתבו בשטר, בְּשִׁטְהָ אַחְרוֹנָה - בשורה  
 56 האחרונה שבשטר, לפני חתימות העדים, כלומר, שלא יכתוב שם  
 57 דברים חדשים שלא נכתבו לפני כן, אלא יכתוב שם דברים שאין  
 58 בהם צורך, וכגון חזרה מעניינו של השטר.  
 59 מבררת הגמרא: מָאֵי מְעַנְיָנוּ - מה הטעם לדין זה,

1 לְאֹי הַיַּעֲקֹב הוּא - אינה של יעקב, וכשיבואו לקיים את החתימות  
 2 ולברר שהם אכן אמיתיות, יתברר שאין זו חתימת ידו של יעקב  
 3 ולא יכשירוהו, ומחמת חשש זה לא יחתוך המזויף את השיטה  
 4 האחרונה, שמא יתברר שקרו.  
 5 מקשה הגמרא על התירוף האחרון: אף שיכירו שאין זה כתב ידו  
 6 של יעקב אלא של אביו, והרי יכשירוהו, ויאמרו דְלִמָּא בְּשִׁטְהָ  
 7 דְאִבּוּהָ חָתָם - שמא חתם ראובן בשמו של יעקב אביו, לכבודו.  
 8 מתרצת הגמרא: לֹא שְׂבִיק אִינִישׁ שְׂמִיהָ דִידֵיהּ - אין אדם מניח  
 9 מלחתום בשם של עצמו, וְחָתִים בְּשִׁמְיָה דְאִבּוּהָ - חותם בשם  
 10 אביו, ולכן לא יכשירו את החתימה של 'יעקב עד' הכתובה בכתב  
 11 ידו של ראובן.  
 12 מוסיפה הגמרא להקשות: וְעֵדִין יֵשׁ לְהַכְשִׁירוֹ וְלוֹמַר דְלִמָּא סִימְנָא  
 13 בְּעִלְמָא הוּא דְשְׁוִיחָה - שמא העד היה ראובן, כפי שניכר מכתבת  
 14 ידו, ומה שחתם באותיות שמו של אביו אין זה אלא כ'סימן' בלבד  
 15 לחתימתו, והשתמש באותיות אלו כסימן לחתימת ידו. מוכיחה  
 16 הגמרא שאפשר לחתום באמצעות 'סימן' שאינו שמו של העד:  
 17 דְהָא רַב, כְּשֶׁהִיָּה רוצה לחתום על שטר או איגרת, לא היה חותם  
 18 בשמו, אלא צָיִד 'פְּוֹרָא' - היה מצויר תמונת דג, רַב הִנְיָא צָיִד  
 19 'קְרוֹתָא' - תמונת ענפים של דקל, רַב הַרְבָּא היה כותב רק את  
 20 האות 'פמ"ף', וְרַב הוֹשְׁעִיאַר רק את האות 'ע"ו', וְרַבָּא בְּרַב הוֹנָא  
 21 היה מצויר 'מבוקתא' - עמוד של ספינה, שתולים עליו את  
 22 המפרשים, ואם כן כשיתברר שהמילים 'יעקב עד' הם מכתב ידו  
 23 של ראובן יכשירו את השטר, ויאמרו שכונתו היתה לחתום בשם  
 24 'יעקב' כסימן בלבד.  
 25 מתרצת הגמרא: לֹא חָצִיף אִינִישׁ - אין אדם מעזו פניו לְשְׁוִיחָה  
 26 לְשִׁמְיָה דְאִבּוּהָ סִימְנָא - לעשות משמו של אביו 'סימן' לחתימת  
 27 ידו, ולכן לא יכשירו את השטר שכתוב בו 'יעקב עד' בכתב ידו  
 28 של ראובן, וממילא גם הוא עצמו לא יחתכו מחשש שיפסולהו.  
 29 הגמרא מביאה תירוף אחר מדוע אין חשש זיוף בשטר מקושר  
 30 לשיטת רבי ירמיה: מַר וּזְמַרָא אָמַר, לְמָה לָךְ בּוֹלֵי הָאֵי - לשם מה

## אגרות קודש

ב"ה, ב' כסלו, תשי"ח  
ברוקלין.

הנהלת רשת אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש באה"ק ת"ו  
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

...ברור הדבר שכל אלו דהנהלת הרשת (ועד"י בשאר מוסדות חב"ד) אשר משמא קא זכו ל" וממנו ל" כ"א בתפקידו הנה מראש ניתנו להם כל הכחות והאפשריות שימלאו תפקידם בשלימות מבלי לנגוע בעניני בריאות בעניני בית וכיו"ב, ובלבד שיעשו הדברים באופן מסודר וכידוע עד כמה דייקו רבותינו נישאינו להחדיר הסדר בכל עניניהם ועניני השייכים ומקושרים להם, והרי רואים גם במוחש איך שסדר בעבודה איזה שתה"י מרבה ההצלחה כו"כ...

בטח ינצלו ימי חדש כסלו (יו"ד י"ט כסלו וחנוכה), גם בבתי ספר הרשת והשי"ת יצליחם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

13 לָךְ הָא – מנין לך דין זה. אָמַר לֵיהּ, דִּתְנִיא בברייתא, אם הִתְחִיק  
 14 בעל השטר אֶת חתימות הָעֵדִים שְׁנֵי שִׁיטִין מִן הַתְּבָב של נוסח  
 15 השטר, פְּסוּל, מחשש שיוסיף ויכתוב באותם שתי שורות שנשארו  
 16 ריקות מזה שירצה, ואף אם יתברר על ידי עדים שלא הוסיף כלום,  
 17 כיון שלא נעשה השטר כתקנת חכמים, הוא פסול. אך אם  
 18 הרחיקם רק שִׁיטָה אַחַת, השטר כָּשֵׁר. ויש לברר, מַאי שְׁנֵי  
 19 בהרחיקם שְׁנֵי שִׁיטִין שהשטר פסול, כיון שחוששים דְּלִמָּא מְזִיפָה  
 20 וְתֵבב שם מזה שירצה, וכמו שהתבאר, ואם כן כשמשאיר שִׁיטָה  
 21 אַחַת, נִמְי מְזִיפָה וְתֵבב מזה שירצה, ומדוע השטר כשר. אֲלֵא לֵאוּ  
 22 שְׁמַע מִינָה שְׁאִין לְמַדִּין מְשִׁיטָה אַחְרִזְנָה, וממילא גם אם יוסיף בה  
 23 מזה שירצה לא ילמדו ממנו, שְׁמַע מִינָה – אכן מוכח כן מהברייתא.

1 אָמַר רַב עֲמֶרֶם, לְפִי שְׁאִין לְמַדִּין מְשִׁיטָה אַחְרִזְנָה דברים חדשים  
 2 שלא הוזכרו קודם לכן בשטר, כיון שקשה לעדים לצמצם את  
 3 חתימותיהם שיהיו סמוכות ממש לנוסח השטר, ויתכן שישאירו  
 4 רווח של שורה אחת בין נוסח השטר לבין החתימות, וכיון  
 5 שבאותו רווח יכול בעל השטר לכתוב מה שירצה לאחר חתימת  
 6 העדים, תיקנו חכמים שבשום שטר אין למדים משורה זו כלל,  
 7 ולכן אמר רבי יוחנן שיחזור הסופר מעניינו של השטר בשיטה  
 8 האחרונה, וממה נפשך, אם לא יזיף ויוסיף שורה נוספת אין  
 9 הפסד בכך שלא ילמדו מהשיטה האחרונה, שהרי אין בה דברים  
 10 חדשים, ואם יזיף ויוסיף שורה נוספת גם כן אין הפסד בדבר,  
 11 שהרי לא ילמדו מאותה שורה. הגמרא מבררת את המקור לכך  
 12 שאין למדים משיטה אחרונה: אָמַר לֵיהּ רַב נְחֶמְן לְרַב עֲמֶרֶם, מָנָא

## אגרות קודש

ב"ה, כ' מ"ח, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

הגיענני שמועה אשר ציערה אותי, והיא אשר לפעמים אינו נזהר בהנוגע לשתייט משקה, עד שמפריזו על המדה באופן שניכר לכל אשר משתכר, ולפעמים קורה זה גם בפומבי בעת ההתועדות וכיו"ב.

והנה כבר ידועים דברי רבותינו נשיאנו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נגד ענינים כאלו, ז. א. נגד שתיית משקה בכלל מלבד בזמן שמחה, וגם אז במדה מוגבלת, וכאז"ל באופן המתאים אליו, ז. א. באם יש חשש ומורא שישתכר אפילו במדה קטנה של משקה, גם במדה זו אסור ענין השתיי. ואם אפילו בענין שלא בפרהסיא דרשו את זה, עאכו"כ בעת התועדות ברבים... והנה רבותינו דרשו את זה, זה עשירות בשנים ומכמה דורות, ובימינו אלה דרישה זו עוד תקיפה וחמורה יותר, כיון שמחד גיסא על כאז"ל מוטלת החובה להפיץ המעינות חוצה, לכן עליו להזהר ביותר וביותר מכל ענין שיכול לקלקל בזה... ולאידך גיסא הנה דוקא בעקבתא דמשיחא מתגבר חשך הגלות, ובמילא גם חומר הגוף, שלכן ענין האמור (לא רק במדה להשתכר אלא השתיי בכלל) עלולה להגביר את החומר ולהביא עי"ז לכמה תוצאות שליליות ואסורות.

תקותי חזקה אשר תיכף לקבלת מכתבי זה, יגדיר את עצמו בענין האמור ככל הדרוש. ובמקום ספק - הרי ספיקא לחומרא, ואחכה לבשו"ט ממנו בכל האמור, ובהקדם.

בברכה,

מ. שניאורסאהן



**אמר רב עמרם לפי שאין למדין משיטה אחרונה** — מפני שאין העדים יכולין לקרב חתימתן כל כך בסמוך בסוף השטר, ומניחין ריח בין השטר לחתימתן, ויכול אדם לזיוף ולהוסיף ביתנים שיטה אחת. והלכך תקון רבנן לחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה, לבלתי שיכתב בה דבר הצריך. שהרי אם זייפו והוסיפו לאחר זמן — אין אנו מפקדין כלום אם לא נלמד הימנה, שהרי כבר כתוב כ' זה למעלה. וגם אם זייפו וזיטפו בשיטת החלק שאחר ענינו של שטר שבשיטה אחרונה בין השטר לעדים — לא מעלה ולא מוריד, שהרי אין למדין משיטה אחרונה. ובשאין כתוב בשטר "שריר וקיים" מיידי. כן נראה בעיני טעם הדבר ופירושו. ועיקר. הרוחק את העדים שני שטיין מן הכתב פסול — אם אין כתוב בו "שריר וקיים". אפילו יש עדים שלא נוסף בו דבר זיוף, מכל מקום האי שטרא חספא בעלמא הוא, שלא נעשה כתקון החכמים, ובמלואו על פה דמאי. אלא לא שמע טינה אין למדין משיטה אחרונה — הלכך הרוחק שני שטיין פסול, שיכול לזיוף שני שטין ונלמדמן מן הראשונה. וזויהיפה — מדבר דכור, ואם כן, מאי קפריך הא ליבא חזרת השטר? אלמא, אף על פי שאין יכול לזיוף — פסול כי ליבא חזרה. ואף על גב דרבי (אליעזר) [צריך להיות: אלעזר] פלוג על רבי יוחנן ופסול בר מלאותר — מכל מקום הלכה כרבי יוחנן רבו. ועוד בריש "חוקת הבתים" (בבא בתרא כט, א) אמר אביי: "שדות בכסף יקנו" — עצה טובה קא משמע לך, דהוה כסברת רבי יוחנן דהתם. והא לאו ראיא היא, דעל כרחק לא פריך אליבא דרבי יוחנן דהא ליבא חזרת השטר, דלדיריה היכי פריך? והא בעינו כתב שאניו יכול להוויף וליבא, דהא אמר רבי יהודה בן בתרא: אין כתובין על נייר מחוק ואל על דיתפרא, וכתבם מבשריין, ואמר רבי יוחנן: כשהכשיר רבי אלעזר — אפילו מכאן ועד עשרה ימים, דמדבר דכירי, אלא אליבא דרבי אלעזר פריך, דאמר: לא הכשיר רבי אלעזר אלא לאלתר, אבל מכאן ועד עשרה ימים לא. והכי נמי פריך שפיר: והא בעינו חזרת השטר וליבא, ויכול לזיוף, ולא דכירי לימים רבים, אבל לרבי יוחנן — הכי נמי דכשר, שאין יכול לזיוף מדבר דכירי, ומיהו, מצרנו למימר דאף לרבינו יוחנן פריך, ולא הכשיר רבי יוחנן אפילו מכאן ועד עשרה ימים אלא בניטין, דליבא רוב תנאים — הלכך מלכ דכירי, אבל שאין יכול מכאן ועד עשרה ימים לא. רדוב עניניו תנאים הם בשטר, ולא דכירי לזמן מרובה. מיהו, מסתבר דפסול, גידה אטו היבא דלא הרוחק שיטה אחת, דלא משמטיש לאפלוגו בהן, אלא בין הרוחק ללא הרוחק — בעינן חזרת השטר. לפי שאין למדין בר — בימיהם לא היו כתובין "שריר וקיים" בפשוטן שלהם, כדאמר גבי מוקשר לעיל: דכתב "שריר וקיים" — מכלל דבפשוטם לא היו כתובין "שריר וקיים", ולכך לא היו למדין משיטה אחרונה, שלא יוכל לזיוף בשיטה אחת שהרוחק העדים, והיו כתובים חזרת השטר בשיטה אחרונה, ולא שום דבר עיקר שאין למדין הימנה, ואם אינך בהן מחק — היו כתובין אותו, והיו מקיימים אותו קודם שיטה אחרונה, דאדרי כן לא היו למדין כל עיקר הימנה. וש לתמוה: אם כן, היאך הורגלו לכתוב קיום מחקים אחר "וקנינא מניה"? והא אין למדין משיטה אחרונה, ואין לך למדין גדול מזה, ולא היה לנו ללמוד, לפי שיכול לבא לידי זיוף כי שהשטר כשר בלא "שריר וקיים", שפעמים לא יכתוב מתחלה "שריר וקיים", ויבא זה וימחק מה שירצה, ויגיה, ויקיים המחק בסוף, ויכתוב "שריר וקיים" ויש לומר: כיון שהורגלו לכתוב "שריר וקיים" — הא פסול אם לא נכתב כן, אפילו כשאין בו מחק, והשתא לא יוכל לבא לידי זיוף. לכך אנו כתובין שפיר קיום מחקים אחר "וקנינא מניה", ולמדין אנו חיטב משיטה אחרונה, כיון שאנו כתובין "שריר וקיים". והא דכתובין "וקנינא מניה" ובר — לא היא חזרת השטר, אלא לפי שעדיין עדות הקנין הוא, שבתחלה כתב ואמר לנו "הווי עלי עדים וקנו ממני" ואחר כן "וקנינא מניה". והוא הדין שיכול לכתוב באמצע השטר. ולפי האי פירוש דלא צריך חזרת השטר, אם כן הא דכתבין בניטין "ודין ויהי לבי מינאי ספר תירוכין וגט פטוריך" לא היא משום חזרת השטר, דלא צריך למכתב חזרה כיון דכתבין "שריר וקיים", ובגטין "כדת משה וישראל" הוי במקום "שריר וקיים", ובעיא היא ב"המגרש" (גיטין פח, ב) אי בעינן "ודין" או לא, ולא איפשטי. ולכך נראה שלעיקר גט אנו כתובין "ודין", ואין אנו צריכין חזרה, משום טעם שפירשתי, ויכולים לכתוב "ודין" בשיטה אחרונה, ד"כדת משה וישראל" הוי במקום "שריר וקיים". ויש תימא: למה שניו הקדמונים לכתוב "שריר וקיים" וללמוד משיטה אחרונה, וליקיים מחקים אחר "וקנינא מניה", כיון שחכמי הגמרא לא היו כתובין "שריר וקיים", מדקאמר: אין למדין משיטה אחרונה, ומקיימים מחקים קודם שיטה אחרונה ויש לומר: שחששו שפעמים שיטעו העדים שאינן בקיאין, ורוחקו שני שטיין, ואפילו לא יהא אדם חצוף לעשות שטר חדש בשני שטיין, כי ידא שיכחשוהו העדים שלא חתמו על שטר זה מעולם — מכל מקום לא ידאג מלהוסיף שני שטיין, וילמדו מן העליונה, כי העדים לא יהיו זכורים שהרוחקו שני שטיין, וכיון דכתב "שריר וקיים" — למדין טבוב משיטה אחרונה. והוה שאלו רבינו יצחק לרבינו תם על קיום מחקים שאנו כתובין בשיטה אחרונה, והשיב כמו שפירשתי, שאנו סומכין על "שריר וקיים", וקשה על האי פירוש שמשום "שריר וקיים" ר'כדת משה וישראל" שהורגלו לכתוב לא כתבין חזרת השטר, והלא גם הם היו כתובין "כדת משה וישראל", כדמובח במסכת ידים (פרק רביעי משנה ח) אמרו צדוקים: קובלים אנו עליכם פרושים, שאתם כתובין את המושל עם משה בגט. הכי גרסינן במשניות, ולא גרסינן "את המושל עם השם", כמו שכתוב במקצת משניות. כי מה ענין הדאש בודא דדייא כשנצחו בית חשמונאי, היו כתובין "בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאלעליון" מקמי דאתחילתא אצרת מן [ושטרייא], כדאינא בפרק קמא דראש השנה (יה, ב), אבל המושל לא היה כתובין כשהיו כתובין את השם. אלא דודאי "עם משה" גרסינן. אלמא כתובין "כדת משה וישראל" בגטין ויש לומר: שמתחלה היו כתובין "כדת משה וישראל" באמצע הגט, ואחר כך תקנחודו לכתוב בסוף הגט במקום "שריר וקיים", ולכך אין כתובין חזרת השטר. ולאחר פטירתו של רבינו תם מצא רבינו יצחק בהלכות גדולות שהיה לרבינו תם, בחיקון הגט עשה: כל דבר שלמדו הימנו, אם מחק או תלה — צריך לכתוב "דעל המחק" או "דביני חטי" קודם שיטה אחרונה לפני "וקנינא מניה". אך בדברים ששנו עליהם, שכתב פעמים ושלש בתוך השטר — אז אין עיקר הגט תלוי בו — בה הורגלו לקיים את שטרא אחרונה. אם כן סבירא ליה דאין למדין משיטה אחרונה, "וקנינא מניה" הוה חזרת השטר, ו"שריר וקיים" דכתבין — על חנם הוא, וצריך לזהר בניטין שלא לכתוב "ודין ויהי לבי מינאי ספר תירוכין" בשיטה אחרונה, אלא מתירוכין" ואילך, שהוא כפל לשון, מאחר שאין למדין משיטה אחרונה אף על גב שאנו כתובין "שריר וקיים" בשטרות ו"כדת משה וישראל" בגטין, שאין לכתוב דבר שהוא מעיקר הגט בשיטה אחרונה, ומבעיא לך ב"המגרש" (גיטין פח, ב) אי בעינן "ודין" או לא, ולא איפשטי. וקשיא לרבינו יצחק על האי פירוש שפירש רבינו תם, שאין למדין משיטה אחרונה, וקיום מחקים שהורגלו לכתוב אחר "וקנינא" היינו דברים שאין עיקר השטר תלוי בו — אם כן יבא לידי זיוף, שימחקו בשטר דבר, ויכתוב עליהם דבר ששנו בשטר, ויקיימו בסוף השיטה אחר "וקנינא מניה", וכמו שאומר רבינו תם מתחלה: דלמדין משיטה אחרונה — וכן נראה לרבינו יצחק מדנהוג לכתוב "שריר וקיים" בשטרות, ובגטין "כדת משה וישראל", מכל מקום, נדי שאנו למדין משיטה אחרונה — הרוחק שני שטיין פסול, דלמא גיזי ליה לעילא וכתב הוא בשני שטיין, ועדין הם בשיטה שלישיית, ורבינו יצחק פירש: שאם בעבור הטורח הורגלו לכתוב "שריר וקיים", דפעמים בחזרה גופה היה מחק, והוה צריך לקיימו ולחזור פעם אחרת. נדיה שאין למדין משיטה אחרונה וכת לבעל השטר — וחובתו מיהא למדין, שבחובתו אין לחוש שמא יזיף, לכך היה צריך ליקיים המחק של חזרה, שלא יאמר הלוח או המכור, וכתו היה ליש מוחקו. איבעיא

**אמיתית העניין דפדה בשלום נפשי הוא, שאלו שהיו מקודם  
שונאים ומנגדים הם נעשים אוהבים**  
ממאמר שבת פרישת ויצא, ה'תשמ"ו



26 לכתוב באותו מקום שתי שורות הוא צריך לדחוק את האותיות,  
 27 וחושש שירגישו בזיופו.  
 28 הגמרא מביאה את סיום התוספתא ודנה בה. מסיימת התוספתא:  
 29 אם היו החתימות רחוקות מהכתב שני שיטין או יותר, וכדי  
 30 להכשירו הוסיפו חתימות נוספות באותם שני שיטין, וממכתב כן היו  
 31 אַרְבַּעַת וְחֲמִשָּׁה עֲדִים חֲתוּמִין עַל הַשֵּׁטֶר, וְנִמְצְא אֶחָד מֵהֶן -  
 32 מהראשונים, שחתמו כדי למלאות את השורות הריקות, קְרוּב או  
 33 פְּסוּל, תִּתְקַיֵּם הָעֲדוּת בְּשֵׁאֵר - באחרונים, שהם כשרים.  
 34 אומרת הגמרא: דין זה שבתוספתא, מְסַיֵּע לֵיה לְדִינוּ של הַתְּקִיָּה,  
 35 דְאִמְרַת הַתְּקִיָּה, אף ששטר שיש בו רווח של שתי שורות לפני  
 36 חתימות העדים, פסול, מכל מקום אם מְלַאְהוּ לאותו רווח  
 37 בְּחֲתִימוֹת עֲדִים קְרוּבִים, השטר בְּשֵׁר, והיינו כמבואר בתוספתא  
 38 שאין עדות הכשרים מתבטלת מחמת העדים הפסולים. וְאֵל תִּתְּמָה  
 39 כיצד יתכן שרווח חלק יפסול את השטר, וחתימות פסולות  
 40 יכשירוהו, שְׁהָרִי מִצִּאֲנוּ דִין דומה בהלכות סוכה, שְׁאוּרֵי סוּכָה -  
 41 אם יש מקום בכל אורך הסוכה שאינו מכוסה בסכך אלא יש בו  
 42 אויר, ואין בסוכה שיעור הנצרך לכשרותה ללא אויר זה, פּוֹסֵל  
 43 בְּשֵׁלִישָׁה טפחים בלבד, ודווקא בפחות משלשה מצטרף האויר  
 44 לשיעור הסוכה, ואילו כִּפְךָ פְּסוּל שְׁהוֹנַח בסוכה פּוֹסֵל רק בְּאַרְבָּעָה  
 45 טפחים, ומוכח שדבר פסול עדיף ממקום ריק לגמרי, וכן כאן רווח  
 46 חלק פוסל את השטר ואילו חתימות פסולות אינן פוסלות אותו.  
 47 הגמרא ממשיכה לדון בגדרי הפסול של רווח שני שיטין. מסתפקת  
 48 הגמרא: אִיבְעִיָא לָהּ, שְׁנֵי שֵׁטִין אֵלּוּ שְׁאַמְרֵי חֲכָמִים שֶׁאִם  
 49 השאירום ריקים בסוף השטר, השטר פסול, כיצד משערים אותם,

1 הגמרא מבררת מהו שיעור הרווח המדויק שמותר להשאיר בין  
 2 נוסח השטר לבין חתימות העדים. מסתפקת הגמרא: אִיבְעִיָא לָהּ,  
 3 אם נשאר רווח בעובי של שֵׁטֶה וּמְחַצָּה בין נוסח השטר לבין  
 4 חתימות העדים, מֵאִי, האם השטר כשר כיון שאף אם יזייפו ויסיפו  
 5 בו שורה נוספת לא ילמדו ממנה, שהרי היא שיטה אחרונה, או  
 6 שהוא פסול כיון שיש לחשוש שידחקו ויכתבו בו שתי שורות  
 7 בכתב קטן, וילמדו מהשורה הראשונה המזוייפת, כיון שתהיה  
 8 אחריה שורה נוספת, שהיא השיטה האחרונה.  
 9 הגמרא מנסה לפשוט את הספק מהברייתא שהובאה לעיל (ע"א):  
 10 תָּא שְׁמַע, הִרְחִיק אֶת חֲתִימוֹת הָעֲדִים מִנוֹסַח הַשֵּׁטֶר שְׁנֵי שֵׁטִין,  
 11 פְּסוּל, ויש לדייק שדווקא בזה פסול, תָּא אם הרחיק רק שֵׁטֶה  
 12 וּמְחַצָּה, בְּשֵׁר.  
 13 דוחה הגמרא: אם כן אִימָא סִיפָא, שם מבואר שאם הרחיק את  
 14 החתימות שֵׁטֶה אַחַת, בְּשֵׁר, ויש לדייק בהיפך מהדיוק הקודם,  
 15 שרק בהרחקת שֵׁטֶה אַחַת הוא דְּבְשֵׁר, תָּא אם הרחיקם שֵׁטֶה  
 16 וּמְחַצָּה, פְּסוּל. אֵלּא ודאי מֵהָא - מברייתא זו לִיבָא לְמִשְׁמַע מִינָה -  
 17 אין ללמוד ממנה את דין הרחקת שיטה ומחצה, כיון שדיוקי  
 18 הרישא והסיפא סותרים זה את זה, ובודאי אחד מהם נכתב  
 19 בדווקא, והשני נכתב אגב חבירו, ושלא בדווקא.  
 20 מבררת הגמרא: מֵאִי הָיוּ עֲלָה - מה היא מסקנת הדין לגבי ספק זה.  
 21 פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְּתִנְיָא בתוספתא (גיטין פ"ו ה"א), הִרְחִיק  
 22 אֶת חֲתִימוֹת הָעֲדִים שְׁנֵי שֵׁטִין מִן תְּכַתְּבֵי, פְּסוּל, ומבארת התוספתא,  
 23 אבל אם הרחיקם פְּחוּת מִכָּאֵן - פחות משני שיטין, בְּשֵׁר, ומוכח  
 24 שאפילו אם הרחיק מעט פחות משני שיטין כשר, וכל שכן שאם  
 25 הרחיק רק שיטה ומחצה אין השטר נפסל, והיינו מכיון שבכדי

## אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מ"ח, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נעם לי לקבל מכתבו מיום השני כתוב במנוחת נפש הרבה יותר מאשר מכתבו הקודם, ויהי רצון שמזה ילמוד גם על להבא, שבאם ידמה לו שאיזה ענין בחייו הוא לא כפי רצונו, בטוח יהי' בבורא עולם המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, שיקיים בו מרז"ל הידוע, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, וסו"ס יהי' גם בטוב הנראה והנגלה.

אף שאינו מזכיר ע"ד זה, תקותי חזקה שאינו מסתפק בהפצת היהדות כפי דרישת עבודתו עמלק"פ אלא עוסק בזה גם בזמנו שלו, כי הרי הפצת היהדות בכל הזמנים ובפרט בזמנו בארצו"ב, מצוה רבה ועיקרית היא.

מ"ש אשר דואגים, מה יהי' בחינוך בנו ש"י - עוד חזון למועד להתבונן בזה, ובפרט שהרי עסקו בשטח החינוך הכשר, ובטח גם זוגתו תחי' עושה בזה ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה שיקבלו הם רוב נחת אמיתי הוא נחת יהודי מסורתי מיו"ח שיחיו.

מוסיג"פ העתק מכתבי לר"ה שעבר, שבאמת כל השנה תוכנו הוא, ובטח ינצלו גם אותו לתכלית האמורה.

בברכה.

1 האם השיעור הוא 'מן' - מקום כתיבת השורות עצמן, וְאֵינִן -  
 2 ומקום הרווח שרגילים להשאיר בין שורה לשורה, ורק בשיור  
 3 כזה השטר נפסל, או דְלָמָא שהשיעור הוא 'מן ולא אֵינִן', ואם  
 4 השאיר מקום כתיבת שתי שורות ללא רווח ביניהם, פסול.  
 5 פושטת הגמרא: אִמְר רב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מִתְבַּרְרָא, דְרַק שִׁיור הֵן  
 6 וְאֵינִן פּוּסַל, דְאִי דְלָמָא דְעָתֵד שִׁיור הֵן וְלֹא אֵינִן גַּם כֵּן פּוּסַל,  
 7 אִם כֵּן מְדוּעַ הוּצְרָכָה הַתּוֹסֵפָתָא לְעִיל (ספסל) לומר שאם נשארה  
 8 שיטה אחת השטר כשר, והרי פשוט שכך הוא הדין, שהרי שִׁיטָה  
 9 אַחַת בְּלֹא אֵינִירָה, לְמַאי תוּמָא - למה היא ראויה, וכיצד יוכל  
 10 לזייפה. אֲלָא ודאי שִׁמְעָ מֵינָה שְׂכָמוּ שֶׁהֵיחֵתָר שֶׁל שוּרָה אַחַת לֹא  
 11 נִצְרַךְ אֲלָא בִּאֲוֵפֵן שִׁייר שִׁיטָה ואֵינִירָה, כִּךְ גַּם הַפְסוּל בְּשֵׁנֵי שִׁיטֵין  
 12 הוּא בְּשִׁיור הֵן וְאֵינִירָה, שִׁמְעָ מֵינָה - אִכֵּן מוֹכֵחַ כֵּן מִהַתּוֹסֵפָתָא.  
 13 הגמרא מביאה דין נוסף ב'שני שיטין' אלו: רַבִּי שְׁבִיתָי אָמַר מְשַׁמְיָה  
 14 דְתַנְקֵי, שְׁנֵי שִׁיטֵין רִיקִים אֵלּוּ שְׁאֵמְרוּ חַכְמִים שֶׁהֵם פּוּסְלִים אֵת  
 15 הַשְּׂטֵר, מִשְׁעָרִים אוֹתָם בְּכֵתֵב יְדֵי עֲרִיבִים, כְּלוּמַר בְּכַתֵּב יַד סֹתֵם בְּנֵי  
 16 אָדָם, שְׁכַתְּבֵם גְּדוּל, וְלֹא בְּכַתֵּב יְדֵי סוֹפֵר, שְׁכַתְּבֵתּוּ דִקְדָּה וְקִטְנָה  
 17 יוֹתֵר. וְמַאי טַעְמָא, כִּיּוֹן דְבָל הַמְזַיַּיִף שֹׁטֵר, לֹא לְגַבֵּי סְפָרָא אֵיזֵל  
 18 וּמְזַיַּיִף - אינו הולך לסופר שזייף עבורו, שמא לא ישמע לו  
 19 לקלקל את חוקתו כסופר, אלא מזייפו בעצמו, ולכן פסלו חכמים  
 20 רק שטר שיש בו מקום לזיוף בכתב יד סתם אדם, ולא בשטר שיש  
 21 בו מקום רק לשתי שורות של סופר, שכתביבתו דקה יותר.  
 22 התבאר לעיל ששיעור שני שיטין הוא 'הן ואֵינִן', כלומר מקום  
 23 הכתב וכן הרווח שמשאירים בין השורות. הגמרא מבררת עתה  
 24 מה הוא שיעור הרווח שפוסל. מבררת הגמרא: נִכְמָה הוּא שִׁיעוֹר  
 25 הַרוּוח שֶׁל שֵׁנֵי הַשִּׁיטֵין עִם הָאוֹיר שְׁבִינֵיהֶם, הַפּוּסַל בְּשֹׁטֵר. אָמַר  
 26 רַב יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר, בְּגוֹן שִׁיעוֹר שֶׁאִפְשֵׁר לְכַתוּב בּו' 'לְךָ/לְךָ', זֶה  
 27 עָל גְּבֵי זֶה, כְּלוּמַר שֶׁבְּכָל שוּרָה יְכַתְּבוּ אֶת הַתִּיבָה 'לְךָ', שְׁבִכְתִּיבֵת  
 28 מִילָה זוּ יֵשׁ צוֹרֵךְ גַּם בְּרוּוח מַעַל הַכַּתֵּב, כְּדִי שִׁיחִידָה מְקוּם לְאוֹת  
 29 לְמַד, וְגַם בְּרוּוח מִתַּחַת לְכַתֵּב, שִׁיחִידָה מְקוּם לְאוֹת כ"ף. אוֹמְרָת  
 30 הַגְּמָרָא: אֲלָמָא קָפְכַר - מוכח מדבריו שהוא סובר ששיעור הרווח  
 31 הפוסל הוא 'שני שיטין', וְאֶרְבַּעַה אֵינִירָה, כְּלוּמַר שֶׁשְׁנֵי שוּרוֹת שֶׁל  
 32 הכְּתֵב עַצְמוֹ, וְרוּוח מַעַל הַשּׁוּרָה הָעֵלְיוֹנָה וּמִתַּחְתֶּיהָ, וְרוּוח מַעַל  
 33 הַשּׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה וּמִתַּחְתֶּיהָ, וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא דִי בְרוּוח אַחַד בֵּין  
 34 הַשּׁוּרוֹת הוּא כְּדִי שֶׁאִם רָאשׁ הָאוֹת לְמַד יִיחֵד בְּדִיוֹק מִתַּחַת  
 35 לְאוֹת כ"ף פְּשוּטָה הַיּוֹרֶדֶת לְמַטָּה, יִיחֵד מְקוּם לְשֵׁנֵי הָאוֹתוֹת.  
 36 מביאה הגמרא דעה נוספת: רַב תְּחִיָּא בַּר אֲמִי מְשַׁמְיָה דְעוֹלָא אָמַר,  
 37 הַשִּׁיעוֹר הוּא בְּגוֹן לְכַתוּב אֵת הָאוֹת לְמַד מִלְּמַעְלָה - בְּשׁוּרָה  
 38 הָעֵלְיוֹנָה, וְכ"ף מִלְּמַטָּה - בְּשׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה. אוֹמְרָת הַגְּמָרָא: אֲלָמָא  
 39 קָפְכַר, שִׁיעוֹר הַרוּוח הַפּוּסַל הוּא בְּשֵׁנֵי שִׁיטֵין וּשְׁלֹשָׁה אֵינִירָן -  
 40 שְׁנֵי שוּרוֹת שֶׁל הַכְּתֵב עַצְמוֹ, וְרוּוח מַעַל הַשּׁוּרָה הָעֵלְיוֹנָה, וְרוּוח  
 41 מִתַּחַת לְשׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה, וּבֵין שְׁנֵי הַשּׁוּרוֹת דִי בְרוּוח אַחַד, כִּיּוֹן  
 42 שִׁיכּוֹל הַמְזַיַּיִף לְדַקֵּק שֶׁלֹּא תִּחִידָה הָאוֹת לְמַד בְּדִיוֹק מִתַּחַת לְאוֹת  
 43 כ"ף, וְדִי בְרוּוח אַחַד בֵּין הַשּׁוּרוֹת גַּם לְמַד וְגַם לְכ"ף.  
 44 דעה נוספת: רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר, בְּגוֹן לְכַתוּב אֵת הַמִּילִים 'בְּרוּךְ בֶּן לְוִי'  
 45 בְּשִׁיטָה אַחַת, שֶׁרָאשׁ הַלְּמַד עוֹלָה לְרוּוח מַעַל הַכַּתֵּב, וּרְגַל  
 46 הַכ"ף יוֹרֵד לְרוּוח מִתַּחַת לְכַתֵּב. אוֹמְרָת הַגְּמָרָא: קָא קָפַר  
 47 שִׁיעוֹר הַפּוּסַל הוּא בְּשִׁיטָה אַחַת וּשְׁנֵי אֵינִירָן, שְׁכִיּוֹן שִׁישׁ שִׁיעוֹר  
 48 כְּתִיבָה וּשְׁנֵי רוּוחִים, יְכוֹל הַמְזַיַּיִף לְכַתוּב שֵׁם שְׁנֵי שוּרוֹת בְּרוּחָק,  
 49 וְזוֹ כוּוֹנָת הַבְּרִייתָא שֶׁפִּסְלָה רוּוח שֶׁל 'שני שיטין'.  
 50 הגמרא מבררת באילו מקומות יש פסול של השארת רווח שני  
 51 שיטין. אָמַר רַב, לֹא שְׁנֵי שְׁרוּוח שֶׁל שְׁנֵי שוּרוֹת רִיקוֹת בְּשֹׁטֵר פּוּסַל

בתחלה - כשר, כדאמרינן לכבוד חתמו. אבל אי חתמי בסוף - פסול. ואין נראה לרבינו  
תם, דאמר ב"המביא נתיך" (גיטין יח, ב): למאן דאמר שנים משום עדים וכולם משום תנאי,  
ולכך נמצא בסוף אחד מהם קרוב או פסול - כשר, אבל אי חתים בתחלה קרוב או פסול  
- אמרי לה פסול, אמרי לה כשר; מאן דאמר פסול - דאחי לאחלופי בשאר שטרות

דעלמא, ולא יאמר משום תנאי חתמו, כיון  
דהפסולים חתמו בתחלה. אלמא, אפילו למאן  
דמכשירי בסוף - פסול בתחלה. ואם כן ה"בא,  
בין בתחלה בין בסוף כשר. וראשונים דגרס רבינו  
חננאל - לאו דוקא, אלא כל שכן הוא, אף על  
גב שאירי פסול, ואם תאמר: אם כן, אמאי ישר  
ולא אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא  
כדבחי? ויש לומר: דתם, מדרבנן דפסלי בתחלה  
משום דעדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה, ואי  
חתים בתחלה קרוב או פסול, יאמרו איך העדים  
העומדים שם; קרובים לשם עדות חתמו. שיכולים  
לחתום בתחלה אותם עדים כשרים שהיו שם  
חתמו קרובים, ואחי לאכשורי קרובים. אבל  
בסוף - יאמרו: שנים לשם עדים, ואיך משום  
תנאים. אבל בשאר שטרות שחותמין זה שלא  
בפני זה, אם נמצא פסול בתחלה - כשר, דלא  
אתי לאכשורי בעלמא. שידעו שלא לשם עדות  
חתמו אלא כמו שאמזם החתמו, ובשעה  
שחתמו אלו הראשונים אלו מצאו אחרים עד  
אחרי כן, והקשה לו רבינו יצחק: אם כן, אמאי  
כשרים כשנמצאו בסוף? האי אמרינן לקמן: כל כי  
האי נוגא אין מקיימין מעדים שלמטא - ממלל  
דבעלמא אין מקיימין אלא מעדים שלמטא. ואם  
כן, כשיראו פסולין לבסוף במקום קיום השטר -  
יאמרו: קרוב או פסול כשר. ודוחו בו רבינו תם,  
ואין מכשירי כי אם בתחלה ולא בסוף, מפני שקיום  
השטר בסוף, כדפסיק רב יהודאי. אבל קשה מגנט  
קרח (גיטין פב, א) שאנו מבישין בין בתחלה בין  
בסוף? ויש לומר: דשאני התם דמכל תלתא  
מקיימין, ולא טגי בקיומא דהבא, כדמפרש התם.  
אבל בפשוטים, שאנו מקיימין משלמטא בתרי -  
פסול לבסוף.

**שיטת** אחת למאי חזיא - אי מוסיף וכתב בתה בין שני שטיין דקות - היא ניכר שהוא  
מוזיק. שהנך שני שטיין דקות משאר השטר. ועוד, דלא אויל לגבי ספרא לכתוב  
כתובה דקה, ואפילו אי בני געזי ליה. ויש מפרשים: שיטה אחת בלא אוירה למאי חזיא -  
אין יכול לכתוב בה כלום, ואנא אצטריך למימר הרחיק שיטה כשר? אבל לא בעי למיפרך:  
שני שטיין למאי חזיי. דטובא חזיי - לכתוב בו שיטה אחת, ונימא דלמדוך משטיה אחרונה.  
דהא דאמר לעיל אין למדוך - היינו למסקנא הבא דמסיק הן ואירן, דחוו לכתוב שני שטיין  
דאות, ואוירא חזיא לכתוב אחת, ולכך אין למדוך. אבל מקמי דמסיק הן ואירן - יש ללמוד  
אדרבה דלמדוך, מדפסול הרחיק שני שטיין בלא ואירן.

**בגון** לך לך זה על גב זה - אין צריך לפרש שרגל הכף על ראש הלמ"ד, אלא אפילו לא  
היה רגל הכף נגד ראש הלמ"ד, אלא אפילו הכי הוי ארבעה איריין. שאירי אחד צריך להיות  
בין שני שטיין בלא רגל כף וראש למ"ד, כדאמר: כגון לך למעלה וכוף למטה, וקסבר שני  
שטיין ושלשה איריין - אלמא צריך להיות אירי בין שיטה לשיטה. ועוד אויר אחר מפני  
רגל כף שבשיטה ראשונה, או מפני ראש למ"ד שבשיטה שניה - הוי שני איריין בין שיטה  
לשיטה. ולאו ראיא היא, דאם כן למח צריך אויר שני? באויר ראשון יכולין להיות ראש  
למ"ד ורגל כף, כיון שאין זה כנגד זה! אלא צריך לפרש שזה הן כנגד זה "לך" וזה "לך", דלא תחזיל לזיוף אם אין ביניהם ריוח, שאם יאמר "לך" זה כנגד זה ברוח, שיכול לעשות בריחה.  
שיטה אחת ושני איריין - והוי יותר משני שטיין בלא איריין, דאם כן שיטה למאי חזיא? כדפריך לעיל. **דמטייתא** ליה - פירש רבינו תם: בנקודות או שורות, שניכר בחלק מעטני שלא  
מחק מעיקרא. שאם היה מטשטשו בדיו ואין ניכר אם היה שם מחק אם לא, ואפילו הכי מכשר לשטר - אם כן טשטש כל השטר לגמרי, וגם העדים שלמטה, ויכתוב שטר בגליון של  
מעלה, ויחייף עדים. והאשרתא על מטה מקיימין. ואם אין גליון למעלה ויש שיטה אחת בין העדים לכתב - יכתוב השטר ועדים באותה שיטה, והעדים הראשונים טשטשו בדיו, והאשרתא  
מקיימת בעדים שויף. לחכי צריך לפרש טיטס אבוקודות או שורות. **שמ"ר** הבא הוא ועדי על המחק כשר - דהא דפסלינן גיטיין (בא, ב) שטר הבא על המחק היינו כשעדי על הניר.  
**רבי** יוחנן אומר כו - תימא: דמשמע דאתא לפלגו, ובמאי פלגו? דהא לא פסיל אלא בלא טיטס, דאי טיטס - אמאי פסול? וכי תימא: איכא בנייהו, דרבי יוחנן פסיל אפילו כשטיטא שני  
שטיין בין עדים לאשרתא, משום דימחק ויכתוב הוא שטר ועדים על המחק, והאשרתא מקיימו, דסבירא דמקיימין מן האשרתא שבו - הא ליכא למימר, דאם כן כל שטרות שיש  
בבן

הן ואיריין - שיעור כתיבת השיטין ואירי חלק ביתים - נפסל, אבל פחות מיכן - אינו  
נפסל. הכי נסיב: **דאי** סלקא דעתך הן ולא איריין למאי חזיא - והלא ניכר הזיוף, לפי  
שצריך לכתוב אותיות דקות יותר משאר אותיות השטר, כדי לתת חלק בין שיטה  
לשיטה, ואם יכתוב כתיבה גסה - גם עתה ניכר הזיוף. שאין חלק ביתים כשאר שיטות

שבשטר. שני שטיין שאמרו - שביעור כתב ידי  
עדים, שהוא יותר מכדי שיעור ידי סופר. **מאי**  
**נעמא** כל דמויף לאו לגבי סופר אויל - אויל  
לא יאבה לו ולא ישמע אליו לאורעו נפשיה,  
אלא דעא בעינא בתוך ביתה, ואינו יודע  
לכון ידו בכתיבה דקה כמו הסופר. כגון לך לך  
זה על גב זה - לא אתא לאיפולגי אדחוקיה.  
אלא דעא יכחש ידי עדים משערין כתיבת שני  
השיטין חלק, ועדיין צריך אירי בין שיטה  
לשיטה מלכד עובי הכתיבה, כדי שאם יהיו שני  
לך" בשני השיטין זה בעליונה זה בתחתונה -  
צריך שלא יגע משך גובה הלמ"ד של לך" -  
החתחת להגיע דך" של לך" העליון, דהא  
זמנין דמנהרדי בהוי הדרי לך דשיטה עליונה  
ולמ"ד דשיטה התחתונה. אלמא קסבר שני  
שטיין וארבעה איריין - שני אירות בין שני  
השיטין, משום כי דעליונה ולמ"ד דתחתונה.  
ואויר למעלה משיטה עליונה שבטל גובה  
למ"ד של לך" העליון, ואויר למטה מן השנה  
שבטל לך" התחתון. וילך" זה על גב זה  
לא דוקא ששהא למ"ד כנגד למ"ד וכו' כנגד  
כ, אלא כדפירשיה, שזה למעלה בעליונה וזה  
למטה בתחתונה. ושלשה איריין - דבין שני  
השיטין די לנו באויר אחד, שיכול לאמן את ידו  
דהרחיק ראש הלמ"ד דתחתונה מכנגד רגל כ'  
העליונה. ברוך כן לוי - שני איריין איכא ה"בא,  
אחד למעלה שבטל למ"ד ד"לוי", וחד למטה  
שבטל כ' ד"ברוך". אמר רב לא שני - שני  
שיטין דפסול, אלא אם כן הרחיק בין העדים  
לשטר. אבל אם הוא בין העדים לקיום, הנקרא  
אשרתא על שם "ואישרנהו וקיימנהו" ה"כחוב  
בו, כגון שטר שכתב בו הנפק דהיינו אשרתא -  
אפילו הרחיק יותר משני שטיין כשר, כדמסיק ואזיל - במטשטשו בדיו, וסתם בית דין  
אטייטא לוא חתמי, אלא אעיקר של שטר. ומשני: **דמטייתא** ליה - כלומר, מלכבכו בדיו,  
ואין יכול לכתוב בו שום זיוף. אבל אם בא הנפק לפנינו ויש בו שני שטיין חלק בלא טיטא  
- פסול הוא, שלא נעשה כתיקון חכמים. **אטייטא חתימי** - ולא עיקר של שטר.  
כדאמרינן בגיטין (פו, א): חיישינן שזמא אשאילת שלום שכתב בשטר חתמו, ולא אעיקר  
של שטר - הכא נמי כן מעידין: בפנינו אטייט בדיו ונמחק, כדי שלא יחדשו בבעל השטר.  
**ומשני: בי דינא אטייטא** - אין דרכן לחתום. אבל עדים - הכל מצויין לחתום, ואפילו  
עמי הארץ, ואתי למיחתם אטייטא. וניחוש דלמא נזיז ליה - לשטר העליון לגמרי, ומזיק  
ליה לטייטא, וכתב הוא והלואותו ועדי מוויפיין על המחק. **דאמר רב שפר הבא** הוא  
ועדיין על המחק כשר - דמה לא אם חתמו עדים על קלה חלק או על הקלה שחור, והוא  
ואנו מכריז חתימת ידיהן, וגם העליון לא נמחק אלא פעם אחת כמו מקום שהעדים  
חתומין בו. וגבי אשרתא, אף על פי שאין אנו מכריזין ידי עדים שלמעלה שעל המחק -  
נסמך על אשרתא שאריות שמתקיימת עדותן, והלכך יכול למחוק הטייטא. ולזיף עדים.  
**הניחא**

**שיטת** אחת למאי חזיא - אי מוסיף וכתב בתה בין שני שטיין דקות - היא ניכר שהוא  
מוזיק. שהנך שני שטיין דקות משאר השטר. ועוד, דלא אויל לגבי ספרא לכתוב  
כתובה דקה, ואפילו אי בני געזי ליה. ויש מפרשים: שיטה אחת בלא אוירה למאי חזיא -  
אין יכול לכתוב בה כלום, ואנא אצטריך למימר הרחיק שיטה כשר? אבל לא בעי למיפרך:  
שני שטיין למאי חזיי. דטובא חזיי - לכתוב בו שיטה אחת, ונימא דלמדוך משטיה אחרונה.  
דהא דאמר לעיל אין למדוך - היינו למסקנא הבא דמסיק הן ואירן, דחוו לכתוב שני שטיין  
דאות, ואוירא חזיא לכתוב אחת, ולכך אין למדוך. אבל מקמי דמסיק הן ואירן - יש ללמוד  
אדרבה דלמדוך, מדפסול הרחיק שני שטיין בלא ואירן.

**בגון** לך לך זה על גב זה - אין צריך לפרש שרגל הכף על ראש הלמ"ד, אלא אפילו לא  
היה רגל הכף נגד ראש הלמ"ד, אלא אפילו הכי הוי ארבעה איריין. שאירי אחד צריך להיות  
בין שני שטיין בלא רגל כף וראש למ"ד, כדאמר: כגון לך למעלה וכוף למטה, וקסבר שני  
שטיין ושלשה איריין - אלמא צריך להיות אירי בין שיטה לשיטה. ועוד אויר אחר מפני  
רגל כף שבשיטה ראשונה, או מפני ראש למ"ד שבשיטה שניה - הוי שני איריין בין שיטה  
לשיטה. ולאו ראיא היא, דאם כן למח צריך אויר שני? באויר ראשון יכולין להיות ראש  
למ"ד ורגל כף, כיון שאין זה כנגד זה! אלא צריך לפרש שזה הן כנגד זה "לך" וזה "לך", דלא תחזיל לזיוף אם אין ביניהם ריוח, שאם יאמר "לך" זה כנגד זה ברוח, שיכול לעשות בריחה.  
שיטה אחת ושני איריין - והוי יותר משני שטיין בלא איריין, דאם כן שיטה למאי חזיא? כדפריך לעיל. **דמטייתא** ליה - פירש רבינו תם: בנקודות או שורות, שניכר בחלק מעטני שלא  
מחק מעיקרא. שאם היה מטשטשו בדיו ואין ניכר אם היה שם מחק אם לא, ואפילו הכי מכשר לשטר - אם כן טשטש כל השטר לגמרי, וגם העדים שלמטה, ויכתוב שטר בגליון של  
מעלה, ויחייף עדים. והאשרתא על מטה מקיימין. ואם אין גליון למעלה ויש שיטה אחת בין העדים לכתב - יכתוב השטר ועדים באותה שיטה, והעדים הראשונים טשטשו בדיו, והאשרתא  
מקיימת בעדים שויף. לחכי צריך לפרש טיטס אבוקודות או שורות. **שמ"ר** הבא הוא ועדי על המחק כשר - דהא דפסלינן גיטיין (בא, ב) שטר הבא על המחק היינו כשעדי על הניר.  
**רבי** יוחנן אומר כו - תימא: דמשמע דאתא לפלגו, ובמאי פלגו? דהא לא פסיל אלא בלא טיטס, דאי טיטס - אמאי פסול? וכי תימא: איכא בנייהו, דרבי יוחנן פסיל אפילו כשטיטא שני  
שטיין בין עדים לאשרתא, משום דימחק ויכתוב הוא שטר ועדים על המחק, והאשרתא מקיימו, דסבירא דמקיימין מן האשרתא שבו - הא ליכא למימר, דאם כן כל שטרות שיש  
בבן

1 הניחא לרב בהנא דמתני לה — להא הוא ועדיו על המחק משמיה דשמואל, איבא  
 2 למימר דלרב הוי פסול, ולא תקשה לרב. אלא לרב טבוימי בו — והך קשיא בכל  
 3 השטרות שיש בהו הנפק יכול להקשות, ואפילו היבא דליבא שני שטיין חלק בין עדים  
 4 לשטר אשרתא, שהרי יכול לזייף כל שטר העליון עם העדים, ולכתוב ולחתום על המחק  
 5 מזה שירצה. ומשנינן: קסבר רב כל כי האי גונא  
 6 כלומר, כל שטר שיש בו הנפק והוא ועדיו על  
 7 המחק — לא סמכין אשרתא, ולא תתקיים  
 8 אלא בהכרת ידי עדים הכתובים על המחק.  
 9 הלכך, הרחיק שני שטיין את האשרתא מן  
 10 העדים מלמעלה וטיטו — כשר, וסמכין  
 11 אשרתא, דהא לא תבייב הוא ועדיו על המחק  
 12 דנימא כי האי גונא אין מקיימן, וביב דין  
 13 אטיטא לת חתימי אלא אעיקר השטר. הלכך  
 14 כשר השטר והאשרתא. ורבי יוחנן אומר לא שנו  
 15 — הרחיק את העדים כשיעור שני שטיין פסול.  
 16 אלא בין העדים לשטר אבל בין העדים לאשרתא  
 17 אפילו שיטה אחת פסול — ואף על גב דמטייט.  
 18 ומפרש טעמא דרבי יוחנן, דקסבר: שטר שכתוב  
 19 כולו בשיטה אחת, וגם העדים חתומין באותה  
 20 שיטה — כשר. ויכול לחתוך את העליון, ויכתוב  
 21 שטר ועדים פסולים באותה שיטה, ואנו נסמוך  
 22 אשרתא לקיימן, ואם השטר כולו בשיטה אחת  
 23 והעדים בשיטה אחרת — פסול. ונראה בעיני  
 24 טעמו של דבר הוא ועדיו בשיטה אחת כשר —  
 25 דלא פלוג רבנן בין שטר גדול לשטר קטן שיהא  
 26 קטן פסול יותר מן הגדול, אבל אם כולו בשיטה  
 27 אחת, ועדיו בשיטה אחרת — פסול. היינו  
 28 טעמא, דאמרין לעיל: הרחיק שיטה אחת חלק  
 29 בין שטר לעדים כשר, וטעמא דמסמינן — אין למדין בשיטה אחרונה. ואם אתה אומר  
 30 כשר היבא דהשטר בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת — איבא למיחד דגיון ליה לעילאי,  
 31 וכתב בהדיא שיטה חלק מאי דבעי, וחתמי סהדי. הוא ועדיו — השטר העדים. ומשני:  
 32 קסבר רבי יוחנן — שטר תבא לפנינו בשיטה אחת, ועדים בשיטה אחרת תחתיה — פסול,  
 33 דכפרישית טעמא — משום דאין למדין משיטה אחרונה, דאמרין לעיל. ודלמא — היינו  
 34 חך פירבא, דגיון ליה לעילאי וכתב מאי דבעי וחתמי סהדי. והכי פריך: וניחוש ודלמא  
 35 חך חלק שיהיה בין שטר לעדים — זייף בה, וחתך את השטר מלמעלה. ודלמא כתב  
 36 בהדיא שיטה חלקה שהכשרו בין השטר לעדים כל מאי דבעי, וחתים נמי סהדי בהדיא  
 37 שיטה, ונמצא שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, וכשר. והעדים שלמטה של שיטה  
 38 היא, אומר: הוספתים על הראשונים, לפרסם את הדבר יותר. ומשני: כל כי האי גונא  
 39 כ' — כלומר, כשיציא לפנינו שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, ויש בה עוד תחת אותה  
 40 שיטה עדים אחרים — אין מקיימן אותו אלא מן העדים החתומים עמו בשיטה אחת.  
 ואם

1 בהן אשרתא — פסולין, שיכולין למחוק ויכתוב הוא ועדיו על המחק. אלא ודאי סבירא ליה  
 2 דאין מקיימן בבי האי גונא מאשרתא, אלא מן העדים. ויש לומר: דסבר רבי יוחנן אי מטייט  
 3 ליה פסול, משום דבי דינא אטיטא חתמי. אי נמי: איבא למימר דלא פליגי, אלא רב מיירי  
 4 בטיטא. ורבי יוחנן מיירי בלא טיטא. אי נמי, שיטה אחת בין עדים לאשרתא לרב כשר, דכל  
 5 כהאי גונא אין מקיימן אותו מאשרתא. אלא  
 6 מעדים שבו. עד כאן. הניחא לרב כהנא  
 7 משמיה דשמואל קאמר ליה — קשה: דלדידיה מי  
 8 ניחא? אם כן כל שטר מקיים ימחוקו ויש לומר:  
 9 דהא לא קשה כולי האי, דכיון שהיה כתוב  
 10 מתחלה — לא יוכל למחוק שלא יהיו ניכרים  
 11 האותיות. אבל מחק דטיטא אינו ניכר, ומחקה  
 12 ויכתוב כמו שירצה. ואף על גב דבסמוך פריך: ואם  
 13 תאמר חזרו ומחק אף פי שהיה מחוק — לפי  
 14 האמת פריך, דאין חילוק בין טיטא לכתב. שיטה  
 15 אחת נמי פסול — שיכתוב הוא ועדיו בשיטה אחת  
 16 והאשרתא מקיימן, ואם תאמר: כי היכי דפסלין  
 17 שטר הבא הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת,  
 18 משום שדרך עדים להרחיק חתימתן מן הכתב  
 19 שיטה אחת — הכי נמי הוה לן למפסל שטר הבא  
 20 הוא ועדיו בשיטה אחת, משום שבית דין מרחיקין  
 21 השיטה אחת מן העדים, ויכול לזייף באותה שיטה!  
 22 ויש לומר: דסדדי לא דייקי לסמוך חתימתם, אבל  
 23 בית דין יייקי וחתמי סמוך לעדים. וכשהרחיקו  
 24 שיטה אחת — פסול, שיכול לכתוב בחשטר הוא  
 25 ועדיו בשיטה אחת, והאשרתא מקיימן. השתא  
 26 דאתינן להכי, דפסלינן אותן שטרות שיכול  
 27 לזייפנינו — אם כן צריך ליהדר באותן שטרות  
 28 וכתובות שיש להן גליון, שלא יחתמו העדים זה  
 29 אצל זה. שיכול לבא לדי זיקין, ולכתוב בגליון שבאורך העדים מה שירצה, והוי שטר הבא  
 30 הוא ועדיו בשיטה אחת וכשר, ויחתוך כל השטר. אלא יחתמו זה תחת זה, והשתא ליבא  
 31 למיחד. דאי משום שיכתוב בגליון שטר לפני העד "אני פלוגי החתום הייב לפלוגי מנה", והוי  
 32 שטר הבא הוא ותלזה בכתב ידו בשיטה אחת — משום הא לא פסלינן לשטרא, דאיהו העד  
 33 הוא דאפסיד אנפשיה כשהוא חתם במקום שיכול לזייף ולכתוב על עצמו מה שירצה. ואין  
 34 לפסול השטר אלא כשיש חלק לפניהם והן חותמין אז אצל זה, שעתה יכול לעשות שטר  
 35 שיש שני עדים לחציא מאחריים. אבל משום עצמו — לא, דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה. וכן  
 36 נמי אם אין גליון בשטר — לא יחתמו בסוף שיטה זה אצל זה כיון שיש חלק לפניהם, משום  
 37 ההוא טעמא שפירשתי, אלא זה תחת זה. אי נמי, מצינו למימר דאפילו יש גליון מרובה  
 38 בראש השטר, והעדים חתומין זה אצל זה בראש שיטה של שטר — כשר, אף על פי דמצי  
 39 תבייב מאי דבעי בראש גליון. דלא פסלינן שטר אלא כשיכול לזייף בחלק שהוא צורך השטר,  
 40 שאינו יכול לחתוב, ואם היה חתוך היה השטר פסול, כגון שני שטיין לפני העדים, או לפני  
 41 האשרתא בינו לעדים, וכגון חלק שהוא אחר השטר במקושר בסופו, שגם הוא צריך לשטר  
 42 משום אשרתא. ולכך פריך לעיל: וניחוש דלמא זייף מאי דבעי בו. אבל בחלק שאין צורך השטר, שאם היה נחתך לא היה השטר פסול, אף על גב שיכול לזייף בו מה שירצה — אין השטר  
 43 פסול בכך, כגון חלק שבגליון, וגם רוב פעמים ששטיינן חותמין בכתובות זה תחת זה ונמחין חלק שני שטיין לפנינו. אלא ודאי אין בכך כלום, כיון שאין צורך השטר. (וגם קושיות שהקשו  
 44 במשנה ש' מן מתירין בתירוך זה. עד כאן הגהתי). מיהו, אם חתמו בשטר בסוף שיטה זה אצל זה, והניחו חצי שיטה חלק לפנינו — פסול, לפי שיכולין לזייף באותו חלק. והוא צורך השטר,  
 45 שאם היה נחתך — יהיה השטר פסול, דאמרין: חלק היה בשטר כתוב שהיו אלו העדים חתומין עליו, והוא חתבו, ועשה זה השטר לפני העדים שיכולים להניח חלק לפנינו, כיון שאינו צורך  
 46 השטר אלא ש' חלקו, ואם תאמר: לא אינו צורך השטר, ארתה חצי שיטה שלפני העדים, שאפילו תחתוב — אין לנו לחוש ששם היה השטר, שאם כן היה הלזה שומע שעשה  
 47 שטר והניח חלק לפני העדים, שהמלה היה יכול לכתוב שטר אחר כך ולחתוך זה! ויש לומר: שמא יש לנו לחוש שבאותו חתך היה שטר אחר, והניח הלזה חלק הרבה לפני העדים, לפי  
 48 שחשב שאם יכתוב בו המלה שטר אחר ויחתוך זה — יודע זיפו ויהיה ניכר בחתוך שיש בסופו, מכל מקום צורך השטר הוא, ויש להם לעדים לחתוך זה תחת זה אם חותמין בסוף שיטה  
 49 ונמחין חלק לפנינו. ומכל מקום, יש לומר שאין צורך השטר, שאפילו תהיה אותה חצי שיטה חלק תחתוב — היא השטר כשר, ולא ניהוש שמא היה שם השטר שאלו העדים חתומין עליו,  
 50 המלה כתב זה השטר — לזה אין לחוש, לפי שהלזה לא היה שומע כל כך שהניח חלק למעלה מן העדים שיכול המלה לחתוך השטר הזה, וגם כל החלק שלמעלה בשוה לשטר זה, ולא  
 51 ישאר חלק כי אם כנגד העדים, ויכתוב שם מאי דבעי ולא יהא ניכר זיפו. ולכך אינו נצורך השטר, ויכולים לחתום זה אצל זה, אף על פי שמניחין חצי השיטה לפנינו שיכול לזייף בהן —  
 52 בשביל כל אלו לפסול השטר, כיון שאינו צורך השטר, שאם היה חתוך — לא נפסל השטר בכך, שאין לחוש כלום. כדפרישית. ורבינו תם פסק כמו שפירשתי תלזה, שהעדים צריכין לחתום  
 53 או ארישא דמגילתא אפילו זה אצל זה, או באמצע שיטה, וכמו כן שיחתמו זה תחת זה. ויש ליתן טעם בשושבנינים שאין שייך באלו כלל, דהתם לא נפסול השטר בשביל השושבנינים שחתומים  
 54 רחוק שני שטיין, שאינם מן העדים, ואינם שייכין לשטר כלל. גופא אמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר — ואם תאמר: וניחוש שמא מעיקרא היה הוא על הנייז ועדיו על המחק  
 55 דפסול, ומחק כל השטר וכתב מאי דבעי, והוי על המחק! ויש לומר: להא ליבא למיחד. שאם מעיקרא היה הוא על הנייז ועדיו על המחק — הוה כתוב בין סהדיא לסהדיא: "אנאנא  
 סהדי

36 אחת בין העדים לכתב, נמי נחשוש, דלמא גיזי ליה לעילאי - שמא  
 37 יחתוך את כל החלק העליון, שבו כתוב נוסח השטר, וישאיר רק  
 38 את חתימות העדים עם השורה הריקה שמעליהם, וכתב מאי  
 39 דבעי - ויכתוב באותה שורה ריקה מה שירצה, ונתמי סהדי -  
 40 והרי העדים חתומים על השטר שזיף.  
 41 עונה הגמרא: קא סבר רבי יוחנן, ששטר הנכא הוא בשמיה אהת  
 42 ועדיו בשמיה אחרת, פסול, כיון שכל השטר כתוב בשיטה  
 43 אחרונה, והתבאר לעיל (קסג.) שאין למדים משיטה אחרונה,  
 44 וממילא אם זיזיף כן, יהיה זה שטר פסול, ורק באופן שהשטר עם  
 45 העדים כתובים באותה שיטה, השטר כשר.  
 46 מקשה הגמרא: מדוע מכשירים שטר הנכתב יחד עם עדיו בשיטה  
 47 אחת, והרי עדים החתומים על השטר עשויים להשאיר שורה  
 48 ריקה לפני חתימתם, כמבואר לעיל (קסג.) שמחמת כן אין למדים  
 49 משיטה אחרונה, ואם כן ליהוש דלמא יחתוך את כל החלק העליון  
 50 של השטר מלבד העדים והשורה האחרונה הריקה, וכתב בזיוף,  
 51 הוא - את השטר עצמו ואת עדיו שזיזיף, בשמיה אהת - באותה  
 52 שורה ריקה. ואף שיהיו עתה ארבעה עדים על השטר, השנים  
 53 שזיזיף והשנים שחתמו באמת על השטר האמיתי, אמר - יאמר  
 54 הזיזיף, אנא, לרבות בעדים הוא דעבדי - מה שהרביתי את מנין  
 55 העדים, עשיתי כן כדי לפרסם את הדבר, ויקיימו את השטר  
 56 המזויף מחתימות העדים האמיתיות. וכיון שיש לחשוש לכך,  
 57 מדוע מכשירים שטר שנכתב הוא ועדיו בשיטה אחת.  
 58 מתרצת הגמרא: קסבר רבי יוחנן, דכל בי האי גוונא, שהוא ועדיו  
 59 נכתבו בשטה אחת ומלבד זה יש חתימות נוספות בשטה  
 60 שאחריה, אין מקיימין אותו מן העדים שלמיה, שהרי יתכן שזיזיף  
 61 באופן הנזכר, ועדים אלו חתמו על שטר אחר שכבר נחתך, אללא  
 62 מקיימים אותו מן העדים שלמיה, באותה שיטה של השטר  
 63 עצמו, וממילא אם נכתבו בזיוף לא יוכל לקיימם. אבל אם נשאר  
 64 רווח שיטה בין העדים לקיום סובר רבי יוחנן שהקיום פסול,  
 65 מחשש שזיזיף שם שטר ועדיו בשטה אחת, ולא יהיה הזיוף ניכר  
 66 כיון שלא יהיו עליו ארבעה עדים אלא שנים בלבד, ויסמכו על  
 67 הקיום.  
 68 הגמרא מביאה את עיקר דברי רב לגבי שטר שנכתב כולו על  
 69 המחק: גופא, אמר רב, שטר הנכא הוא ועדיו על גבי המחק, כשר.

1 הגמרא מבררת את הקושיא: הניקא לרב כהנא, דמתני לה משמיה  
 2 דשמואל - שהוא שונה דין זה ששטר הבא הוא ועדיו על המחק  
 3 כשר' בשם שמואל, שפיר - מובן הדבר, שיתכן שרב חולק וסובר  
 4 ששטר זה פסול, ולכן הוא מכשיר שטר שיש בו רווח גדול מטויט  
 5 בין העדים לקיום, כיון שאם ימחק את הטיטא ויכתבו שם שטר  
 6 חדש עם חתימות מזויפות, יהיה השטר פסול. אללא לרב מביימי,  
 7 דמתני לה משמיה דרב, מאי איפא למימר, והרי כיון שרב סובר  
 8 ששטר הבא הוא ועדים על המחק כשר, כיצד הוא מכשיר שטר  
 9 שיש בו רווח מטויט בין העדים לקיום, ואינו חושש שיכתוב שם  
 10 מה שירצה ויזיף חתימות, ויסברו שהקיום נכתב על חתימות אלו.  
 11 מתרצת הגמרא: קסבר רב, אף שכל שטר שבא לפנינו ויש בו  
 12 קיום, אפשר לקיימו או מחתימות העדים או מחתימות הדיינים,  
 13 מכל מקום כל בי האי גוונא, שהשטר והעדים כתובים על המחק,  
 14 ויש בו קיום, ובא השטר לפנינו לגבות בו, אין מקיימין אותו מן  
 15 האשרתא שבזו - מחתימות דייני הקיום, אללא מן חתימות העדים  
 16 שבזו, וממילא אם הם חתימות מזויפות לא ימצא להם קיום, ולכן  
 17 אין חוששים שימחק את הטיטא ויכתוב שם שטר וחתימות  
 18 מזויפות, שהרי לא יוכל לקיים שטר זה, אך כל זמן שלא מחק את  
 19 החתימות והם כתובים על הגייר עצמו, ויש טיטא בין העדים  
 20 לקיום, אפשר לקיים את השטר בין מחתימות העדים ובין  
 21 מחתימות הדיינים.  
 22 הגמרא מביאה דעה החולקת על שיטת רב שאמר (לעיל ע"א)  
 23 שאפילו אם יש רווח גדול בין העדים לקיום, אם טייט אותם,  
 24 השטר כשר: ודבי יוחנן אמר, לא שנו בברייתא שרק רווח של שני  
 25 שיטין פסול, אללא כששייר רווח זה בין העדים לכתב, אבל אם  
 26 השאיר רווח זה בין העדים לבין האשרתא, אפילו אם השאיר רק  
 27 שיטה אחת, ואפילו אם טייט את אותה שורה בדיו, הקיום פסול.  
 28 שואלת הגמרא: לדעת רבי יוחנן, מאי שניא האופן שנשאר רווח  
 29 בין העדים לאשרתא, שפסול אפילו ברווח שיטה אחת, כיון שאנו  
 30 חוששים דלמא גיזי לעילאי - שמא יחתוך את כל השטר העליון,  
 31 וישאיר את הקיום עם השורה הריקה שמעליו, וכתב הוא -  
 32 המזויף, את נוסח השטר המזויף וכן את חתימות עדיו שהוא מזויף,  
 33 בשמיה אהת שנשארה מעל הקיום, וקסבר רבי יוחנן, ששטר הנכא  
 34 הוא ועדיו בשמיה אהת, כשר, כיון שלא חילקו חכמים בין שטר  
 35 קטן לשטר גדול, ולא פסולוהו. אי קבי, כשהשאיר רווח שורה

עניין השלום היה בימי שלמה דווקא, שלכן נקרא בשם שלמה  
 כי שלום היה בימיו  
 ממאמר שבת פרשת ויצא, ה'תשמ"ו

כל הגוים נתבטלו לגבי שלמה (מצד עוצם גדולתו), וכשהמנגד  
 מתבטל (שאז אין נתינת מקום שילחום), אז הוא אמיתית עניין  
 השלום  
 ממאמר שבת פרשת ויצא, ה'תשמ"ו

54 חתמנו אל הנייר, והשטר עצמו נכתב על גבי מחיקה, ממשכבה  
55 הגמרא: [הַשְׁטָא נָמִין] מַאי אַמְרַת - ומה תקשה ותאמר עתה,  
56 שעדיין יש לחשוש למזחק והוזר ומוזק - שימחק את השטר  
57 ויכתוב בו מה שירצה, ויאמר שלמחיקה זו התכוונו העדים,  
58 שכתבו שהשטר 'על המחק', הָא אַמְרַת שְׂאִינוּ דִּזְמָה נִמְחַק פְּעָם  
59 אַחַת, לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְעָמִים, וכיון שיהיה ניכר שנמחק פעמיים,  
60 יפסלוהו, ונמצא שבאופן זה אין חשש זיוף ואם כן מדוע אמרה  
61 הברייתא ששטר זה פסול.  
62 מתרצת הגמרא: הבדל זה שיש בין מחיקה אחת לשתי מחיקות,  
63 הַנִּי מִילֵי הִיבָא דְחֵתִימֵי סְהֵרֵי אַמְחֵקָא - שׂייר רק באופן שחתמו  
64 העדים על המחיקה האחת, והשטר כתוב על שתי מחיקות,  
65 שניכר החילוק שבין מקום חתימות העדים לבין מקום כתיבת  
66 השטר, אבל הִיבָא דְלֹא חֵתִימֵי סְהֵרֵי אַמְחֵקָא, אֵלֶּא אַנְיָרָא -  
67 במקום שלא חתמו העדים על המחיקה אלא על הנייר, לֹא יְדִיעַ  
68 - לא ניכר אם השטר עצמו נכתב על גבי מחיקה אחת או על גבי  
69 שתי מחיקות, וממילא אף אם יכתבו העדים שהשטר כתוב על  
70 המחק, לא יהיה ניכר אם יחזור וימחק ויכתוב שטר חדש בזיוף.  
71 מקשה הגמרא: והרי עדיין אפשר לברר אם זו מחיקה אחת או  
72 מחיקה שניה, וְלִיתִי מְגִלֵּתָא אַחֲרֵיתִי - יביאו קלף אחר, וְלַמְחֹק -  
73 וימחקוהו פעם אחת ויכתבו על גביו, וְלִידְמֵי - וידמו אותו לשטר  
74 זה, ואם שתי השטרות יהיו דומים זה לזה הרי זו ראייה שהשטר  
75 נמחק רק פעם אחת, והוא כשר, ואם יהיה ניכר הבדל ביניהם נדע  
76 שמחקוהו פעמיים, והוא פסול. מתרצת הגמרא: לֹא דְמֵי מְחֵקָא  
77 דְהָא מְגִלֵּתָא לְמְחֵקָא דְהָא מְגִלֵּתָא - אין מחיקת מגילה זו דומה  
78 למחיקת מגילה אחרת, שבקלף דק ניכרת המחיקה יותר מבקלף  
79 עבה, ואי אפשר להשוותן.  
80 ממשיכה הגמרא ומקשה: עדיין יש תקנה לבדוק את המחיקה  
81 באותו שטר עצמו, וְלְקַבֵּלָהּ לְחֵתִימֹת יָדָא דְסְהֵרֵי כְּבִי דִינָא - נקבל  
82 תחילה את חתימות העדים בבית דין, שיראו שהן אמיתיות,  
83 וְלַמְחֹק - ואחר כך ימחקו את החתימות ויכתבו עליהם דברים  
84 אחרים, וְלִידְמֵי - וידמו את כתב השטר שלמעלה לכתב שנכתב  
85 עתה על גבי מחיקת החתימות, ואם יהיו הכתבים דומים זה לזה,  
86 נדע שכתב השטר נכתב על גבי מחיקה אחת, כמו שהכתב שעל  
87 גבי החתימות נכתב עתה על גבי מחיקה אחת, והשטר כשר, ואם  
88 אין הכתבים דומים נדע שנוסח השטר נכתב על גבי שתי מחיקות,  
89 והוא פסול. מתרצת הגמרא: אֵמֵר רַב הוּשְׁעִינָא, אִינוּ דִּזְמָה שֵׁטְר  
90 שְׁנַמְחֵק בְּן יוֹמוֹ - באותו יום, לְשֵׁטְר שְׁנַמְחֵק בְּן שְׁנַי יָמִים - לפני  
91 יומיים, ואף אם לא יהיו הכתבים דומים לא נוכל להוכיח שהשטר  
92 נמחק פעמיים.  
93 מקשה הגמרא: וְלִישְׁתִּיָּהּ - נשחה את השטר יום אחד לאחר  
94 שנמחקו חתימות העדים ונכתב על המחיקה, ואז כבר יהיו שתי  
95 המחיקות ישנות, ונוכל להשוותן. מתרצת הגמרא: אֵמֵר רַבִּי  
96 דְרָמְתָּ, חַיְשִׁין לְבֵית דִּין מוּזְעִין - אנו חוששים שמא יהיו בית דין  
97 שיטעו בדבר זה ולא ידעו להשוות את המחיקות, או שלא ידעו  
98 לדקדק ולהשוות את השטר, ויבואו להכשיר שטר פסול, ולכן  
99 אמרו חכמים הלכה קבועה ששטר שנכתב על המחק ועדיין על  
100 הנייר, פסול.  
101 שנינו במשנה: פשוט שכתבו עדי מַאחורֵיו, מקושר שכתבו עדין  
102 מתוכו, שניהם פסולין, רַבִּי חֲנִינָא בְּן גַּמְלִיאֵל אֵמֵר מְקוּשֵׁר וְכִי  
103 שכתבו עדי מתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט.  
104 הגמרא מבארת את דעת תנא קמא הפוסל שטר מקושר שחתמו  
105 עדי מתוכו: הַשִּׁיב רַבִּי תְּשׁוּבָה לְדָרְבִּירֵי רַבִּי חֲנִינָא בְּן גַּמְלִיאֵל,  
106 המכשיר שטר מקושר שחתמו עדי מתוכו,

1 **וְאֵם תֵּאמַר** ותקשה שיש לפסול שטר זה, שהרי בעל השטר מוֹחֵק,  
2 וְחוּזר וּמוֹחֵק, כלומר, הרי מחק בתחילה פעם אחת את כל השטר  
3 וכתב עליו את נוסח השטר והחתים עדים, ויש לחשוש שיחזור  
4 וימחק פעם שניה את נוסח השטר וישאיר את חתימות העדים,  
5 ויכתוב שטר חדש, ולא יהיה זיופו ניכר שהרי גם העדים חתומים  
6 על המחיקה, ויאמר שזהו שטר שנכתב הוא ועדיין על המחק,  
7 ויכשירו את השטר המזויף. יש לדחות, דְאינו דִּזְמָה שֵׁטְר שְׁנַמְחֵק  
8 פְּעָם אַחַת, לְשֵׁטְר שְׁנַמְחֵק שְׁתֵּי פְעָמִים, כיון שבכל מחיקה גוררים  
9 ומקלפים מעט מהקלף, ואם יחזור וימחקנו יהיה ניכר שהשטר  
10 עצמו נכתב על גבי שתי מחיקות ואילו העדים חתמו על גבי  
11 מחיקה אחת, ויפסלוהו.  
12 מקשה הגמרא: וְלִחְוּשֵׁי, דְלֵמָּא שְׂרֵי דִיּוּתָא אִמְקוּם עֲרִים מְעִירָא -  
13 שמא מתחילה, לפני שהחתים את העדים, השליך דיו במקום  
14 הראוי לחתימותיהם, וּמְחִיק לִיהָ - ומחק את אותו דיו, ונמצא  
15 שכל השטר אינו מחוק כלל ומקום החתימות מחוק פעם אחת,  
16 וחוזר וכתב על כל השטר וגם על מקום החתימות ושוב מחק את  
17 כולו, ונמצא עתה שהשטר עצמו מחוק פעם אחת, ומקום  
18 החתימות מחוק פעמיים, ויכתוב שטר חדש במקום שנמחק פעם  
19 אחת, ויחתים עדים במקום שנמחק פעמיים, ויסברו העדים שאין  
20 חשש בשטר זה שהרי השטר והחתימות על המחק, וכשיבוא  
21 השטר לבית דין לא ירגישו בזיופו כיון דְכִי הֵרַךְ מְחִיק לִיהָ לְהָא  
22 - שכשיחזור וימחק את כל השטר ויכתוב שם מה שירצה, הָוּה  
23 לִיהָ אִדְרֵי וְאִדְרֵי - יהיו זה וזה, כלומר מקום השטר ומקום  
24 החתימות נִמְחַק שְׁתֵּי פְעָמִים, ויכשירו את השטר.  
25 מתרצת הגמרא: אֵמֵר אַבְרָי, קַסְפֵּר רַב, אִין הֶעֱרִים חוֹתְמֵין - רשאים  
26 לחתום על המֶחֵק, אֵלֶּא אִם בְּן נִמְחֵק בְּפִנְיָהֶם, וראו כיצד היה  
27 נראה קודם המחיקה וכיצד הוא נראה אחר המחיקה, וממילא אם  
28 ימחק תחילה את מקום חתימתם ולא את שאר השטר, ויחזור  
29 וימחק בפניהם את כל השטר, יהיה ניכר בעיניהם השינוי בין  
30 מקום חתימתם שנמחק פעמיים לבין שאר השטר שנמחק פעם  
31 אחת, ולא יחתמו עליו.  
32 הגמרא מקשה על דברי רב המכשיר שטר שנכתב כולו על המחק:  
33 מִיתִיבִי, שנינו בברייתא, אִם הוּא - השטר עצמו נכתב על הַנִּיר  
34 שאינו מחוק, וְעָדִיו עַל הַמְּחֵק, בְּשַׁרְי, והרי לדברי רב ניוּחַשׁ - יש  
35 לחשוש דְלֵמָּא מְחִיק לִיהָ לְשֵׁטְר האמיתי, וְכְתִיב מַאי דְבָעִי - ויכתוב  
36 מה שירצה, בשקר, וְהוּי לִיהָ 'הוּא וְעָדִיו עַל הַמְּחֵק', ונטעה ונכשירו.  
37 מתרצת הגמרא: אין כוונת הברייתא שיכולים העדים לחתום על  
38 המחק בסתם, אלא דְכְּתִיב הֵכִי, 'אֲנַתָּא סְהֵרֵי הַתְּמָנָא עַל מְחֵקָא,  
39 וְשִׁמְרָא קַבֵּב עַל נִירָא' - 'אנו העדים חתמנו על המחק, והשטר  
40 עצמו נכתב על הנייר', וכיון שכתבו בפירוש שהשטר כתוב על  
41 הנייר, אם ימחק ויכתוב על המחק שטר חדש, יהיה זיופו ניכר.  
42 שואלת הגמרא: דְכְּתִיב הֵיכָא - היכן כותבים העדים לשון זו, אִי  
43 מְלִתָּתָא לחתימותיהם, נִירָא לִיהָ - יחתוך זאת הווייפן, ולא נדע  
44 שהיה כתוב כן. וְאִי עִילָאִי - אם יכתבו זאת מעל לחתימותיהם,  
45 מְחִיק לִיהָ - ימחק זאת, כמו שהוא מוחק את כל השטר, וכותב  
46 שם מה שהוא רוצה. משיבה הגמרא: דְכְּתִיב בֵּין סְהֵרָא לְסְהֵרָא -  
47 כותבים כן בין חתימת העד הראשון לחתימת השני, ואינו יכול  
48 לחתוך או למחוק זאת.  
49 מקשה הגמרא: אִי הָכִי, אִימָא סִיפָא, שם שנינו שאם הוא - השטר  
50 עצמו נכתב על המֶחֵק, וְעָדִיו עַל הַנִּיר, פְּסוּל, כיון שאפשר  
51 למחוק שוב את השטר ולכתוב שם דברים אחרים, וּמִאֵמָּא פְּסוּל,  
52 והרי הָכָא נָמִי שייכת תקנה זו, וְנִכְתְּבוּ הָכִי בֵּין חֵתִימוֹתֵיהֶם,  
53 'אַתְּנָא סְהֵרֵי חַתְּמָנָא עַל נִירָא, וְשִׁמְרָא עַל מְחֵקָא' - 'אנו העדים



1 ואם תאמר — והלא חוזר הוא ומוחק את השטר, חייף, וחתימי שהדין ומשני: אין דומה  
2 חתימת העדים, שחתום על המחק שנמחק פעם אחת, לכתובת השטר הכתוב על נמחק  
3 שתי פעמים, והיא ניכר הזיוף, וניחוש דלמא שרי — בעל השטר דיותא בקלק במקום  
4 חתימת העדים קודם שחתמו, ומחקו, וחוזר וכתב על כל הקלק, ומחקו כולו, וחתימו  
5 העדים בקלק שנמחק שתי פעמים, והשטר  
6 נכתב על המחק פעם אחת. וכי הדר מחק ליה  
7 כדי לכתוב עליו זיוף — הוה ליה נמחק שתי  
8 פעמים כמו שנמחק מקום חתימת העדים שתי  
9 פעמים. אלא אם כן נמחק בפניהם — ואם יראו  
10 מקום חתימתן משונה במחקה מן העליון —  
11 לא יחתמו. עדין על המחק כשר — אם מכירין  
12 לחתימתן, או שזוהיה כתב דים במקום אחר.  
13 והוא על המחק כו' פסול — שמא מחק את  
14 השטר וחיפו, השתא נמי — חוזר עוד ומחק  
15 ומחוק, ומקשיב; והא אמרת אינו דומה כו'.  
16 ומשני: הני מילי היכא דחתמי שהדין על המחק,  
17 כיון שיש שני מיני מחקים בשטר אחד זה אצל  
18 זה — יכול להכיר מי נמחק יותר מחבירו.  
19 למחקה דהא מגילתא — זה עוב וזה דק, ומחק  
20 של קלף עב אינו ניכר כל כך. ונקבל חתימת  
21 ידיוהו כבי דינא — שלא יפסיד בעל השטר  
22 עדות של עדי, ואחר כך נמחקו וכתבו בהדיא  
23 מגילתא גופא, ונדמיה. אית ספרים דרטיסן  
24 בהו: ונשיחיה. אמר רבי ירמיה חוששין לבית  
25 דין טועין, ולא ידעו לדקדק כל כך או להשהותו  
26 להכשיר שטר פסול, הלבך פסקוה למלתיה  
27 ופסלו כל שטר שעל המחק ועדין על הנדר.  
28 ואית דלא גרסי "ונשיחיה", וגרסי: רבי ירמיה  
29 אומר חוששין לבית דין טועין, ואין גונתין לב  
30 לדמות ולמחקו. ובמקום תירוץ רב הושעיא  
31 תירץ רב ירמיה כו'. השיב רבי לדברי רבי חנינא  
32 כן נמיילא — שאמרו מקושר יכול לעשותו  
33 פשוט.  
34 והלא  
35 וזמו לנמחק בן שני ימים. - ולשיחיהו! אמר רבי ירמיה: חיישנין לבית דין טועין.  
36 ורבי חנינא בן גמליאל אומר: מקושר" וכו'. השיב רבי לדברי רבי חנינא בן גמליאל:  
37 והלא

1 שהדי חתימי על המחק, ושטרא אניירא", כדמפרש בסמוך. ואין לחוש שמשו לו שטר פסול  
2 (עד כאן). ואם תאמר: שמא מחק "אנחנא שהדי" וכל השטר שלמעלה בר מן העדים, וכתב  
3 מאי דבעי; ויש לומר: דלא מכשרינן הוא ועדין על המחק אלא כשאין ריוח בין עד לעד כדי  
4 לכתוב "אנחנא שהדי". ורבינו יצחק בן מאיר פירש: דאין לחוש שמא ימחק "אנחנא שהדי",  
5 כיון דמעיקרא הוה כתב על המחק, ואם ימחקו  
6 הוה ליה נמחק שתי פעמים, והשטר שכתוב על  
7 הנדר שמחקו הוה ליה נמחק פעם אחת, ויהיה  
8 ניכר הזיוף, דאינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק  
9 שתי פעמים. ונראה לי דהיינו כשכתוב על המחק,  
10 או ניכר איהו נמחק פעם אחת ואיהו נמחק שתי  
11 פעמים. אבל הנדר מחוק גרידא, שאין כתוב עליו  
12 כלום — אורח אינו ניכר. וכן מובח בסמוך, דפרכי:  
13 וניחוש דלמא שרי ליה דיותא אמקום עדים,  
14 ומחק ליה הדר מחק ליה, והוה ליה אידי ואידי  
15 נמחק שתי פעמים כשימחקו אחריו בן השטר.  
16 ומאי פריך? הלא בשעה שירצו לחתום יראו מחוק  
17 פעם אחת ומקום שהמלוה מחתימם מחוק שתי  
18 פעמים! אלא דאינו ניכר עד שהיא כתוב ויהא  
19 יבש. מיהו, הא לאו ראייה היא, דמצי למימר  
20 דלעדים אינו ניכר, דלא דייק, אבל שטר הבא  
21 לפני בית דין — ניכר, ובית דין דייק, ולכך אי  
22 מחק "אנחנא שהדי" — ידאווה בית דין שנמחק  
23 שתי פעמים, ודתימת העדים לא נמחק כי אם  
24 פעם אחת כדניא, מיהו, קשה לרבי: לדברי רבינו  
25 יצחק בן מאיר, תינח היכא דכתב "אנחנא שהדי"  
26 על המחק כמו העדים, אלא היכא דכתב "אנחנא  
27 שהדי" על הנדר — ימחקנו, וגם השטר שהוא על  
28 הנדר, ויהא שטר הבא הוא ועדין על המחק,  
29 ואמאי כשר: וכי תימא: הוה על הנדר ועדין על  
30 המחק לא הוה כשר אלא כשמחק בין עד לעד,  
31 במקום שכתבו "אנחנא שהדי", אבל אי כתבו  
32 "אנחנא שהדי" על הנדר — לא, אדרבה, זה ראוי  
33 להכשיר יותר, דודאי לא עשה שום זיוף. אבל  
34 כשנמחק השטר ונמחק הריחו בין שהדי לשהדי,  
35 שיש לחוש שמא היה כתוב בו "אנחנא שהדי"  
36 ומחק חייף — או ראוי לפסול יותר. וגם לא  
37 אשכחן חילוק בן כתוב "אנחנא שהדי" על הנדר,  
38 בין כתוב על המחק ויש לומר: דלא חיישנין שמא

39 מחק "אנחנא שהדי", שאם כן יש ריוח ביניהם בין שהדי לשהדי, ומסתמא אין כותבין בוה הדיבור כנגד חתימה בפחות משני שיתין. וכמו ששני שיתין בין העדים לכתב פוסלין את השטר  
40 — כן שני שיתין בין עד לעד פוסל, דלמא יכתוב שתי שיתות לפני העד. וכן משמע לקמן ששני עדים בשני שטרות מצטרפין להוציא ממוק. ואין לומר שיתחום בשבילה. דלענין אפוקי ממונא  
41 חשוד, דלא מהימן אלא בשבועה. והיכן יש לחוש שמא מחק "אנחנא שהדי" — היכא שהעדים חתומים זה אצל זה בחד שטיה, זה בראש השיטה זה בסוף השיטה, ו"אנחנא שהדי" בנייר  
42 ביניהם — בוה אין גילות ד"אנחנא שהדי" על הנדר ועדים על המחק, דלמה יעשו שטות זה לכתוב "אנחנא שהדי" על הנדר, והם החתומים על המחק? יחתמו על הנדר, ויהי. ואם תאמר:  
43 ולמה לא תקנו שטרא על הנדר ועדין על המחק כשר בלא "אנחנא שהדי", וכשעדין השטר על המחק — לא יחא כשר אם לא כתבו בו "אנחנא שהדי כתיבי אמחקה ושטרא כתיבא  
44 אמחקה", והשתא ליכא למיחש שמתחילה היה השטר על הנדר ומחקו חייפו. שיותר היה להם לעשות תקנה כשהשטר עשוי ועל המחק, דאיכא למיחש ביה שנעשה זיוף, מבאותו שעדיין  
45 לא נעשה בו זיוף והוה לומר: והא ועדין על המחק שכח טפי, שיש לסופר כמה טופסי שטרות שלא כוון בהן דמעשה ומחקה, אבל הוא על הנדר ועדין על המחק — לא שכח כולו האי.  
46 ולכך תקנו "אנחנא שהדי". והשתא מותרצא שרי מה שהקשו רבינו יצחק על פירוש רבינו יצחק בן מאיר, שיותר יש לנו להכשיר "אנחנא שהדי" כשכתוב על הנדר שלא נעשה בו שום  
47 זיוף, יותר משכתוב על המחק, דאיכא למיחש שנעשה בו זיוף. עתה יש ליתן טעם זה שפיר, ד"אנחנא שהדי" על הנדר לא שכח, אלא אדרבה יחתמו על הנדר ויהיה הכל על הנדר. וקשה  
48 לפירוש רבינו שמואל בן מאיר, שפירש בשטר הבא הוא ועדין על המחק, שאם יש ריוח מחוק בין עד לעד פסול, דאיכא למיחש שהיה כתוב בו "אנחנא שהדי" והשטר היה כתוב על הנדר,  
49 ומחקו. אם כן, הא דקאמר: דכתבי "אנחנא" בין עד לעד — היינו כשיש נייר בין עד לעד, שאם כבר מחוק בין עד לעד למה יכתבו "אנחנא שהדי"? ירחיקו העדים זה מזה שיעור "אנחנא  
50 שהדי" ודי בכך, שאם ימחקו ויהיה הכל על המחק — יחא פסול, כדפרישית, כיון שיש ריוח בין עד לעד. וזה אינו נראה לומר שאינו מצריך "אנחנא שהדי" אלא כשיש נייר בין עד לעד,  
51 דהוה ליה לגמרא לפרש, ועוד, אם כן בשופטני עסקינן שחזרו הנדר וכתבו על המחק? ומיהו, איכא למימר שאין להקשות כשיש מחק בין עד לעד למה יכתבו "אנחנא שהדי", ינחו חלק  
52 ודין. וזה אינו, שאם לא נצרכו לכתוב — לא ינחו בין זה לזה, ולא יחושו, כי יאמרו: למה אנחנו וארחוק חתימתי מחבירי, כיון שאינו כתוב חתימתי.

53 וניחוש דלמא שרי דיותא אמקום עדים — פירשה לעיל. אי לעילא מחק — לפירוש רבינו יצחק בן מאיר, שפירש כשנמחק שתי פעמים ניכר שאין כתוב עליו השתא, קשה: לישדי  
54 דיותא בין עדים לכתביה, ולמחקו ליה, הדר לכתוב "אנחנא שהדי" וכו'. והשתא לא מצי מחיק ליה, לפי שהיא נמחק שתי פעמים והיא ניכר. אבל לפירוש רבי נחא, שאינו ניכר,  
55 כיון שאין כתוב עליו כלום. ומיהו, עדיפא מינה משני דבלא דיותא מצי עבדי בין שהדי לשהדי. ל"שחיייה — מאן דלא גריס ליה סבר דכמו כן אינו דומה נמחק כן שני ימים לנמחק כן  
56 שלשה.

השתא

הוא דאופת מינאי - פירוש: ומפסי הלקחות שלא כדן. אבל משום פסידא דלוח - לא איכפת לן, דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה כשלוה בהאי שטרא, כדפרישית לעיל גבי עדים, דליח לן למפסל לשטרא משום שיוכל לזייף על העדים עצמן, להציגא עליהם כתב דין - דאינהו דאפסיד אנפשיהו. אי נמי, יש לומר: דאין להן הפסד ללקוחות, כגון דכתב זה השטר בלא אחריות, ואפילו הכי חיישנן לפסידא דלוח - שאין זה הפסד שיהא הלוח יודע לזהר כדן כר, ולא מסיק אדעתיה שיבא לידי זיוף.

בשנת

פלוגי - נראה לרבינו יצחק דהאי "ארכך" לאו היינו מלך, אלא ממנה, שמסירים אותו משררתו לאחר שנה ואין ממנה שלמות. היינו נפריק: דלמא עברוהו ואמלכוהו ואף על גב דקרי ליה מלך - כן דרך לקרות שררה לשון מלוכה, כדאמר "מלך רבי יחנן" (תענית כא, א) "מלך רבה" (ברכות סד, א). אבל אי "ארכך" היינו מלך - אינו דרך שיעבידוהו ממלכותו. אחת - לשון יוניי הוא, כדאמר (שבת לא, ב): בלשון יוניי קורין לאחד "הינאי". וקשה: דמאי קא משמע לן? דאם אמר "הריני נזיר שתי נזירות" הדוא חייב שתי נזירות: הא פשיטא, מה לי לשון עברי ומה לי לשון יוניי, מה לי לשון לעז? ויש לומר: דאם אינו יודע מהו לשון דיוגן טריגון, ואמר "הריני נזיר דיוגן, טריגון", ואינו משמע בלשון הקדש כמו דיוגן שתיים כו', דהיא היא לשון לעז. והא קא משמע לן דהוי כלשון חכמים, וידיב אמר "דיוגן" שתי נזירות, וכי האי גונא אמרינן (בנדרים י, א): "הריני נזיק, נזיר, פסח", איכא דאמרי לשון נברים חכמי, ואיכא דאמרי לשון חכמים (שבדור) דהוינ נזיר בו. עיון תפלה - הוא רע כשמחזיר בתפלתו, כדאמרין בברכות (גו, א): המעין בתפלתו בא לידי כאב לב כדאמרין התם: אלו דברים המוכיחים עונותיו של אדם: קיד נטוי, ועיון תפלה. והשתא הוי דומיא דהרהור עבירה ולשון הרע, שאינו מצוה. אבל אינו נראה, דלמא אינו ניצול בכל יום? הרבה בני אדם אינם מצפים מתי יבא תפלתם, שאינם מכוונים כל כך שיצפון תפלתם ונראה לרבי: דעיון תפלה שהוא רע - שאינם מכוונים תפלתם, כדאמרין (שבת קכו, א) באלו דברים שאדם אוכל פירותיהם כו' - ועיון תפלה. ומה איך אדם ניצול בכל יום, שאין שום אדם יכול לבזין בתפלתו היטב. והכי אמר בירושלמי (ברכות פרק "היה קורא" הלכה ה') אמר רבי מנחיה: מתוקבא טיבותא לרישא דכי מטי למודים ברע מגרמיה. בתארא

והלא אין זמנו של פשוט כומנו של מקושר - אדילו זמנו של פשוט, אם נכתב בשנה ראשונה שעמד המלך - אין מונין לו אלא שנה, שתיים - מונין לו שתיים. אבל מקושר, אם מלך שנה - כותבין בשטר שתיים, שתיים - מונין לו שלש. כלומר, מקדימין לו שנה, שהרי מנהג האומה כדלקמן להקדים למלך שנה, ושמן לכבוד המלך היו עושין, כלומר כבר החוק במלכותו שתי שנים.

והלא אינו דומה זמנו של זה לזמנו של זה; פשוט, מלך שנה - מונין לו שנה, שתיים - מונין לו שתיים; מקושר, מלך שנה - מונין לו שתיים, שתיים - מונין לו שלש. וזימנין דיוף מיניה זוני במקושר ומייתרמי ליה זוני ביני ביני ופרע ליה, ואמר ליה: הב לי שטראי, ואמר ליה: אירכס לי, וכתב ליה תבא, וכי מטי זמניה משוי ליה פשוט, ואמר ליה: הגי השתא דיופת מינאי! - קא סבר: אין פותבין שובר. ומי פקי רבי במקושר? והא ההוא מקושר דאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי: שטר מאוחר זה! ואמר לו וזני לרבי: קד מנהגה של אופה זו, מלך שנה - מונין לו שתיים, שתיים - מונין לו שלש! - בתר דשקעה מונין סברה. ההוא שטרא דהיה כתב ביה "בשנת פלוגי ארכך", אמר רבי הינאי: וברך אימתי עמד ארכך פארכנותייה. - ודלקא דארך מלכותיה! - אמר רב הושעיא: קד מנהגה של אופה זו, שנה ראשונה קורין לו "ארכך", שנה - קורין לו "דיוגן". - ודלקא עבדו עברוהו והדר אוקמהו! אמר רבי ירמיה: ההוא - "ארכך דיוגן" קראו ליה. הגו רבנן: "הריני נזיר הינאי", סומכוס אמר: "הינאי" - אחת, "דיוגן" - שתיים, "טריגון" - שלש, "טריגון" - ארבע, "פנטיוגון" - חמש. הגו רבנן: בית עגול, דיוגן, טריגון, פנטיוגון - אינו מטמא בנגעים, טריגון - מטמא בנגעים. מנא הני מילי? דתנו רבנן: למעלה אומר קיר, קירות" - שתיים, למטה אומר "קיר" "קירות" שתיים - הרי כאן ארבע. ההוא מקושר דאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי: אין זמן בזה? אמר ליה רבי שמעון בר רבי לרבי: שפא בין קשריו מובלע? פלייה ותייה. הדר חזא ביה רבי בבישות, אמר ליה: לאו אגא פתבתייה, רבי יהודה חייטא פתבתייה. אמר ליה: פלך מלשון הרע הזה. וזימנין הוה יתיב קמיה וקא פסיק סידרא בסיפר תהלים, אמר רבי: פמה מיושר כתב זה, אמר ליה: לאו אגא פתבתייה, ויהוה חייטא פתבתייה. אמר ליה: פלך מלשון הרע הזה. - בשלמא התם איפא לשון הרע, אלא הכא מאי לשון הרע איפא? - משום דרב דימי. דתני רב דימי אחוה דרב ספראי: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו. אמר רב עמרם אמר רב, שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהור עבירה, ועיון תפלה, ולשון הרע. - לשון הרע פלגא דעמקד?!

דיוגן - פירות שתיים, מצד אחת עגול וצדו אחת יש לו שתי פירות. טריגון - דעביד כחוצבא, ויש בה שלש פירות. פנטיוגון - יש לו חמש פירות וכווה. משטריגון - דאין מטמא בנגעים אלא מרובע. למעלה - הוא יכול לומר "והנה הנגע בקיר הבית" וכתב "קירות". הרי כאן ארבע - היינו מרובע, אבל בית עגול - כולו קיר אחת. "ומראהו שפל מן הקיר" לגופיה אתא. ובפירוש רבינו תנאל: כיצא בו אמור, אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת השם, שנאמר (איוב כז) "זן יראת ה' שכן בלשון יוני קורין לאחת "הינאי". ושמן כספריהם כחובה. חזא בית בבישות - כסבור שהוא כתבו. וברצונו לא היו עושין מקושר אלא פשוט, לפי שטעויה בו. אי נמי, לפי שהיה מובלע בין קשריו יותר מדאי, שרבי עצמו טעה בו. יהודה חייטא - כן שמו. בלך מלשון הרע הוא - כלומר, לא היה לך להטיל אשמה עליו, היה לך לומר: איני כתבתי. מאי לשון הרע איכא - והלא בשבחו של רבינו יצחק חייטא דיבר, כשאמר יהודה חייטא כתבתי בא לידי רעתו - לידי גנותו, מתוך שמרבין בשבחו - מוכידין שם גנות שבו. עיון תפלה - יש מפרשין: שלאחר שהתפלל דן כלבו שישלם לו הקדוש ברוך הוא שכרו, ויעשה הקדוש ברוך הוא צרכיו, וישמע תפלתו, לפי שהתפלל בכבודו.



59 מאוחר יותר משנת מלכותו הראשונה. מתוך רבי ירמיה: אָמַר רבי  
60 רִמְמִי, הָהוּא - אותו מלך שהעבירוהו והחזירוהו למלכותו, אֶרְכָּן  
61 דְיָגוֹן קְרָא לֵיהּ, אֶרְכָּן על שם תחילת מלכותו עתה, ודיגון על  
62 שם שזו מלכותו השנייה.  
63 אגב לשונות אלו מביאה הגמרא התייזת שהזכרו בהם לשונות  
64 אלו: הִנְּנוּ רַבָּנָן בתוספתא (גמר פ"א ד"א), האומר ר' חיינה (ר' ירמיה),  
65 ולא פירש כמה ימים יהיה נזיר, כּוּמְבוּס אָמַר, אם אמר ר' חיינה נזיר  
66 הִנְּנֵא, והתחייב בנזירות אחת, שלשון 'הינא' היא אחת. ואם אמר  
67 ר' חיינה נזיר דְיָגוֹן, קיבל על עצמו שְׁתַּיִם, שזו משמעות לשון  
68 'דיגון'. וכשאמר לשון 'מְרִיגוֹן', התחייב בְּשַׁלְשׁ. לשון 'מְרִיגוֹן',  
69 התחייב באַרְבַּע. לשון 'פְּנִיגוֹן', התחייב בְּחֲמִשׁ.  
70 הגמרא מביאה ברייתא נוספת המשתמשת בלשונות אלו: הִנְּנוּ רַבָּנָן  
71 בתוספתא (נגעים פ"ו ה"א) לגבי נגעי בתים, בֵּית עֲזוּלָא, וכן בית 'דיגון' -  
72 שיש לו שתי פינות, או 'מְרִיגוֹן' - משולש, או 'פְּנִיגוֹן' - מרובע,  
73 שיש לו חמשה קירות, אִינוּ מְטַמְּא בְּנָגְעִים, ורק בית 'מְרִיגוֹן' -  
74 מרובע, שיש לו ארבעה קירות וארבע פינות, מְטַמְּא בְּנָגְעִים.  
75 מבררת הגמרא: מָנָא הֵי מְרִיגָא, שרק בית מרובע מטמא בנגעים,  
76 דְהִנְּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפרשת נגעים (ויקרא י"ד, לו) וְהָיְתָה הַנֶּגַע בַּקִּירַת  
77 הַבַּיִת וְגו', וְהָנָה פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בַּקִּירַת הַבַּיִת, ויש לדרוש כך, לִמְעֻלָּה  
78 - בפסוק הראשון אָמַר - יכלה התורה לומר לשון 'קיר', וכתבה  
79 לשון 'קירות', ובאה ללמד בזה שהיו שְׁתַּיִם, וְלִמְטָא - בפסוק  
80 השני גם כן הוא אָמַר - יכלה התורה לומר לשון 'קיר', וכתבה  
81 לשון 'קירות', הרי שנאמרו בזה עוד שְׁתַּיִם, הִי כָּאן אַרְבַּע קירות,  
82 ולומדים מכאן שרק בית מרובע מטמא בנגעים.  
83 הגמרא מביאה מעשה שהיה בגט מקושר: הָהוּא גַט מְקוּשֵׁר דְאַתָּא  
84 לְקַמְיָה דְרַבִּי - שבא לפני רבי, וְאָמַר רַבִּי כְּשֵׁרָאָהּ, אִין זֶמַן בַּהּ,  
85 כיון שלא היה הזמן נראה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן כִּרְבִּי לְרַבִּי, שְׁמָא  
86 זמנא של הגט בֵּין קְשְׁרֵיוּ הוּא מוֹבָלַע - מוסתר. בְּלָיִיה - התיר רבי  
87 את תפרי הגט, וְהָיִיה - וראה את הזמן הכתוב בו. הִדְרָא הוּא בֵּיה  
88 רַבִּי כְּבִישוּת - חזר רבי והביט רבוי שמעון בנו בפנים וזעפות, כיון  
89 שהיה סבור שרבי שמעון עצמו כתבו, ורבי סבר שלא ראוי  
90 לכתוב כלל שטרות מקושרים כיון שטועים בעשייתן. אָמַר לֵיהּ  
91 רַבִּי שְׁמַעוֹן, לָאוּ אָנָּא תַּתְּבַתֵּיהּ - לא אני כתבתיו, אלא רבי יהודה  
92 תַּיְימָא תְּבַתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי, כֶּלָּךְ - הסתלק מלִשְׁוֹן הָרַע הַהוּא, ואף  
93 שרצית שלא אחשוך כך, היה לך לומר רק 'לא אני כתבתיו'.  
94 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין לשון הרע: זְמַנֵּין - פעם אחת  
95 הָיְתָה רַבִּי קַמְיָה - היה רבי שמעון יושב לפני רבי, וְקָא פְּסִיק סִידְרָא  
96 - והיה רבי מסיים את מחמשה ספרים שֶׁכָּתוּב תַּהֲלִים, וסבר רבי  
97 שרבי שמעון הוא שכתבו, אָמַר רַבִּי, כְּמָה מְיוּשָׁר ומדוקדק כְּתָב זֶה.  
98 אָמַר לֵיהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן, לָאוּ אָנָּא תַּתְּבַתֵּיהּ אלא יהודה תַּיְימָא תְּבַתֵּיהּ.  
99 אָמַר לֵיהּ רַבִּי, כֶּלָּךְ מִלִּשְׁוֹן הָרַע הַהוּא.  
100 שואלת הגמרא: בְּשָׁלְמָא הָתָם, לגבי הגט המקושר, אִיכָּא לִשְׁוֹן  
101 הָרַע במה שאמר רבי שמעון שרבי יהודה חייטא כתבו, כיון שסבר  
102 רבי שאין לכותבו, אִלָּא הֶכָּא, לגבי ספר התהילים, מָאֵי לִשְׁוֹן הָרַע  
103 אִיכָּא, והרי שיבא את כתיבתו הנאה של רבי יהודה חייטא. עוּבָה  
104 הגמרא: יש בדבר זה לשון הרע, מְשוּם דינו דְרַב דִּימִי, דְהִנְּנוּ רַב  
105 דִּימִי אֲחוּתָה דְרַב סְפַרְסָא, לְעוֹלָם אֵל יִסְפַּר אֲדָם בְּטוֹבוֹתָ שֶׁל הַבְּיּוֹר,  
106 כיון שְׁפַתּוֹךְ שהוא מספר בְּטוֹבוֹתָ, הוּא כָּא לִדִּי סִיפּוֹר רָעוֹת,  
107 שאומר חוץ ממידה פלונית רעה שיש בו, ולא היה לרבי שמעון  
108 לשבחיו, מַחֲשֵׁשׁ שיבוא לספר בגנותו.  
109 אגב מעשים אלו מביאה הגמרא מימרות נוספות בענין לשון הרע:  
110 אָמַר רַב עֲמַרְם, אָמַר רַב, שְׁלַשׁ עֲבִירוֹת אֵין אֲדָם נִיצוּל מִהֶן כְּכֹל  
111 יוֹם, הַרְהוּר עֲבִידָה - מחשבת עריות, וְעָיִן תַּפְּלָה - שאחרי  
112 שהתפלל בכוונה סבור האדם שישלם לו ה' שכרו וישמע  
113 תפילתו, וְלִשְׁוֹן הָרַע.  
114 תמחה הגמרא: לִשְׁוֹן הָרַע פְּלִקָּא דְעָתֵךְ - וכי תעלה על דעתך  
115 שבכל יום עובר האדם על איסור לשון הרע.

1 וְהִלָּא אִינוּ דוֹמָה זְמַנֵּי שֶׁל זֶה - של הפשוט, לְזַמְנֵי שֶׁל זֶה - של  
2 המקושר, שבימימהם היו כותבים את הזמן בשטרות לפי שנות  
3 מלכותו של המלך, ובשטר פְּשוּט כתבו את הזמן האמיתי, אם  
4 מֶלֶךְ שָׁנָה אחת מוֹנִין לוֹ בשטר שָׁנָה אחת, ואם מֶלֶךְ שְׁתַּיִם, מוֹנִין  
5 לוֹ שְׁתַּיִם, אבל בשטר מְקוּשֵׁר אֵין כותבים כן, אלא אם מֶלֶךְ שָׁנָה  
6 מוֹנִין לוֹ שְׁתַּיִם, ואם מֶלֶךְ שְׁתַּיִם, מוֹנִין לוֹ שְׁלֹשׁ, כטעם שיבואר  
7 להלן. ומבאר רבי את החשש במקושר שיעשו ממנו פשוט, שהרי  
8 זְמַנֵּין - לפעמים יכול לקרות דְיָוּף מִיְיָה זִוּוּי - שילוח ממנו מעות  
9 בשטר מְקוּשֵׁר, והתאריך האמיתי של ההלוואה הוא שנה אחת  
10 למלך, ויכתבו בשטר המקושר שזו השנה השנייה למלכותו,  
11 וּמִתְרַמֵּי לֵיהּ זִוּוּי בִּינֵי בִּינֵי - ויודמנו ללוח מעות בין זמן ההלוואה  
12 האמיתי לבין הזמן שכתוב בשטר, וּפְרָע לֵיהּ את חובו, וְאָמַר לֵיהּ  
13 הַלּוּה לַמַּלְוָה בעת הפרעון 'ה' ל' שְׁפַרְסָא' - השב לי את שטר  
14 החוב שלי, שלא תוכל לחזור ולהתובעו ממני, וְאָמַר לֵיהּ המלוה  
15 'אֶרְכָּם לֵי' - אבד לי השטר, וכדי שישלם לו הלוה אף שאינו  
16 מְשַׁיב לו את שטר החוב, כְּתַב לֵיהּ המלוה תַּכְרָא - שובר, שבו  
17 מודה המלוה שנפרע החוב, ויש לחשוש, דְכִי מִטִּי זְמַנֵּיהּ - כשיגיע  
18 הזמן שכתוב בשטר, שהוא שנה שניה למלכותו, מְשַׁיב לֵיהּ פְּשׁוּט  
19 - יעשה המלוה מהשטר המקושר שטר פשוט, ויתבע בו את  
20 הלוה, וְאִף שַׁלְלוּה יש שובר לא יפטר מחובו, כיון דְאָמַר לֵיהּ  
21 המלוה, (הִנְּנֵי) הִשְׁתָּא [הוּא] דְיִזְפֶּת מִיְיָה - עתה לוית ממני הלוואה  
22 זו, כזמן הכתוב בשטר, ואילו השובר נכתב קודם הלוואה זו, כפי  
23 הזמן הכתוב בו, על הלוואה אחרת, שהרי בפשוט כותבים את  
24 הזמן האמיתי, ומחמת חשש זה סובר רבי שמקושר שעשו ממנו  
25 פשוט, פסול.  
26 הגמרא מבארת את דעת רבי חנינא בן גמליאל שמתיר לעשות  
27 ממקושר פשוט. אומרת הגמרא: קָא סְבַר רַבִּי חֲנִינָא בן גמליאל  
28 שְׁאֵין כּוּתְבִין שׁוֹבֵר, כלומר, אם אבד שטר החוב אין הלוה חייב  
29 לפרוע תמורת שובר, וממילא אין חשש לתלקה זו.  
30 שואלת הגמרא: זְמַן בְּכִי רַבִּי בְּמְקוּשֵׁר - וכי רבי היה בקי בדיני  
31 שטר מקושר, שמתוך כך ידע להשיב לרבי חנינא בן גמליאל  
32 שהזמן שבו שונה משטר פשוט, וְהָא הִיהָ מעשה בהווא שטר  
33 מְקוּשֵׁר דְאַתָּא לְקַמְיָה דְרַבִּי - שבא לפני רבי, וְאָמַר רַבִּי כְּשֵׁרָאָהּ  
34 את הזמן שבו, 'שְׁמִיר מְאוּחָר הוּא זֶה', כיון שהוסיפו בו שנה למלך,  
35 וְאָמַר לֵיהּ חֹכֵם שְׂמוֹן זְמַנֵּין, לְרַבִּי, כֶּךָ מְנַחְנַה שֶׁל אִוְמָה זֶה, שאם  
36 מֶלֶךְ שָׁנָה, מוֹנִין לוֹ שְׁתַּיִם, ואם מֶלֶךְ שְׁתַּיִם מוֹנִין לוֹ שְׁלֹשׁ, ותיקנו  
37 חכמים שבגט מקושר יכתבו את הזמן כפי מנהג אותה אומה, כדי  
38 להוסיף חילוף דינים בין הפשוט למקושר, ועל כל פנים מוכח  
39 שרבי שמעון לא היה בקי בכתיבת הזמן של שטר מקושר. משיבה  
40 הגמרא: אֵכּוּן בתחילה לא היה רבי בקי בזה, אִךְ כְּתִיר דְשְׁמַעְיָה -  
41 אחרי שמע הלבכה זו מוֹנֵינִי, כְּכָרָה - קיבל את דבריו וסבר כן.  
42 הגמרא מביאה מעשה שיש ללמוד ממנו את צורת כתיבת הזמן  
43 בגט מקושר: הָהוּא שְׁפַרְסָא, דְהָוָה כְּתָב בֵּיהּ שְׁלוֹה פּלוּנֵי מְפּלוּנֵי מְמוֹן  
44 בְּשַׁנַּת מֶלֶךְ פְּלוּנֵי אֶרְכָּן, כלומר, מתוקן וראוי למלכותו, אִךְ לא  
45 היה כתוב בו באיזו שנה למלכותו היתה ההלוואה. אָמַר רַב חֲנִינָא,  
46 יְבָרַךְ, אִימָתֵי עָמַר אוֹתוֹ אֶרְכָּן בְּאַרְבְּנֵיתָהּ, כלומר, באיזו שנה  
47 התחיל למלוך, וּבּוּדְאֵיָא באותה שנה נכתב השטר.  
48 מקשה הגמרא: מנין לרב חנינא שלשון 'ארכן' הוא מחמת תחילת  
49 מלכותו, שאו נעשה מתוקן וראוי לה, וְדַלְמָא לשון 'ארכן' היא  
50 דְאֶרְיָךְ מְלִכּוּתֵיהּ - שהתארכה מלכותו כמה שנים. מתוך רב  
51 השיעיא: אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא, כֶּךָ מְנַחְנַה שֶׁל אִוְמָה זֶה, שָׁנָה רְאשׁוֹנָה  
52 שְׂמוּלָךְ קוֹרֵין לוֹ 'אֶרְכָּן', כלומר מתוקן וראוי למלכותו מחדש, שנה  
53 שְׁנִיָּה שְׂמוּלָךְ קוֹרֵין לוֹ 'דִּיגוֹן', שזו לשון 'שתים' בשפתם.  
54 מקשה הגמרא: מנין שהשטר נכתב בשנה הראשונה למלכותו,  
55 וְדַלְמָא עֲבִירֵי עֲבִירוֹ - שמא אחרי שמלך כמה שנים העבירוהו  
56 ממלכותו, וְהָדֵר אוֹקְמוּהוּ - וחזרו והמליכוהו, ולכן קראוהו שוב  
57 'ארכן', אף שבאמת אין זו השנה הראשונה שהתחיל למלוך ואם  
58 כן שוב לא יוכל הלוה לגבות מהלקוחות, שמא השטר נכתב

49 הקידושין ונתן לו דינר זהב, או שאמר לה שיתן לה דינר זהב ונתן  
50 לשלוחה דינר של כסף, אינה מקודשת, שיתכן שרצתה בדווקא  
51 את הזהב או את הכסף. רבי שמעון אומר, אם המענה אותה לשכחה,  
52 כגון שאמר לה שנתן לה דינר כסף ונתן לה דינר זהב, הרי זו  
53 מקודשת, כיון שלא היתה כוונתה להתקדש דווקא בדינר כסף,  
54 אלא לכל הפחות בדינר כסף, וכל שכן שתרצה בדינר זהב.  
55 רבי אלעזר סובר כן, דתנן במשנה בגיטין (סה), האשה שאמרה  
56 לשלוחה, התקבל לי גיט - תהיה שליח לקבל את גיטי מבעלי  
57 ממקום פלוני, וקבלו לה השליח ממקום אחר, פסול, ורבי אלעזר  
58 מכשיר. מבארת הגמרא: מר - תנא קמא סבר, קפידא, כלומר,  
59 שליחותו היתה דווקא למקום שאמרה לו, ששם לא אכפת לה  
60 שידעו שהיא מתגרשת, אבל במקום אחר היא מתביישת שידעו  
61 שהיא מתגרשת, וכיון שאינו שלוחה לאותו מקום, לא התגרשה  
62 בקבלת הגט על ידו. ומר - רבי אלעזר סבר, מראה מקום הוא לו,  
63 ולא התכוונה שיקבל את הגט דווקא במקום זה, אלא שלא יטרח  
64 ללכת יותר רחוק ממקום זה שאמרה לו, אך אם יתרצה ללכת אף  
65 למקום אחר, רצונה שיקבל עבורה את הגט אף משם, ולכן היא  
66 מגורשת.  
67 [שינוי במשנה: פשוט שכתוב בו עד אהר בו ומקושר שכתב בו שני  
68 עדים, שניהם פסולין].  
69 הגמרא מבררת מה החידוש בדינים אלו. מקשה הגמרא: בשלמא  
70 דין זה ש'מקושר שכתוב בו שני עדים פסול, איצטריך התנא  
71 להשמיענו, דסלקא דעתך אמינא, הואיל ובעלמא - כיון שסתם  
72 שטר שיש בו שני עדים פשוט, הךמא נמי במקושר יהא פשוט, קא  
73 משמע לו דמקושר שיש בו רק שני עדים, פסול, שתיקנו חכמים  
74 שיתחמו בו שלשה. אלא דין זה ש'פשוט שכתוב בו עד אהר פסול,  
75 פשיטא, שהרי כל שטר צריך חתימת שני עדים, ומדוע הוצרכה  
76 המשנה להשמיענו זאת.  
77 מתרין אביי: אמר אביי, לא נצרכא אלא כדי לחדש דאפילו אם יש  
78 עד אהר בכתב - חתום על השטר, כגון שטר הלואה, ועד אהר  
79 שמעיד בפה על ההלואה, ואינו חתום בשטר, מכל מקום אין  
80 לחתימת העד האחד דין 'שטר' שגובים בו מלקוחות הלזה, ושאין  
81 הלזה נאמן לומר שפרע את החוב, אלא דין ההלואה כהלואה  
82 שיש עליה רק עדים בעל פה, שאין גובים אותה מהלקוחות והלזה  
83 נאמן לומר שפרע את החוב.  
84 הגמרא מביאה את דעת החולק על אביי. אומרת הגמרא: אמרימר,  
85 אכשר - הכשיר עדות שהיתה בצירוף של עד אהר בכתב, ועד  
86 אהר בעל פה, להחשיבה כשטר חתום בשני עדים, שיש לו קול  
87 לעדותם, ויכול המלוה לגבות בו את הנכסים מהלקוחות.  
88 מקשה רב אשי: אמר רב אשי לאמימר, והא דאמר אביי, שאין  
89 עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה מצטרפים, מאי - מה תעשה  
90 עמו, כלומר כיצד יתיישבו דברין עם דין זה. אמר רב אשי, אמרימר,  
91 דין זה לא שמיע לי - לא שמעתי, כלומר, לא ספידא לי - איני  
92 סובר כאביי בדין זה.  
93 מקשה הגמרא: אלא לאמימר קשיא - חוזרת הושיא שמחמתה  
94 אמר אביי את דבריו, למה הוצרך התנא להשמיע שגט פשוט  
95 שחתם בו עד אחד פסול, והרי פשוט הדבר.

1 משיבה הגמרא: אלא הדבר שאדם נכשל בו בכל יום הוא אבב  
2 לשון הרע, והיינו שאומר דבר היכול להשתמע ממנו דבר רע על  
3 אחרים.  
4 מביאה הגמרא מימרא נוספת: אמר רב יהודה, אמר רב, רוב בני  
5 אדם נכשלים בגלל, שמורים לעצמם היתר במשא ומתן לעכב  
6 רווח של אדם אחר. ומיעוט נכשלים בעצרות, והכל נכשלים בגלל  
7 הרע.  
8 תמנה הגמרא: בגלל הרע, סלקא דעתך - וכי תעלה על דעתך  
9 שכולם נכשלים בזה. משיבה הגמרא: אלא הכל נכשלים באבב  
10 לשון הרע.  
11 שינוי במשנה (ס): רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג  
12 המדינה.  
13 הגמרא מבררת במה נחלקו התנאים במשנה. מקשה הגמרא: וכי  
14 תנא קמא שאמר את דיני גט פשוט וגט מקושר, לית ליה - אינו  
15 סובר שהכל כמנהג המדינה, כלומר, שאם יש מקום שנהגו לעשות  
16 את השטרות באופנים אחרים עושים הכל כמנהג המדינה, והרי  
17 תנא קמא לא עסק כלל בדין זה ולא משמע שנחלק עליו בזה.  
18 מתרין רב אשי: אמר רב אשי, יש אופנים שלדברי הכל הולכים  
19 אחר מנהג המדינה, ויש אופנים שנחלקו בהם, כאתרא דנהיגי -  
20 במקום שנהגים לכתוב גט פשוט, ואמר ליה הבעל לסופר עבדי  
21 לי פשוט, ואול עבד ליה - והלך ועשה לו גט מקושר, לדברי הכל  
22 קפידא - יש הקפדה בדבר, שהרי נוהגים בפשוט וגם ציוות  
23 בפירוש לעשותו פשוט, והגט פסול. וכן הדין במקום דנהיגי  
24 מקושר, ואמר ליה עבדי לי מקושר, ואול עבד ליה פשוט, דקפידא  
25 - יש הקפדה בדבר, והגט פסול.  
26 כי פליגי - ומחלוקת תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל היא  
27 כאתרא דנהיגי בפשוט ומקושר - במקום שנהגים לכתוב גם פשוט  
28 וגם מקושר, ואמר ליה הבעל לסופר עבדי לי פשוט, ואול עבד ליה  
29 מקושר, מר - תנא קמא סבר, קפידא - יש לבעל הקפדה בדבר,  
30 וכיון שציווה לכתוב פשוט והוא ספידא וכתבו מקושר, הגט פסול.  
31 ומר - רבן שמעון בן גמליאל סבר, מראה מקום הוא לו, כלומר,  
32 לא היתה כוונת הבעל לצוותו בדווקא שיעשנו פשוט, אלא  
33 כוונתו היתה שאם קשה לו לעשותו מקושר, שעשיתו ארוכה  
34 וקשה יותר, יעשנו פשוט, אבל נוח לו גם כן בכתיבת גט מקושר.  
35 אגב דינו של רבן שמעון בן גמליאל, שדברי הבעל אינם בדווקא,  
36 הגמרא מביאה תנאים נוספים הסוברים לגבי דינים אחרים  
37 שדיבור האדם אינו בדווקא: אמר אביי, רבן שמעון בן גמליאל, ורבי  
38 שמעון, ורבי אלעזר, כוליה ספידא להו מראה מקום הוא לו,  
39 כלומר, האומר לשלוחו לעשות דבר קל, ועשה השליח דבר קשה  
40 יותר, אין זה שינוי בשליחות, כיון שכוונת המשלח היתה להקל  
41 מעליו ולא שהקפיד שיעשה זאת דווקא בדרך הקלה.  
42 מפרט אביי: רבן שמעון בן גמליאל סובר כן, כמו שמוכח מהא  
43 דאמרינן - ממה שאמרנו לעיל, שבמקום שנהגו לכתוב מקושר  
44 ופשוט יאמר לסופר לכתוב לו פשוט, לא היתה כוונתו בדווקא  
45 שלא יכתוב מקושר, אלא שדי לו בפשוט, אך הוא יכול לעשותו  
46 גם מקושר.  
47 רבי שמעון סובר כן, דתנן במשנה בקידושין (מה) לגבי אדם שאמר  
48 לאשה שיקדשנה בדינר של כסף, ושלחה שליח ליטול את כסף

זה שדוד נקרא בשם משיח הראשון הוא, לפי שכל העניינים  
שיהיו על-ידי מלך המשיח (משיח האחרון), התחלתם הייתה

על-ידי דוד, משיח הראשון

ממאמר שבת פרשת ויצא, ה'תשמ"ו

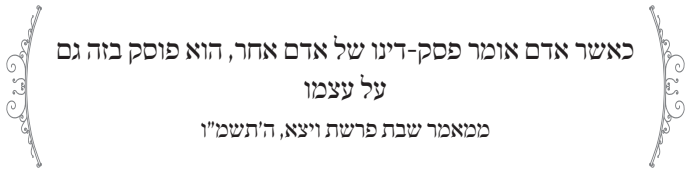
קצו

**באתרא** דנהוגי בפשוט ואמר ליה זיל עביד לי פשוט ועבר ליה מקושר — משמע: משום דאמר ליה "עביד לי פשוט". אבל אי אמר ליה סתמא "זיל עביד לי גיטא", ועביד ליה מקושר — כשר, אף על גב דבאתרא דנהוגי בפשוט. ובקדושין אמר: אף על גב דלא אמר כי אם "עביד לי גיטא", דהכי איתא בגיטא דתנן: באתרא דנהוגי בפשוט ועבר ליה מקושר. **אמר** אביי לא נצרכא אלא בעד אחד כו' — הכא משמע: דוקא אחד בכתב ואחד בעל פה, ה' שנים בכתב כל אחד בפני עצמו — מצטרפין, ואליבא דרבי יהושע בן קרחה, ובמאן דאמר (סנהדרין ל, ב) הלואה אתר הלואה מצטרפין, אי נמי, למאן דאמר לא מצטרפין, שני שטרות של עד אחד, כגון הודאה אתר הודאה, שנפיש בכל אחד ואחד "מנה דאודו לן בחאי שטרא אודי נמי קמי פלניא" — מצטרפין. דאי לא מצטרפין נמי בכי האי גוונא — לינקוט הא, וכל שכן אחד בכתב ואחד בעל פה. ומיהו יש לדחות: דעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה לא מיירי בכחאי גוונא דחיה שייך למינקט ביה שניהם בכתב, וכגון ששנים מעידים שראו שלוח או שמעו שהודה, דכי האי גוונא הוי שייך למינקט שניהם (ובכתב) אין מצטרפין, אם אינו מצטרף שם. אלא מיירי כגון שאורז שבכתב מעיד על ההלואה שראה אותה, ושבעל פה מעיד שראה שסמר השטר הזה לו, שהעני חתום בו, דכבי האי גוונא לא הוה מצי למינקט שניהם בכתב. ולהכי קשה נמי לאמימר, שהרי יש במסירת שטר זה שני עדי מסירה, שהעני חתום הוא כעד מסירה, דמוביח שמסרו לו מלוח, שהוא לא היה חתום אלא בצווי של לוח. והעד שבעל פה מעיד שמסרו לוח למלוח — הלבך כשר אף על פי שלא חתם עליו אלא עד אחד, שהרי על מסירתו יש שני עדים, וקימאי לן כרבי אלעזר. אבל שניהם בכתב יחידין — פסולין לכלי עלמא. שאין על כל שטר ושטר אלא עד אחד. וסברא הוא, דלא אשכחן בשום מקום שטר בעד אחד לבד שיועיל. והכי משמע נמי מדרחביש עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה בזה אתר זה, ואי הוי כשניהם מעידין על ראיית המלוח או על שמיעת הודאה — אמאי קרי לוח זה אתר זה? והלא יכולין להיות כאחד, כגון שכתב בשטר "בפני פלוני אני החתום ובפני פלוני, לוח פלוני מפלוני מנה", ושבעל פה מעיד "בפני פלוני ובפני פלוני החתום, לוח פלוני מפלוני!" ולפי מה

אבך לשון הרע — כגון דאמרי "גורא בי פלניא", בערבך (טו, ב). רוב בגול — רוב בני אדם חשודין על הגול, כעין גול, שמורין להתיירא במשא ובמתן, לעכב איש מריחא הראוי לו לחבירו. ותנא קמא לית ליה מנהגא דמדינה — בתמיה, אם רבן שמעון בן גמליאל בא לומר שדיני פשוט ומקושר המפורשין לתנא קמא, אם יש מדינה שנהגו לשנות דינם בענין אחר, הכל כמנהג המדינה — והלא תנא קמא נמי מודה בהא! **אמר אביי באתרא דנהוגי כו'** — אתא לפרש אביי באיזה מנהג המדינה מצו לפלוני תנא קמא ורבן שמעון. **קפידא** — ואם גט אשה — פסול לגרש בו. **מר כבר קפידא** — ואף על גב דמנהג המדינה בין בפשוט בין במקושר, כיון דאמר ליה בפשוט — קפידא הוא, ויפסל המקושר. ורבן שמעון סבר: הכל כמנהג המדינה, כלומר מראה מקום הוא לו, שאם טורח לו לכתוב מקושר — יכתוב פשוט. ומיהו, אם יכתוב מקושר — טפי נידא ליה, שהרי מנהג המדינה בשניהם. **אם הטעה לשבח** — בקדושין, האומר "התקדשי לי בדינך של כסף" ונמצא של זה. אבל בשבח וחסך — "על מנת שאני לוי" והוא חכן — לא אמר רבי שמעון מקדשת. והא מציא היא למימרה: מסאנא דרב מוכרעי לא בעינא. הטעה לשבח היינו מראה מקום — מתרצה בשל כסף, וכל שכן בשל זהב. ובמתקדשת על ידי שלוחה מוקמינן לה התם. **פסול** — שהיא אינה רוצה להתבטח במקום אחר. ורבי אלעזר מכשיר — דסבר: מראה מקום הוא לו, לטרוח וללכת בשבילה עד אותו מקום. ואם יחפץ ללכת יותר — תבוא עליו ברכה. **אמר אביי לא נצרכא** — למיתני עד אחד בפשוט פסול, אלא היכא דקמסייע ליה עד אחד בעל פה, ואתא מתניתין לאשמועינן דלא סמכינן אשטרא לטרוח מלקוחות, דשני עדים הכתובים בשטר הוא דמפיק ליה לקלא, ואינו אלא כמלוח על פה, וטרפה מבני שטר, כיון המלוח ית חבירו בעדים בלא שטר. וגם הלוח יכול לומר: פרעתי, ולא יכול המלוח לטעון ללוח: היה לך לקרוע שטר שבידי. מכיון שלא נעשה כתיקון החמים — לא חשבו הלוח, ולא נזכר לשואלו למלוח. **אמימר אבשר בעד אחד בכתב** — וכתב ידו מקיים ממקום אחר בעדים, ועד אחד נמי בעל פה מסהיד על אותה מלוח. ונראה בעיני דלגמרי מכשיר, אפילו לטרוח מלקוחות כאילו נחתמו שני עדים, דעד אחד בשטר ועד אחד בעל פה מפיק ליה לקלא. ונראים הדברים כן, דסתם מכשיר — לגמרי משמע. **אי הכי קשיא מתניתין** — דפרכינן: פשיטא ומשני:

שפירשתי, דעד אחד שבעל פה היינו שמעדי על מסירת שטר שחתמו בו העד — אתי שפיר הא דבעי לקמן סתמא בעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה אי מצטרפין, דמשמע סתמא בלא פירוש שלא ראו שניהם כאחד, שההלואה הדמסירה לא היו כאחד, שלא היה יכול למצוא שניהם מעידין על ההלואה אלא כעין זה. שאם מעידין כל אחד על ראיית המלוח על מסירתו כדפרישתי. ומיהו קצת קשה, כי נראה שהעני החתום חשוב כעד בשעת מסירה, שעל ידו ידוע שסמר לוח למלוח. ועוד יש לומר: דהאי דלא משכחינן צירוף בעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה לתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה, היינו משום שבשניהם מעידין ראיית המלוח או שמיעת הודאה — אין מוכיח בשטר שראו או שמעו כאחד, שראית העד בעל פה היתה בשעת ראייה או בשעת שמיעה. אבל ראיית העד שבשטר חשבינן לה כאילו היתה בשעת מסירה, לפי שהרבה פעמים היתה בלא ראות המלוח כלל. כדתנן (בבא בתרא קסו, ב): כותבין שטר ללוח אף על פי שאין מלוח עמו. ומוקי לה אביי (בבא מציעא ג, א). כמאן דאמר אפילו בשטרי (ולאן) אקייאתי. דעדין בחיתומי זכין לו. הלבך, אף על פי שאינו מוכיח השטר שלא ראה המלוח — לא חשבינן ראייתו כאחד, שאין חשוב עד בראיה זו. מאתר שאין ראייתו ידוע לנו על ידי השטר, אלא עיקר עדותו אינה אלא לבודה שזה השטר מסר לוח למלוח — להכי לא חשבינן עדותו ראיית המלוח אפילו אם ראה אותו. ובידושלמי (פרק שני דכתובות) רסין: וזעירא בעין עד אחד בכתב ועד פה מהו ושיצטרפו? ועד אחד בכתב כלום הוא? (לכך) גריבא, כשהיו שנים מצו לקיים כתב ידו של ראשון ולא מצו לקיים כתב ידו של שני

מדהורה להדפסה ושימוש אישי בלבד



מה התם פסולא דאורייתא — למאן דאמר בפרק 'המגורש' (גיטין פו, א) גבי ישו וזמן  
ואין בו אלא עד אחד הולד כשר — בכתב ידו ועד דוקא, אבל כתב סופר ועד פסול  
לגמרי — אתי שפיר, אבל למאן דאמר נמי התם: כתב סופר ועד נמי כשר הולד, ואפילו  
בסופר דלא מובח — קשה: אמאי קרי ליה הכא פסול דאורייתא? ויש לומר: דדהיא כאבי  
דהבא סבירא ליה, אי נמי, הכא מיירי שהסופר

מתניתין! - להא קא משמע לן, דשני במקושר פער

אחד בפשוט, מה התם פסולא דאורייתא, אף הכא  
נמי פסולא דאורייתא, תדע, דשלחו מתם חביריא  
לרבי ורמיה: עד אחד בכתב ועד אחד על פה, מהו  
שיצטרפו? אליבא דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחא  
לא תיבעי לך, דאפילו שנים בכתב ושנים על פה לא  
מצטרפי, אלא פי תיבעי לך - אליבא דרבי יהושע  
בן קרחא: שנים בכתב ושנים על פה הוא דמצטרפי,  
אבל עד אחד בכתב ואחד על פה לא מצטרפין, או  
דלמא לא שניא? שלח להו: אני איני פריי ששלחתם  
לי, אלא פך דעת תלמודכם נוטה - שיצטרפו. אמר  
ליה: אגן הכי מתנינן לה, דשלחו ליה חביריא לרבי  
ורמיה: שנים שהעידו אחד בבית דין זה ואחד בבית  
דין זה, מהו שיבואו בית דין אצל בית דין ויצטרפו?  
אליבא דתנא קמא דרבי נתן לא תיבעי לך, דאפילו  
בחד ביה דיןא נמי לא מצטרפי, אלא פי תיבעי לך -  
אליבא דרבי נתן: בחד פי דיןא הוא דמצטרפי, אבל  
בתרי פי דיןא לא מצטרפי, או דלמא לא שניא? ושלח  
להו: אני איני פריי שאתם שלחתם לי, אלא פך דעת  
תלמודכם נוטה - שיצטרפו. מר בר חייא אמר, הכי  
שלחו ליה: שנים שהעידו בבית דין זה וחרו והעידו

בעצמו חתם, או שכתבו קרוב או פסול.  
**הבא** נמי פסולא דאורייתא — לאו דאורייתא  
ממש, דגט מקושר מדרבנן הוי כדאמר  
לעיל, אלא מה שהולד ממזר מדרבנן, כי היכי  
דהוי ממזר בפסול פשוט — קרי ליה דאורייתא,  
ולאו דוקא, ורשב"ם פירש פסול דאורייתא  
— דלא גבי מבני תרי, ואין נראה לרבי, דאפילו  
כי הוי פסולא דרבנן לא היה גבי מבני תרי.  
**אימא** נסבא — תימה לרבי: מאי קושיא?  
תפסת מוטע תפסתו חזי הוי מצע  
לדחויי דנסבא פחות מדינר. מיהו, עוד קשה:  
דבכתובות פרק בתרא (ק, ב) אמרינן: כתוב בו כסף  
בבל — מנבחו ממונות שבבבל, כתוב בו כסף  
סתם — כל מה שירצה לזה מנבחו. פירשו:  
מטבע פחותה של כסף. ופרקי: ואימא נסבא.  
ותימה: וכי נסבא פחותה מאיסר שאין בה  
רק (שמונה) פרוטות? ומאי שנא נסבא ממני  
פרוטות? דהא "מה שירצה" קאמר רבא.  
היינו מטבע פחות של כסף, מודפריך עלה:  
ואימא פריטי, ומשנה: פריטי דבספא לא עבדי  
איניש — מכלל דמטבע פחותה של כסף דעבדי  
איניש נתון לו. והבא נמי בשמעתין משמע  
הכי דגריעי מאיסר, אם נפרש דמכא גריעותא  
מקשה "אימא נסבא, דאי לא גריע טפי מאיסר  
— ברישא הוי ליה לאקשווי "ואימא פריטי",  
ורבינו

ושני: הא קא משמע לן — מתניתין דקמי פשוט שכתוב בו עד אחד פסול — שלמד  
מקושר ממנו, ולהכי תנייה לעד אחד, למימרא: מה עד אחד פסול דאורייתא, דכתיב  
(דברים טו) "לא יקום עד אחד באיש" בו — אף שנים שבמקושר הטילו עליו הכמנים  
פסולא דאורייתא, ואם גט — אינה מגורשת, ואם שטר מלוה הוא — אינו טורף  
ממשעבדי, אבל אם יש עם עד אחד בעל פה  
עם עד אחד החתום בשטר — אז יהיה השטר  
כשר לגמרי, דמצטרפי. תדע דשלחו ליה בו' —  
ושלח להו דמצטרפי. דשלחו ליה הכמנים לרבי  
ירמיה לבתר דאפקודו מבני מדרשא, כדאמר  
בפרק "לא יחפור" (בבא בתרא כג, ב) אפקהו  
לרבי ירמיה מבני מדרשא, ועל דא עיילוהו  
כדאמרינן במסכתא. מהו שיצטרפו — דינמא  
כמאן דחתימי תרתייהו, בשטרא דמי. אליבא  
דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחא בו' —  
פלוגתייהו בסנהדרין בפרק "זה בורר" (ל, א)  
דתניא: אין עדותן מצטרפת בבית דין עד שיראו  
שניהם כאחד, רבי יהושע בן קרחא אומר: אפילו  
בוה אחד זה. אין עדותן מתקיימת עד שיעידו  
שניהם כאחד, רבי נתן אומר: שומעין דבריו של  
זה היום, וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו.  
והני שני מתלווקת, של רבי יהושע בן קרחא  
ורבנן דרבי נתן ורבנן, התם מפרש טעמא,  
איבעית אימא קרא ואיבעית אימא טעמא.  
השתא — השנים החתומים בשטר ירובין אנו  
לקיים עדותן בשטר שהן חתומין בו, או שנים  
בעל פה לענין לגבות ממון בעדותן בלא שטר —  
אין מצטרפין אלא אם שראו שניהם כאחד את  
עדותן, ואף על גב דמנא נפשך תרתייהו אחד  
מנא קא מסהדי. אליבא דרבי יהושע — שנים  
בכתב ושנים בעל פה מצטרפין, אפילו אם בזה  
אחד זה ואחד עדותן, אבל אם עד אחד בכתב בו,  
אמר ליה — רב אשר לאמימר: אגן הכי מתנינן  
לה בו', ולא תקשי מיניה לאבי דאמר אין  
מצטרפין. מהו שיבואו בית דין — זה אצל בית  
דין אחד לצרף עדותן ששמעו, ואין קושית לפי  
העדות. אליבא דתנא קמא דרבי נתן — למעלה  
פירשתייהו, ובשראו שניהם כאחד, אפס לא  
העידו בבית דין כאחד, בחבי פליגי רבי נתן  
ורבנן. וזת אחד מהן — לאחר שהעידו העדים  
על חתימת ידם בפני שלשה, ואין קושית השטר  
אלא בשלשה, דבעינן בית דין לקבל העדות.  
וחד ליתנהו — דלא מתחין כשיקרא מאי דכתיב  
ברישא "במותב תלתא דהיא" ובסופר לא נחתמו  
אלא שנים. על דא עיילוהו — שהשיב להם  
כהוגן. דהא דאפקודו ששאל בלח כהוגן: רגלו  
אחת חוץ לתחתום ורגלו אחת בלח התחתום, ועל  
דא אפקודו מבני מדרשא בפרק "לא יחפור",  
והשתא הוא דעיילוהו. **משנה** כתוב בו —  
בשטר מלוה: וזוים מאה דאינון עשרים סלעים  
לזה פלוגי מפלוני. ואף על פי שמאה זווי הרי חן  
(בבלל) עשרים וחמישה סלעים — אין מלוה  
אלא (מנה) עשרים זוים, ידי בעל השטר על  
התחתונה, והמוציא מחבריו עליו הראיה, ושמא  
כך פירש: מאה זוים גרועים וסחייים שאינו שוק  
אלא עשרים סלעים. אין לו אלא מנה — מאה  
זוים. שיש לפרש כך: זוים מאה דאינון תלתין

בבית דין זה, מהו שיבואו אחד מקל בית דין ויצטרפו? אליבא דרבי נתן לא תיבעי לך, השתא  
עדים מצטרפין, דיניי מיבעיא? אלא פי תיבעי לך - אליבא דתנא קמא דרבי נתן: עדים הוא  
דלא מצטרפין, אבל דיניי מצטרפין, או דלמא לא שניא? שלח להו: אני איני פריי שאתם  
שלחתם לי, אלא פך דעת תלמודכם נוטה - שיצטרפו. רבינא אמר, הכי שלחו ליה: שלשה  
שישבו לקיים את השטר, ומת אחד מהן, צריכי למכתב: "במותב תלתא הוינא וחד ליתוהו",  
או לא? שלח להו: אני איני פריי שאתם שלחתם לי, אלא פך דעת תלמודכם נוטה - שיצריכין  
למכתב "במותב תלתא הוינא וחד ליתוהו". ועל דא עיילוהו לרבי ירמיה בבי מדרשא. **משנה**  
כתוב בו "זוין מאה דאינון סלעין עשרין" - אין לו אלא עשרין; "זוין מאה דאינון תלתין  
סלעין" - אין לו אלא מנה. "כסף זוין דאינון" ונמחק - אין פחות משתים. "כסף סלעין דאינון"  
ונמחק - אין פחות משתים. "דרבנות דאינון" ונמחק - אין פחות משתים. כתוב בו מלמעלה  
מנה ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה - הכל הולך אחר התחתון. אם פה, למטה  
פוחבין את העליון? שאם תמחק אות אחת מן התחתון וילמד מן העליון. **גמרא** תנו רבנן:  
אמר "כסף" - אין פחות מדינר כסף; "כסף דינרין" ו"דינרין כסף" - אין פחות משני דינרין  
כסף; "כסף דינרין" - אין פחות משני דינרין דרב, כסף. אמר מר: "כסף" - אין פחות  
מדינר כסף. ואימא: נסבא! אמר רבי אלעזר: דכתוב ביה "מטבע". ואימא: פריטי! אמר רב  
פפא: באררא דלא סגי פריטי דכסף. תנו רבנן: "דבכ" - אין פחות מדינר דבכ; "דבכ דינרין"  
ו"דינרין דבכ" - אין פחות משני דינרין דבכ; דבכ דינרין - אין פחות משני דינרין כסף. דבכ.  
אמר מר: "דבכ" - אין פחות מדינר דבכ. אימא: נסבא! - אמר רבי אלעזר: דכתב "מטבע".  
ואימא:

סלעים קלים, שאינו שוק אלא עשרים וחמישה סלעים, ידי בעל השטר על התחתונה. הסלע ארבעה דינרין, המנה עשרים וחמישה סלעים. ונמחק — המנן שכתוב בו אחר "דאינון".  
דרבנות — בלעז קיננוש, והם דרבנות שספיר עורא (ב), ומלמטה מאתים — שכפול דבריו בשטר. הכל הולך אחר התחתון — אלא שלא יתא כתוב בשיטה אחרונה. למה בותבין  
את העליון — הואיל ובסוף השטר חזר וכפול את דבריו, שכותבין ושונין אחריות ממון זה: "כך וכך קבלתי עלי ועל יתתיי" בו. **גמרא** תנו רבנן כסף אין פחות מדינר כסף — "כסף  
לזה פלוגי מפלוני". כסף דינרין או דינרין כסף אין פחות משני דינרין כסף — לזה, דהכי משמע: כסף שני דינרין לזה פלוגי מפלוני. כסף בדינרין אין פחות משני דינרין זהב כסף —  
דכסף בדינרין משמע: כסף לזה פלוגי מפלוני שזה שני דינרין של זהב, וכדמפרש לקמן שכתבו "כסף בדינרין" משמע: בדינר זהב. אבל ב"דינרין" — היינו שני דינרין של כסף (אין פחות  
מכסף בשעה שני דינרין של זהב). זהב בדינרין אין פחות משהו שני דינרין של כסף — אותו זהב שלזה, וכדמפרש לקמן ד"דינרין" משמע של כסף.

מחדיינים למדינת הים, וְחָזְרוּ וְהֵעִירוּ אוֹתָם עִידִים כְּבִית דִּין יְהוָה -  
 אחר, וגם שם הלכו שני דיינים למדינת הים, ושוב חזרו והעידו  
 את עדותם בבית דין שלישי והלכו להם שנים מן הדיינים, מהו  
 שֵׁבִיבֵי דִין אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין, וַיִּצְטְרְפוּ שלֹשֶׁת הַדֵּיִינִים לְדוֹן עַל  
 פִּי הָעֵדוּת שִׁשְׁמָעוּ. וּבִיְאִרוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה אֶת שְׁאֵלָתָם, אֲלֵיכָּא  
 דְּרִבִּי נְתָן, לָא תִיבְעֵי לֶךְ, דְּהִשְׁתָּא, אֲפִילוּ עִידִים מְצָרְפִּינֵן, אָף שְׂאִינָם  
 מדֵייקים כל כך בדבריהם, דֵיינֵי מִיבְעָא - וְכִי יֵשׁ טַפְסָא שְׂאָף  
 הדיינים יכולים להצטרף, שהרי הם מדֵייקים לחקור היטב. אֲלֵא,  
 כִּי תִבְעֵי לֶךְ אֲלֵיכָּא דְתֵנָּא קִמָּא דְרִבִּי נְתָן, הָאֵם עִידִים שֶׁהֵעִידוּ זֶה  
 שלא בפני זה הוא דֵלא מְצָרְפִּינֵן, אֲכָל דֵיינֵי מְצָרְפִּינֵן, אוֹ דֵלָמָא לֹא  
 שִׁנָּא, וגם דיינים לא מצטרפים לדון על עדות שלא שמעו יחד.  
 מסיים מר בר חייא את המעשה: שְׁלַח לְהוּ רִבִּי יִרְמְיָהּ, אֲנִי, אִינִי  
 כְּדָרִי שְׁאֲתָם שְׁלַחְתָּם לִי שְׂאֵלָה זו, אֲלֵא כֶךְ דְּעַת תְּלַמְּיָדְכֶם נוֹטָה,  
 שְׂאָף תֵּלְתָא קִמָּא דְרִבִּי נְתָן, וַיִּצְטְרְפוּ הַדֵּיִינִים.  
 הגמרא מביאה גירסא רביעית למעשה זו: רִבִּינָא אָמַר, הַכִּי שְׁלַחוּ  
 לְיָהּ, שְׁלֹשָׁה דֵיינִים שְׂשִׁבּוּ לְקָוָם אֶת הַשֵּׁפֶט - לכתוב על גבי  
 השטר 'קיום', שִׁבְרֵרוּ וּנְמַצָּא שְׁחִיתוּת עֵדִים שֶׁבִשְׂטָר  
 אמיתיות, ואחרי שִׁבְרֵרוּ אֶת אֲמִיתוּת הַחִיתוּת, קוֹדֵם שְׁחִתְמוּ  
 עַל הַקּוּיָם, מֵת אֶחָד מֵהֶן, הָאֵם צְרִיכִי לְמַכְתָּב בְּנוֹסַח הַקּוּיָם 'בְּפוּתָב  
 תְּלֵתָא הוּיָנָא, וְחָד לִיתוּחֵי' - במושב שלשה דיינים היינו, ואחד  
 מהדיינים איננו, שמת, אוֹ לֹא. שְׁלַח לְהוּ רִבִּי יִרְמְיָהּ, אֲנִי, אִינִי כְּדָרִי  
 שְׂאֲתָם שְׁלַחְתָּם לִי, אֲלֵא כֶךְ דְּעַת תְּלַמְּיָדְכֶם נוֹטָה, שְׂצָרְכִינִי לְמַכְתָּב  
 'בְּפוּתָב תְּלֵתָא הוּיָנָא וְחָד לִיתוּחֵי', כִּיּוֹן שְׂאֵם יִכְתְּבוּ רַק 'בְּמוּתָב  
 תֵּלְתָא הוּיָנָא' יֵרָאָה הַדְּבָר כִּשְׂקָר, שְׁכוּתִבִּים בַּתְּחִילָה שִׁישְׁבוּ  
 שלשה דיינים, ובסוף יהיו רק שתי חתימות, שהרי השלישי מת.  
 מסיימת הגמרא: וְעַל דָּא - ועל תשובה זו, כל אחד כגירסתו,  
 עִילּוּהוּ לְרִבִּי יְרֵמְיָהּ כְּבִי מְדָרְשָׁא - הכניסו את רבי ירמיה לבית  
 המדרש, שהרי לעיל (ב:) הַתְּבַאר שֶׁהוּצִיאָוּהוּ מִבֵּית הַמְּדֵרֶשׁ עַל  
 שִׁשָּׂאֵל שְׂאֵלָה שְׂלֵא כְּהוּגֵן, וְעַתָּה שְׂשֵׁלַח לְהֶם תְּשׁוּבָה הַגּוֹנָה,  
 הַחֲזוּרָהּ לְבֵית הַמְּדֵרֶשׁ.

משנה

משנתנו דנה בשטרות שנכתבו בהן לשונות שסותרות זו את זו, וכן בשטרות שיש בהם מחיקות ולא ידוע מה היה כתוב שם.  
 שטר שקְּתוּב בּוֹ פּלוּנִי לְהַא מִפּלוּנִי 'וּזוּן מָאָה, דֵיינֵינוּ סְלָעִין עֶשְׂרִין'  
 - מאה זו שהם עשרים סלעים, אף שלפי האמת מאה זוהי הם  
 עשרים וחמשה סלעים, מכל מקום אֵין לֹא לְמַלּוּחַ מְוֹת לְגַבּוּת -  
 בשטר זה אֲלֵא עֶשְׂרִין סלעים, כיון שמפרשים את לשון השטר  
 כאילו נכתב שהוא חייב לו מאה זוים גרוועים, שששים רק עשרים  
 סלעים.  
 אך אם נכתב בשטר 'וּזוּן מָאָה, דֵיינֵינוּ תְּלַתִּין סְלָעִין' - מאה זו  
 שהם שלשים סלעים, ולפי האמת מאה זוהי הם רק עשרים וחמשה  
 סלעים, אֵין לֹא אֲלֵא מָנָה - מאה זו בלבד, ומפרשים את לשון  
 השטר שהוא חייב לו מאה זו שששים בשלשים סלעים גרוועים.  
 והטעם בשני דינים אלו הוא כיון ש'יד בעל השטר על התחתונה/  
 שהרי הוא בא להוציא מכל שטרו, והמוציא מחבירו עליו להביא  
 ראיה לדבריו, ולכן אינו מוציא אלא את הסכום שמשמעו  
 בשטר ברורה, ולא את מה שיש להסתפק בו.  
 המשנה דנה עתה בשטרות שיש בהם מחיקות: שטר שנכתב בו  
 'בְּסָפָא וּזוּין, דֵיינֵינוּ' - 'וּזוּי כֶסֶף, שְׂהֵם, וְנִמְתָּק הַמְּשָׁר, וְלֹא יֵדוּע'  
 כמה וזי כסף התחייב לו. כיון שכתב 'וּזוּין' בלשון רבים,  
 אֵין מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן וּזִין פְּחוּת.  
 מְשִׁתִּים, ואף שיתכן שהיה כתוב שם יותר משתים, יד המלוה על  
 התחתונה ואינו גובה יותר משתים. וכן אם נכתב 'בְּסָפָא סְלָעִין,

מתרצת הגמרא: לאמימר, מְתַנִּינֵן, הָא קָא מְשָׁמַע לֵךְ, הֲשָׁנָם  
 שְׁחִיתוּתִים מְקוּשָׁר דִּינָם כֶּעֶד אֶחָד בְּשָׂפוּת, כְּלוּמַר, מָה הָתָם -  
 בפשוט שחתם בו עד אחד פְּסוּלָא דְאֲדוֹרִיָתָא, שנאמר (דברים טו)  
 'לֹא יָקוּם עַד אֶחָד פְּאִישׁ לְכָל עוֹן וְלְכָל חֻטְאָת, אָף הֵכָּא נָמִי לְגַבִּי  
 מְקוּשָׁר שְׁחִתְמוּ בּוֹ שְׁנַיִם, אַמְרוּ חֲכָמִים שִׁיְהִיה פְּסוּלוֹ כְּמוֹ פְּסוּלָא  
 דְאֲדוֹרִיָתָא, ואם גירש בו את האשה, אינה מגורשת, ואם היה זה  
 שטר הלוואה אֵין גּוֹבִין בּוֹ מִנְכַסִּים מְשׁוּעֲבָדִים, אֶךְ אֵין לְלַמּוּד  
 מִמִּשְׁנֵיתוּ שְׂעֵד אֶחָד בִּשְׂטָר וְעַד אֶחָד בַּעַל פֶּה אֵינֵם מְצָטְרְפִים.  
 בברייתא במסכת סנהדרין (ל) חַדָּה תְּנָאִים בְּשִׁנֵּי מַחְלוּקוֹת לְגַבִּי  
 צִירוּפָם שֶׁל שְׁנֵי עֵדִים בְּדֵינֵי מִמוּנוֹת: א. דַּעַת רְבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה  
 שֶׁשְׁנֵי הָעֵדִים אֵינֵם צִרְכִים לְהַעִיד עַל מַעֲשֶׂה אֶחָד אֲלֵא עַל חִיּוּב  
 אַחַד, ואף אם אחד מעיד על הלוואה שהיתה ביום ראשון וחבירו  
 על הלוואה שהיתה ביום שני, מְצָטְרְפִים לְחִיּוּבוֹ. ואילו תנא קמא  
 רב סובר שצריכים להעיד על אותו מעשה שראו יחד. ב. דַּעַת  
 שֶׁם נֶתֵן שְׁצִרְכִים שְׁנֵיהֶם לְהַעִיד יַחַד, וְתַנָּא קְמָא שֵׁם סוּבֵר שְׂאָף  
 אֵם הֵעִיד אֶחָד בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְחֲבִירוֹ בְּיוֹם שֶׁנִּי, מְצָטְרְפִים.  
 אממר מביא ראייה לדבריו: תִּדְעַע שְׂעוּד אֶחָד בִּשְׂטָר וְעַד אֶחָד בַּעַל  
 פֶּה מְצָטְרְפִים, מִמַּעֲשֶׂה שְׁהִיָּה, שְׁלַחְו מָתָם (-מֵשֶׁם) תְּכָרְיָא לְרַבִּי  
 יְרֵמְיָהּ שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב מַחוּץ לְבֵית הַמְּדֵרֶשׁ, כְּמִבּוּאֵר לְעֵיל (ב:)  
 שֶׁהוּצִיאָוּהוּ מִבֵּית הַמְּדֵרֶשׁ, שְׂאֵלָה זו, עַד אֶחָד כְּכָתָב וְעַד אֶחָד בְּעַל  
 פֶּה, מָהוּ וַיִּצְטְרְפוּ לְחִיּוּב מִמוּן. וּפְרִטְרוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה אֶת שְׁאֵלָתָם,  
 אֲלֵיכָּא דְתֵנָּא קִמָּא דְרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, לָא תִיבְעֵי לֶךְ - אֵין מְקוּם  
 לְהַסְתַּפֵּק, שְׁהִיָּה הוּא סוּבֵר דֵאֲפִילוּ שְׁנֵים הִמְעִידִים בְּכָתָב, וְכִן שְׁנֵים  
 בְּעַל פֶּה, אֵם אֵין הַשְׁנַיִם שֶׁבְּכָתָב אוּ שֶׁבַע פֶּה מְעִידִים עַל אוֹתוֹ  
 מַעֲשֶׂה, לֹא מְצָרְפִי, וְכָל שְׂכֵן שְׂאֵם לֹא הֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד אֲלֵא  
 אֶחָד בַּעַל פֶּה וְאֶחָד בְּכָתָב שְׂאֵין עֵדוּתָם מְצָטְרְפָת. אֲלֵא כִּי תִיבְעֵי  
 לֶךְ, אֲלֵיכָּא דְרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, הָאֹמֵר שְׂאָף אֵם הֵם מְעִידִים  
 עַל שְׁנֵי מַעֲשִׂים שׁוּנִים אַפְשָׁר לְצָרְפָם, הוּא הָדִין שְׂאֵם לֹא הֵעִירוּ  
 יַחַד אַפְשָׁר לְצָרְפָם, שְׁלֹדְבְרֵיו יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק הָאֵם רַק שְׁנֵיִם בְּכָתָב  
 וְכִן שְׁנֵים בְּעַל פֶּה, הוּא דְמְצָרְפִי, כִּיּוֹן שִׁישׁ כָּאֵן עֵדוּת שְׁלִימָה  
 בְּכָתָב אוּ בַּעַל פֶּה, אֲכָל עַד אֶחָד בְּכָתָב וְאֶחָד עַל פֶּה לֹא מְצָרְפִינֵן,  
 כִּיּוֹן שְׂכָל אֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוּ אֵינוֹ יִכּוֹל לְחִיּוּב מִמוּן, אוֹ דֵלָמָא לֹא  
 שְׂנָא. מְסִיִים אִמְיַמֵּר אֶת רְאִייתוֹ: וְשַׁלַּח לְהוּ רִבִּי יִרְמְיָהּ, אֲנִי, אִינִי  
 כְּדָרִי לְהַכְרִיעַ בְּדַבְרֵי, שְׁשִׁלַחְתָּם לִי שְׂאֵלָה זו, אֲלֵא כֶךְ דְּעַת  
 תְּלַמְּיָדְכֶם נוֹטָה, וַיִּצְטְרְפוּ, וְהִיְיָנוּ כְּדָרִי אִמְיַמֵּר, וְלֹא כֹאבֵי  
 הָאֹמֵר שְׂאֵינֵם מְצָטְרְפִים.  
 דוחה רב אשי: אֲמָר לִיָּה רִבִּי אֲשִׁי לְאִמְיַמֵּר, אֲנִי, הַכִּי מְתַנִּינֵן לֶהּ -  
 אנו שונים מעשה זה כך, באופן שאין ממנו קושיא על אביי,  
 שְׁלַחְו לִיָּה תְּכָרְיָא לְרִבִּי יְרֵמְיָהּ, שְׁנֵי שְׁהֵעִידוּ אֶת אוֹתָהּ עֵדוּת,  
 אֲלֵא שְׂאֶחָד הֵעִיד כְּבִית דִּין וְחָ אֶחָד כְּבִית דִּין יְהוָה, וְכָל בֵּית דִּין  
 בְּפָנֵי עֲצָמוּ אֵינוֹ יִכּוֹל לְחִיּוּב מִמוּן עַל פִּי עַד אֶחָד, וְהִלְכוּ הָעֵדִים  
 לְמִקּוּם רְחוֹק, מָהוּ, הָאֵם אַפְשָׁר שְׁיִבּוּאוּ בֵּית דִּין אֲצֵל בֵּית דִּין,  
 וַיִּצְטְרְפוּ הַדֵּיִינִים לְדוֹן עַל פִּי הָעֵדוּת שִׁשְׁמָעוּ, כִּשֶׁם שְׁבִית דִּין  
 אֶחָד יִכּוֹל לְצָרֵף שְׁתֵּי עֵדוּתֵי אָף שְׂלֵא הֵעִידוּ יַחַד. וּבִיְאִרוּ בְּנֵי  
 הַיְשִׁיבָה, אֲלֵיכָּא דְתֵנָּא קִמָּא דְרִבִּי נְתָן, לָא תִיבְעֵי לֶךְ, שְׁהִיָּה הוּא  
 סוּבֵר דֵאֲפִילוּ אֵם רָאוּ יַחַד אֶת הָעֵדוּת, וְגַם הֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם בְּכָד בֵּית  
 דֵיינָא, אֵם הֵעִידוּ הוּא שְׂלֵא בְּפָנֵי הוּא נָמִי לֹא מְצָרְפִי, וְכָל שְׂכֵן שְׂאֵם  
 הֵעִידוּ בְּשֵׁנֵי בֵּתֵי דֵיינִים שְׂאֵינֵם מְצָטְרְפִים. אֲלֵא, כִּי תִיבְעֵי לֶךְ,  
 אֲלֵיכָּא דְרִבִּי נְתָן, הָאֵם דּוּקָא כְּשֶׁהֵעִידוּ בְּכָד כִּי דֵיינָא אָף שֶׁהֵעִידוּ  
 זֶה שְׂלֵא בְּפָנֵי זֶה הוּא דְמְצָרְפִי, אֲכָל אֵם הֵעִידוּ בְּתָרֵי כִּי דֵיינָא, לֹא  
 מְצָרְפִי, אוֹ דֵלָמָא לֹא שְׂנָא, ואף שהעידו בשני בתי דינים,  
 מְצָטְרְפִים. וְשַׁלַּח לְהוּ רִבִּי יִרְמְיָהּ, אֲנִי, אִינִי כְּדָרִי שְׂאֲתָם שְׁלַחְתָּם לִי  
 שְׂאֵלָה זו, אֲלֵא כֶךְ דְּעַת תְּלַמְּיָדְכֶם נוֹטָה, שְׁלֹדְבְרֵיו נֶתֵן וַיִּצְטְרְפוּ.  
 הגמרא מביאה גירסא שלישיית במעשה זה: מָר כְּרִיָּא אָמַר, הַכִּי  
 שְׁלַחוּ לְיָהּ לְרִבִּי יִרְמְיָהּ, שְׁנֵי שְׁהֵעִידוּ כְּבִית דִּין יְהוָה, וְהִלְכוּ שְׁנֵים

## אגרות קודש

ב"ה, כ' מ"ח, תשי"ח  
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה חיים שלום שיי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מי"ח מ"ח.

ויה"ר שמכאן ולהבא לא ידעו לא הוא ולא כל בני המשפחה שיי מכל ענין של צער ועגמ"נ ח"ו, ויקוים היעוד דנחמה בכפלים, וע"פ המבואר בכ"מ בדא"ח בהענין דכפלים לתושי הרי אינו רק שתי פעמים בכמות כ"א הרבה יותר מזה ובשינוי למעליותא גם באיכות, וכמובן גם ממרז"ל שמ"ר פי כ"י תשא על הפסוק הנ"ל\*, ומהענין של דנחמו נחמו של הפרט, ובימינו בקרוב ממש נזכה לנחמו נחמו של הכלל (ע"ד המבואר באגה"ק סי' ד') בביאת משיח צדקנו בקרוב.

בברכה לבשו"ט תכה"י.

(\* רפמ"ו).

ב"ה, כ' מ"ח, תשי"ח  
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"ד חשון, בו כותב אשר נכנס לסדרי הלימודים בישיבה, אולם אינו מרגיש שום חיות פנימי, וכו'.

והנה מפורסמת הודעת חז"ל לא יגעת ומצאת אל תאמין, ומובן שלא השאלה בדבר מה - זוהי יגיעה עלי' מדובר, ולא עוד אלא שיגיעה היא בעיקרו בענינים דקבלת עול ול"ד כשישנו חיות פנימי.

המורס מהאמור, אשר ילמוד בהתמדה ושקידה ככל הדרוש בזמנים דסדרי ישיבה וגם בהשעות אשר בין הסדרים מבלי לפשפש ולדרוש שמקודם צריך להיות חיות ואחרי זה יתחיל הלימוד, כי הסדר הוא להיפך, וכשיתנהג באופן האמור, תקוטי שתקוים בו הבטחת חז"ל יגעת ומצאת.

בודאי יודע ושומר שלשת השיעורים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא הידועים ומשפיע גם על חבריו שיי לעשות כזה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א



## מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

### א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן  
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

**א** כָּבֵר נִתְבָּאָר שְׂאִין בְּנִין וְסְתִירָה בְּכָלִים שְׂאִין מְחֻזְקִים אַרְבְּעִים סָאָה א| בְּשְׂאִינוּ בְּנִין גְּמֹור, לְפִיכָּהּ, חֲבִית  
שֶׁל חֶרֶס שְׂאִינָה מְחֻזְקָת אַרְבְּעִים סָאָה שְׁנֵשְׁבֵרָה, וְדָבֵק שְׁבֵרִיהַ בְּזַפְתָּ ב| - מִתֵּר לְשִׁבְרָה ג| בְּשַׁבְּתָּ, בֵּין  
בְּיָד בֵּין בְּכָלִי, פְּדִי לְקַח מָה שְׁבֵתוֹכָה ד|, וְאִין בְּהַ מְשֻׁם סְתִירָה, מְפָנִי שְׂאִינָה בְּנִין גְּמֹור.

ביאורי הלכה

א| ארבעים סאה – נפח של 233 ממ"ק (ליטר)<sup>1</sup>.  
אחר<sup>3</sup>.  
ב| בזפת – חיבור בזפת אינו חיבור חזק ולא חיבור של אומנות, והרי הוא בניין גרוע<sup>2</sup>.  
ג| מותר לשברה – בין במקום דיבוקה, בין במקום

צינונים והוספות

1) ראה הפירוט לעיל על ס"י שיג סעיף יח; ואם מחזיק ארבעים סאה או שהוא מחובר לקרקע יש בו משום "בונה" גם כשאינו בניין גמור.  
2) כל שאינו חיבור חזק נחשב כמפורק גם כשהוא מחובר (וכמבואר לעיל על ס"י שיג ס"ט), וכן עשיית חבית זו אינה בגדר "עושה כלי מתחלתו" שיש בו משום בונה וסותר, משום שאינה מעשה אומנות ואין לה חשיבות של כלי, ולהלן יתבאר שמחמת כך גם לא חששו שיעשה לה פתח יפה.  
3) גם לחתיכות החרס בפני עצמן אין דין 'בניין גמור', וראה גם ס"י שמ ס"ז שהשובר חתיכת חרס לא חששו ל'סותר'.  
4) כגון מאכלים, כלים, תרופות, דברי הלבשה, משחקים וכיו"ב. ובש"כ פט"ו ספ"ו: דברי הלבשה חדשים הארוזים באריזת ניילון סגורה וכדו' ושכח לפותחן מבעוד יום, מותר לקרוע בשבת את האריזה דרך קלקולן (א.ה. גדר הקלקול נתבאר להלן הערות קלורקלז), ובש"כ שם הערה ערב: כי הדין של שובר אדם את החבית, ס"י שיד סע' א, אינו דוקא לצורך אכילה, וכדמצינן בתשב"ץ, מובא בכף החיים ס"י תקפו ס"ק קמ, דמותר לשבור חבית ע"מ להוציא שופר, וכן ברדב"ז בלשונות הרמב"ם ס"י קל, מתיר לשבור תיבה להוציא דבר שהוא לצורך שבת, ודלא כפתח הדביר ס"י שיד, שכתב שהיתר זה אינו אלא באוכלין.  
5) תהל"ד (ס"ק יא): שהרב ז"ל בסס"ז לא התיר אלא לצורך שבת (ולשיטתו דלצורך שבת לא חשיב דבר מצוה אלא כשאי אפשר לאכול בלא זה וכמ"ש בס"י ש"ו סק"ג)... וטעמא דשלא לצורך שבת אסור משו' טרחא (ובתהל"ד שם הוסיף לדון אם מותר לומר לנכרי כשהוא טרחא שלא

לצורך שבת. ובקצה"ש ס"י קיט ס"ק יח: דוקא ליקח מה שבתוכה דהוי לצורך שבת... אבל לפתחה כדי להצניע דבר בתוכה דאין כאן צורך שבת אסור... ובנטילת דלתות הכלים אם אינן תקועין בחזק וכן בכלי של פרקים שהוא רפוי דמותר לפרקו בשבת... ולא נתבאר דבעינן דוקא שיהא צורך שבת בזה, וגם לכאורה אינו שייך כלל צורך שבת בפריקת הכלי, י"ל לפי שבנטילת הדלת ופריקת הכלי אינו משבר כלום, שהרי ראוין להתזרזר כמו שהיו, ע"כ אין בזה שום איסור, משא"כ בחתיכת החבל או בשבירת החבית הדבוקה בזפת הנז' בס"י ש"ד א', אע"פ דאין איסור סתירה בכלים בבנין גרוע כזה, מ"מ קצת איסור יש בסתירתו, וכמו שאסור לתקן כלי בשבת אפילו ע"י חבור גרוע או בנין גרוע כגון לדבק שברי חבית בזפת אע"פ דלא הוי בונה, כן יש איסור לסתור הבנין הגרוע הזה, אבל אין בו איסור סתירה ממש, לפיכך התירו דוקא כשהוא לצורך שבת, אבל לסתור כלי שלם דיש בזה איסור סתירה, לא התירו אפילו לצורך שבת, אע"פ שגם סתירת כלי שלם הוא אסור רק מדרבנן, שהרי הוא סותר שלא על מנת לבנות והוא מקלקל, מ"מ לא התירו שום איסור דרבנן לצורך שבת, רק איסור קל דסתירת בנין גרוע בכלים (ועי' באריכות בזה בפמ"ג במ"ש ס"י ש"ד ס"ק א'). ע"כ.

6) ראה לעיל דברי התהל"ד וקצה"ש בביאור סיבת האיסור, אמנם, בשוע"ר לא נזכר שהוא לצורך שבת (אלא לעניין אמירה לנכרי להלן ס"י ז), וליקח מה שבתוכה ניתן לפרש שאפילו שבדעתו לעשות פתח ולא לשבירה בעלמא אין לאסור, אבל אם בדעתו לתיקון החבית שיהיה בה נקב להוציא ולהכניס או שתהיה בעלת פתח נאה, אסור (ראה להלן הערה ח).

ובלבד שלא יתפון לנקבה נקב יפה ה' שיהא לה לפתח נאה ה', שאם פן הרי הוא מתקן פלי, וחיב משום "מכה בפטיש" ה', כמו שיתבאר ה'. אבל בשאינו מתפון לכך - מתר ה', ולא גזרו שמו יתפון לכך, מפני שחבית השבורה ודבוקה בזפת היא גרועה בעיניו, ואינו חושש עליה בשחזור ושבורה לתקן לה פתח נאה. אבל אם היא שלמה - אסור לשברה אפלו בענין שאינו מתקן לה פתח נאה, מפני שפתירת בנין גמור אסורה אף בכלים. ועוד, גזרה שמו יתפון לנקבה נקב יפה שיהא לה לפתח נאה ה'.

חלק ב, סימן שיד, דברים האסורים משום בנין וסתירה בשבת, סעיף א:

ביאורי הלכה

- ה) נקב יפה - משמע שעשיית נקב בדרך שבירה - מותרת<sup>7</sup>.
- ו) לפתח נאה - היינו שכוונתו לתקן ולשפר הכלי<sup>8</sup>.
- ז) מכה בפטיש - מלאכת 'מכה בפטיש' היא כל פעולה המכשירה הכלי לשימוש, או שהיא תיקון והשלמת מלאכת האומן בכלי<sup>9</sup>.
- ח) כמו שיתבאר - שבתיקון כלי לשימוש מתחייב משום 'מכה בפטיש' גם כשאין בו משום 'בונה'<sup>10</sup>.
- ט) מותר - אף אם גם ללא כוונתו ייתכן שיצא נקב יפה<sup>11</sup>.
- י) לפתח נאה - ואז יש בזה משום 'מכה בפטיש'<sup>12</sup>.

ציונים והוספות

יש לחוש ל'מכה בפטיש' אם מתקינו לשימוש. (11) כשלא מתכוון לכך ואין צריך לזה אין בזה משום תיקון כלל ומותר לכתחילה (ראה סי' שכה סל"ב), אבל אם צריך לכך יש להזהר שלא יהיה פסיק-רישא שיתקן הכלי אף שאינו מכוין לכך (כדלהלן סי' שיח סכ"א, לענין מיחם של מתכת שנתן בתוכו צונן שצריך לצרפו אף שכעת אינו מתכוין לכך, ולא הותר אלא מפני שאינו פסיק-רישא). ובנדו"ד אף שצריך לפתח או לנקב היינו שצריך להוציא מה שבחבית אבל לא צריך שום תיקון לחבית (ראה לעיל הערות ד-ח, ולהלן הערה קל יתבאר נידון זה לענין פתיחת קופסאות ופחיות שתיה כשאין דעתו לעשיית פתח, אך מאידך לא עושה בדרך שבירה). (12) אף שלא מתחייב על מלאכת סותר ומלאכת מכה בפטיש יחדיו (ראה מי טל, מלאכת בונה סי' מח); כיון שאיסור סותר אינו אלא מדרבנן (שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה), הוסיף גם גזירה משום מכה בפטיש שיש בה מקום לחיוב מן התורה, או שהוסיף זאת לדעת הסוברים שאין בניין בכלים (ראה להלן סעיף יז); ועוד יש לומר שכיון שבצד ההיתר פירש שחבית שנשברה ודבקה בזפת מועיל הן לאיסור סותר והן לגזירה משום מכה בפטיש, מצא לנכון להזכיר ב' ענינים אלו גם בצד האיסור בחבית שלימה.

7) אפילו שאסרו כל נקב להוציא או להכניס ואפילו נעשה ממילא (להלן סעיף ה), היינו נקב המביא תועלת ותיקון לכלי, משא"כ נקב שאינו יפה היינו שעשוי בדרך שבירה ואין בו שום תיקון. אלא שלא צריך שיעשה בפירוש בדרך שבירה וקלקול, ודי בכך שלא יכווין לעשות בדרך של תיקון, ואז גם אם נעשה נקב יפה הרי הוא כמתעסק (וכדלהלן הערה יא).

8) ב' האפשרויות שבבירת החבית הן: 'לשברה כדי ליקח מה שבתוכה' דהיינו שלא מתכוון לעשות לה פתח אלא לפתוח ולהוציא מה שבתוכה (ראה לעיל הערה ו, ואף שעושה בה פתח כיון שאין כוונתו לכך - מותר (כדלהלן הערה יא)), והאפשרות השניה היא: 'נקב יפה' היינו שלא בדרך שבירה 'שיהא לה לפתח נאה' שכוונתו לתקן החבית ולא להוצאת מה שבתוכה (בלבד).

9) תיקון מלשון 'שיפור' (כמו תיקון עולם), כגון ציור על הכלי, פתיחת פתח נאה ושאר פעולות שעושה האומן כחלק מתיקונו אף שאינם מביאים תועלת לשימוש עצמו). ראה סי' שב סעיף ה.

10) להלן סעיף ב נתבאר כן לענין נקב (אלא שבנקב צריך שיעשה על מנת להוציא ולהכניס ואחרת אינו נחשב כתיקון כלל, ואילו בעשיית פתח נאה לחבית נחשב כתיקון בכל אופן, וכן להלן סי"ז נתבאר שגם במקום שאין בניין בכלים



~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הל' צער בעלי חיים/הפקר והשגת גבול ~

ממשאה הרי זה מצוה לסייעו לפרוק מעליה וזו מצות עשה שנאמר כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו' עזוב תעזוב עמו.

ולא יפרוק ויניחנו נבהל וילך לו אלא יקים עמו ויחזור ויטעון עליה משאה כראוי לה שנאמר לא תראה את חמור אחיך

~ יום ראשון ~

דיני עוברי דרכים וצער בעלי חיים:

מי שפגע בחבירו בדרך ובהמתו רובצת תחת משאה בין שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יותר

כפגיעה שנאמר כי תפגע וגו' וכת[ו]ב אחריו כי תראה וגו' לומר לך שיעור ראייה כפגיעה ושיעור חכמים שיהיה ביניהם רס"ו אמה וב' שלישי אמה שהוא אחד משבע ומחצה במיל. היה ביניהם יותר מזה אין צריך לילך אצלו אף על פי שרואהו.

(ואין צריך לומר שאין צריך לילך ולהציל בעלי חיים אלו או של הפקר מצערן יותר מרס"ו וב' שלישי אמה אף על פי שרואה אותן. ואין צריך לומר שאם אינו רואה בעיניו אף על פי שידוע מן צערן אין צריך כלל לילך אצלם אפילו פחות מרס"ו אמה שהרי נאמר כי תראה וכי תפגע וזה לא פגע ולא ראה):

### ~ יום שלישי ~

ז מצא בהמת חבירו רבוצה אף על פי שאין הבעלים עמה מצוה לפרוק מעליה ולטעון עליה שנאמר עובד עובד מכל מקום הקם תקים מכל מקום. א"כ למה נאמר עמו שאם היה בעל הבהמה שם והלך וישב לו ואמר לזה שפגע בו הואיל ועליך מצוה אם רצית לפרוק לדרך פרוק הרי זה פטור אלא אם כן בעל הבהמה אינו יכול לסייעו כגון שהוא זקן או חולה שנאמר עמו.

ומכל מקום חייב הוא לפרוק משום צער בעלי חיים אלא שפטור ממצות פריקה שהיא בחנם ואסור ליטול עליה שכר וזה רשאי לתבוע שכרו ויכול ליטול ממנו שכרו בעל כרחו ואם אינו יכול אף על פי כן הוא חייב לפרוק משום צער בעלי חיים.

וכן אם דרך הבהמה לרכוץ תמיד תחת משאה לעולם פטור ממצות פריקה שנאמר רובץ ולא רבצן וכן אם היא עומדת תחת משאה ולא רבצה פטור ממצות פריקה שנאמר רובץ ולא עומד. ובשניהם חייב לפרוק משום צער בעלי חיים אלא שרשאי ליטול שכר:

ח ולפיכך אף הנכרי מצוה לסייעו בפריקה אם אינו יכול לבדו משום צער בהמתו אלא שרשאי ליטול ממנו שכר ואם אינו נותן לו אף על פי כן חייב לפרוק משום צער בעלי חיים וכל שכן אם הנכרי אינו שם.

(וסוס המושך בעגלה והגיע למקום מקולקל או להר גבוה ואינו יכול למושך לבדו בלי שיעורו לו אפשר שיהו דומה לפריקה ומצוה לעזור אף לנכרי משום צער בעלי חיים שהנכרי יכה את הסוס מכה רבה להכריחו למושך יותר מכחו וכשם שמצוה להציל בעלי חיים מצער שכבר נעשה להם אף אם נעשה על ידי אדם כגון פריקה כך מצוה להצילם מצער שהאדם עושה להם עכשיו כדון או שלא כדון).

אבל מצות טעינה אינה בבהמת נכרי אלא משום איבה ואפילו המשא הוא של ישראל כיון שהבהמה של נכרי ועליו מוטל להטעין אלא אם כן אינו שם. ובבהמת ישראל חייב לטעון עמו אפילו המשא הוא של נכרי:

או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו זו מצות עשה אחרת. ואם הניחו נבהל ולא פרק ולא טען עמו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר לא תראה וגו':

ב פרק וטען וחזרה ורבצה (מחמת שניתק המשא ממקומו) חייב לחזור ולפרוק המשא (ממקום זה) ולחזור ולהטעין (במקום הראוי לו על החמור). חזרה ורבצה חייב לחזור ולפרוק ולטעון אפילו מאה פעמים שנאמר עוב עובד תקים. לפיכך צריך לדדות עמו עד פרסה שמא יצטרך לחזור ולסייעו אלא אם כן יאמר בעל המשא איני צריך לך. אך אינו חייב לילך עמו בחנם אלא בשכר:

ג וכן מצות טעינה אינה בחנם אלא כשהלה רוצה ליתן לו שכר אזי מחוייב הוא לסייעו ואם לאו פטור הואיל ואין כאן אלא משום ריוח בעל המשא יתן שכר.

אבל מצות פריקה היא בחנם הואיל ויש כאן גם צער בעלי חיים ואסור ליטול שכר עליה אם הוא אדם במל. ואם הוא בעל עסק בענין שעל ידי טרחו בפריקה יגיע לו הפסד ממון אפילו הוא מניעת הריוח פטור כמו שנתבאר בהשבת אבדה ששלו קודם לכל אדם מן הדין. ומשום צער בעלי חיים לא חייבה תורה אלא להטריח גופו אבל לא להפסיד ממנו. ולכן אין אדם חייב להאכיל בהמת חבירו או של הפקר משלו.

ומכל מקום כגון להשליך חתיכה קטנה לפני כלב להדמות בדרכי הקב"ה שמרחם עליו ומשהה אכילתו במעוין ג' ימים מעת לעת הואיל ומוזנותיו מועמים ויכנו במקל אחר שישליך לפניו כדי שלא ירגיל לבא אצלו:

### ~ יום שני ~

ד אבל לטרוח בגופו חייב להציל כל בעלי חיים מצער אפילו של הפקר ואפילו של עובד כוכבים. אלא שרשאי לתבוע שכר מן הנכרי אחר כך.

ואין צריך לומר שאסור מן התורה לצער כל בעלי חיים בידים.

אלא אם כן הם מצערים לאדם אזי מותר אפילו להרגם שכיון שיש תועלת לאדם בהריגתם אין חוששים לצערם שהרי התירה התורה שחיטה. וכן אם צריכים להם לרפואה או לשאר דברים שהם לצורך האדם אין בו משום צער בעלי חיים. ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות אם אין לו נוצה אחרת רק שהעולם נמנעים משום אכזריות:

ה ואין צריך לומר שאין חוששין לצער בעלי חיים משום כבודו של אדם כגון שהוא חכם או זקן מכובד ומצא בהמת חבירו רובצת תחת משאה אין צריך לפרוק ולטעון עמו הואיל ואינו לפי כבודו. וממון חבירו נדחה מפני כבודו על דרך שנתבאר בהשבת אבדה. ושם נתבאר איך לעשות הטוב והישר לפני משורת הדין:

ו אין חיוב פריקה וטעינה אלא משיראהו ראייה שהיא

~ יום רביעי ~

וכן בני חבורה שנתחברו ליסע בעגלות הרבה ואירע איזה קלקול לאחד מהם וצריך לשהות מעט לתקן עגלתו אין חביריו רשאים ליפרד ממנו אלא אם כן צריך להתעכב הרבה יותר מדאי:

יג וכשמגיעים למקום צר שאי אפשר להם לעבור ב' חמורים זה בצד זה וצריך אחד מהם לעמוד במקומו עד שיעבור השני תחלה ואז ילך אחריו מי מהם יעמוד היה אחד מעון ואחד ריקן יעמוד הריקן היו שניהם מעונים או שניהם ריקנים יעשו פשרה שזה יעמוד פעם אחד וזה פעם אחד (וכן בשתי עגלות ההולכות זו אחר זו וכל אחת רוצה ליסע באחרונה יעשו פשרה זו).

ועל כל כיוצא בזה נאמר בצדק תשפוט עמיתך:

דיני הפקר והשגת גבול:

א המפקיר איזה דבר שאומר הרי זה הפקר אף על פי שאינו נדר שהרי הנדר הוא לעניים והפקר הוא שמפקיר בין לעניים בין לעשירים ואם הפקיר לעניים בלבד אינו הפקר אף על פי כן דינו כנדר שאסור לחזור בו כגון אם הפקיר איזה דבר ובא אחר לזכות בו אינו רשאי למחות בו לומר שלי הוא. אבל קודם שאחר זוכה בו רשאי הוא עצמו לזכות בו כשאר זוכה מן ההפקר:

ב המדברות הימים והנהרות והיערים וכל מה שבהם הם מופקרים ועומדים מאליהם וכל הקודם בהם זכה כגון לצוד חיה ועוף שבמדבר ודגים שבימים ובנהרות וללקוט עשבים שביער והעצים והפירות של אילנות יער.

(לפי שעדיין לא החזיק בהם אדם בחוקה המועלת על פי התורה לקנות בה מן ההפקר שהיו מופקרים ועומדים מששת ימי בראשית כי חוקה המועלת באילנות היא כשיעבוד עבודה המועלת לאילן ואז קנה אותו אילן בלבד שעבד בו ואם עבד איזה עבודה המועלת בגוף הקרקע קנה השדה כולה עם כל האילנות שבה וביער לא עבד אדם עבודת קרקע ולא עבודת אילנות בכל אילן לפיכך הם הפקר בין שהם בגבול נכרי בין שהם בגבול ישראל בחוץ לארץ שלא נתחלקה לשבטים על פי ה' רק שזכה בהם ישראל מהפקר אין זכיותו כלום בלא חוקה המועלת):

~ יום שישי ~

ג כמה דברים אמורים בישראל ונכרי הדיוטות אבל מלך אפילו נכרי שכבש איזו מדינה במלחמה קונה אותה עם כל הנהרות והיערים שבה. ואם מכר או נתן יער ממנה לאחד מעבדיו נקנה להם קנין גמור אף על פי שלא החזיקו בו לא הם ולא המלך. ואין צריך לומר אם מכר או נתן ממדינתו. לפי שזהו ממשפטי וחוק המלכות שכל הארץ כולה עם הנהרות והיערים היא ברשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכובש במלחמה ומשפטי המלכות הם דין גמור כדין

ט והואיל והנכרי אינו במצות טעינה ופריקה אלא משום צער בעלי חיים בלבד מצוה לפרוק עמו ורשאי ליטול שכר על זה א"כ מהו שאמרה תורה כי תראה חמור שונאך וגו' לא בשונא נכרי אמרה תורה אלא בשונא ישראל. והא"ך יהיה ישראל שונא לישראל והתורה אמרה לא תשנא את אחיך בלבדך אמרו חכמים כגון שראהו לכוו שיעבר עבירה והתרה בו ולא חזר ואינו רשאי לילך לבית דין יחידי להעיד עליו שיקבל ענשו הרי מצוה לשנאתו עד שיעשה תשובה וישוב מרשעתו. ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה מצוה לפרוק ולמעון עמו כמו להחזיר אבידתו הואיל ועבר לתיאבון:

י הפוגע בשנים אחד רובץ תחת המשא ואחד פרק המשא ולא מצא מי שימעון עמו מצוה לפרוק בתחלה משום צער בעלי חיים ואחר כך מעון. במה דברים אמורים כשהיו שניהם אוהביו או שניהם שונאיו אבל אם אחד אוהב ואחד שונא מצוה למעון עם השונא תחלה כדי לכופף את יצרו הרע אם שונאו מחמת שחטא כנגדו (בדבר שבממון) שהשנאה היא שלא כדת שנאמר לא תטור את בני עמך ואחבת וגו' אבל אם שונאו כדת מפני שראהו עובר עבירה (או שחטא כנגדו וציערו צער הגוף שאינו צריך להסיר השנאה מלבו ולמחול לו עד שיבקש ממנו מחילה כמו שנתבאר באו"ח סי' קנ"ו) הרי האוהב קודם לו:

יא בצדק תשפוט עמיתך מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר צדק צדק תרדוף אלא אחד לדין ואחד לפשרה שתהא בצדק במקום שאין דין. כיצד שתי ספינות העוברות זו כנגד זו ופגעו זו בזו אם שתיהן עוברות בבת אחת שתיהן טובעות אם בזו אחר זו עוברות וצריכה אחת מהן לחזור לאחוריה למקום רחב. וכן שני גמלים העולים מעלות גבוהות ופגעו זה בזה בראש ההר אם עוברים שניהם בבת אחת שניהם נופלים ואם בזה אחר זה עולים וצריך אחד מהם לחזור לאחוריו. כיצד הם עושים אם אחת מהן טעונה ואחת אינה טעונה תדחה שאינה טעונה מן המעונה. ואם אחת מהן קרובה לנמות שבמעט שתחזור לאחוריה ימצא מקום לחבירתה לעבור ואחת מהן רחוקה לנמות תדחה הקרובה מפני הרחוקה.

היו שתיהן טעונות או שתיהן רחוקות או קרובות המל פשרה ביניהם והם מעלים שכר זה לזה מי שיחזור לאחוריו:

~ יום חמישי ~

יב בני חבורה שנתחברו ליסע יחד בדרך ואירע שרגלי חמור אחד מהן רעועות ואינו יכול ללכת מהר כשאר חמורים אין בני חבורה רשאים ליפרד עם חמוריהם ולהניח את זה לכרו בדרך אבל אם נפל חמורו ואינו יכול לילך כלל רשאים ליפרד ממנו ואינם צריכים להתעכב בשבילו יותר מדאי.

הרי היא שלו חכמים תקנו דבר זה כדי שלא יבאו לידי מחלוקת אם אחד יגביה מציאה מצד חבירו לכך תקנו שכל הקודם לה בארבע אמותיו זכה בה ושוב אין אחר רשאי ליטלה ואף אם נטלה צריך ליתנה לזה.

במה דברים אמורים במקום מופקר אבל בשדה חבירו לא תקנו ארבע אמות לאדם אחר אף שאין חבירו עומד שם ולא זכתה לו שדהו הואיל ואין מה שכתובה משתמר כמ"ש למעלה.

ואף במקום מופקר לא תקנו ארבע אמות ברשות הרבים הואיל ורבים דוחקים שם ואין לכל אחד ארבע אמות מיוחדות:

ח קמנה יש לה ארבע אמות לענין מציאה הואיל ויש לה לענין גט אבל קמן אין לו ארבע אמות ומותר ליטול מציאה מארבע אמותיו.

ואף אם הגיעה לידו אין בה משום גזל של תורה אלא אסור מדברי סופרים מפני דרכי שלום. אבל אם נתנו מתנה לקמן יש בה משום גזל של תורה שהקמן קונה כשדעת אחרת מקנה אותו:

ט מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אף על פי שהם גדולים הרי היא שלו חכמים תקנו לו מפני דרך שלום הואיל וזון משלו. אבל אם אין בנו סמוך על שולחנו אף על פי שהוא קמן מציאתו לעצמו ולא להזון לפי שלא תקנו מפני דרך שלום אלא לאב ולא לאחר הזון בתורת צדקה מפני שאם לא זיון הוא זיונו אחרים שרבים מצויים הזונים ומפרנסים בדרך צדקה. אבל בתו עד שתיבגר מציאתה לאביה אף על פי שאינה סמוכה על שולחנו וכן מעשה ידיה. וכן מציאת אשתו ומעשה ידיה.

ואם נתנו מתנה לבנו ולבתו הקטנים הסמוכים על שולחנו הרי היא שלו אבל אם נתנו לבנו ולבתו הגדולים אף על פי שסמוכים על שולחנו הרי היא שלהם.

ועבדו ושפחתו העברים מציאתן לעצמן:

של תורה. לפיכך החוטב עצים מוערים אלו שלא ברצון בעליהם בחוק יד הרי זה גזל גמור של תורה ואם כנגבה הרי זו נגבה גמורה. וכן הצד חיה ועוף מן היערים והגים מן הנהרות אם המלך מכר או נתן זכות זה לישראל או לנכרי.

אבל אם אין זכות זה בא להם מן המלך אין בו משום גזל של תורה אפילו המפך דגים מן המצודה של ציד ישראל אם אין לה תוך שאינה כלי לא קנתה הדגים לבעליה מן ההפקר. ואף על פי כן אסור לעשות כן מדברי סופרים מפני דרכי שלום:

ך וכל זה בנהרות (ויערים) אבל דגים שהם בביבין של בעלים וכן חיה ועוף שבביבין של בעלים אף על פי שהוא ביבר גדול והם מחוסרים בו צידה שצריך להביא מצודה לצוד אותם שם הם של בעל הביבר לפי שהביבר הוא כחצר המשתמרת לו לדעתו שהיא קונה לאדם כל דבר הפקר כמו שנתבאר למעלה שהרי הם משתמרים בביבר שלא יוכלו לצאת להלאה מהיקף הביבר:

ח הזורק בקעת על אילן של הפקר להשיר ממנו פירות אסור לאדם אחר להגביה פירות אלו מהארץ לעצמו אף על פי שעדיין לא קנאם זה הואיל ולא באו לידו וזה שהגביהם זכה בהם אף על פי כן אסור חכמים ליטלם מפני דרכי שלום:

י יוני שובך ויוני עליה שהם של הפקר והשובך והעליה לא קנו אותן לבעליהם מתורת חצר הואיל ואינן משתמרים בהם אף על פי כן אסור לאחזר ליטלן מפני דרכי שלום. והוא הדין לנחיל של דבורים.

וכל אלו שאסרו חכמים מפני דרכי שלום אם עבר ונטל הרי זה חייב להחזיר מדברי סופרים. ואפילו אם נטל קמן חייב אביו להחזיר מפני דרכי שלום:

~ שבת קודש ~

ז וכל מציאה והפקר שהיא בתוך ארבע אמות של אדם

~ 'תורה אור' פרשת ויצא - הפרשה החסידית ~

וַיִּשְׁפֹּם לָבָן בְּבִקְרֵי

הַנֶּהָה פְּתִיב (דְּבָרֵי הַמִּסְיָא כַּמּ, יא): "לָךְ ה' הַגְּדִלְקָה, וְהַגְּבִוְרָה כו"2 - בְּלִשׁוֹן נִקְבְּה, שְׁהֵם בְּחִינַת מְקַבְּלִים

"וַיִּשְׁפֹּם לָבָן בְּבִקְרֵי וַיִּגְשֶׁק לָבָנוּ וְלָבְנוֹתָיו וַיִּבְרַךְ אֶתְהֵם כו" (פְּרָשְׁתֵנוּ לַב, א):

1) המהרי"ל. נוסח אחר - תנחת אדמו"ר האמנעני - מאמרי אדמו"ר הנקון תקס"ד עמוד יד. ביאור - אור התורה ויצא (בראשית פרק ה) תתסג, א. וראה דבור המתחיל "פרה בשלום" תשל"ו. "וישפם לבן" תשמ"ח.

(1) דבור המתחיל וישפם לבן: תורת חיים דבור המתחיל "וישפם לבן" [קעה, ד]. אור התורה על פסוק זה [בראשית פרק א עמוד רכה, ב]. - ציון פבור קדושת אדמו"ר.

(2) (ראה גם לקמן ג, א ואלף. אור התורה שבועות עמוד קנו. דבור המתחיל

נאמר שבת פרשת ויצא, יא פסלו תקס"ד. נוסח המאמר שלפנינו הוא מהתנח

ומדרגת השבטים.

פי "שבט" הוא לשון המשכה, כמו "פוכבא דשביט"<sup>12</sup>. וגם לשון שבט וענף מן האינן הגדול, שהם בבחינת מרפכה לעלמא דאתגליא, בבחינת (הים) "עמד על י"ב בקר"<sup>13</sup>, הם בחינת י"ב שבטים – כנגד ארבע חיות המרפכה – "פני אדם כו"<sup>14</sup>, וכל אחד כלול מג' אבות, הרי י"ב. ומשם נמשך השפעת והמשכת גילוי אלקותו יתברך בכלל הנפשות של ישראל, שבחינת ומדרגת השבטים יכולים כל ישראל שאת בנפשם.

וזהו שאמר הנביא על הגלות (ונתקן ב"תקון חצות") (ישעיה סג, י): "למה תתענו ה' מדרךך, תקשיח לבנו מיראתך, שוב למען עבדיך שבטי נחלתך". פירוש:

"מדרךך" – מדת אברהם שנאמר עליו (בראשית י"א<sup>15</sup>): "הלוך ונסוע הנגבה כו", "ומיראתך" – מדת יצחק כו.

וקובל הנביא: "למה תתענו [...] ותקשיח לבנו" ממדת אברהם ויצחק, להיות רחוקים מאור פני ה' שיתגלה עלינו, ולהיות ב"גלות אדם" – הם ענייני עולם הזה כו?

על כל פנים: "שוב למען עבדיך שבטי נחלתך"! כלומר, שעם היות שבחינת מעלות ומדרגת האבות עצמם אינו שורה ומתגלה בנפש האדם בגלות, אבל על ידי השתלשלות בחינת ומעלת השבטים יוכל להיות גילוי זה בכל נפש מישראל :

והנה מדתו של יעקב אבינו עליו השלום היא בחינת הרחמים העליונים, שאפילו על כל עולמות שייך ונזפל בחינת הרחמנות כו, כמו שנתבאר במקום אחר. ומדרגות השבטים "יוצאי ירך יעקב"<sup>16</sup> הם במדרגה שלמטה הימנו.

מאור אינסוף ברוך-הוא. כי באור אינסוף ברוך-הוא בעצמו לא שייך לשון "גדולה" – ש"במקום גדולתו כו"<sup>3</sup>.

והנה "גדולה" היא מדת אברהם, וכמו שפתיב (לך לך י, ב): "ואגדלה שמך". וזהו שאומרים "אלקי אברהם כו"<sup>4</sup>, ושכחו של הקדוש ברוך-הוא הוא שפך ענוותנותו יתברך כו, שנמשך ונתפשט אור אינסוף ברוך-הוא כל כך, עד שיהיה שורה ומתגלה במדת "אברהם אוהבי כו" (ישעיה מא, ח).

והנה "האבות הן הן המרפכה"<sup>5</sup> – שהיו כל ימיהם בבחינת בטול כו, ועל ידי כן זכו להשראת השכינה, אור אינסוף ברוך-הוא בגילוי ממש, שיהיה אור אינסוף ומדותיו הם המתגלים בנפשם<sup>6</sup> – "אברהם אוהבי", "יצחק יצחק כו" (פרשתנו לא, מב). והן הן מדות גדולותיו ונבורותיו של הקדוש ברוך-הוא עצמו, שנמשך ונשתלשל למטה על ידיהם להיות גילוי אור אינסוף ברוך-הוא בכלל נפשות ישראל בבחינת גילוי ממש.

ולא במחשבה בעלמא, ש"כל ישראל מאמינים בני מאמינים כו"<sup>8</sup>. כי המחשבה היא ברשותו של אדם – אל "כל אשר יחפוץ ויטנו"<sup>9</sup>, ותחפץ ימלא את לבו ומחשבתו להפנותה פעמים כך ופעמים כך. וצריך שיהיה תחפץ והרצון תקוע במקום נאמן, והוא על ידי הדעת והקרה בבחינת הרגשה כאלו רואה כו. וכמאמר רז"ל על אברהם אבינו עליו השלום – ש"הכיר את בוראו כו"<sup>10</sup>.

אך המשכת גילוי זה מבחינת מעלת ומדרגת האבות עצמם כו, פי האבות היו בבחינת מרפכה דאצילות, ד"איהו ונרמוהי חד"<sup>11</sup>, ולא כל נפש תוכל שאת גילוי זה. אבל להיות גילוי זה נמשך ונשתלשל בבי"ע ששם מושרשות נפשות כלל ישראל, הוא על ידי בחינת

(9) (משלי כא, א).  
 (10) (גדרים לב, א. ראה רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א הלכה ג).  
 (11) (תקוני זוהר בתקדמה ג, ב).  
 (12) (גרות נח, ב ובפירוש רש"י: "פוכב חיוור פחץ גרקיע במקום לקום וארוך בשבט, שהוא יורה ונראת כמו שפוחת ריע"). זר חלק א רלג, א.  
 (13) (מלכים יא, כג. כה: "ועש את הים... עמד על שני עשר בקר").  
 (14) (יחזקאל א, י, יד).  
 (15) (לך לך יב, ט).  
 (16) (שמות א, ה).

"כבוד מלכותך" ספר המאמרים תרס"א עמוד קעא ואילך).  
 (3) ("שם אתה מוצא ענוותנות", מגילה לא, א. ראה לעיל טו, א).  
 (4) ("... הגדול").  
 (5) (בראשית רבה פרשה טו, ו. זר חלק א רי, ב. חלק ג קכב, א).  
 (6) (עין בדבור המתחיל "וידבר אלקים כו וארא אל אברהם", ובדבור המתחיל "וארא אל אברהם", ובדבור המתחיל "להבין ענין האבות הן הן המרפכה" – אור התורה דברים (פרך ו) עמוד ב'רסח).  
 (7) (קדושות: בכתב יד תקצ"ה: אבל להיות).  
 (8) (שבת צו, א. שמות רבה בשלח פרשה כו).

ש'למעלה מעלה מסדר השתלשלות, ששם מקור ושרש הרחמים, מה שאינו מושג ונתפס בסדר השתלשלות כלל. וכמאמר "אלקי עולם ברחמיך הרבים" – "ברחמיך" דייקא כו', וכמו שנתבאר במקום אחר.

וזהו "וישפם לבן בכקר" – פירושו: לבן דקדושה הוא בחינת "לובן העליון"<sup>22</sup>, דהיינו בחינת אור עצמותו ומהותו של אור אינסוף ברוך-הוא. כמשל מראה וגוון לבן שאינו דומה לכל המראות וגוונים; שהגוונים שלהם נהוו על ידי צבע, מה שאין בן מראה וגוון לבן הוא עצמות הדבר ומהותו, שלא נשתנה ולא נהנה על ידי צבע. וכן הוא על דרך משל אור אינסוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו, דלית ביה בחינת גוונים כלל, ד"לית מחשבה תפיסא ביה"<sup>23</sup>, ו"אני ה' לא שניתתי" (מלאכי ג, ו) כתיב.

ולכן כתיב (פרשתנו לא, דח): "והחליף את משפורתיו עשרת מונים [...] אם פה יאמר נקדים כו"<sup>24</sup>:

שכל הבחינות – "עקודים" ו"נקודים" – נהוו ונשתלשלו ממנו, ובידידתם והשתלשולם הם נקראים בשם "עקודים" ו"נקודים". מה שאין בן בראשיתם ומקורם הם בטלים ונכללים ואינם עולים בשם כלל. ולכן יכול הוא להפך מבחינת עקודים לבחינת נקודים ומנקודים לעקודים ואין זה שינוי לפניו ויתברך כביכול, מאחר שהם בטלים במציאות ואינם עולים בשם כלל – לא שייך שם שינוי כלל (ו"זה לעומת זה" – לבן דקדושה מחליף משפורתו ממש ברמאות<sup>25</sup>).

והנה בחינת לבן דקדושה כנ"ל, שם הוא מקור הרחמים העליונים, מה שלמעלה מעלה מסדר השתלשלות. ואתערוותא דיליה בבואך דאברהם<sup>26</sup>

דהיינו לעורר רחמים רבים על ניצוץ אלקות השורה בנפשו, על ידי התבוננתו בגדולת אינסוף ברוך-הוא איך שהוא "רם ונשא" (ישעיה ג, טו), ו"כולא קמיה בלא חשיבי"<sup>17</sup>, ובטול כל הנבראים במקורם, ובכללם גם נפשו כשהיתה במקור חוצבה "חלק אלוה מועל" (איב לא, ב) ממש, שהיתה בטלה באור אינסוף ממש, ואיך ירדה פלאים מטה מטה "מאיגרא רמא כו". ולפי רבוי ואריכות ההתבוננות כך תגדל הרחמנות ביתר שאת.

ועל דרך זה נתקן כל סדר התפלה, ובפסקוקידומרה שפמה פסוקים המספרים בשבחו של מקום בעילוי אחר עילוי, שפמה תגדל הרחמנות על ירדת הניצוץ וריחוקו מאור אינסוף ברוך-הוא כנ"ל.

והנה על ידי שמתעורר בחינת הרחמנות, באתערוותא דלתתא – אתערוותא דלעילא<sup>18</sup>. כמו למשל השבט וענף של אילן שכופפין אותו כו' אוי<sup>19</sup> נמשך כל האילן, כך הוא על ידי אתערוותא דלתתא זו שמבחינת ומדרגת השבטים גורם אתערוותא דלעילא – בחינת רחמים רבים להיות נמשך גילוי אור אינסוף ברוך-הוא ובחינת מעלות ומדרגות האבות – בבחינת גילוי ממש בנפשו, דהיינו בחינת דעת והרגשה כאילו רואה כו'.

וכמאמר<sup>20</sup> "אבינו אב הרחמן רחם נא עלינו, ותן בלבנו בינה כו", שפדי להיות ללבנו מכון וכסא להשראת בינה ודעת בבחינת הרגשה בלב, הוא על ידי הרחמנות. כי הרחמנות והדעת תלוי זה בזה, וכמאמר ר"ל (ברכות לג): "כל מי שאין בו דעה כו"<sup>21</sup>:

אך הנה גם לבחינת אתערוותא דלעילא שיהיה תלוי באתערוותא דלתתא זו צריך להיות בחינת המשכה מלמעלה, והמשכה זו היא ממקור הרחמים עליונים

(17) (והר חלק א יא, ב - על פי דניאל ה, לב).

(18) (זח"א פה, א, קסד, א, רלה, א, רמד, א, זח"ב לב, ב).

(19) (אין נמשך... נמשך גילוי: נוסף ברפום וזמאמיר. וכרפום ראשו: שכו"פ אוחו כו' ונמשך).

(20) (ברכות קריאת שמע דשחרית).

(21) ("אסור לרחם עליו, שנאמר (ישעיה כו, יא): 'כי לא עם בינות הוא על פן לא ירחמו עושהו'").

(22) (עין חיים שער העקודים פרק א).

(23) (על פי חקוני וזר בהקדמה, "פתח אליהו", י, א).

(24) ("יהיה שרדך וילדו כל הצאן נקרים. ואם פה יאמר עקדים יהיה שרדך וילדו כל הצאן עקדים").

(25) ("ותפונה בזה בפשטות, דענין ה"ל" (שבחינת לבן מורה על לובן העליון

שלמעלה (כו') הוא כמו שהוא למעלה, אמנם כפי שלבן נשתלשל למטה (כו'), "החליף את משפרתיו עשרת מונים" בפשוטו. אבל יש לפרש הפוננה בזה שפביא... שלבן בפשטות "מחליף את משפרתיו ממש ברמאות" הוא כדי לבאר שעבודת ישראל פועלת גם בלבן זה שלמטה. כי ישראל על ידי עבודתם מעלים גם את החושף ואת המוריות דעולם הזה, להפך חשוקא לנהורא ומירו למויתקא, שהיו על ידי עבודת התשובה. וכמבואר בכמה מקומות בדרושים המבארים ענין "משיח עתיד לאתקא צדיקא בתיבתא", שמעלת בעלי תשובה היא שפועלים גם בחושף העולם, ולכן כתיב ו'ושבתי בשלום אל בית אבי', "בשלום" – ב' שלום, כמו שפתיב (ישעיה ג, יט) "שלום שלום לרחוק ולרוב" – "לרחוק שנעשה קרוב", ואדרבה השלום לרחוק אמר לפני השלום לקרוב מחמת מעלת התשובה).

(26) (והר חלק ג פנתם רל, א: "נדא בקר דאברהם ואתערוותא דיליה". וראה וזר חלק א מפין ר, איב. ובקמה מקומות).

– בחינת חסד, כמו שכתוב (בראשית כב, ג): "וַיִּשְׁפֹּם<sup>27</sup> אַבְרָהָם בַּבְּקָר" – להמשיך רחמים; להיות אתגרותא דלעילא תלוי באתגרותא דלתתא – המשכת הרחמים היא בבחינת חסד דאברהם". וכמאמר<sup>28</sup> "אהבת עולם אהבתנו כו, אבינו אב הרחמן כו".

וזהו וַיִּנָּשָׁק לְבָנוֹ: הם הם בחינת השכמים (שהם בני בניו, ו"כני בנים הרי הם כבנים"<sup>29</sup>) – בחינת המשכת אתגרותא דלעילא כנ"ל,

ו"בנותיו": הן הן לאה ורחל – עלמא דאתפסייא ועלמא דאתגלייא. שלכל בחינות הללו נמשך בחינת לבן העליון בבחינת "נשיקין"<sup>30</sup> ו"אתדבקות רוחא ברוחא"<sup>31</sup>, לכל המשפיעים – שהם בחינת "בניו"<sup>32</sup>, והמקבלים – שהם בחינת "בנותיו"<sup>33</sup>, שיהיה נשפע ונמשך בהם בחינת רחמים עליונים, להיות אתגרותא דלעילא תלוי באתגרותא דלתתא.

"וַיְבָרֵךְ אֶתְהֵם כו"<sup>34</sup>: ענין הברכה – כמו שכתוב (שם א, חג): "וַיְבָרֵךְ אֶתְּם אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָהֶם כו, וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבַשְׁהָ כו". דהיינו שיהיה תוספת ברכה והמשכה למטה עד ד"אתהפכא השוכא לנהורא"<sup>35</sup>. וכמו שכתוב (שם י"ב<sup>36</sup>): "וַנְּבָרְכּוּ כָךְ כָּל מוֹשְׁפָחוֹת הָאָדָמָה וּבַוְרֵיָד", שיהיו נברכים ונקללים כל בחינות הניצוצים שנפלגו בשבירת הפלים בקדושתו של ארע יעקב.

"וַיָּשָׁב לְבָן לְמִקְמוֹ" (פרשתנו לב, א): שומן הארת בחינה זו היא בפוקר, זמן תפלת השחר, אבל אחר התפלה מסתלק הארה זו<sup>37</sup>. ולכך צריך להתפלל בכל יום<sup>38</sup>, שבכל יום חוזר ונמשך הארה זו וחוזר ונסתלק אחר התפלה.

"וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֹרְכֹו" (שם ב): בחינת יעקב – יו"ד יעקב<sup>39</sup> "הלך" ונמשך – בחינת תורה ומצות, ד"תורה אקרי דרך" (קדושין ב:). ודי למבין<sup>40</sup>:



(38) ("כמו שכתוב 'וישפם אברהם בבקר ויחבש את חמורו ג', דענין חבישת החמור רמוז לעבודת התפלה, שענינה מלקחה עם חומר הגוף, דעל ידי עבודת התפלה נמשך בחינת לובן העליון". – "וישפם לבן" תשמ"ח).

(39) ענין חיים שער סדר האצילות פרק ב. וראה פרדס שער ערכי הבינים ערך יעקב. וערך יעקב. קהלת יעקב ערך ישראל. ובכפוף מקומות).

(40) ("היינו דלאחר סילוק הארה זו או הוא זמן העבודה למטה).

והוא להוסיף כוח, דלא רק שלאחר הגילוי וסילוק ההארה או הוא זמן העבודה למטה, אלא יתירה מזה, שדוקא לאחר סילוק ההארה יכולה להיות העבודה למטה.

והוא לומר הביאור כזה: דהנה בשביל עבודת האדם, מעשינו ועבודתנו, צריך להיות מציאות של אדם ומציאות העולם. וכמו בלימוד התורה, ובפרט בתורה שבעל פה שצריכה להיות באופן דהקנה ותשנה גם בשכל דנפשו בהכמות, על ידי שמבין הלימוד תחילה בשכל דגוף האלקות באופן דחוד נפלא שאין חוד כמותו, ועל דרך זה צריך להיות העבודה בבירור נשמות העולם, ולמעלה יותר וזכור נשמות העולם, ולמעלה יותר עליות הנשמות שבעולם, שבשביל כל זה צריך להיות מציאות האדם והעולם, וכאשר מאיר לובן העליון בעולם הזה אי אפשר שתהיה עבודת האדם בשלימותה, שהרי "מאן דמתוי כוחו קמיה מלקא" אין לו קיום. ולכן כתיב וַיָּשָׁב לְבָן לְמִקְמוֹ וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֹרְכֹו, ודוקא כאשר בחינת לובן העליון עולה ומסתלק למעלה או יכולים בני ישראל לעשות עבודתם בשלימות.

והוא לומר שזה גופא הוא הטעם ל"וישב לבן למקומו", הסתלקות בחינת לובן העליון דמפנין שתכלית הפונה היא שתהיה עבודת האדם, לבן צריך להיות "וישב לבן למקומו" כדי שתוכל להיות עבודת האדם בשלימות. – "וישפם לבן" תשמ"ח).

(27) (ראה דבור המתחיל "פרה בשלום" ספר המאמרים תשל"ז עמוד 81).

(28) (ברכות קריאת שמע דשקריה).

(29) (פרקי דרבי אליעזר פרק לו. יבמות סב, ב. ראה רש"י פתוח עב, ב דבור המתחיל "אפריים").

(30) ("שענין הנשיקה מורה על גודל האהבה, וכמו שרואים שאפילו פאהבת האב לבנו ויחדו על פי רוב ועל דרך הרגיל האהבה באה במעשה או בדיבור, דהאבה קעו וך אויפשטעלן באופן של מדידה ותגבלה, אכנס פאשר מתגלית האהבה כמו שהיא בעצמותה ומהותה או אי אפשר לה להתגלות על ידי דיבור, והתגליות היא על ידי נשיקה דוקא, וזהו ענין הנשיקין – התגלות האהבה כמו שהיא בעצמותה ומהותה". – "פרה בשלום" תשל"ו).

(31) (ראה ותר חלק א קכד, ב. תגיין פרק מה).

(32) (ד"איש דרפסו לכבוש" (במות סה, ב), היינו שהוא בחינת משפיע. – "פרה בשלום" תשל"ו).

(33) (היינו מה ד"כל פבודה בת מלך פניקה" (תהלים מה, יד), היפך מהענין ד"איש דרפסו לכבוש", בחינת מקבל. – שם).

"שכל סדר ההשתלשלות נחלק לב' הענינים דמשפיע ומקבל, ושניהם מקבלים השפעה מיוחדת מבחינת "לובן העליון" באופן של נשיקה, שנשיקה מורה על התמסרות (איבערגעגעבנקייט) בתכלית והשפעה מיוחדת. – "וישפם לבן" תשמ"ח).

(34) (ראה תורת חיים ויצא למ, א ואילך. "פרה בשלום" תשל"ו).

(35) (שמתהפה החשך לאור).

(36) (פרשתנו כה, יד. בלך לך ג, ג; ו"נברכו כך כל מושפח הארמח").

(37) ("שהארה זו נכללת בעצמותו". – "וישפם לבן" תשמ"ח).



## ב.

## הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גו' לך לך

בתחתונים ממש (כמו שהי' קודם חטא אדה"ר בעה"ד רק בג"ע כו') וע"י אברהם נמשך גם בכל העולם וביותר מכפי המדה הראשונה בצמצום הראשון דקו"ח כו':

(ד) וזהו שאמר לו ה' לאברם לך לך מארצך כו'. שזהו בבחי' הממוצע דבחי' ח"ס דא"א שהוא בבחי' ההעלם דעצמות המאציל שיבא לידי גלוי מן ההעלם ביתר מכפי המדה הראשונה בצמצום הראשון מעצמות המאציל לאורות דאצילות כו' וממילא יהיה קשר וחבור מאצ"י לבריאה ומכריאה ליצירה כו' עד סוף העשי' ג"כ ביתרון האור מן ההעלם דעליון לתחתון ביתר מכפי הצמצום הראשון כו' ואע"פ שצ"ל בצמצום והסתר כדי שלא יתבטל ממציותו כנ"ל. אבל הנה זהו שאמר לו לך לך כו' והוא אל הארץ אשר אראך שהוא א"י עלמא דאתגלייא שיוכל להיות שם גלוי אור העצמות ממש וגם זה צריך שיהיה בבחי' ממוצע בצמצום והתפשטות להעלים האור שיוכל להיות בבחי' יש ושיהי' בחי' בטול היש אבל יוכל להיות בו גלוי אור העצמות עי"ז וזה היה במ"ת שקבלו התו"מ שעי"ז נעשה לו דירה בתחתונים ממש כידוע שכל המצות הוא להוסיף אורות באצילות מפנימיות ועצמות המאציל דוקא וע"י אברהם היה התחלת התעוררות הדבר הזה והוא במ"ש לך לך כו' ועיקר גלוי ההעלם דעצמות היה כשכל א"ע דוקא שאמר לו והיה שמך אברהם בה"א כו' והענין הוא בדרך כלל בה"א זה דאברה' שהוא בחי' ה"ח הראשונים שבצעמות המאציל שנמשך ומתגלה בבחי' יסוד דוקא ע"י המילה ופריעה (כמשי"ת) שיהיה עי"ז בחי' גלוי האור דעצמות ופנימיות מן ההעלם לגלוי בכלל ההשתלשלות כנ"ל (וכנ"ל דבחכמה יש ב' מדרגות בחי' ההעלם דמה פשפשת כו' ובחי' הגלוי מן ההעלם שהוא בחי' יסוד אבא בכלל כו') והנה בחיות אברהם בן צ"ט שנה קודם שהוליד את יצחק צוה לו ה' שימול א"ע וענין מצות מולד ידוע בס' הקבלה בכלל שזהו בחי' גלוי אור החסד' הפנימיים שמתגל' בפומא דאמה ע"י הפריעה דוקא שהוא עיקר הגלוי כו' והיינו שנק' או אברהם בה"א שהן ה"ח הנגלים בפי יסוד כו'. ובאור הדבר יובן עפ"י הנ"ל דעצמות ופנימיות אור המאציל נגזו ונעלם בעצמותו כמו בחי' שכל הנעלם מכ"ר הנ"ל ולא היה חבור והתקשרות להאיר לנאצלים מפנימיות האור העצמו' רק ע"י צמצום דקו המדה והוא בבחי' יסוד דח"ס דא"א שהוא בחי'

(ג) והנה הגם שכבר קודם שבא אברהם לעולם נמשך סדר ההשתלשלות דאבי"ע ממקורא דכולא שלפני האצ"י כו' עד י' מאמרות שנבראו כל הנבראים מאין לי'ש כידוע. אך הנה ידוע שתכלית כוונת המאציל ב"ה היה שיהי' חבור וקשר מאור פנימי' עצמות א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות עד גם כבי"ע בסוף כל המדרגות יוכל להיות גלוי עצמות אא"ס ב"ה ממש בגלוי זיו השכינ' בג"ע העליון ותחתון ובגלוי שכינה כהיכל ק"ק בבה"מ ובנביאים כו' שזהו נק' דירה בתחתונים בהשראת גלוי אלקות למטה כמו למעלה ממש בבחי' פנימי' גלוי האור וכמו שיהי' לע"ל וגם עכשיו ע"י יהודים עליונים דתו"מ כו' ואע"פ שכבר הי' אופן ההשתלשלות דאבי"ע בדרך עו"ע מעליון לתחתון שכל עלול בטל מיש לאין לעילה שלו וכן עד רום המעלות כידוע עד שגם במדרגות התחתונות דעולם העשיה יש בחי' בטול היש לאין כצבא השמים וכח"ג. אך הנה כ"ז היה בבחי' צמצום דמאמר קו המדה באיכות אופן ההשתלשלות מעילה לעילה כו' שלפ"ע זה נמצא בחי' בטול היש לאין בכלל\* עולם ועולם דהיינו אופן התהוות מציאותו בבחי' יש ואיכות בחי' ביטול היש כו' שנמצא לפ"ז לא היה יכול להיות בחי' גלוי אור מהעלם העילה לעלול יותר מכפי המדה וצמצום הראשון שאם הי' מעט ביתר מכפי המדה היה מתבטל ממציותו לגמרי כענין הושיט אצבעו כו' (סנהדרין לה, ב) וע"כ מה שיש בו בחי' הבטול מיש לאין ליכיל בעילתו גם זה בא במדה דוקא כמו מה שהוא בבחי' יש הוא ע"י הצמצום והסתר במדה כו' וכך הוא עד רום המעלות גם מעצמות המאציל לאצ"י כו' כי לא היה עדיין למעלה דרך ומעבר להיות בחי' התקשרות וחבור מן המאציל לנאצלים ומאצ"י לברי' ומכריאה ליצירה כו' רק בצמצום ומדה דקו המדה שכל א' על מקומו ומדרגתו בהעלם עצמותו ולא היה נעשה ונמשך עדיין מן ההעלם לגלוי מעילה לעלול יותר מכפי המדה וצמצום הראשון דקו המדה כו'. עד שבא אברהם לעולם שהמשך ביחודא עלאה שלו וברביקות עבורתו באהבה רבה ונפלאה לעצמות אא"ס ממש שיוכל להיות ע"י חבור וקשר המשכת פנימיות האור הנעלם בעצמות המאציל שיבא מן ההעלם לגלוי באבי"ע ביתר מכפי המדה וצמצום הראשון דקו המדה שהיה בתחלת ההשתלשלות עד שיהי' בחי' בטול היש לאין למטה כמו למעלה להיות לו דירה

הנגלים בפומא דיסוד לאחר שמו' א"ע שמוזה הטעם נק' אברהם כנ"ל ועי"ז היה התקשרות וחבור מפנימית העליון בתחתון גם מאצי' לבי"ע ע"י בחי' יסוד ז"א במלכות ו"ש באברהם והוא יושב פתח האהל כו' שהוא להשפיע במלכות שנק' פתח האהל ומשם יבא לידי גילוי אור הפנימית גם בבי"ע כמו בג"ע העליון ותחתון כנ"ל וכ"ז מבחי' ה"א דאברהם הנ"ל אבל בלא ה"א זה שהי' נקרא אברם פי' רם ברוממות והבדלה בערך מהיות משפיע באצי' רק ע"י צמצום גדול כנ"ל וד"ל:

התקשרות המשפיע להשפיע לנאצלים מן ההעלם לגלוי במדה ושעור מצומצם ואמנם כדי שיומשך מהעלם עצמות המאציל ביתר מכפי המד' בבחי' יסוד דא"א לנאצלים כו' צריך שיהי' המעורר למשפיע זה מלמעלה הימנו שיבא לידי בחי' התקשרות השפעה זו שביסוד מן ההעלם לגלוי אור כו' הנה זהו בחי' ה"ח העצמיים שבעצמות המאציל דוקא שמעוררים למשפיע שהוא בחי' א"א לצאת מהעלם העצמות ופנימית ביתר מכפי המדה כו' והוא בחי' ה"א דאברהם שמתחלה נק' אברם בהעל' וסתיומות וה"א זה הן ה"ח

## ג.

## הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורננא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

## - דרך מצותיך -

## מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - להבין ענין פסח ומצה

וכה"ג משא"כ מלוכה והתנשאות לא יתכן רק על נפרדים (דוקא), ולפי"ז צ"ל איך יתכן מ"ש מלכותך מכ"ע שע"י מדת המל' הוא התהוות העולמות ולפי המשל מהתנשאות שלמטה לא א"ש דהא אין מלך בלא עם א"כ כשכבר נבראו עם אז שייך בחי' מלוכה ואיך נהפוך הוא שממדת מלוכה נתהוו הנבראי' מאין ליש א"כ קדמה בחי' המלוכה קודם התהוות בחי' עם ואדרבה ממדת מלוכה והתנשאות נתהוו העם, וזה תמוה לפי המשל הנ"ל מהתנשאות שלמטה דלא שייך כלל התנשאות כשאין עם, אך באמת עיקר הפי' בענין לית לה מגרמה כלום הוא דלית לה להשפיע להחיות רוח שפלים דבי"ע בלתי שתקבל תחלה השפעת מ"ד מלמעלה, ולא דלית לה כלום ממש רק שאין לה כדי להשפיע כו' וכמו ענין סיהרא לית לה מגרמה כלום, ובאמת ידוע בס' התכונה שהלכנה יש לה אור מצד עצמה ג"כ רק שלא תוכל להאיר על הארץ עד שתקבל מאור השמש, וכך הוא במדת המל'. אך צ"ל דלפי משל הנ"ל משמע דלית לה מגרמ' כלום ממש כ"א ע"י העלא' מ"ן מלמטה דוקא או נתהוו עיקר מהות המלוכה כנ"ל, וכבר נת' דא"א לומר כן מ"ש מלכותך כל עולמים ואתה מחי' את כולם, ומ"מ באמת כל הפרושים הנ"ל יש להם מקום וענין:

ב. ולהבין זה יש להקדים עוד ענין אחר והוא ההפרש בין השגת הנביאים להשגת החכמים ובעלי רוח הקדש, דהנה שרש השגת הנביאים הוא מבחי' גו"ה דבי"ע ופי' מבחי' אצי' המתלבש בבי"ע, רק החילוקי מדרגות הנביאים הוא בענין ההתלבשות, ישע"י היתה נבואתו מנו"ה

להבין ענין פסח ומצה, שהוא המשכת מוחי' דאו"א בו"א ויש בהם בחי' גדלות ראשון וגדלות שני וכולם נמשכי' אז בו"א ביחד וזהו הנס דיצי"מ משא"כ בשאר יו"ט ואפי' בשבת אינן נמשכי' רק בסדר והדרגה כו' יעו"ש בפע"ה, וזהו ענין הכופות והמצה, הכופות כנגד מוחי' דא"י והמצה בחי' מוחי' דאבא. להבין כ"ו, צ"ל תחלה מהו ענין מוחי' דאבא ומהו ענין מוחי' דאימא, ומתחלה יש להקדים ענין הי"ם דאצי' שאינן מתנל' לנבראי' רק מציאותן ולא מהותן, וביאור הדברים הנה יש להבין מ"ש מלכותך מל' כל עולמים שמדת מל' היא חיות כל העולמות דבי"ע, והלא מבואר בוהר דמדת מל' היא אספקלריא דלא נהרא, דלית לה מגרמה כלום, ופי' דבר זה הוא כי אין מלך בלא עם עד"מ המלך בלא אנשים אין לו על מי להתפשט מדת ההתנשאות ולא יקרא אז בשם מלך כלל אלא הוא כשאר אנשים א"כ עיקר הסיבה למדת ההתנשאות של המלך הוא ע"י העבדים מלמטה למעלה וזהו לית לה מגרמה כלום כ"א ע"י העלא' מ"ן מלמטה שמלכותו ברצון קבלו עליהם (משא"כ מדת חו"ג י"ל דשייך אף כשאין עם וכש"כ פנימי' מדות שהם אהוי"ר וגם חו"ג שייכי' גם כשהוא בפ"ע שהוא נדיב לב בטבע שאם הי' צריך איזה אדם לקבל שפע ממנו ישפיע לו חסד וכן להיפך גבורה בטבע (רק כשאין עם אז אין המדות פועלי' פועלתן והם בבחי' העלם) משא"כ מדת ההתנשאות לא שייך כ"כ לומר ע"ז גם בחי' העלם כמו בחסד כו' וכמשל השם של האדם שאין שייך כ"כ לומר עליו שהוא בהעלם כשאין קורא בשמו כמ"ש במ"א, א"ג י"ל דחו"ג שייך בלא עם רק על בנים

בחי' התגלות שנגלה אליו הנעלם ב"ה, להיות משיג המהות ממש של בחי' המדה והמדרגה הנגלה אליו וכמו הראיה שהיא ראיית המהות, משא"כ השגת החכמים היא אינה גילוי והשגת המהות ממש רק ידיעת המציאות לבד ולא השגת המהות, ולכן הנביאים לא השיגו רק בבחי' נהי"מ כי לא יוכלו לירד ולהתגלות אליהם בהשגת המהות רק מדרגות התחתונות שהן נהי"מ שהן הן היורדות תמיד ומתגלות מהמשפיע למקבל בבחי' מוחין והיות כידוע שהן הן כלי ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון ככל העולמות והמדרגות ולכן ג"כ הן הן המתגלות לנביאים בגילוי והשגת המהות ממש ובתוכן מלוּבש אור הבינה שהיא בחי' הבנת האלהות מאור א"ס ב"ה ובתוכה מלוּבש אחוריים דחכמה שהיא מדרגה שלמעלה מהשכל וההבנה כו', אבל פנימי' החכמה א"א לירד ולהתגלות לנביאים וכש"כ מה שלמעלה מהחכמה שא"א לירד ולהתגלות להיות מושג המהות, משא"כ החכמים השיגו אפילו בא"ק לפי שהוא רק ענין ידיעת המציאות לבד ועדיין המהות נעלם ומופלא מהם ולכן ידיעה זו השיגו במדרגות עליונות שלמעלה מעלה מהמדרגות שיוכלו להתגלות בנבואה בהשגת המהות וז"ש רז"ל חכם עדיף מנביא לפי שיוכל לידע בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה בבחי' התגלות לנביאים במראה נבואתם, ואף שהוא רק ידיעת המציאות מ"מ ידיעה היא עכ"פ ומ"מ גם הנביאים היו חכמים, והשיגו ג"כ בחכמ' ידיעת המציאות למעלה ממה שיוכל להיות מושג בנבואה רק שנבואתם לא הי' רק עד נהי"מ (וא"כ פ' חכם עדיף מנביא היינו מעלת החכמה על הנבואה):

דבריאה היינו מבחי' אצי' המלוּבש בנו"ה דבריאה ויחזקאל לא השיג רק מיצי' היינו הארת האצי' המלוּבש ביצי', מלבד מרע"ה שהיתה נבואתו מבחי' נהי' דאצי' ואף גם זאת בהמשכתן דרך מעביר בבריאה רק שאינו בבחי' התלכשות גמור בבריאה כמו בשאר הנביאים שהוא ע"י התלכשות גמור, והנה מרע"ה השיג ג"כ בחי' אחוריים דיסוד אבא המלוּבש בו"א אבל פנימותו לא השיג וע' נאמר וראית את אחורי ופני לא יראו, ואותן שנכנסו לפדרם שהם בעלי רוח הקדש שלא הגיעו למדרגת הנבואה הוא שלא השיגו רק אורות היצי' עצמן משא"כ הנבואה היא בחי' אצי' המלוּבש בבריאה או ביצירה כנ"ל, ולפ"ז יש לתמוה לכאורה איך רשב"י וחביריו שלא היו נביאים (ולא נו' עליהם כגמ' שנכנסו לפדרם ואף אם נכנסו הלא נת' שאין זה רק השגת אורות היצי' לבד) השיגו השגות גבוהים ונעלים מהשגת הנביאים שמדבר באד"ר מעניני פרצופי א"א וע"י וא"ק וכן הארז"ל השיג בזה כמבואר בכהארז"ל ואיך השיגו יותר ממושה רבן של כל הנביאים שלא השיג פנימי' יסוד אבא כו' רק אחוריים לבד כנ"ל והם השיגו אפילו בע"י וא"ק כו', ואף שארז"ל חכם עדיף מנביא הלא הנביאים היו ג"כ חכמים, אך הענין הוא דהתפרש בין ידיעת החכמים כמו רשב"י או הארז"ל, ובין השגת הנביאים הוא התפרש בין ידיעת מציאות להשגת המהות, שהנביאים מה שהשיגו השיגו המהות ממש וכמו שאנו רואים במקרא שהשגת הנבואה היא נקראת ראה ממש וראית את אחורי ואראה את ה' וירא אליו ה' ואף שזהו דרך משל ואינה ראיית עין גשמי ממש מ"מ הנמשל צ"ל דומה למשל וכדחרגום וירא אליו ה' ואתגליא לי' כו'

## ד.

### הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ויאמר כו' מחר חודש (ב)

קנ"ו דאין מול, מפרש מול היינו מזלות, אך רבינו פ' שבחי' האין הוא המול של ישראל, כי לא כל הנשמה כו', ולכן אע"ג דאיהו כו' מזליהו חוי, הכוונה על ב' מזלות דנוצר ונקח מול העליון ומול התחתון, ועליהם כיוון רבא כמ"ש בני חיי ומוזנא כמזל תליא. וכן לענין מוזנא צ"ל מאחר שמוזנא תלוי כמזל מהמזלות הנ"ל א"כ הכוונה שיומשכו הגשמי' מעל השמים, כמ"ש בפדר"א בומן שהקב"ה הפיץ לשלוח ברכה כו', שזהו כענין אור זה"י שפי' רש"י בפסחים

ויאמר לו יהונתן מחר חדש ונפקדת, פרש"י אבי יפקדך, כי יפקד, ע"י שמושך יהי' חסירה, וכן ת", וזהו ע"ד פקדת ארץ, זכרון על הרברים שהארץ צריכה, וכענין פקדת האשה וה' פקד, ובגמ' פקידה באשה פקידה בגשמים, וכן לענין לידה שהוא גילוי. וצ"ל ענין הקישם ול". בשלהי מו"ק בני חיי ומוזנא לאו בזכותא כו' וגשמים הם מוזנא, וצ"ל מהו וה' שזהו הוא וב"ד הלא תלוי כמזל, וגם צ"ל מקרא דועברתם, וכירך, לא תהי', את מספר. והתוס' הקשו משבת

ה' לקויו נמשך אור חדש, ולכן תחת השמש אין כל חדש, כי השמש הוא חכ' ומחכ' ואילך הוא השתלשלות עו"ע, אמנם החכ' מאין התחדשות, משא"כ מחכ' ואילך רק חידוש הישנות. אך מבחי' מל' נמשך כבי"ע ג"כ בחי' אור חדש, וזהו שנק' חדש, כמ"ש וחדש אשתו, וכענין מלך יחיד, וכדי שתהי' בבחי' חדש צריכה לקבל מאוא"ס, וזהו יחוד שמשא וסיהרא בר"ח, אך לא מהשמש עצמה שהרי אין כל חדש תחת כו', אלא ממה שבר"ח נמשך בבחי' שמש עצמו מאוא"ס שלמעלה מבחי' שמש, והוא העטרה שאימא עילאה ממשכת לו מהכתר ביום חתונתו דוקא, וכמ"ש בוח"ג אחרי דע"ט ב' שבר"ח יש התגלות ע"ק, וממנו נמשך כח היחוד דשמשא וסיהרא.

**ועפ"ז** יוכן מ"ש (איוב ל"א ד"ו) וירח יקר הולך, דהנה ע"פ אדם ביקר פי' רז"ל ברכות בראשית רפ"א ובפ"י י"ב שקאי על אור שנברא ביום ראשון, שהוא אור הגנוז שלמעלה מבחי' שמש, ולכן נק' יקר. וא"כ פי' וירח יקר הולך היינו ע"י הילוך הביטול של הירח והמונין ללבנה בבחי' ביטול ושפלות עי"ז ממשכים מבחי' יקר שהוא אור שנברא ביום ראשון דלעילא משמשא בעצם, וכן ארו"ל ע"פ ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור שהוא אור דיום ראשון שגנוז בתורה, וע"י קיום התומ"צ זוכים לבחי' אור הגנוז, ולכן ארו"ל רבות בא ס"פ ט"ז דהחמה של אש, ולבנה היא של אור.

וזהו דכתי' שער כו' קדים סגור יהי' ובוים השבת כו' ובוים החדש יפתח, שפי' קדים הוא קדמונו ש"ע שלמעלה מראשית חכמה כו' כמ"ש בת"א ד"ה ויקהל ובלק"ת בד"ה והי' מדי חדש, ורק בשבת וחדש יפתח, ולא ראי זה כראי זה, שיש בחי' בשבת שהיא גבוה מר"ח, ויש מעלה בר"ח על בחי' שבת, שלכן בשבת נא' ונסכה בה"א לרמו שהמל' מפילה לו רק מפני כי ז"א עולה לקבל המוחין דאבא המל' ג"כ עולה עמו, אבל בר"ח נא' ונסכו בוא"ו לרמו שהן שוין בקומתן, שבר"ח המל' עולה לקבל ממוחין דא"א שלא ע"י ז"א, ולע"ל חדש בחדשו, פי' שסתם חדש הוא חידושי המוחין דא"א שמתפשטים מבחי' כתר דנאצלים, אבל מה שגם חדש זה מקבל מחידוש העצמי דא"ק זהו חדשו של חדש, ולפי"ז יובן מעלת מוני' ללבנה. וכדי שיומשך מלעילא מן שמשא זהו ע"י המיעוט והביטול שנעשית נקודה תחת היסוד, ועי"ז מניע לבחי' עצמיות אוא"ס ע"ד ותתפלל חנה על הוי', ובר"ח זהו למעלה מ"ב צירופי הוי' כ"א בחי' דלאו מכל אינון מדות וכ"ז הוא ע"י הביטול, ע"ד תפלה לעני כי יעטוף, ועי"ז ישפוך שיחו לפני הוי', ע"ד לפני ה' תמחרו ועל הוי' דחנה הנ"ל.

שבעתיים כאור זה"י עולה שמו"ג כאותיות גשם, שזהו בחי' גבוה מעין לע"ל.

**וי"ל** שז"ע הכל תלוי במזל אפי' ס"ת בהיכל, שיש לדמותם כי גודע ממארז"ל שני דברים קדמו לכל תורה וישראל, וכן בראשית בשביל התורה כו' וישראל כו'. ופי' ס"ת כו' י"ל ספר בינה והסופר חכ', כגודע מענין סופר ספר וסיפור בד"ה ושאתם בלק"ת, והם תלוי' בב' מזלות הנ"ל כי אבא יונק ממזל הח' ונוצר ואימא ממזל הי"ג ונקח. א"נ ס"ת תושב"כ חכ' תלוי במזל הוא מזל ח' הנ"ל והיכל בינה מזל י"ג הנ"ל.

(ב) ולחב"ד זה צ"ל מ"ש בשיר דבני קרח נהר פלגיו ישמחו כו', שלכא"ו הי' אפשר לומר שזהו כענין דכתי' כל הנחלים כו', אך א"כ הוא צ"ל מהו השמחה מזה הלא בקרא דכל הנחלים נא' והים איננו מלא שנבלע במקומו א"כ הוא העדר ההתפעלות היפך התפעלות השמחה, אלא ודאי קרא דנהר פלגיו הוא ענין אחר.

**והענין** הוא, דהנה בכל ר"ה בנין המל' דו פרצופי' ואח"כ נסר ובנאה בבחי' פרצוף, וז"ע ט' תקיעות וט' ברכות דר"ה להמשך ט"ס לנקודת המל', ומביאין ראי' מה"ת וזהו ככתוב בתורתך, כענין והאיתנים כו' ע"י שמביאים ראי' מתושב"כ, מ"ט אמר קרא, והבנין הוא לצורך היחוד, והוא מה שבכל ר"ח יש יחוד שמשא וסיהרא, בכדי שתקבל אור חדש משמש הוי', וכתוב קוינו שנמשך בצירוף קוין, ויש י"ב ג"א, מזרחי' רומית ומערבית תחתית, ועד"ז ככולם כמ"ש בפרדס שך"א פ"ו, ובכל ר"ח נמשך צירוף חדש שלא הי' לעולמים, וכמו באדה"ר לאחר הבנין אמר זאת הפעם, וכ"ה בכל ר"ח. ומ"ש בכתהאריו"ל שצ"ל נקודה תחת היסוד, אמת שכן הוא, אבל זהו לתועלת אחר היינו כדי שתוכל לקבל אור חדש, וגם לא כל בנינה שא"כ הי' צ"ל בנין המל' מחדש.

(ג) **והנה** ענין היחוד הן אמת שבחי' שמש פי' על ע"ס ועל חכ', וזרח השמש יסוד אבא, וכתבי' ממזרח שמש כו', מ"מ שורש יחוד זה נמשך מלמעלה מאוא"ס שלמעלה מהחכ'. דהנה מולד הלבנה זהו הוראה שנמשך מעצמיות החכ', ושורש היחוד הוא מלמעלה מהחכ', דכתי' לשמש שם אהל בהם והוא כחתן, והירח היא כדוגמת כלה כמ"ש בזהר, ובחו"כ כתי' בעטרה הנמשכת ע"י בחי' אימא עילאה בינה בחי' דרור עלמא דחירא, ואז נק' בחי' שמש בן חורין, ובחי' עטרה זו נמשכת ביום חתונתו דוקא, דהיינו בר"ח. ושורש עטרה זו היא מלמעלה מהחכ', דהנה כתי' אין כל חדש תחת השמש, פי' חדש הוא אור חדש ממש שבחי' זו נמשך מאוא"ס הסוכ"ע כמ"ש ובטובו מחדש שבטובו העצמי שטוב

## ה.

## הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

## ~ המושך תער"ב ~

וה' אמר המכסה אני מאברהם, ש"פ וירא, תרד"ע

ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויבין דוקא בבחי' השגה, וההשגה תהי' כי אתה יצרתו בבחי' המהות כו', וי"ל דהנה חו"ב שניהם מקורם מבחי' ח"ס כנודע, ומבחי' חיצוני' ח"ס הוא שהשגה היא בבחי' מציאות לכד ורק ראי' היא בבחי' המהות כו', אבל בבחי' פנימי' ח"ס שם גם ההשגה היא בבחי' עצמו' ומהות הדבר, דלהיות שבכללות בחי' פנימי' ח"ס הוא בחי' עצמות דבר גם ההשגה דשם היא בבחי' השגת המהות כו', ועכשיו אין אנו יודעים אך הוא השגת המהות כי יהי' בבחי' התחדשות כו' (רק מעין ציור בזה יכול להיות מענין השגה מוחשי' שנת"ל). וזהו עלי עין כי יש מע' בהשגה על הראי' שהיא בבחי' תפיסא בפנימי' יותר מהראי' כו', וכאשר ההשגה היא רק בבחי' מציאות לכד הרי מ"מ הראי' שהיא במהות הדבר הי"ז למע' מהשגה כו', אך כאשר גם ההשגה תהי' במהות הדבר תהי' למע' מבחי' הראי' כו', וזהו עלי עין למע' מבחי' עין כו', וזה יהי' בתחה"מ דאין דומה לך כו', וכמ"ש ונח' לפניו לפניו ממש שתהי' השגה בבחי' מהוה"צ כו', כי הנשמות יהיו בבחי' עצמי' וההשגה תהי' עצמי' כו', והוא שיתעלו הנשמות ויהיו בבחי' העליונה שבהממוצע דהיינו בחי' עצמות ח"ס כו' (ובשרשו הוא בחי' העלם העצמי כו', והיינו מה שהעצמו' נושא הכל בעצמו כו'), ותהי' ההשגה במהוה"צ א"ס כו', והיינו אחר שיתעלו בימוהמ"ש בבחי' פנימי' ועצמו' ח"ס שתהי' ההשגה בבחי' השגת המהות דבחי' פנימיות ח"ס, יתעלו בתחה"מ שתהי' ההשגה בבחי' מהוה"צ א"ס כו', וזהו אין דומה לך ממש כו'. וידוע דהשגה הוא בחי' יש וכמ"ש להנחיל אוהבי יש, הנה לעתיד תהי' בבחי' יש האמיתי דבחי' עצמות א"ס כו' (וי"ל דראי' היא בחי' אין אמיתי והשגה בחי' יש האמיתי כו') (וגם בחי' ראי' חושי' שנת"ל י"ל שתהי' בתחה"מ דוקא כו'), וכ"ז הוא ע"י העבודה דעכשיו בבחינת ההעלם דמבשרי אחזה כו' בחי' השגה חושי' כנ"ל, עי"ז יהי' לעתיד בתחה"מ השגת המהות ממש כו'. וזהו שח"ס הוא עיקר הממוצע שעי"ז יכול להיות חבור הנאצלים והנשמות עם המאציל ב"ה שיכולים לבא לבחי' העליונה שבהממוצע, ועי"ז באים לבחי' העצמו' בבחי' השגת המהות כו'.

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש וה' אמר המכסה אני מאברהם, דהכוונה שיהי' התגלות בחי' הכיסוי וההעלם כו', וזהו אשר אני עושה, דהנה עשי' ע"ה שזה גילוי היינו רק

(רכו) וזהו כי עין בעין יראו ב' העינים הללו, הא' עין דמחזה הגוף ונה"ב בהתבוננות התהוות יש מאין וכה"ג בבחי' השגה חושי' כו' כנ"ל, ועין הב' הוא עין וראיית הנשמה בבחי' ראיית המהות במהוה"צ א"ס ב"ה כו', שע"י העין דנה"ב עי"ז הוא בחי' העין והראי' דנה"א כו'. וי"ל דלעתיד יהי' בנוף בחי' ראיית המהות, וכידוע שלעתיד יהי' הגוף בחי' אוא"ס הסובב והנשמה תקבל מהגוף כו', א"כ צ"ל שגם בהגוף יהי' בחי' ראיית המהות כו', וי"ל עפ"מ"ש במ"א דראי' חושי' הי"ז למע' מראי' השכל כו', וראי' חושי' שייכה בהגוף ונה"ב דוקא כו', והנה"א תקבל ראי' זו מהנה"ב לאחר שמתברר ומזדכך ע"י הנה"א להיות בה השגה מוחשי' כנ"ל כו', וכ"ז הוא ע"י בחי' ח"ס שהיא בחי' חכ' וידיעה, ומ"מ היא בחי' עצמו' א"ס דהיינו בחי' פנימי' עתיק כו', ולהיות שהיא בבחי' כיסוי שבה בחי' עתיק מתעלם כו', והיא בבחי' העלם עצמי היינו בחי' סתום בעצם כו', ע"כ מזה הוא דוקא בחי' ההעלם שלמטה כו', דמתיק עצמו להיות שאינו בבחי' העלם כ"כ כמשנת"ל פקצ"ב א"ל בחי' העלם כזה כו', כ"א ע"י שנעשה בחי' ח"ס שהוא בחי' כיסוי לעתיק שבוה מתעלם כו' וההעלם הוא העלם עצמי כו' כמשנת"ל פרכ"ד, ע"כ מזה דוקא הוא בחי' ההעלם שלמטה כו' שע"י העבודה בההעלם הזה באים לבחי' פנימי' ועצמי' ח"ס כו', וזהו שע"י הממוצע דח"ס דוקא באים הנשמות וכן הנאצלים לבחי' העליונה שבהממוצע כו', ועי"ז באים ג"כ לבחי' עצמו' א"ס שלמע' מבחי' ממוצע, וכמ"ש ולא ילמדו כו' כי כולם ידעו אותי וממש וכמו ויקחו לי אותי אתם לוקחים כו', דאמית' הדבר הזה יהי' לעתיד כו'. והענין הוא דהנה כתיב בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ומכו' במ"א דקאי על זמן ימוהמ"ש ותחה"מ דמ"ש בן פורת יוסף קאי על זמן ימוהמ"ש שיהי' בחי' תוס' וריבוי אור שע"י הבידורים כו' כנ"ל, ובן פורת עלי עין קאי על זמן תחה"מ דאין דומה לך לתחה"מ שיתעלו בבחי' עצמו' ממש, והיינו עלי עין למע' גם מבחי' עין בעין כו', דלימוהמ"ש יהי' כי עין בעין כנ"ל ובתחה"מ יהי' עלי עין כו'. וי"ל ענין עלי עין הו"ע השגה כו' (ועמ"ש הפנ"י בפי' עלי עין ע"ד חכם עדיף מנביא כו'), דהנה השגה דעכשיו היא בבחי' מציאות לכד דבמהות הדבר אינו שייך השגה כ"א ראי' כו', וכידוע דהפרש בין ראי' לשמיעה כו', אך ההשגה דלעתיד ידוע שתהי' השגת המהות ממש וכמו

בחושבן בו, וכמשנת"ל (ד"ה שיר המעלות) שע"י העומק והפנימי יותר באה ההתגלות ביותר בו, ומכ"ש שע"י התגלות העצמי יהי' הגלוי בריבוי עד אין קץ ושיעור בו, וזהו שע"י המכסה אני בו עי"ז ואברהם יהי' לגוי גדול ועצום וכמו ועצמו במאד מאד בו, והיינו שע"י התגלות העצמות יהי' ההתפשטות גדול ועצום מאד בו. וזהו וה' אמר המכסה אני מאברהם בו, דכאברהם שהוא בחי' גלוי הקו יהי' התגלות בחי' סתימות העצמי דח"ס ובחי' העלם העצמי דא"ס בו, ואברהם היו יהי' לגוי גדול בו, שע"י התגלות העלם העצמי יהי' ההתגלות בבחי' ריבוי עד אין שיעור בו, וזהו היו יהי' לגוי גדול ועצום בו.

**קיצור.** וזהו כי עין בעין עין דנה"ב ועין דנה"א, וי"ל שגם בהגוף יהי' ראיית המהות, והו"ע ראי' חושיות, והוא ע"י העבודה בהסתתר שזהו מפנימיות ח"ס דוקא, ועי"ז יתעלו להיות ידעו אותי בתחה"מ, והו"ע עלי עין, וי"ל שזה השגה שיש בזה יתרון על הראי' בתפיסת הענין, ויהי' לעתיד השגת המהות במהות הא"ס, וזהו ואין דומה לך, ונחי' לפניו, וי"ל ראי' באין האמיתי, והשגה ביש האמיתי, וי"ל דעליית הנשמות יהי' בעצמות ח"ס וההשגה תהי' במהות הא"ס, וי"ל דבימה"ש תהי' השגה במהות עצמות ח"ס, ובתחה"מ במהות הא"ס, וזהו חבור המאציל עם הנאצלים ונשמות ע"י ח"ס. וזהו וה' אמר המכסה אני גילוי בחי' הכיסוי, מאברהם גילוי הקו, מי העיר ממזרח ת"ת הנעלם, נתן האלקי' העולם לאברהם שניתן לו ההעלם, וזהו יהי' לגוי גדול ועצום גילוי העלם העצמי.

התגלות הדבר, אבל בעצם ה"ז בבחי' העלם לגמרי שהרי בעשי' אין בזה שום גילוי והוא בחי' העלם עצמי בו, ושרש הדבר הוא מבחי' הסתימות העצמי דעצמו' ח"ס ובחי' העלם העצמי דא"ס בו כנ"ל, ועי"ז המכסה אני שיתגלה בחי' כיסוי הזה בו. דהנה אברהם הוא בחי' גלוי הקו כנודע ממ"ש מי העיר ממזרח א"ת העיר אלא האיר בו, ופי' המכסה אני מאברהם היינו שבהקו יהי' גילוי בחי' ההעלם העצמי דא"ס בו, וזהו ג"כ ענין סוד ה' ליראיו, דפי' סוד ה' היינו בחי' העלם העצמי בו (ועמ"ש בדרוש יו"ט של ר"ה רס"ו בענין ואמת ה' בו), שזהו באמת סוד סתום וחתום בעצם בו, ואברהם שהוא בחי' הגילוי כנ"ל שהוא בחי' אור הקו בו יתגלה בו בחי' סוד ה' הנ"ל וזהו בבחי' פנימי' הקו בו, דמ"ש מי העיר ממזרח זהו בחי' פנימי' הקו בו, וכנודע דחיצוני' הקו שרשו מבחי' מל' דא"ס ופנימי' הקו הוא מבחי' ת"ת הנעלם שזו"ע מזרח בו וכמ"ש במ"א. וזהו ג"כ מש"א במד"ר האלקי' נתן את העולם לאברהם שניתן לו ההעלם בו, וא"ז מ"ש והארץ נתן לבנ"א דהיינו לברר בירורים מלמטה למע' בו, ומש"א האלקי' נתן את העולם היינו בחי' העלם העצמי בו, ועי' הביוריים דמלמטלמ"ע ג"כ מגיעים לבחי' העלם העצמי בו כנ"ל, ובאברהם הי' זה ע"י הנסיונות בו, וכמשנת"ל ספרכ"ב בענין לך לך מארצך מבחי' החומרי' ובכח או"ח בו, ועי"ז המכסה אני שנתגלה לו בחי' העלם העצמי בו. וז"ש אח"כ ואברהם היו יהי' לגוי גדול ועצום שע"י התגלות בחי' העלם העצמי תהי' ההתפשטות בבחי' ריבוי עד אין שיעור בו, וכידוע בענין אמת הוא חד ולא



1.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ**

**~ ספר המאמרים תרפ"ט ~**

**עוז והדר לבושה - ש"פ שלח תרפ"ט**

הביטול להיות עולים ונכללים למעלה, וזאת היא תורת האדם ועבודתם למטה לברר האותיות והניצוצות ולהעלותן בבחי' היחוד, וז"ש ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ דבארץ שהוא בחי' בפירוד והיינו בעולם התחתון שהאלקות מוסתר ונעלם לגמרי, ונעשה בבחי' יש ודבר נפרד ה"ה ממישיכים בחי' אחד למטה להיות הכל בבחי' היחוד, והיינו ע"י ההתבוננות בה' אחד אך שאני ה' לא שניתי כלל מפני שהכל הוא רק מהארה לבר שבאין ערוך כלל לגבי העצמות וכולא קמי' כל"ח ממש, ואי לזאת ואהבת את ה' אלךך

והנה זאת היא עבודת האדם למטה לברר האותיות והניצוצות ולהעלותן למעלה, וז"ש מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית, פי' מה רבו מעשיך ה' רבוי הנבראים שנתהוו עד אין שיעור, דלכאורה מאין הוא ריבוי ההתהוות כ"כ, הנה זהו מריבוי התחלקות האותיות דכשורידים ומשתלשלים נעשה בהם ריבוי ההתחלקות, וכפרט כשמתלשלים באותיות דנוגה נעשה הריבוי ביותר, אמנם כולם בחכמה עשית, פי' עשית לי' תיקון וכמ"ש לעשות לחקן, שע"י החכמה הוא התיקון שלהם דהיינו שנמשך בהם

מפורים בשדה ונעשה אלומה אחת, והו"ע הביוררים שמתאספים האותיות והניצוצות שנתפורו ושהיו עולים ונכללים מהפירוד אל היחוד, דהשכמים הן הארות אצי' היורדות לבריאה, דהענין בזה הוא דכבדי שיהי' עליית המל' הגם שזהו ע"י הביוררים כנ"ל מ"מ צריכים ע"ז המשכה מלמעלה, וכמו בקבלת שבת אומרים לכה דודי לקראת כלה, לפי שבקבלת שבת הוא עליית המל' שעולה מבי"ע לאצי' כנודע, והעלי' היא העבודה דששת ימים תעבוד בעבודת הביוררים דשבת הוא שעולה בחי' המל' עם הניצוצות המתבררים שעולים לאצילות, ואומרים לכה דודי לקראת כלה היינו המשכה מבחי' ז"א דאצי' להעלות בחי' המל', וז"ע שושבינא דמטרוניתא שזהו שליח מהחתן להביא את הכלה, וכמו"כ הו"ע השכמים היינו המשכת אצי' לברי' להיות עליית המל' והעלי' היא ע"י הביוררים רק שנמשך כח ע"ז מלמעלה. קיצור. יבאר דזאת הוא עבודת האדם לברר האותיות ולהעלותן, וזהו גוי אחר בארץ, שממשיכים היחוד בארץ הלזו הגשמית, וזהו ארוממך כו' שזה הי' עבודת השכמים בכח האצי' שבהם.

שיהי' בבחי' רצון א' לה' לבדו, ועי"ז פועל בעולם שהכל יהי' במל' לאלקות וכמ"ש וגם העולם נתן בלבו ופי' כמדורש שהעולם נתון בלבו, שע"י שעושה הביטול בעצמו נעשה הביטול כהעולם בהדברים התחתונים, וזהו שאומר בפ' שני דק"ש ואספת דגנך, דגנך הוא חמה ושעורה שעורה הוא שעור ה' והו"ע בהבראם כה' בראם ושיעור ה' הוא כל א' וא' לפום שיעורא דילי' היינו בחי' התחלקות האותיות ובכל עולם ובכל נברא שלפי אופן זה הוא ההתהוות כנ"ל, ואספת דגנך הוא האסיפה והקיבוץ מהפירוד אל היחוד, ועי"ז הוא שמדוממים בחי' המל' בחי' אלקי המלך להיות ואברכה שמך לעולם ועד, דהנה כללות ענין וירדת המל' בבי"ע ג"כ הכוונה הוא בשביל הביוררים, וזהו שירדה המל' להיות עולמות בבחי' יש ומתלבשת בתוכם להחיותם הוא בכדי שהיש עד עולם התחתון יתברר והי' כלי לאלקות ותושלם הכוונה דנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, וע"כ ע"י הביוררים למטה נעשה עליית המל', וזה הי' ג"כ עבודת השכמים לברר ביוררים למטה וכמ"ש והנה אנחנו מאלמים אלומים בשדה, דאלומה הוא שמאספים השבלים שהן

## ~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

### פורים, ה'תש"א

כשהלך אברהם אבינו עליו-השלום עם בנו יצחק לעקידה, כתוב<sup>11</sup> "וילכו שניהם יחדו". לאחר שנודע ליצחק דבר העקידה גם כן כתוב "יחדו". שלשה ימים הם הלכו, ומה הם עשו באותם ימים? - בודאי למדו חסידות, רקדו, ניגנו, לאבא נולד בן בהיותו בן מאה שנה, ובן כמו יצחק, והוא מוביל אותו לעקידה תוך ריקוד. כך צריך להיות אצל חסידים ובכלל אצל יהודים, לא ליפול ביאוש, ולדעת את האמת. יעזור השי"ת בישועה כללית לכללות ישראל בקרוב ממש, אמן.

\*

החיל שלנו הם תינוקות של בית רבן, אותם ילדי מסירות הנפש שבהכרזה שלהם מתוך מסירות נפש הביאו לתלייתו של המן, אך לצערנו הרב מעטים מאד ילדים כאלה במדינה זו, מפני שלא משתדלים היטב לנטוע בהם מסירות נפש.

חלק גדול מהמורים בתלמודי התורה אינם שומרי מצוה, אינם מניחים תפילין ואינם שומרים שבת. כיצד יכולים מורים ומלמדים כאלה לנטוע בלבבות הילדים

גם בסכנה הגדולה ביותר אסור ליהודים להתיאש. גם במצב הנוכחי המאויים והבלתי רגיל, על יהודים להתחזק בתקותם ובבטחונם בהשי"ת. אין להסתפק בשום אופן בנשק גשמי, ואסור בשום אופן להסתמך רק על כוחות העזרה האנושיים, יחזק השי"ת ידי המגינים על הצדק, מן ההכרח לעזור להם בכל היכולת. אך, אנו בני ישראל צריכים להשתמש גם בנשק האלקי הבטוח והנצחי של "אם בחקותי תלכו"<sup>10</sup>, תשובה, שמירת שבת, אכילת כשר, שמירת טהרה, הנחת תפילין וקיום מצוות.

אסור ליהודים להתיאש, לא צריכים לגלות חלישות, הרי מדברים כאן במסיבת חסידים. בימי רבנו הזקן הראשונים היה הענין של תיקון חצות ברבים, לאחר מכן, עם התפשטות החסידות נקבע ענין תיקון חצות ביחידות, כפי שאמר פעם ה"צמח צדק", יש לבכות ביחידות ולצאת ל"עולם" בריקוד. חסידים יודעים שאין ליפול ביאוש, צריכים לדעת את האמת וצריכים לעשות מה שנדרש, צריכים ללמוד, ללמוד חסידות, להתפלל, לעזור את הזולת ולהשתדל שידברו בעניני חסידות.

(11) בראשית כב, ו-ח.

(10) יקרא כו, ג.

אמונה ומסירות נפש על יהדותו? ! בין הגויים ישנם בעלי אמונה באמונתם הם, אך אותם מורים עושים את הילדים לאפיקורסים, לשונאי הדת, שישנאו יהדות. כל אב ואם מוכרחים לדעת שגורל ילדיהם – שישארו יהודים – נתון בידי המלמד, וכאשר המלמד מחלל שבת ואינו מניח תפילין – הם מובילים בכך את ילדיהם לשמד ר"ל.

מן ההכרח לפרסם רשימה של תלמודי תורה בעלי מלמדים יהודיים יראי שמים, ומן ההכרח לפרסם בצורה הגלויה ביותר את תלמודי התורה שמלמדיהם אינם שומרי תורה.

מלמד שהוא מחלל שבת ושאינו מניח תפילין ואינו אוכל כשר וכו' וההורים המוסרים את ילדיהם בידיהם הרוצחים הרוחניים-דתיים של ילדיהם.



## ~ רשימות אדמור מוהרי"צ ~

מכתב הרבי הרי"צ לחתנו הרבי

ב.

באוצר הפתבי-יד-קדש שלי, ישנו פתב-יד-קדש הוד כבוד-קדושת אאזמו"ר אדמו"ר הרב בעל 'צמח צדק', אשר רשם של מעשיות מאת רבינו הגדול.

הפתב-יד-קדש הלזה הוא אוצר בלום בתוכנו, ומתמונת האותיות ניכר אשר נכתב בשנות תקס"ח-ט', וכנראה שהיו עוד רשימות מעין זו, אבל מסבות שונות נאבדו.

הפתב-יד-קדש הלזה השגתי אצל חסיד אחד זקן מויזו, שהני' נוסע לליאדי לכבוד-קדושת בן-דודי-זקני הרב הצדיק רבי יצחק דובער נשמתו-עדן וסיפר לי אשר אבי אביו הני' יושב בליאדי כחמש שנים עד פרוץ המלחמה בשנת תקע"ב והני' לן אצל הוד כבוד-קדושת אאזמו"ר אדמו"ר הרב בעל 'צמח צדק' בהיותו עוד אברך, ואצל אביו היו פמה נפשות שושארו מאבי אביו, אף נאבדו.

אחת מהשלים מעשיות הנ"ל היא, כי בהמלשינות הידועה הלשינו לאמר כי מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן בעת תפלתו הני' רגיל לומר, "אף, אף, אף" ופירש המלשין כי התפלל אשר יוריד השם-יתברך אף וחרון על הממשלה, ואשר פכה נוהג גם רבינו הגדול.

וכשנשאל רבינו הגדול בטאינע סאוינעט על דבר זה הני' לו צער גדול, מאשר הני' צריך לגלות פונתו של מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן ולפרש דרכיו לפני השרים האינם-יהודים, אמנם הני' באפשרו לדחותם בכמה תשובות, אף לא רצה להיות נפרד גם מתנועה אחת של מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן גם לשעה קלה אף למראית עין.

ואם בדברים כמו אלה הני' דביקותו של רבינו הגדול בדרך מורנו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן במסירות-נפש בפועל, הנה בתורתו על אחת כמה וכמה, אשר לפי זה תהני' שאלתך האמורה עוד גדולה וחזקה יותר ויותר.

ג.

רבותינו ז"ל אמרו (חולין ס"ג ע"ב) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, והמעצין שם ראה, כי הפונה היא אשר מהקצרה יבין התלמיד את האריכות, וזה יסוד המאמר "לעולם יהיו דבריך מועטים ועניניהם מרובים".



וזהו דיוק הלשון "דַרְךָ קִצְרָה", שֶהַדְרָךְ היא קִצְרָה הַיִּינוּ דְבָרִים מוּעָטִים, אֲבָל עֲנִינִיָּהֶם מְרֻבָּבִים, אֲשֶׁר מְמוּצָא דְבַר אֶתָּה שׁוֹמֵעַ, כִּי כָּל עֲנָן הַגְּלוּי מֵהֶרֶב אֶל הַתְּלִמִּיד נִקְרָא בְּשֵׁם דְרָךְ.

כָּל מָה שֶׁהֶרֶב אוֹמֵר לַתְּלִמִּיד, וְכָל מָה שֶׁהַתְּלִמִּיד שׁוֹמֵעַ וְרוֹאֶה מֵהֶרֶב הוּא דְרָךְ, דָּאס אִיז אַ וועג, און דָּאס אִיז דִּיא וועג [=זוהי דְרָךְ, וְזוהי הַדְרָךְ], וּכְמֵאֵר "מַעְמִידוֹ עַל הָאֵמֶת", עַר שֶׁשְׁטַעֲלֵט אִים אויף דַעַם אֵמֶת, אָבַעַר גַּיִן דַּרְךְ מֵעַן אַלִּיין [=הוא מַעְמִיד אוֹתוֹ עַל הָאֵמֶת, אֲבָל לְלַכֵּת – צְרִיכִים לְבַד].

דָּאס אִיז דַּעַר אוֹפֵן וִיא אַ רַב אִיז מְלַמֵּד אַ תְּלִמִּיד [=זוהו הָאוֹפֵן אִיף שָׂרַב מְלַמֵּד תְּלִמִּיד], שְׁמַרְאָה לוֹ הַדְרָךְ, וּמַעְמִידוֹ עַל הַדְרָךְ, אֲבָל לְלַכֵּת צְרִיף בְּעֵצְמוֹ, מַה־שְּׂאִין־כֵּן רַבֵּי וְחֲסִיד, הִנֵּה אִינוּ מְסַפִּיק זֶה הָאוֹפֵן שְׁמַרְאָה לוֹ הַדְרָךְ, וּמַעְמִידוֹ עַל הַדְרָךְ, כִּי אִם צְרִיף לְלַכֵּת אֶתוֹ עִמוֹ, לְהוֹרוֹתוֹ בְּפִרְטֵי עֲנִינֵי הַדְרָךְ וּנְחִיבוּתֶיהָ.

## ד.

וּכְזֶה יוֹכֵן לָנוּ מָה שֶׁכְּתוּב (מְשָׁלִי ט' ט') תֵּן לְחֶכֶם וְיַחֲכֶם עוֹד, הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֵף לְקַח, יִדְעֵנוּ כִּי חֶכֶם הִיא הַמְדַרְגָּה הַיּוֹתֵר נְעֻלִית בְּשִׁכְלֵ. וּכְשֶׁאוֹמֵר וְיַחֲכֶם עוֹד הִיא מַעְלָה נוֹסֶפֶת, כְּלוֹמֵר דְּלֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַתְּלִמִּיד הוּא חֶכֶם לְהַבִּין הָעֲנָן הַזֶּה בְּהַסְבִּירוֹ עַל מִלּוּאוֹ בְּבִינָה וְדַעַת, אֶלֹא עוֹד זֹאת כִּי וְיַחֲכֶם עוֹד גַּם בְּעֲנָן נְקוּדַת חֲכָמָה וְהַשְּׁפָלָה אַחֲרָת.

הַמְשָׁפִיל עַל דְּבַר יוֹדַע כִּי מְדַרְגָּה כְּזוֹ, הָרִי אֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה בְּהַשְּׁפָלָה, הַיִּינוּ הַשְּׁפָלָה גְּלוּיָה פֶּאֶרְמַעְגֵט שׁוִיִן נִיט הַעֲכַעַר פּוֹן אַזאַ אוֹפֵן פֶּאֶרְשִׁטאַנְד [=כְּבָר לֹא מְכִילָה לְמַעְלָה מֵאוֹפֵן כְּזֶה שֶׁל הַבְּנָה], וּמַהוֹ אוֹמְרוֹ הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֵף לְקַח.

וְהַמְתַּרְגֵּם פִּירוּשׁ הַמִּילוֹת יוֹדַע כִּי תוֹאֵר חֲכָמָה הוּא לְמַעְלָה מֵתוֹאֵר לְקַח, כִּי הַלְקַח עֲנִינֵנוּ הוּא שִׁכְלֵ הַמְכִּיבֵי לְיַדֵּי פּוֹעֵל דְּבַר, וּכְמוֹ חֲכָמַת הַעֲשִׂיָה אוֹ הַפְּתִיבָה וְהַצִּיּוּר, אוֹ אִיזָה דְּבַר וְעֲנָן מִיּוֹחַד, וּכְאֵלוֹ נֹאמֵר דְּלַקַח הִנֵּה עֲנִינֵנוּ הוּא אָבְרֵי הַשְּׁכָל, וְחֲכָמָה עֲנִינָה נֶפֶשׁ הַשְּׁכָל.

אַמָּנָם מֵאוֹמְרוֹ תֵּן כּוֹ' וְיוֹסֵף לְקַח, הָרִי מִזֶּה מוֹכֵן דִּהְגַּם דְּחֲכָמָה הִיא לְמַעְלָה מִלְקַח, אֲבָל לְקַח זֶה הֵבֵא אַחַר מַעְלַת וְיַחֲכֶם עוֹד, הוּא לְמַעְלָה מִכָּל תוֹאֵר חֲכָמָה וְהַשְּׁפָלָה.

אֲבָל תְּנַאי בְּדַבָּר, וְהוּא הוֹדַע לְצַדִּיק, דַּעְנָן זֶה דִּיוֹסֵף לְקַח שְׂבֵא אַחַר הַחֲכָמָה, הוּא עַל־יַדֵּי הוֹדַע לְצַדִּיק דְּוִקָא, דְּצַדִּיק עֲנִינֵנוּ זַכַּאי, גַּיִן [=נְקִין], וְהוֹדַע לְצַדִּיק, מֵאִף זַעַף וִיסִין [=תּוֹדִיעַ אֶת עֲצָמָךְ] לְהַצַּדִּיק, שְׁתַּגְלָה לוֹ כָּל עֲנִינֵיךְ, בְּפִרְטִיּוֹת מַחְסוּרֵי נַפְשֶׁךְ וּמְכַאוּבֵיָה חֲסֵי־וְשְׁלוֹם (שֶׁהוּא עֲנָן מִפְתָּן דִּיחִידוֹת) וְאִז הוּא וְיוֹסֵף לְקַח.

## ה.

דַּעַר כְּלָלוֹת הָעֲנָן אִיז, אַז עֵס זַיִנְעֵן פֶּרַאן צְווי לְמוֹדִים, אַ רַב וְעוֹלְכַעַר לְעַרְיִנְט מִיט אַ תְּלִמִּיד, און אַ רַבֵּי וְוַאס לְעַרְיִנְט מִיט אַ חֲסִיד [=כְּלָלוֹת הָעֲנָן הוּא, שְׂיִשְׁנָם שְׁנֵי אוֹפְנֵי לִימוּד, רַב שְׁלוֹמֵד עִם תְּלִמִּידוֹ, וְרַבֵּי שְׁלוֹמֵד עִם חֲסִיד].

מְסַפְרִים אֲשֶׁר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל אֵמֵר, שְׂכַאֲשֶׁר הַחֲלִיט בְּדַעַתוֹ הַקְּדוּשָׁה, לְהִיּוֹת גּוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה, גַּיִן אֵין אַ אָרֶט וְוַאוּ מֵעַן קָאן זַעַף עֲפֵעַס אוֹיִסְלַעְרְנַען [=לְלַכֵּת לְמָקוֹם שְׂאֶפְשֵׁר

קצת להתלמד] לא ידע אנה ללכת, כי שמע אשר ישנם שני מקומות של לימוד, בוילנא מלמדים ללמוד, ובמעזריטש מלמדים להתפלל.

משך זמן רב ה' שוקל ומפלט בדעתו אנה ילך ואנה יפנה, ועל-פי סבות מסבות שונות הנה באמצע הילוכו, בחר ללכת למקום שמלמדים להתפלל.

הסיפור הזה האמור כאן הוא בקצרה, רק כפי הדרוש לענין זה שאנו עומדים בו, אבל עצם הסיפור הוא ארוך, ויש בו ענינים נוגעים לדעתם אבל אין כאן מקומם.

וזהו תן לחכם ויחכם עוד, א רב גיט א תלמיד א דבר שכל שיחכם עוד, און אין דעם [=וב] ויחכם עוד, וואס דאס אלץ קומט פון דעם פח הרב, קאן זאין [=שכל זה נובע מפי הרב, כולות להיות] חכמות עמוקות ביותר, אבל הודע לצדיק אז מיה וערט א מקושר צוא א רבי'ן [=כשמתקשרים לרבי] ויוסף לקח, לערינט ער ויה צוא לערנען מיט זיך [=הוא לומד איך ללמוד עם עצמו], היינו לזכך ולברר המדות ולשעבד הלב והמוח לעבודת השם-יתברך.



### ~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

מרדכי שליטי"א דובין, מי שהי ממנהיגי ישראל באירופא, ועשרות אלפי נפשות ישראל קבלו עזרה על ידו בעזה"י בגוף וממוון, אשר החובה והמצוה להשתדל למענו להוציאו ממסגר בהקדם האפשרי.

והנני בזה לבקש את ידידי כתי"ר שליטי"א אשר יואיל בטובו להתדבר עם מר משה שרטוק שי ולבקשו, אשר הוא מצדו ישתדל אצל בייכ הסוביטים אשר באה"ק תיו, וכן יפקוד לבאי כחו אשר ברוסיה, שהם ישתדלו על אתר אצל הממשלה הסוביטית, אשר יחליפו עונשו של הרי מרדכי דובין שליטי"א בזה שישלחו אותו לאה"ק תיו.

ואני תפלה כי חפץ הי' ביד ידידי כתי"ר שליטי"א יצליחו להוציא את ידידנו הרי מרדכי דובין שליטי"א משעבוד לגאולה. וזכות מצות פדיון שבויים האיש היקר באנשים הרי מרדכי דובין שליטי"א תעמוד לו לעד.

ידידו הדו"ש מוקירו ומכבדו כערכו הרם ומברך את ידידי כתי"ר.

בי"ה, כ"ג אלול תשי"ח  
ברוקלין

כבוד ידידי הרב הגאון הנודע ומפורסם  
בכל קצוי ארץ לשם תהלה ותפארת  
בתוככי גאוני ישראל, בעל מדות  
תרומיות איי"א כש"ת מוהר"ר יצחק  
אייזיק הלוי שליטי"א, רב הראשי  
לאה"ק תיו  
אחד"ש כתי"ר שליטי"א!

בזה הנני פונה לידידי כתי"ר שליטי"א על אודות ידידנו הדגול מרבבה עסקן נמרץ במסיינ בפועל ובעל מדות תרומיות ובפרט באהבת ישראל, הרי מרדכי דובין שליטי"א מריגא, חבר הקונגרס לפניים במדינת לטביא, אשר נדון למאסר עשר שנים מטעם ממשלת הסוביטים ויושב כלוא במאסר ברוסיה, - השיי"ת יגאלהו ויוציאו לאור -  
אחשוב למותר להדגיש את אישיותו הגדולה של הרי



# כָּךְ מְקִימִים בַּיִת בְּיִשְׂרָאֵל

פְּרֻשֵׁת "וַיֵּצֵא" מְסַפֶּרֶת שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ יוֹצֵא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחָרֹן, כְּדֵי לְהִתְחַנֵּן (עִם אִשָּׁה מִמְּשֻׁפְּחָתָהּ שֶׁל אָמוּ רַבְּקָה שֶׁהִתְגוֹרְרָה בְּחָרֹן).

כְּשֶׁיַּעֲקֹב מִגִּיעַ לְבֵית־אֵל הוּא מִתְפַּלֵּל עַרְבִית (כְּמוֹ שְׁכָתוּב "וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם" מִלְשׁוֹן תְּפִלָּה), וְאָז לֹקַח מֵאֲבֵנֵי הַמָּקוֹם וְשָׁם מְסַבֵּיב לְרֵאשׁוֹ, וּבִבְקָר כְּשֶׁהוּא קֵם הוּא נוֹדֵר שָׂאֵם הַשֵּׁם יִשְׁמֹר עָלָיו וַיַּחְזִיר אוֹתוֹ בְּשָׁלוֹם, הָאָבֶן תִּהְיֶה לְ"בֵית אֱלֹהִים".

בְּכָל פְּרֻט וּפְרֻט מָמָה שֶׁיַּעֲקֹב עֲשָׂה יֵשׁ הוֹרָאָה לְחַתָּן וְכֻלָּהּ, בְּיַצֵּד מְקִימִים בַּיִת בְּיִשְׂרָאֵל:

כָּל בַּיִת שֶׁמְקִימִים צָרִיךְ לְהִיּוֹת "בַּיִת אֱלֹהִים" שֶׁהַבַּיִת כָּלוּ יִהְיֶה חֲדוּר בְּקִדּוּשָׁה, לֹא רַק הַסְּדוּר וְהַחֲמֵשׁ שְׁבֻעֵיבַיִת, אֲלָא כָּל חֲפְצֵי הַבַּיִת, כְּמוֹ הַמְּזֻלָּג וְהַכְּפִית, כִּיּוֹן שֶׁזֶה בַּיִת יְהוּדִי.

זֹאת כְּאִשֶּׁר הַחַתָּן וְהַכֻּלָּה עוֹשִׂים הַכְּנָה מִתְאַיְמָה וּמִתְפַּלְלִים לְהַשֵּׁם, כְּמוֹ יַעֲקֹב שֶׁעֲמַד וְהִתְפַּלֵּל, וּבְנוֹסָף, הָרֵאשׁ תְּמִיד נִשְׁאָר לְמַעַלָּה - כְּמוֹ יַעֲקֹב שֶׁהִגְבִּיחַ אֶת רֵאשׁוֹ עִם הָאָבֶן - שֶׁהֶעֱסוּק בְּגִשְׁמִיּוֹת לֹא 'תּוֹפֵס' אֶת הָרֵאשׁ, אֲלָא כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּתִהֵלִים "יִגִּיעַ כְּפִידָּךְ כִּי תֹאכַל - אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לְךָ", שֶׁהִגּוּף אֲמָנָם עוֹסֵק בְּפִרְנִסָּה וּבְמָה שֶׁצָּרִיךְ עֲבוּר הַחַיִּים הַגִּשְׁמִיִּים, אֲךֶּה רֵאשׁ מִנְּחַ בְּתוֹרָה וּבְתִפְלָה, וְאָז זוֹכִים לְמָה שֶׁזָּכָה יַעֲקֹב שֶׁאֶפְלוּ בְּעַת הַשְּׁנָה הַרְגֵשׁ אֲצִלוֹ שֶׁ"זֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם" - שֶׁהִכַּל קִדּוּשׁ בְּתַכְלִית.

מִהֶסְבָּה הַזֹּאת גַּם נִהוּג שֶׁהַחַתָּן עוֹלָה לְתוֹרָה בְּשַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי הַחַתָּנָה, כְּדֵי לְהִתְכַּוֵּן לְהַקְמֵת בַּיִת בְּיִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוֹת עִם הַתּוֹרָה וְעִם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא .

גַּם כְּשֶׁאֲנִי עוֹסֵק בְּגִשְׁמִיּוֹת, כְּמוֹ אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, עָלִינוּ לְזִכֹּר שֶׁהַכֹּל זֶה מִתּוֹךְ מִטְרָה לְעִשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם לְדִירָה לְקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהַגִּשְׁמִיּוֹת הֵיא רַק 'כְּלִי' עֲבוּר הַרוּחָנִיּוֹת.

אֶת הַשִּׁיחָה הַזֹּאת אָמַר הַרְבֵּי בְּשַׁבַּת שְׁלֹפְנֵי י"ד כֶּסֶלּוֹ, יוֹם הַנְּשׂוּאִין שֶׁל הַרְבֵּי וְהַרְבֵּינִית. בְּסִיּוּם הַשִּׁיחָה הוֹרָה הַרְבֵּי שֶׁכָּל אֲנָשֵׁי הָעִסְקִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קְבִיעוֹת לְלַמֵּד ב'חֲבֵרוֹתָא' לְפָחוֹת פְּעַם בְּשַׁבּוּעַ - יֵאמְרוּ לְחַיִּים.

(מְעוּבַד עַל־פִּי שִׁיחַת שַׁבַּת פְּרֻשֵׁת וַיֵּצֵא, ט' כֶּסֶלּוֹ תש"א. מִתּוֹךְ 'נִשְׁמַתָּא דְאוּרֵייתָא')

וַיְהִי רִצּוֹן שֶׁכִּפְתַּגְּם רַבְּנוּ הוֹקֵן יִהְיֶה זֶה קְבִיעוֹת לֹא רַק בְּזִמְנָא אֲלֵא  
גַּם (וְהוּא הַעִיָּקֵר) קְבִיעוֹת בְּנַפְשׁ  
מִמַּכְתַּב ח' כֶּסֶלּוֹ, תש"כ

## חומש לקריאה בציבור פרשת ויצא

ויש לו מר, דהנה "תפלת ערבית רשות", ובטעם הדבר מבאר בתסודות, מפני שהיא קשורה בדרגה נעלית כזו שאינה נמשכת על ידי עבודת האדם, אלא כאלו 'מאליו וממילא'. ולכן נרמזה תפלה זו דוקא בתבת "ויפגע", שכן ביחס לעבודת האדם הממשכה היא כאלו 'לא בכונה'. ואף קפיצת הארץ באה מלמעלה, לא לפי הסדר הרגיל ולא על ידי עבודת האדם.

(לקוטי שיחות, כרך כה, עמ' 155)

**כט** וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיִּלְךָ אֶרְצָה בְּנִי־קָדִים: **י** וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשׂוּדָה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבָּאָר הִיא וַיִּשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֹבֵן גָּדְלָה עַל־פִּי הַבָּאָר: **יא** וַנֹּאסְפוּ־שָׂמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֹבֵן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאֵן וְהִשִּׁיבוּ אֶת־הָאֹבֵן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמַקְמָה: **יב** וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אָנַחְנוּ: **יג** וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לִבְּךָ בֶּן־נַחֲוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: **יד** וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לָךְ לֹא וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן: **טו** וַיֹּאמֶר הֵן עוֹל הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הָאֶסֶף הַמְקִינָה הִשְׁקוּ הַצֹּאֵן וּלְכוּ רְעוּ: **טז** וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֹאסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֹבֵן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאֵן: **יז** עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאֵבִיהָ כִּי רַעָה הָיָה: **יח** וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בְּתִלְבָּן אַחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאֵן לְבָן אַחֵי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֹבֵן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשֶׁק אֶת־צֹאֵן לְבָן אַחֵי אִמּוֹ: **יט** וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבֶד: **כ** וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אַחֵי אֵבִיהָ הֵוא וְכִי בְּדַרְבָּקָה הֵוא וַתֵּרֶץ וַתִּגַּד לְאֵבִיהָ: **כא** וַיְהִי

**כב** וַיִּצָא יַעֲקֹב מִבָּאָר שֶׁבַע וַיִּלְךָ חֲרָנָה: **כג** וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּלֵּן שָׁם כִּי־בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֹבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאֲשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: **כד** וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מִצַּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים כּוּ: **כה** וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אַתְּנַנָּה וְלִזְרַעְךָ: **כו** וְהָיָה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרֻצַּת יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וּנְבָרְכוּ כָךְ כָּל־מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבִזְרַעְךָ: **כז** וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵף וּשְׁמֵרְתִיךָ כְּכֹל אֲשֶׁר־תִּלְךָ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עֲשִׂיתִי אֶת־אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: **כח** וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: **כט** וַיֵּרָא וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: **ל** וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֹבֵן אֲשֶׁר־שָׂם מִרְאֲשֵׁתָיו וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבָּה וַיִּצַק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: **לא** וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוֹלָם לֹזוֹ שֵׁם־הָעִיר לְרֹאשְׁנָה: **לב** וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמֵרְנִי בְּדַרְךָ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֵאכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ: **לג** וְשָׁכַתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים: **לד** וְהָאֹבֵן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצְבָּה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֵּן־לִי עֲשֵׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויפגע במקום (כח, יא) לשון תפלה... שקפצה לו הארץ (רש"י) יש לשאל, מה הקשר בין שני הפרשים ב"ויפגע".

זאת בעבדך אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות: כה ויעש יעקב כן ומלא שבע זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה: כז ויתן לבן לרחל בתו את בלהה שפחתו לה לשפחה: כח ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות: כא וירא יהוה כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה: כב ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה יהוה בעיני כי עתה יאהבני אישי: כג ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע יהוה כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון: כד ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילדה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים על בן קרא שמו לוי: כה ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את יהוה על בן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת: לו ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי: נ ויחראף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן: ו ותאמר הגה אמותי בלחה בא אליה ותלד על ברפי ואבנה גם אנכי ממנו: ה ויתן לו את בלהה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב: ה ותהר בלחה ותלד ליעקב בן: ו ותאמר רחל דגני אלהים וגם שמע בקלי ויתן לי בן על בן קראה שמו דן: ו ותהר עוד ותלד בלחה שפחת רחל בן שני ליעקב: ה ותאמר רחל נפתולי אלהים ונפתלתי עם אחתי גם יכלתי ותקרא שמו נפתלי: ט ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח את זלפה שפחתה ונתת אתה ליעקב לאשה: ו ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב בן: י ותאמר לאה כתיב בנך קרי בא גר

כשמוע לבן את שמע ו יעקב בן אחתו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו ויביאהו אל ביתו ויספר ללבן את פליהדברים האלה: ה ויאמר לו לבן אף עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים: ט ויאמר לבן ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני חנם הגידה לי מה משפתיך: ט וילבן שתי בנות שם הגדלה לאה ושם הקטנה רחל: י ועיני לאה רבות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה:

~ נקודות משיחות קודש ~

ועיני לאה רבות ורחל היתה יפת תואר (כט, יז)

לאה - שהיו עיניה רבות מככי, שיכת לעבודת בעלי-משוכה; ובניה חטאו במכירת יוסף ועשו משוכה על כך. רחל - שהיתה יפת תואר, ללא מום ופגם, שיכת לעבודת הצדיקים, שלמות בקיום המצוות; ובניה (יוסף ובנימין) לא חטאו. לכן היו הפריות אומרים שרחל מיעדת ליעקב, כי הוא "איש תם יושב אהלים", עבודת הצדיקים; ולא מיעדת לעשו, כי בכחה להחזירו למוטב.

(לקוטי שיחות, כרך לה, עמ' 153)

שלישי יח ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדה שבע שנים ברחל בתוך הקטנה: יא ויאמר לבן טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש אחר שבה עמדי: יב ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אתה: יג ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה: יד ויאסף לבן את פלאנשי המקום ויעש משתה: ט ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה: ט ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה: ט ויהי כפקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמו ולמה רפיתני: ט ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה: ט מלא שבע זאת ונתנה לך גם את

וּתְקַרְא אֶת־שְׁמוֹ נָד: י וּתְלַד וְלָפָה שְׂפַחַת  
לֵאָה בֶן שְׁנַי לְיַעֲקֹב: י וּתְאָמַר לֵאָה בְּאִשְׁרֵי כִי  
אֲשֶׁר־נִי בְּנֹת וּתְקַרְא אֶת־שְׁמוֹ אֲשֶׁר:

~ נקודות משיחות קודש ~

ותעמד מלדת (כט, לה)

פסוק זה נאמר ביהודיה, בו נאמר "לא יסור שכט מיהודיה".  
. עד כי יבא שילה" (מלך המשיח). ויש לומר, שרומז על  
הגאולה האמתית והשלמה, שאין אחריה גלות. דהנה "כל  
השירות לשון נקבה, חוץ משירה הלקטית לשון זכר".  
כלומר: "שהנקבה יש לה צער לידה (כידוע שהגלות נמשל  
לעבור והגאולה ללידה. וכן חבלי מות המשיח נקראים בשם  
חבלי לידה), אף כל הנסים יש אחריהם צער; חוץ מלקטית  
שאין אחריה צער... כזכרים לא יולידם" (תוספות פסחים קטו,  
ב).

(ספר השיחות תשנ"ב, כרך א, עמ' 264)

וְלָדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן  
שְׁלַחֲנִי וְאֶלְכָּה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָצִי: כ תָּנָה אֶת־  
נָשִׁי וְאֶת־יְלָדֵי אֲשֶׁר עִבַדְתִּי אִתָּךְ בְּהֵן וְאֶלכָּה  
בִּי אִתָּךְ יָדַעַת אֶת־עִבְדְּתִי אֲשֶׁר עִבַדְתִּיךָ:  
כ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מֵצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ  
נַחֲשֶׁתִי וַיְבָרַכְנִי יְהוָה בְּגִלְגָלְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

הפעם יזבלני אישי . . . ותקרא את שמו זבולון (ל, כ)

לא תהא עקר דירתו אלא עמי (רש"י)

צדיקים דומים לבוראן. הקב"ה נתאנה שיהיה לו דירה  
בתחתונים; ואף עקר דירתו של יעקב אבינו נקבע בקשר  
ללידת זבולון, שעסק במסחר (לא בקשר ללידת יששכר,  
שעסק בתורה), קרי: זכור העולם והפיכתו ל'דירה' לו יתברך.  
(לקוטי שיחות, כרך ל, עמ' 134)

חמישי כח וַיֹּאמֶר נִקְבָּה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאִתָּנָה:  
כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִתָּה יָדַעַת אֶת אֲשֶׁר עִבַדְתִּיךָ  
וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנֶךָ אִתִּי: ל כִּי מַעֲטָ אֲשֶׁר־  
הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיַּפְרֵץ לְרֹב וַיְבָרַךְ יְהוָה אֶתְךָ  
לְרַגְלֵי וְעַתָּה מָתִי אַעֲשֶׂה גַם־אֲנֹכִי לְבֵיתִי:  
לא וַיֹּאמֶר מָה אֶתְּנֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּנְךָ לִּי  
מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה  
אַרְעָה צֹאנְךָ אֲשַׁמְרֶ: לו אַעֲבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ  
הַיּוֹם הַסֵּר מִשָּׁם כָּל־שֶׂהָ אֶנְקֹד וְטָלוּא  
וְכָל־שֶׂה־חוּם בְּכַשְׂבִּים וְטָלוּא וְנִקְדָּ בְּעֵזִים  
וְהָיָה שְׁכָרִי: לז וְעַנְתָּה־בִּי צִדְקָתִי בַיּוֹם מֵחָר  
כִּי־תָבֹא עַל־שְׁכָרִי לַפְּנֵיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינְנִי נִקְדָּ  
וְטָלוּא בְּעֵזִים וְחוּם בְּכַשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אִתִּי:  
לח וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לֹא יְהִי כְדָבְרְךָ: לח וַיִּסַּר בַּיּוֹם  
הַהוּא אֶת־הַתֵּיּוֹשִׁים הַעֲקָדִים וְהַטָּלָאִים וְאֵת  
כָּל־הַעֲזִים הַנִּקְדוֹת וְהַטָּלָאִת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ  
וְכָל־חוּם בְּכַשְׂבִּים וַיִּתֵּן בְּיַד־בְּנָיו: לח וַיִּשֶׂם דָּרָךְ  
שְׁלֶשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה  
אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֶת: לח וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל  
לְבָנָה לַח וְלוֹו וְעַרְמוֹן וַיַּפְצֵל בְּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת

רביעי יד וַיִּלְךְ רֵאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חֲפִים וַיִּמְצָא  
דוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ  
וּתְאָמַר רַחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מְדוּדָאֵי בְּנָד:  
ט וּתְאָמַר לָהּ הַמַּעֲטָ קַחְתִּיךָ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ  
גַּם אֶת־דוּדָאֵי בְנֵי וּתְאָמַר רַחֵל לָבָן יִשְׁכַּב עִמּוֹךָ  
הַלַּיְלָה תַּחַת דוּדָאֵי בְּנָד: ט וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן  
הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וּתְאָמַר אֵלָי  
תָּבֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב  
עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא: ט וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה  
וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חֲמִישִׁי: ט וּתְאָמַר לֵאָה  
נָתַן אֱלֹהִים שְׁכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שְׂפַחַתִּי לְאִישִׁי  
וּתְקַרְא שְׁמוֹ יִשְׁשַׁכָּר: ט וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד  
בֶּן־שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב: ט וּתְאָמַר לֵאָה זָכַרְנִי אֱלֹהִים אֶת־  
אִתִּי זָכַר טוֹב הַפֶּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ  
שָׂשָׂה בָנִים וּתְקַרְא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוֹן: ט וְאַחַר  
יָלְדָה בֵּת וּתְקַרְא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה: ט וַיִּזְכֹּר  
אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיַּפְתַּח  
אֶת־רַחְמָהּ: ט וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וּתְאָמַר אָסַף  
אֱלֹהִים אֶת־חֲרָפְתִּי: ט וּתְקַרְא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף  
לֵאמֹר יוֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֲרַי: ט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר

עֲקָדִים נְקָדִים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עָשָׂה לְךָ: <sup>ג</sup> אֲנֹכִי הֵאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שָׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר נִרְרַת לִי שָׁם נָדַר עִתָּה קוֹם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אָרֶץ מִוְלַדְתְּךָ: <sup>ד</sup> וַתַּעַן רַחֵל וּלְאָה וַתֹּאמְרָה לוֹ הֲעוֹד לָנוּ חֶלֶק וְנִחְלָה בְּבֵית אָבִינוּ: <sup>ה</sup> הֲלוֹא נִבְרִיזוֹת נִחְשְׁבָנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אֲכֹל אֶת־כֶּסֶפְנוּ: <sup>ו</sup> כִּי כָל־הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעִתָּה כֹּל־אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֲלֶיךָ עֲשֵׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~

ויפרץ האיש מאד מאד (לא, מג)

בתחלת הליכתו של יעקב לתרו, בשרו הקב"ה "ויפרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה". ולכאורה, לשם מה נאמרה לו בשורה זו, ולא די בהבטחה "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" כדי שלא ירא מהליכה זו. ויש לומר, שהקב"ה הודיע לו שהוא יורד לתרו כדי 'לפרץ' את המדידה וההגבלה של 'תרו' אף של מקום' ולהקים שם את בית ישראל, באפן של "משתו שלמה". ועל די עבודתו זו, נקיה אצלו 'ויפרץ האיש'.

(ספר השיחות תשמ"ח, כרך א, עמ' 113)

שִׁשִׁי <sup>ה</sup> וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשֶׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נְשָׁיו עַל־הַגְּמָלוֹת: <sup>ו</sup> וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אָרָם לְבֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אֲרֻצָּה בְּנֶעֱן: <sup>ז</sup> וּלְבָן הַלֵּךְ לָגוֹז אֶת־צֹאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רַחֵל אֶת־הַתְּרָפוֹת אֲשֶׁר לְאֵבִיהָ: <sup>ח</sup> וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לְבָן הָאָרָמִי עַל־בְּלֵי תַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא: <sup>ט</sup> וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיֵּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגְּלָעָד: <sup>י</sup> וַיַּגֵּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: <sup>יא</sup> וַיִּקַּח אֶת־אֲחִיו עִמּוֹ וַיִּרְדָּף אַחֲרָיו דְּרֹךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבַּק אֹתוֹ בְּהַר הַגְּלָעָד: <sup>יב</sup> וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאָרָמִי בַּחֹלֶם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁמַר לְךָ פֶּן־תִּדְבַּר עִם־יַעֲקֹב מִפּוֹב עַד־רַע: <sup>יג</sup> וַיִּשָּׁג לְבָן

מִחֹשֶׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלוֹת: <sup>יד</sup> וַיֵּצֵג אֶת־הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֹהְטִים בְּשִׁקְתוֹת הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֹּאֵן לְנֹכַח הַצֹּאֵן וַיַּחֲמֵנָה בְּבִאָן לְשֵׁתוֹת: <sup>טו</sup> וַיַּחֲמוּ הַצֹּאֵן אֶל־הַמִּקְלוֹת וַתִּלְדֵּן הַצֹּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וּמְלָאִים: <sup>טז</sup> וְהַפְּשָׁבִים הַפְּרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנָיו הַצֹּאֵן אֶל־עֲקָד וְכָל־חֹום בְּצֹאֵן לָבָן וַיֵּשֶׂת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא שָׂתָם עַל־צֹאֵן לָבָן: <sup>יז</sup> וְהָיָה בְּכָל־יָחַם הַצֹּאֵן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשָׁם יַעֲקֹב אֶת־הַמִּקְלוֹת לְעֵינָיו הַצֹּאֵן בְּרֹהְטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמִּקְלוֹת: <sup>יח</sup> וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאֵן לֹא יֵשִׁים וְהָיָה הַעֲטָפִים לְלָבָן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב: <sup>יט</sup> וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיִּהְיֶה־לוֹ צֹאֵן רְבֹות וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וְחֹמְרִים: **לא** \* וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרֵי בְנֵי־לָבָן לְאֹמַר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל־הַפְּכָד הַזֶּה: <sup>ב</sup> וַיִּרְא יַעֲקֹב אֶת־פָּנָיו לָבָן וְהִנֵּה אֵינָנו עִמּוֹ כַּתְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם: <sup>ג</sup> וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אָרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמּוֹלַדְתְּךָ וְהָיָה עִמָּךְ: <sup>ד</sup> וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלָאָה הַשְּׂדָה אֶל־צֹאֲנָיו: <sup>ה</sup> וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאִיה אֲנֹכִי אֶת־פָּנָי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינָנו אֵלַי כַּתְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם וְאֵלֵהֶי אָבִי הִיָּה עִמָּדִי: וְאַתְּנָה יָדַעְתָּן כִּי בְּכָל־פְּחֵי עֲבֹדָתִי אֶת־אֲבִיכֶן: וְאַבִּיכֶן הִתַּל כִּי וַהֲחִלֵּף אֶת־מִשְׁכַּרְתִּי עֲשֵׂרַת מְנִים וְלֹא־נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: <sup>ו</sup> אִם־כֵּה יֹאמֶר נְקָדִים יְהִיָּה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדוּ כָּל־הַצֹּאֵן נְקָדִים וְאִם־כֵּה יֹאמֶר עֲקָדִים יְהִיָּה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדוּ כָּל־הַצֹּאֵן עֲקָדִים: <sup>ז</sup> וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן לָיו: וַיְהִי בַּעַת יָחַם הַצֹּאֵן וְאֲשֵׁא עֵינָי וָאֵרָא בַּחֹלֶם וְהִנֵּה הַעֲתָדִים הָעֵלִים עַל־הַצֹּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וּבְרָדִים: <sup>ח</sup> וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלֵּאָד הָאֱלֹהִים בַּחֹלֶם יַעֲקֹב וָאֵמַר הִנְנִי: <sup>ט</sup> וַיֹּאמֶר שֵׁא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הַעֲתָדִים הָעֵלִים עַל־הַצֹּאֵן

שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ וַתַּחֲלֶךְ אֶת־מִשְׁפְּרֹתַי עִשְׂרֵת מַנִּים: <sup>כ</sup> לֹא־לִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם וּפְחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עִתָּה רִיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עֲנָנִי וְאֶת־יָגִיעַ כַּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיִּזְכַּח אִמְשׁ:

~ נקודות משיחות קודש ~

ביום אַכְלָנִי חָרַב וְקָרַח בַּלְלֵלָה (לא, מ)  
יעקב הקפיד לא על צער עצמו, אלא על כך שהצער מנע ממנו שלמות העבודה בתור 'מְרַפֵּכָה'. וכמאמר רז"ל "האבות הן הן המְרַפֵּכָה" (ובפרט בחיר שבאבות), ומבאר בספר התנא (פכ"ג) שְׁהִיו 'קְרוּשִׁים וּמְבַדְלִים מֵעֲנִינֵי עוֹלָם הַזֶּה . . . כָּל יְמֵיהֶם" (גם בהיות יעקב בבית לָבָן, בְּחָרָן). (ולמעשה מ'שולחן ערוך' אדמו"ר תַּנְקָן, הלכות נְזִיקֵי גוֹף וּנְפֶשׁ סעיף ד' בְּקִנְטָרֵס אַחֲרוֹן (ב): מה שאוסר לְצַעַר גּוֹפֵו - צְרִיף־עֵינַיִן־גְּדוֹל מֵיעַקֵב אֲבִינוּ, שְׁאֲכָלוּ חָרַב וְקָרַח). (ספר השיחות תנש"א, כרך א, עמ' 144)

שְׁבִיעִי <sup>כ</sup> וַיֵּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יעֲקֹב הַפְּנוֹת בְּנָתֵי וְהַבְּנִים בְּנֵי וְהַצֵּאֵן צֵאֲנֵי וְכָל אֲשֶׁר־אַתָּה רָאָה לִי־הוּא וּלְבָנָתַי מִה־אֲעֲשֶׂה לְאַלֶּה הַיּוֹם אוֹ לְבַנְיָהוּן אֲשֶׁר יֵלְדוּ: <sup>כ</sup> וְעַתָּה לְכֵה נְכַרְתָּה בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעַד בֵּינֵי וּבֵינֶךָ: <sup>כ</sup> וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָהּ מִצְּבָה: <sup>כ</sup> וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לְקָמוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גִל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגִּל: <sup>כ</sup> וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יֶגֶר שֶׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעָד: <sup>כ</sup> וַיֹּאמֶר לָבָן הֲגַל הַזֶּה עַד בֵּינֵי וּבֵינֶךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעָד: <sup>כ</sup> וְהַמְצַפֶּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוּה בֵּינֵי וּבֵינֶךָ כִּי נִפְתָּר אִישׁ מֵרַעְהוֹ: <sup>כ</sup> אִם־תִּתְּעֶנָּה אֶת־בְּנָתֵי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנָתֵי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רָאָה אֱלֹהִים עַד בֵּינֵי וּבֵינֶךָ: <sup>כ</sup> וַיֹּאמֶר לָבָן לַיעֲקֹב הִנֵּה הַגִּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמְצַבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינֵי וּבֵינֶךָ: <sup>כ</sup> עַד הַגִּל הַזֶּה וְעַד הַמְצַבָּה אִם־אֲנִי לֹא־אֲעַבְרָ אֵלֶיךָ אֶת־הַגִּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגִּל הַזֶּה וְאֶת־הַמְצַבָּה הַזֹּאת לְרַעְהָ: <sup>כ</sup> אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם וְאֱלֹהֵי נְחֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפַחַד אֲבִיו יִצְחָק: <sup>כ</sup> וַיִּזְבַּח

אֶת־יעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת־אֹהָלוֹ בְּהָר וּלְבָן תִּקַּע אֶת־אֶחָיו בְּהָר הַגַּלְעָד: <sup>כ</sup> וַיֹּאמֶר לָבָן לַיעֲקֹב מַה עֲשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לְבַבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בְּנָתֵי בְּשָׂבוֹת חָרָב: <sup>כ</sup> לָמָּה נִחַפְּאתָ לְבוֹרָח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלַּחְךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתוֹךְ וּבְכֶנֶז: <sup>כ</sup> וְלֹא נְטַשְׁתָּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנִי וּלְבָנָתִי עִתָּה הַסְּכַלְתָּ עֲשׂוֹ: <sup>כ</sup> יֵשׁ־לְאַל יָדֵי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אִמְשׁ | אָמַר אֵלַי לֹא־אִמַר הַשֹּׁמֵר לְךָ מִדְּבַר עִם־יעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע: <sup>כ</sup> וְעַתָּה הֲלֹךְ הַלְכַתָּ פִּיר־נִכְסֶיךָ נִכְסֶפְתָּה לְבֵית אֲבִיךָ לָמָּה גִּבַּתְתָּ אֶת־אֱלֹהֵי: <sup>כ</sup> וַיֵּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לָבָן כִּי יֵרְאֵתִי כִּי אֲמַרְתִּי פֶן־תִּגְדֹּל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעַמִּי: <sup>כ</sup> עַם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נְגִיד אַחֲיָנוּ הַפְּרֹ־לְךָ מִה עַמְדֵי וְקַח־לְךָ וְלֹא־יִדַע יַעֲקֹב כִּי רָחַל גִּבַּתְתָּם: <sup>כ</sup> וַיָּבֵא לָבָן בְּאֵה־יעֲקֹב | וּבְאֵה־לֹאָה וּבְאֵה־לִּשְׁתֵּי הָאֵמָהֹת וְלֹא מִצָּא וַיִּצָּא מֵאֵה־לֹאָה וַיָּבֵא בְּאֵה־לִּרְחֵל: <sup>כ</sup> וְרָחֵל לָקַחָה אֶת־הַתְּרָפִים וְהַשִּׁמּוֹם בְּכַר הַגִּמְלָה וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשָׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֵה־לֹאָה וְלֹא מִצָּא: <sup>כ</sup> וְתֹאמַר אֶל־אֲבִיהָ אֵל־יִחָר בְּעֵינֵי אֲדָנָי כִּי לֹא אוּכַל לָקוּם מִפְּנֵיךָ פִּירְדֹּךְ נָשִׁים לִי וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מִצָּא אֶת־הַתְּרָפִים: <sup>כ</sup> וַיִּחָר לַיעֲקֹב וַיִּרְבַּ בְּלָבָן וַיֵּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לָבָן מִה־פִּשְׁעֵי מַה חֲטַאתִי כִּי דִלַקְתָּ אַחֲרַי: <sup>כ</sup> כִּי־מִשְׁשַׁתָּ אֶת־כָּל־כְּלֵי מַה־מִּצָּאתָ מִכָּל כְּלֵי־בֵיתְךָ שִׁים כֹּה נִגַּד אַחִי וְאֶחָיךָ וַיִּזְכְּרוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: <sup>כ</sup> זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעֵנִיךָ לֹא שִׁפְלוּ וְאֵילִי צִאֲנֶךָ לֹא אֲכַלְתִּי: <sup>כ</sup> טָרְפָה לֹא־הִבְאֵתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אַחֲפָנָה מִיָּדִי תִּבְקַשְׁנָה גִּבַּתְתִּי יוֹם וַגִּבַּתְתִּי לַיְלָה: <sup>כ</sup> הִיִּיתִי בַיּוֹם אֲכָלְנִי חָרַב וְקָרַח בַּלְלֵלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי: <sup>כ</sup> זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עַבְדְּתִיךָ אֲרַבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְנֵיתְךָ וְשֵׁשׁ



מפטיר **לב** « וישכם לכן בפקד וינשק לבנו  
 ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לכן למקמו:  
 ויעקב הלך לדרבו ויפגעו בו מלאכי אלהים:  
 ויאמר יעקב פאשר ראם מחנה אלהים זה  
 ויקרא שם המקום שהוא מחנים:

פפפ קמ"ח פסוקים. חלקי, מחני"ם סימן

~ נקודות משיחות קודש ~

ידוע פתגמם של רבותינו נשיאינו - שמיר לאחר שמחת  
 תורה ושבת גראשית, מתחלה העבודה של "ועקב הלך  
 לדרבו" - יהודי הולך לדרך ולסדר העבודה שלו, של כל  
 השנה כלה.

ויכבר הסבר מספר פעמים: במשך חדש תשרי עסוקים  
 ישראל בעקר בעניני קדשה, בחגים ובמצות שבהם ובהכנות  
 להם. לאחר חדש תשרי מגיעים ימי חול ועניני חול - רב  
 הימים הם ימי חול שבהם עסוקים רב ישראל בעסק הפרנסה  
 וכדומה.

מעבר זה מחדש תשרי לעבודת השנה כלה, נרמז  
 ב"ועקב הלך לדרבו", פאשר הגשת המלה "לדרבו"  
 כוללת משמעות של שני קצות. מצד אחד נרמז בכך שהדרך  
 שבה הולך היהודי במשך השנה כלה, בימי החול שלאחרי  
 תשרי, איננה כדרך של חדש תשרי, אלא היא "דרבו" -  
 הדרך של האדם: ברב זמנו הוא עוסק בפרנסה, אכילה  
 שתיה ושינה וכדומה - דרך שאין רואים בה קדשה בגלוי.  
 ובכך אין, לכאורה, שום הבדל בין יהודי לבין לא-יהודי.

מצד שני, באותה מלה "לדרבו" מדגש שזוהי "דרךבו":  
 הדרך שלו - דרך מיוחדת של יעקב אבינו, אשר הוא סלל  
 אותה בשביל כל ישראל. כלומר, גם הדרך היום-יומית של  
 יהודי, כל התנהגותו במעשיו הגשמיים, במאכלו ובמשקו,  
 במשאו ובמתנו וכדומה, שונה מדרך של לא-יהודי,  
 להבדיל. כי כל זה נעשה באופן של יחודות "לשם שמים"  
 ו"בכל דרכיך דעהו".

(לקוטי שיחות, כרך כה, עמ' 150)

יעקב זבח בהר ויקרא לאחיו לאכל לחם  
 ויאכלו לחם וילינו בהר: לב « וישכם לכן  
 בפקד וינשק לבנו ולבנותיו ויברך אתהם וילך  
 וישב לכן למקמו: ויעקב הלך לדרבו ויפגעו  
 בו מלאכי אלהים: ויאמר יעקב פאשר ראם  
 מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום שהוא

מחנים:



חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא  
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב  
 משיחה. אמן בחייכון וביזמיכון ובתי דכל בית ישראל,  
 בעלמא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך  
 לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם  
 ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,  
 ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא  
 בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,  
 תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן



~ נקודות משיחות קודש ~

מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו, ללוותו לארץ  
 (רש"י לב, ב) יש לשאל, הרי מלאכי ארץ ישראל אינם יוצאים  
 לחוץ לארץ, כפי שכתב רש"י בתחלת פרשתנו. ויש לומר,  
 דהנה שם יצא יעקב מארץ ישראל, ולכן לא יצאו מלאכי  
 ארץ ישראל ללוותו, כי מלאכים אלו אינם יוצאים מארץ  
 ישראל. אכל פאן חזר יעקב לארץ ישראל, ולכן היציאה  
 מארץ ישראל ללוותו לארץ אינה בגדר יציאה לחוץ לארץ,  
 כי משרת היציאה היא לצורך הפניסה לארץ.

(לקוטי שיחות, כרך כה, עמ' 150)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. \* מנהגנו: מגביה הספר תורה  
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה  
 (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). \* כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו  
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

**וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:**

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה,  
 בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, וגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. \* האכנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

### ברכת ההפטרה לפניה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדְבָרֵיהֶם הַנִּצְאָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁהָ עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עָמוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

### שי למורא

ז ועמי תלואים למשובתי, עמי תלויים ומספקים ברעתם אם לשוב אלי, וממתינים עד שאשוב אליהם תחלה להטיב עמם. ואל על יקראוהו, הנביאים כלם קוראים אל העם שהוא ישוב תחלה אל על, כלומר לה' העליון. יחד לא ירומם, הנה כלם יחד לא ירוממו ולא יועילו תשובה לעשות. ח) איך

### עטרת מרים

ז ועמי תלואים מסופקים למשובתי אליהם וממתינים שאשוב אליהם תחלה להטיב עמם. אבל ואל על העליון ברוך הוא עליכם לשוב תחלה יקראוהו להם הנביאים כלם, בכל זאת יחד לא ירומם אין בהם מי ירומם אותו העליון לכבוד לשוב אליו תחלה: ח) איך אתנגד אפרים ביד הנבכלים

### הפטרה לפרשת ויצא לקריאה בציבור

#### ולשנים מקרא ואחד תרגום

בהושע פרק יא"ב

**יֵא וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשׁוּבְתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֵהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם: ח אֵיךְ אֶתְנַגֵּד אַפְרַיִם אֲמִנְגַנְדָּ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתְנַגֵּד כְּאֲדָמָה אֲשִׁימֶךָ כְּצַבְאִים נִהַפֵּךְ עָלַי לְפִי יַחַד נִכְמְרוּ נַחֲוִימִי: ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אֲשׁוּב לְשַׁחַת אַפְרַיִם כִּי אֵל אֲנִכִּי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קְדוֹשׁ וְלֹא אָבֹא בְּעִיר: י אַחֲרַי יִהְיֶה יִלְכוּ כְּאֲרִיָּה יִשְׂאָג כִּי־הוּא יִשְׂאָג וַיַּחֲרִדוּ בָנָיִם מִיָּם: יא יַחֲרִדוּ כְּצִפּוֹר מִמְצָרִים וּכְיֹנֵה מֵאֲרִץ**

איך אמנגנד אפרים ביד ישראל איך אתנגד להיות הפוכה כאדמה אשימך כצבאים מערי סדום ועמורה (בראשית יד) עם פי פעסתי עליהם הנה נהפך עלי לפי להם אותם יחד נכמרו נתחממו נחומי כל מדות תחומיו שיש בו: ט לא אעשה חרון אפי לא אשוב מדברי הפיו אשר אמרתי לא מאסתם ולא נעלמתי לשחת אפרים כי אל אנכי המקום דבר טובתי ולא־איש להחם על הפיו. אשרה בקרבך קדוש שכנתי ולא אבוא בעיר אחרת להשרות שכנתי: י) או בימי המשית אחרי יהוה ילכו בני ישראל אל ארצם, פארית ישאג כמו שעל־ידי שאנת הארצה מתאספים אליו כל החיות, בן יאספו בני ישראל לקול שאנת האל יתברך כִּי־הוּא יִשְׂאָג בקול ישראל ויחרדו בָנָיִם יעורר תלכות וימחרו לבוא מַיִם מְפֹרֶחַ ומפערב: יא יַחֲרִדוּ וימחרו לבוא

אמנגד אפרים, אף על פי שחטאת לפני, אני מרחם, ואומר איך אתנגד אפרים ביד אויב. אמנגד ישראל, איך אמסר אותך ישראל ביד צורריו. נהפך עלי לפי, אף על פי שקעסתי, נהפך עלי לפי להחם עלי. יחד נכמרו נחומי, כל מדותי ביחד התחממו והתעוררו להחם על הרעה אשר היה ראוי לעשות. ט) כי אל אנכי, המקום דבר הבטחתי לטובה, ואין מדתי להחם על הטובה. בקרבך קדוש, כבר הבטחתי להשרות שכנתי בקרבך. ולא אבוא בעיר, ולא אבוא בעיר אחרת להשרות שכנתי, כִּי־אם בירושלים. י) פארית ישאג, עוד ישאג להם פארית שצאו מן הגליות, וילכו אחריו. ויחרדו בָנָיִם מִיָּם, ויתנועעו בני ישראל לשוב מן הגליות שבמדינות המערב.

א) סבבני בכחש אפרים, הנה מלכות אפרים סבבו אותי כאלו הם שבים אלי, אבל יבחשו בי, כי לפם כל עמם. ויהודה עד רד עם אל, אבל מלכות יהודה עדון היא מושלת עם האל, כלומר מקריחה את העם ללכת עם האל בדתו התורה. ועם קדושים נאמן, ועם אלהים קדושים נאמן. ב) רועה רוח ורדף קדים, כלומר, עוסק הוא בדרכי הכל. ושמן למצרים יוכל, מוכילים שמן למצרים, לשחר אותם שיבואו לעזר מן האויב. ג) עם יהודה, כי אחר-כך גם יהודה תרעו מעלליהם. ולפקד על יעקב, כלומר, על יהודה ועל כל השבטים. ד) בפטן עקב את אחיו, מפאן מונח חסדי הקב"ה עם יעקב אבינו והאותות שהראה לו על ידעו אחריו. ומה שהיתה ידו של יעקב אוהזת בעקב עשו, היה לסימן שיעקב יהיה גביר על עשו. ובאונן שרה את אלהים, ובכחו נעשה שר על המלאך שהיה שרו של עשו, בשהיה נאבק עמו והתגבר עליו. ה) וישר אל מלאך ויכל, היה שר על המלאך ונצחו. בכה ויתחנן לו, המלאך בכה אז לפניו והתחנן ליעקב שימנו לו ללכת. ואמר המלאך "בית אל וימצאו ויש דבר עמנו", הנה בבית אל ימצא ה' אותנו, ויש דבר עמנו ויש דברך ואני אודה לך שם על הנרכות. ו ה' זכרו, כפי שהייתי מאז, כן אני עתה; ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כיעקב אביכם, הייתי נוהג עמכם כפי שנהגתי עמו. ז) ואתה באלהיך תשוב, בהכנסתו ובמשענתו שהוא מבטיחך, אתה יכול לסמוך ותשוב אליו. ח) כנען בידו מאונן מרמה, כלומר, אבל אתה בסוחר רמאי אשר בידו מאונן מרמה ואזהב לעשק את הנרכות. י) עד אושיבך באהלים כימי מועד, עוד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואשיב אותך בדרך באהלים, כמו כימי הזמן ההוא שיצאת מארץ מצרים. יא) וביד הנביאים אדמה,

כצפור ממצרים וכיונה הממהרים לעוף מארץ אשור והושבתים ואשיב אותם לבטח על-בתיהם נאם יהודה: א סבבני בכחש בכפיה אפרים ובמרמה בית ישראל כי היפוינו סביב בית המקדש בעבודת אלהים אחרים, אבל ויהודה עד רד ועם אלהים קדושים והוא לך נאמן לקום מאמרו: ב אפרים רעה מתחבר עם דברי רוח לעבודת-זרה ורדף רוח קדים פלתי'ום עקבו השגלים, כנב מרמה לדבר, ושר עושק ירפה וברית עם-אשור יכרתו להיות בעונתו פשתאב אליו צרות האויב ושמן למצרים יוכל לשחרו לעזר לו מול האויב: ג הואיל וגם יהודה סרה אחר-כך לכן וריב ליהנה עם-יהודה ולפקד על-יעקב עשרת השבטים בדרך-יו שהיו מלכיהם רעים כי לא זכרו חסדי עמקם כמעלליו ישיב לו: ד הלא יעקב אביהם עזרו בפטן אמו עקב את-אחיו אחז בעקב עשו אחיו ובאונן ובכחו שרה נעשה שר את-אלהים על המלאך שרו של עשו הנאבק עמו כי יעקב התגבר עליו: ה וישר נעשה שר אל-מלאך ויכל נצחו, אז בכה המלאך ויתחנן לו להניחו ללכת, וכה אמר הנה בבית-אל ימצאנו ה' ויש דבר עמנו ויש דברך ואתה שם גם אני ואודה לך על הנרכות ומידע אם כן לא תכסחו בי ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור: ו הלא ויהנה הוא אלתי על הצבאות יהנה הוא זכרו ושמנו המורה שהוא ארון הכל: ז ואתה באלהיך בעונתו תשוב למדנתך, רק חסד ומשפט שמור אם כך תעשה וכןה אל-אלהיך תמיד כי בטוח תהיה שימלא תקנתך: ח אבל אתם בסוחר כנען הרמאי אשר בידו מאונן מרמה כי לעשק את הנרכות אהב ואיך חפץ בחסד ובמשפט: ט ועוד יוסף פשע כי וינאמר אפרים אך הסבה שעשרתי הוא בעבור כי מצאתי בת לאסוף און הון תבא לי בגלל פלתי'עתי לא ימצאלי בזה שום עון אשר-חטא כי יחשוב שאין המקום ברוך-הוא מביד במעשיו: י אבל הלא ואנכי יהנה אלהיך משע הוצאתיך מארץ מצרים ומאז אני בעצמי משיע לך טובה ומשגיח במעשיך בהשגחה פרטית עד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואשיבך באהלים כימי מועד צאתך מארץ מצרים: יא ודברתי

כמו כימי הזמן ההוא שיצאת מארץ מצרים. יא) וביד הנביאים אדמה, כצפור ממצרים וכיונה הממהרים לעוף מארץ אשור והושבתים ואשיב אותם לבטח על-בתיהם נאם יהודה: א סבבני בכחש בכפיה אפרים ובמרמה בית ישראל כי היפוינו סביב בית המקדש בעבודת אלהים אחרים, אבל ויהודה עד רד ועם אלהים קדושים והוא לך נאמן לקום מאמרו: ב אפרים רעה מתחבר עם דברי רוח לעבודת-זרה ורדף רוח קדים פלתי'ום עקבו השגלים, כנב מרמה לדבר, ושר עושק ירפה וברית עם-אשור יכרתו להיות בעונתו פשתאב אליו צרות האויב ושמן למצרים יוכל לשחרו לעזר לו מול האויב: ג הואיל וגם יהודה סרה אחר-כך לכן וריב ליהנה עם-יהודה ולפקד על-יעקב עשרת השבטים בדרך-יו שהיו מלכיהם רעים כי לא זכרו חסדי עמקם כמעלליו ישיב לו: ד הלא יעקב אביהם עזרו בפטן אמו עקב את-אחיו אחז בעקב עשו אחיו ובאונן ובכחו שרה נעשה שר את-אלהים על המלאך שרו של עשו הנאבק עמו כי יעקב התגבר עליו: ה וישר נעשה שר אל-מלאך ויכל נצחו, אז בכה המלאך ויתחנן לו להניחו ללכת, וכה אמר הנה בבית-אל ימצאנו ה' ויש דבר עמנו ויש דברך ואתה שם גם אני ואודה לך על הנרכות ומידע אם כן לא תכסחו בי ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור: ו הלא ויהנה הוא אלתי על הצבאות יהנה הוא זכרו ושמנו המורה שהוא ארון הכל: ז ואתה באלהיך בעונתו תשוב למדנתך, רק חסד ומשפט שמור אם כך תעשה וכןה אל-אלהיך תמיד כי בטוח תהיה שימלא תקנתך: ח אבל אתם בסוחר כנען הרמאי אשר בידו מאונן מרמה כי לעשק את הנרכות אהב ואיך חפץ בחסד ובמשפט: ט ועוד יוסף פשע כי וינאמר אפרים אך הסבה שעשרתי הוא בעבור כי מצאתי בת לאסוף און הון תבא לי בגלל פלתי'עתי לא ימצאלי בזה שום עון אשר-חטא כי יחשוב שאין המקום ברוך-הוא מביד במעשיו: י אבל הלא ואנכי יהנה אלהיך משע הוצאתיך מארץ מצרים ומאז אני בעצמי משיע לך טובה ומשגיח במעשיך בהשגחה פרטית עד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואשיבך באהלים כימי מועד צאתך מארץ מצרים: יא ודברתי

עטרת מרים

על עם הנבואים להוכיח אתכם ולהחזיר אתכם למוטב ואנכי חנון ברמיון ובמשל הרביתי דברי וביד הנבואים אדמה להם דברי עלידי משלים כדי לשכם על שומעיהם: אבל כל זה לא הועיל, לכן... יב אם בא אל גלעד און שבר ואזנם אד-שוא לא בא במקרה, כי היו בגלגל מקום המקדש בתחלה שורים אשר זכחו לפעל

שי למורא

אדמה להם דברי על ידי משלים, כדי לשכם על שומעיהם. יב) אם גלעד און, אם גלעד החל לעשות און, שהם החלו לעשות הרע תחלה, והם גלו תחלה. אד שוא היו, רק דברי שוא והכל היו מעשיהם. בגלגל שורים זכחו, לעבודה זרה. גם מזבחותם בגלים, גם המזבחות שעשו לעבודה זרה היו מרבים ונראים גבהה, כמו הגלים שהם על תלמי השדה. תלמי שדי, התלמים שבשדה. הם הערוגות הנעשות בחרישה. יג) ויברח יעקב, באדם שאומר נחור על הראשונות שדברנו למעלה. שדה ארם, ארין ארם. באשה, רחל. ובאשה, לאה. יד) ובנביא,

הרביתי וביד הנבואים אדמה: יב אם גלעד און אד-שוא היו בגלגל שורים זכחו גם מזבחותם בגלים על תלמי שדי: יג ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשה ובאשה שמר: יד ובנביא העלה יהוה את-ישראל ממצרים ובנביא נשמר:

על ידי משה נביא.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. פי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנבואים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

## קריאת התורה למנחת שבת קודש

אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהַכֹּהֵן וְהָיָה הַמַּחֲנֶה  
הַנִּשְׁאָר לַפְּלִיטָה: (ישראל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי  
אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵל  
אֵלֵי שׁוֹב לְאַרְצְךָ וְלִמְוֹלָדֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ:  
אֲקַטְנֶתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֹת אֲשֶׁר  
עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתָּ אֶת־הַיַּרְדֵּן  
הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנָיִם מַחֲנֹת: בִּי הִצִּילֵנִי נָא  
מִיַּד אַחִי מִיַּד עֹשֵׂו פִּי־רָא אֲנִכִּי אֲתוֹ פֶּן־יָבֹא  
וְהִכָּנִי אִם עַל־בָּנָיִם: וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הַיֵּטֵב  
אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר  
לְאִי־סָפֵר מֵרֵב:

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֹשֵׂו אַחִיו  
אַרְצָה שְׂעִיר שָׂדֶה אֲדוֹם: הַ וַיִּצְוּ אֹתָם לֵאמֹר  
כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לַעֲשׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ  
יַעֲקֹב עִם־לֶבֶן גִּרְתִּי וְאַחַר עַד־עַתָּה: וַיְהִי־לִי  
שׁוֹר וְחֲמֹר צֵאן וְעַבְד וְשִׁפְחָה וְאִשְׁלָחָהּ  
לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמִצְרָיִם בְּעֵינֶיךָ: (לוי) וַיֵּשְׁבוּ  
הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אֶחִיךָ  
אֶל־עֹשֵׂו וְגַם הִלְךְ לְקָרְאֲתָךְ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת  
אִישׁ עִמּוֹ: הַ וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצַּר לוֹ וַיִּחַץ  
אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אֲתוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר  
וְהַגְּמָלִים לְשָׁנָיִם מַחֲנֹת: בִּי וַיֹּאמֶר אִם־יָבֹא עֹשֵׂו

## אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מ"ח, תשי"ח  
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה דוד מאיר שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו פ"נ מכ"ג מ"ח, ובלי"ג כשאחי שליחי שבוע זה על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אזכירו וזוגתו תחי' להמצטרך להם מתאים לתוכן מכתבו.

והרי אז יוהכ"פ קטן דר"ח כסלו הוא חדש הגאולה, וגאולת כל אלה אשר זכו לטעום מתורת החסידות ועניני, וכידוע פתגם רבותינו נשיאינו הק' אשר י"ט כסלו הוא ר"ה בלימוד החסידות ודרכי החסידות, שמדרכי החסידות הוא עזב תעזוב עמו, כפירוש הבעש"ט עם הגוף, ולא ע"י סיגופים ותעניות, וראש חדש - הרי ביאר רבנו הזקן ובנו אדמו"ר האמצעי דיוק הלשון ראש ולא תחלת, שכמו שהראש כולל חיות כל אברי הגוף כן ר"ח כולל בתוכו כל ימי החדש, שמזה מובן שבשבת **מבדכין** מתחילים הענינים בזה וביום קטן שזוהי ההכנה מתחילה ההכנה לזה שבה תלויות ההמשכות, וכהודעת רז"ל שאפילו פתיחה כחודה של מחט פותחת פתחו של אולם, של אולם דוקא, שנוסף על גדלו הנה תמיד הוא פתוח, כי אין לו דלתות לסתימה ח"ו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ובנוסח הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר יצו געזונטען ווינטער".

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת  
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוככים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ה ז'		מג"א				
										ש	א	ש	א			
17:17	16:18	17:06	17:06	16:38	16:38	12:02	12:00	9:50	9:47	8:58	8:54	8:21	8:18	6:27	6:22	בארבע (ח)
17:14	16:03	17:02	17:02	16:37	16:37	12:02	11:59	9:51	9:48	8:59	8:55	8:22	8:18	6:30	6:25	חיפה (ח)
17:15	16:00	17:04	17:03	16:40	16:40	12:01	11:58	9:49	9:46	8:56	8:53	8:20	8:17	6:26	6:21	ירושלים (ח)
17:16	16:14	17:05	17:04	16:36	16:36	12:03	12:00	9:51	9:48	8:59	8:55	8:22	8:19	6:29	6:24	תל אביב (ח)
16:54	15:43	16:39	16:41	16:01	16:03	12:16	12:14	10:21	10:17	9:37	9:32	8:48	8:44	7:31	7:25	אוסטרליה, וינה (ח)
21:19	20:13	21:05	21:00	20:33	20:28	13:48	13:46	10:45	10:44	9:29	9:29	8:42	8:42	5:51	5:52	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:01	15:52	16:47	16:48	16:10	16:12	12:19	12:16	10:21	10:18	9:36	9:31	8:49	8:45	7:27	7:21	אוקראינה, אודסה (ח)
16:38	15:27	16:24	16:25	15:45	15:47	12:01	11:59	10:07	10:03	9:23	9:18	8:34	8:29	7:18	7:11	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
16:59	15:45	16:43	16:45	16:03	16:05	12:27	12:25	10:35	10:31	9:52	9:47	9:01	8:57	7:51	7:44	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
16:51	15:37	16:35	16:37	15:54	15:57	12:20	12:17	10:28	10:24	9:45	9:40	8:54	8:49	7:44	7:37	אוקראינה, קייב (ח)
18:11	17:14	18:01	18:00	17:34	17:34	12:44	12:42	10:27	10:24	9:32	9:29	8:58	8:55	6:54	6:50	איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
17:30	16:22	17:16	17:17	16:43	16:44	12:45	12:42	10:46	10:43	10:00	9:56	9:15	9:11	7:50	7:43	אטליה, מילאנו (ח)
18:43	17:51	18:34	18:31	18:10	18:07	12:36	12:34	10:04	10:02	9:02	8:59	8:31	8:28	6:02	5:59	אקוואדור, קיטו (ח)
20:41	19:39	20:29	20:23	19:58	19:53	13:21	13:19	10:22	10:20	9:08	9:07	8:24	8:24	5:34	5:34	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:59	20:49	21:44	21:38	21:08	21:02	14:15	14:12	11:07	11:05	9:50	9:49	8:58	8:58	6:06	6:07	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:27	16:25	17:15	17:15	16:43	16:44	12:28	12:26	10:23	10:20	9:34	9:30	8:53	8:49	7:13	7:08	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:13	16:10	17:01	17:01	16:28	16:29	12:17	12:15	10:14	10:10	9:25	9:21	8:43	8:40	7:07	7:01	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:14	16:11	17:01	17:02	16:29	16:29	12:18	12:16	10:14	10:11	9:26	9:21	8:44	8:40	7:07	7:01	ארה"ב, גרסי סיטי (ח)
17:46	16:42	17:33	17:34	16:59	17:00	12:54	12:51	10:52	10:48	10:04	10:00	9:21	9:17	7:48	7:42	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:00	17:04	17:50	17:49	17:23	17:22	12:43	12:41	10:30	10:27	9:37	9:33	9:01	8:58	7:04	7:00	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:24	16:25	17:12	17:12	16:43	16:43	12:14	12:11	10:04	10:01	9:12	9:08	8:35	8:31	6:44	6:39	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:07	17:12	17:57	17:56	17:30	17:30	12:43	12:40	10:27	10:24	9:32	9:28	8:58	8:54	6:55	6:51	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:08	16:04	16:55	16:56	16:22	16:23	12:13	12:11	10:10	10:07	9:22	9:18	8:40	8:36	7:04	6:59	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:14	16:10	17:01	17:02	16:28	16:29	12:21	12:18	10:18	10:15	9:30	9:26	8:48	8:44	7:13	7:08	ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)
17:38	16:35	17:26	17:26	16:53	16:54	12:42	12:39	10:38	10:34	9:49	9:45	9:07	9:04	7:30	7:24	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:05	16:01	16:53	16:53	16:19	16:20	12:12	12:10	10:10	10:06	9:22	9:17	8:39	8:35	7:05	6:59	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:32	18:38	19:22	19:18	18:57	18:53	12:57	12:54	10:14	10:11	9:06	9:04	8:33	8:31	5:52	5:51	בוליביה, לה-פס (ח)
17:33	16:17	17:17	17:19	16:35	16:38	13:04	13:02	11:13	11:09	10:31	10:26	9:39	9:34	8:33	8:25	בלגיה, אמסטרדם (ח)
17:34	16:19	17:19	17:20	16:37	16:40	13:04	13:02	11:13	11:09	10:31	10:26	9:39	9:34	8:31	8:24	בלגיה, בריסל (ח)
19:22	18:26	19:12	19:07	18:49	18:45	12:32	12:30	9:43	9:41	8:33	8:32	7:57	7:56	5:12	5:11	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:09	18:13	18:58	18:54	18:31	18:27	12:20	12:18	9:32	9:30	8:22	8:20	7:46	7:45	5:02	5:01	ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)
16:50	15:37	16:34	16:36	15:54	15:56	12:22	12:20	10:32	10:28	9:50	9:45	8:57	8:53	7:52	7:44	בריטניה, לונדון (ח)
16:52	15:36	16:35	16:38	15:50	15:53	12:31	12:28	10:44	10:39	10:04	9:58	9:08	9:03	8:11	8:02	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
16:53	15:35	16:37	16:39	15:55	15:58	12:28	12:26	10:40	10:35	9:59	9:53	9:04	9:00	8:03	7:55	גרמניה, ברלין (ח)
17:19	16:06	17:04	17:06	16:23	16:26	12:47	12:45	10:55	10:51	10:12	10:07	9:21	9:16	8:10	8:03	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:30	18:32	19:19	19:14	18:58	18:54	12:33	12:31	9:42	9:40	8:31	8:30	7:54	7:52	5:07	5:07	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:36	17:43	18:26	18:25	18:01	18:00	13:00	12:58	10:40	10:37	9:43	9:40	9:10	9:07	6:59	6:56	הודו, מומבאי (ח)
18:33	17:40	18:23	18:22	17:58	17:57	12:56	12:54	10:36	10:33	9:38	9:35	9:06	9:03	6:54	6:51	הודו, פונה (ח)
16:45	15:35	16:30	16:32	15:53	15:54	12:05	12:03	10:09	10:05	9:24	9:20	8:37	8:33	7:18	7:11	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה				שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר		זמן תפילה									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א						
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:06	7:12	8:44	8:48	9:26	9:30	10:15	10:19	12:20	12:22	16:33	16:32	17:05	17:05	16:14	17:17
יוון, אתונה (ח)	7:23	7:28	9:07	9:11	9:46	9:50	10:37	10:40	12:44	12:47	17:06	17:05	17:37	17:37	16:47	17:48
מולדובה, קישינב (ח)	7:30	7:37	8:53	8:57	9:40	9:44	10:26	10:30	12:24	12:26	16:17	16:15	16:54	16:53	15:58	17:07
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:54	6:58	9:05	9:08	9:37	9:41	10:35	10:38	12:55	12:58	17:56	17:57	18:21	18:23	17:39	18:33
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	4:37	4:35	7:26	7:24	8:26	8:26	9:45	9:46	12:57	13:00	20:01	20:07	20:40	20:47	19:48	21:05
נפאל, קטמנדו (ח)	6:37	6:42	8:38	8:42	9:13	9:16	10:08	10:11	12:23	12:25	17:08	17:09	17:35	17:36	16:51	17:46
סין, בייג'ינג (ח)	7:17	7:22	8:57	9:01	9:38	9:42	10:28	10:31	12:33	12:36	16:50	16:49	17:22	17:21	16:29	17:33
סינגפור, סינגפור (ח)	6:52	6:55	9:20	9:22	9:51	9:53	10:53	10:56	13:24	13:26	18:55	18:58	19:19	19:22	18:39	19:31
פולין, ורשא (ח)	7:23	7:31	8:29	8:33	9:22	9:27	10:04	10:09	11:55	11:58	15:27	15:24	16:09	16:07	15:06	16:23
פרו, לימה (ח)	5:34	5:36	8:12	8:13	8:44	8:46	9:50	9:52	12:29	12:32	18:21	18:24	18:46	18:49	18:06	18:59
צרפת, ליון (ח)	8:02	8:08	9:28	9:32	10:14	10:18	11:00	11:04	13:00	13:02	16:58	16:56	17:34	17:33	16:38	17:46
צרפת, פריז (ח)	8:23	8:30	9:41	9:45	10:29	10:34	11:14	11:18	13:10	13:12	16:58	16:56	17:35	17:33	16:36	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:50	5:52	8:15	8:17	8:46	8:48	9:47	9:50	12:16	12:18	17:42	17:44	18:05	18:08	17:25	18:17
קנדה, טורונטו (ח)	7:32	7:38	9:04	9:08	9:47	9:52	10:35	10:39	12:37	12:39	16:45	16:43	17:16	17:15	16:23	17:28
קנדה, מונטריאול (ח)	7:15	7:21	8:42	8:46	9:27	9:31	10:14	10:18	12:14	12:16	16:13	16:12	16:48	16:47	15:53	17:00
קפריסין, לרנקה (ח)	6:35	6:40	8:25	8:29	9:03	9:07	9:55	9:58	12:05	12:07	16:34	16:34	17:03	17:04	16:16	17:15
רוסיה, ליובאוביטש (ח)	8:57	9:05	9:51	9:56	10:49	10:55	11:29	11:34	13:15	13:18	16:34	16:30	17:20	17:17	16:12	17:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:35	8:44	9:26	9:31	10:25	10:31	11:04	11:09	12:49	12:51	16:06	16:02	16:49	16:46	15:40	17:04
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:47	7:54	9:10	9:14	9:57	10:01	10:43	10:46	12:40	12:43	16:33	16:31	17:10	17:09	16:13	17:23
שווייץ, ציריך (ח)	7:53	7:59	9:15	9:19	10:02	10:06	10:47	10:51	12:45	12:47	16:42	16:40	17:14	17:13	16:17	17:27
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:26	6:29	8:43	8:46	9:15	9:17	10:13	10:16	12:37	12:40	17:49	17:50	18:13	18:15	17:32	18:24

(\* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

## סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועודויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

## תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמוחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל אויב וכל ארוב ולסמים וחסות רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

### לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב



לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

[Biurim.co.il](http://Biurim.co.il) | [Otzar770.com](http://Otzar770.com) | [Chasidut.tv](http://Chasidut.tv) | [Lahak.org](http://Lahak.org)

הרשמה כמנויים  
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס



2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב